

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

ЯКИМЕНКО СВІТЛАНА ІВАНІВНА

УДК 373.2/373.3.015.31(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ
У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ

011 Освітні педагогічні науки
13.00.07 – теорія і методика виховання
01 Освіта

Подається на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий консультант

доктор педагогічних наук,
Професор

Вінниця– 2021

АНОТАЦІЯ

Якименко С.І. Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 011 Освітні педагогічні науки (13.00.07 «Теорія і методика виховання»). – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2021.

У дисертації обґрунтовано теоретичні, методологічні і методичні засади формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років та запропоноване нове вирішення актуальної проблеми. В умовах глобалізації світової спільноти, інтенсивної розбудови українського суспільства та реформування всіх ланок вітчизняної освіти пріоритетним значенням для педагогіки є виховання високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням про навколишній світ, з розумінням його зв'язків, явищ і процесів, що є чинником формування світогляду молодої людини.

На основі теоретичного аналізу психологічних, педагогічних, філософських досліджень з проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років здійснено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження, уточнено їх зміст, зокрема визначено, що: поняття «світосприйняття» є цілісністю щодо стійких моделей поведінки, відчуття, мислення, пізнання навколишнього світу, властивих дитині 5-8 років та є як керованим, так і некерованим процесом пізнання дитиною навколишнього світу, розуміння нею сутності об'єктів, явищ природи і суспільства на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми, цінності та моделі поведінки, збагачені досвідом; «формування» основ світосприйняття у дітей 5-8 років є цілеспрямованим й організованим освітнім процесом поетапного їх включення в активну пізнавальну діяльність, що сприяє розвитку світоглядних уявлень про світ, про

себе, про соціальні норми і цінності, розуміння сутності об'єктів, явищ природи і суспільства, на основі особистого досвіду взаємодії з навколишнім середовищем; «сформованість основ світосприйняття» у дітей 5-8 років є інтегративним особистісним утворенням, що відображає результат пізнання дитиною навколишнього світу, розуміння нею сутності об'єктів, явищ природи і суспільства на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми, цінності та моделі поведінки, збагачені особистим досвідом.

Схарактеризовано психолого-педагогічні особливості формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, зокрема: дитина формується завдяки активній діяльності в соціальному середовищі, створює нове середовище, а також змінює саму себе в процесі цілеспрямованої діяльності; дитина сприймається як суб'єкт у всіх проявах її життєдіяльності з врахуванням її психофізичних властивостей, інтересів, особистого досвіду та ціннісних орієнтацій; в основі цілісної, багаторівневої системи уявлень дитини про світ, інших людей, про себе та свою діяльність лежить особистісний досвід і образ «Я», що пояснюється активним освоєнням дитиною різних видів діяльності, зокрема ігрової, пізнавальної, творчої у процесі яких вона вступає у взаємодію з однолітками і дорослими.

На основі вивчення психологічної, педагогічної та методичної літератури зроблено висновок, що дидактичними чинниками формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років є: активізація пізнавальної діяльності дітей, застосування ігрової діяльності, забезпечення інтегрованого змісту освітнього процесу та організація інноваційних сучасних форм дослідницько-пошукової діяльності як продуктивного методу сприйняття дитиною навколишнього світу.

Відповідно до теоретично обґрунтованої структури поняття «світосприйняття» виокремлено три основні компоненти, що цілісно розкривають досліджувану якість у дітей 5-8 років, а саме: мотиваційний, знаннєвий, діяльнісний. Відповідно до завдань дослідження та з метою проведення педагогічного експерименту визначено критерії (мотиваційно-

ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий), їх відповідні показники і рівні сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років: високий (пошуково-дослідницький), достатній (частково-пошуковий), середній (елементарний), початковий (адаптаційний).

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури щодо змістових характеристик досліджуваного феномену та виокремлених критеріїв, показників і схарактеризованих рівнів розроблено діагностичний інструментарій дослідження сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Здійснено діагностику сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років контрольної та експериментальної груп та порівняння її результатів на констатувальному етапі, зокрема: високий рівень, мають 12,9% дітей контрольної групи і 13,3,0% – експериментальної групи; відповідно достатній рівень – 13,9% і 13,4% ; середній рівень – 35,0% і 35,7% ; початковий рівень – 38,2% і 37,6%, що свідчить про ідентичність вихідних даних на початок педагогічного експерименту. Згідно з результатами діагностики констатувального етапу педагогічного експерименту визначено наступні педагогічні проблеми щодо формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: по-перше, потребує оновлення освітнє середовище закладів дошкільної освіти та початкової школи; по-друге, виникла необхідність підвищення рівня професійної мотивації педагогів до вирішення зазначеної проблеми та рівня їх професійної компетентності щодо психолого-педагогічних особливостей формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами інтеграції змісту освітнього процесу; по-третє, потребує підвищення педагогічна компетентність батьків та активізація в освітньому процесі їх партнерської взаємодії з педагогами.

У результаті теоретичного аналізу психологічної, педагогічної та методичної літератури й дослідження стану сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років на початок педагогічного експерименту розроблено структурно-функціональну модель та обґрунтовано педагогічні

умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в експериментальних закладах освіти.

У контексті проблеми дослідження визначено зміст поняття «структурно-функціональна модель» як сукупність закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, які складають цілісну педагогічну систему процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в закладі дошкільної освіти та в початковій школі. Розроблено внутрішню організацію (структуру) процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, яку розкривають компоненти (блоки) структурно-функціональної моделі (концептуально-цільовий, методологічний, змістово-технологічний, діагностично-результативний) і відповідають за адекватне відтворення взаємодії між елементами зазначеного процесу, маючи функціональне призначення, зокрема: розташовуються послідовно, взаємно доповнюють і взаємообумовлюють один одного, забезпечуючи при цьому цілісність зазначеного процесу. Концептуально-цільовий і методологічний блоки авторської структурно-функціональної моделі відображають зміст, наукові підходи, принципи освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в закладах загальної середньої освіти відповідно до основних нормативних документів про освіту і розроблених сучасних педагогічних концепцій виховання особистості. Змістово-технологічний блок моделі забезпечує зміст процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами впровадження авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології. Діагностично-результативний блок розробленої моделі відображає авторське бачення кінцевих результатів формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Зроблено наступне робоче трактування поняття «педагогічні умови»: це – один із компонентів педагогічної системи експериментальних закладів освіти, який відображає сукупність їхніх можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, що впливають на особистісний і процесуальний аспекти зазначеної системи та забезпечують її ефективне

функціонування й розвиток на основі цілеспрямованого відбору, конструювання змісту, технологій, методів, прийомів та організаційних форм освітнього процесу з метою оптимізації формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Обґрунтовано педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології; розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; підвищення рівня педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами; забезпечення наступності і безперервності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Концептуально обґрунтовано та технологічно розроблено авторську інтегровану особистісно орієнтовану технологію формування світосприйняття у дітей 5-8 років у закладі дошкільної освіти та в початковій школі. Доведено, що інноваційною особливістю інтегрованої особистісно орієнтованої технології є інтеграція змісту освітнього процесу в п'яти сферах життєдіяльності людини: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука, і техніка», «Людина і Всесвіт», що забезпечує психолого-педагогічні умови для активної співтворчості та командної співпраці всіх суб'єктів освітнього простору, педагогізації родинного середовища дитини 5-8 років засобами залучення батьків до партнерства та активної участі в освітньому процесі. За змістом авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія забезпечує формування ключових компетентностей у різних сферах діяльності дитини, задовольняє її пізнавальні потреби відповідно до вікових особливостей, підтримує у неї високу пізнавальну мотивацію; стимулює її активність і самостійність, розширює освітні можливості; розвиває навички рефлексії та самооцінки діяльності; формує вміння вчитися – ставити цілі, планувати і організовувати

власну самостійну пізнавальну діяльність; сприяє індивідуалізації (персоналізації) освіти дитини; створює додаткові передумови і можливості успішної соціалізації. На формувальному етапі дисертаційного дослідження експериментально перевірено ефективність структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Перша педагогічна умова формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років реалізована у процесі створення інноваційного активно-пізнавального середовища засобами впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології, *яка забезпечила системне та цілісне формування світоглядних уявлень дитини, засобами реалізації світоглядної моделі в освітньому процесі.*

Забезпечено реалізацію другої педагогічної умови з розвитку інноваційної компетентності педагогів засобами науково-методичного супроводу їх участі в педагогічному експерименті, зокрема: використання інноваційних інтерактивних форм методичної роботи: проведення циклу занять науково-методичного семінару з проблеми дослідження «Теорія та практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років»; майстер-класів «Інноваційні методи та форми реалізації інтегрованого підходу до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років», «Організація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти за інтегрованою особистісно орієнтованою технологією»; проведення науково-методичних консультацій з педагогічних проблем, зокрема: «Кластер як один з ефективних методів формування критичного мислення дітей 5-8 років», «Кроссенс» як продуктивний метод формування креативності, співпраці, комунікації і критичного мислення дітей», «Емпаумент педагогіка в педагогічному процесі ЕЗО», «Інноваційні методи організації дослідницько-пошукової діяльності дітей 5-8 років», «Сучасні інформаційні засоби активізації пізнавальної діяльності дітей 5-8 років», **«Методи розвитку критичного мислення дітей»**, «STEAM-освіта як метод

формування інноваційності мислення дітей 5-8 років», «STEM як інструмент розуміння дітьми цілісності навколишнього світу та усвідомлення багаторівневих зв'язків між різними сферами життєдіяльності людини», «Проект як засіб реалізації STEAM-освіти у початковій школі», «STEAM-освіта як творчий простір світогляду дитини», «Використання технології «лепбук» як інтерактивної взаємодії, спрямованої на пізнання дитиною 5-8 років навколишнього світу», «Конструктор LEGO як освітній ресурс XXI століття», «Діяльнісний підхід до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами LEGO – технології», «Технології нетворкінгу в комунікації з батьками»; створення Кейсу інноваційного досвіду педагогів – експериментаторів та інноваційного віртуального методичного ХАБу.

Впроваджено *третю педагогічну умову* засобами реалізації єдиної лінії розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової освіти, надання педагогічному процесу цілісного і послідовного характеру засобами інтегрованого змісту освітнього процесу за сферами життєдіяльності «Людина і природа», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і суспільство», «Людина і Всесвіт». З метою забезпечення наступності та безперервності зазначеного вище процесу педагогічними колективами експериментальних закладів освіти було розроблено методичний проєкт « Успішна дитина», які змодельював спільні заходи, зокрема щодо змістової та технологічної складової впровадження загальносвітоглядної моделі та міні моделей авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології за трьома напрямками розвитку суб'єктів освітнього процесу: дитина, педагог, родина; проведення семінарів-практикумів, засідань творчих лабораторій для вихователів і вчителів початкової школи з вирішення наступних педагогічних проблем: «Особливості планування інтегрованого освітнього процесу», «Продуктивні методи організації дослідницько-пошукової діяльності дітей 5-8 років», «Адаптація учнів 1-х класів до навчання в школі», «Психологічна готовність дитини до школи». Організація та проведення семінарів-практикумів для

вихователів і вчителів початкової школи експериментальних закладів освіти передбачала розвиток праксеологічного компоненту інноваційної діяльності в умовах упровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології та педагогічну рефлексію.

Упровадження *четвертої педагогічної умови* спрямоване на підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності батьків дітей 5-8 років експериментальних закладів освіти засобами використання інноваційних форм і методів роботи: засідань сімейного клубу, як неформального об'єднання батьків, створеного для розв'язання практичних завдань виховання у формі круглих столів, психологічних тренінгів (із запрошенням фахівців), ділових ігор, мозкового штурму з вирішення педагогічної ситуації сімейного виховання, фотозвітів з організації пізнавального дозвілля дітей; участі батьків у психологічних тренінгах під час яких вони виконували такі тренінгові завдання практичного психолога, як: «Мій казковий образ», «Дитячі ігри», «Найщасливіший день в житті моєї дитини», « Чим моя дитина схожа на мене», «Розкажіть улюблену казку вашої дитини»; залучення батьків до створення сімейних лепбуків та участі в освітніх проєктах.

Встановлено, що впроваджені в освітній процес експериментальних закладів освіти педагогічні умови підтвердили свою ефективність на контрольному етапі педагогічного експерименту, що доведено позитивною динамікою сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років експериментальної групи: кількість дітей з високим (пошуково-дослідницьким) рівнем зросла на 24,4 %, з достатнім – на 14,3 %, з середнім – показник зменшився на 10,4 %, на початковому рівні зменшився на 28,3%. Об'єктивність і достовірність одержаних результатів доведено за допомогою критерію Пірсона: $\chi^2_{emn} = 25,969$, значення якого перевищує критичне, що підтверджує гіпотезу дослідження. Окреслено напрями й обґрунтовано перспективи використання авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в закладах

дошкільної та початкової освіти в умовах упровадження концепції «Нова українська школа».

Ключові слова: світосприйняття, світогляд, інтеграція, пізнавальна активність, ігрова діяльність, дослідницько-пошукова діяльність, інноваційне пізнавально-активне середовище, інноваційна компетентність, партнерська взаємодія, інтегрована особистісно орієнтована технологія.

ABSTRACT

S.I. Yakymenko Theory and practice of formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception. – Qualification research (retaining manuscript rights).

Thesis submitted for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 011 Educational pedagogical sciences (13.00.07 Theory and methodology of education.) – Khmelnytsk Humanitarian-pedagogical Academy. – Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsya State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsya, 2021.

The thesis provides justification for theoretical, methodological and methodical principles of formation of foundations of five-to eight-year-old children's world perception and a new solution to the actual issue is offered. In the conditions of globalization of the world society, intensive developing of Ukrainian society and reformation of all parts of domestic education, the main aim of pedagogics is determined as the development of a highly educated and intellectually developed personality who has a holistic picture of the world round and understands its connections, phenomena and processes which are the factor of forming of young person's worldview.

The definitions of key concepts were provided and their content is clarified on the basis of theoretical analysis of psycho-pedagogical and philosophical researches on the issue of forming of foundations of five-to eight-year-old children's world perception. It is concluded that: the key concept of «perception of the world» is the integrity of stable patterns of behaviour, feelings, thinking, and cognition of the

world, inherent in the child aged 5-8 and it is both controlled and uncontrolled process of cognition of the child's world, his or her understanding of objects, phenomena of nature and society based on ideas about the world and about himself or herself, social norms, values and patterns of behaviour, enriched with experience;

«formation of the foundations of worldview» in children aged 5-8 is an integrative personal education that reflects the result the child's cognition of the world around him or her, understanding the essence of objects, phenomena of nature and society based on ideas about the world and himself or herself, social norms, values and patterns of behaviour enriched by personal experience;

«formation of the foundations of worldview» in children aged 5-8 is a purposeful and organized educational process of their gradual inclusion in cognitive activity, which promotes the development of their views about the world, themselves, social norms and values, and also develops understanding the essence of objects, phenomena nature and society, based on personal experience of interaction with the environment.

Psychological and pedagogical features of formation of foundations of five-to eight-year-old children's world perception are characterized: a child is formed due to intensive activity in the social environment, creates a new environment, and also changes himself the process of purposeful activity; the child is perceived as a subject in all aspects of his life, taking into account his psychophysical features, interests, personal experience and values; personal experience and image of «It is the basis of a holistic, multilevel system of children's ideas about the world, other people, about themselves and their activities. It is explained by the child's active development in various activities, in particular, such as game, cognitive and creative ones during which the child interacts with the children of the same age and adults.

Based on the study of psychological, pedagogical and methodological literature, it is concluded that the didactic factors in the formation of the foundations of five-to- eight-year-old children's world perception are the following

ones : the intensification of children's cognitive activity, the use of game activity, the provision of integrated content of the educational process and the organization of innovative modern forms of research activities as a productive method of children's perception of the world.

According to the theoretically substantiated structure of the concept of «world perception» there are three main components that holistically reveal the studied qualities of children aged 5-8 , namely: motivational, cognitive and activity.

In accordance with the objectives of the study and in order to conduct a pedagogical experiment, the following criteria are defined: motivational-valued, cognitive, activity-behavioural; their corresponding indicators and levels of formation of foundations of five-to- eight-year-old children's world perception are also determined: high (research), sufficient (partial research), medium (elementary), initial (adaptive).

Diagnostic tools for studying of the formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception were developed based on the analysis of psychological and pedagogical literature related to the semantic characteristics of the studied phenomenon and the selected criteria, indicators and characterized levels.

Diagnostics of the formation of foundations of five-to- eight-year-old children's world perception was carried out in control and experimental groups and a comparison of its results at the ascertaining stage was made : 12,9% of children in the control group and 13,3% of children in the experimental group have high level;13,9% of children in the control group and 13,4% of children in the experimental one have a sufficient level ; 35,0% of children in the control group and 35,7% of children in the experimental one have average level; 37,2% of children in the control group and 37,6%of children in the experimental one have initial level . It indicates the identity of the original data at the beginning of the pedagogical experiment.

According to the results of diagnostics of the ascertaining stage of pedagogical experiment the following pedagogical problems concerning formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception are defined: firstly, the educational environment of establishments of preschool education and elementary school needs updating; secondly, there is a need to increase the level of professional motivation of teachers related to solving this problem ;moreover, the level of their professional competence in terms of psychological and pedagogical features of forming of foundations of of five-to-eight-year-old children's world perception must be improved by means of content integration of the educational process; thirdly, it is necessary to increase the pedagogical competence of parents and intensify their partnership with teachers in the educational process .

As a result of theoretical analysis of psychological, pedagogical and methodological literature and study of the state of formation of five-to-eight-year-old children's world perception at the beginning of the pedagogical experiment a structural and functional model was developed and pedagogical conditions for formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception in experimental educational institutions were justified.

In the context of the research problem, the meaning of the concept «structural and functional model» is defined as a set of regular, functionally related components that make up a holistic pedagogical system of the process of forming the foundations of five-to-eight-year-old children's world perception in preschool education and primary school. The internal organization (structure) of the process of forming of foundations of five-to-eight -year -old children's world perception is developed; it is revealed by the components (blocks) of the structural and functional model (conceptual target, methodological, content and technological, diagnostic-effective); they are responsible for adequate reproduction of interaction between elements of the specified process, having a functional purpose, that is, they are located consistently, mutually conditioned and complement, while ensuring the integrity of the specified process.

Conceptual target and methodological blocks of the author's structural and functional model reflect the content, scientific approaches, principles of educational process in preschool and general secondary educational institutions in accordance with the main normative documents on education and developed modern pedagogical concepts of personality education. A content and technological block provides the content of the process of formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception by means of the implementation of the author's integrated personality oriented technology. The diagnostic-effective block of the developed model reflects the author's vision of the final results of the formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception.

The following interpretation of the concept of "pedagogical conditions" is defined: it is one of the components of the pedagogical system of experimental educational institutions, which reflects the set of their capabilities of educational and material-spatial environment, influencing personal and procedural aspects of this system; they provide its effective functioning and development on the basis of purposeful selection, construction of content, technologies, methods, techniques and organizational forms of the educational process in order to optimize the formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception.

Pedagogical conditions of formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception are proved: creation of innovative active-cognitive educational environment by means of implementation of author's integrated personality oriented technology; development of innovative competence of teachers as a means of optimization of formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception; increasing the level of pedagogical competence of parents in the form; provision of continuity in the formation of the foundations of five-to-eight-year-old children's world perception; action of the foundations of world perception by means of partnership with teachers.

The author's integrated personality oriented technology of formation of five-to-eight-year-old children's world perception in preschool education and primary school is conceptually substantiated and technologically developed.

It is proved that the innovative feature of integrated personality oriented technology is the integration of the content of the educational process in five spheres of human life: «Man and nature», «Man and society», «Man and culture», «Man, science and technology», «Man and the Universe»; it provides psychological and pedagogical conditions for active cooperation and teamwork of all subjects of educational space, pedagogization of the family environment of children aged 5-8 by means of involving parents in partnership and active participation in educational process. In terms of content, the author's integrated personality oriented technology provides the formation of key competencies in various areas of the child's activities, satisfies his cognitive needs in accordance with age, maintains his/her high cognitive motivation; stimulates his/her activity and independence, expands educational opportunities, develops skills of reflection and self-assessment, forms the ability to learn ,to set goals, plan and organize his/her own independent cognitive activity, contributes to the individualization (personalization) of the child's education; creates additional prerequisites and opportunities for successful socialization.

The effectiveness of the structural and functional model and pedagogical conditions for the formation of the foundations of world perception in children aged 5-8 were experimentally tested at the formative stage of the dissertation research.

The first pedagogical condition for the formation of foundations of five-to-eight-year-old children's world perception is carried out in the process of creating of innovative active and cognitive environment by implementation of the author's integrated personality oriented technology, which provided systematic and holistic formation of worldviews of the child, as well as by implementation of a worldview model in the educational process.

The second pedagogical condition for the development of innovative competence of teachers is carried out by means of scientific and methodological support of their participation in the pedagogical experiment ; it includes the use of innovative interactive forms of methodical work, a series of scientific and methodological seminars on research problem ; such master classes as «Innovative methods and forms of implementation of an integrated approach to the formation of the foundations of five-to-eight-year-old children's perception», «Organization of the educational process in preschool education based on an integrated personality oriented technology»; scientific and methodological consultations on pedagogical issues, including: «Cluster is one of the effective methods of forming critical thinking of children aged 5-8», «CrossSense is a productive method of forming creativity, cooperation, communication and critical thinking of children», «Empowerment pedagogy in the pedagogical process of experimental educational establishments», «Innovative methods of research activities of children aged 5-8», «Modern information tools to enhance the cognitive activity of children aged 5-8», «Methods of developing critical thinking of children», «STEAM-education is a method of forming of innovative thinking in children aged 5-8», «STEM is a tool for children's understanding of the integrity of the world and awareness of multilevel links between different spheres of human life», «Project is a means of STEAM education in primary school» , «STEAM education is a creative space of the child's worldview», «Using lapbook technology is an interactive activity aimed at learning of the world by children aged 5-8», «LEGO is an educational resource of the 21st century», «Activity approach to the formation of worldview of children aged 5-8 by LEGO technology», «Network technologies in communication with parents»; Creation of the Case of innovative experience of teachers-experimenters and innovative virtual methodical hub.

The implementation of the third pedagogical condition is directed to the advancement of the level of psychological and pedagogical competence of parents of children aged 5-8 in experimental educational institutions by using innovative forms and methods: meetings of the family club as an informal association of

parents, created to solve practical problems of education in the form of round tables; psychological trainings (with the invitation of experts), business games, brainstorming related to pedagogical situations of family education, photo reports on the organization of children's cognitive leisure; participation of parents in psychological trainings during which they carry out tasks given by the practical psychologist, for instance, «My fairy-tale image», «Children's games», «The happiest day in my child's life», «Does my child take after me», «Tell your child's favorite fairy tale»; involvement of parents in the creation of family lapbooks and participation in educational projects.

The fourth pedagogical condition was carried out by means of implementation of a single line of a child development at the stages of preschool and primary education providing the pedagogical process of a holistic and consistent nature by means of integrated content of the educational process in such spheres of life as «Man and Nature», «Man and Culture», «Man, Science and Technology», «Man and Society», «Man and the Universe».

The teaching staff of the experimental educational institutions developed a methodological project «Successful Child» in order to ensure the continuity of the above process; the project simulated joint activities, based on the content and technological component of the worldview model and mini-models of the author's integrated personality oriented technology in three areas of development of the subjects of the educational process: a child, a teacher, a family. The workshops and meetings of creative laboratories for educators and primary school teachers were held. They were aimed at the following pedagogical problem solving:

«Features of planning an integrated educational process», «Productive methods of organizing research activities of children aged 5-8», «Adaptation of the 1st grade students to school», «Psychological readiness of the child for school». The organization of seminars for educators and teachers of primary school in experimental educational institutions ensures the development of the praxeological component of innovation in the implementation of the author's integrated personality oriented technology and pedagogical reflection.

It has been experimentally proved that the pedagogical conditions which were implemented in the educational process of the experimental educational institutions confirmed their effectiveness at the control stage of the pedagogical experiment.

It is proved by the positive dynamics of the formation of the foundations of five-to-eight-year-old children's world perception in the experimental group:

the number of children with a high (research) level increased by 24,4%, with sufficient - by 14,3%, but the number of children with medium level decreased by 10,4%, with the initial level- by 28,3%.

The objectivity and reliability of the obtained results is proved by Pearson's criterion: $\chi^2_{emn} = 25,969$ the value of which exceeds the critical value, which confirms the hypothesis of the study.

The directions and substantiation of prospects of use of the author's integrated personality oriented technology of formation of the foundations of five-to-eight-year-old children's world perception in establishments of preschool and primary education in the conditions of introduction of the concept «New Ukrainian school» are outlined.

Key words: world perception, world, worldview, integration, cognitive activity, game activity, research activity, innovative cognitive-active environment, innovative competence, partnership interaction, integrated personality oriented technology.

**Список друкованих праць, у яких опубліковані основні наукові
результати дослідження
Одноосібні монографії**

1. Якименко С. І. Формування світогляду у старших та молодших школярів: теорія і практика : монографія. Миколаїв : Аніка, 2006. 528 с.
2. Якименко С. И. Формирование мировоззрения у дошкольников и младших школьников. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013. 636 с.
3. Якименко С. І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів в освітньо-інтегрованому середовищі: теорія і практика : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 640 с.
4. Якименко С. І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів: теорія і практика : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 440 с.
5. Якименко С. І. Формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: теорія і практика : монографія. Вінниця: Вид-во ФОП Кушнів Ю. В., 2020. 296 с.

Колективні монографії

6. Якименко С. І. Психолого-педагогическая технология мировоззрения у детей дошкольного и младшего школьного возраста. Инновационная деятельность в системе образования : монография; под общей ред. проф. Г. Ф. Гребенщикова. Москва: Перо, 2011. С. 5 – 32.
7. Yakimenko S. I. Typology worldview. Legal system and challenges of modernity. Vol. 2 / ed. By S. Savchenko. Stuttgart, Germany ORT Publishing, 2013. P. 276 –279.
8. Якименко С. И. Развитие речи и формирование творческих способностей младших школьников: история и современность. Развитие ребенка в системе дошкольного и начального образования : монография / В. Г. Яфаева, Г. В. Ильина, В. А. Грозина и др.; под общ. ред. Н. В. Лалетина /

Сибирский федеральный ун-т, Красноярский гос. пед. ун-т им. В. П. Афанасьева. Красноярск, 2013. С. 159 – 174.

9. Yakimenko S. I. Analysis of educational technologies shaping the world in the high school age. Innovations in education : monograph / ed. by L. Shlossman. Vienna: «East West» Association for Advances Studies and Higher Education GmbH, 2014. «East West» Association for Advances Studies and Higher Education GmbH Monograph Series. Vol. 2. № 2. P. 155 – 166.

10. Yakimenko S. I. Formation of the Outlook of Senior Preschoolers and Junior Pupils: Aesthetic Components. Emergence of public development: financial and legal aspects : monograph. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2019. P. 668–675. (Index Copernicus)

11. Якименко С. І. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського у формуванні світогляду в дітей 7-го року життя. Передшкільна освіта в педагогічному вимірі В. О. Сухомлинського : монографія / за заг. ред. Т. М. Степанової. Видавничий дім «Слово», 2016. С. 197 – 215.

12. Yakimenko S. I. Formation of the fundamentals of the worldview of junior atudents in the context of aesthetic environment. Social and economic aspects of sustainable development of regions: monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2018. P. 242 – 246.

13. Якименко С. І. Педагогічне моделювання процесу формування основ світосприйняття у дітей 5–8 років. New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters : collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. С. 378 – 396. (Index Copernicus)

Статті у наукових фахових виданнях України

14. Якименко С. І. Від дитини до навколишнього світу - від навколишнього світу до дитини. Педагогічні науки : збірник наукових праць. Херсон : Айлант, 1999. Вип. 9. С. 13 – 17.

15. Якименко С. І. Формування основ світогляду молодших школярів на основі інтегрованих знань про людину і навколишній світ. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. Київ: Пед. думка, 1999. Кн. 2. С. 129 – 132

16. Якименко С. І. Інтегрована система – система розвитку, навчання, виховання. Нові технології навчання: науково-методичний збірник. Київ, 2000. Вип. 27. С. 119 –130.

17. Якименко С. І. Теоретичний аспект проблеми по формуванню світогляду старших дошкільників засобами інтегрованих знань про людину і оточуючий світ. Науковий вісник Миколаївського державного університету. Сер.: Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака. Миколаїв : МДУ, 2001. Вип. 4. С. 213 – 221.

18. Якименко С. І. Теоретичні аспекти формування світогляду дитини молодшого шкільного віку в процесі засвоєння інтегрованих знань про людину та навколишній світ. Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості: збірник наукових праць. У 2 кн. / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2001. Кн. І. С. 163 – 168.

19. Якименко С. І. Особистісно орієнтований підхід до формування світогляду молодших школярів засобами інтегрованих знань у теорії і практиці. Збірник наукових праць Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2002. Вип. 8-9. С. 15 – 23.

20. Якименко С. І. Формування світоглядних позицій молодших школярів засобами інтегрованого курсу «Скарби світової культури». Збірник наукових праць Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2002. Вип. 6-7. С. 69 – 75.

21. Якименко С. І. Естетичний інтерес як педагогічна проблема інтегрованої технології. Вісник Житомирського Державного Університету імені Івана Франка. Житомир, 2005. Вип. 24. С. 141 – 144.

22. Якименко С. І. Впровадження інтегрованої технології в освітній процес школи І ст. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака. Миколаїв : МДУ, 2005. Вип. 10. Т. 2. С. 113 – 118.

23. Якименко С. І. Педагогічні умови ефективної реалізації шляхів і методів морально-естетичного виховання молодших школярів. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Сер. Педагогічні науки : збірник наукових праць. Миколаїв : МДУ, 2006. Вип. 12. Т. 4. С. 268 – 274.

24. Якименко С. І. Формування світогляду у молодших школярів на засадах інноваційних педагогічних технологій. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету Сер. Педагогіка. Тернопіль, 2006. № 3. С. 20 – 24.

25. Якименко С. І. Гра як засіб навчання молодших школярів. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака. Миколаїв : МДУ, 2007. Вип. 16. С. 88 – 93.

26. Якименко С. І. Психолого-педагогічні рівні пізнання молодшими школярами навколишнього світу. Збірник наукових праць Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Сер. Педагогічні науки. Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. Вип. 44. С. 166 – 172.

27. Якименко С. І. Роль ігрової діяльності при формуванні світоглядної компетентності у дитини дошкільного та молодшого шкільного віку. Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Сер. Педагогічні науки. Суми : Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. Ч. 2. С. 128 – 133.

28. Якименко С. І. Особливості формування світогляду дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Збірник наукових праць

Херсонського державного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки. Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. Вип. 49. С. 177 – 181.

29. Якименко С. І. Використання ігротерапії як інноваційної технології в початкових класах. Педагогіка вищої та середньої школи: збірник наукових праць / за ред. проф. З.П. Бакум. Кривий Ріг: КНУ. 2012. Вип. 36. С. 416 – 421.

30. Якименко С.І. Формування естетичної складової світогляду молодших школярів в інтегрованому природному довкіллі. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. Сер. Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Миколаїв : МДУ ім. В.О. Сухомлинського, 2013. Вип. 1.40. С. 140 – 144.

31. Якименко С.І. Розвиток дослідницької діяльності молодших школярів як джерело отримання дитиною уявлень про навколишній світ. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. В.Д. Будака, О.М. Пехоти. Миколаїв : МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2013. Вип. 1.41. Т. 2. С. 160 – 164.

32. Якименко С. І. Ethical component of child's outlook formation. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. Сер. Педагогічні науки : збірник наукових праць. Миколаїв, 2014. Вип. 1.45. (106). С. 174 – 180.

33. Інтеграційні процеси в сучасній початковій освіті . Збірник наукових праць. 2014. Вип. 42. С. 143–150.

34. Yakimenko S. I. Modular system of integrating knowledge of the older preschoolers. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. № 2 (49). С. 216 – 220.

35. Якименко С.І. Особливості змісту авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології наступності в ДНЗ та ЗОШ І ступеня. Наукові записки. Сер. Педагогічні науки / ред. кол.: В.В. Радул, С. П. Величко та ін. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. Вип. 141. Ч. І. С. 176 – 178.

36. Впровадження інтегрованої технології в освітній процес школи І ступеня: . 2015. Вип. 67. С. 483–488.

37. Yakimenko S. I. Cognitive component of the world view. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. № 2 (53). С. 212 – 216.

38. Якименко С. І. Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі Нової української школи. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. № 3 (62). Т. 2 С. 358 – 363.

39. Якименко С.І. Світосприйняття як процес і основа для розвитку світогляду дитини 5-8 років. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 77. С. 230 – 235.

40. Якименко С. І. Світосприйняття як складник багаторівневої структури світогляду особистості. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсон, 2020. № 90. С. 48 – 52.

41. Якименко С. І. Педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : збірник наукових праць / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2020. № 72. С. 139 – 143.

Науково-методичні посібники

42. Якименко С. І. Формування основ світогляду у дітей молодшого шкільного віку засобами казки: теорія і практика : науково-методичний посібник. Київ, 1999. 151 с.

43. Якименко С. І. Інтегрована особистісно орієнтована технологія – продуктивна технологія наступності дошкільної та початкової освіти : навчально-методичний посібник. Вид. 2-е. Київ : Видавничий дім «Слово», 2018. 302 с.

44. Якименко С. І. Універсальність педагогічного новаторства: інтегрована особистісно-орієнтована технологія у закладах освіти : у 2-х частинах : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ Друкарня «Рута», 2019. Ч. 1. 536 с.

45. Якименко С. І. Універсальність педагогічного новаторства: інтегрована особистісно орієнтована технологія у закладах освіти : у 2-х частинах : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ Друкарня «Рута», 2020. Ч. 2 464 с.

46. Якименко С. І. Впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології в освітнє середовище закладу дошкільної освіти та закладу загальної середньої освіти І ступеня: наступність та перспективність : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2020. 501 с.

47. Якименко С. І. Забезпечення наступності та безперервності освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та початкової школи : методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Друк», 2021. 505 с.

Статті у закордонних наукових виданнях

48. Yakymenko S. I., Kazanzhi I. V., Breslavskaya A. B. Development of aesthetic of junior pupils world view: theory and practice. European Science and Technology: materials of the international research and practice conference.

Wiesbaden, January 31. 2012. publishing office «Bildungszentrum Rodnik e.V.» :
Wiesbaden, Germany, 2012. Vol. II. P. 510 – 514. ISBN 978-3-9811753-1-8 URL:

49. Yakimenko S. I. General description of educational psychology-older preschool and primary school children. Europäische Fachhochschule. Stuttgart, Germany ORT Publishing, 2013. № 2-1. P. 121 – 125. ISSN 2195-2183 URL:

50. Yakimenko S. Conceptual approaches to the formation of various aspects of children's world view. Europäische Fachhochschule. 2013. № 6-1 (Stuttgart, Germany). P. 111 – 115 ISSN 2195-2183

51. Yakimenko S. I. Typology worldview. Legal system and challenges of modernity / ed. by S. Savchenko. Stuttgart, Germany ORT Publishing, 2013. Vol. 2 P. 276 – 279.

52. Yakimenko S. I. Spiritual component of world view generation: international scientific professional periodical journal «The unity of science» / publishing office Friedrichstrabe 10. Vienna – Austria, 2014. P. 128 – 134.

53. Yakimenko S. I. The integrated course of educational and upbringing work with younger students «World discovery» (The form of secondary school). *Fundamentalis scientiam: Spanish scientific journal*. Madrid, Spain, 2017. № 2. P. 19 – 21.

54. Yakimenko S. I. Game as the main child's activity preschool. International scientific-practical conference. Forming of modern educational environment: benefits risks, implementation mechanisms: Conference Proceedings, September 29, 2017. Tbilisi: Baltija Publishing P. 184 – 186.

55. Yakimenko S. I. Development and evolution of the concept «Worldview» as a philosophical problem». *Virtus : Scientific Journal* / Editor-in-Chief M. A. Zhurba. Canada (Monreal), 2019. № 31. P. 168 – 174. ISSN 2410-4388 <http://conference-ukraine.com.ua/ru/virtus/archivej/>

56. Yakimenko S. I. Formation of the outlook of senior preschoolers and junior pupils: aesthetic component. *Virtus: Scientific Journal* / Editor-in-Chief M. A. Zhurba. Canada (Monreal), 2019. № 32. P. 146 – 149. ISSN 2410-4388 URL: <http://conference-ukraine.com.ua/ru/virtus/archivej/>

57. Yakimenko S. I. The four-component model of the worldview: mental component. *Virtus: Scientific Journal* / Editor-in-Chief M. A. Zhurba. Canada (Monreal), 2019. № 36. 153 – 157 ISSN 2410-4388 URL: <http://conference-ukraine.com.ua/ru/virtus/archivej/>

58. Yakimenko S. I. The four-component model of the worldview: ethical component. *Virtus: Scientific Journal* / Editor-in-Chief M. A. Zhurba. Canada (Monreal), 2019. № 37. 179 – 183 ISSN 2410-4388 URL: <http://conference-ukraine.com.ua/ru/virtus/archivej/>

59. Yakymenko, S. I., Bilyavska, T. M., & Tymchenko, A. A. (2020). Formation of orthographic competence in future primary school teachers during language training in higher education institutions. *Universal Journal of Educational Research*, 8(8), 3759-3767. URL: https://www.hrpub.org/journals/article_info.php?aid=9587

60. Якименко С. І. Інтеграція змісту освітнього процесу як головний чинник формування основ гармонійного світосприйняття у дітей 5-8 років. *KELM (Knowledge Education Law Management)*. № 6 (34). Вип. 2, 2020. С. 15 – 20. ISSN 2353-8406 URL: <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/2565>

61. Yakimenko S. I. Formation of the world view of children ages 5-8 years. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa*, 2020, 38 nr 1-1, P. 241 – 248. URL: (Index Copernicus) <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/44> ISSN 1895-9911

62. Yakymenko, S. I. Formation of the world view of children aged 5–8 years. *Scientific Journal of Polonia University*, 38(1-1), 2020 P. 238 – 244. ISSN (Online): 2543-8204 URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/44>

63. Yakymenko, S. I. ., Drozd, O. V. ., & Ivanets, N. V. (2021). A formação da tolerância em adolescentes na sociedade multiétnica moderna. *Laplage Em Revista*, 7(2), P. 586-597 ISSN.2446-6220 URL: <https://doi.org/10.24115/S2446-6220202172870p.586-597>

64. Yakimenko S. I. Forming problems of Spatial Imagination and Thinking of Junior Pupils and Basic Methodical Approaches. Педагогічна практика та філософія освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 листопада 1997 року). Полтава : ПОПОПП, 1997 С. 137 – 138.

65. Якименко С. І. Ціннісно-змістовий компонент системи інтегрованих знань про людину і світ у початковій школі. Наступність і перспективність у навчанні між початковою школою та середньою ланкою освіти : матеріали Регіональної науково-практичної конференції. 7-8 квітня. 2005 р. Херсон, 2005. С. 14 – 19.

66. Якименко С. І. Впровадження авторської інтегрованої технології в практику ДНЗ (з досвіду роботи). Дошкільне дитинство : інноваційний досвід освіти, проблеми, традиції та перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 30-31 травня. 2008. С. 30 – 35.

67. Якименко С. И. Интегрированная технология - технология открытия мира. Муниципальная система образования (содержание, технологии, перспективы развития) : материалы III Международной научно-практической конференции. 30 апреля. 2011г. Москва : Изд-во Перо, 2011. С. 67 – 71.

68. Якименко С. И. Формирование эстетических основ мировоззрения младших школьников : теория и практика. Современные исследования социальных проблем : материалы III Общероссийской научно-практической конференции с международным участием. Вып. 1. Красноярск : Научно-инновационный центр, 2011. С. 102 – 106.

69. Якименко С. І. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я молодшими школярами. Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту. У 4-х т. : матеріали V Міжнародних та XIX Всеукраїнських педагогічних читань в м. Донецьку. 11-12 жовтня. 2012 р. Донецьк : Витоки, 2012. Т. 2. С. 55 – 59.

70. Якименко С. І. Гуманізація освітньо-виховного простору сучасної початкової школи. Теория и практика актуальных научных исследований :

сборник научных докладов 28.06.2013 - 30.06. 2013. Варшава, 2013. № 3/1. С. 52 – 55.

71. Yakimenko S. I. Analysis of educational technologies of the worldview formation in the primary school years. Mizhnarodna naukovo - practical konferentsi (29.07.-31-07.2013 year). Poland, Lublin., 2013. P. 9 – 16.

72. Yakymenko S. Development of aesthetic of junior pupils world view: theory and practice. European Science and Technology : materials of the international research and practice conference. Wiesbaden, January 31. 2012. publishing office «Bildungszentrum Rodnik e.V.» : Wiesbaden, Germany, 2012. Vol. II. P. 510 – 514.

73. Якименко С. І. Формування світогляду у дітей дошкільного віку засобами інтеграції: історична спадщина класиків. Проблеми діагностики та проєктування розвитку обдарованості дошкільників : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (11-12 квітня 2013 року), м. Алушка, АР Крим. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2013. С. 222 – 228.

74. Yakimenko S. I. General psycho-pedagogical characteristics of senior preschool. Zbior raportow naukowych, (29.08.2013-31.08.2013). Czesc 3. P. 82 – 91.

75. Yakimenko S. I. Formations of complete outlook of the child within valdorfsky pedagogics. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference «Modern Scientific Achievements and Their Practical Application (October 20 - 22, 2014) ». Kyiv : Knowledge of Ukraine, 2014. P. 113 – 118.

76. Yakimenko S.I. Forming cognitive component worldview. The generation of a new stage : International scientific-practical conference of educators and psychologists (5 March 2014). Prague, Czech Republic. P. 94 – 105.

77. Якименко С. І. Безперервність і наступність початкової школи з дитячим садком – запорука успішності дитини. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференція, 25-26 березня 2015 року. Житомир, 2015. С. 197 – 201.

78. Якименко С. І. Психологічна та педагогічна цінність застосування гри у процесі формування світогляду дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами пізнавальної діяльності. «Be smart!» : International scientific-practical web-congress of pedagogues and psychologists, 17-18 лютого 2015 р. Женева, 2015. Ч. 1. С. 93 – 99.

79. Якименко С. І. . Проблеми професійного становлення майбутнього фахівця в умовах інтеграції до європейського освітнього простору: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22 травня 2015 року. Кіровоград, 2015. Особливості змісту авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології наступності в ДНЗ та ЗОШ I ступеня

80. Якименко С. І. Авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія – продуктивна технологія наступності дошкільної та початкової освіти. Методичний вісник кафедри початкової освіти «Реформування початкової школи: проблеми та перспективи» : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. К. Б. Авраменко. Миколаїв : СПД Румянцева, 2018. Вип. 8. С. 63 – 67.

81. Якименко С. І. Інтегрована особистісно орієнтована технологія наступності дошкільної та початкової освіти в контексті становлення нової української школи. Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи: збірник наукових праць и (Всеукраїнської науковопрактичної конференції з міжнародною участю «Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи» (21-22 березня 2018 року). / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир : ФОП «Н. М. Левковець», 2018 У 2-х ч. Ч. I. С. 201 – 204.

82. Yakimenko S. I. The problem of knowledge integration of older pre-school and primary school children. Preparation of a modern teacher of preschool and primary education in the conditions of development of a new Ukrainian school : collection of materials of the All-Ukrainian with international participation scientific-practical conference. Kherson, 2018. P. 29 – 32.

83. Якименко С. І. Проблема інтеграції знань у старшому дошкільному та молодшому шкільному віці. Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (8-9 лютого 2019 р.). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. С. 37 – 40.

84. Якименко С. І. Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи. Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 листопада 2019 р. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 326 – 329.

85. Якименко С. І. Модель організації інноваційного освітнього простору. Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти) : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 27-28 вересня 2019 р. Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. С. 52 – 54.

86. Якименко С. І. Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи. Формування ключових і предметних компетентностей засобами сучасних освітніх технологій: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, 21 листопада 2019 р.). Кривий Ріг, 2019. С. 44 – 48.

87. Якименко С. І. Авторська інтегрована особистісно-орієнтована технологія у забезпеченні наступності і перспективності у навчанні старших дошкільників та молодших школярів. Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28-29 квітня 2020 р. Херсон. 2020. С. 511 – 515.

88. Якименко С. І. Реалізація принципу наступності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи : матеріали Міжнародної

науково-практичної конференції, 20-21 листопада 2020 р. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. С. 63 – 66.

89. Yakymenko S. I. Peculiarities of philosophical worldview. The 7th International scientific and practical conference «Scientific achievements of modern society» Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. (March 4-6, 2020). P. 247–253.

90. Yakymenko S. I. Formation of the basics of worldview of children 5-8 years by means of creating a holistic picture of the world. Of the 2 nd International Scientific and Practical Conference. Science, education, innovation: topical issues and modern aspects Tallinn, Estonia (11-12 May 2021). P. 109 – 119.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КГ – контрольна група

ЕГ – експериментальна група

ЕЗО – експериментальний заклад освіти

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЕЗДО – експериментальний заклад дошкільної освіти

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

STEM-освіта – природничі науки (Science), технології (Technology), технічна творчість (Engineering) та математика (Mathematics)

ТРВЗ – теорія вирішення винахідницьких завдань

ЛБС – логічна блок-схема

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ABSTRACT	10
СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ	19
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	33
ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ	55
1.1. Дефінітивний аналіз ключових понять дослідження проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	55
1.2. Сучасний стан дослідження проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	72
1.3. Світогляд як методологічний орієнтир формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	85
1.4. Психолого-педагогічні особливості формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	111
Висновки до першого розділу	131
Список використаних джерел	134
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ	153
2.1. Пізнавальна активність як чинник формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	153
2.2. Ігрова діяльність як активний метод формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	162
2.3. Інтегрований підхід до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	171
2.4. Дослідницько-пошукова діяльність як активний метод сприйняття дитиною навколишнього світу	191

Висновки до другого розділу	202
Список використаних джерел	204
РОЗДІЛ 3. ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ	219
3.1. Компоненти, критерії, їх показники та рівні сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років	219
3.2. Організація та методика проведення педагогічного експерименту	237
Висновки до третього розділу	265
Список використаних джерел	267
РОЗДІЛ 4. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ	275
4.1. Структурно-функціональна модель формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	275
4.2. Обґрунтування педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	295
4.3. Авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія у закладі дошкільної освіти та в початковій школі	318
Висновки до четвертого розділу	360
Список використаних джерел	363
РОЗДІЛ 5. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ	380
5.1. Впровадження педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	380
5.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідно-експериментального дослідження	438
5.3. Перспектива реалізації концепції інтегрованого підходу до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у Новій	459

українській школі	
Висновки до п'ятого розділу	477
Список використаних джерел	480
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	492
ДОДАТКИ	501

ВСТУП

Актуальність і доцільність дослідження. В сучасних умовах інтенсивної розбудови України особливого значення набуває проблема формування світогляду в молодого покоління та посилення його ролі в зв'язку з процесами оновлення всіх сфер життєдіяльності суспільства. Відповідно до основних положень Конституції України (1996 р.), Законів України «Про освіту» (2017 р., зі змінами 2019 р.), «Про загальну середню освіту» (2020 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р., зі змінами 2021р.), Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2019 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Основних орієнтирів виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України (2011 р.), Базового компонента дошкільної освіти (2021р.), Державного Стандарту початкової освіти (2018 р., зі змінами 2020 р.) пріоритетними орієнтирами сучасної дошкільної та початкової освіти є особистісний розвиток дитини, формування в неї свідомого, ціннісного ставлення до навколишнього середовища, забезпечення умов для її духовного зростання.

У дітей 5-8 років формується базис особистісної культури, що відповідає загальнолюдським духовним цінностям і закладає основи позитивного світосприйняття особистості. Потребу у формуванні основ світосприйняття дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку актуалізують також гуманістичні координати європейської освіти.

Питання становлення основ світосприйняття у дітей 5-8 років в умовах сучасного освітнього середовища має важливе значення для педагогічної науки, метою якої є формування і розвиток у вихованців не лише конкретних знань, а й загального розуміння світу – природи, суспільства і самої людини, яка живе в цьому світі.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел і методичної літератури дає підстави зробити висновок, що у вітчизняних і зарубіжних наукових працях недостатньо уваги приділяється дослідженню проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, відсутній єдиний підхід до визначення структури та виховного потенціалу зазначеного процесу.

Світосприйняття є інструментом, завдяки якому формується картина світу, світорозуміння, що є підґрунтям для становлення світогляду особистості. Формування основ світосприйняття у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку є необхідною передумовою особистісного становлення, формування цілісних уявлень про світ на основі глибокого розуміння навколишнього світу та свого місця в ньому.

Різні аспекти проблеми формування світогляду вивчалися як зарубіжними, так і вітчизняними дослідниками, зокрема: світоглядні знання як структурний компонент розвитку особистості, об'єктивний фактор її власних переконань (П. Блонський, А. Дістервег, Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Г. Ващенко, С. Гончаренко та ін); психологічні основи формування світогляду розкриті у працях А. Бодалєва, Л. Божович, Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, І. Кона, О. Леонтьєва, М. Лісіної, Н. Менчинської, Т. Мухіної, Н. Непомнящої, С. Рубінштейна та ін.; формування світогляду особистості з домінуванням адаптаційного розуміння соціалізуючого процесу розробляються І. Бехом, Г. Ващенко, В. Галузинським, В. Оржеховською, М. Стельмаховичем; узагальненню ідей розвитку світогляду молоді в умовах розбудови національної школи присвячені наукові праці вітчизняних учених О. Вишневського, О. Біди, В. Гнатюка, В. Кравця, І. Мартинюка, Ю. Руденка, Д. Тхоржевського, М. Фіцули; концептуальні положення психолого-педагогічної науки щодо формування світогляду як структурного компонента особистості розробили К. Абульханова-Славська, Р. Бернс, М. Веракса, О. Дьяченко, І. Зимняя, О. Кононко, В. Котирло, В. Кудрявцев, А. Петровський, С. Рубінштейн; положення про дитину як активного суб'єкта предметно практичної, пізнавальної і комунікативної діяльності досліджували А. Богуш, В. Кудрявцев, К. Крутій, С. Ладивір, М. Лісіна, Т. Піроженко, Р. Пріма, В. Слободчиков. Найбільш цілісною і ґрунтовною педагогічною концепцією формування світоглядної культури школяра є педагогічна концепція, створена В. Сухомлинським.

У сучасних дослідженнях вивчаються психолого-педагогічні умови формування світогляду в цілому й окремих його компонентів: наукового світогляду (Ю. Руденко, Є. Дурманенко, В. Халамендик); наукової картини світу (Н. Нетребко); світоглядних знань (Л. Корміна, Н. Шахирєва); морально-естетичного світогляду (О. Опалюк); духовного світу (А. Фасоля); світоглядної культури (О. Шаповал); світоглядної позиції (М. Клепар); ціннісних, моральних орієнтацій (В. Дряпіка, С. Лапаєнко, Р. Пріма, Н. Сінькевич); гуманістичних, моральних переконань (І. Ширшова, І. Шкьопу); уявлення про загальнолюдські цінності (Г. Фрейман), формування світорозуміння у дітей шестирічного віку засобами гри (О. Сокурєнко).

Важливе теоретичне і практичне значення для нашого наукового пошуку мають дослідження, виконані провідними вченими, зокрема: П. Атаманчук (технологічні основи управління формуванням світогляду як однієї із базових людських якостей), І. Бургун, С. Каменецький (виділення компонентів та показників сформованості наукового світогляду), О. Яковлєва, М. Садовий (трактування теоретичних засад наукового світогляду), В. Мещанський, В. Розумовський, С. Гончаренко (основи формування наукового світогляду). Вагомий внесок у розробку формування світогляду особистості зробили

Н. Буринська, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Ільченко, Н. Ничкало, В. Паламарчук, М. Ярмаченко та інші.

Аналіз психологічної та педагогічної літератури показав, що проблема формування світосприйняття у дітей дошкільного віку досліджується науковцями в різних аспектах: формування оцінно-ціннісних знань як способу вираження дитячого світосприйняття (І. Бех, Л. Бутенко, І. Зязюн); світоглядні уявлення як базові знання дитини про світ, про себе, про закони взаємодії в соціумі (Н. Гавриш, О. Кононко, І. Куліковська); особливості формування цілісного світобачення у старших дошкільників як основи для дитячого світосприйняття (О. Кононко, В. Луценко, С. Нечай, З. Плохій, О. Сидельникова, Л. Шелестова) та інші. Окремі аспекти структурних складових процесу становлення дитячого світосприйняття розкрито в наукових доробках М. Варія, О. Обухова, Р. Павелківа, Є. Синьової, Т. Кучай, а саме: психологічні особливості формування сприйняття, зображення та пізнання, їхнє становлення та розвиток.

Вивченню вікових і соціокультурних особливостей світосприйняття присвячують свої дисертаційні дослідження та наукові праці дослідники: І. Біла, Г. Бурменська, Є. Нефьодова, Л. Шелестова, Н. Шишлянникова, Т. Шмельова, Б. Гершунський, І. Дубов, Ж. Піаже, С. Тарасов, В. Шубінська та інші. Окремі аспекти світосприйняття висвітлюються у працях таких науковців: О. Запорожця, Л. Виготського, І. Котової, О. Леонтьєва, В. Мухіної, В. Петровського, М. Поддякова (культурологічні способи світосприйняття та пізнання світу, його цілісності, місця особистості дитини в ньому); С. Козлової, Т. Комарової, Р. Чумічевої, Т. Шевченка (дослідження природної залежності цілісності особистості дитини від її гармонійної взаємодії з оточуючою дійсністю, суспільства та природи, раціонального та образного способів пізнання світу, минулого та теперішнього, теперішнього та майбутнього); Н. Гавриш, О. Кононко, І. Куліковської, В. Русевич (світоглядні уявлення як базові знання дитини про світ, про себе, про закони взаємодії у соціумі). Особливості формування світосприйняття у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку представлено у наукових доробках І. Білої, Г. Бурменської, О. Нефьодової, Л. Шелестової, Н. Шишлянникової, Т. Шмельової та інших.

Ефективним засобом формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, що спрямований на якісну зміну змісту освіти, є інтеграція, що посилює ціннісний зміст та емоційне сприйняття особистістю навколишнього світу, цілісне уявлення про природу та суспільство.

Вивчення теоретичних засад інтеграції здійснюється в Україні відповідно до провідних наукових напрямів, зокрема: методологічне обґрунтування проблем інтеграції (С. Гончаренко, Ю. Мальований, О. Сергєєв); визначення структури інтегрованих знань (Т. Усатенко);

інтегративні процеси в освіті (І. Богданова); упровадження інтеграції в освітній процес (Л. Вичорова, Т. Горзій, Є. Романенко); психологічні аспекти інтеграції (Т. Яценко); формування системи знань – дидактична інтегродіагностика (І. Козловська). Проблема інтеграції як педагогічного явища досліджувалась у дисертаційних працях учених (Р. Гуревич, В. Ільченко, А. Коломієць, О. Левчук, Л. Медведєва, Т. Пушкарьова, С. Старченко, Ю. Сьомін, Т. Тарасова, О. Тимошенко, М. Чапаєв, О. Янзіна та ін.).

Аналіз науково-методичного забезпечення формування інтегрованих знань про людину і світ у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку висвітлено у дослідженнях дидактів та в інноваційній діяльності педагогів-практиків Г. Андрєєвої, Н. Бібік, Н. Гавриш, К. Гузя, М. Іванчук, В. Ільченко, Н. Коваль, К. Крутій, Н. Светловської, О. Савченко, І. Стеценко, Т. Пушкарьової, Р. Шияна та інших.

Водночас зазначимо, що проблема формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років недостатньо досліджена в теоретико-методологічному та практичному аспектах. Актуальність розв'язання проблеми дослідження зумовлюється низкою *суперечностей*, зокрема, між:

- розвитком інноваційних процесів в освіті як об'єктивної реальності і відсутністю механізму забезпечення їх узгодженого оптимального впливу на якість формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- об'єктивною потребою сучасного суспільства у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років та недостатньою розробленістю вченими теоретичних засад зазначеного процесу;
- достатньо високим рівнем розробленості сучасних концепцій розвитку особистості та недостатньою визначеністю ролі та місця формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- педагогічною значущістю проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років та недостатнім рівнем методичної готовності педагогів закладів дошкільної освіти та початкової школи до реалізації зазначеного процесу;
- об'єктивною потребою підвищення інноваційної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти і вчителів початкової школи та недостатністю відповідного науково-методичного забезпечення зазначеного процесу;
- зростанням вимог до професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкової школи і недостатнім рівнем забезпечення необхідних для цього організаційно-педагогічних умов;
- проектуванням у вітчизняній науці окремих аспектів освітнього середовища в закладах дошкільної освіти та в початковій школі та відсутністю їх системного теоретичного і методологічного обґрунтування в контексті формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Отже, теоретичний аналіз наукових праць учених, виявлені суперечності дають підстави зробити висновок про те, що проблема формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років не знайшла в повному обсязі свого наукового вирішення, а її прикладне значення є актуальним для розвитку сучасної педагогічної науки, що і зумовило вибір теми дослідження: **«Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років».**

Зв'язок роботи з науковими напрямами, програмами, планами.

Дослідно-експериментальна робота виконувалася відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки початкового навчання Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського в процесі розробки теми «Теоретико-методологічні основи формування світогляду дітей старшого дошкільного й молодшого шкільного віку» (реєстраційний номер 01050008309), затверджено Вченою радою МНУ імені В. О. Сухомлинського (Протокол №14 від 16.05.2005).

Тему дисертації «Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років» за спеціальністю 13. 00. 07 – теорія і методика виховання затверджено Вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 02 від 25 лютого 2020 р.) й узгоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 2 від 31.03.2020 р.).

Мета дослідження полягає в розробленні, обґрунтуванні та експериментальній перевірці теоретичних і методичних засад формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Об'єкт дослідження – формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у закладах дошкільної освіти та в початковій школі.

Предмет дослідження – теоретико - методичні засади формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити цілісний аналіз засад формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у педагогічній літературі та практиці.
2. Уточнити зміст ключових понять дослідження «світосприйняття», «формування основ світосприйняття», «сформованість основ світосприйняття».
3. Схарактеризувати психологічні та педагогічні особливості формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.
4. Визначити компоненти, критерії, їх показники та рівні сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років.
5. Розробити, теоретично обґрунтувати, створити структурно-функціональну модель та педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.
6. Експериментально перевірити ефективність структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.
7. Розробити й апробувати науково-методичний супровід процесу

формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у закладах дошкільної та початкової освіти.

8. Окреслити напрями й обґрунтувати перспективи використання авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у закладах дошкільної та початкової освіти в умовах Нова українська школа.

Концептуальні засади дослідження. Провідну ідею дослідження складають домінантні положення, що характеризують зміст і вектор освітніх реформ дошкільної та початкової освіти, а саме:

- демократизація суспільства, що створює можливості інноваційного оновлення освіти як джерела нових потенціалів соціального оновлення;
- процеси гуманізації як провідні тенденції модернізації сучасної освіти, визначають необхідність виховання гнучкої динамічної особистості, що прагне жити в нових, безперервно змінних умовах;

- зміна ієрархії норм і цінностей в суспільстві та декларування якісно нових принципів життєдіяльності особистості;
- спрямованість на розвиток особистості дитини як активного суб'єкта пізнавальної діяльності та її всебічна підготовка до освіти, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя;

- зорієнтованість освітнього процесу на формування ключових компетентностей як необхідного результату освіти та практичного використання технологій, спрямованих на освоєння алгоритмів діяльності у творчій практиці саморозвитку;
- залежність успішності засвоєння дітьми знань про людину та навколишній світ від реалізації інтегрованого підходу до освітнього процесу, виявлення його змістовних й операційних зв'язків;

- залежність процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років від розуміння елементарних взаємозв'язків у природі та особливостей взаємодії людини з нею, відношення людей між собою та співвідношення людини і суспільства, а також відношення між суб'єктом і об'єктом, що виводять дитину на рівень первинного філософського усвідомлення дійсності.

Концепція реалізується на методологічному, теоретичному і практичному рівнях.

Методологічний рівень концепції відображає єдність і взаємозалежність фундаментальних наукових підходів до вивчення проблеми, що покладені в основу дослідження, а саме:

- *гуманістичний* (передбачає ставлення до дитини як найвищої цінності, зумовлюючи створення умов для її цілеспрямованого особистісного й соціального розвитку й виховання, управління зазначеним процесом відповідно до потреб внутрішніх сил дитини, з позиції її інтересів; виховання у дитини почуття власної цінності та гідності);

- *особистісно орієнтований* (утвердження положення про пріоритет особистісного розвитку в неперервному зростанні суб'єкта, досягнення ним вершин розвитку, врахування індивідуальних особливостей дитини, прогнозування і конструювання індивідуальних програм її розвитку);
- *аксіологічний* (визначення орієнтації особистості на обґрунтований вибір загальнолюдських, гуманістичних цінностей і якостей та їх спрямованість на особистісний рівень; особистість є унікальним ціннісним створінням);
- *компетентнісний* (передбачає аксіологічну, мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну та інші складові результати освітнього процесу, що відображають набуття дитиною досвіду емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу);
- *діяльнісний* (зміщення акцентів в освітньому процесі на формування життєво активної особистості, яка здатна до самостійних, чітко усвідомлених і вмотивованих дій, спрямованих на саморозвиток та самовдосконалення);
- *системний* (розкриває процес формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років як цілісну педагогічну систему);
- *суб'єкт-суб'єктний* (ґрунтується на суб'єктній партнерській взаємодії учасників освітнього процесу (здобувачів освіти, батьків, педагогів);
- *середовищний* (уможливорює ефективне соціальне становлення дитини і перетворення її на суб'єкт соціального розвитку та соціальної активності).

Теоретичний рівень проявляється в аналізі концепцій, вихідних категорій, дефініцій, теоретико-методичних засад формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, розробці структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; обґрунтуванні концепції авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології» та розробці програмного й навчально-методичного забезпечення її впровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти та в початковій школі; уточненні змістово-структурної характеристики ключового поняття дослідження та визначенні критеріїв, їх показників і рівнів сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років; обґрунтуванні діагностичного інструментарію процедури встановлення рівнів сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Практичний рівень концепції дослідження передбачає впровадження в освітній процес у закладах дошкільної освіти та в початковій школі структурно-функціональної моделі формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, визначених педагогічних умов й авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології»; апробацію програмного та навчально-методичного забезпечення авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології»; аналізу динаміки критеріально-рівневої структури основ

світосприйняття та моніторинг результативності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Провідна ідея та основні положення концепції втілені в **загальній гіпотезі дослідження**, що базується на такому припущенні: процес формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років буде більш ефективним, якщо освітній процес у закладах дошкільної освіти та в початковій школі здійснюється відповідно до розроблених теоретичних і методичних засад дослідження, що ґрунтуються на сучасних освітніх концепціях і, на які спирається обґрунтована структурно-функціональна модель формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, в основі якої – реалізація гуманістичного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, компетентнісного, системного, суб'єкт-суб'єктного, діяльнісного, середовищного методологічних підходів і загальних та спеціальних принципів виховання: природовідповідності, гуманізму, культуровідповідності, дитиноцентризму, системності наступності та безперервності, суб'єктності, інтеграції, діалогічності, партнерства, цілісного розвитку особистості, проблемності, фундаменталізації, варіативності; – дидактичних чинників: активізація пізнавальної діяльності, застосування ігрової діяльності, забезпечення інтегрованого змісту освітнього процесу та застосування педагогами інноваційних сучасних форм дослідницько-пошукової діяльності; – моделювання інтегрованого змісту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі засобами концептуально обґрунтованої авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології» та розроблення науково-методичного супроводу процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Загальна гіпотеза дослідження конкретизується в **часткових гіпотезах**, відповідно до яких процес формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років набуває ефективності за таких педагогічних умов:

- створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології»;
- розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- забезпечення наступності і безперервності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- підвищення педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами.

Методологічну основу дослідження становлять: *на філософському рівні*: закони пізнання явищ і процесів реального світу, взаємодії зовнішнього

і внутрішнього, об'єктивного і суб'єктивного; ідеї та положення про загальні взаємозв'язки, що розкривають єдність і гармонію навколишнього світу і людини в їх еволюційному розвитку; співвідношення загального і одиничного, цілого і частини; *на загальнонауковому рівні*: принципи і методи компетентнісного, особистісно орієнтованого, системного, діяльнісного, середовищного, інтегрованого, цілісного, творчого, інноваційного, проблемного, структурного, функціонально-організаційного, прогностичного підходів, які забезпечують вивчення освітнього середовища як цілісної структури в єдності взаємопов'язаних тенденцій розвитку особистості дитини; *на конкретно-науковому рівні*: діалектичний взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозумовленість явищ педагогічної реальності; гуманістична парадигма освіти; положення вітчизняної педагогічної науки про цілі та зміст освіти.

Теоретичну основу дисертації становлять концептуальні положення: філософії освіти (В. Андрущенко, Д. Д'юї, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.); закономірностей формування й розвитку особистості (О. Асмолов, О. Леонтьєв, Д. Ельконін, А. Маслоу, К. Роджерс, С. Рубінштейн, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.), концептуальні ідеї гуманістичної парадигми освіти (Г. Балл, Є. Барбіна, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, Г. Костюк, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Сухомлинський, А. Сущенко, Т. Сущенко та ін.); закономірності формування особистості та розвитку дитини дошкільного та молодшого шкільного віку (І. Бех, Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, Я. Коломінський, О. Кононко, Г. Костюк, Г. Люблінська, С. Максименко, В. Мухіна та ін.); наукові положення щодо формування світогляду та його структури (А. Азархін, Р. Арцишевський, В. Буянов, В. Шинкарук, В. Щербінін та ін.); концепція особистісно орієнтованого виховання (І. Бех, О. Кононко, О. Пехота та ін.); ідеї використання міжпредметних зв'язків та інтегрованого навчання (М. Арцишевська, Н. Бібік, М. Вашуленко, С. Гончаренко, К. Гуз, В. Ільченко, Л. Кочина, О. Савченко та ін.); теорія ігрової діяльності (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонтьєв).

У науковому пошуку на різних етапах використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні* – комплексний порівняльний, ретроспективний аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури з метою вивчення концептуальних положень, базових понять і категорій дослідження; абстрагування, конкретизація для вивчення нормативних документів та виявлення сучасного стану досліджуваної проблеми; компаративний аналіз для вивчення і узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду; структурно-системний аналіз для виявлення структури сформованості основ

світосприйняття у дітей 5-8 років, а також обґрунтування авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології; моделювання для розроблення структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; узагальнення, абстрагування, синтез, індукція, дедукція для обґрунтування методологічних, науково-методичних, дидактичних засад проблеми дослідження; узагальнення для формулювання висновків і рекомендацій щодо підвищення ефективності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

– *емпіричні* – обсерваційні (пряме і непряме спостереження) для виявлення педагогічного досвіду використання форм, методів, методик, технологій формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; діагностичні методи (анкетування, тестування, опитування, бесіди, аналіз результатів освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі) для встановлення фактичного рівня сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розроблених і впроваджених педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;

– *методи математичної статистики* для аналізу результатів педагогічного експерименту та встановлення їх достовірності: графічні – для наочного представлення і графічної інтерпретації результатів; порівняння, кількісно-якісний аналіз результатів педагогічного експерименту та їх статистичне оброблення за критерієм згоди Пірсона χ^2 .

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– *здійснено цілісний теоретичний аналіз* проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років на основі ідей особистісно орієнтованого, компетентнісного, системного, середовищного, суб'єкт-суб'єктного, цілісного, творчого, інтегрованого, інноваційного, проблемного, структурного, функціонально-організаційного, прогностичного підходів;

– *уведено у науковий обіг* поняття «формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років» й «*інтегрована особистісно орієнтована технологія*»;

– *спроектовано й обґрунтовано структурно-функціональну модель* як сукупність закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, що складають цілісну педагогічну систему процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в закладі дошкільної освіти та в початковій школі;

– *визначено й обґрунтовано педагогічні умови* її ефективного реалізації (створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології»; розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; забезпечення наступності і безперервності процесу формування основ

світосприйняття у дітей 5-8 років; підвищення педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами;

– *визначено структуру світосприйняття*: компоненти (мотиваційний, знаннявий, діяльнісний), критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий) та рівні: високий (творчо-дослідницький), достатній (частково-пошуковий), середній (елементарний), початковий (адаптаційний) сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років;

– *концептуально обґрунтовано, теоретично розроблено та практично апробовано* авторську інтегровану особистісно орієнтовану технологію формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; розроблено та апробовано науково-методичне забезпечення формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в освітньому процесі закладів дошкільної освіти та початкової школи;

– *уточнено зміст* ключових понять дослідження: «світосприйняття», «формування основ світосприйняття», «сформованість основ світосприйняття»;

– *подальшого розвитку набули положення* щодо науково-методичного забезпечення процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: зміст, принципи, форми, педагогічні технології зазначеного процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні у практику роботи закладів дошкільної освіти та загальноосвітніх шкіл: програмного, змістового і методичного забезпечення процесу формування світогляду у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в інтегрованому освітньому середовищі (монографія «Формування світогляду у старших та молодших школярів: теорія і практика», 2006; монографія «Формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: теорія і практика»; «Освітня програма «Світ, в якому я живу» для дітей старшого дошкільного віку» (2019 р.) та навчальний комплект (8); «Освітня програма для 1-2-х класів «Світ, в якому я живу» (2018 р.) та навчальний комплект (10 зошитів); навчально-методичні посібники: «Народознавчик», «Ціннісно-змістовий компонент системи інтегрованих знань про людину і світ старшого дошкільника», «Інтегрована особистісно орієнтована технологія – продуктивна технологія наступності дошкільної та початкової освіти»; навчально-методичних комплектів «Віконечко в світ» для I молодшої, II молодшої, середньої та старшої груп ЗДО, Програма та перспективне планування для 1-4 класів початкової школи; два *методичні посібники* для вчителів («Універсальність педагогічного новаторства: інтегрована особистісно орієнтована технологія в закладах освіти» (2020 р.); проведено сім засідань літньої школи професора С. Якименко *для освітян України* з проблеми практичного впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої

технології в закладах дошкільної освіти та в початковій школі»).

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані для забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти; розробки навчальних програм і методичних рекомендацій, написання підручників, навчально-методичних посібників; під час викладання навчальних дисциплін «Педагогіка», «Теорія і методика виховання», «Методика виховної роботи» та вдосконалення теоретико-методичної компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти. Основні положення дисертації можуть бути використані також у написанні спеціальних і узагальнюючих наукових праць з педагогіки.

Результати дослідження впроваджено у практику роботи: Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок)» № 40, Луцької міської ради Волинської області (довідка № 68 від 22.12.2020р.), заклад дошкільної освіти № 139 м. Миколаїв, Миколаївської міської ради (довідка № 70 від 29.12.2020), заклад дошкільної освіти (ясла-садок) «Сонечко» село Геронимівка Черкаської області (довідка № 105 від 12.12.2020 р.), Хмельницький заклад дошкільної освіти № 2 «Соколятко», Хмельницької міської ради (довідка № 01-31/14/1 від 21.01. 2021), навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів дитячий садок» с. Поступель Ратнівського району Волинської області (довідка № 95 від 21.12.2020), Миколаївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 50 імені Г. Л. Дівіної (довідка № 01-23/39 від 22.01.2021р.) Черкаської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату І-ІІ ступенів, Черкаської обласної ради (довідка № 01-32/181 від 20.11.2020 р.), Навчально-виховний комплекс № 6 м. Хмельницького, Хмельницької міської ради (довідка № 01-42/998 від 30.10.2020 р.).

Особистий внесок. Усі представлені в дисертаційному дослідженні наукові результати одержані автором самостійно. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, автору належить: психолого-педагогічна технологія світогляду у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (с. 5 - 32) [6]; типологія світогляду (с. 668–675) [7]; розвиток мовлення і формування творчих здібностей молодших школярів: історія і сучасність (с. 159-174) [8]; аналіз освітніх технологій, що формують світогляд у старшому шкільному віці (с. 155 - 166) [9]; формування світогляду старших дошкільників та молодших школярів: естетичний компонент (с. 668-675) [10]; педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського у формуванні світогляду у дітей 7-го року життя (с. 197-215) [11]; формування основ світогляду молодших школярів у контексті естетичного середовища(с. 242-246) [12], педагогічне моделювання процесу формування основ світосприйняття у дітей 5–8 років (с. 378-396) [13], ідеї співавторів у дисертаційній роботі не використовувались.

Матеріали кандидатської дисертації «Педагогічні умови підвищення ефективності навчально-виховного процесу в початкових класах засобами

міжпредметної інтеграції», захищеної у 1992 р. (м. Київ) у вигляді наукової доповіді, у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. *Основні результати дослідження оприлюднено автором на науково-практичних заходах різних рівнів:*

- **міжнародних конференціях:** «Development of aesthetic of junior pupils world view: theory and practice» (Wiesbaden, 2012); «Психологічна та педагогічна цінність застосування гри у процесі формування світогляду дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами пізнавальної діяльності» (Geneva, 2015); «Формирование мировоззрения дошкольника и младшего школьника средствами интегрированных знаний о человеке и мире» (Суми, 2016); «Реалізація принципу дитиноцентризму на засадах особистісно орієнтованої інтегрованої технології в ДНЗ та ЗОШ I ступеня» (Дрогобич, 2017); «Game as the main child's activity preschool» (Tbilisi, 2017); Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи (Кривий Ріг, 2019); «Peculiarities of philosophical worldview» (Ліверпуль, 2020); «Реалізація принципу наступності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років» (Запоріжжя, 2020), «Formation of the basics of worldview of children 5-8 years by means of creating a holistic picture of the world» (Tallinn, 2021)

- **всеукраїнських конференціях:** «Інтеграційні процеси в сучасній початковій школі» (Херсон, 2010); «Емоційно-інтегрований простір, що окриляє дитину» (Херсон, 2010); «Інтеграційні процеси в сучасній початковій освіті» (Кривий Ріг, 2014); «Оценка эффективности педагогического воздействия при формировании мировоззрения старших дошкольников и младших школьников» (Миколаїв, 2015); «Безперервність і наступність початкової школи з дитячим садком – запорука успішної дитини» (Житомир, 2015); «Професійна підготовка майбутнього вчителя до впровадження інтегрованого простору в початковій школі» (Житомир, 2016); «Забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками світи в умовах впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології «Світ, в якому я живу» (Миколаїв, 2018); «Особистісно орієнтований підхід у сучасному освітньому процесі початкової школи» (Миколаїв, 2018); «The problem of knowledge integration of older pre-school and primary schoolchildren» (Херсон, 2018); «Формування цілісного світогляду молодших школярів в освітньому просторі початкової школи» (Миколаїв, 2018); «Модель організації інноваційного освітнього простору. Людина та соціум: сучасні

проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)» (Львів, 2019); «Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи» (Кривий Ріг, 2019); «Проблема інтеграції знань у старшому дошкільному та молодшому шкільному віці» (Запоріжжя, 2019); «Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи» (Одеса, 2019); «Авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія у забезпеченні наступності і перспективності у навчанні старших дошкільників та молодших школярів» (Херсон, 2020).

Експериментальна база дослідження. Педагогічний експеримент проводився на базі таких закладів освіти: закладу дошкільної освіти №139 м. Миколаєва, Миколаївської міської ради, закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Сонечко» село Геронимівка Черкаської області, комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла – садок) №40 Луцької міської ради Волинської області, Хмельницького закладу дошкільної освіти №2 «Соколятко» Хмельницької міської ради, навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів дитячий садок» с. Поступель Ратнівського району Волинської області, Миколаївської загальноосвітньої школи I-III ступенів №50 імені Г. Л. Дівіної Миколаївської міської ради, Черкаської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-II ступенів Черкаської обласної ради, навчально-виховного комплексу №6 м. Хмельницького, Хмельницької міської ради. У педагогічному експерименті взяли участь 1103 респонденти, із них: 507 дітей 5-8 років, які були розподілені: контрольна група (КГ – 254 особи) та експериментальна (ЕГ – 253 особи, старші дошкільники закладів дошкільної освіти та учні 1-2 класу початкової школи), 120 учнів та 5 вчителів НУШ; 33 вихователі закладів дошкільної освіти, 32 вчителі початкових класів, 8 практичних психологів, 6 методистів закладів дошкільної освіти, 25 керівників закладів освіти, 390 батьків дітей 5-8 років.

Публікації. Результати дослідження відображено у 98 публікації автора, зокрема: 5 одноосібних монографій, 7 колективних монографій, 6 науково-методичних посібників, 36 одноосібних статей у наукових фахових виданнях України, 19 у закордонних наукових виданнях, 22 статті у збірниках матеріалів конференцій (з них 8 – у закордонних), 19 свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації (українською, російською, англійською мовами), вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (580 найменувань, з них 20 – іноземними мовами) та 34 додатки на 127 сторінках. Повний обсяг дисертації 1110 сторінок: I том становить 617 сторінок, з них основний текст – 424 сторінки, 36 рисунків і 27 таблиць; II том – 46 додатків

на 492 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ

1.1. Дефінітивний аналіз ключових понять дослідження проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Одним із ключових напрямків реформування сучасної української освіти є інтеграція підходів до побудови змісту освітнього процесу, що зумовлено необхідністю формування у дітей системного мислення, цілісної картини світу. Дитина здатна орієнтуватися в навколишньому середовищі, ефективно діяти в ньому лише тому, що вона постійно за допомогою органів чуття отримує інформацію про світ, в якому живе. Об'єктивна потреба українського суспільства в інноваційних освітніх практиках актуалізує проблему формування основ світосприйняття у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Сучасні педагогічні концепції виховання дитини мають орієнтуватися не на знаннявий компонент її готовності до життя, а на гармонійну взаємодію з навколишнім світом, розуміння природи, суспільства і культури як живого, цілісного організму [184].

У контексті проблеми дослідження важливим є з'ясування сутності ключових категорій, які визначають зміст і процес формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Насамперед зазначимо, що в основі терміну «світосприйняття» лежить загальне поняття «сприйняття».

Розкриття сутності поняття «світосприйняття» потребує тлумачення категорії «світогляд» та його ґрунтовного аналізу, оскільки є складовою його рівневої структури: емоційно-чуттєвої (світовідчуття), усвідомлено-чуттєвої (світосприйняття), свідомої (світорозуміння), самосвідомої (світогляд як такий) [125, с. 166].

Світосприйняття як феномен світоглядної спрямованості є предметом філософії і передбачає розуміння таких понять як «світ» та «сприйняття».

Розглянемо трактування поняття «світ» як важливої змістової складової поняття «світосприйняття» у науковій літературі та в енциклопедичних джерелах.

У філософському енциклопедичному словнику поняття «світ» пояснюється як цілісна система, єдність природи, суспільства і сутнісних сил людини, що увібрала в себе уявлення про граничність для людини основи суцього [181].

Автором філософського словника Г. Шмідтом світ пояснюється як «... все суще, яке може перебувати в світі, те, в чому відбувається людське існування. Світ є видом буття людського існування ...» [164, с. 275].

Більшість дослідників трактують поняття «світ» як об'єктивний зміст, який є вищою формою систематизації знання, що становить основу світогляду особистості. М. Юрій визначає наукову категорію «світ» як сукупну реальність у всій різноманітності її виявів, яка перебуває у всезагальному взаємозв'язку всіх явищ та процесів, а також у безкінечному розвитку. Інтерпретуючи поняття «світ» через категорію «буття», автор зробив виділення відносно самотійними, але взаємопов'язаними світами такі форми буття: «першої природи», тобто всієї природи (включаючи «макро» і «мікро» світи), яка перебуває поза межами людської діяльності. Це природний світ, не перетворений людиною; «другої природи», тобто природи, перетвореної людиною. Це предметний світ, який виникає як «розгорнута в природі історія людства», це «втільений у натуральній природі спосіб людського буття»; соціальне (світ людського суспільства); духовне, в якому виділяють дві відносно самотійні реальності – суспільну (над особистісну) та індивідуальну свідомість [190].

На переконання С. Кримського і В. Кузнєцова, світ з позиції субстанціонального підходу є космосом, закономірно впорядкованою сферою явищ, яка є альтернативною хаосу, та світ у межах комплексу матеріальних умов буття, що розкривають сферу функціонування його фундаментальних закономірностей. До основних характеристик світу автори відносять: матеріальну єдність всього в сфері явищ, світ як форма цілісності системи природи, як сфера буття матерії, що рухається: «світ тримається взаємною відповідністю частин, бо

будь-який його компонент відноситься до одного і того ж цілого». С. Кримський і В. Кузнецов виокремлюють універсам як «сферу повного розкриття можливостей матерії» і світу, поняття якого центровано на можливості прояву соціальної форми матерії, що рухається» [77, с. 65].

Таким чином, світ з їх точки зору є, з одного боку, цілісністю, і в той же час частиною універсаму, який визначається щодо умов, які приводять до соціогенезу, так і щодо умов його реалізації. В. Сагатовський характеризує «світ» як багатовимірний, взаємодоповнюючий, ймовірнісний, інформаційно-енергетичний [138, с. 23–24].

Філософський словник за редакцією В. Шинкарука трактує світ як визначене буття; універсальну предметність, «по відношенню до якої людина діяльнісно самовизначається як суб'єкт, що створює власний світ – світ людини. Світ у філософсько-світоглядному розумінні визначає межі абсолютних явищ – від універсаму, що мислиться як проєкція всіх можливих світів на якісно безконечну реальність, до внутрішнього світу людини» [167, с. 601].

Отже, поняття «світ» у контексті дослідження проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років є цілісною системою, єдністю природи, суспільства, людини у взаємозв'язку всіх явищ і процесів.

Функціонально-смысловим стрижнем поняття «світосприйняття» є категорія «сприйняття». У філософському визначенні сприйняття – це чуттєве пізнання предметів (фізичних речей, живих істот, людей) і об'єктивних ситуацій [108, с. 443].

У сучасному філософському словнику під редакцією В. Кемерова «сприйняття» трактується як «... форма чуттєвого світоставлення, світоосягнення. Це чуттєві відносини організму з середовищем; взаємовідкритість внутрішнього і зовнішнього, сигналізує організму про зовнішнє середовище, регулює його поведінку ... » [136, с. 153–157].

У психології поняття «сприйняття» (перцепція, від лат. *perceptio*) визначено як пізнавальний психічний процес, який полягає у відображенні людиною предметів і явищ, у сукупності всіх їх якостей при безпосередній дії на

органи чуття [39].

Наукова категорія «сприйняття» трактується також як складний процес, під час якого інформація про окремі властивості об'єкта сполучається в сенсорний образ та інтерпретується як інформація, породжена об'єктами або подіями оточуючого середовища [156].

Наукова категорія «сприйняття» є, на думку психологів, цілісним відображенням предметів та явищ під час їхнього безпосереднього впливу на органи чуттів людини, створюючи при цьому образи: увагу, пам'ять, мислення, емоції, почуття. Зазначений феномен є відображенням у психіці людини предметів і явищ навколишнього середовища під час їхньої безпосередньої дії на органи чуття. Відчуття і сприйняття тісно пов'язані між собою та є *чуттєвим відображенням об'єктивної реальності*, що існує незалежно від свідомості, на основі її впливу на органи чуттів. Перехід від відчуттів до сприймань є переходом до складнішого й повнішого відображення навколишнього середовища.

Сприйняття залежить від певних відношень, що існують між відчуттями, взаємозв'язок яких, у свою чергу, залежить від зв'язків і відношень між якостями, властивостями, різними частинами, які входять у предмети та явища.. Важливою закономірністю сприйняття, на яку треба зважати педагогам в організації освітнього процесу, є його залежність від попереднього досвіду дитини, її уподобань, знань, спрямованості інтересів, наявності чи відсутності настанов на сприйняття. Сприйняття також пов'язане з мисленням, оскільки образи, що формуються, конкретизуються і узагальнюються через поняття, мисленнєві операції, судження та умовиводи [93; 125].

Г. Селевко акцентує увагу на тому, що сприйняття дитиною навколишнього світу здійснюється і розвивається у процесі її діяльності, а необхідною умовою її успіху є правильне сприйняття предметів і явищ навколишнього середовища [139, с. 129].

Результатом процесу сприйняття дитиною предметів і явищ реальної дійсності є розуміння, тобто якісні зміни в свідомості, які забезпечуються

процесами усвідомлення і осмислення, яке є активним процесом, продуктивність якого залежить від правильного спрямування розумової діяльності учнів під час первинного сприймання дійсності.

«Сприйняття людиною навколишнього світу» дослідниця І. Алтуніна трактує як сприйняття й оцінку здібностей, можливостей, інтересів, відносин, життєвої ситуації, в якій знаходиться й здійснює життєдіяльність людина. До чинників, які впливають на соціалізацію та формування світорозуміння дитини на межі дошкільного дитинства й початкової школи, авторка відносить такі: усвідомлення дитиною свого бажання встановити певні стосунки з тими чи іншими людьми; диференційована оцінка цінності встановлення хороших взаємостосунків з тими чи іншими людьми; оцінка власних якостей і здібностей з точки зору їх привабливості для навколишніх; оцінка вірогідності бути прийнятим чи відторгнутим тією чи іншою групою людей [3, с. 50–51].

У сприйнятті старшого дошкільника (5-6 років) світ не тільки стійкий, але й може виступати як релятивний (все можна всім); умовний план дій, який склався у попередній період розвитку, відображається в елементах образного мислення та відтворюючої, творчої й продуктивної уяви; формуються основи символічної функції свідомості, розвиваються сенсорні й інтелектуальні здібності. У старшому дошкільному віці дитина починає ставити себе на місце іншої людини: дивитись на події з позиції інших і розуміти мотиви їх дій та самостійно будувати образ майбутнього результату продуктивної дії. У неї формується уявлення про такі сфери оточуючого її світу, як природний і створений руками світ, «інші люди» й «Я сам».

Вчені виявили яскраво виражені відмінності в характері сприйняття у дітей, у рівні розвитку у них аналізу і синтезу [144, с. 117].

Діти, у яких переважає синтетичне сприйняття, проявляють схильність до узагальненого віддзеркалення явищ і предметів, але, як правило, не надають значення деталям, не бачать їх, що нерідко приводить до помилкових узагальнень. Дитина, яка має аналітичне сприйняття, прагне проаналізувати всі деталі, подробиці, проте їй важко самостійно зрозуміти значення та основні

характеристики сприйнятого об'єкта. В. Ганзен висловлює припущення, що «діти з синтетичним сприйняттям краще навчатимуться за схемою «від загального до часткового», з аналітичним – «від часткового до загального»; за наявності широкого діапазону сприйняття оптимально поєднувати обидві схеми» [139, с. 67].

Отже, найбільш сприятливим є аналітико-синтетичний тип сприйняття, оскільки він припускає наявність прагнення у дитини до розуміння основного смислу явища, оцінки його структури і фактичного підтвердження, детальної характеристики предмету чи явища. О. Савченко акцентує увагу на специфічному типі сприйняття – емоційному, що припускає підвищену емоційну збудливість у відповідь на різні подразники. Діти з емоційним типом сприйняття перш за все сприймають те, що впадає в очі, те, що пов'язане з їх минулим досвідом, тобто в їх сприйнятті велику роль відіграє мимовільна регуляція [136].

Дослідниця І. Біла зазначає, що «сприйняття, трактування дійсності починається з вражень, які дитина отримує від спілкування з дорослими, своїм оточенням та стає такою, до чого звикла, в чому зростала, з чим зживається, до чого в неї виникають інтерес і схильність. Поступово в дитини вибудовується своя власна призма світосприймання, що дає змогу певним чином бачити все навколо, відкривати невидимі іншим точки, кути, площини зору, будувати образи, візуальні конструкції, обирати серед них пріоритетні, що й визначає її світобачення, світогляд і, зрештою, життєвий шлях» [20].

Пізнання дитиною навколишнього світу необхідно починати з уявлень про нього через її спілкування з природою, з живого її споглядання та з емоційного сприйняття природних явищ. Пізнаючи природу, діти 5-8 років мають можливість сприймати навколишній світ цілісно. У кожної дитини свій індивідуальний світ, який залежить від власного сприйняття, від її ставлення до сприйнятого, оцінки нею явищ навколишнього світу.

Таким чином, сприйняття є психічним процесом, який полягає в цілісному відображенні предметів і явищ навколишнього світу під безпосереднім впливом фізичних подразників на рецептори органів чуття, маючи при цьому

суб'єктивний характер, оскільки залежить від попереднього досвіду і знань людини. Дослідження процесу сприйняття у старшому дошкільному віці (5-6 років) варто акцентувати увагу на тому, що діти набагато точніше і повніше, ніж діти раннього віку, відображають предмети та явища, які вони сприймають – вони чіткіше розрізняють предмети за величиною і формою, а також просторові і часові відношення між явищами, що пов'язано з розвитком їхньої орієнтувально-дослідницької діяльності; у них розвивається свідоме і цілеспрямоване спостереження, а образи сприймання навколишньої дійсності стають повнішими та різноманітнішими за змістом. Саме тому вагоме значення в розвитку сприйняття у дітей зазначеного віку для більш точного і свідомого сприйняття ними особливостей різних предметів мають ігри, спостереження під час екскурсії, образотворча діяльність (конструювання, малювання, ліплення).

Є. Рогов схиляється до думки, що сприйняття в старшому дошкільному віці втрачає свій афектний характер: перцептивні і емоційні процеси диференціюються і воно стає *осмисленим*, цілеспрямованим, аналізуючим, і в ньому виділяються *довільні дії* - спостереження, споглядання, пошук [130].

Діяльнісний підхід до сприйняття розвивається спочатку О. Леонтьєвим, який, спираючись на рефлексорну теорію, підкреслює активний характер зазначеного процесу: «Треба щось робити, потрібно здійснювати якісь дії для того, щоб отримати образ дійсності, і при цьому потрібно здійснювати ці дії по відношенню до самого відображеного об'єкта» [83, с. 108].

У зв'язку із зазначеним вище, слід зробити висновок, що сприйняття має багаторівневу структуру, що відповідає структурі діяльності людини; є самостійною діяльністю, яка, як будь-яка інша діяльність, виникає і спрямовується мотивом, який, в свою чергу, конкретизує певну потребу; є складною внутрішньою діяльністю, що розгортається в часі і включена в зовнішню предметну діяльність людини. Процес згортання, інтеріоризації зовнішньої предметної діяльності сприйняття у внутрішній план найбільш вивчений О. Запорожцем. Сприйняття відповідно до структури діяльності, описаної О. Леонтьєвим, може бути розглянуто на чотирьох рівнях: на рівні

діяльності – є самостійною діяльністю, яка викликана певним мотивом; на рівні дій – цілеспрямований і свідомий акт, виділений у структурі діяльності; на рівні операцій – способи, які реалізують перцептивну діяльність у заданих умовах; на рівні психофізіологічних функцій – механізмом операцій. Сприйняття як діяльність здійснюється, коли є мотив, який конкретизує конкретну потребу. У цьому випадку сприйняття є найбільшою одиницею, яку можна виділити в процесі життя. У структурі будь-якого акту діяльності виділяється два компонента – орієнтовний і виконавчий. І якщо виконавчі дії призводять безпосередньо до практичного результату, то функція орієнтовної частини діяльності полягає в активному набутті знань, обстеженні об'єктів і ситуацій.

Відповідно, термін «сприйняття» на рівні дій – це «... скорочена орієнтовна дія, яка спочатку складається на основі розгорнутої практичної діяльності з предметом у тісному зв'язку з її виконавською частиною і лише поступово набуває відносної самостійності і своєї ідеальної форми» [58, с. 135].

Враховуючи закономірності генезису дітей, розвитку їх сприйняття, О. Запорожець порівнює становлення психіки дитини з багатоповерховим будинком, у якому не можуть бути міцними надбудовані поверхи без фундаменту, а пропуски поверхів загрожують обвалом всієї будівлі. Виходячи з того, що діяльність будує психіку, О. Запорожець висловлював думку щодо ампліфікації психічного розвитку дітей в їх діяльності, у першу чергу, за ампліфікацію їх перцептивних процесів. На думку вченого, «період досвідного пізнання дуже важливо не пропустити, не проігнорувати, а збагачувати і наповнювати найбільш значимими формами та способами пізнавальної діяльності» [58, с. 35–44].

Безпосереднє сприймання, спостереження, розширення чуттєвого досвіду, пам'яті дітей новими образами забезпечить основи їх мисленнєвих дій, формування суджень, міркувань, розвиток їх творчої діяльності. Важливо не тільки наповнювати життя дітей враженнями, але й створювати їм умови для глибшого освоєння оточуючого, формувати вміння бачити характерні особливості предметів, явищ, їх взаємозв'язок, підштовхувати до бачення нового.

Важливо заохочувати природне прагнення дітей досліджувати властивості та якості різних матеріалів, експериментувати, винаходити. Формування перцептивного досвіду дітей, супровід їхнього розвитку у першу чергу передбачає підтримку та заохочення пізнавальної, дослідницької активності, важливою передумовою якої є створення розвивального середовища, що сприяє активізації пізнання, розвитку чуттєвого досвіду, перцептивних дій, творчої спостережливості, є умовою естетизації творчої діяльності. Супровід, регуляція перцептивної діяльності дошкільників передбачає управління засвоєнням знань шляхом використання узагальнених алгоритмів, які містять принципи розв'язування певних проблемних задач.

Формування у дитини навичок обстеження предметів має здійснюватися з дотриманням певного алгоритму дій, зокрема:

1. Сприймання предмета в цілому, створення загального уявлення про нього.
2. Виділення основних частин предмета, з'ясування їх особливостей (форма, розмір, розташування).
3. Визначення просторового розміщення одних частин предмета стосовно інших (вище..., ліворуч...).
4. Виділення допоміжних і дрібних частин, визначення їх просторового розміщення відносно основної частини» [113, с. 9–10].

Психологи розглядають сприйняття як цілісне зображення предметів та явищ під час їхнього безпосереднього впливу на органи чуттів, яке виникає лише при умові безпосередньої дії об'єктів на аналізатори. Перехід від відчуттів до сприймань є складнішим і точнішим їхнім зображенням. На думку М. Варій, «сприйняття не зводиться до суми окремих відчуттів, хоча й передбачає їхню наявність у зображенні дійсності, а залежить від певних відношень, що існують між відчуттями, взаємозв'язок яких, у свою чергу, залежить від зв'язків і відношень між якостями, властивостями, різними частинами, які є складовою предметів і явищ. Крім відчуттів, сприйняття завжди залежить від попереднього досвіду дошкільника, який виражається у вигляді уявлень і знань» [27].

Сприймаючи вихідну інформацію від навколишнього світу й соціуму, дитина виражає її через власне світосприйняття. Отже, сприйняття є цілісним відображенням у психіці дитини предметів і явищ навколишнього середовища під час їхньої безпосередньої дії на органи чуття. Варто зазначити, що в кожне сприйняття входить і відтворений минулий особистий досвід, і осмислення сприйнятого, а також актуальні почуття та емоції. На переконання Є. Синьової, сприйняття слід розглядати як вияв аналітико-синтетичної роботи мозку, що виникає внаслідок безпосередньої дії об'єкта на аналізатори й не вичерпується враженнями, які отримуються в цей момент, а ще й активізуються минулі враження, попередній досвід [143].

У сприйнятті дитини світ людей, речей, явищ наповнюється певним значенням і включається у різні відношення, створює осмислені ситуації, свідками й учасниками яких є сама дитина. На думку О. Біди ступінь сприйняття дітьми однакових природних об'єктів чи явищ відповідає їхньому психічному стану, розвитку інтелекту, сформованим моральним і етичним нормам поведінки та діяльності в соціумі, метою якої є взаємодія особистості з навколишнім середовищем [16].

У наукових джерелах часто вживається термін «світосприйняття» у зв'язку з пошуком моделей освіти, заснованих на синтезі космічного, біосферного, антропосферного і культурологічного начал [184].

Вивчення філософської та психолого-педагогічної літератури дозволило з'ясувати сутність поняття «світосприйняття». Відповідно до мети нашого дослідження, пов'язаного з вивченням світосприйняття у дітей 5-8 років, необхідно враховувати різні підходи до розуміння зазначеного поняття з точки зору різних наук. Світосприйняття як педагогічна категорія за своєю суттю інтегративна, оскільки є засобом опису й осмислення особистісних, соціальних, культурно-історичних і власне освітніх феноменів, багаторівневою структурою, що відображає індивідуальне і соціально-типологічне ставлення до зовнішнього і внутрішнього світу людини у варіативності форм і способів прояву цього відношення [17].

Так, тлумачний *словник* С. Ожегова трактує поняття «світосприйняття» як «те чи інше сприйняття світу, дійсності» [110]. Багатозначність поняття «світосприйняття» обумовлена тим, що зазначений термін має схожість за змістом з такими поняттями: менталітет, світогляд, образ світу, картина світу та ін.

Світосприйняття як педагогічна категорія за своєю суттю інтегративна, оскільки є засобом опису і осмислення особистісних, соціальних, культурно-історичних і власне освітніх феноменів, багаторівневою структурою, що відображає індивідуальне і соціально-типологічне ставлення до зовнішнього і внутрішнього світу людини у варіативності форм і способів прояву цього відношення. Як цілісний процес пізнання й осмислення світу дитиною світосприйняття може включати різноманітні етапи, періоди, напрямки, що включає свідоме і несвідоме в психіці і поведінці дитини [193, с. 48–50].

У психологічній науці світосприйняття іноді ототожнюють з поняттям «менталітет». Дослідник Б. Гершунский характеризує менталітет з психологічної точки зору такими поняттями: «перцептивні і когнітивні еталони»; «соціальні норми»; «ставлення до світу»; «погляди на світ»; «оцінка навколишньої дійсності»; «стереотипи свідомості»; «соціальні стереотипи»; «домінуючі мотиви»; «переконання»; «ідеали»; «інтереси»; «схильності»; «стереотипи прийняття рішень»; «поведінкові альтернативи»; «традиції», відносячи зазначені ключові категорії до сфери світосприйняття [42].

Дослідник І. Дубов, здійснюючи психологічну характеристику менталітету, також вважає його співзвучним за змістовним наповненням з категорією «світосприйняття». Автор висловлює думку, що «менталітет відображає специфіку психологічного життя людей, яке розкривається через систему поглядів, оцінок, норм і умонастроїв, які ґрунтуються на існуючих в даному суспільстві знаннях і віруваннях і заданою разом з домінуючими потребами та архетипами колективною несвідомою ієрархією цінностей, а значить, і характерними для представників цієї спільноти переконаннями, ідеалами, схильностями, інтересами та іншими соціальними установками, що

відрізняють зазначену спільність від інших» [52, с. 21]. Отже, поняття «світосприйняття» та «менталітет» мають внутрішні зв'язки. Л. Рубінштейн переконаний, що світосприйняття є «головною складовою картини світу»; обґрунтованою необхідністю естетичного, споглядального, непрагматичного ставлення людини до людини і до світу; умовою повноцінного, радісного людського існування» [132, с. 123]. Автор С. Тарасов, узагальнюючи результати досліджень, визначає дитяче світосприйняття як цілісність щодо стійких схем, способів поведінки, відчуття, мислення, бачення навколишнього світу, властивих окремій дитині, етнокультурним і соціокультурним групам. У дитячому світосприйнятті знаходять відображення специфічні для певної культурного або соціального середовища «механізми» соціалізації, що виражаються у переважній для тієї чи іншої групи способі сприйняття світу [153]. Дослідник виокремлює деякі характерні риси світосприйняття, зокрема дитячого світосприйняття: «інтегрує стереотиповані способи сприйняття природи, людини і суспільства; поєднує компоненти, що носять перехідний (віковий) характер, а також найбільш стійкі елементи світосприймання; містить духовно інтелектуальний зміст; має динаміку, яка може не співпадати з динамікою інтелектуального дозрівання, проте рефлексивні процеси і менталітет взаємопов'язані; інтегрує природне і культурне, раціональне й емоційне, індивідуально-особистісне і соціально-типологічне; спрямоване на навколишній світ і власне «Я» [153, с. 33].

Як стверджують А. Аніщук, Ю. Мойсеєнко «світосприйняття» є певним досвідом формування пізнавальних уявлень про світ за допомогою наочних образів – сприйняття [5]. В. Русевич розуміє образ світу як цілісну систему уявлень дитини 5-7 років про світ, про інших людей, про себе, свою діяльність, в основі якої лежить емоційно-ціннісне сприйняття навколишньої дійсності, опосередковане через особистісний досвід і образ Я. Дослідниця переконана, що саме привнесення особистісного сенсу є центральною складовою цілісного образу світу в зв'язку з тим, що однією з фундаментальних властивостей світобачення людини є індивідуально-особистісний характер його організації і функціонування. На думку автора

специфіка формування образу світу у дітей 5-7 років виражається у взаємозв'язку з особливостями формування образу Я дитини і розкривається через його структуру, яка являє собою єдність емоційно-чуттєвого, когнітивно-оцінного, діяльнісно-особистого компонентів [134, с. 10].

На думку Є. Нефьодової, світосприйняття є особистісним станом, який визначає готовність до здійснення світоглядної діяльності, вираженої взаємодією з навколишнім середовищем на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми і цінності [107].

У розумінні Г. Кондратенко, «світосприйняття» є складовою багаторівневої структури світогляду як цілісного, чуттєво-образного уявлення особистості про оточуюче середовище, яке визначає її взаємозв'язки зі світом [66]. За Б. Целковніковим, світосприйняття є механізмом, який обумовлює «включеність» свідомості людини в процес осягнення різних явищ навколишнього світу [173].

Як стверджує В. Безрукова, «світосприйняття є досвідом формування пізнання, образів світу, наочних уявлень людини про світ в його єдності з Космосом, Всесвітом, Землею і визначення свого місця в ньому»; «відчуттям єдності світу, розуміння зв'язків і залежностей в ньому і вироблення загальних уявлень про закони його розвитку» [10].

У психології, у широкому сенсі, світосприйняття людини розглядається як «уявлення світу через розуміння і відчуття», у більш вузькому – як «структурована сукупність ставлень до актуально більш прийнятних об'єктів, а також як одна з можливих культурно - історичних моделей світу, які створює суб'єкт» [35].

На переконання дослідників Я. Стюарта і В. Джойнса, «світосприйняття є структурою асоціативних реакцій, що інтегрує різні особисті стани людини при реагуванні на специфічний стимул та надає їй цілісну систему для сприйняття, обдумування, емоційного реагування і дії, які використовуються для визначення свого ставлення до самого себе, до інших людей і до життя» [148, с. 170].

О. Леонт'єв пов'язує світосприйняття з побудовою у свідомості індивіда

«багатовимірною образу світу, образу реальності», яке володіє «смісловим полем, системою значень», які відкривають людині об'єктивний світ [83]. Отже, на основі зазначеного вище можна зробити висновок, що цілісність, змістовність і функціональність образу світу обумовлює саме світосприйняття людини.

На думку Т. Зятяміної, світосприйняття є здатністю людини сприймати світ в єдності [59, с. 173], яка допомагає не лише бачити світ як цілісність, але і відчувати цю цілісність у своїй світоглядній свідомості.

Авторка виділяє характерні риси світосприйняття: «усвідомленість, що обумовлено психологічними процесами, інтегрується у свідомості; цілеспрямованість, яка дозволяє виокремити різні якості об'єкта сприймання, зокрема чуттєве, аперцепційне, що визначається цим сприйняттям з наявним досвідом; цілісність, що допомагає бачити світ «в єдності» [59, с. 211].

Згідно з Т. Зятяміною, світосприйняття «пов'язане з поглядами, переконаннями, практичною позицією суб'єкта, які зумовлюють його зміст, має перетворюючу силу і впливає на характер діяльності; визначає можливу мотивацію майбутньої діяльності і передуює поведінковим актам; опосередковує зв'язок свідомості і світогляду, є дзеркалом свідомості людини; зумовлює мотивацію до діяльності, її напрямок, характер і результат» [59, с. 173].

Сучасні гуманітарні тенденції розвитку вітчизняної освіти орієнтують педагогів на створення умов для формування знань, установок, цінностей і стереотипів, що визначають гуманітарне світосприйняття у дітей 5-8 років, оскільки від нього залежить розуміння сутності об'єктів, явищ природи і суспільства, їх ставлення до дійсності, їх здатність до самореалізації і самовдосконалення у взаємодії з середовищем.

Завдання нашого дослідження зумовлюють також деталізацію терміна – «формування». Наукова категорія «формування» у довідковій літературі тлумачиться як «дія за значенням дієслова «формувати»; формувати – надавати чому-небудь яку-небудь форму, вигляд; організовувати, складати, створювати» [29, с. 1544].

Незважаючи на активне застосування поняття «формування», в науковій

літературі ще не чітко визначений зміст зазначеної педагогічної категорії. Термін «формування» часто розглядається вченими як синонім поняття «розвиток», яке І. Підласий пояснює як «взаємозв'язок кількісних і якісних змін, які відбуваються у свідомості людини» [122, с. 44].

Характеризуючи поняття «формування» з філософської точки зору, можна сказати, що зазначена категорія є процесом, що протистоїть розпаду, веде до подолання хаосу і випадковості та «оформленню» людини в стійку і цілісну нову сутність - особистість. Отже, людина опановує власну поведінку і входить у суспільство з його нормами і вимогами, поступово переходить від природної життєдіяльності до культурної та цивілізованої. Формування є процесом завершення становлення людської особистості, досягнення рівня зрілості, стійкості як соціальної істоти під впливом всіх без винятку факторів: людини як особистості, тобто людина набуває життєвий досвід, переходить від приватного життя до цивілізованого громадського та культурного.

У психологічному довіднику категорія «формування» тлумачиться як цілеспрямований вплив на дитину з метою створення умов для виникнення у неї нових психологічних утворень, якостей [146].

У педагогічному сенсі поняття «формування» є процесом цілеспрямованого педагогічного впливу на того, хто навчається з метою розвитку у нього певних якостей особистості – світогляду, знань, навичок, уваги, ціннісних орієнтацій і т. д. [109, с. 242].

В енциклопедичному педагогічному словнику поняття «формування» пояснюється автором В. Безруковою як свідоме управління процесом розвитку людини або окремих сторін її особистості, якостей і властивостей характеру і доведення їх до задуманої форми (рівня, способу, ідеї). У педагогіці «формування» вживається і як результат розвитку людини, і як організаторська діяльність вчителя по вихованню та навчанню учнів. Нерідко поняття «формування» і «виховання» вживаються як ідентичні. Дитина народжується без знань і умінь, але через виховання і навчання все це отримує відповідно до віку. На кожному віковому етапі розвиток досягає свого рівня сформованості,

вичерпуючи себе. Так поетапно формуються знання, навички та вміння, мислення, пам'ять, світогляд і багато іншого. Але не все в людині розвивається тільки під впливом формування, оскільки воно є лише одним із напрямків і засобів розвитку [10].

Автори педагогічного словника В. Загвязинский та А. Закірова розуміють поняття «формування» як надання форми внутрішньої і зовнішньої структури в навчанні і вихованні, в тому числі в процесі дослідження – результатам. На відміну від розвитку, що відбувається в більшій мірі під впливом внутрішніх імпульсів, формування відображає роль зовнішніх впливів, стимулюючих, звичайно, і внутрішні сили розвитку і саморозвитку [116].

У педагогічній практиці «формування» означає застосування прийомів, способів, методів впливу на особистість дитини з метою створення у неї системи певних цінностей і відносин, знань і умінь, складу мислення та пам'яті. Особистість, розвиваючись під впливом батьків, педагогів, середовища набуває певної форми у неї проявляються прогнозовані властивості. Отже, в педагогіці поняття «формування» розглядається як результуюча оцінка розвитку дитини та як здатність педагога здійснювати її навчання і виховання.

Отже, поняття «формування» є процесом зовнішніх впливів на становлення особистості дитини (системи певних цінностей і відносин, знань і умінь, складу мислення, пам'яті) засобами застосування прийомів, способів, методів відповідно до її вікових особливостей.

На думку Є. Нефьодової сутністю формування світосприйняття у дитини 5-8 років є зміна в часі способу її взаємодії з середовищем, обумовлена зростанням її суб'єктності, що підтверджує існуючі в рамках суб'єктної парадигми уявлення про людину як суб'єкта життєдіяльності. За допомогою світосприйняття особистістю виробляється власна оцінка (в першу чергу, морально-етичного змісту) життєвих ситуацій і явищ, вибір мотивів, цілей, вчинків. Ціннісний зміст світосприйняття полягає в тому, що практичне оволодіння ним відкриває перед особистістю можливість не лише відображати, а й випереджати події, з точки зору своїх цінностей, визначати шляхи вирішення

тих чи інших протиріч, причому не лише локального, ситуативного, але і більш широкого, глобального змісту [107].

Отже, узагальнення уявлень про світосприйняття дає підстави зробити висновок, що зазначений феномен є одночасно як результатом, так і процесом взаємодії особистості з середовищем; як результат зазначеної взаємодії світосприйняття є своєрідним підсумком пізнання, що фіксує в чуттєвій формі його результати і способи діяльності людини, поєднання міркувань людини з її чуттєвим досвідом; уявлення людини про навколишній світ, про інших людей, про себе та про свою діяльність (у наближеному розумінні світосприйняття як взаємодія особистості з середовищем може ототожнюватись з поняттям «образ світу»); як процес взаємодії особистості із середовищем світосприйняття відображає специфічну світоглядну діяльність, спрямовану на взаємодію з природним і соціокультурним середовищем на основі власного образу світу.

Узагальнення наукових підходів до трактування ключових понять проблеми дослідження дає підстави надати їх власне трактування, зокрема:

- «світосприйняття» є цілісністю щодо стійких моделей поведінки, відчуття, мислення, пізнання навколишнього світу, властивих дитині 5-8 років та є, як керованим, так і некерованим процесом пізнання дитиною навколишнього світу, розуміння нею сутності об'єктів, явищ природи і суспільства на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми, цінності та моделі поведінки, збагачені досвідом;
- «сформованість основ світосприйняття» у дітей 5-8 років є інтегративним особистісним утворенням, що відображає результат пізнання дитиною навколишнього світу, розуміння нею сутності об'єктів, явищ природи і суспільства на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми, цінності та моделі поведінки, збагачені особистим досвідом.
- «формування» основ світосприйняття» є процесом цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість дитини 5-8 років з метою розвитку у неї світоглядних уявлень про світ, про себе, про соціальні норми і

цінності, розуміння сутності об'єктів, явищ природи і суспільства, на основі особистого досвіду взаємодії з навколишнім середовищем.

1.2. Сучасний стан дослідження проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

Сучасна психолого-педагогічна наука й практика вдосконалення процесу формування та розвитку підростаючої особистості пов'язують його з особистісно орієнтованим підходом до дитини, який має на меті істотно гуманізувати освітній процес, наповнювати його високими морально-духовними переживаннями, затвердити відносини справедливості й поваги до дитини, максимально розкрити її потенційні можливості, стимулювати її до особистісно розвиваючої творчості. В умовах сьогодення досить гостро постає питання формування високоосвіченої особистості дитини, готової до розв'язання складних життєвих ситуацій, висловлення своєї думки й власної життєвої позиції.

Пріоритетними орієнтирами сучасної дошкільної та початкової освіти є особистісний розвиток дитини, формування у неї свідомого, ціннісного ставлення до навколишнього середовища, забезпечення умов для її духовного зростання.

Як стверджує Є. Романова: «Людина завжди має певну картину світу як систему уявлень про себе і навколишній, про свою роль і місце в світі, про тимчасову і просторову послідовності подій, їх причини, значення, мету».

Дослідниця Л. Шелестова переконана, що системність і цілісність картини світу дитини старшого дошкільного й молодшого шкільного віку забезпечується інтеграцією гуманітарного та природничо-наукового знання, науки і мистецтва; пізнанням світу в єдності когнітивного, емоційно-ціннісного, діяльнісного компонентів та у взаємозв'язку основних сфер буття (природи, суспільства, людини (власного «Я»), культури), виявленням зв'язків між об'єктами та явищами навколишньої дійсності [180, с. 6].

На думку автора, успішність формування картини світу дітей

старшого дошкільного й молодшого шкільного віку пов'язана зі збалансованістю змісту їхньої навчально-пізнавальної діяльності стосовно чотирьох сфер буття людини та їх взаємодії, відображенням об'єктів і явищ у розмаїтті та взаємозв'язках; дотриманням послідовних етапів пізнання, тісного зв'язку з духовною і практичною діяльністю; наданням можливості бути активним суб'єктом пізнання світу його сприймання, аналізу, оцінки, взаємодії з ним; осучасненням розвивального середовища; готовністю педагогів і батьків до формування у дітей цілісних уявлень про світ [180].

Важливість формування природничо-наукових уявлень у дітей дошкільного віку обумовлено вимогами Базового компонента дошкільної освіти. Як зазначає В. Безрукова, «формування уявлень у дітей відбувається на основі сприйняття: чим ширше коло пізнаних предметів і явищ, тим багатший досвід спостережень, тим швидше йде процес формування природничо-наукових уявлень» [10].

У дитини 5–8 років ще не сформований світогляд як цілісна гармонійна системи поглядів, відносин, розуміння оточуючого соціального й природного світу, особистого «Я» [195]. Тому, на нашу думку, більш доречним на даному віковому етапі є формування основ світосприйняття як процесу пізнання та осягнення світу, що включає свідоме і несвідоме в її психіці та поведінці. Суттєвою здатністю дитини, яка дозволяє виокремити саму себе з оточуючого світу, усвідомити себе та знайти своє місце в світі, є самосвідомість [110].

Пізнання дитиною самої себе створює те, що ми називаємо *самосвідомість* та містить у собі свідомість, але не є механічною сумою останньої, тому що містить у собі те, що становить її. Самосвідомість вище свідомості. Духовно-творче об'єднання свідомості та самосвідомості утворює світогляд дитини. Елементи свідомості (знання навколишньої дійсності) присутні у світогляді в систематизованому та узагальненому вигляді, а самосвідомість (усвідомлення цих знань і самого себе, свого «Я») органічно вписується у систему власних знань» [195, с. 9].

Як зазначає Д. Фельдштейн, у свідомості дитини відображаються впливи

зовнішнього світу у вигляді почуттів, думок, спонукань, проявів волі, які формують певне ставлення до оточуючої дійсності, фактів і явищ життя. Сприймаючи вихідну інформацію від навколишнього світу та соціуму, дитина виражає її через власне світосприйняття [162]. Навколишня реальність постає перед дитиною у формі певної картини світу, сприймаючи яку на основі певних знань, уявлень, вражень від навколишнього середовища, вона виокремлює для себе найважливіше.

У дітей 5-8 років формується базис особистісної культури, яка відповідає загальнолюдським духовним цінностям і закладає основи позитивного світосприйняття особистості. З філософської точки зору процес пізнання розглядається як процес творчої діяльності дитини з освоєння дійсності, що формує знання про неї (включаючи й знання про саму людину), на основі яких виникають цілі й мотиви людських дій.

У філософському енциклопедичному словнику пізнання викладається як процес здобуття, накопичення та систематизації знань про природу, суспільство, людину та її внутрішній світ [166].

Процес пізнання в узагальненій формі є процесом взаємодії суб'єкта й об'єкта, при якій дитина є активною стороною процесу, оскільки вона обирає об'єкт, визначає мету дослідження, спрямовує на об'єкт свої пізнавальні здатності й зображує, трансформує й відтворює його у своїй свідомості у вигляді чуттєвих або раціональних образів, понять і суджень. Як зазначає О. Кононко, процес сприйняття старшими дошкільниками навколишньої дійсності є осмисленим, оскільки передбачає необхідність прийняття рішення, прояву здатності сконцентрувати увагу на певному об'єкті чи явищі, спостерігаючи за ним, аналізуючи його особливості, усвідомлюючи комплекс одержаних відчуттів, висловлюючи своє враження. У процесі практичного ознайомлення дитини з властивостями предмета (явища), його розглядання, дотику до нього, експериментування з ним й активної внутрішньої діяльності завдяки власним враженням народжується конкретний образ. Основою дитячого пізнання, на думку О. Кононко, є, по-перше, спостереження під час безпосереднього контакту

дитини й об'єкта через органи відчуття та сприймання, що дає первинну інформацію про об'єкт; по-друге, мислення та розум, які опосередковують об'єкт і осмислюють його через відчуття і сприймання, що складає механізм генерування знання про навколишній світ [67].

Під час с навчання дитини у початковій школі у неї значно зростає довільність, стійкість сприйняття, зростають можливості досить довго скеровувати свою увагу на об'єкти сприймання. Підвищення рівня цілеспрямованості сприйняття дитиною об'єктів навколишнього світу та його підпорядкування певній меті проявляється у першому класі, коли вона часто не затримує увагу на менш цікавих для неї об'єктах, однак поступово примушує себе спостерігати за об'єктами, які у неї не викликають зацікавленість.

С. Гончаренко та Я. Кміт прийшли до висновку, що розвиток процесів сприйняття дитини у процесі навчання у школі залежить від виховання педагогом у неї спостережливості [45, с. 18].

На думку О. Савченко, виділенню об'єкта під час сприйняття допомагає конкретність визначення мети педагогом, оскільки дитина може дивитись на об'єкт і не побачити важливих його сторін, якщо не поставити перед нею завдання їх роздивитись [42]. Аналізуючи процес сприйняття дитиною певних об'єктів навколишнього світу, О. Савченко дотримується думки, що зазначений процес активізується саме досвідом дитини, який залежить від її інтересу до об'єкта сприймання, від її почуттів, пов'язаних з об'єктом, від усвідомлення мети сприймання та від прояву уваги до об'єктів сприймання. На думку вченої, глибина та повнота сприйняття збагачує досвід дитини [135, с. 193].

Залежно від віку і підготовки дітей аналітико-синтетична діяльність змінюється, розвивається, вдосконалюється, зокрема в початкових класах діти успішно аналізують предмети, явища в процесі дій з ними, на основі їх сприймання або спостережень над ними. Поступово в найелементарніший предметно-дійовий аналіз включаються уявлення дітей, їх знання, набуті в минулому, внаслідок чого чуттєвий аналіз переходить у свою вищу стадію – розумовий аналіз [136, с. 119 – 120].

У контексті зазначеного вище важливими елементами особистісної структури є ціннісні орієнтації, які закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань, знань і уявлень та які відмежовують істотне і важливе від несуттєвого. Сукупність сформованих, усталених ціннісних орієнтацій утворює структуру, що забезпечує стійкість особистості, наслідування певного типу поведінки і діяльності, обумовлених мотивацією дитини відповідно до її потреб та інтересів. Розрив внутрішніх ціннісних структур особистості, суперечності в ціннісній структурі призводять до нестійкості особистості, необхідності пошуку нових ціннісних смислів. Саме в зазначений період життя дитина особливо схильна до впливу соціального і культурного оточення, а потреба пошуку ідентичності, адекватної ціннісної основи, провокує її до активного експериментування із зовнішнім оточенням.

Дитина може випробувати свої можливості, пізнати себе, змінюючи оточення, впливаючи на нього, що дає їй необхідну інформацію про власні можливості, уточнює образ «Я», сприяє формуванню реалістичних життєвих позицій. Отже, особливостями процесу сприйняття дитиною навколишнього світу з точки зору дидактики є сприйняття певного об'єкту, який вона виділяє серед інших об'єктів, зокрема: впізнає людину серед інших людей; усвідомлює сприйнятий предмет і відносить його до певного класу предметів.

Для світогляду характерне усвідомлення суб'єктом свого ставлення до об'єктів і до навколишнього світу в цілому як до цінностей, заради яких розгортається його діяльність та яке породжує особистісний сенс цієї діяльності, що співвідноситься з потребами, мотивами, установками, цілями й ідеалами особистості. Саме з цієї причини в будь-якому суспільстві ціннісні орієнтації, на яких базуються світосприйняття і світогляд як елементи багаторівневої системи саморегуляції поведінки особистості, є предметом виховання, що розуміється як процес і результат взаємодії людини і середовища.

Дослідники відзначають, що специфіка дії ціннісних орієнтацій полягає в тому, що вони функціонують не лише як способи раціоналізації поведінки, їх дія поширюється не тільки на зовнішні структури свідомості, а й на ті, які зазвичай

називають підсвідомими структурами, пов'язані зі світосприйняттям індивіда.

Питання формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в умовах сучасного освітнього середовища має важливе значення для педагогіки, метою якої є засвоєння вихованцями не лише конкретних знань, а й загального розуміння світу - природи, суспільства і самої людини, що живе в цьому світі. Формування світосприйняття молодшого школяра в освітньому процесі обумовлено особливостями його життєвого досвіду, діалогічною взаємодією всіх суб'єктів освітнього процесу та інтеграцією гуманітарного та природничо-наукового знання в змісті освіти. Характерним для початкової школи є практична спрямованість змісту, інтеграція знань, що дозволяє краще врахувати визначальну особливість молодших школярів – цілісність сприйняття й освоєння навколишньої дійсності. Пізнання молодшим школярем закономірностей природи та пояснення за їх допомогою навколишнього світу, життєдіяльності людини співпадає з природним прагненням дитини до дослідження свого життєвого світу і його практичного освоєння, до комунікації зі світом, до конструювання, створення продукту діяльності як способу самореалізації, самовираження.

У початковій школі дитина сприймає світ в єдності, пізнає свій життєвий світ відповідно до її вікових особливостей. «Послідовне засвоєння школярем цілісної системи знань про людину та навколишній світ передбачає поглиблення уявлень про реальну дійсність шляхом конкретизації вже засвоєних знань і подальшим їх узагальненням нового змісту й рівня, що повністю відповідає пізнавальним можливостям дітей молодшого шкільного віку» [198]. Ґрунтуючись на концепціях психологів І. Беха, Л. Виготського, В. Зінченко, Е. Моргунова, школа має бути школою цілісного мислення, школою розвитку інтелекту дитини [13; 60].

Як стверджують Н. Боритко, І. Колесникова, В. Сериков, «формування світосприйняття молодшого школяра в освітньому процесі є продуктивним при умові цілісного підходу до зазначеного процесу» [23; 141].

На думку О. Нефьодової, формування основ світосприйняття молодшого

школяра відбуваються закономірно на трьох взаємопов'язаних стадіях: поверхневій, реалістичній і цілісній, кожна з яких збагачує молодшого школяра різними способами світосприйняття та ієрархічна підпорядкованість яких відкриває перспективи бачити світ з різних точок зору і є основою для цілісного багатогранного світосприйняття.

Методичним забезпеченням освітньої діяльності молодшого школяра (дитини 6-8 років) в контексті формування його світосприйняття є рефлексивні методи, що спонукають його до роздумів про себе, свою діяльність, осмислення наявного життєвого досвіду; інтерактивні методи, що спрямовані на взаємодію всіх учасників освітнього процесу, і проєктні методи, що спрямовані на конструювання, творче моделювання світоглядних ситуацій дитиною власної діяльності [107].

Світосприйняття особистості формується не лише за допомогою певних переконань чи вражень, а й на основі власного життєвого досвіду. Як зазначає Л. Обухова, *індивідуальний життєвий досвід* є цілісним уявленням дитини про природу, суспільне довкілля, людей, культуру, сукупність життєво-сміслових знань про світ, які визначають її образ світу, на основі цих знань виробляється звичка поводитися [110]. Н. Громова зазначає, що образ світу, крім системи значень та образів, характеризується також і власним ставленням дитини до оточуючого світу, баченням себе і своєї ролі в ньому, що зумовлює появу таких емоційних станів як задоволення або, навпаки, розчарування [49].

Дитяча картина світу, за О. Кононко, є сукупністю уявлень зростаючої особистості про світ природи, рукотворний світ, оточуючих людей, себе та своє місце в житті, які регулюють поведінку і діяльність типовим для її культури чином. Дослідниця виокремлює такі аспекти картини світу, як: повнота – частковість, гармонійність – дисгармонійність, чіткість – схематичність, широта – вузькість, адекватність – неадекватність уявлень дитини про світ та себе в ньому. Сучасна картина світу окреслює поле пізнання і діяльності зростаючої особистості, яке постійно розширюється, ускладнюється, урізноманітнюється.

Загальна картина світу підростаючої особистості, як стверджує

О. Кононко, складається з чотирьох основних «сюжетів»: «дитина і природа» (природа планети Земля і природа Космосу), «дитина і рукотворний світ» (все, що створено руками людей, їх розумом, талантом і становить надбання культури), «дитина та інші люди» (різні за віком, статтю, спорідненістю, привабливістю, родом занять, соціальним статусом...), «дитина – її «Я» (зовнішнє і внутрішнє) [67].

Ю. Швалб зазначає, що картина світу не будується щоразу з чистого аркуша, а надбудовується, вбудовується в уже сформоване «ядро» [176].

На основі цілісної картини світу формується *світосприйняття* дитини, яке згодом стане основою для дитячого світобачення як відображення внутрішнього погляду дитини на світ у його цілісності, різноманітності; усвідомлення значення світу у своєму житті; здатність побачити в ньому головне, відчутти, роздивитися, відкрити для себе всі його основні «сюжети», збагатити свої життєві уявлення, враження, досвід; зрозуміти сенс і цінність світу, значення самого себе для оточуючих людей, щоб правильно в ньому орієнтуватися, знайти власне місце, конструктивно вирішити проблеми.

О. Кононко виділяє чотири послідовні стадії одержання та засвоєння дитиною інформації про навколишній світ і себе: набуття знань про життя, природу, предмети, твори мистецтва, ролі та діяльність людини, норми поведінки, основні цінності тощо; оволодіння досвідом, позитивне або негативне емоційно-раціональне ставлення до певного значення, його прийняття або відторгнення; формування усвідомленої установки, яка означає готовність діяти відповідно до певних значень (основа переконання); поява спонуки до дії, готовність докласти вольових зусиль, елементарна форма активної життєвої позиції [68].

Картина світу є своєрідним результатом пізнання дитини, внаслідок якого в її свідомості утворюється певна модель устрою оточуючого світу, а формування *картини світу* є важливою умовою гармонійного входження зростаючої особистості у складний оточуючий світ. Варто зазначити, що картина світу характеризується цілісністю, з одного боку, як бачення зв'язків і

залежностей між об'єктами та явищами навколишньої дійсності, а з іншого – як можливість бачити світ у різних його аспектах: з позицій певних наукових фактів; пізнання світу через образи; пізнання через ставлення та відношення.

Успішність становлення у дитини своєї власної картини оточуючого світу та самої себе залежить від того, наскільки органічною буде здійснювана дорослим допомога дитині у «примірюванні» світу, який постійно розширюється, до її невеликого життєвого досвіду, які переживання і почуття викликає в дитини входження у новий світ [69].

На думку І. Єгорова, світосприйняття передбачає «не пасивну, а активну взаємодію особистості зі світом» [53, с. 57]. Дослідник приходить до висновку про те, що «світосприйняття є інструментом, завдяки якому формується картина світу, світорозуміння, що є підґрунтям для світогляду особистості» [52].

Нам імпонує думка Н. Шишлянникової, яка стверджує, що методологічним орієнтиром формування світосприйняття у сучасних школярів є світоглядні ідеї та положення про гармонію і єдність світу, головною цінністю в яких є людина не сама по собі, а її буття в світі природи, культури і соціального середовища, її ставлення до світу як до родинного, живого організму. Зазначені вище положення визначають спрямованість освітнього процесу на розуміння законів всесвіту і місця людини в ній як «ланки в ланцюзі еволюції», набуття здатності школярів до інтеграції знань у цілісну, живу картину світу [184].

Світосприйняття як процес пізнання й осмислення світу дитиною може включати різноманітні етапи, періоди, спрямованості. По-перше, світосприйняття є цілісним процесом, який включає свідоме і несвідоме в психіці і поведінці дитини, тому правильніше говорити про становлення світосприйняття дитини в процесі освіти і життєдіяльності.

При вивченні явищ слід дати можливість учням усвідомити їх причини і зв'язки між ними. Я. Коменський обґрунтував дидактичний принцип свідомості: «... старанно тренуючи почуття при правильному сприйнятті відмінностей, що існують між предметами, ми закладаємо підґрунтя і для всієї мудрості, і для всього красномовства, і для всіх розумних дій дитини» [65, с. 67].

За К. Ушинським, світосприйняття є «духовною освітою», «духовної призмою», «через яку переломлюється, сприймається людиною навколишній світ». Особливу роль у розвитку мислення дитини К. Ушинський відводив природі, як найбільш доступній для дитини, пропонуючи збагачувати душу дитини повними, вірними, яскравими образами природи, тому що сама логіка «є не що інше, як відображення в нашому розумі зв'язку предметів і явищ природи» [159, с. 164].

В. Сухомлинський вважав, що знайомити дітей з предметами навколишнього світу треба в його зв'язках з іншими, «відкрити його так, щоб шматочок життя заграє перед дітьми всіма барвами веселки» [151, с. 89].

Педагог пропонував знайомити дітей з такими категоріями, як явище, причина, наслідок, подія, обумовленість, залежність, відмінність, подібність, спільність, сумісність, несумісність, можливість, неможливість та ін. Автор підкреслює, що природа стає школою розумової праці лише за умови, якщо дитина відволікається від оточуючих його речей, абстрагує. Яскраві образи дійсності необхідні для того, щоб дитина навчилася пізнавати взаємодії як найважливішу рису навколишнього світу.

На думку Н. Ліфінцевої, Н. Медведєвої, здатність сприймати світ цілісно, тобто «в єдності», є передумовою формування цілісної картини світу у людини, що розвивається [90]. Дослідниці наголошують на особливому значенні зазначеної можливості для людини: «Маючи цілісну картину світу, людина здатна більш повно і глибоко розуміти навколишній світ, відводячи собі в ньому «належне» місце» [90, с. 6].

У світосприйнятті дитини відображаються способи сприйняття світу та специфічні механізми соціалізації у певному культурному або соціальному середовищі.

На думку І. Дубова, зміст світосприйняття може полягати в когнітивній сфері і може визначатися, перш за все, семантичними категоріями і знаннями, якими володіє особистість. У сукупності з віруваннями, знання складають уявлення про навколишній світ, задаючи спільно з домінуючими потребами та

архетипами колективного несвідомого ієрархію цінностей [52].

У процесі дослідження виявлено, що формування ціннісного ставлення до світу повинно відбуватися за таких умов: пізнання дітьми картини світу будується на основі особистісно орієнтованої взаємодії й діалогу вихователя й дитини, особистісно гуманістичного підходу до педагогічного процесу; діяльність дітей інтегрується з різноманітними суспільно корисними, творчими справами; життєдіяльність дітей побудована на основі національних традицій поваги, людської гідності, турботи й допомоги людям, цінності праці.

Інші умови, що забезпечують успіх зазначеного процесу, є такі: формування у дітей вміння давати оцінку й ціннісному ставленню до життя людей, навколишньої дійсності, вміння почувати себе не просто опікуваними, але й активними «діячами», постійно відкриваючи щось нове про світ людей і природи; формування людських взаємовідносин з дорослими та іншими дітьми, толерантного ставлення один до одного, повага дорослих, вміння ставитись до інших так, як хотів би, щоб ставились до тебе; включення дітей у стосунки, які зумовлюють турботу про інших людей і навколишнє середовище; набуття досвіду гуманних стосунків і поведінки в емоційно насичених ситуаціях, які потребують співчуття та співпереживання людям і всьому живому.

На думку Л. Виготського, у молодшому шкільному віці (6-8 років) пізнавальний процес можна охарактеризувати як поступовий перехід від одиничного і конкретного сприйняття навколишнього світу – до загального, абстрактного. Так у сприйнятті дитини відбувається відображення найбільш істотного в навколишньому світі. Незважаючи на свою специфічність, чуттєва форма відображення світу створює у свідомості дитини 6-8 років об'єктивні умови для появи більш складної форми пізнання – абстрактного мислення [32]. Дослідник зазначає, що причинність або причинно-наслідкові зв'язки, які існують у навколишньому світі, являють труднощі для осмислення на початку молодшого шкільного віку (1-2 клас).

Л. Виготський зазначає, що при умові правильної організації процесу розумової діяльності школярів, організації активного і осмисленого сприйняття

діти здатні розуміти не тільки зовнішні, одиничні причини явищ, а й узагальнені закономірності і внутрішні причини [32].

І. Горбаткіна зазначає, що сформувати цілісну картину світу, засновану, в першу чергу, на знаннях, фактах, явищах, образах і простих поняттях, дозволяє наочно-образне мислення, яке властиве дітям молодшого шкільного віку. Оскільки найважливішим досягненням розвитку дитини в молодшому шкільному віці є здатність до узагальнення при осмисленні світу, слід зазначити, що вона узагальнює декількома способами, зокрема: наочно-мовним, образно-мовним, понятійно-мовним.

Наочно-мовний спосіб узагальнення здійснюється за допомогою виділення характеристик об'єкта чи явища за ознакою подібності або тотожності і використання відповідного мовної дії. Для образно-мовного способу узагальнення характерне встановлення спільності виявлених ознак за допомогою визначального слова. Понятійно-мовне узагальнення пов'язано з абстрагуванням ознак предметів, які не сприймаються дітьми безпосередньо, а мисляться ними з допомогою мови [47, с. 31 – 33].

У процесі сприйняття об'єктів, процесів і явищ навколишнього світу дитиною 6-8 років провідною є емоційна сторона, яку необхідно враховувати і використовувати для розвитку у неї усвідомлених уявлень про взаємозв'язки між різними об'єктами навколишнього світу та його об'єктивної цілісності. На думку Т. Марцинковської, більш усвідомленому і глибокому сприйняттю оточуючих явищ сприяє рівень розумових здібностей старшого дошкільника (аналіз, порівняння, узагальнення, класифікація, встановлення закономірностей) [94, с. 112].

Швейцарський психолог Ж. Піаже пропонує розглядати розвиток сприйняття як певного роду діяльність особистості, яка організує і збагачує взаємозв'язки між елементами в сенсорному полі. На думку вченого, розвиток сприйняття відбувається впродовж усього дитячого віку, все більше збагачуючись досвідом різноманітної перцептивної діяльності та переборюючи *ефекти поля*, рухаючись у напрямі константних і категоріальних образів, що,

однак, завжди занадто ситуаційні порівняно з науковим поняттям [28; 120].

Отже, процес сприйняття навколишнього середовища зумовлений психічним станом особистості та характером її діяльності в навколишньому світі. Ступінь сприйняття дітьми однакових природних об'єктів чи явищ відповідає їхньому психічному стану, розвитку інтелекту, сформованим моральним і етичним нормам поведінки та діяльності в соціумі, метою якої є взаємодія особистості з навколишнім середовищем.

Сприйняття навколишнього середовища як цілісності є важливим, оскільки сприяє усвідомленню дитиною його функціональної структури, яка за своїми законами впорядковує розмаїття явищ чи об'єктів.

У контексті проблеми дослідження важливою є думка В. Моляко, який вводить поняття «творче сприймання», пояснюючи його як процес (та його результат) конструювання дитиною суб'єктивно нового образу, який у більшій чи меншій мірі видозмінює, своєрідно модифікує предмети та явища об'єктивної реальності. Автор виокремлює варіанти прояву творчого сприймання: сприймання нового предмета, коли творчість повинна проявитись обов'язково (цей варіант цілком стосується сприймання у дошкільника), або ж віднайдення при сприйманні чогось невідомого, нових елементів, ознак та т. ін. [98].

Резюмуючи зазначене вище, можемо зробити висновок про те, що сформовані основи світосприйняття у дітей 5-8 років є підґрунтям для становлення світоглядних уявлень, поглядів, знань, переконань щодо навколишнього світу, які визначають місце й роль та мотивують вчинки стосовно навколишньої дійсності крізь призму ціннісних орієнтацій.

У кожної дитини вибудовується власне світосприйняття, яке відповідає соціальному буттю, життю, яке вона проживає у закладі дошкільної освіти, в школі та в сімейному колі. Успішність процесу формування цілісної картини світу дитини 5-8 років великою мірою залежить від того, наскільки вчасно й компетентно педагог допоможе дитині засвоїти й переосмислити навколишній світ, настільки емоційнішим, яскравішим буде входження дитини в систему взаємовідносин з навколишньою дійсністю, та тим продуктивніше буде

здійснюватися формування основ світосприйняття у неї.

Таким чином, вивчення наукових джерел дозволяє відзначити, що у вітчизняній психолого-педагогічній науці недостатньо розроблена проблема формування основ світосприйняття у дитини 5-8 років, відсутній єдиний підхід до визначення змісту зазначеного процесу, залишаються маловивченими питання потенційних можливостей освітнього процесу в його реалізації.

1.3. Світогляд як методологічний орієнтир формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

У сучасних умовах інтенсивної розбудови України особливого значення набуває проблема формування світогляду молодого покоління та посилення його ролі в житті в зв'язку з процесами оновлення всіх сфер життєдіяльності суспільства. У Концепції «Нова українська школа» нових стандартів освіти в Україні акцентується увага на тому, що в центрі діяльності освітніх закладів повинні бути: формування світоглядної культури і життєвої позиції особистості; утвердження людини як найвищої соціальної цінності, забезпечення пріоритетності духовності, гармонії стосунків особистості, суспільства і природи; формування цілісної картини світу і планетарного мислення; органічного поєднання національної освіти з історією, традиціями та культурою українського народу [71]. На початку XXI століття нового змісту набула синергетична парадигма світогляду, яка має значний гуманістичний потенціал, сприяє інтегративному підходу до пізнання світу, актуалізує вирішення проблем пізнання та розвитку ноосфери, що, на думку Г. Швебса, сприятиме гуманістичному спрямуванню стосунків людини з природою [177].

Проблема формування світогляду як форми суспільної самосвідомості особистості, крізь призму якої вона сприймає осмислення свого місця і призначення у світі, привертає увагу філософів, психологів, соціологів, педагогів. Володіючи певним світоглядом, особистість стає здатною до самовиховання і самовдосконалення, до цілеспрямованого формування і розвитку у собі якостей і

властивостей, які б відповідали обґрунтованому у світогляді ідеалу. Саме зі світоглядом пов'язане у людини вирішення нею таких кардинальних життєвих проблем, як: вибір життєвого шляху, визначення цілей і змісту життя, формування і дотримання життєвої позиції, яка є основою особистого самовизначення у світі.

Сучасна система освіти спрямована на формування високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням про картину світу, з розумінням глибини її зв'язків, явищ і процесів [27].

Римський клуб закликав світову педагогічну спільноту до «оновлення освіти, формування холістичного світогляду, планетарної цивілізації», головним пунктом якої є цілісний світогляд, який формується разом з картиною світу» [27].

Розкриття сутності поняття «світосприйняття» потребує наукового визначення поняття «світогляд» та його ґрунтовного аналізу, оскільки є складовою його рівневої структури: емоційно-чуттєвої (світовідчуття), усвідомлено-чуттєвої (світосприйняття), свідомої (світорозуміння), самосвідомої (світогляд як такий).

У процесі своєї еволюції трактування поняття «світогляд» постійно трансформується та уточнюється, також відсутня і єдина думка щодо визначення його структурних компонентів. Звернемось до дослідження поняття «світогляд» з етимологічної точки зору, зокрема до німецької та англійської форми слова «weltanschauung», згідно з якою воно складається з двох слів – «welt», що означає «світ, всесвіт, земна куля»; «світ, людство, люди»; «середовище», та «anschauung», яке перекладається на українську мову як «споглядання», «зорове сприйняття», «наочне, образне уявлення», «погляд, уявлення» [27]. Розглянемо наукові підходи вчених до розуміння змісту поняття «світогляд» у науково-довідковій літературі.

Логічний словник-довідник містить таке визначення поняття «світогляд»: світогляд є цілісною системою поглядів на навколишній світ, яка становить сукупність філософських, наукових, політичних, економічних, правових, етичних, естетичних тощо понять на місце людини в природі і суспільстві, на

характер її ставлення до навколишнього середовища і поглядів на саму себе [158].

На думку В. Сухомлинського, «світогляд є особистісним ставленням людини до істин, закономірностей, фактів, явищ, правил, узагальнень, ідей [149, с. 101]». Подібне визначення дає С. Гончаренко, розглядаючи світогляд як «світ свого буття й діяльності, визначає і сприймає своє місце й призначення в ньому» [43, с. 299]. Енциклопедичний словник за редакцією В. Мельника пояснює категорію «світогляд» як цілісну систему поглядів на світ, місце та призначення людини» [81, с. 370].

У психологічному словнику світогляд тлумачиться як «система поглядів на світ і місце людини, суспільства і людства у ньому, на ставлення людини до світу і самої себе, а також відповідні цим поглядам основні життєві позиції людей, їхні ідеали, принципи діяльності, ціннісні орієнтації» [75, с. 301].

У «Психологічній енциклопедії» світогляд тлумачиться як «система узагальнених поглядів на природу і суспільство, на місце людини в ньому, на ставлення людей до навколишньої дійсності і себе, а також зумовлені цими поглядами їх переконання, ідеали і принципи пізнання» [126, с. 317].

У «Філософському словнику» за редакцією В. Шинкарука дається найбільш широке тлумачення світогляду, до складу якого входять узагальнені уявлення про світ і саму людину, про сенс людського життя, історичну долю людства тощо, а також система переконань, принципів і ідеалів. Усі складові елементи світогляду опосередковуються особистим досвідом суб'єкта, здобуваючи завдяки цьому певне емоційне забарвлення і перетворюючись на певну персональну установку, що регулює практичну і пізнавальну діяльність людини, виражає її життєву позицію... Формою теоретичного розв'язання світоглядних проблем, теоретичного розвитку світогляду є філософія [167, с. 608]. При такому підході до тлумачення поняття світогляд виявляється за змістом близьким до науки і філософії, а іноді й ототожнюється з ними як форма теоретичного знання.

Дефініції світогляду в педагогічних працях є, як правило, похідними від

визначень цього феномена у філософії та психології. С. Гончаренко та Ю. Мальований вважають, що світогляд - це «засіб визначення власної позиції людини стосовно всіх життєво важливих явищ і подій [46, с. 44]. Автор українського педагогічного словника С. Гончаренко висловлює подібну думку щодо розуміння наукової категорії «світогляд», трактуючи його як «світ свого буття й діяльності, що визначає і сприймає своє місце й призначення в ньому» [45, с. 299].

У педагогічній енциклопедії термін «світогляд» пояснюється як «система поглядів на дійсність, яка визначає загальну спрямованість діяльності і поведінки людини та є найвищим синтезом знань, практичного досвіду та емоційних оцінок» [117, с. 835]. М. Ашманіс трактує поняття «світогляд» з акцентом на переконання і практичну дієвість: «Світогляд є формою свідомості, що визначає всю поведінку людини і шляхом переконань відображає суть сукупних суспільних відносин, в які вона включена» [6, с. 34].

Згідно з уявленнями педагога А. Кузьмінського, світогляд акумулює результати всіх видів світовідношення – практичного, теоретичного, емоційно-чуттєвого, ціннісно-оцінювального [146, с. 32.].

Українські вчені-філософи І. Бичко, В. Табачковський, Г. Горак також акцентують увагу на інтегративності характеру світогляду, що передбачає його структурну складність, зокрема: наявність світовідчуття (емоційно-психологічного рівня), світорозуміння (пізнавально-інтелектуального рівня) та світосприйняття (досвіду формування пізнавальних уявлень про світ). Автори трактують поняття «світогляд» як «інтегративну цілісність знання і цінностей, розуму і чуття, інтелекту й дії, критичного сумніву і свідомої переконаності» [15, с. 17].

На думку В. Шинкарука, «світогляд є формою суспільної самосвідомості людини, до структури якого входять узагальнені уявлення про світ і саму людину, про спрямованість ходу подій у світі, про сенс людського життя, історичну долю людства тощо, а також система переконань, принципів та ідеалів». Усі зазначені вище складові світогляду «опосередковуються особистим

досвідом суб'єкта, здобуваючи завдяки йому певне емоційне забарвлення і перетворюючись на певну персональну установку, що регулює практичну та пізнавальну діяльність людини, виражає її життєву позицію». До світогляду належить світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, а також елемент рефлексії, що виявляється найбільше в останньому. Зростаючи, людина освоює світ, різні його прояви, він стає деякою мірою «своїм», разом із цим відбувається формування світогляду [167, с. 608 – 609]. Освоєння світу, на думку В. Шевченка, є пізнавальною діяльністю [178, с. 151].

На переконання українських учених-дослідників (В. Лук'янець, О. Кравченко та ін.), світогляд є системою глибинних життєво важливих моментів для орієнтації та поведінки у світі, яка може виявлятися як інгібітором, так і каталізатором активності суб'єкта життєтворчості [91, с. 3].

Отже, наукова категорія «світогляд» трактується як всеохоплююче, всебічне, повне, вичерпне сприйняття, осягнення чи розуміння світу головним чином зі своєїрідної, особливої позиції, точки зору [26].

З'ясуванню сутності поняття «світогляд» приділяли увагу також вчені - психологи. С. Рубінштейн визначав світогляд як систему поглядів і уявлень, переконань і ідеалів, яка в узагальненому вигляді розкриває ставлення людини до світу, спосіб його бачення, розуміння і оцінки, спосіб усвідомлення свого місця в ньому [133, с. 417].

В. Черноволенко та В. Щербінін під світоглядом розуміють «систему найбільш загальних уявлень про світ у цілому й місці людини в цьому світі» [175].

А. Чанишев вважає, що світогляд - «така сукупність або система уявлень або понять людей про природу, суспільство й самих себе» [174, с. 35]. І. Зубков вважає, що світоглядом є «найбільш загальна система поглядів людини на світ у цілому, що виступає як генеральна програма життєдіяльності людини» [127, с. 76]. Філософи І. Бичко, Г. Васянович, Г. Горак, В. Табачковський розуміють світогляд як «інтегративну цілісність знань і цінностей, розуму і чуття, інтелекту й дії, критичного сумніву і свідомої переконаності» [14, с. 17; 27; 109].

Для світогляду характерне усвідомлення суб'єктом свого ставлення до об'єктів і до навколишнього світу в цілому як до цінностей, заради яких розгортається його діяльність та яке породжує особистісний сенс цієї діяльності, що співвідноситься з потребами, мотивами, установками, цілями й ідеалами особистості. Саме з цієї причини в будь-якому суспільстві ціннісні орієнтації, на яких базуються світосприйняття і світогляд як елементи багаторівневої системи саморегуляції поведінки особистості, є предметом виховання, що розуміється як процес і результат взаємодії людини і середовища.

У контексті проблеми дослідження важливою є думка М. Савчина, який вважає, що «основи світогляду закладаються практично з моменту народження людини, а засвоєні нею моральні норми, ідеали, принципи, правила поведінки зводяться у цілісну систему, яка дає їй змогу не лише зрозуміти навколишній світ, а й відшукати своє місце в ньому, сформулювати своє ставлення до нього та зміст свого життя [137].

Німецький природодослідник і філософ І. Кант, який ввів поняття «світогляд», прийшов до висновку, що якщо існує наука, дійсно потрібна людині, то це та, яка дає йому можливість знати, «як належним чином посісти своє місце в світі і правильно зрозуміти, якою людиною треба бути» [64, с. 204].

На переконання В. Черноволенка та В. Щербініна, світогляд є «системою найбільш загальних уявлень про світ у цілому й місце людини в ньому світі» [175, с. 11].

В. Шинкарук пропонує інтерпретацію світогляду як «форми суспільної самосвідомості людини, крізь призму якої вона сприймає, осмислює та оцінює навколишню дійсність як світ свого буття й діяльності, визначає і сприймає своє місце і призначення у світі» [181, с.13].

Слід зауважити, що у філософії, на відміну від психології, світогляд є одним із центральних понять. Навіть саму філософію вважають «теоретично осмисленим світоглядом» [29, с. 18].

Світогляд – це цілісна система поглядів на об'єктивний світ і місце людини в ньому, на відношення людини до дійсності, що оточує її, і до самої себе, а

також обумовлені цими поглядами основні життєві позиції людей, їх переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності, ціннісні орієнтації [29].

С. Гончаренко та Ю. Мальований вважають, що світогляд є «засобом визначення власної позиції людини стосовно всіх життєво важливих явищ і подій» [46, с. 44]. В. Черноволєнко та В. Щербінін під світоглядом розуміють «систему найбільш загальних уявлень про світ у цілому й місці людини в цьому світі» [187, с. 11]. Світогляд на відміну від представлених в філософській літературі форм знання володіє властивістю включати як (поза особистістю) об'єктивні, сутнісні моменти, так і глибоко особисті знання, є синтезом минулого соціокультурного досвіду і живою практичною діяльністю конкретної особистості. Світогляд є «вищою формою суспільної свідомості, в якій поєднуються філософські принципи осмислення і синтезу знань про світ в цілому» [2, с. 381].

Здатність світогляду бути посередником соціальної детермінації наукового знання забезпечується: особливостями його носія, соціального суб'єкта (суспільства, угруповання, індивіда); сутністю світогляду, як форми суспільної самосвідомості людини і способу її практичної і пізнавальної діяльності; змістом світогляду, в якому відображаються культурно-історичні особливості епохи, зміни в філософському категорійному апараті, прогрес конкретно-наукового знання.

М. Мостепаненко доводить, що без світогляду не може бути свідомої людської діяльності, оскільки певний світогляд складається у кожної людини, де і як би вона не жила. В історії людства з древніх часів і майже до наших днів світогляд складався переважно на основі повсякденного пізнання [100, с. 40].

Такий напрямок детермінації, з точки зору системного підходу, вказує на те, що світогляд є, очевидно, надсистемним, домінантним утворенням по відношенню до багатьох інших характеристик особистості.

А. Бичко вважає, що світогляд – це «своєрідна інтегративна цілісність знання і цінностей, розуму і чуття, інтелекту і дії, критичного сумніву і свідомої переконаності» [14, с. 34].

Класична наука виходить з припущення, що досліджувана нею категорія існує «сама по собі» і може вивчатися шляхом аналізу чинників, що впливають на неї. У даному випадку людина як суб'єкт протиставляється світу – об'єктові, який існує незалежно від неї. Проте, як зазначає О. Базалук, « людина має пізнати своє місце в світобудові, це дозволить їй змінити своє ставлення до природи, поглянути на неї іншими очима» [7, с. 365–366]. На думку В. Овчинникова, «предметом світогляду як особливої форми відображення дійсності є найбільш загальні суттєві риси, властивості, закони об'єктивного світу, які охоплюють природу, суспільство, безпосереднє природне і соціальне середовище діяльності людини, класу, суспільства [111, с. 21].

На основі зазначеного вище можна визначити світогляд як сукупність поглядів, оцінок, норм і установок, що визначають відношення людини до світу і є орієнтирами і регуляторами її поведінки.

Життєва позиція виникає у відповідь на необхідність бути готовим до вибору в різних життєвих ситуаціях. Розуміння світогляду як життєвої позиції дозволяє більш послідовно і визначено провести системний підхід до поняття «світогляд».

Питання про ставлення до світу, про місце людини в світі є основним питанням світогляду; не вирішивши його, людина не буде підготовленою до впорядкованого, обґрунтованого вибору життєвих траєкторій у всіх сферах буття і діяльності.

Незважаючи на досить часте вживання в науковій літературі поняття «світогляд», єдиного уніфікованого визначення цієї категорії та розуміння місця світогляду в розвитку особистості не існує. У процесі своєї еволюції трактування цього поняття зазнає постійних трансформацій та уточнень, немає також і єдиної думки щодо його структурних компонентів.

Як бачимо, феномен світогляду пов'язаний безпосередньо з такими ключовими категоріями, як світ і людина. Людина є частиною світу, пізнає його у процесі свого життя та розвитку, відіграє певну роль у взаємодії з ним.

Призначення світогляду – бути посередником, своєрідним утворенням між людиною та навколишньою дійсністю (світ свого буття й діяльності) задля її сприйняття, осмислення та оцінювання. Людина за його допомогою визначає і сприймає своє місце й призначення у світі, духовно освоює його [167; 181, с. 205].

Дослідник І. Зубков акцентує увагу на ролі світогляду як генеральної програми життєдіяльності людини [128, с. 76].

Як стверджують В. Андрущенко, Л. Губерський, І. Надольний, саме «світогляд є тим інтегральним духовним утворенням, яке спонукає особистість до практичної дії, до певного способу життя та думки» [165, с. 7].

Ми відстоюємо точку зору, що світогляд – не просто знання, а деяке інтегральне духовне утворення, оскільки: він має надавати людині не стільки поглиблені знання про закони тих чи інших сфер реальності, а знання разом з їх оцінкою та відношенням; предметом світогляду є відношення «людина – світ»; світогляд є не просто сукупністю узагальнених поглядів на світ, а суспільною формою самосвідомості людини; більш високий щабель формування світогляду передбачає вже не «синтез», а «сплав» інтелекту, поглядів, потреб і мотивів, емоцій і волі; світогляд є способом духовного світоперетворення. На основі світогляду формуються світоглядні установки людини на ті чи інші події в світі, на вибір тих чи інших цілей і засобів життєдіяльності.

За Н. Менчинською, «світогляд ніби синтезує цілу низку інтелектуальних утворень, таких як: знання і вміння їх застосовувати до вирішення різних завдань... із спрямованістю особистості – її відношеннями, мотивами, оцінками, ідеалами» [96, с. 306].

Світогляд постійно пульсує, оскільки весь час прагне до змістового наповнення. Але все ж таки світогляд має в собі певний стійкий «осад», який вміщує головні принципи (правила) відношення до світу: любов, справедливість, доброзичливість, впевненість у своїх пізнавальних можливостях, сенс життя. Крім цих ознак, В. Семиченко виділяє: науковість, систематичність і цілісність, логічну послідовність і доказовість, ступінь узагальненості і конкретності, зв'язок

з діяльністю і поведінкою. Як далі зазначає В. Семиченко, «всі ці якості залежать не тільки від світогляду окремої людини, але і від психології тих соціальних груп, у які вона входить: нації, суспільства в цілому, професійної групи, тобто суспільного буття» [140, с. 77].

У загальному плані появу світогляду можна пояснити так: людина, усвідомлюючи дійсність, рано чи пізно починає усвідомлювати і свою унікальність, свою відмінність від усього іншого в світі. В результаті у неї формуються певні уявлення як про основні засади та особливості світу, так і про свої власні риси та особливості.

Отже, світогляд постає формою загального людського самовизначення в світі і є сукупністю узагальнених уявлень людини про себе, світ, свої взаємини зі світом, про своє місце в світі та своє життєве призначення.

Усі зазначені вище судження дають можливість зробити висновок, що творчому характеру людської свідомості та її практичній спрямованості на перетворення світу адекватний тільки науковий світогляд, для формування якого необхідне розуміння суті людини та її зв'язку з природою, розкриття дійсного місця людини в світі, розкриття не тільки природної специфіки людської діяльності, але і соціальної сутності, яка означає, окрім об'єктивних законів природи, те, що людська діяльнісна форма буття підпорядкована таким же об'єктивним законам суспільного розвитку. Його відмінна особливість полягає у тому, що він відображає дійсність в її цілісності – як природно-суспільний світ життя і діяльності людини – і в його значимості для людини – крізь призму суспільних відносин, життєвих інтересів.

У коло світоглядних проблем ми включаємо насамперед основні уявлення про навколишній світ, сформовані під впливом теоретичних знань і набутого практичного досвіду. Тому широке значення цих категорій, коли під світом (природою) розуміють всесвіт, є неадекватним навіть при розгляді філософсько-світоглядних проблем, на що у своєму дослідженні вказує В. Черноволенко.

Під впливом досягнень суспільної практики і наукового пізнання світогляд піднімається до рівня теоретичного осягнення світу, що спирається на розуміння

об'єктивних закономірностей дійсності. З всієї сукупності наукового знання найбільш відчутний вплив на світогляд проявляє саме екологія, що відчуває і зворотний вплив із боку світогляду. Взаємозв'язок і взаємовплив екології і світогляду зумовлюється тим, що екологічна частина наукової картини світу в найбільшому ступені пов'язана із системою обмежено спільних поглядів і принципів, у яких відображаються найбільш істотні відношення людини до природи, місце і роль людини (суспільства) в природі, а також знання природи для досягнення певної мети, яка формується на основі певного способу виробництва.

Світогляд має практичний життєвий сенс, впливаючи на норми поведінки, на ставлення людини до праці, до інших людей, на характер життєвих прагнень, на її побут, смаки і інтереси, що є свого роду духовною призмою, через яку сприймається і переживається все, що оточує людину [163].

Сукупність природних наук утворює природничо-наукову картину світу, а суспільних – соціально-історичну картину дійсності. За допомогою світогляду людина будує картину світу певної епохи або свою власну, а тому створення загальної картини світу – завдання всіх галузей знання. При описі картини світу ці зв'язки фіксуються у вигляді системи наукових принципів, на які спирається дослідження і які дозволяють йому активно конструювати конкретні теоретичні моделі, пояснювати і передбачати емпіричні факти. Цей аспект відношення наукової картини світу до самого світу вимагає особливого осмислення [168].

Український вчений-філософ В. Черноволенко вбачав специфічну функцію світогляду в тому, щоб «...служувати способом узагальненого усвідомлення людиною свого ставлення до оточуючої дійсності, визначення свого місця в світі, усвідомлення мети і змісту свого життя і діяльності. Всі уявлення, погляди, поняття, принципи, які безпосередньо виконують цю функцію, є світоглядними» [175, с. 51].

Такий підхід чітко виводить на перший план питання щодо місця людини в світі, ставлення до якого слугує функціональним критерієм належності тієї чи іншої інформації до розряду світоглядної. Світоглядні принципи є основою для

визначення свідомого розв'язання і вироблення оптимальних програм діяльності в будь-якій ситуації, в результаті чого особистість стає самокерованою, зростає послідовність і цілеспрямованість її дій у різних умовах і життєвих ситуаціях. Володіючи певним світоглядом, особистість стає здатною до самовиховання і самовдосконалення, до цілеспрямованого формування і розвитку у собі якостей і властивостей, які б відповідали обґрунтованому у світогляді ідеалу. Саме зі світоглядом пов'язане у людини вирішення нею кардинальних життєвих проблем: вибір життєвого шляху, визначення цілі та змісту життя, формування і дотримання життєвої позиції, яка є основою людського самовизначення в світі.

На думку В. Зінченко, «світогляд становить єдність теоретичного (як форма суспільної самосвідомості людини) і духовно-практичного освоєння світу (як спосіб і засіб його перетворення)» [60].

Світогляд – це система найбільш загальних поглядів на світ і людину, на відносини між людиною і світом. Світогляд визначає життєву програму особистості, ідеали і переконання, інтереси і цінності, зумовлює лінію поведінки людини.

Світогляд зазвичай визначають як таку систему поглядів і уявлень, переконань і ідеалів, яка в узагальненому вигляді розкриває ставлення людини до світу, спосіб його бачення, розуміння і оцінки, спосіб усвідомлення свого місця в ньому [163, с. 51]. Відмінною особливістю будь-якого світогляду є, по-перше, єдність думок і дій, теорії і практики; по-друге, наявність єдиного методологічного принципу, який дозволяє узагальнити всі наявні знання в чітку і, за можливістю, несуперечливу систему. Знання і світогляд особистості характеризуються суттєво різними предметними царинами.

У сучасній літературі ще зберігається точка зору, яка визначає світогляд як «систему узагальнених поглядів» на реальність, «картину світу в цілому» і, таким чином, ототожнює світогляд з особливою формою знання. «Предметом світогляду як особливої форми відображення дійсності є найбільш загальні суттєві риси, властивості, закони об'єктивного світу, які охоплюють природу,

суспільство, безпосереднє природне і соціальне середовище діяльності людини, класу, суспільства» [163, с. 21].

Світогляд з цієї точки зору повністю вичерпується деякими узагальненими результатами філософського і природничо-наукового пізнання і зводиться виключно до форм інтелектуального життя, раціонально-понятійного відображення світу. Подібні уявлення з достатнім обґрунтуванням даються у роботах українських вчених-педагогів В. Шинкарука, В. Іванова та інших авторів, які визначають світогляд як особливий, змістовно відмінний від знання «спосіб духовно-практичного освоєння світу» [167, с. 45–55].

Альтернативність цих точок зору відображає принципово різне розуміння місця і ролі знань у загальній структурі світогляду особистості. Світогляд виступає як специфічна форма ставлення людини до світу, він виражає головну лінію і визначає програму її життєдіяльності, головні імперативи її поведінки. Зміст світогляду не може бути зведений до знання: їх нетотожність – у відмінності структур, способів функціонування. Дослідження В. Шинкарука та інших авторів розкривають світогляд як складний духовний комплекс, у якому пов'язані всі суттєві сили людини: розум, почуття, воля, здібності, хвилювання, досвід тощо. Об'єктом світогляду є не «світ сам по собі», а ставлення до світу, тому він виступає, передусім, як форма суспільного (індивідуального) самоусвідомлення і самовизначення особистості. Суттєвий зміст світогляду особистості розкривається не стільки у сфері її понятійного мислення, скільки у глибинах знань, прагнення до дій, основних ціннісних орієнтаціях, де знання як кінцевий продукт пізнавальної активності реалізує себе у формі усвідомлених принципів поведінки і предметної діяльності. Світогляд, що є якісною характеристикою свідомості, разом з тим виступає і як основна міра цілісності людини. Знання – найважливіша ланка в структурі світогляду. Історичний прогрес знань не лише розширює обрії раціонального бачення світу, але і поглиблює самоусвідомлення, перебудовує зміст духовного світу особистості, збагачує всі світоглядні рівні свідомості – світовідчуття, світосприйняття і світорозуміння.

Як духовний феномен світогляд предметно реалізує себе через об'єктивацію у різних формах практичної діяльності. Адекватність цього процесу визначається, врешті, ступенем адекватності знань, раціональним обґрунтуванням життєвих настанов, ідеалів, ціннісних орієнтирів особистості. У формуванні світоглядного чинника свідомості беруть участь всі типи знань, але вони обмежені їх значенням життєвих програм, цільових настанов, нормами й ідеалами особистості. Тут знання виступають, головним чином, не з боку науковості, а з боку свого соціально-практичного змісту. Знання – необхідний будівельний матеріал світогляду особистості, який знаходиться у процесі формування, але загальним фундаментом цього процесу є не пізнання як таке, а практична діяльність людини. Світогляд виникає з практичного ставлення до світу, а його зміст у своїх кінцевих основах визначається не знанням, а реальним – суспільним і індивідуальним буттям та формується не у високих сферах абстрактно-понятійного мислення, а в процесі безпосереднього практичного життя, земних турбот і клопотів, праці і спілкування, де і відбувається процес самовизначення особистості, формується система його переконань, моральних засад, життєвих уявлень. У складній організації людської свідомості, науково-технічні знання стають елементом світоглядної структури лише тоді, коли вони виступають регулятивним принципом діяльності, переростають в особистісні переконання, моральні імперативи, поведінкові і ціннісні норми. «Емпіричні знання – це і є та мінімальна інформація, яка необхідна людині для того, щоб викликати у неї відповідне розуміння (погляди) досліджуваного об'єкта і тим самим включити його в сферу своєї діяльності» [111; 174].

З цієї точки зору не можна не погодитись з тими авторами, які розглядають світогляд як деякий синоптикум різних знань: «В міру зростання науки і техніки у склад наукового світогляду впливаються все нові наукові знання. Сучасний науковий світогляд не уявляється без узагальнюючих ідей не лише у квантовій фізиці і теорії відносності, але і кібернетиці, молекулярній біології, екології та інших науках, народжених у XX столітті. Він виявився б неповним і беззбагачуючих ідей про світ техніки, яка впливає на життєдіяльність людини» [97,

с. 32]. Органічний зв'язок світогляду з теоретичними знаннями зумовлюється тим, що через нього людина отримує можливість включити пізнаваний предмет у сферу своєї теоретичної і практичної діяльності, так, як вона може зробити лише тоді, коли виразить до нього своє ставлення. В іншому випадку, якщо навіть людина і отримала емпіричні знання з певного предмета, вона проходить повз нього, оскільки він виходить за межі її інтересу [111, с. 72].

Д. Леонт'єв визначає світогляд як ядро індивідуального образу світу, яке містить структуровані уявлення про загальні закономірності, яким підкоряється світ, суспільство та людина, а також про характеристики ідеального, досконалого світу, суспільства і людини [85, с.193–194].

До власне світоглядів Д. Леонт'єв відносить лише генералізації – узагальнені судження та уявлення про будь-який клас об'єктів [85, с. 11–29.].

Зрозуміло, що знання абсолютно необхідні для формування наукового світогляду. Однак, для перетворення їх у світогляд особистості необхідно, щоб набуті знання були «спроєктовані» на внутрішній світ людини. Адже знання перетворюються у світогляд лише тоді, коли вони набувають характеру переконань. Переконання, які виступають найважливішим елементом у структурі світогляду – це впевненість людей у правильності своїх поглядів та ідей, задають особистості характер і спрямовують її дії. Включені в емоційно-вольові сфери свідомості, знання трансформуються у систему знань-переконань і лише в такій формі можуть існувати і функціонувати як світогляд. Таким чином, предметним змістом світогляду особистості є не знання як такі, а переконання. Переконання – один із найскладніших і найменш досліджених психологічних феноменів. Сучасні дослідження у своїй більшості інтерпретують переконання відповідно до раціоналістичних традицій, передусім, як деякий гносеологічний продукт як знання, «продумані і відчуті самим суб'єктом» [186, с. 141]. За визначенням авторів одного з досліджень, «переконання – це світоглядні знання, досягнені і глибоко пережиті людиною, відчуті нею і які стали в цій новій якості органічним змістом її свідомості» [182, с. 29].

Подібне розуміння зберігає певне обґрунтування, але не усуває цілого ряду принципових труднощів. Якщо переконання розуміти лише як психологічно засвоєне знання, «знання, яке стало надбанням людини» [182, с. 8], то сама проблема світогляду, його становлення і формування є передусім проблемою логіко-гносеологічною. Людина будує свою життєву програму, особистісну концепцію не лише з сукупності знань, але і з віри, ілюзій, усвідомлених і неусвідомлених прагнень, бажань, сподівань, які утворюють у своїй цілісності складний і важко зрозумілий світ внутрішнього «відчуття», про який видатний педагог К. Ушинський писав: «Ніщо, ні слова, ні думки, ні навіть вчинки наші не висловлюють так ясно і вірно нас самих і наше ставлення до світу, як наші почуття; у них чути характер окремої думки, не окремого рішення, а всього змісту душі і її устрою» [159, с. 117–118]. Більш обґрунтованою є позиція тих дослідників, котрі вбачають у переконаннях цілу систему елементів із включенням до них волі. Без вольового компонента, тобто здатності або готовності реалізувати знання, ідеї, ідеали на практиці, не може бути ніяких світоглядних переконань. «Переконання, – пишуть Г. Штракс і М. Штракс, – це певні знання, пережиті людиною, що стали в цій якості визначником його волі, спрямованої на реалізацію переконань у практичній і теоретичній діяльності» [185, с. 71].

Зазначене вище поняття безпосередньо пов'язує світоглядні структури з активною життєвою позицією особистості, з вибором її життєвих альтернатив, способу вирішення проблем і активною дією. Переконання складають центральне ядро світогляду особистості, а саме ця сфера свідомості, фіксує основні результати рефлексії, визначає внутрішню мотивацію і головні орієнтири будь-якої цілеспрямованої позиції людини.

Таким чином, формування світогляду – це, передусім, процес формування особистісних переконань, життєвої позиції, сфери духовно-морального світу. Саме в цій сфері психологічних структур складається суверенна індивідуальність зі своїм баченням світу і самоусвідомленням. Переконання реалізують себе в механізмах внутрішньої детермінації процесу життєтворення і є змістовним

ядром світогляду особистості. Таким чином, світогляд – вища форма суспільної свідомості, в якій інтегровані філософські принципи осмислення і синтезу знань про світ в цілому та є засобом визначення позиції людини щодо всіх життєво важливих явищ і подій у світі. Людина в своєму індивідуальному розвитку стає, зрештою, особистістю лише тоді, коли у неї формується певний світогляд.

Проблема полягає у тому, що феномену світогляду, попри очевидну дуже важливу роль, яку він відіграє у свідомості людини, у зарубіжній і, тим паче, у вітчизняній психології досі приділяється значно менше уваги, ніж, наприклад, цінностям (англ. «values»), які, власне, світоглядом зумовлюються. Причиною цього є те, що, на нашу думку, місце поняття «світогляд» у категоріальному апараті психології не є чітко визначеним. Приступаючи до розгляду проблеми «Людина і світ», вчений-психолог С. Рубінштейн підкреслював, що «центральна проблема, яка перед нами постає, – це проблема буття, суцього і місця в ньому людини» [133, с. 255].

З точки зору психології, світогляд, згідно з М. Кольтко-Ріверою, є способом опису всесвіту і життя у ньому в термінах як того, що є, так і того, що має бути. Певний світогляд – це набір переконань, який включає обмежувальні ствердження та припущення про те, що існує, а що – ні, які об'єкти або переживання – гарні або погані, які цілі, поведінка та взаємини – бажані або небажані. Світогляд визначає, що і як може бути пізнаним або зробленим у світі. На додаток до визначення того, яких цілей можна намагатися досягти у житті, світогляд визначає, до яких цілей потрібно прагнути. Світогляди включають припущення, які можна спростувати, чи навіть недоказові, але ці припущення є суперординатними у тому сенсі, що вони забезпечують епістемологічні та онтологічні основи для інших переконань у системі переконань людини [195, с. 2].

Можна додати, що світогляди також охоплюють формулювання та інтерпретації минулого, теперішнього та майбутнього. Людські відчуття та сприйняття проходять через фільтр певного бачення світу. Тому світогляди людей відбиваються у кожному аспекті їхнього розуміння світу навколо них та

взаємодії з ним. Світогляди кардинальним чином впливають на індивідуальні та спільні цілі й бажання, формуючи сприйняття і цінності як свідомо, так і несвідомо, та наповнюють змістом поведінку у взаєминах і організують та координують індивідуальні й соціальні реакції та дії людей у кожен момент їхнього життя [210, с. 19].

Хоча аксіологічний аспект світогляду і є домінуючим, важливо розрізнити світогляд, цінності та переконання (англ. «beliefs»). М. Рокич розрізняв три види переконань: дескриптивні, або екзистенціальні, що можуть бути вірними або хибними; оціночні, коли об'єкт переконання вважається хорошим або поганим; та прескриптивні, або проскриптивні переконання, згідно з якими певний засіб або результат дії вважається бажаним або небажаним. М. Рокич вважав цінностями третій вид переконань – прескриптивні або проскриптивні переконання [205]. Світогляд являє собою систему переконань, що охоплюють всі три види переконань, з яких тільки один вид – прескриптивний або проскриптивний – є цінностями.

М. Кордуелл схиляється до думки, що світогляд конкретної особистості є формою індивідуальної свідомості і відношення людини до навколишньої дійсності. Проте світогляд — це далеко не всі погляди і уявлення про навколишній світ, а лише їх граничне узагальнення [72].

А. Швейцер дотримується думки, що світогляд визначає життєву програму особистості, ідеали і переконання, інтереси і цінності, зумовлює лінію поведінки людей. «Життя без світогляду, – на думку автора, – це патологічне порушення вищого почуття орієнтування» [19, с. 82].

Отже, з точки зору психології світогляд людини, формуючи сприйняття і цінності, як свідомо, так і несвідомо наповнює змістом її поведінку у взаєминах і організує та координує індивідуальні й соціальні реакції та дії людей.

Одним із головних аспектів вивчення проблеми формування світогляду є її педагогічний аспект. Дефініції світогляду в педагогічних наукових працях є похідними від визначень зазначеного феномена у філософії та психології.

У педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка, світогляд

розглядається як «світ свого буття й діяльності, визначає і сприймає своє місце й призначення в ньому» [44, с. 299].

Цінними є думки великого педагога В. Сухомлинського щодо визначення поняття «світогляд». Педагог вважав, що «світогляд – це особистісне ставлення людини до істин, закономірностей, фактів, явищ, правил, узагальнень, ідей. Виховання науково-матеріалістичного світогляду є проникненням педагога у духовний світ вихованця» [151, с. 101]. За В. Сухомлинським, світогляд є не просто системою поглядів на світ, але суб'єктивним етапом особистості, який проявляється у її думках, почуттях, волі, діяльності. У світогляді особистості успішно поєднана її свідомість, погляди, переконання й діяльність [150, с. 221].

Учений-педагог М. Ашманіс акцентує увагу на важливості характеристики переконання і практичної діяльності у тлумаченні поняття «світогляд» [6, с.34].

А. Бичко вважає, що світогляд це «своєрідна інтегративна цілісність знань і цінностей, розуму і чуття, інтелекту і дії, критичного сумніву і критичної переконаності» [14, с. 34].

Таке трактування досліджуваної категорії певним чином перегукується з її інтерпретацією дослідниками-педагогами В. Долгих, Ю. Руденком, В. Шпаком, які ототожнюють світогляд з вершиною духовності особистості [114, с. 5].

На думку сучасного вченого-педагога С. Гончаренка, світогляд являє собою теоретично осмислену цілісну внутрішню систему узагальнених поглядів суспільного суб'єкта на природний та суспільний світ, у яких у концентрований формі репрезентовано його духовно-практичне ставлення до цього світу [43].

С. Гончаренко та Ю. Мальований вважають, що світогляд є «засобом визначення власної позиції людини стосовно всіх життєво важливих явищ і подій» [46].

Р. Смірнова переконана, що «світогляд є найбільш широкою пізнавальною узагальнено-раціональною структурою, здатною переносити культурно-історичні особливості в теоретико-пізнавальну діяльність соціального суб'єкта» [147, с. 70].

Значення світогляду відзначається у працях багатьох дослідників. Так, на особливу увагу заслуговує думка вчених С. Гессена, В. Зенковського та І. Ільїна,

І. Сиземської про те, що лише світогляд як цінність освіти «дає людині усвідомлення власного місця у світі, і тим самим – ґрунт під собою» [142, с. 63.].

У педагогічній площині припускається поділ світогляду на оптимістичний та песимістичний: песимістичний світогляд глибше відображає стан сучасної культури, недоліки реальності, концентрується на їхньому подоланні, тоді як оптимістичний, навпаки, є певною мірою дезорієнтуючим, оскільки не розкриває реальних проблем [117, с. 143–144].

Вчена Н. Немченко протирічить попередній позиції та відстоює думку про те, що світогляд особистості обов'язково пов'язаний з її переконаннями і є способом її діяльнісного ставлення до навколишньої дійсності, виконує важливу роль у соціалізації та самореалізації особистості [106].

Згідно з уявленнями вченого - педагога А. Кузьмінського, світогляд акумулює результати всіх видів світовідношення – практичного, теоретичного, емоційно-чуттєвого, ціннісно-оцінювального [146, с. 32]. Зазначена позиція автора є дотичною до розуміння світогляду у філософському аспекті В. Шинкаруком [167, с. 263], який пов'язує цю категорію зі свідомістю особистості, вважаючи, що поняття світогляд і свідомість є взаємозалежними, оскільки світогляд формується у процесі становлення свідомості, а свідомість як в історичному, так і в індивідуальному плані розглядається як процес формування світогляду [96].

З метою визначення місця світогляду в системі людської діяльності необхідно передусім визначити ті проблеми, для вирішення яких виникає світогляд, цілі, які він повинен досягти для вирішення цих проблем, і функції, які він виконує, і вже потім доцільно буде дослідити його структуру. Розрізняють поняття «світогляд», «загальна картина світу», «світовідчуження», «світосприймання», «світобачення». Незважаючи на те, що між всіма цими поняттями існує тісний зв'язок і єдність і нерідко вони уживаються як синоніми, між ними є і відмінності. Так, світобачення – це те або інше розуміння світу, дійсності, система поглядів, ідей [112], тоді як загальна картина світу – це синтез

знань людей про природу і соціальну реальність, що є початковим пунктом і результатом діяльності світогляду [72].

Однією з найважливіших функцій світогляду є функція тлумачення, розуміння світу, оскільки світогляд – це світорозуміння, а людина може безпечно жити лише в середовищі, в світі, який вона розуміє.

Аксіологічна функція світогляду проявляється у пошуках і знаходженні відповідей на такі запитання світоглядних цінностей: добро – зло, праведне – грішне тощо. Праксеологічна функція світогляду виявляється у відповідях на питання, як жити людині в світі, а отже, містить певні практичні настанови щодо світу і буття людини в ньому. Найбільш близьким нам підходом є позиція, сформульована українським ученим-філософом В. Черноволенком, який вбачає специфічну функцію світогляду в тому, щоб «...слугувати способом узагальненого усвідомлення людиною свого ставлення до оточуючої дійсності, визначення свого місця в світі, усвідомлення мети і змісту свого життя і діяльності. Всі уявлення, погляди, поняття, принципи, які безпосередньо виконують цю функцію, є світоглядними» [175, с. 51].

Згідно з С. Мадді, світогляд є «експліцитною, чіткою та узгодженою системою поглядів людини на саму себе, на людство в цілому, на суспільство та їх взаємозв'язок, в яку входить те, що зазвичай називають очікуваннями, вподобаннями і цінностями» [112].

Д. Леонт'єв визначає світогляд як ядро індивідуального образу світу, яке містить структуровані уявлення про загальні закономірності, яким підкоряється світ, суспільство та людина, а також про характеристики ідеального, досконалого світу, суспільства і людини [85, с. 193–194].

Так, Л. Божович, Г. Залеський вважають, що психологічна функція світогляду полягає у тому, що на його основі індивід вибудовує ієрархію своїх потреб і мотивів та надає цій ієрархічній структурі усталеності і свободи від зовнішніх впливів. Завдяки цьому, як пише Л. Божович, світогляд «...починає являти собою таку стійку систему моральних ідеалів і принципів, яка стає постійно діючою моральною спонукою, що опосередковує все: їхню (учнів)

поведінку, діяльність, ставлення до оточуючої дійсності і до себе» [22, с. 436].

На переконання В. Хмелько, «світогляд людини є певним утворенням в її психіці та включає в себе психологічний механізм співвідношення цінностей різних об'єктів, і систему критеріїв-еталонів їх оцінки». У зв'язку із зазначеним вище, автор стверджує, що «основними і найзагальнішими функціями світогляду особистості є оцінка всього, що відображає психіка людини, її інтеграція в узагальненій моделі «Світ і Я», де світ представлено у системі співвіднесення цінностей такого індивіда» [172].

Дослідниця М. Лісіна переконана, що світогляд є суб'єктивним відображенням найбільш загальних, основних закономірностей внутрішнього та зовнішнього світу в їх взаємозв'язку [88].

Світогляд є засобом визначення власної позиції людини стосовно всіх життєво важливих явищ і подій та поєднує у собі складну сукупність ціннісних відносин до навколишньої дійсності, інтегрує всі властивості і якості особистості, об'єднуючи їх в єдине ціле, визначаючи соціальну орієнтацію, особистісну позицію, тип громадянської поведінки та діяльності [44, с. 44].

На думку В. Зінченко, «світогляд становить єдність теоретичного (як форма суспільної самосвідомості людини) і духовно-практичного освоєння світу (як спосіб і засіб його перетворення)» [60].

Зазначені вище детермінації вченими поняття «світогляд» свідчать про те, що цей феномен є надсистемним, домінантним утворенням особистості по відношенню до багатьох інших характеристик.

Світогляд є не просто узагальненим уявленням про світ, а формою суспільної свідомості людини, категоріями якої є поняття «світ» і «людина», що конкретизуються у зв'язках: *«людина – світ»*, *«людина – природа»*, *«людина – суспільство»*, *«людина – культура»*, *«людина – інші люди»*. Українські вчені-дослідники О. Кравченко, В. Лук'янець вважають світогляд системою глибинних життєво важливих моментів для орієнтації та поведінки у світі [91, с. 16].

Характеризуючи процес становлення світогляду, Д. Леонт'єв зазначає, що «диференційоване і невідрефлексоване світовідчуття змінюється більш ясним і

стійким світосприйняттям, усвідомленням світорозумінням і потім, зазнаючи якісних змін у підлітковому і юнацькому віці, емпіричним і теоретичним світоглядом, пов'язаним з особистісною ідентичністю» [85, с. 193–194; 86, с. 11–29].

Так, Л. Божович, Г. Залеський вважають, що психологічна функція світогляду полягає у тому, що на його основі індивід вибудовує ієрархію своїх потреб і мотивів та надає цій ієрархічній структурі усталеності і свободи від зовнішніх впливів. Завдяки цьому, як зазначає Л. Божович, світогляд «...є стійкою системою моральних ідеалів і принципів, яка стає постійно діючою моральною спонукою, що опосередковує все: поведінку дитини, її діяльність, та ставлення до оточуючої дійсності і до себе» [22, с. 436]. Отже, визначальним фактором існування людської спільноти є формування світогляду як форми суспільної самосвідомості особистості, крізь призму якої вона сприймається осмисленням місця і призначенням у світі. Мета та пріоритети розвитку освіти в Україні мають світоглядну спрямованість, тобто зорієнтовані на формування світоглядних якостей особистості, що активізує потребу формування світогляду дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Розглянемо наукові підходи дослідників до пояснення процесу формування світогляду. На необхідності формування світогляду особистості дитини, забезпечення ефективного засвоєння знань про природу, людину й суспільство наголошував К. Ушинський [158]. Формування світогляду вихованців є одним із основних завдань закладів освіти, оскільки він є ядром структури особистості, яке спрямовує процес усвідомлення навколишньої дійсності й виконує роль орієнтира в практичній та перетворювальній діяльності [24].

І. Бех акцентує увагу педагогів на реалізації виховної функції навчання, зазначаючи, що вся навчальна інформація про природне й соціальне оточення має узгоджуватися з процесом становлення особистості дитини. Саме за таких умов освітній процес сприятиме «формуванню цілісної картини світу, уявлень про зв'язок навколишнього світу та внутрішнього життя особистості, збагаченню

морального досвіду дитини» [11, с. 44].

На ранніх етапах онтогенезу світогляду способом виявлення дитиною свого ставлення до оточуючого світу є «світодійство» [40, с. 315].

Вікове новоутворення «світогляд» з'являється в дошкільному віці та отримує свій подальший розвиток у шкільному віці. На переконання М. Лісіної, «вже в перші місяці життя розпочинається той процес, який завершується появою світогляду в істинному розумінні слова», що доводить велику значущість проблеми розвитку світогляду у дітей як найбільш важливої якості гармонійної особистості [88, с. 302]. Аналогічну думку висловлює дослідниця Т. Басанова, вважаючи, що формування світогляду починається з самого раннього дитинства, оскільки узагальнення індивідуального досвіду і спроба висловити його у вигляді загальних закономірностей спостерігається практично одночасно з оволодінням мовою [9, с. 86-91].

На думку С. Гончаренко, «світогляд формується внаслідок практичного освоєння духовної культури суспільства (науки, літератури, мистецтва), пануючих у ньому політичних, моральних, естетичних, правових, релігійних (або атеїстичних), філософських та інших поглядів, а також духовних почуттів – громадянських, моральних, естетичних тощо, на які спираються віра й переконаність у реальності відповідних громадянських, моральних, естетичних і пізнавальних ідеалів, надія на їх здійснення. Формування наукового світогляду в учнів є найважливішим завданням усієї навчально-виховної роботи школи» [43, с. 299].

Інтенсивний розвиток передумов формування світогляду дитини відбувається в активній діяльності, в дошкільному віці на основі світоглядних уявлень дитини саме через взаємозв'язок, взаємопов'язаність зовнішнього і внутрішнього світу [121, с. 54].

Загалом, основними і найзагальнішими функціями світогляду особистості називають оцінку всього, що відображає психіка людини, інтеграцію цього матеріалу в узагальненій моделі «Світ і Я», де світ представлено у системі співвіднесення цінностей такого індивіда, на цій основі відбувається регуляція

основних процесів цілепокладання - загальна орієнтація теоретичної і практичної діяльності людини - носія цього світогляду. Ця думка виходить з авторського визначення світогляду людини, що розуміється як певне утворення в її психіці, що включає в себе психологічний механізм співвіднесення цінностей різних об'єктів, і систему критеріїв-еталонів їх оцінки [172].

Так, І. Бех зазначає, що «доцільно організоване за змістом і формою навчання має високий виховний потенціал: веде особистість до простору світоглядних ідей, формує соціальні настанови й ціннісні орієнтації, гуманістичну спрямованість особистості, її духовні та матеріальні потреби [11, с. 44]», відбувається соціалізація дитини.

Дорослі та старші за віком діти покликані збагачувати і певним чином спрямовувати розвиток ставлення дитини до світу. Виховна діяльність дорослих, і в першу чергу батьків, спрямовується на узгодження «світодійства» дитини при побудові картини світу із нормативним образом ставлення до світу, що вже існує у свідомості батьків. Такого роду спільна «світотворча» діяльність може мати певні суперечності, спільне поле, що є «живим» і динамічним, оскільки повсякчас узгодженню підлягає два джерела активності – дитини та дорослого.

Визначаючи світогляд як максимально узагальнене відображення найбільш стійких взаємодій між дитиною та оточуючим її предметним та соціальним світом предметів, зазначимо, що на наступних вікових етапах розвитку, а саме підлітковому, дитина матиме у своєму «психологічному арсеналі» достатньо розвинуте теоретичне мислення та рефлексію, а окремі уявлення об'єднуватимуться в динамічну та щільно взаємопов'язану систему.

Можна припустити, що дії дитини, загальна активність відносно світу і характер відповідних реакцій світу спочатку відображаються, переживаються в емоційно-образному плані, а пізніше узагальнюються за допомогою тих засобів і можливостей, що доступні дитині певного віку. Звичайно, в дошкільному віці ще зарано говорити про розвинутий світогляд, але передумови його знаходяться у фазі інтенсивного формування.

У дітей 5-8 років важливим є формування образно-пізнавальної, емоційно-

оцінної і діяльнісно-практичної характеристик світоглядних основ про всесвіт, зокрема: уявлень, понять, системних знань. С. Рубінштейн зауважує, що відчуття і сприймання виникають при безпосередньому впливі об'єктів на суб'єкт у результаті тих подразнень, які надходять від них на периферійні рецепторні апарати сприймаючого [133, с. 152].

Уявлення є образом, дещо піднесеним над предметом, та утворюється у свідомості дитини за відсутності прямої дії предметів на органи чуття і формується на основі попереднього сенсорного досвіду, насамперед, даних сприймань.

Як зазначає С. Рубінштейн, саме в цьому полягає «основна відмінність між уявленнями і сприйняттям по відношенню до предметів, до явищ дійсності» [133, с. 261].

Уявлення характеризуються ще однією суттєвою рисою, що якісно відрізняє їх від сприймань, яка полягає у потенційних можливостях уявлення щодо відтворення образу кожного одиничного сприйняття, яке є, як правило, сумуванням раніше отриманих сприймань [121, с. 37].

На основі аналізу сутності феномена «уявлення» можна визначити наукову категорію «світоглядні уявлення особистості». Дефінітивне значення даного терміна утворює синтез семантики поняття «уявлення» і базових характеристик образно-пізнавальної підсистеми світогляду.

Отже, світоглядні уявлення особистості є цілісною системою опосередкованих мисленням і мовою узагальнених образів, які виникають у свідомості суб'єкта поза прямою дією явищ, об'єктів на органи чуття та є результатом пізнання людини, природи, суспільства і Всесвіту в їх граничній цілісності та проєкції бажаної сутності; вони мають характер ціннісно-сміслових визначеностей і опосередковують діяльнісний план буття особистості.

Отже, важливого значення у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років є формування у них уявлень про світ, яке ґрунтується на особистому досвіді активного спілкування та взаємодії зі світом людей та природи.

У світогляді особистості проявляється єдність зовнішнього і внутрішнього,

об'єктивного і суб'єктивного. Суб'єктивність світогляду полягає в тому, що у дитини формується не лише цілісний погляд на світ, а й узагальнене уявлення про саму себе, розуміння і переживання свого «Я», своєї індивідуальності, своєї особистості.

Узагальнюючи наукові підходи дослідників до пояснення поняття «світогляд», нами визначені характеристики, що складають розуміння сутності поняття «світогляд», а саме:

- по-перше, максимальна універсальність способу освоєння світу, спрямування суб'єкта на сприйняття й осмислення універсалу під кутом зору його цілісності, розкриття в їх цілісних взаємозв'язках якісної своєрідності проявів різних сфер буття – природи, суспільства, людини, що передбачає інтеграцію розрізнених уявлень, знань про світ у його цілісний образ;

- по-друге, відображення дійсності на найвищому рівні генералізації уявлень, поглядів на світ та розкриття якісної своєрідності світотворення на основі виявлення найбільш загальних властивостей і закономірностей буття, через які воно і розкривається в єдності й цілісності;

- по-третє, суб'єктивно-особистісний, ціннісний характер буття, ставлення людини до світу, яке конкретизується у категоріальних зв'язках «людина – природа», «людина – суспільство», «людина – історія», «людина – природа – суспільство – історія».

- по-четверте, специфічний спосіб духовного світоперетворення.

Отже, зазначене вище дає підстави стверджувати, що світогляд є методологічним орієнтиром формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

1.4. Психолого-педагогічні особливості формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

Актуальним завданням сучасної системи освіти в Україні є формування основ світосприйняття та первинних світоглядних уявлень у дитини, результатом чого має стати гармонія особистості з собою, зі світом, сформованість ціннісного

ставлення до себе та до оточуючих. Концепція «Нова українська школа» декларує побудову в Україні освіти всіх рівнів з максимальним урахуванням індивідуальних фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини кожної вікової групи. Врахування у вихованні і навчанні дітей їхніх індивідуально-типологічних особливостей дає змогу правильно спроектувати їх мету, обрати оптимальні виховні впливи [71, с. 385].

У контексті дослідження процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років зазначимо, що віковий рубіж від 5 до 6 років відповідає старшому дошкільному, а від 6 до 8 років – молодшому шкільному віку (1-2 клас.) Як стверджує І. Біла, з психолого-педагогічних позицій значущість дошкільного періоду становлення світосприймання важко переоцінити, оскільки у цей період інтенсивно конструюється, вибудовується образ світу з тих елементів, образів, які дитина у супроводі дорослого сприймає, засвоює та акумулює у свій світоглядний депозит. Дошкільна освіта, що є сьогодні обов'язковою, ставить собі за мету формування творчої особистості дитини, розвиток позитивного світосприймання, набуття соціального досвіду, збереження та зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я дитини. Важливими науковими засадами базового компонента дошкільної освіти є формування способів пізнання дошкільника, розуміння та відображення внутрішньої (психічної) та зовнішньої (Всесвіт) картини світу. У кожної дитини вибудовується своя власна «призма» світосприймання, яка відповідає соціальному буттю, життю, яке проживає малюк як у дошкільному закладі, так і у сімейному колі [20].

У теорії вікової періодизації психічного розвитку дітей Д. Ельконін визначає внутрішні закони дітей дошкільного й молодшого шкільного віку як єдині, а дошкільний період і період початкової школи радив об'єднати в «єдину епоху дитинства» [189].

У період дошкільного та молодшого шкільного віку формуються основи взаємодії дитини з навколишнім світом: виникає потреба в ознайомленні з умовами життя та його основними природними, предметними, соціальними законами, у пошуку свого відповідного місця в складному і суперечливому світі.

Період життя дитини від п'яти до шести років вирізняється цілісними змінами її особистості, формуванням новоутворень у ході провідної ігрової діяльності, які дозволяють перейти до нової стадії розвитку в іншій соціальній ситуації. У старшому дошкільному віці пріоритетом є формування особистісних якостей дітей. Відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти освітній процес у початковій школі організовується за циклами, з урахуванням вікових особливостей фізичного, психологічного і розумового розвитку дітей 6-10 років. Перший цикл початкової освіти – адаптаційно-ігровий (1-2 класи); другий цикл – основний (3-4 класи), створює передумови поступового психологічно-комфортного переходу дитини від ігри до навчання, які є провідними видами діяльності дітей відповідно дошкільного і молодшого шкільного віку [58].

На першому циклі початкової освіти (6-8 років) – адаптаційно-ігровому (1-2 класи) основою формування основ світосприйняття є базові якості особистості дитини, сформовані у старшому дошкільному віці: спостережливість, допитливість, довільність, самостійність, ініціативність, відповідальність, чуйність, креативність, міжособистісна позитивна комунікація та інші.

Зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток; формує ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, здоров'я, здатність до творчого самовираження, критичного мислення та інше. Виникнення в кожному періоді розвитку дитини нової провідної діяльності (навчальної) не означає зникнення тієї, яка була провідною на попередньому етапі.

Розглянемо вікові особливості та психічні процеси, що впливають на становлення особистості дитини 5-8 років та формування у неї основ світосприйняття.

Варто зазначити, що у процесі становлення і розвитку особистості дитини 5-8 років важливим аспектом є пізнання світу в його цілісності, вибудовування системи уявлень про природу, про суспільство, про культуру та про себе саму.

Дошкільний вік є базовим періодом становлення особистості дитини, формування її світосприйняття. Дитина дошкільного віку починає сприймати навколишній світ на основі вражень, які отримує від спілкування з дорослими та своїм безпосереднім оточенням, переймаючи певні якості того середовища, до якого звикає, в якому зростає та проявляє інтерес до діяльності, яка домінує в цьому середовищі. Отже, поступово в дитини вибудовується власна призма світосприймання, що дає змогу їй бачити все навколо під певним кутом зору будувати образи, візуальні конструкції обирати серед них пріоритетні, що й визначає її світобачення, світогляд і, зрештою, життєвий шлях [170].

У процесі пізнання навколишнього світу у кожної дитини формується своя індивідуальна система поглядів на світ, своя картина світу, яка підпорядкована як загальним закономірностям, так і відображає специфіку її реальної життєвої практики у процесі спілкування з іншими людьми, зі світом природи, предметами, з самим собою, що свідчить про її розвиток в культурному та у символічному середовищі (у просторі мови, мистецтва, міфології, науки).

Ядро змісту пізнавальних здібностей старшого дошкільника утворюють такі якості мислення, як: **осмисленість**, співвідношення між практичним і словесно-логічним аспектами мислення; **гнучкість** (здатність до аналізу ситуації, перебудови звичних дій під час зміни умов пізнавального завдання); **узагальненість** (спрямованість на узагальнення істотних ознак, абстрагування); **самостійність та ініціативність, критичність суджень**, які активно розвиваються у період навчання у школі [121, с. 45].

Дитина не тільки активно засвоює знання про світ, а й активно опановує внутрішній світ свого «Я», що зумовлює появу особистісного ставлення до навколишнього світу і до самої себе. На думку В. Шелестової, картина світу є певним ставленням до об'єктів пізнання, а не полягає лише в індіферентних уявленнях про нього та регулює життєдіяльність дитини в певному культурному середовищі в єдності когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів [179].

Науковці, досліджуючи проблему розвитку дитини, зазначають, «що мозок

дитини формується поступово: від мозку дій (розвиток рухів і сенсорного досвіду дитини, забезпечення тактильного, вестибулярного і м'язово-суглобового досвіду), потім мозку емоцій (розвиток залежить від здатності переробляти емоційну інформацію, необхідну для вміння встановлювати контакти із зовнішнім світом через емоції і почуття, близькі стосунки з людьми) – до мозку інтелекту (сформованість двох перших структур мозку і забезпечує розвиток інтелекту, що виявляється у здатності розуміти і робити умовиводи, проявляти емпатію, любов, співчуття» [169, с. 26].

За твердженням І. Білої, у зв'язку з домінуванням у старшому дошкільному віці (5-6 років) психічних процесів, які пов'язані з набуттям чуттєвого досвіду, зокрема відчуття і сприймання, важливим для дитини є отримання яскравих вражень, уявлень, джерелом яких є предметний та природний світи, соціальні явища, література, різні види діяльності [16, с. 9].

Як зазначає О. Запорожець, у 5-6 річному віці інтенсивно розвиваються аналізатори, що приводить до підвищення чутливості, точнішого розрізнення ознак навколишніх предметів і об'єктів, а також інтенсивно розвиваються зорові, слухові, рухові й тактильні відчуття [58, с. 51–53].

У старшого дошкільника розвивається наочно-дійове мислення, його форма – наочно-образне мислення, що спирається на образи уявлень і реалізується у словах дитини. Інтенсивно розвивається мовленнєва сфера: діти можуть мислити подумки, оперувати в умі різними об'єктами, порівнювати, класифікувати їх, розмірковувати про їхні властивості і зв'язки.

Розвиток внутрішнього мовлення дитини стає способом і формою функціонування внутрішніх розумових дій, що свідчить про словесно-логічне мислення, яке стає більш абстрактним і узагальненим.

Якісно змінюється пам'ять дитини – збільшується її обсяг, тривалість збереження і відтворення інформації: дітям 6-7-ми років притаманна смислова пам'ять, завдяки чому збільшується обсяг інформації для запам'ятовування. Старші дошкільники легко запам'ятовують найбільш емоційні події, яскраві враження, збагачуються знаннями, необхідними для їхніх ігор, малюнків, бесід.

Однак мимовільне запам'ятовування, як і нестійка увага та слабка зосередженість на чомусь заважає дитині концентруватися на предметі чи явищі, а також на одноманітній і монотонній діяльності. І все ж у цьому віці розвиваються зачатки довільної уваги – дошкільники можуть виокремлювати потрібні їм об'єкти, визначати їхні характеристики, ознаки, що важливо для розвитку спостережливості.

Варто підкреслити високу емоційну збудливість старших дошкільників – їхню емоційну нестійкість, що може заважати спостерігати за об'єктом, однак, діти у цьому віці вже намагаються регулювати свої емоційні прояви, свої почуття, переживання [115, с. 410].

Отже, можна констатувати динамічний розвиток дитини у старшому дошкільному віці: підвищення чутливості і точності сприймання, розвиток довільної уваги і пам'яті, розумової діяльності, вдосконалення уяви і набуття різноманітних почуттів, покращення вольової регуляції поведінки, – всі процеси відіграють важливу роль у пізнанні світу 5–6-річною дитиною. Розвиток, особливо сприймання і мислення у старшого дошкільника, приводить до вищого рівня спостережливості; з іншого боку, розвинена спостережливість, що дає дитині змогу обстежувати предмети, об'єкти, явища, людей і тим самим пізнавати світ у процесі різноманітної діяльності, позитивно впливає на психічні процеси – сприймання, мислення і діяльність дитини – мовленнєву, навчальну, творчу і т. д. Чим емоційніше, яскравіше буде входження дитини в систему взаємовідносин з навколишньою дійсністю, тим продуктивніше буде здійснюватися формування світосприйняття дитини 5–6 років.

Формування картини світу в свідомості дитини є складним, багатоаспектним процесом, в якому можна виокремити: сприймання, переломлення через «Я» нових знань і нових сприйняттях; усвідомлення сприйнятого, яке пов'язується з мисленнєвою і чуттєвою діяльністю. Образний характер мислення, специфічний для дошкільного віку, визначається тим, що дитина встановлює зв'язки і відношення між предметами, перш за все, на основі безпосередніх вражень. Використання суспільно значимих засобів для

встановлення зв'язків і відношень між предметами, засвоєння елементарних понять дозволяє дитині перейти до опосередкованого пізнання оточуючого світу. Опосередкованість дозволяє дитині довільно пізнавати оточуючий світ завдяки розвитку мисленнєвих процесів: аналізу, синтезу, порівнянню, узагальненню, класифікації, фіксації – формування яких відбувається у вирішенні дитиною різноманітних пізнавальних завдань, що виникають у повсякденному житті.

Пізнання завжди розпочинається зі сприймання на основі емпіричного узагальнення власного чуттєвого досвіду, до дій якого належать: ідентифікація – уміння добирати за зразком; прирівнювати до еталона – знайти схоже; моделювальні дії; одночасне використання кількох еталонів. Особливе значення має організація дитячого досвіду й допомога дорослого в його узагальненні та фіксації у вигляді еталонів, символів, умовних позначень, моделей тощо, які не даються дитині для пасивного засвоєння, а відкриваються нею як узагальнення власного досвіду, набутого внаслідок спостережень та експериментувань [121, с. 44].

Єдиний процес пізнання дитиною реального світу утворюють три основні форми мислення: наочно-дійова, наочно-образна і логічна, які в зазначеному процесі посідають провідне місце, залежно від характеру самого пізнання. Важливим моментом пізнавального процесу є «проживання» дитиною різноманітних життєвих ситуацій, під час яких вона не лише сприймає дійсність, а й проявляє своє ставлення до неї [121, с. 44].

У старшому дошкільному віці особливого значення набуває розвиток образних форм пізнання довкілля за допомогою сприйняття, мислення, уяви. Г. Костюк акцентує увагу на важливості уяви у розвитку в дитини здатності розуміти те, що вона сприймає: щоб сприйняти ціле, розкрити в ньому певні ознаки, риси, властивості, треба вийти за межі безпосереднього споглядання. Від розвитку дитячого сприйняття, спостережливості залежить повнота відображення дійсності в продуктивній діяльності (малювання, ліплення, аплікація, конструювання), що демонструє можливість репрезентації світові свого внутрішнього життя [73].

Передумовами, які забезпечують продуктивність розумової діяльності дитини, є швидкість і легкість засвоєння нових знань і здатність творчо використовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях.

Важливо формувати у старшого дошкільника активно-пізнавальне ставлення до навколишньої дійсності, вміння успішно орієнтуватися в усьому розмаїтті предметів та явищ, здатність довільно регулювати власну пізнавальну діяльність. Взаємодія всіх пізнавальних процесів – сприйняття, пам'яті, мислення, мовлення, уяви – забезпечує становлення уявлень дитини. Підґрунтям, яке дає дитині базову довіру до світу, внутрішню відкритість до нього, є особливості розвитку емоційної сфери [121, с. 55].

Старший дошкільний вік є сенситивним для розвитку спостережливості як базової якості дитини. На думку Л. Занкова, «спостережливість, як один із видів психічної діяльності, передбачає наявність завдання, цілеспрямованість і плановірність сприймання, осмислення об'єкта» [57]. Б. Ананьєв стверджує, що саме спостережливість, розвиток якої дозволяє дитині застосовувати «... новий, більш досконалий спосіб спостереження як цілеспрямованої, плановірної і раціонально організованої діяльності чуттєвого пізнання» [4, с. 43].

Отже, зазначаючи тісний зв'язок спостережливості з психічними процесами, психологи вказують на можливість і необхідність її розвитку у практичній роботі з дитиною (Б. Ананьєв), що може відбуватися паралельно з розвитком відчуттів, сприймання, мислення шляхом цілеспрямованих навчально-виховних впливів педагога на дитину. «...Тільки в умовах правильно організованого педагогічного процесу дошкільник поступово навчається не задовольнятися першими враженнями, а ретельніше й плановірніше досліджувати, розглядати, обмацувати навколишні предмети, уважніше вислуховувати те, що йому говорять» [4, с. 57], а отже, пізнавати світ. «Невичерпним джерелом для розвитку спостережливості є природне довкілля», – саме так вважав В. Сухомлинський, описуючи свій досвід виховання школярів. Під час прогулянок, екскурсій він закликав дітей: «...дивіться, слухайте, думайте, щоб перед допитливим оком відкривалися нові якості...», тим самим

стимулюючи їх увесь час вбачати нові ознаки знайомих об'єктів чи пейзажів [149].

Отже, джерелами спостережливості дитини є предметний, природний світи, соціальні явища, люди, мистецька діяльність – все, що перебуває в полі уваги старшого дошкільника, з чим він спілкується і взаємодіє.

Спостережливість формується лише за умови активної діяльності самої дитини – активно сприймати навколишню дійсність, цілеспрямовано спостерігати, щоб мати матеріал для аналізу предметів, об'єктів і явищ довкілля. Спостереження є процесом відстеження об'єкта, тобто планомірного більш чи менш тривалого сприйняття, що дає можливість простежити перебіг певного явища або ті зміни, що відбувалися в об'єктах сприйняття.

У дидактиці спостереження розглядається як цілеспрямоване сприйняття, що є одним із засобів навчання та передбачає не тільки безпосереднє сприйняття інформації, а й її опрацювання у власній мисленнєвій діяльності в процесі порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення.

Отже, спостереження є продуктивним, коли дитина не тільки розглядає предмет чи об'єкт сприйняття, але й обов'язково висловлює свою думку щодо його якостей, адже через слово вона осмислює, а отже – пізнає.

У старшому дошкільному віці у дитини формується здатність діяти незалежно від допомоги дорослого, покладатися на власні сили, ініціювати різні почини, виявляти елементарну критичність та самокритичність, спроможність відстояти у суперечці власну думку, що набуває характеру тенденції. Ф. Фребель наголошував на важливості розвитку самостійності дитини у пізнанні. Із цією метою дорослі мають створювати такі виховні умови, у яких дитина зможе сама знайти відповідь, спираючись на раніше набутий досвід і знання [171, с. 207]. Підґрунтям виховної теорії відомої італійської дослідниці М. Монтесорі є надання свободи самостійному розвитку дитини. Саме свобода в діях сприятиме розвитку творчості, пізнавальної ініціативності, потягу до «відкриттів» [99].

Зокрема О. Кононко пов'язує самостійність із потребою в умінні самостійно мислити, висловлювати власні погляди, відмінні від інших [68, с. 73].

При цьому показниками вияву самостійності є незалежність дій і вчинків особистості, прагнення реалізувати свої плани без сторонньої допомоги; здатність активно, ініціативно ставити і вирішувати різні завдання діяльнісного характеру [169, с. 78].

Самостійність проявляється у різних видах діяльності (грі, праці, спілкуванні, художній діяльності, учінні), у різних сферах життєдіяльності та формах активності (фізичній, соціально-моральній, емоційно-ціннісній, креативній). Старший дошкільник може відмовитися від допомоги, довести можливість обходитися своїми силами, пишається цим, чекає схвалення готовності розв'язувати проблеми власними силами, усвідомлення значення самоактивності для продуктивної життєдіяльності, володіє загальною самооцінкою та реалістичним образом «Я».

Характеристика психологічного віку старшого дошкільника (за О. Кононко) проголошує такі вікові новоутворення у свідомості та особистості дітей старшого дошкільного віку: довільна поведінка (здатність діяти цілеспрямовано, долати труднощі на шляху до мети, елементарно контролювати та регулювати свою діяльність), особиста свідомість (усвідомлення свого обмеженого місця в системі відносин з дорослими, орієнтація у власних чеснотах і вадах, виникнення більш-менш реалістичної самооцінки, самоповаги, прагнення бути визнаним іншими [8, с. 194].

Автори програми «Дитина» (2012р.) стверджують, що у старшому дошкільному віці діти починають виразніше усвідомлювати себе, своє «Я». У кожного складається відповідний образ, який охоплює уявлення про себе, про свої основні риси, можливості і самооцінку. Діти починають чіткіше усвідомлювати себе як членів родини, групи дитячого садка. Для розвитку довільних процесів у п'ятирічних дошкільників і дотримання ними певних норм та правил поведінки важливо забезпечити для цього відповідні умови у дошкільному навчальному закладі [51].

Розвиток рефлексії у старшому дошкільному віці має прояви у здатності усвідомлювати свої особливості й те, як вони сприймаються іншими людьми, у

побудові своєї поведінки з урахуванням можливих реакцій з боку дорослих і однолітків. Науковець стверджує, що, у віці 6–7 років формується довільна поведінка, яку дитина регулює через ставлення до себе і своїх можливостей. Регуляція поведінки стає для дитини об'єктом усвідомлення. Здатність дошкільника до довільної поведінки, сформована на усвідомлення ним власних можливостей, стає ознакою вдосконалення регулятивної функції самосвідомості дитини. Довільність поведінки – здатність діяти свідомо є важливою умовою розвитку моральної позиції дошкільника, його позитивного емоційного ставлення до оточуючих [68, с. 120–122, 124, 135].

У процесі формування та розвитку особистості ключовою є категорія «ставлення», оскільки за її допомогою розкривається становлення смислового зв'язку, єдності людини і світу, самого змісту цієї єдності: морально-конструктивного чи деструктивного стосовно індивіда.

М. М'ясищев стверджує, що структурною основою, ядром особистості є система суб'єктивно-оцінних індивідуально-вибіркових ставлень цієї особистості до дійсності, яка визначає рівень і характер цілісного функціонування всіх складників у єдиній психічній організації людини.

За твердженням І. Беха, психологічну структуру людського ставлення становлять пізнавально-емоційні утворення. Тобто, ставлення особистості формується у процесі накладання її емоцій на предмет, що певною мірою усвідомлюється, пізнається нею. Тож будь-яке за змістом ставлення має переживатися людиною. Без емоційного компонента суб'єктивно-оцінних ставлень суб'єкта взагалі бути не може. Тому, як зауважує І. Бех, «у свідомості відбувається когнітивне відображення дійсності (пізнавальний компонент ставлення) та смислове відображення цієї дійсності (емоційний компонент ставлення), і в кожному акті психічної діяльності ми маємо елементи того чи іншого. У ставленні емоційний компонент вважається провідним. Особистісні ставлення характеризують ступінь інтересу, силу емоцій, бажань і виражаються у поведінці суб'єктів, у їхніх діях та переживаннях» [11, с. 207–208].

Г. Люблінська висунула концепцію трьох основних складників

(компонентів) ставлення: світоглядно-пізнавального, емоційно-вольового та дієвого, вважаючи, що особистісне ставлення є сформованим лише за умови достатньої розвиненості основних компонентів в їхній єдності. Вчена зазначає, що світоглядно-пізнавальний складник представлений такими якостями особистості, як пізнавальна активність, різноманітні пізнавальні інтереси, широта світогляду [92].

Емоційно-вольовий – проявом моральних почуттів людини, що простежуються в органічному злитті з її вольовими зусиллями, свідомій дисципліні. У дієвому складнику ставлення виокремлено такі якості особистості, як самостійність і творча активність [25, с. 17].

Дослідник І. Фарман зазначає, що дошкільне дитинство є важливим етапом формування особистості, де закладаються перші зв'язки, що утворюють вищу єдність суб'єкта – єдність особистості та під час якого творча уява відіграє важливу роль, оскільки несформованість зазначених процесів у дошкільному віці проявляться у шкільний період та у подальшому житті людини [160].

За концепцією В. М'ясищева, дитина формується завдяки активній діяльності в соціальному середовищі, створює нове середовище (змінює його), а також змінює саму себе в процесі цілеспрямованої діяльності. Завдяки зазначеному вище перетинаються шляхи фізичного розвитку й фізичного виховання, пізнавально-мовленнєвого розвитку й розумового виховання, художньо-естетичного розвитку й естетичного виховання, соціально-особистісного розвитку й соціально-морального виховання. Виокремлений процес при цьому є поєднанням розвитку й виховання. Цілісність розвитку в такому процесі забезпечує протиріччя між вимогами й очікуванням суспільства та потребами або можливостями самої дитини [103].

У 5-6-річному віці відбувається суттєва трансформація свідомості дитини – формується здатність до саморефлексії, об'єктивації власного «Я», що проявляється у моделі «Я – це інший» та потребує стимулювання прагнення дитини до самопізнання, осмислення свого місця у світі, своїх гендерних,

соціальних, буттєвих ролей. Використання педагогами методів креативної та діяльнісної педагогіки забезпечить сприймання дитини у всіх проявах її життєдіяльності – суб'єктності, психофізичних властивостей, інтересів, особистого досвіду та ціннісних орієнтацій [56].

Надаючи важливого значення розвитку розуміння дитиною того, що вона сприймає, Г. Костюк стверджує: «щоб побачити ціле, розкрити в ньому певні ознаки, риси, властивості, треба вийти за межі безпосереднього споглядання» [73].

На думку вчених, у дитини 5-6 років первинним в онтогенезі є сенсорний досвід, що дозволяє отримати їй первинні уявлення про властивості та якості об'єктів і явищ навколишнього світу [30; 101].

В основі цілісної, багаторівневої системи уявлень дитини про світ, інших людей, про себе та свою діяльність лежить особистісний досвід і образ «Я», що пояснюється активним освоєнням дитиною різних видів діяльності, зокрема ігрової, пізнавальної, творчої, у процесі яких вона вступає у взаємодію з однолітками і дорослими [1; 80].

Вивчаючи старший дошкільний вік, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонт'єв, Г. Люблінська доводять, що у дитини з'являється новий тип діяльності – творчий, який характеризується властивістю йти від думки до ситуації, а не від ситуації до думки [32, с. 40; 58; 92].

Виходячи із вивчення онтогенезу психіки людини, можна стверджувати, що старший дошкільний вік характеризується пластичністю психічних процесів, які впливають на розвиток творчої уяви дитини. Розвиток особистості відбувається прискореними темпами, оскільки виникають нові психічні механізми, які постійно включаються у зазначений процес.

На переконання В. Мухіної, процес уяви носить глибоко особистісний характер, і його результатом є формування особливої внутрішньої позиції, вміння бачити «очима іншої людини» і виникнення особистісних новоутворень: прагнення змінити наявну ситуацію, вміння знаходити нове у відомому, ігрове ставлення до дійсності [101].

Дослідниця Г. Люблінська акцентує увагу на творчому характері уяви дітей старшого дошкільного віку у процесі створення ідей, задумів, які отримують своє завершення в казкових образах, малюнках [92].

Досліджуючи проблему формування творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку, І. Грузинська зазначає, що в цьому віці зростають цілеспрямованість, стійкість задумів, присутні динамічні та емоційно забарвлені образи уяви. На думку дослідниці, творча уява дитини старшого дошкільного віку відображається у процесі створення дитиною суб'єктивно значущого нового продукту засобами винаходу нових деталей до вже відомого об'єкта, створення нової комбінації при характеристиці образу, вигадуючи різні варіанти виготовлення творчого виробу [50].

Уява у старшому дошкільному віці характеризується творчим та активним характером і залежить від вражень про реальну дійсність та розвивається поступово, в міру набуття дитиною реального життєвого досвіду. Зокрема, як стверджує Л. Виготський: «уява не повторює вражень, які накопичені раніше, а будує нові ряди з раніше накопичених вражень...Привнесення нового в наші враження і зміна цих вражень так, що в результаті виникає новий, раніше неіснуючий образ, складає основу тієї діяльності, яку ми називаємо уявою» [32, с. 40].

С. Богомазова висловлює думку, що пробудженню уяви, в результаті чого у неї виникає інтерес і бажання до творчої діяльності, є ігровий процес, який є важливим компонентом життєдіяльності дитини [21].

На думку Т. Рібо, важливим аспектом у процесі проходження дитиною різних стадій розвитку уяви є розвиток розумових здібностей, пам'яті, мовлення, а також наявність достатнього запасу образів. Зокрема Л. Виготський вважає, що уява пов'язана зі сприйняттям, мовою і мисленням, породжуючи емоції і реалізуючись на основі волі (осмисленої ініціативності) [32].

Дослідники О. Леонт'єв, С. Рубінштейн акцентують увагу на тому, що для розвитку дитини необхідна пізнавальна діяльність, завдяки якій дитина

набуває життєвого досвіду, засвоює знання про оточуючий світ, що забезпечує розвиток її пізнавальної сфери для створення об'єктів уяви [83;132].

Важливою у контексті проблеми дослідження є думка О. Вовчик-Блакитної щодо необхідності формування у дітей до кінця старшого дошкільного віку таких психічних утворень як: внутрішній план дій та рефлексія, які підвищують цілеспрямованість, стійкість задумів, наочність, динамічність та емоційну забарвленість образів уяви [37].

Передумовами формування творчої уяви старших дошкільників є: активність дитини в творчому процесі; уявне маніпулювання образами; сприйняття об'єкта, почуття переживання.

Варто зазначити, що уява старших дошкільників має такі характерні особливості: по-перше, вона тісно пов'язана з дійсністю; по-друге, вона набуває самостійного, цілеспрямованого характеру.

Отже, педагоги мають врахувати, що в старшому дошкільному віці формуються основи творчості, що є важливим при переході дитини до навчання у школі.

Саме у процесі діяльнісної взаємодії відбувається уточнення дитиною, конструювання, збагачення і вираження власного образу світу як найбільш повного відображення специфіки сприйняття навколишньої дійсності. Виявивши у дітей 5-7 років потенційні можливості не лише розуміти окремі факти, а й встановлювати деякі узагальнення.

Л. Виготський переконаний, що «зазначена тенденція у розвитку дитини повинна бути використана в освітньому процесі і визначати основний шлях, яким повинен плануватись його зміст з першого до останнього року» [32, с. 43].

К. Крутій стверджує, що запровадження інтеграції в освітній процес закладів дошкільної освіти потребує врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку, зокрема:

- недостатньо диференційованим цілісним утворенням є поведінка і діяльність дитини; здатність сприймати спочатку ціле а потім – частини, інтегрально бачити предмети; відтворення дитиною спочатку рухливого

інтегрального образу дійсності на рівні уяви, а потім оформлення знань про цілісність світу в систему теоретичних понять; домінування процесів інтеграції (синтезу) над процесами диференціації (аналізу). Автор стверджує, що саме для цієї вікової категорії органічним й ефективнішим є інтегрований підхід до змісту освіти на основі взаємопроникнення й систематизації знань дітей, становлення в них цілісної та багатовимірної картини Всесвіту, розвиток пізнавальних здібностей, гнучкого мислення, вмінь і навичок [76].

Основою формування світосприйняття дитини на першому циклі початкової освіти – адаптаційно-ігровому (1-2 класи) є базові якості особистості дитини, які сформовані у старшому дошкільному віці: спостережливість, допитливість, довірливість, самостійність, ініціативність, відповідальність, чуйність, креативність, міжособистісна позитивна комунікація та інші [63].

Молодший шкільний вік вчені називають вершиною дитинства, оскільки у цей період дитина ще зберігає багато дитячих якостей – легковажність, наївність, погляд на дорослого знизу догори, але вона вже починає втрачати дитячу безпосередність у поведінці, у неї з'являється інша логіка мислення. Учіння стає для дитини значущою діяльністю. Особливо важливим для формування світогляду виявляється те, що разом з новими знаннями та вміннями дитина набуває в школі і певний *соціальний статус*, що змінює не лише інтереси й цінності дитини, але часто і весь устрій її життя [79; 105].

Зміна сприйняття свого місця у системі відносин спричиняє за собою зміну соціальної ситуації розвитку, і дитина виявляється на межі нового вікового періоду. «У неї з'являється потреба вийти за рамки свого дитячого способу життя, посісти нове доступне їй місце і здійснювати реальну, відповідальну, суспільно значущу діяльність. Неможливість реалізувати цю потребу і породжує кризу 7 років». Аналізуючи зміни, які відбуваються в житті дитини, що вступила до школи, Л. Божович доходить до висновку, що перехід від дошкільного дитинства до шкільного - це вирішальна зміна її місця у системі доступних їй соціальних взаємин і всього способу життя [22, с. 209].

За А. Реаном, психолого-педагогічними основами гуманістичної педагогіки виховання і навчання дитини молодшого шкільного віку як особистості і суб'єкта діяльності є: розвиток інтелекту; розвиток емоційної сфери; розвиток стійкості до стресових ситуацій; розвиток впевненості в собі і самосприйняття; розвиток позитивного відношення до світу і сприйняття інших; розвиток самостійності, автономності; розвиток мотивації самоактуалізації, самовдосконалення; розвиток мотивації до саморозвитку [129, с. 31–32]. Із початком навчання дитини у школі пов'язаний розвиток нового кола соціальних умінь особистості [161].

Варто зазначити, в наукових працях вчених розглянуто модель, яка закладається у віці 6-7 років (1 клас) та яку визначають як модель «Я – перед іншими». Зазначена модель передбачає вирішення ключової для кожної дитини дилеми життєвого вибору між «хочу» і «треба», між особистими прагненнями та бажаннями і заданими суспільством соціальними обмеженнями та регламентаціями (Піаже Ж. [120], Л. Виготський [32], К. Роджерс) [131].

Початкова школа є сприятливим періодом для продовження розвитку творчої уяви та розкриття творчого потенціалу дітей.

Розвиток особистості є інтегрованим результатом дії внутрішніх (становлення) і зовнішніх (формування) умов, ознаками якого слід вважати: відсутність жорсткого ставлення до якогось заздалегідь визначеного масштабу, критерію, зразка, еталону; наступність, тобто зумовленість попередніми стадіями розвитку; цілісність, коли система розвивається в цілому і це випереджає розвиток окремих частин [55, с. 372].

І. Тітов стверджує, що активні види навчальної діяльності молодших школярів, що вимагають оперування просторовими й іншими образами, а також їх перетворення й трансформування, є головною психологічною основою для формування творчої уяви [155].

У молодшого школяра зростає стійкість уваги, формуються вищі форми довільного запам'ятовування, тому в цей період найбільш ефективними є розвиток й оволодіння мнемічною діяльністю. Характерним для дітей

зазначеного віку є внутрішнє прагнення виховувати у себе вміння бути уважним, переборювати слабкі сторони своєї уваги, а також формування уважності до людей як важливої риси характеру підростаючої особистості.

У дітей 6-8 років інтенсивно розвивається самосвідомість: дитина починає розуміти, що вона є індивідуальністю, яка піддається соціальним впливам: вона зобов'язана навчатись і в процесі навчання змінювати себе, присвоюючи колективні знаки (мову, цифри тощо), колективні поняття, знання, ідеї, які існують у суспільстві, систему соціальних очікувань стосовно поведінки і ціннісних орієнтацій; водночас дитина переживає свою унікальність, свою самість, прагне затвердити себе серед дорослих і однолітків. Самосвідомість дитини інтенсивно розвивається, а її структура зміцнюється, наповнюючись новими ціннісними орієнтаціями [119].

У спілкуванні учні початкової школи мають можливість, на відміну від інших видів діяльності, максимально проявити свої ціннісні якості, оволодіти нормами поведінки у взаємодії з іншими людьми, придбати індивідуальний моральний досвід, оцінити вчинки і дії дорослих та однолітків і отримати оцінку своїх вчинків. Будучи суб'єктом спілкування, дитина задовольняє свої найважливіші соціальні потреби в емоційному контакті, в пізнанні і багато в чому іншому. Задовольняючи свої потреби в процесі взаємодії з оточуючими однолітками, батьками, вчителями, молодший школяр реалізує свою активність на практиці [36, с. 147–153].

Під час спілкування з однолітками у дитини 6-8 років починає формуватися власна самооцінка, оцінюючи спочатку лише свої зовнішні вчинки та дії, поступово включаючи у сферу самооцінки внутрішні моральні якості своєї особистості [104, с. 160].

Як свідчать дослідження психологів, на межі дошкільного і молодшого шкільного віку виникає психологічне новоутворення у дітей - «внутрішня позиція», яку Л. Божович визначає як синтез двох потреб: пізнавальної (бажання вчитися, набувати нові знання та вміння) і соціальної (потреба посісти нове місце в суспільстві, увійти у світ дорослих)» [22, с. 211]. Формування «внутрішньої

позиції» кардинально змінює самосвідомість старшого дошкільника: відбувається переоцінка цінностей. Те, що було значуще раніше, стає другорядним. Попередні інтереси, мотиви втрачають свою спонукальну силу, з'являються нові. Все те, що стосується школи, навчальної діяльності, стає цінним, те, що зумовлено іграми, – менш важливим. Гра поступово втрачає своє значення і перестає бути основним змістом життя дітей. Відповідно до теорії О. Леонтьєва, розвиток пізнавальної сфери дитини та її особливостей іде в руслі послідовно змінних провідних видів діяльності: «... у дошкільному віці на основі провідної діяльності – гри із предметами, а в шкільному дитинстві – навчанні й праці» [83, с. 29].

Молодший шкільний вік є сензитивним періодом для формування емоційного інтелекту, оскільки природна потреба в емоційному сприйнятті навколишнього світу доповнюється у дитини активним інтелектуальним розвитком, акцент на якому відрізняє навчання в початковій школі від дошкільної освіти [78, с. 3].

Згідно з сучасними психологічними дослідженнями, до цього віку у дітей сформовані здібності диференціювати емоційні переживання і будувати когнітивні схеми розпізнання емоцій, що робить можливим їх ідентифікацію; щодо базових емоцій у дітей є чіткі уявлення, які вони можуть висловити вербально; молодші школярі легко розуміють емоції, що виникають у знайомих їм життєвих ситуаціях, їх словник емоцій знаходиться у стадії активного формування [78].

Особливо актуальним є впровадження інтегрованого підходу в початковій школі, що пов'язано з такими віковими особливостями молодших школярів (6-8 років) та готовністю до засвоєння інтегрованих знань та єдності способів пізнавальної діяльності: особливостями сенсорного розвитку, синкретичного сприйняття навколишнього світу, наочно-практичного характеру мислення, взаємної обумовленості всіх сфер життєдіяльності. До психолого-педагогічних особливостей побудови інтегрованого освітнього процесу в початковій школі у контексті їхнього

виховання та розвитку дослідниця **Іванчук** відносить такі: по-перше, психологічну своєрідність для учнів інтегрованого освітнього процесу; по-друге, орієнтацію на психологічний стан дитини, її готовність до сприйняття тієї чи іншої інформації; по-третє, відмову від використання оцінного методу порівняння з іншим, який широко застосовується в сучасній школі та призводить лише до породження конкуренції, конфронтації у міжособистісних стосунках, психологічних комплексів на внутрішньо-особистісному рівні; орієнтація на порівняння з самим собою, фіксація індивідуальної динаміки з метою засвоєння знань, виділення сфер максимального руху шляхом широкого застосування сучасних систем самоконтролю з використанням комп'ютерних, ігрових, навчальних і контролюючих програм; по-четверте, інтегрування освітнього процесу, забезпечення цілісної картини світу при збереженні базового освітнього компоненту (зняття різких меж між навчальними дисциплінами, об'єднання різних освітніх завдань в одному предметі, встановлення зв'язків шляхом включення до навчального плану принципово нових навчальних дисциплін інтегрованого характеру, зокрема людинознавчих, які дозволяють дитині долучитися до загальної картину світу) [62, с. 22–23].

Отже, основними психологічними новоутвореннями молодшого шкільного віку є: довільність і усвідомленість всіх психічних процесів та їх інтелектуалізація, їх внутрішнє опосередкування, яке відбувається завдяки засвоєнню системи наукових понять; усвідомлення своїх особистісних змін у результаті активної пізнавальної діяльності. Цілісні зміни особистості дитини у період життя від п'яти до шести (семи) років, формування новоутворень у ході провідної ігрової діяльності дозволяють перейти їй до нової стадії розвитку в іншій соціальній ситуації - навчання у школі. Дослідниця Л. Шелестова відносить до особливостей молодшого шкільного віку, порівняно зі старшим дошкільним, зміну соціальної ситуації розвитку, появу нової соціальної ролі учня, поступового перетворення навчальної діяльності на провідну, виникнення певного кола обов'язків, збільшення питомої ваги ділового

спілкування з дорослими за рахунок особистісного, розвиток логічного мислення, інтелектуалізація життя дитини, виникнення внутрішнього плану дій, розширення кола пізнавальних інтересів, вдосконалення механізмів самоконтролю та саморегуляції [179, с. 29].

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що формування основ світосприйняття є необхідною умовою та базисом для становлення світогляду особистості та її відношення до навколишнього світу. Позитивний чи негативний досвід дитинства впливає на пізніші психологічні новоутворення, стратегії та тактики, які вже не можуть відмінити попередні структури, а лише включають їх у нові системи відношення особистості до світу.

Таким чином, ефективність процесу формування основ світосприйняття залежить від врахування педагогами закладу дошкільної освіти та початкової школи індивідуальних фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини кожної вікової групи на основі дотримання принципу наступності.

Висновки до першого розділу

На підставі дефінітивного аналізу ключових понять дослідження проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років встановлено:

- світосприйняття як феномен світоглядної спрямованості є предметом філософії і передбачає розуміння таких понять як «світ» та «сприйняття»;
- поняття «світ» як об'єктивний зміст є вищою формою систематизації знання, що становить основу світогляду особистості;
- сприйняття є цілісним відображенням у психіці людини предметів і явищ навколишнього середовища під час їхньої безпосередньої дії на органи чуття.

Педагогічна категорія «світосприйняття» пояснюється дослідниками на основі різних точок зору, зокрема:

- як «те чи інше сприйняття світу, дійсності» (*Н. Шведова*);

– як інтегративна за своєю суттю та багаторівнева структура, що відображає індивідуальне і соціально-типологічне ставлення до зовнішнього і внутрішнього світу людини у варіативності форм і способів його прояву;

– як певний досвід формування пізнавальних уявлень про світ за допомогою наочних образів – сприйнятів (А. Аніщук, Ю. Мойсеєнко);

– як особистісний стан, який визначає готовність до здійснення світоглядної діяльності, вираженої взаємодією з навколишнім середовищем на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми і цінності (Є. Нефьодова);

– як цілісність щодо стійких схем, способів поведінки, відчуття, мислення, бачення навколишнього світу, властивих окремій дитині, етнокультурним і соціокультурним групам (С. Тарасов);

– як цілісне, чуттєво-образне уявлення особистості про оточуюче середовище, яке визначає її взаємозв'язки зі світом (Г. Кондратенко).

Узагальнення наукових підходів до трактування ключових понять проблеми дослідження дозволило нам надати їх робоче трактування, зокрема:

- «світосприйняття» є цілісністю щодо стійких моделей поведінки, відчуття, мислення, пізнання навколишнього світу, властивих дитині 5-8 років та є як керованим, так і некерованим процесом пізнання дитиною навколишнього світу, розуміння нею сутності об'єктів, явищ природи і суспільства на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми, цінності та моделі поведінки, збагачені досвідом;
- «формування» основ світосприйняття» у дітей 5-8 років є цілеспрямованим й організованим освітнім процесом поетапного їх включення в активну пізнавальну діяльність, що сприяє розвитку світоглядних уявлень про світ, про себе, про соціальні норми і цінності, розуміння сутності об'єктів, явищ природи і суспільства, на основі особистого досвіду взаємодії з навколишнім середовищем;
- «сформованість основ світосприйняття» у дітей 5-8 років є інтегративним особистісним утворенням, що відображає результат пізнання дитиною навколишнього світу, розуміння нею сутності об'єктів, явищ природи і

суспільства на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми, цінності та моделі поведінки, збагачені особистим досвідом.

З'ясовано, що формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років ґрунтується на основних психологічних новоутвореннях дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, зокрема: старший дошкільний вік (5-6 років) характеризується пластичністю психічних процесів, які впливають на розвиток творчої уяви дитини, а розвиток особистості відбувається прискореними темпами, оскільки виникають нові психічні механізми, які постійно включаються у зазначений процес; молодший шкільний вік (6-8 років) є сензитивним періодом для формування емоційного інтелекту, оскільки природна потреба в емоційному сприйнятті навколишнього світу доповнюється у дитини активним інтелектуальним розвитком, акцент на якому відрізняє освітній процес в початковій школі від дошкільної освіти.

На першому циклі початкової освіти (6-8 років) – адаптаційно-ігровому (1-2 класи) основою формування основ світосприйняття є базові якості особистості дитини, сформовані у старшому дошкільному віці: спостережливість, допитливість, довільність, самостійність, ініціативність, відповідальність, чуйність, креативність, міжособистісна позитивна комунікація та інші.

Зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток; формує ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, здоров'я, здатність до творчого самовираження, критичного мислення та інше. Виникнення в кожному періоді розвитку дитини нової провідної діяльності (навчальної) не означає зникнення тієї, яка була провідною на попередньому етапі.

Основний зміст першого розділу викладено у таких наукових працях автора: [191; 192; 193; 194; 195; 196; 197; 198; 199; 200; 201; 202].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

1. Абраменкова В.В. Социальная психология детства: развитие отношений ребенка в детской субкультуре. М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: МОДЭК, 2000. С. 47 – 48.
2. Алексеев П.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика: Учебное пособие для вузов. М.: Высш. шк., 1991. 381 с.
3. Алтунина И. Р. Мотивы и мотивация социального поведения детей (формирование и развитие): Учебное пособие. М.: Изд-во Московского психолого-социального института, 2006. 75 с.
4. Ананьев Б. Г. Воспитание внимания школьников. Л. : Лениздат, 1940. 64 с.
5. Аніщук А., Мойсєєнко Ю. (2020). Дитяча література як засіб формування світосприйняття у дітей 5-6 років. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», Том 1, № 28, с. 102–107.
6. Ашманис М.Г. Мировоззрение и условия его формирования. Рига: Зинатне, 1977. 118 с.
7. Базалук О.О. Світобудова: жива і розумна матерія (історико-філософський та природничо-науковий аналіз у світлі нової космологічної концепції): Монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2005. 412 с.
8. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. К. : Світич. 2009. 430 с.
9. Басанова Т.А. О мировоззрении личности: научные представления. Известия Таганрогского государственного радиотехнического университета. Тематический выпуск «Психология и педагогика». Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2006. № 14(69). С. 86–91
10. Безрукова В.С. Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога). Екатеринбург. 2000. 937 с.

11. Бех І. Виховання особистості : Сходження до духовності : [наук. видання]. К. : Либідь, 2006. 272с.
12. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-методологічні засади : навч.-метод. видання. К. : Либідь. 2003. 280 с.
13. Бех І.Д. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. 2002. №5. С. 5 – 7.
14. Бичко А.К. Моральний зміст менталітету українців // Національна культура в сучасній Україні. К.: Асоціація «Україна», 1995. С. 240 – 261.
15. Бичко І. В., Табачковський В. Г., Горак Г. І. та ін. Філософія. Курс лекцій. К.: Либідь, 1993. 576 с.
16. БідаО. А. Розвиток здібностей дитини у дошкільному віці // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск № 10 Черкаси, 2017. С.18-24
17. БідаО.А. Функції соціальної компетентності вчителя початкової школи. // Księga pamiątkowa: wydana z okazji 70. Rocznicy Urodzin Księdza. Profesora Mariana Włosińskiego / [pod redakcją prof. nzw. dr. hab. Stanisława Kunikowskiego]. Włocławek: Kujawska Szkoła Wyższa we Włocławku, 2015. S. 211–216.
18. Біла І. М. Світосприймання: основи і передумови у дошкільному віці. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Т. VI: Психологія розвитку дошкільника. 2013. № 9. С. 4–13
19. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання: [про розв. спостережливості у дітей дошкл. віку] / Дошкільне виховання. 2008. № 4. С. 1–9
20. Біла І.М. Формування світогляду дитини в умовах сімейного виховання. Вихователь-методист дошкільного закладу. Київ., 2016. № 7. С.15 – 20.
21. Богомазова С. П. Питання розвитку творчих здібностей дошкільників у процесі образотворчої діяльності та їх діагностика /

URL: http://www.rusnauka.org/cgi-bin/search/step7_info.cgi?idw=RZgwac4P0jbUQAO1I3&id=229473

22. Божович Л. И. Этапы формирования личности. Воронеж, 1995. 345 с.
23. Борытко Н. М. Пространство воспитания: Образ бытия; науч. ред. Н. К. Сергеев. Волгоград: Перемена, 2000. 206 с.
24. Бургун І.В. Формування наукового світогляду учнів основної школи у навчанні фізики // Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2001. 20 с.
25. Бутенко О. Г. Виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників: дис.. ... канд. пед. наук: 13.00.08; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань : 2011. 287 с.
26. Вайцеккер Э., Вийкман А. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!» URL: <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>.
27. Варій М. Й. Загальна психологія: навчальний посібник. 2-ге видан., випр. і доп. Київ: «Центр учбової літератури», 2007. 968 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4741.html>
28. Васянович Г. П. Вступ до філософії : Навч. посіб. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Л. : Норма, 2001. 213 с.
29. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И.Т. и др. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Республика, 2003. 623 с.
30. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. гол. ред. В. Бусел]. К.: Ірпінь ; ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
31. Венгер Л., Мухіна В. Розвиток уваги, пам'яті і уяви в дошкільному віці. // Дошкільне виховання. 1974. № 12. С. 24 – 30.
32. Виготський Л. С. Питання дитячої психології. СПб. : Союз, 1997. 224 с.
33. Виготський Л.С. Навчання та розвиток у дитячому віці . Москва, 1956. 300 с.
34. Виготський Л.С. Уява і творчість у дитячому віці. М., 1991. 93с.

35. Винокурова Г. А., Акамова С. С. Особенности мировосприятия современных подростков // Актуальные проблемы и перспективы развития современной психологии. Саранск: ФГБОУ ВО «Мордовский государственный педагогический институт им. М.Е. Евсевьева», 2013. №1. С. 119 – 147.
36. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, О. В. Огороднійчук та ін, 2-е вид., допов. К. : Каравела, 2009. 400 с.
37. Вовчик-Блакитна О. О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: стратегії педагогічного супроводу // Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 4. С. 1–3
38. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. М. : Просвещение, 1991. 93 с.
39. Выготский Л.С. Мышление и речь. Издательство «Лабиринт», М., 1999. 352 с.
40. Выготский Л.С. Развитие личности и мировоззрения ребенка. Собр. соч.: В 6т. М.: Педагогика, 1983. Т. 3 с. 315
41. Геринг З., Зимбардо Ф. Психология и жизнь. СПб.: Питер, 2004. 955 с.
42. Гершунский Б.С. Менталітет і освіту. М.: Інститут практичної психології, 1996. 114 с.
43. Гончаренко С. У. Формування наукового світогляду учнів під час вивчення фізики: посібник для вчителя. К.: Рад. школа, 1990. 207 с.
44. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
45. Гончаренко С., Кміт Я. Загальнотеоретичні аспекти інтеграції природничо-наукових і методичних знань учнів // Шлях освіти. 1997. № 1. С. 18
46. Гончаренко С.У., Мальований Ю.І. Світоглядні функції загальної середньої освіти // Педагогіка і психологія. К., 1994. №1. С. 44 – 55.
47. Горбаткіна І. М. Формування природничо-наукових уявлень молодших школярів. Початкова освіта. 2005. №3. С. 31 – 33.

48. Горев В. В. Художественная деятельность как способ самопознания и развития личности. Дис. на соиск. учен. степ, канд.психол.наук. Астрахань, 2003. 215 с.

49. Громова Н. М. Образ світу і ментальність особистості у соціокультурному просторі. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету.Серія «Педагогіка». 2008. Вип. 1. С. 1–5.

50. Грузинська І. М. Психологічні умови розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку Дис. на здобуття наук. ступ. канд.. псих. наук 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2019. 298с. URL: https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/Д_26.053.10/HRUZYNSKA.pdf

51. Дитина : програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту: О. В. Огневюк, К. І. Волинець ; наук. кер. програмою: О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко. Н. В. Кудикіна ; авт. кол.: Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко, С. А. Васильєва, М. С. Вашуленко [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка. 3-тє вид., доопр. та доп. К. : Київ. ун-с. 246

52. Дубов І. Г. Феномен менталітету: психологічний аналіз // Питання психології. 1993, № 5. С. 20 – 29

53. Егоров И.В. Гражданское мировосприятие и мировоззрение личности: сходство, различия, диагностика. Проблемы психологопедагогической антропологии: сб. науч. ст. СПб.: ООО «НИЦ АРТ», 2015. С. 54 – 62.

54. Ельконін Д. Б., Венгер Л.А. Особливості психічного розвитку дітей 6-7- річного віку. М.: Педагогіка, 1988. 136 с.

55. Енциклопедичний словник. Освіта дорослих. За редакцією В. Г. Кременя, Ю.В. Ковбасюка. Київ, Основа. 2014. С. 372

56. Єрмаков І. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: наук.-метод. посібн. Запоріжжя: Центріон, 2005. 640с.

57. Занков Л. В. Сочетание слов учителя и средств наглядности в обучении. М.: 1958. 380 с.
58. Запорожец А. В. Психология действия. М.: МПСИ; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2000. 736 с.
59. Затымина Т.А. Постдипломная подготовка педагога-музыканта в системе непрерывного профессионального образования: дис. д-ра пед. наук (13.00.08) [Текст]. Волгоград, 2010. 338 с.
60. Зинченко В. П. Размышление о душе и её воспитании (час души). Вопросы философии. 2002. № 2. С. 119 – 136
61. Зинченко В. П., Моргунов Е. Б. Человек развивающийся. Очерки российской психологии. Изд. 2-е, уточненное и дополненное. М.: Тривола, 1994. 304 с. URL: <http://psychlib.ru/inc/absid.php?absid=12578>
62. Іванчук М. Г. Психолого-педагогічні умови формування в молодших школярів моральних почуттів (у процесі навчання): Автореф. дис. ... канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 1993. 20 с.
63. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти. Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoyu>
64. Кант И. Наблюдения над чувством возвышенного и прекрасного (1764). Соч. 6 т. М. : Мысль, 1963–1966. Т. 2. М. : Мысль, 1964. С. 127 – 223. (Философское наследие. Т. 5)
65. Коменский Я. А. Великая дидактика //Педагогическое наследие. М.: Педагогика, 1989. СП. 106с.
66. Кондратенко Г. П. Естетичне світосприйняття підлітків: сутність, особливості, розвиток. Вісник Львівського університету. Серія «Педагогіка». 2007. Вип. 22. С. 51–57.
67. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) : монографія. Київ : Стилос, 2000. 336 с.

68. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищ. навч. закладів. К. : Освіта, 1998. 255 с.
69. Кононко О. Л. Теоретичні проблеми формування у дітей шостого-сьомого років життя цілісного світобачення. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. 2010. № 14 (I). С. 162–174.
70. Кононко О.Л. Перехідний період: самовизначення, зміна орієнтирів і пріоритетів. Дошкільне виховання. 2009. №1. С. 5 – 9.
71. Концепція Нової української школи URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
72. Кордуэлл М. Психология. А - Я: Словарь-справочник / Пер. с англ. К. С. Ткаченко. М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. 448 с.
73. Костюк Г. С. Избранные психологические труды [Текст] : научное издание. М. : Педагогика, 1988. 304 с.
74. Костюк Г.С. Принцип развития в психологии. Избранные психологические труды. М., Педагогика, 1998. С. 99–131.
75. Краткий психологический словарь / ред,-сост. Л.А. Карпенко ; под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. 512 с.
76. Крутій К. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? URL:<http://ukrdeti.com/interraciya-v-doshkilnij-osviti-yak-innovacijne-yavishhe-abo-shho-treba-znati-pro-interraciyu/>
77. Крымский С. Б., Кузнецов В. И. Мировоззренческие категории в современном естествознании. Киев, 1983. 222 с.
78. Кузнецова К.С. Педагогическое сопровождение младших школьников процессе формирования эмоционального интеллекта: Авторефер. дис. ...канд. психол.н: 19.00.01. Саратов, 2012. 34с.
79. Кулагина И. Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет): Учебное пособие. М., 1996. 176 с.

80. Куликовская И. Э. Педагогические условия становления целостной картины мира у дошкольников. М.: Педагогическое общество России, 2002. 224 с.
81. Культорологія: енциклопедичний словник / за ред. В.П. Мельника. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 508 с.
82. Кучай Т., Кучай О., Чичук А., Рокосовик Н., Гончарук В. Світогляд та світосприйняття у дітей 5-8 років. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2020. № 9 (103). С. 375 – 383
83. Леонтьев А. Н. Лекции по общей психологии. М.: Смысл, 2000. 511 с.
84. Леонтьев А. Н. Образ мира. Избранные психологические произведения. В 2 т. Т. I М.: Педагогика, 1983. С. 251 – 261.
85. Леонтьев Д. А. «Мировоззрение» // Человек: философско-энциклопедический словарь / Р.Г. Апресян [и др.] ; сост. В. Д. Жирнов [и др.] ; общ. ред. И. Т. Фролов ; РАН, Институт человека. М. : Наука, 2000. 516с.
86. Леонтьев Д.А. Мировоззрение как миф и мировоззрение как деятельность. Менталитет и коммуникативная среда в транзитивном обществе. Томск: Томский государственный университет, 2004. С. 11 – 29
87. Леонтьев О.М. Проблеми розвитку психіки. М., 1965. 300 с.
88. Лисина М.И. Общение, личность и психика ребенка. / Под редакцией Ружской А.Г. М.: Институт Практической Психологии, 1997. 384 с.
89. Лисина М.И. Формирование личности ребенка в общении. // Общение, личность и психика ребенка. Москва : Институт практической психологии ; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 1997. С. 291 – 302. URL: <http://www.psychlib.ru/inc/absid.php?absid=160861>
90. Лифинцева Н. И., Медведева Н. Г. Художественно-эстетическое мировосприятие как предпосылка формирования целостной картины мира у развивающегося человека: традиции и современность, // Искусство и образование : журн. методики, теории и практики худож. образования и эстет. воспитания. 2011. № 2. С. 6 – 23.
91. Лук'янець В. С., Кравченко О. М., Озадовська Л. В. та ін. Світоглядні імплікації науки. К.: ПАРАПАН, 2004. 408 с.

92. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. К.: Вища школа, 1974. 356 с.
93. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: Навчальний посібник. К.: МАУП, 2010. 256 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4739.html>
94. Марцинковская Т.Д. Детская практическая психология: учебник. Москва: Гардарики. 2000. 255 с.
95. Менчинская Н.А. Психологические закономерности формирования научного мировоззрения: В кн..Психология формирования и развития личности. М.: Наука, 1981. С. 306 – 320.
96. Мировоззрение как форма общественного самосознания человека и способ духовно-практического освоения мира // Научное мировоззрение и социалистическая культура / В. П. Шинкарук, В. П. Иванов, Н. И. Михальченко и др.; отв. ред. В. И. Шинкарук, В. П. Иванов К.: Наук. думка, 1988. С. 12 – 29с.
97. Мировоззренческая направленность преподавания общетеоретических и специальных дисциплин в инженерно-техническом вузе: Методология, методика, опыт / Под ред. Е.М.Пенькова, П.И. Полухина. М.: Высшая школа, 1984. 216 с.
98. Моляко В.О. Концепція творчого сприймання. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць. Т.12. Вип. 5. Ч.1. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С.7 – 14.
99. Монтессори М. Помоги мне сделать это самому; [сост., вступ. статья М. В. Богуславский, Г. Б. Корнетов]. М. : Издат.дом «Карапуз», 2000. 272 с.
100. Мостепаненко М.В. Естественнаучная картина мира как итог и как исходная основа исследования в естественных науках: В кн.: Научная картина мира. Логико – гносеологичный аспект. К.: Наук. думка, 1983.С. 38 – 43.
101. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество : учебник для студ. вузов. - 4-е изд., стереотип. М. : Академия, 1999. 456 с.
102. Мухина В.С. Психология дошкольника. Учебн. пособие для студентов пед. институтов и учащихся. М.: Просвещение, 1995. 256 с.

103. Мясищев В. Н. Психология отношений: избранные психологические труды / под ред. А. А. Бодалева. Москва; Воронеж, 1995. 356 с.
104. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики : збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2016. У 2-х ч.- Ч.ІІ. 201 с.
105. Немов Р. С. Психология: учебник для бакалавров. М. : Издательство Юрайт, ИД Юрайт, 2014. 639 с. URL: https://pedklassy.bspu.by/files/docs/books/1_knigi/7_nemov.pdf
106. Немченко Н. В. Формування екологічного світогляду старшокласників ліцею медико-біологічного профілю : дис... канд. пед. наук : 13.00.07. 2007. 207 с.
107. Нефедова Е. В. Формирование мировосприятия младшего школьника в образовательном процессе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Оренбург, 2006, 243 с.
108. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / Ин-т философии РАН, Общ.-науч. фонд ; науч.-ред. совет: предс. В. С. Степин, зам. предс. А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. Т. 1. М. : Мысль, 2000. 721 с.
109. Новиков А.М. Педагогика: словарь системы основных понятий. М.: Издательский центр ИЭТ, 2013. 268 с.
110. Обухова Л. Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы. Москва: Тривола, 1995. 352 с. URL: <http://psychlib.ru/inc/absid.php?absid=10165>.
111. Овчинников В.С. Мировоззрение как явление духовной жизни общества.: Опыт анализа понятий. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1978. 100 с.
112. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: [А-Я] : 80000 слов и фразеол. выражений / С. И. Ожегов и Н. Ю. Шведова; Рос. акад. наук, Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова. 4-е изд., доп. Москва: ИТИ Технологии, 2005. 938 с.

113. Організація творчого сприймання на різних вікових рівнях : методичні рекомендації / В. О. Моляко, І. М. Біла, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. К.: Педагогічна думка, 2015. 57 с.
114. Особливості формування світогляду студентської молоді: метод. рекомендації / укл. В. О. Долгих, Ю. Д. Руденко, В. І. Шпак. К. : ІЗМН., 1997. 36 с.
115. Павелків Р. В., Цигипало О.П. Дитяча психологія : навч.посібник. К. : Академвидав, 2010. 432 с. (Серія «Альма-матер»).
116. Педагогический словарь Загвязинский В. И., Закирова А. Ф. М.: Академия, 2008. 343 с.
117. Педагогический энциклопедический словарь / под ред. Б. М. Бим-Бад; редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. 528 с.
118. Педагогіка українського дошкілля: навч. посіб. для студентів вищ.навч. закладів, які навчаються за спец. «Дошкільна освіта» : у 3 ч. Ч. 3 / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста, Н. Б. Лазарович; [рец.: Л. В. Зданевич, М. М. Марусинець, Р. М. Пріма]. Київ : Слово, 2016. 375 с.
119. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. пр. / редкол.: Л. І. Даниленко [та ін.]. К. : Логос, 2000. 212 с.
120. Пиаже Ж. Моральное суждение у ребенка. М.: Академический проект, 2006. 480 с.
121. Піроженко Т.О., Ладивір С.О., Вовчик-Блакитна О.О.; та ін. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника : монографія / [за ред.Т.О. Піроженко]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 236 с.
122. Подласый И.П. Педагогика: 100 вопросов - 100 ответов: учеб. пособие для вузов. М.: ВЛАДОС-пресс, 2004. 365 с.
123. Пріма Р. М. Ціннісні пріоритети дошкільного дитинства // Психологія. Цінності. Особистість : міжнар. зб. наук. пр. / [за ред. М. З. Степуляка, І. Ю. Філіппової]. Луцьк, 2016. С. 35–39.
124. Пріма Р.М. Комплексно керована сюжетно-рольова гра як підґрунтя створення ігрового простору старшими дошкільниками. Педагогіка : зб. наук. пр. : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми соціальної педагогіки, початкової та

дошкільної освіти», 15 трав. 2013 р. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Пед. ін-т ; за ред. П. Гусака, Н. Корпач. Луцьк, 2013. С. 337–340.

125. Психология и педагогика игры дошкольника / Под ред. А.В. Запорожца и А.П. Усовой. М.: Просвещение, 1966. С. 213 – 268. с.

126. Психологічна енциклопедія / авт.-упор. О. М. Степанов. К. : «Академвидав», 2006. 424 с.

127. Психологія: Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. К.: Либідь, 2011. 390 с.

128. Радугин А.А. Философия: курс лекций. [2-е изд., перераб. и доп.] М.: Центр, 2001. 272 с.

129. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. СПб.: ЗАО «Издательство «Питер»», 1999. 416 с.

130. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании. М., 1995. 529 с.

131. Роджерс К. Становление личности. Психотерапия глазами психотерапевта. К.: PSYLIB., 2004. 314 с

132. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир [Текст]. СПб.: Питер, 2003. 512 с.

133. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 2000. 720 с.

134. Русевич В. В. Педагогические условия формирования образа мира у детей 5-7 лет : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.01; [Место защиты: Волгогр. гос. пед. ун-т]. Волгоград, 2009. 210с.

135. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. К.: Магістр-S, 1991. 256 с.

136. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. К.: Абрис, 1997. 416 с.

137. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. К. : Академ-видав, 2011. 384 с.

138. Сагатовский В.Н. Философия развивающейся гармонии: философские основы мировоззрения. В 3-х ч. 4.2. СПб.: Изд-во С.-Петербургского университета, 1999. 272 с.
139. Селевко Г. К. Современные технологии обучения. М.: Народное просвещение, 1998. 256 с.
140. Семиченко В.А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологи. Модуль «Направленность» (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы). К.: Миллениум, 2004. 521с.
141. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем. М, 1999. 272 с.
142. Сиземская И.Н., Гессен С. И., Ильин И. А. Мировоззрение как ценность образования. // Педагогика. 2001. №1. С. 63 – 67
143. Синьова Є. П. Тифлопсихологія: підручник. Київ: Знання, 2008. 365 с.
144. Сільська початкова школа у контексті реформування системи освіти в Україні: Монографія / Біда О.А., Волошина Г.П., Коберник О.М. та ін.; За заг. ред. В.Г. Кузя. К.: Наук. світ, 2002. 220 с.
145. Словарь-справочник по возрастной и педагогической психологии: учебное пособие / Федеральное гос. бюджетное образовательное учреждение высш. проф. образования «Карельская гос. пед. акад.» ; сост.: Е. О. Бурачевская, Н. Ю. Скороходова. Петрозаводск : Изд. дом ПИН, 2011. 100 с.
146. Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів / за ред. Кузьмінського А. І. Черкаси : Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2002. 112 с.
147. Смирнова Р.А. Мировоззрение и научная картина мира в системе средств социальной детерминации научного знания: В кн.: Научная картина мира. Логико – гносеологичный аспект. К.: Наук. думка, 1983. С. 69 – 74.
148. Стюарт Я., Джойнс В. Современный транзактный анализ; пер. с англ. СПб.: Социально-Психологический Центр, 1996. 332 с.

149. Сухомлинский В.А. О воспитании /Сост. С.Соловейчик. 5-е изд. М.: Политиздат, 1985. 270с.
150. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. Т. 2. К., 1979. С. 472 – 473
151. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. К. : Рад. шк., 1970. 288 с.
152. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа : твори. К.: Радянська школа, 1977. С. 221.
153. Тарасов С. В. Теоретико-методологические основы становления мировосприятия школьников в условиях современной социокультурной среды: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. М.: РГЕ, 2003. 358с.
154. Тарасов С.В. Образ мира: Опыт изучения категориальных структур мировосприятия школьников; Рос. акад. образования. Ин-т образования взрослых. СПб., 1996. 72 с.
155. Тітов І. Г. Розвиток творчої уяви молодших школярів як компонент становлення їхньої суб'єктності: дис... канд. психол. наук: 19.00.07; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2007. 229 с.
156. Тітов І. Г. Творча уява молодшого школяра: її критерії та функції у навчальній діяльності. Обдарована дитина. 2008. № 10. С. 56 – 61.
157. Українська психологічна термінологія: словник-довідник. За ред. М.-Л. А. Чепи. К., 2010. 302 с.
158. Ушинский К.Д. Избр. пед. соч. М., 1968. 553 с.
159. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания: опыт педагогической антропологии: том второй // Полн. собр. соч. М., 1950. Т.9. 628 с.
160. Фарман И.П. Воображение в структуре познания. М., 1994. 215 с.
161. Федяєва В. Л. Цілісний розвиток особистості учня як психолого-педагогічна проблема. Педагогічні науки : зб. наук. праць. Херсон, 2015. Вип. 68. С.116 – 121.
162. Фельдштейн Д. И. Психология развития личности в онтогенезе. (Н.-и. и.-т. СССР) Москва: Педагогика. 1989. 206 с.

163. Философия: Учебник для высших учебных заведений. Ростов - на - Дону: «Феникс», 1995. 576 с.
164. Философский словарь: Основан Г. Шмидтом. 22-е, новое переработанное изд. под ред. Г. Шишкоффа / Перевод с нем. / Общая ред. В. А. Маленина. М.: Республика, 2003. 575с.
165. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І.Ф. Надольного. – 2-ге вид., випр. К.: Вікар, 2001. 516 с.
166. Філософський енциклопедичний словник. / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
167. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука – 2. вид. доп. К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
168. Філософський словник / за ред. члена-кореспондента АН УРСР В. І. Шинкарука. К.: Голов. ред. Укр. рад. Енциклопедії АН УРСР, 1973. 600 с.
169. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків. : «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.
170. Формування світогляду дитини в умовах сімейного виховання. Педрада. Портал освітян України. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2283-formuvannya-svtoglyadu-ditini-v-umovah-smeynogo-vihovannya>
171. Фребель Ф. Воспитание человека // История дошкольной зарубежной педагогики : хрестоматия / сост.Н. Б. Мчелидзе, А. А. Лебеденко, Е. А. Гребенщикова. М. : Просвещение, 1974. С. 204–207 с.
172. Хмелько В.Е. Світогляд особи: психологічна структура і функції. Філософська думка. 1977. № 3. С. 30 – 38.
173. Целковников Б. М. Мировоззрение педагога-музыканта: в поисках смысла. М., 1994. 372 с.

174. Чанышев А.Н. Виды мировоззрения и генезис философии // Вестн. Моск. ун-та. Сер. Философия. 1978. №4. С. 48 –59.
175. Черноволентко В.Ф. Мировоззрение и научное познание. Изд-во Киев. ун-та, 1970. 171 с.
176. Швалб Ю. М. Жизненный опыт как проблема психологии сознания. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Психологія». 2010. Вип. 44. С. 178–181.
177. Швебс Г. И. Введение в эниогеографию. Кн. 1. : Эниоземлеведение. Одесса, 2000. 254 с.
178. Шевченко В. І. Дружба з мудрістю, або Ключові проблеми української філософії (Теоретико-методологічний коментар до курсу філософії у ВНЗ). К.: Поліграфічний центр «Фоліант», 2007. 244 с.
179. Шелестова Л. В. Дидактичні засади формування картини світу у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук : 13.00.09 - теорія навчання; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2017. 39 с.
180. Шелестова Л. В. Формування картини світу старших дошкільників: стратегія, напрямки, практична реалізація. 2014. Вип. 36. С. 102 – 108
181. Шинкарук В. І. Вибрані твори: У 3 т. / (упоряд.) Лях В. В., Табачковський В. Г. К.: Український Центр духовної культури, 2003. 404 с. (Філософська спадщина України). Т. 3. Ч. 1. 404 с.
182. Шинкарук В.И., Иванов В.П. Актуальные проблемы исследования мировоззренческих функций диалектического материализма // Вопросы философии. 1981. №2. С. 45 – 55.
183. Шинкарук В.П. Мировоззрение как форма общественного самопознания человека и способ практически-духовного освоения мира // Научное мировоззрение и социалистическая культура / [В.И.Шинкарук, В.П. Иванов, Н.И. Михальченко, И.В. Сохань и др.] / Отв. ред. В.И. Шинкарук, В.П. Иванов. К.: Наукова думка, 1988. С. 13 – 29

184. Шишлянникова Н. П. Формирование мировосприятия у младших школьников на интегрированных занятиях искусством : диссертация ... доктора педагогических наук : 13.00.01 Абакан, 2005, 354с.
185. Штракс Г.М., Штракс М.Г. Диалектика формирования научных убеждений. М.: Наука, 1985. 305 с.
186. Шуртакова Т.В. Формирование мировоззрения студентов средствами искусства. Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1987. 110 с.
187. Щербинин В.А. Научное мировоззрение и проблема активизации человеческого фактора. М.: Высш. шк., 1989. 158 с.
188. Эльконин Д. Б. Психологическое развитие в детском возрасте. Москва : НПО «Модек», 1995. 416 с.
189. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. М., 1995. 219 с.
190. Юрій Ф. Людина і світ : підручник. Київ : Дакор, 2006. 460 с.
<http://politics.ellib.org.ua/pages-12572.html>
191. Якименко С. І. Від дитини до навколишнього світу - від навколишнього світу до дитини. Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Випуск 9. Херсон: Айлант, 1999. С.13 – 17
192. Якименко С. І. Психолого-педагогічні рівні пізнання молодшими школярами навколишнього світу. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. Вип. 44. С. 166 – 172.
193. Якименко С. І. Світосприйняття як складник багаторівневої структури світогляду особистості. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». № 90. С.48-52. World perception as a component of the multilevel structure of the worldview of the individual. Collection of scientific works «Pedagogical sciences». № 90. P.48 – 52.
194. Якименко С. І. Світосприйняття як складник багаторівневої структури світогляду особистості. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». № 90/2020. Херсон, 2020. С. 48 – 52.
195. Якименко С. І. Формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: теорія і практика: монографія. Вінниця: Вид-во ФОП Кушнів Ю. В., 2020. 296 с.

196. Якименко С.І. Світосприйняття як процес і основа для розвитку світогляду дитини 5-8 років. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 77. Серія 5. С. 230 – 235.
197. Якименко С. І. Педагогічне моделювання процесу формування основ світосприйняття у дітей 5–8 років. New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters : Collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. С. 378-396
198. Якименко С.И. Педагогические условия повышения эффективности учебно-воспитательного процесса в начальных классах средствами межпредметной интеграции: диссертация в виде научного доклада ... канд.пед.наук. К., 1992. 24 с.
199. Якименко С.И. Формирование мировоззрения у дошкольников и младших школьников. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013. 636 с.
200. Якименко С.І. Психолого-педагогическая технология мировоззрения у детей дошкольного и младшего школьного возраста. Инновационная деятельность в системе образования: монография; за общей ред., проф. Г.Ф. Гребенщикова. Москва: Перо, 2011. С. 5– 32.
201. Yakimenko S.I. (2019) Formation of the Outlook of Senior Preschoolers and Junior Pupils: Aesthetic Components. Emergence of public development: financial and legal aspects: monograph. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, P. 668–675.
202. Yakimenko S.I. (2014) Analysis of educational technologies shaping the world in the high school age Innovations in education: monograph Volume 2; ed. by L. Shlossman. Vienna: «East West» Association for Advances Studies and Higher Education GmbH, 2014. Monograph Series № 2. P. 155 – 166.
203. Koltko-Rivera, M. E. (2000). The Worldview Assessment Instrument (WAI): The development and preliminary validation of an instrument to assess world view components relevant to counseling and psychotherapy (Doctoral dissertation, New

York University, 2000). Dissertation Abstracts International, 61(04), 2266B. (UMI Microform No. 9968433

204. Maddi S.R. (1980) Developmental Value of Fear of Death. The Journal of Mind and Behavior. Vol. 1. № 1. P. 85– 92

205. Rokeach, M. (1973). The nature of human values. New York: Free Press. 438 p.

206. Schlitz Marilyn Mandala; Vieten, Cassandra; Miller, Elizabeth M. Worldview Transformation and the Development of Social Consciousness // Journal of Consciousness Studies, 17, No. 7–8, 2010, P. 18–36.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ

2.1. Пізнавальна активність як чинник формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

Сучасна освіта, орієнтована на особистість і передбачає освоєння нею навколишнього світу не як ізольованої від неї об'єктивної реальності, а як взаємопов'язаного, взаємозалежного, цілісного світу природи й її внутрішнього світу. У зв'язку із зазначеним вище, організовуючи різні види пізнавальної діяльності дитини 5-8 років, педагогам необхідно передбачити паралельно в освітньому процесі розвиток уявлень дитини про себе, своє місце в світі [95].

Феномен пізнавальної активності як один із важливіших чинників освітнього процесу постійно привертає увагу педагогів, адже особистість дитини формується лише в процесі активної взаємодії з навколишнім світом. Перш ніж визначити сутність поняття «пізнавальна активність», розглянемо поняття, тісно з ним пов'язане, – «активність». У психологічному словнику В. Войтка поняття активний (від лат. *activus*) пояснюється як діяльний, енергійний [100, с. 11].

У філософії термін «активність» застосовується, як правило, у тісному зв'язку із тлумаченням поняття «діяльність». Діяльність є «специфічно людською формою активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої складає цілеспрямоване змінення і перетворення, досягнення, набуття знань, розпізнання, пізнання закономірностей об'єктивного світу; сукупність знань у якій-небудь галузі» [122, с. 100].

У психологічному тлумачному словнику поняття «активність» співвідноситься з діяльністю та виявляється як динамічна умова її становлення, здійснення та видозміни, як властивість її власного руху [127, с. 11]. С. Гончаренко тлумачить принцип активності як «дидактичний принцип, що вимагає від педагога такої організації процесу навчання, яка сприяє вихованню в

учнів ініціативності й самостійності, міцному і глибокому засвоєнню знань, виробленню необхідних умінь та навичок» [29, с. 21]. Дослідниця Т. Темерівська відзначає два підходи до розробки проблеми активності як психолого-педагогічної категорії, а саме: діяльнісний та особистісний. У першому – схарактеризовано активність у контексті діяльності, а в другому – активність як якість особистості, що свідчить про природу самого явища як складної інтегративної, багаторівневої властивості суб'єкта діяльності [120].

Т. Ткачук визначає пізнавальну активність як самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях [121, с. 10].

У Базовому компоненті дошкільної освіти, йдеться про те, що дитина повинна «мати уявлення про пізнавальну активність у власному розвитку, цікавитися особливостями свого сприймання, пам'яті, уяви, мислення; володіти початковими формами дослідництва, експериментування, елементарно вивчати світ» [4].

Пізнавальна активність є основою засвоєння дитиною культурного досвіду людства, необхідною умовою формування розумових якостей особистості дошкільника, її самостійності, ініціативності, успішності, творчості, що, в свою чергу, сприяє гармонійному становленню зростаючої особистості. Тому останнім часом спостерігається зростання інтересу до проблеми формування пізнавальної активності старшого дошкільника при вивченні психології особистості, адже без нього неможливо сформувати уявлення про людину як активного і продуктивного суб'єкта життєдіяльності [129, с. 4].

Вчені С. Кулачківська та С. Ладивір висловлюють думку, що пізнавальна активність є, по-перше, якісною ознакою діяльності дитини дошкільного віку; по-друге, властивістю її особистості; по-третє, станом її готовності до пізнавальної діяльності. Зокрема С. Ладивір вважає, що «пізнавальна активність виявляється в пізнавальній діяльності» [63, с.5].

На важливість самоактивності учнів у виховному процесі вказує М. Боришевський [14]. Пізнавальна активність проявляється у процесі сприйняття, мислення та запам'ятовування [29, с. 258].

Д. Годовикова вважає однією із основних видів діяльності дитини дошкільного віку пізнання нею навколишнього світу, оскільки всі її новоутворення є певним рівнем пізнавальної активності, самостійності та творчості [26, с. 70].

Автор пов'язує поняття «пізнавальна активність» з діяльністю, під час якої дитина, як активний суб'єкт пізнання оточуючого світу, намагається проявити власну самостійність, індивідуальність, спрямувати енергію, волю та дії на досягнення позитивного результату. Автор переконаний, що пізнавальна активність є рисою особистості, яка проявляється в її ставленні до пізнавальної діяльності, передбачає стан готовності та прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння дитиною соціального досвіду, накопичених людством знань та способів діяльності, знаходить свій вияв у пізнавальній діяльності. Пізнавальна активність проявляється у процесі сприйняття, мислення та запам'ятовування [29, с. 258].

М. Марусинець вважає пізнавальну активність дитини природним проявом її інтересу до навколишнього світу та характеризує зазначений феномен такими параметрами: увага й особлива зацікавленість; емоційне ставлення (подив, стурбованість, сміх тощо); дії, спрямовані на з'ясування будови та призначення предмета; постійний потяг до цього об'єкта [72, с.11; 129]. О. Брежнева розуміє пізнавальну активність як самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що виникають у конкретних життєвих ситуаціях [15].

Під пізнавальною активністю психологи розуміють самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею в конкретних життєвих ситуаціях. Рівень розвитку пізнавальної активності

зумовлюється індивідуально-психологічними особливостями та умовами виховання.

Більшість дослідників пов'язують категорію «пізнавальна активність» з діяльністю, під час якої, пізнаючи навколишній світ, дитина як активний суб'єкт прагне проявити свою самостійність, індивідуальність, спрямувати енергію, волю, дії на досягнення позитивного результату.

Існують різні підходи вчених до визначення **видів пізнавальної активності**. Зокрема дослідниця В. Лозова виділяє такі види пізнавальної активності, як: потенційну та функціонуючу; зовнішню та внутрішню; імпульсивну та усвідомлену; ситуативну та інтегральну; репродуктивну, реконструктивну і творчу пізнавальну активність» [70, с. 9].

Отже, в результаті аналізу досліджень з'ясовано, що пізнавальна активність є рисою особистості, що проявляється в її ставленні до пізнавальної діяльності, передбачає прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності.

Чинником розвитку пізнавальної активності дітей є розвиток пізнавальних процесів та пізнавальних здібностей дітей. До пізнавальних здібностей вчені відносять розвиток сенсорних, інтелектуальних і творчих здібностей [98, с. 77]. Ядро змісту пізнавальних здібностей старшого дошкільника утворюють такі якості мислення, як: **осмисленість** як співвідношення між практичним і словесно-логічним аспектами мислення; **гнучкість** як здатність до аналізу ситуації, перебудови звичних дій під час зміни умов пізнавального завдання; **узагальненість** як спрямованість на узагальнення істотних ознак, абстрагування; **самостійність та ініціативність, критичність суджень**, які активно розвиваються у період навчання в школі» [115, с. 45].

Обов'язковим компонентом пізнавальної активності є її *пізнавальний інтерес*, який проявляється як вибіркова спрямованість особистості на пізнання певного об'єкта, явища, діяльності тощо. Пізнавальна активність, яка зумовлює ефективність пізнавальної діяльності, виявляється у спрямованості та стійкості

пізнавальних інтересів [80, с. 79].

Пізнавальний інтерес є вибірковою спрямованістю особистості на пізнання певного об'єкту, явища, діяльності тощо. Предметом пізнавального інтересу для дитини є не все, а лише те, що вона вважає необхідним, значимим, цінним, привабливим. Умовно можна визначити стадії розвитку пізнавального інтересу: цікавість; допитливість; власне пізнавальний інтерес; теоретичний інтерес. На стадії «цікавості» дитина орієнтується лише на зовнішню привабливість об'єкта, цікавиться певним питанням щодо нього, а одержавши відповідь, залишає спробу пізнавати його далі, що є першим поштовхом до істинного пізнання. Прояв допитливості характеризується прагненням дитини не лише ззовні сприймати об'єкт, а й зрозуміти його внутрішній стан, структуру тощо.

Пізнавальний інтерес, який виникає надалі, характеризується пізнавальною активністю, вибірковістю, здатністю охоплювати причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, відносини того, що пізнається.

На переконання О. Дусавицького, «метою виховання особистості є формування її інтересу, ідеалу і характеру. Лише визначившись з конкретними цілями виховання, педагогіка повинна поставити наступне питання психології: яким чином здійснити процес їх формування?» [35, с. 26].

Автор вважає, що інтерес є рушійною силою поведінки людини, як своєрідний показник прагнень особистості, її активного відношення до життя. У контексті зазначеного вище «інтерес є не просто спрямованістю особистості, а певною ієрархією відношень, що відображають всезагальне ставлення індивіда до світу, в якому виявляється його цілісність. В основі інтересу лежить цілісне відношення «Я і світ», переживання індивідом своєї рефлексивної сутності» [35, с. 12].

Л. Обухова переконана, що гармонійний розвиток школяра не може відбуватися без формування пізнавального інтересу. Пізнавальна активність, яка зумовлює ефективність пізнавальної діяльності, виявляється у спрямованості та стійкості пізнавальних інтересів [80, с. 79].

Поняття «пізнавальний інтерес» є емоційно усвідомленою, вибірковою

спрямованістю особистості, яка на предмет й діяльність, пов'язану з ним, що супроводжується внутрішнім задоволенням від її результатів [99].

Предметом пізнавального інтересу є пізнання дитиною навколишнього світу в безпосередньому ставленні до нього – в прагненні проникати в його розмаїття, відображувати у свідомості найважливіші ознаки, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності протиріччя, а не лише з ціллю біологічної і соціальної орієнтації у сучасному світі.

За твердженням О. Скрипченко, «пізнавальний інтерес школярів є активним мотивованим емоційним ставленням суб'єкта до предмета пізнання, що систематично розвивається у процесі навчання і впливає на формування та розвиток особистісної спрямованості дитини» [109, с. 149].

Досвід пізнавальної діяльності сприяє поступовому формуванню пізнавального інтересу через активний пошук недостатньої інформації, що виражається в стані допитливості, пізнавального інтересу, в основі якого лежить прагнення до пізнання внутрішньої сутності явищ навколишнього світу [140].

Установлено, що пізнавальний інтерес активізує всі психічні процеси дитини, спонукає до постійного пошуку (змін, ускладнення цілей діяльності, виділення з предметного середовища актуальних аспектів для її реалізації, випробовування нових способів діяльності, привнесення до них творчого елемента» [131, с. 29].

Дослідники вважають, що пізнавальний інтерес має пошуковий характер, «підвищує можливості розумового розвитку учня, сприяє усвідомленій самостійності, викликає продуктивну роботу, змінює способи розумової діяльності та є умовою розвитку творчої особистості» [131, с. 281].

Важливою особливістю пізнавального інтересу є також те, що в його основі виникає така пізнавальна задача, що потребує від людини активної, пошукової або творчої діяльності [28].

Психолог С. Рубінштейн вважає, що істотною особливістю пізнавального інтересу є зосередженість на певному предметі, яка викликає бажання ближче познайомитися з ним, глибше в нього проникнути і не випускати його з поля зору

[101, с. 427]. На переконання Г. Щукіної, формування пізнавального інтересу виражається в допитливості, в основі якої лежить прагнення до пізнання внутрішньої сутності явищ навколишнього світу [131]. На переконання Г. Щукіної, ознаками прояву пізнавального інтересу дітей є: виникнення запитань як результату активного і глибокого пізнавального процесу; прагнення дитини за власним бажанням брати участь в обговоренні певних питань; зосередженість уваги; характер процесу діяльності: готовність до дії; рівень виконання пізнавального завдання ставлення до процесу своєї діяльності та емоційні прояви [131].

В. Сухомлинський до ознак пізнавального інтересу відносить такі: зібраність думок, зусилля волі, виявлення почуттів, що ведуть до переборення труднощів; пошукова активність – «праця думки», що виявляється в ініціативності та самостійності; поступальний рух від поверхового до глибокого проникнення у сутність причинно-наслідкових зв'язків [8, с. 31].

Пізнавальні інтереси учнів початкової школи мають свою специфіку, яка полягає в їх екстенсивній формі розвитку та яскравій емоційній забарвленості. Учні беруться за все нове, що зустрічається в процесі навчання, але водночас їх пізнавальні інтереси нестійкі, епізодичні, реактивні та ситуативні [62, с. 44].

Інтереси молодших школярів відрізняються вираженням емоційним ставленням до оточуючих явищ та предметів. Велику роль у розвитку такого відношення до дійсності відіграють практичні дії школярів з рослинним та тваринним світом, особливо в позаурочний час.

На переконання Т. Головань, пізнавальний інтерес виражає прагнення дітей до знань і самостійної творчої роботи, тому вважається педагогами одним із найбільш значущих і надійних факторів, які інтенсифікують їх пізнавальну діяльність. Навчання спирається на інтереси учнів, воно ж і формує їх, тому інтерес є передумовою навчання та його результатом. Пізнавальний інтерес може бути засобом навчання і метою педагогічної діяльності з розвитку загальної пізнавальної активності. Прояв інтересу як мети, засобу і результату навчання та виховання складає головну особливість педагогічного аспекту проблеми

формування пізнавальних інтересів учнів [28].

Продуктивним середовищем для пізнавального інтересу В. Сухомлинський вважав передусім навчальне спілкування: «Навчання може стати для дітей цікавою і захоплюючою справою, якщо воно осягається яскравим світлом думки, почуття, творчості і краси» [118, с. 126].

В. Сухомлинський акцентував на тому, що новизна результатів пізнавальної діяльності викликає емоційні переживання, яким сприяють художні тексти – задачі, притчі, які ставлять учнів у позицію дослідників [8, с. 33]. На думку В. Лозниці, є чотири засоби формування стійких пізнавальних інтересів в учнів:

1. Захоплений виклад самого навчального матеріалу (новизна, історизм, показ сучасних досягнень науки, практичного значення наукових знань тощо).

2. Використання методів і форм організації навчання, які спонукають учнів до самостійної пізнавальної діяльності (проблемне навчання, наочність, групова робота, взаємне навчання і контроль).

3. Створення сприятливого емоційного поля (довіра, такт учителя, відкритість до нових ідей, взаємна доброзичливість).

4. Моделювання ситуації успіху, за якої створюються умови переживання радості пізнання, позитивних результатів, усвідомлення своїх можливостей, віри в себе. При цьому вчитель повинен акцентувати увагу учнів на тому, що в засвоєнні будь-яких знань негативний результат – це також результат, бо, зрештою, він веде до позитивного, а не різко критикувати якість неправильні думки чи дії учнів» [69, с. 217].

Дослідниця Н. Бібік переконана, що пізнавальний інтерес – «це тонка і примхлива річ», яка залежить від багатьох чинників: перевантаження учнів, нехтування їхніми потребами, використання невмотивованих оцінок та ін. [7, с. 32].

Одним з перспективних методів, які сприяють розвитку пізнавальних здібностей дитини, що характеризуються пізнавальною активністю, можливостями розв'язувати пізнавальні завдання є «лепбук».

У перекладі з англійської мови «лепбук» (lapbook) означає «наколінна книга» (lap – коліна; book – книга), або папка будь-якої форми та з будь-якої теми, з вкладеними у неї оформленими у оригінальний спосіб різноманітними міні книжками, віконечками, малюнками, іграми [66].

Автори А. Пляцок і В. Олійник, досліджуючи проблему використання технології «лепбук» в освітньому процесі закладів дошкільної освіти зазначають, що вона відповідає всім вимогам щодо створення предметно-розвиваючого середовища та характеризується: орієнтованістю на інтереси і можливості кожної дитини, інформативністю, багатофункціональністю, партнерською взаємодією дітей і вихователів, розвитком допитливості, пізнавальної мотивації та пізнавальної активності, доступністю, забезпеченням умов для ігрової, пізнавальної, дослідницької та творчої активності всіх вихованців; формуванням основ безпечної поведінки в побуті, в соціумі, в природі; вихованням організованості дітей у спільній діяльності, дружелюбністю; залученням батьків до участі у створенні лепбука [90].

Оскільки метод «лепбук» залучає дітей до світу мистецтва, то він є ефективним засобом художньо-естетичного розвитку дитини 5-8 років. Завдяки доступності структури і змісту лепбука, діти проявляють ігрову, пізнавальну, дослідницьку творчу активність. Лепбук – це гра, творчість, пізнання і дослідження нового, повторення і закріплення вивченого, систематизація знань і просто цікавий вид спільної діяльності учнів. За допомогою такої книги дитина з легкістю запам'ятовує ту інформацію, яка представлена в лепбуці, адже учень більш зацікавлений у навчанні, коли воно «оживає», до нього можна торкнутись [66].

У контексті формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, інноваційний метод «лепбук» розвиває їх допитливість, пізнавальну мотивацію, уяву, творчу ініціативу та надає можливість вибору дітьми матеріалів, видів роботи, учасників спільної діяльності. Узагальнюючи результати вивчення наукової категорії «пізнавальна активність» та її вплив на

підвищення ефективності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, нами визначено чинники, які уможливають повноцінний розвиток пізнавальних інтересів дітей:

- по-перше, наявність розвивального середовища для організації пізнавальної діяльності - природа, її об'єкти;
- по-друге, створення середовища, в якому позитивна, емоційно тепла атмосфера спілкування без негативного оцінювання дій дитини та критичних зауважень щодо вибору нею об'єктів пізнання чи відповідних цьому дій;
- по-третє, розширення інформаційного поля – допитливості;
- по-четверте, стимулювання інтересу у процесі пізнання навколишнього світу.

2.2. Ігрова діяльність як активний метод формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

У дошкільному та ранньому шкільному віці провідним видом діяльності дитини є гра у різноманітних її проявах. Цінність зазначеного методу полягає в тому, що в ігровій діяльності всі функції (освітня, розвиваюча й виховна) діють у тісному взаємозв'язку, оскільки гра як метод навчання організовує, розвиває учнів, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість, тобто здійснює цілісний розвивальний вплив на особистість дитини.

А. Макаренко вважав, «що гра має важливе значення в житті дитини... Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі...». [37, с. 63].

С. Шацький зазначає, що «гра є життєвою лабораторією дитинства, яка дає той аромат, ту атмосферу молодому життю, без якої ця пора була б загубленою для людства. Найбільш здорове ядро розумної школи дитинства є у грі, цій соціальній обробці життєвого матеріалу» [75].

Видатний педагог В. Сухомлинський висловив ключове твердження, яке стало основою всього того, що містить у собі гра: «Навчайте граючись, а

граючись навчайте» [116].

В Українському педагогічному словнику «ігрова діяльність» з'ясовується як «різновид активної діяльності дітей, у процесі якої вони оволодівають суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування між людьми» [29, с. 139].

«Ігрова діяльність є важливим чинником пізнання дітьми навколишнього світу», – підкреслюється у психологічному словнику [101, с. 66]. «Ігрова діяльність» визначається і як «динамічна система взаємодії дитини з навколишнім середовищем, у процесі якої відбувається його пізнання, засвоєння культурно-історичного досвіду і формування дитячої особистості» [55, с. 58-59].

В Українському педагогічному словнику гра пояснюється як форма вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення якихось ситуацій, смислів, станів» [29, с. 73].

У сучасному словнику з педагогіки наголошується, що саме у грі «як особливому виді суспільної практики відтворюються норми людського життя й діяльності, а також інтелектуальний, емоційний і моральний розвиток особистості» [113, с. 250].

У психологічному тлумачному словнику термін «гра» пояснюється як «форма діяльності в умовних ситуаціях, спрямована на відтворення й засвоєння суспільного досвіду, зафіксованого в соціально закріплених способах здійснення предметних дій, у предметах науки та культури» [127, с. 79].

В. Сухомлинський писав, що без гри немає й не може бути повноцінного розумового розвитку. Таким чином, гра – це унікальна діяльність, яка не лише здійснює великий вплив на психічний розвиток учня, але і перетворює навчання у радісний процес і непомітно для учнів сприяє засвоєнню ними програмного матеріалу, формує уміння і навички. Основною метою використання ігри як методу є створення мотивації досягнення успіху в навчанні.

В. Сухомлинський так визначив місце гри в житті дитини: «Для дитини гра є найсерйознішою справою, у якій розкривається світ, творчі можливості

особистості. Без гри немає й не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра є величезним світлим вікном, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ; гра є іскрою, що запалює у дитини вогник допитливості та любові до знань» [118, с. 95]. В. Сухомлинський вважав доцільним давати знання дітям в ігровій формі, бо «гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишній світ» [116, с. 93].

К. Ушинський був переконаний, що «гра є найприроднішою і найпривабливішою діяльністю для школярів. Зробити серйозне заняття для дитини цікавим – ось завдання початкового навчання...» [58].

Ю. Нагібін так оцінює значення дитячої гри: «У грі виявляється характер дитини, її погляди на життя, її ідеали. Самі того не усвідомлюючи, діти в процесі гри наближаються до вирішення складних життєвих проблем. Позбавлення дитини ігрової практики – це позбавлення її головного джерела розвитку: імпульсів творчості, ознак соціальної практики, мікроклімату колективних відносин, активізації процесу пізнання світу. Для дітей гра – це продовження життя, де вигадка - грань правди. Гра - регулятор всіх життєвих позицій дитини» [44, с. 339].

Ігрова діяльність належить до символіко-моделювального типу діяльності, в якому операційно-технічний аспект є мінімальним і уможливорює орієнтацію дитини в навколишньому світі. «Предметом ігрової діяльності виступають не матеріальні речі, а доросла людина як носій суспільних функцій, який вступає у взаємодію з довкіллям і виходить при цьому з певних правил» [4, с. 136].

В іграх відбувається відтворення й засвоєння суспільного досвіду, оволодіння суспільними функціями, тому «дитині доводиться внутрішньо програвати не тільки свої дії, а й їх наслідки» [106, с. 136].

Основними механізмами коригувального впливу засобів ігрової діяльності дітей, на думку А. Осипової, є:

1. Моделювання системи соціальних стосунків у предметно-дійовій формі в особливих ігрових умовах, дотримання їх дитиною та орієнтація в стосунках.

2. Зміна позиції дитини в напрямку переборювання пізнавального й особистісного егоцентризму. Усвідомлення власного «Я», зростання ступеня соціальної компетентності та здатності до розв'язання проблемних ситуацій.

3. Формування (поряд з ігровими) реальних відносин співпраці та кооперації між дітьми в іграх, що забезпечує можливість позитивного особистісного розвитку.

4. Організація поетапного відпрацювання в іграх нових, більш адекватних способів орієнтування дитини в проблемних ситуаціях.

5. Формування здатності дитини довільно регулювати діяльність згідно системи правил, які регламентують виконання ролей, поведінку [83].

Досліджуючи особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, вчені (А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш, С. Курінна, І. Печенко) зробили висновок, що через гру дитина пізнає світ. У період молодшого шкільного віку гра є найкращим засобом для формування соціальної поведінки дитини. Адже саме у цьому віці діти набувають нових соціальних ролей і спроможні до самостійної керованої діяльності, рефлексії, розв'язання життєвих проблем, встановлення соціальних контактів і вироблення нових соціальних стратегій у життєдіяльності людей [11].

Н. Бібік наголошує на цінності гри в психолого-педагогічному контексті, оскільки вона є оптимальним інструментом, який комплексно забезпечує: успішність адаптації дитини у новій ситуації розвитку; розвиток молодшого школяра як суб'єкта власної діяльності та поведінки, його ефективну соціалізацію; збереження та закріплення його морального, психічного і фізичного здоров'я [7, с. 84-90].

Вчена також акцентує увагу на цінності гри як сприятливого середовища для «зародження дитячої цікавості й водночас ґрунту для перетворення ігрових інтересів у пізнавальні», що зумовлює необхідність перенесення «мотиву діяльності від процесу гри на її результат». [8, с. 101].

Цікавість умовного світу гри робить життя позитивно емоційно забарвленим, а емоційність ігрового дійства активізує всі психологічні процеси і

функції дитини. Інший позитивний бік гри є те, що вона сприяє використанню знань у новій ситуації, тобто, засвоєний навчальний матеріал проходить через своєрідну практику, вносить різноманітність і зацікавленість у навчальний процес [7].

Ігровий підхід має бути ведучим при організації формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, оскільки «при взаємодії дитини з об'єктами зовнішнього середовища за зразком їх одухотворення відбувається своєрідний винос дитиною на певні зовнішні об'єкти елементів своєї внутрішньої картини світу, власних переживань, емоційних станів, власного внутрішнього світу. Гра є діяльністю, в котрій відбувається «децентрація» особистості, тобто подолання дитячого егоцентризму» [115, с. 26].

На думку Ш. Амонашвілі, принциповою відмінністю гри як діяльності полягає в тому, що дитину неможливо примусити грати, а лише при наявності інтересу, що стає можливим за умов включення гри до навчально-виховного процесу не як локального засобу, а як розгорнутої діяльності, що органічно інтегрується в урочну та позаурочну виховну роботу.

Реалізація засобами ігрової діяльності виховних функцій відбувається завдяки збагаченню її змісту знаннями та вміннями особистісно-ціннісного і пізнавально-чуттєвого характеру, що зорієнтовані на «зону найближчого розвитку» дитини.

Ш. Амонашвілі вважає, що зміст гри сам по собі ще не визначає ефективність впливу цієї діяльності на формування особистості дитини, оскільки важливою є позиція самої дитини, її внутрішня готовність до активної та змістовної участі в іграх. Таким чином, результативність ігрової діяльності залежить від взаємозв'язку її структурних компонентів та позиції дитини під час проведення гри» [1].

Н. Карпинська висловлює думку, що «в ігровій діяльності дитина моделює реальність, відтворює її зміст, апробує різні схеми виконання завдання або будує власний сюжет, долає стереотипи поведінки тощо. Мотивація гри забезпечується її добровільністю: дитина входить у гру за власним бажанням, її невимушена

поведінка (будь-коли можна вийти з гри) характеризується широкими можливостями власного вибору та задоволенням потреби у самореалізації, в самоствердженні» [47]. О. Савченко до структури розгорнутої ігрової діяльності включає такі компоненти: спонукальний (потреби, інтереси, прагнення, які визначають бажання дитини брати участь у грі); орієнтувальний (вибір засобів і способів ігрової діяльності); залучення дітей до спільного створення атрибутів гри; виконавський (дії, операції, які дають можливість реалізувати ігрову мету); контрольно-оцінювальний (корекція і стимулювання активності ігрової діяльності) [105, с. 306].

Гра як важливий засіб пізнання світу повинна активніше використовуватись у навчальному процесі. Гра має бути суто добровільним процесом, і перевага ігрових прийомів з іншими формами навчання полягає в тому, що вона досягає своєї мети непомітно для учня, тобто мотивує до навчання непомітно, не потребує ні яких способів насилля над особистістю. Всі учасники гри повинні бути зацікавлені ігровим результатом, тільки педагог чітко уявляє, для чого це потрібно, визначає методику, принципи впровадження ігрової діяльності в освітній процес.

У дидактичній грі навчальні завдання виступають опосередковано, що й забезпечує їх ефективність. На дидактичну гру потрібно дивитися як на вид творчої діяльності у тісному зв'язку з іншими видами навчальної роботи. Якщо спочатку учень може зацікавитися лише грою, то дуже швидко його вже цікавитиме пов'язаний із нею навчальний матеріал, в нього виникне потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати його, тобто готуватися до участі в грі.

Важливою в організації освітнього процесу в ЗДО та в початковій школі є реалізація функцій ігрової діяльності, зокрема: комунікативної (гра задовольняє потреби дитини в спілкуванні); соціокультурної (гра цілеспрямовано впливає на становлення особистості, засвоєння знань, духовних цінностей і норм, притаманних суспільству чи окремо соціальній спільності або групі однолітків); діагностичної (під час гри дитина перевіряє свої сили, здібності у вільних діях, самовиражаючи і самостверджуючи себе); дидактичної (у грі дитина пізнає

навколишній світ, вибудовує моральний і функціональний образи майбутнього життя); психотехнічної (у процесі ігрової діяльності формуються навички підготовки фізіологічного стану дитини до більш ефективної діяльності). Н. Кудикіна зазначає, що як в урочній, так і в позаурочній діяльності початкової школи використовуються два види ігор: ігри за правилами (дидактичні, пізнавальні, рухливі, спортивні, народні, інтелектуальні) та творчі ігри (сюжетно-рольові, ігри драматизації, театралізовані, конструювання) [58].

На основі вивчення досліджень учених [12; 36; 105; 119; 136] визначено таку типологію ігор:

- рухливі ігри – найважливіший засіб фізичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, які вимагають від учасників активних рухливих дій, що спрямовані на досягнення умовної мети, яка визначена правилами;
- сюжетно-рольові ігри (іноді їх називають сюжетними) – займають особливе місце в моральному вихованні дитини, мають здебільшого колективний характер та які поділяють на рольові, режисерські, ігри-драматизації;
- комп'ютерні ігри: наочно демонструють рольові способи вирішення ігрових завдань, наприклад, у динаміці подають результати спільних дій та спілкування персонажів, їх емоційні реакції під час успіху або невдачі, які в житті складно уявити;
- дидактичні ігри – розрізняються за навчальним змістом, пізнавальною діяльністю дітей, ігровими діями та правилами, організацією та взаємовідносинами дітей, за роллю педагога.

Дослідниця О. Сокурєнко зазначає, «що відображення дитиною навколишньої дійсності відбувається в процесі її активної життєдіяльності, шляхом прийняття на себе визначеної ролі, виконуючи яку вона дитина багаторазово повертається до існуючого в її свідомості образу навколишнього світу. Автор акцентує увагу на довільності дій дитини, що є характерною особливістю творчих ігор, як своєрідного містка, за допомогою якого дитина переходить від дійсності у сферу фантазій і, навпаки, до того ж

кожного разу відштовхуючись від реального життя. Уява, фантазія допомагають дитині компенсувати прогалини в знаннях про навколишній світ, а розвиток сюжетів творчих ігор відбувається під впливом розширення уявлень дитини про навколишній світ» [112, с. 58].

Дидактичні ігри дають змогу закріпити, перевірити пізнавальні можливості дитини, їх знання, вміння, навички, розвивають кмітливість, просторову уяву, кольорові відчуття, логічне мислення, тренують пам'ять тощо. До структури дидактичної гри дослідниця О. Сокурєнко відносить: дидактичні й ігрові завдання, ігровий задум, ігрові дії, правила, пізнавальний зміст, результат [112, с. 59].

Ефективність застосування дидактичних ігор у 1-2 класі залежить від створених дидактичних умов, зокрема: цікаві назви; органічне включення дидактичних ігор в освітній процес; обов'язковість правил для всіх учасників; використання лічилок; емоційне ставлення вчителя до ігрових дій; пояснення вчителя лаконічні, зрозумілі та пробуджують інтерес. Завдяки ігровій діяльності здійснюється невимушене спілкування дитини з колективом класу, взаєморозуміння між учителем і учнем, зароджується інтерес до розумової праці, бажання виконувати більш складні завдання.

Важливе значення дослідниця А. Чаговець відводить гри-драматизації, завдяки якій діти мають можливість зіставляти свою поведінку з поведінкою інших учасників гри, застосовувати всі можливі засоби передачі характеру свого персонажу (інтонацію, міміку, рухи) [125].

Як стверджує О. Жорник, залучення дітей до активного емоційного сприймання сприяє застосування педагогом сюжетних ігор та гри-вправи з природним матеріалом під час екскурсій на природі, що дає можливість розкрити різноманітність і красу навколишньої дійсності, привернути увагу до малопомітних, але істотних ознак рослинного і тваринного світу. Сюжетні ігри та ігри-вправи з природним матеріалом навчають дітей знаходити потрібний предмет за допомогою аналізаторів, оперуючи істотними ознаками; описувати предмети та знаходити їх за описом; групувати предмети за деякими ознаками;

встановлювати послідовність стадій розвитку рослин [38, с. 63].

В сучасних умовах важливого значення набули конструктори «Lego». Лего-технологія, на думку Т. Лусса, є видом моделюючої творчо-продуктивної діяльності, що сприяє всебічному розвитку дошкільника [123]. Провідною ідеєю сучасної Лего-технології є розвиток дітей через дію у процесі конструювання моделей, що значно урізноманітнює, вдосконалює освітній процес, створює атмосферу психологічного комфорту.

На думку дослідників «LEGO-технологія в освітньому процесі формує у дітей вміння розв'язувати проблемні завдання, ставити мету, міркувати про подальшу роботу, розробляти план дій; розвиває творче мислення; формує вміння співпрацювати, зокрема, взаємодіяти в парах чи групах, аналізувати ідеї інших дітей та пропонувати власні ідеї; формує цілісну систему уявлень дитини про навколишній світ, збагачує життєвий досвід дитини [77, с. 5].

Отже, провідними функціями ігрової діяльності в освітньому процесі ЗДО та в початковій школі є мотиваційна та розвивальна, оскільки гра вимагає від дитини швидкості думки, особливої уваги, емоційної напруги, активізує інтерес та увагу дітей, розвиває пізнавальні здібності, уяву, кмітливість, вміння і навички, тренує сенсорні здібності тощо.

Резюмуючи зазначене вище, нами встановлено відмінність у цільовому призначенні гри в ЗДО та у початковій школі: у дитячих іграх вільна ігрова діяльність є переважно самоціллю, а у дидактичних іграх, створених педагогом, ігрова діяльність спеціально планується й пристосовується до освітніх цілей. Спільним в ігровій діяльності дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів є створення педагогом природних умов для формування основ світосприйняття у процесі пізнання дітьми навколишнього середовища.

Узагальнюючи психолого-педагогічні підходи до розуміння поняття «гра», можна виділити ряд загальних функцій гри, зокрема гра є:

- самостійним видом розвиваючої діяльності дітей різного віку;

- найбільш вільною формою діяльності, в якій усвідомлюється, вивчається навколишній світ, відкривається широкий простір для особистої творчості, активності самопізнання, самовираження;
- ступенем діяльності дитини 5-8 років, її поведінки;
- практикою розвитку дитини;
- свободою саморозкриття, саморозвитку з опорою на підсвідомість, розум і творчість;
- головною сферою спілкування дітей, під час якої розв'язуються проблеми міжособистісних відносин, здобувається досвід взаємин людей.

2.3. Інтегрований підхід до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

Провідною тенденцією оновлення змісту освіти в Україні є інтеграція, яка створює умови для повноцінного цілісного розвитку особистості дитини, що надає їй можливість самоутвердитись у найважливіших для неї сферах життєдіяльності.

Проблема формування цілісного світогляду є ключовою як у культурному контексті, так і безпосередньо в психолого-педагогічному, де вона розглядається з погляду дидактичних, психологічних та виховних концептуальних підходів, програм і методів його формування. На сучасному етапі розвитку освіти актуальним є впровадження інтеграції в освітній процес, що сприяє вихованню учня як творчої особистості на основі цілісності. Сьогодні інтеграція перевершує інші педагогічні нововведення за широтою експериментального втілення, глибиною творчого задуму та є найбільш значимим інноваційним рухом освіти XXI століття.

Н. Сидорчук висловлює думку, що у перспективі розвиток системи освіти буде пов'язаний зі змінами способу традиційного педагогічного мислення у контексті проблеми інтеграції на основі розробки нових науково-теоретичних положень та чіткого визначення його змістової інтерпретації [108].

На думку Н. Пахомової, «сьогодні інтеграція як процес створення цілісної і багатовимірної картини світу набуває статусу одного з провідних методологічних принципів освіти, адже вона ізоморфно відображає тотальну якість постмодерністського інформаційного суспільства» [84].

У контексті нашого дослідження доцільним вважаємо проаналізувати сутність понять «інтеграція» та «інтегративний підхід» і визначити особливості застосування інтегративного підходу у процесі формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Поняття «інтеграція» має множинність визначень, зокрема у сучасному тлумачному словнику української мови інтеграцію визначено, як об'єднання чого-небудь у єдине ціле [120, с. 365].

У педагогічному словнику М. Ярмаченка термін «інтеграція» означає як стан зв'язності окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, так і процес, що веде до такого стану [86]. Наукова категорія, «інтеграція» тлумачиться авторами соціолого-педагогічного словника як сторона процесу розвитку, яка пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин та елементів» [88, с. 94]. Великий енциклопедичний словник пояснює поняття «інтеграція» як стан зв'язку окремих диференційованих частин і функцій системи загалом, а також як процес, що веде до такого стану [13, с. 317].

У філософському енциклопедичному словнику «інтеграція» розглядається як процес чи дія, що мають своїм результатом цілісність, об'єднання, з'єднання, відновлення єдності [122, с. 210]. Короткий словник сучасних понять і термінів трактує поняття «інтеграція» як взаємопов'язаність, системне поєднання, включення в єдине ціле; як процес встановлення зазначених зв'язків [54, с. 203].

У соціологічному енциклопедичному словнику «інтеграція» пояснюється як процес, результатом якого є досягнення єдності і цілісності, узгодженості всередині системи, що ґрунтується на взаємозалежності окремих елементів» [114, с. 106].

Таким чином, у довідникових та енциклопедичних педагогічних джерелах термін «інтеграція» пояснюється як об'єднання частин. У працях багатьох

дослідників поняття «інтеграція» в освіті осмислюється як високий рівень процесу єдності, синтезу знань після попереднього періоду аналітичного розгляду і пізнання об'єкта.

Розглянемо наукові підходи вчених до тлумачення наукової категорії «інтеграція». Відомі педагоги Я. Коменський, К. Ушинський розглядали у своїх наукових працях поняття «інтеграція» як основу цілісного сприйняття й пізнання світу, як методичний засіб в освітньому процесі. Зокрема Я. Коменський вважав провідними принципи цілісності та єдності знань, їх узагальнення та систематизації, логічної послідовності та структурування, що є ознаками інтеграції знань. «Все, що знаходиться у взаємозв'язку, потрібно викладати в такому ж взаємозв'язку» [85, с. 137].

К. Ушинський зазначав, що всі знання виростають з одного коріння – навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки, а тому повинні вивчатися у зв'язках, та наголошував, що доки різні предмети викладатимуться незалежно один від одного, навчання не матиме ніякого суттєвого впливу на духовний розвиток дитини [85].

Вчені В. Омушкін і Є. Огарьов розглядають термін «інтеграція» в контексті проблеми неперервної освіти і трактують його як процес і результат взаємодії відокремлених структурних елементів певної сукупності, що оптимізує зв'язки між ними і об'єднує їх в єдине ціле, тобто єдину систему, що характеризується новими якостями і новими потенційними можливостями [82, с. 66].

На думку Л. Левківської, інтеграція знань є динамічним, безперервним, суперечливим процесом, який потребує прогностичного підходу, врахування особливостей параметрів знань, виявлення специфіки структурування предметних та інтегрованих знань і передбачає застосування адекватних змісту форм, методів, засобів навчання. Дослідниця зазначає, що інтеграція пов'язана з узагальненням, ущільненням, конкретизацією, які спричинені необхідністю покращення і полегшення зберігання, передачі, засвоєння і використання цих знань, а також з їх упорядкуванням, класифікацією, систематизацією, взаємопроникненням різних методів пізнання і моделюванням, відтворенням

цілісності складно організованих об'єктів [65, с. 180].

Таким чином, інтеграція як динамічний процес на кожному етапі розвитку дитини знищує існуючі зв'язки та знову відновлює їх на вищому рівні, утворюючи єдність та цілісність системності пізнання навколишнього світу [77].

Так, український філософ С. Клепко розглядає інтеграцію як механізм самоорганізації хаосу знань, як «внесення порядку, єдності в розчленований світ знань з метою підвищення ефективності як здобування, так і застосування знання» [50, с. 14].

Дослідник В. Кондаков висловлює думку, що сутність проблеми інтеграції знань базується на існуючому протиріччі: цілісності Всесвіту та відсутності цілісності системи знань про нього; відсутністю системності в освіті на всіх її етапах; відсутністю цілісності знань у внутрішньому світі людини. Згідно з точкою зору В. Кондакова, інтеграція знань включає такі процеси: систематизацію наявних знань та переосмислення минулого досвіду; отримання нового знання та включення його до системи; планування подальшого процесу отримання знань [53].

Важливою у контексті проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років є думка Ю. Кулюткіна, який зазначає, що інтеграція змісту освіти ґрунтується на розгляді проблеми «людина і світ» і сприяє формуванню у дитини цілісного світосприйняття [60].

Заслуговує на особливу увагу також думка Ю. Шрейдера та А. Шарова [129], які трактують поняття «інтеграція» як двосторонній спосіб об'єднання цілого та його частин – системний і структурний. Система – «багато, що представляється як ціле», структура – «ціле, яке представляється як багато». Інтеграція міждисциплінарних знань й форм їх засвоєння дозволяє перейти від суб'єктивних вражень про різноманітні сторони пізнавального процесу чи явища до можливо більш точних і об'єктивних уявлень, оцінок та висновків. В інтерпретації В. Ільченко під інтеграцією слід розуміти установлення єдності знань на основі виявлених у них однотипних (однорідних) сутностей. Така інтеграція, на думку вченого, приводить до утворення системи знань на основі

загальних для всіх предметів найбільш загальних закономірностей [43, с. 5–8.]. За інтуїтивного розуміння інтеграції на перший план висувається встановлення зв'язків, і з цієї точки зору інтеграція розглядається як встановлення взаємозв'язків між відносно незалежними раніше речами, процесами, явищами. Узагальнюючи дані аспекти поняття інтеграції, важливо зробити висновок, що під інтеграцією в найширшому розумінні вбачають процес **становлення цілісності**. Саме в значенні певної сторони процесу розвитку, як підвищення рівня сторони організованості і цілісності системи освіти, ми й будемо вживати термін «інтеграція».

Варто зазначити, що реалізація принципу інтеграції забезпечує сприятливі умови для формування цілісного світогляду у дітей 5-8 років, оскільки «інтеграція змісту освіти ґрунтується на розгляді проблеми «людина і світ» та сприяє формуванню цілісного світосприйняття» [60].

Як зазначає І. Бех, «доцільно організоване за змістом і формою навчання має високий виховний потенціал: веде особистість до простору світоглядних ідей, формує соціальні настанови й ціннісні орієнтації, гуманістичну спрямованість особистості, її духовні та матеріальні потреби» [5, с. 44], відбувається соціалізація дитини.

Аналізуючи доцільність та необхідність реалізації принципу інтеграції в дошкільній освіті, Н. Гавриш наголошує на синкретичній природі дитини дошкільного віку, яка у власному пізнанні світу «йде одночасно в різних напрямках» і має здатність до цілісного світосприймання за допомогою чутливих інформаційних каналів. На думку автора, «сучасна дидактика вимагає цілісного технологічного підходу», якому відповідає інтегрований підхід до організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти: як цілісний освітній процес, як педагогічна система, яка має відображати цілісність змісту освіти у взаємозв'язках різних освітніх ліній і в якій пріоритетна роль належить способам організації освітнього процесу через інтеграцію різних видів діяльності дітей [22].

Нам імпонує точка зору М. Прокоф'євої щодо визначення сутнісних

характеристик інтеграції: по-перше, це явище, що має двоєдину природу і є, з одного боку, процесом, а з іншого – результатом; по-друге, це стан цілісності, який характеризується взаємозв'язком, взаємодією, взаємопроникненням, взаємозалежністю; по-третє, це процес злиття в єдине ціле раніше диференційованих елементів, що породжує нові якісні і потенційні можливості цієї цілісності, а також зміни властивостей самих елементів; по-четверте, це якості функціональної умови існування та рівноваги системи, а також механізму її розвитку [98].

Вивчення психолого-педагогічної, методичної літератури, а також практики з проблеми інтегрованого підходу до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, свідчить про необхідність з'ясування методологічних основ зазначеного процесу.

Інтегративний підхід до освітнього процесу відрізняється від інших підходів встановленням зв'язків між знаннями шляхом дидактичного обґрунтування та перетворення реально існуючих зв'язків між поняттями, явищами, науками тощо.

З метою моделювання у дослідженні формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років ми звернулись до дидактичної інтегрології, яка розкриває суть закономірності та застосування інтеграції в освітньому процесі. Розглянемо методи дидактичної інтегрології (за І. Козловською), зокрема метод інтеграційного аналізу, базові закономірності дидактичної інтегрології та принципи структурування знань у процесі їх інтеграції. Формування цілісної системи шляхом інтеграції елементів, відібраних з метою вирішення конкретної проблеми, здійснюється із застосуванням методу інтеграційного аналізу, сутність якого полягає у розробці алгоритму, який однозначно забезпечує базові закономірності дидактичної інтегрології з метою побудови дидактичної системи інтегративного навчання та розробки конкретних методик. Важливим у контексті проблеми дослідження є обґрунтування І. Козловською методологічних підходів до інтеграції знань, зокрема автор виокремлює:

- історико-філософський підхід, згідно з яким одним з чинників інтеграції є об'єктивна єдність світу як предметна та методологічна єдність пізнання природи й суспільства;
- синергетичний підхід, у контексті якого інтеграція знань базується на відродженні природних, об'єктивно існуючих зв'язків між елементами навчального матеріалу;
- системний підхід, який спрямований на забезпечення процесу формування цілісної картини світу у всій її різноманітності, поєднанні знань про природу й техніку з духовним світом творчої особистості;
- проблемний підхід забезпечує розвиваючий характер змісту навчального матеріалу;
- структурний підхід передбачає варіативність структури змісту та реалізує пошук фундаментальних знань та цінностей, здатних сформувати інноваційні дидактичні системи, які підпорядковуються базовим дидактичним закономірностям та враховують особливості навчання у різних типах закладів освіти;
- функціонально-організаційний підхід виокремлює важливу особливість інтеграції як засобу організації навчання, яка відбувається через створення, трансформації та відбору методів, форм і засобів, які забезпечують сприйняття учнями інтегративного змісту навчання;
- прогностичний підхід забезпечує прогнозування розвитку існуючих, виникнення нових навчальних курсів, організаційних форм інтегрованого навчання та можливість прогнозування змісту, нових форм і методів інтеграції [51; 52, с. 31– 36].

Автор відносить до основних принципів структурування знань у процесі їх інтеграції такі: принцип проблемності: формування всіх підсистем змісту навчального матеріалу на основі проблемного принципу структурування сучасної науки; принцип системності: орієнтація на формування цілісної системи знань засобами інтеграції; принцип фундаменталізації: акцентування у формуванні змісту освіти на фундаментальних знаннях, які є основою; принцип

варіативності: можливість розробки та впровадження в освітній процес варіативних навчальних програм, методик; принцип наступності: забезпечення інтеграції знань між різними ступенями освіти; принцип призначення: обґрунтування змісту навчання з урахуванням вікових можливостей та рівня підготовки учнів; принцип ефективності: досягнення очікуваного результату освітнього процесу з мінімальними зусиллями та мінімальними затратами навчального часу.

Процес формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років на закономірностях дидактичної інтегративності суттєво підвищує його результативність.

Сукупність теоретичних положень, що пояснюють сутність феномена «інтеграція» у сучасній педагогіці, об'єднані загальним поняттям «інтегративний підхід».

«Енциклопедія освіти» тлумачить наукову категорію «інтегративний підхід» в освіті як підхід, що забезпечує інтеграцію змісту освіти, тобто доцільно об'єднує його елементи у цілісність [37, с. 356].

На переконання В. Ільченко, інтегративний підхід «веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність. Результатом інтегративного підходу можуть бути цілісності знань різних рівнів – цілісність знань про дійсність; про природу; з тієї чи іншої освітньої галузі; предмета, курсу, розділу, теми» [43, с. 356].

Аналізуючи освітні програми, розроблені на виконання чинного Державного стандарту початкової загальної освіти, ми переконані, що не можна сформувати цілісне світосприйняття дитини без взаємозв'язку її навчання, виховання і розвитку. Актуальною є думка О. Савченко щодо важливості методичного оновлення уроків у початковій школі засобами інтеграції змісту, відібраного з кількох предметів і об'єднаного навколо однієї теми, що посилює інформаційний зміст та емоційно збагачує сприймання, мислення і почуття дітей та дає можливість досягти цілісності знань учнів [106, с. 87–88].

Інтегрований підхід чітко виводить на перший план питання щодо місця

людини в світі, ставлення до якого слугує функціональним критерієм належності тієї чи іншої інформації до світоглядної. Пізнання дитиною 5-8 років закономірностей природи та пояснення за їх допомогою навколишнього світу, життєдіяльності людини співпадає з природним прагненням дитини до дослідження свого життєвого світу і його практичного освоєння, до комунікації зі світом і створення продукту діяльності як способу самореалізації, самовираження. У дослідженні Н. Шишлянникової підтверджено, що інтегрований підхід до структури і змісту початкової освіти, як засіб формування реального (живого) світосприйняття, позитивно впливає на загальний розвиток дитини, гальмуючи та нівелюючи негативні процеси в її віковому розвитку, зберігаючи та посилюючи найбільш цінні якості особистості [128, с. 45].

У закладі дошкільної освіти та в 1- 2 класах школи дитина пізнає себе, пізнаючи об'єкти навколишнього світу, завдяки чому формується світорозуміння, система поглядів на оточуючу дійсність, яка демонструє систему її ціннісних орієнтацій. «Послідовне засвоєння дитиною цілісної системи знань про людину та навколишній світ передбачає поглиблення уявлень про реальну дійсність шляхом конкретизації вже засвоєних знань і подальшим їх узагальненням нового змісту й рівня, що повністю відповідає пізнавальним можливостям дітей молодшого шкільного віку» [137].

У контексті зазначеного вище найбільш перспективним для аналізу і побудови інтегрованого знання у педагогічному процесі є поняття «картина світу». Так, Е. Носенко, спираючись на думку А. Леонтьєва про те, що основною психологічною категорією є «образ світу» і, що особистість у своїй життєдіяльності виходить зі свого образу світу, який є первинним по відношенню до діяльності, говорячи про картину світу, має на увазі два образи: по-перше, об'єктивно існуючий метаіндивідуальний рівень, який характеризує цю інтегрованість у просторі соціуму, а по-друге, індивідуальний рівень, який формується в освітньому процесі та інтеріоризації картини світу метаіндивідуального рівня [78].

Оскільки картина світу передбачає створення цілісного образу світу, саме він і є її ідеальним об'єктом. До принципів забезпечення цілісності сприйняття образу світу відносимо:

- принцип засвоєння понять, що стосуються об'єкта пізнання, які поглиблюють розуміння суті об'єкта;
- принцип відповідності цілісності відображення тієї чи іншої картини світу можливостям дитини щодо її сприйняття;
- принцип концентричності засвоєння цілісної картини світу, який полягає у тому, що об'єкт пізнання повинен зберігатися на різних етапах навчання, а рівень деталізації зображення і рівень абстрактності інтерпретації деталей повинен підвищуватись на наступних етапах пізнання;
- принцип кумулятивності, згідно з яким картина світу радикально не змінюється в процесі її вивчення, а тільки розширюється, поглиблюється та уточнюється;
- принцип забезпечення інтеграції картин світу у формування цілісного образу; принцип врахування когнітивних можливостей суб'єктів пізнання картини світу при виборі категоріальних парадигм світопізнання і актів, в яких відбувається зазначений процес [152, с. 120]. Необхідною умовою наявності у дитини образу світу, адекватного дійсності, як результату пізнавального процесу є цілісність знань учнів про природу.

Отже, інтегрований підхід до побудови освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі реалізується в двох взаємопов'язаних аспектах: по-перше, у предметно-змістовому, орієнтованому на створення інтегрованого освітнього середовища, а, по-друге, в операційно-процесуальному, який забезпечує відповідний інструментарій, тобто способи, форми та методи засвоєння дітьми інтегрованого змісту.

Аналізуючи зміст освітніх програм, розроблених на виконання Базового компонента дошкільної освіти, чинного Державного стандарту початкової загальної освіти, ми переконані, що не можна сформувати цілісне світосприйняття дитини без взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку учнів.

У сучасній педагогічній теорії змістова інтеграція тісно пов'язана з технологічною, яка передбачає поєднання (інтеграцію) методів і форм організації навчання, притаманних різним моделям освітнього процесу. Т. Мієр уперше вводить у науковий обіг поняття «**міждіяльністьна інтеграція**» на позначення: по-перше, стану поєднання різних видів діяльності в цілісність, що характеризується словами «впорядкування» і «взаємопроникнення»; по-друге, процесу, що веде до зазначеного вище стану; по-третє, результату, що отримано на основі поєднання різних видів діяльності між собою (як-от: навчально-екскурсійна, проектно-управлінська, навчально-дослідницька, навчально-пізнавальна тощо) [74, с. 7–8];

О. Логінова переконана, що інтегрований підхід в освіті зумовлений всезагальною єдністю світу і передбачає цілісність розвитку особистості дитини, цілісність освітнього процесу (єдність змісту та методів, міжпредметні зв'язки, взаємозалежність навчальної і позаурочної діяльності) [68].

На думку К. Левківської, педагогічна категорія «інтегративний підхід в освіті» є дидактичною моделлю, що розробляється на основі обґрунтованого поєднання елементів знань з різних предметів і реалізується з використанням інтегрованих форм і методів організації освітнього процесу. Однією із умов реалізації інтегративного підходу дослідниця вважає проєктування і реалізацію індивідуальних і групових стратегій. Вчитель у ролі супервізора забезпечує умови психолого-педагогічного супроводу і надає підтримку у самореалізації дитини [65]. О. Логінова [68] робить висновки, що однією із умов реалізації інтегративного підходу є проєктування і реалізація індивідуальних і групових стратегій. Вчителю відводиться роль супервізора: він забезпечує умови психолого-педагогічного супроводу і надає підтримку у самореалізації.

Таким чином, інтегративний підхід забезпечує цілісність освітнього процесу, діагностичну спрямованість, свободу вибору форм, методів, засобів навчання, індивідуальний темп розвитку дитини. Особливо важливими є вміння та готовність вчителя природничих дисциплін формувати цілісну картину світу на основі інтеграції знань. Цілісність знань учнів про природу – необхідна умова наявності у них адекватного дійсності образу світу як вихідного пункту і

результату пізнавального процесу, блокування руйнівної діяльності людини у природі та суспільстві.

Формування знань про людину й навколишній світ не можна розглядати тільки як накопичення окремих конкретних уявлень про ті чи інші явища дійсності. Лише чітка систематизація знань, які засвоюються дітьми, яка відповідає структурі наукового знання, дозволяє давати дітям відомості про природу, суспільство і людину, які з найбільшою повнотою відображають дійсність і відрізняються високим рівнем узагальнення і необхідною конкретністю, підвищують орієнтацію дитини в навколишньому середовищі, вдосконалюють її діяльність.

Вагому роль у системі знань дошкільника про людину й навколишній світ відіграють загальні знання, що об'єднуються на основі фундаментальних закономірностей природи й суспільства та залежностей між явищами реальної дійсності. Ми вважаємо, що одним з найбільш ефективних засобів організації засвоєння дітьми навколишнього світу є інтеграція знань і використання її як дидактичного й методичного засобу, який служить підвищенню ефективності навчання і виховання [152, с. 189].

Встановлено, що якісною характеристикою знань у дітей-дошкільників є їх системність, що має важливе значення для розуміння психічного розвитку дитини, підготовки його до навчання у школі. Велике прогностичне значення для інтеграції знань у дошкільному навчанні та вихованні мало створення програм системних знань, в основу яких було покладено відкриття закономірності відповідності структури програми знань для дошкільників структурі наукового знання.

Систематизації знань сприяють інтегровані зв'язки, які примушують його активно використовувати раніше вивчений матеріал для засвоєння нового. Нова думка, як зазначав І. Сеченов, може бути прийнята лише тоді, коли вона стає частиною особистого досвіду, коли нові судження знаходять опору на вже відоме [104, с. 320]. Велику цінність для впровадження інтегрованого підходу до формування у дітей знань про людину й навколишній світ мають роботи

Б. Ананьєва [2]. Характеризуючи різний характер взаємодії відчуттів, Б. Ананьєв підкреслює системність зв'язків, які виникають: сприйняття, які виникають на основі асоціації відчуттів, не є простою сумою наявних у даний момент відчуттів, а становлять складну систему асоціацій, які складаються при їх виникненні й вже закріпились у минулому досвіді. Дослідження Б. Ананьєва присвячені виникненню асоціацій відчуттів і дають психолого-педагогічне обґрунтування закономірностей асоціативного процесу під час інтегрованої пізнавальної діяльності старших дошкільників [2].

Пізнання світу на інтегрованій основі дозволяє виключити однобічність у формуванні особистості дитини, абсолютизацію якого-небудь одного її боку. Навпаки, вона створює сприятливі умови для цілісного й гармонійного її розвитку. З цього приводу М. Рубінштейн зазначав: «...коли фізичний розвиток відривається від облагороджуючої й контролюючої влади ідеальних мотивів істини, добра й краси, він легко може привести нас до обожнення «великого кулака» й «кінської сили», які можуть при можливості стерти з землі й красу, й добро, й правду. У небезпеку обертається винятково естетичне виховання, тому що воно може знищити добро, вигодує непрохідний егоїзм і самолюбство і т.п. Виключно моральне виховання дуже збіднює життя людини й звужує сферу добра. Зливаючись у цілісній особистості у гармонійне ціле, розвиваючись у дитячій душі у тісному зіткненні, вони забезпечують одне одному доцільний ріст і максимальну силу. Й людина не тільки повинна, але й може прагнути до виконання цього завдання, бо воно поєднує в собі світ факту й світ ідеалу» [101, с. 58–59].

У дослідженні проблеми формування знань старших дошкільників про людину й навколишній світ ми виходили також з того положення, що значна роль у розвитку уявлень про себе у дошкільників належить оцінкам, які вони отримують за допомогою спілкування з дорослими та іншими дітьми [66].

Досвід спілкування є головним джерелом оцінних взаємодій, під впливом яких у дитини виникає ставлення до навколишньої дійсності, до інших людей і

до самої себе. Відповідно до концепції про генезис спілкування, чим різноманітніша взаємодія дитини з оточуючими людьми, тим складніший зміст її комунікативної потреби, і тим повніше вона задовольняє її, а значить, складніше й повніше її знання про себе.

Інтеграція видів діяльності дитини у процесі засвоєння реальної дійсності створює сприятливі умови для становлення у неї адекватного знання про себе й ставлення до себе і для розвитку в неї образу себе в цілому. Вивчення педагогічної спадщини.

В. Сухомлинський пов'язує багато принципових питань у проблемі формування особистості дитини з інтегрованим підходом до змісту навчально-виховного процесу. В. Сухомлинський проводить у природі уроки мислення для дітей шестирічного віку, розробляючи багато різних підходів до їх проведення, інтегруючи різні види діяльності з метою підвищення ефективності навчання й виховання дітей.

Важливим засобом різнобічного розвитку дитини В. Сухомлинський вважав природу. Педагог переконливо показав важливість накопичення чуттєвих вражень дитини в процесі спілкування з природою. Чим яскравіші у її уявленні картини природи, тим глибше вона усвідомлює її закономірності. Інтеграція природної зацікавленості дітей з дійовим спілкуванням, з джерелом думки активізує розумову діяльність, виховує цікавість і бажання пізнати навколишнє середовище, зрозуміти його таємниці.

Глибоке розуміння В. Сухомлинським дитячого розвитку показало, що у процесі розвитку дитини відбуваються метаморфози, у результаті яких вона, що особливо актуально в наш час, набуває нового ставлення до світу, орієнтованого на гуманізацію й гуманітаризацію навчально-виховного процесу [117].

Науково обґрунтовану картину інтегрованого пізнання молодшими школярами навколишнього світу описав вчений-психолог Є. Носенко у своїй статті «Картина світу як інтегруючий і гуманізуючий фактор у змісті освіти».

Художня картина світу повинна вивчатися в початковій школі паралельно з іншими. Як вважає Є. Носенко, у початковій школі дитина повинна мати змогу побачити і почути барви і голоси неживої природи у взірцях різних жанрів образотворчого мистецтва, музики, поезії, дізнатись про художні засоби відображення почуттів людини, про специфічні засоби створення художньої картини світу: ритм, колорит, асоціації, метафори. Коло понять, за допомогою яких даються наукові знання, розширюється за рахунок метафоричних за походженням наукових образів-понять (типу: хвиля, поле, сила, робота і ін.)

Є. Носенко переконаний, що у початковій школі інтегрування змісту освіти доцільно здійснювати шляхом створення практичної картини світу, що передбачає, об'єктивування досвіду світовідчуття та світосприйняття, який уже існує в дитини до початку шкільного навчання і, який формується в її предметно-практичній діяльності. Кожна сфера життєдіяльності людини розглядається через призму побутової, міфологічної, релігійної, філософської, художньої форм суспільної свідомості.

Найбільш важливими принципами інтегрування змісту освіти за Є. Носенко, є такі:

- забезпечення цілісності сприйняття образу світу;
- принцип концентричності у засвоєнні цілісної картини світу: об'єкт пізнання повинен зберігатись на різних етапах навчання, а рівень деталізації зображення та рівень абстрактності повинні збільшуватись на наступних ступенях навчання;
- принцип кумулятивності (картина світу розширюється, поглиблюється, уточнюється) [78].

У рамках моделі інтегрованого підходу ці принципи потребують певного уточнення та часткового доповнення. Користуючись класифікацією принципів В. Оконя [81], розглянемо основні напрями взаємодії принципів дидактики з ідеєю інтеграції та корективи, які зазначена взаємодія вносить у трактування принципів: системності, наочності, самотійності, ефективності чи зв'язку мети й

результату навчання, доступності.

Принцип системності пов'язують з формуванням цілісної системи предметних знань, іноді – знань у рамках певного циклу предметів, наприклад, природничо-математичного. Втім, базуючись на ідеях інтеграції та цілісності знань учнів, доцільно розглядати цю проблему ширше, а саме в контексті формування цілісної системи знань учнів у межах всього навчального процесу. Інтеграція знань, умінь і навичок учнів у поєднанні з принципом системності й систематичності знань має значно більші можливості для підвищення загальноосвітньої та професійної підготовки учнів, ніж кожен з цих принципів окремо. Тому уточнення принципу системності в контексті інтегративних ідей полягає у поширенні його на навчально-пізнавальний процес у цілому, тобто в переході від методичного до суто дидактичного його трактування за умов збереження особливостей окремих методик.

Реалізація принципу наочності як «заповнення простору між конкретним і абстрактним» є одним з важливих для аналітико-синтетичного навчального пізнання. У контексті дидактичної інтеграції розширення можливостей принципу наочності полягає у взаємоузгодженому використанні наочності навчально-пізнавального процесу в цілому та кожного інтегрованого курсу зокрема.

Принцип самостійності тісно пов'язаний з диференціацією знань та вмінь, з проблемним підходом до навчання, з формуванням умінь приймати самостійні рішення й перевіряти одержані результати та передбачає обмеження залежності учня від учителя і спрямований на розвиток творчого потенціалу виховання. Уточнення цього дидактичного принципу полягає в комплексному підході до відбору завдань на інтегративній основі для розвитку мислення і знань учнів методами всіх навчальних предметів під час засвоєння конкретних предметних та інтегрованих знань. Саме інтегративний підхід до освітнього процесу сприяє максимальному використанню можливостей принципу ефективності чи зв'язку мети й результату навчання. Інтегративні ідеї тісно пов'язані з принципом доступності: по-перше, складний навчальний матеріал з одного навчального

предмета може бути роз'яснений більш доступними засобами іншого навчального предмета; по-друге, інтеграція знань, умінь і навичок у межах освітнього процесу в цілому є більш логічною та сприйнятливою.

На переконання К. Крутій «зміст інтегрованого підходу до дошкільної освіти полягає у наступному: реалізації пріоритетних цілей і завдань виховання та розвитку особистості на основі формування цілісних уявлень про довкілля; здійсненні не тільки змістовних, а й формальних цілей і завдань виховання та розвитку; посиленні зв'язків між компонентами змісту різних розділів освітньої комплексної або парціальної програми (міжвидова інтеграція) і всередині розділів (внутрішньовидова інтеграція); взаємодії методів та прийомів виховання і навчання (методична інтеграція); синтезі видів дитячої діяльності; впровадженні інтегрованих форм організації навчання: інтегрованих занять, циклів занять, освітніх ситуацій, освітніх подорожей, тематичних днів тощо, що мають складну структуру» [56, с. 19].

Особливістю методики реалізації інтегрованого освітнього процесу в старшому дошкільному віці (5-6 років) і молодшому шкільному віці (6-8 років) є його спрямування на розвиток і виховання особистості дитини за допомогою формування цілісних знань про навколишній світ і на їх основі – досвіду поведінки в різних життєвих ситуаціях. У дослідженні Н. Шишлянникової підтверджено, що « інтегрований підхід до структури і змісту початкової освіти, як засобу формування реального (живого) світосприйняття, позитивно впливає на загальний розвиток дитини, гальмуючи та нівелюючи негативні процеси в її віковому розвитку, зберігаючи та посилюючи найбільш цінні якості особистості» [128, с. 45].

Автори О. Вознюк, О. Дубасенюк відносять до головних способів інтеграції такі: уніфікацію, універсалізацію, категоріальний синтез, екстраполяцію, узагальнення, моделювання, систематизацію [20, с. 95–96].

Дослідниця М. Лазарева детально схарактеризувала способи інтеграції змісту освітнього процесу та виокремлює наступні:

- спосіб «склеювання», що передбачає поєднання компонентів, що мають загальну тематичну спрямованість;
- спосіб «симбіоз», який полягає у взаємодії компонентів змісту та утворенні певного загального інформаційного поля, яке вирішує загальні для обох компонентів освітні завдання;
- спосіб «розмивання» як найвищий за силою інтеграційних процесів спосіб організації структури заняття на основі інтеграції наук, мистецтв;
- спосіб «зняття», що характеризується тим, що один компонент (стрижневий) як би поглинає, асимілює інший (допоміжний);
- «ретрансляційне сполучення» як інтеграція змісту занять зі зворотною, перевернутою моделлю: стрижневий і допоміжний компоненти нібито міняються місцями - зміст допоміжного компонента є засобом вирішення програмних завдань стрижневого компонента, що можливо за умов інтегрування способів діяльності [64].

Отже, зазначене вище дає підстави зробити висновок, що *від вибору педагогами способу інтеграції змісту освітнього процесу залежить якість формування цілісності уявлень дитини про навколишній світ на їх основі – світосприйняття. Розробляючи методику ефективного проведення інтегрованих занять в ЗДО Н. Гавриш акцентує увагу на дотриманні вихователями таких педагогічних умов:*

- правильно визначати теми заняття, ретельно відбирати програмовий зміст завдання;
- включати попередній досвід дітей у в освітній процес (використання методу апперцепції);
- продумано поєднувати індивідуальні та групові форми роботи з дітьми, змінювати види діяльності;
- використовувати інтерактивні методи навчання, активізуючи розумову діяльність дітей на всіх етапах заняття;

- забезпечувати творчу співпрацю та взаємодію з дітьми;
- створити змістовно ігрове предметно-розвивальне середовище та варіативний дидактичний матеріал;
- обов'язково врахувати вікові та індивідуальні особливості дітей, їх творчі здібності [22].

Автор стверджує, що системне впровадження інтегрованих занять у ЗДО формує системне мислення дошкільників, пробуджує їх уяву, позитивно-емоційне ставлення до процесу пізнання, емоційно збагачує сприймання, мислення, почуття дітей, що дає їм змогу пізнавати певне явище з різних сторін, досягати цілісності знань дітей [22, с. 22].

З метою забезпечення цілісності змісту освітнього процесу на етапі підготовки до проведення інтегрованого заняття вихователі повинні застосовувати метод інтелектуальних карт або карт розумових дій (структурно-логічна схема змістовно процесуальних аспектів вивчення певної теми, в якій в радіальній формі відображаються зв'язки ключового поняття, яке розташовується в центрі, з іншими поняттями цієї теми (разом вони складають нерозривну єдність) [22, с. 58].

До форм організації інтегрованого навчання в сучасних закладах дошкільної освіти дослідниця І. Кіндрат відносить такі: інтегровані заняття (у тому числі комплексні, тематичні, домінантні тощо), інтегрований (тематичний) день, інтегрований цикл. Автор зазначає, що особливістю інтегрованого заняття є те, що воно ґрунтується на одній головній або домінантній діяльності, ідеї (понятті, явищі), яка є стрижнем заняття, а все інше лише допомагає дитині глибше зрозуміти головний зміст заняття [49].

Протягом останніх років вітчизняними науковцями активно розробляється програма реалізації концептуальних основ інтеграції змісту початкового навчання, зокрема: розроблено інтегрований зміст підручників «Горішок» для 1 класу (автори Н. Бібік, М. Вашуленко, Л. Кочина), «Я і Україна» (автори Н. Бібік, Н. Коваль), програму курсу «Художня праця»

(автор В. Тименко), «Навколишній світ» (автор Т. Пушкарьова) та ін. Дослідники запропонували новий інтегрований зміст та структурування навчального матеріалу, які сприяють отриманню дітьми 6-9 років загального, цілісного уявлення про певну галузь знань з подальшою її конкретизацією.

На переконання М. Вашуленко велика увага приділяється інтеграції знань у початковій школі, оскільки для цього існують об'єктивні причини й передумови, зокрема: необхідність усунути перевантаження дітей; скоротити кількість навчальних годин протягом тижня і вилучені години використати для предметів розвивально-виховного циклу; інтегрований курс у початкових класах може без додаткових витрат вести сам класовод, так як йому доводиться навчати школярів цих предметів у традиційній ізоляції [16, с. 13–16].

На думку М. Іванчук перевагами інтегрованих уроків над традиційними є: формування в молодших школярів цілісної картини світу, здатності сприймати предмети і явища різнобічно, системно, емоційно; поглиблення та розширенню знань учнів, діапазону їх практичного застосування [42, с. 10–13], закладають у собі потенційні можливості інтелектуального розвитку, дають змогу продуктивно використовувати навчальний час.

Отже, принцип інтеграції відображає тенденції науки і практики, сприяє розвитку в дітей 5-8 років діалектичного і системного мислення, гнучкості, розуму, вмінь переносити й узагальнювати знання з різних наук і предметів.

Варто зазначити, що педагогічну практику інтегрованого підходу до освітнього процесу в старшому дошкільному віці (5-6 років) і молодшому шкільному віці (6-8 років) характеризують наступні тенденції: посилення значення формування цілісних уявлень про навколишній світ; синтез видів пізнавальної діяльності; впровадження інтегрованих форм організації освітнього процесу (інтегрованих занять, уроків, циклів занять, освітніх ситуацій, тематичних днів).

Аналіз науково-методичної літератури дає підстави зробити такі

висновки: інтеграція як процес і результат є синтезом процесуальних і результативних складових: інтеграція-процесу забезпечує злиття в єдине ціле раніше диференційованих елементів й інтеграція-результату відображає момент фіксації здобуття в ході здійснення інтеграційного процесу певного інтеграційного «продукту»; інтеграція змісту освітнього процесу є динамічним, безперервним, суперечливим процесом, який потребує прогностичного підходу, врахування особливостей параметрів інтегрованих знань, виявлення специфіки їх структурування та передбачає застосування адекватних змісту форм, методів, засобів навчання.

2.4. Дослідницько-пошукова діяльність формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

Найефективнішим способом реалізації завдання формування основ світосприйняття є організація набуття, розширення пізнавального досвіду дітей та його використання. Н. Купарадзе вважає, що діти у віці 5-6 років перш за все проявляють «потребу утвердитися у своєму ставленні до навколишнього світу» [61, с. 14]. Важливо збагачувати і наповнювати найбільш значимими формами та способами пізнавальної діяльності період досвідного пізнання дитиною навколишнього світу, зокрема дослідницько-пошукової. Як зазначає В. Сухомлинський: «дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу. То хай перед нею відкривається чудовий світ у живих фарбах, яскравих і трепетних звуках, у казці та грі, у власній творчості, у класі, що надихає її серце, у бажанні робити добро людям» [116, с. 536–551].

Педагог переконаний, що «діти стають дослідниками, думка постійно пов'язана з найтоншими трудовими операціями рук, і цей зв'язок (рука розвиває мозок) відіграє справді рятівну роль для тих, кому дуже важко вчитися і хто був би приречений, якби не спеціальна скерованість навчання – розвиток розуму...»

[116, с. 98].

За О. Савенковим, пошуково-дослідницька діяльність як особливий вид діяльності виникає у результаті функціонування механізмів пошукової активності та вибудовується на ґрунті дослідницької поведінки. Автор визначає завдання дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку, зокрема: включення дітей у проблемну ігрову ситуацію; активізація бажання шукати шляхи вирішення проблемної ситуації; інтелектуальна ініціатива; розвиток вміння визначати можливі методи вирішення проблеми за допомогою дорослого, а потім і самостійно; формування вміння застосовувати зазначені методи, що сприяють вирішенню поставленого завдання, з використанням різних варіантів; розвиток бажання користуватися спеціальною термінологією, ведення конструктивної бесіди в процесі спільної дослідницької діяльності [102].

На переконання Н. Саркісової, «дослідницька діяльність дітей старшого дошкільного віку є «спеціально організованою, пізнавальною творчою діяльністю, яка за своєю структурою відповідає науковій діяльності, що характеризується цілеспрямованістю, активністю, предметністю, вмотивованістю й свідомістю та результатом якої є формування пізнавальних мотивів, дослідницьких умінь, суб'єктивно нових для дітей знань або способів діяльності» [107, с. 20].

І. Відющенко дотримується думки, що «дослідницька діяльність повинна проводитися у захоплюючій формі та носити яскраво виражений продуктивний характер. Участь дітей старшого дошкільного віку у проєктно-дослідницькій діяльності є засобом позитивної соціалізації й формування природохоронних якостей і навичок, які також важливі для розвитку екологічних уявлень» [19, с. 57].

Вдале визначення поняття «дослідницька діяльність дитини» надає Н. Горобченко, трактуючи зазначений феномен як активність, що спрямована на дослідження будови речей, зв'язків між явищами навколишнього світу, їхнє впорядкування та систематизацію [30, с. 42–43.].

Під дослідницькою діяльністю О. Вознюк розуміє діяльність, пов'язану з рішенням творчої, дослідницької задачі із заздалегідь невідомим рішенням і яка передбачає наявність основних етапів, характерних для дослідження в науковій сфері: постановку проблеми; вивчення теорії, пов'язаної з обраною темою; підбір методик дослідження та практичне оволодіння ними; збір власного матеріалу; аналіз і узагальнення матеріалу; власні висновки [21, с. 50–62.].

Педагог М. Галатюк характеризує дослідницькі вміння як вміння: бачити проблему; ставити питання; висувати гіпотези; давати визначення поняттям; класифікувати; спостерігати; проводити експеримент; робити висновки й умовиводи; структурувати матеріал; коректно полемізувати з доповідачем на конференції; аргументувати, захищати висунуту гіпотезу [24, с. 270–271].

Заслуговує на особливу увагу також думка З. Плохій щодо визначення структури дослідницької діяльності, яка, на думку автора, включає сукупність взаємопов'язаних компонентів:

- цільового, орієнтованого на створення умов для становлення досвіду діяльності дітей, оволодіння способами пізнання та основними передумовами навчальної діяльності;
- змістовного, що визначає спрямованість діяльності на задоволення потреби в пізнанні, формування провідних компетенцій дитини та первинного досвіду пізнавальної діяльності;
- процесуального, що відображає взаємодію педагога і дітей на кожному етапі процесу пізнання;
- результативного, який передбачає необхідні якісні зміни в рівні розвитку пізнавальної діяльності. [89, с. 14–18].

На переконання М. Каратаєвої, одним з важливих аспектів організації дослідницької діяльності є її відповідність цілям і мотивам дитячого пізнання, що відбувається в певному режимі з використанням різноманітних форм, методів і засобів [46].

До основних функцій дослідницької діяльності Г. Смольникова відносить:

розвиток пізнавальної ініціативи дитини (допитливості); освоєння дитиною основних культурних форм упорядкування досвіду: причинно-наслідкових, родовидових (класифікаційних), просторових і часових відносин; перехід дитини від систематизації досвіду на рівні практичної дії до рівня символічної дії (схематизація, символізація зв'язків і відносин між предметами і явищами навколишнього світу) [110].

У своїй науковій праці В. Крутій пов'язує дослідницьку діяльність дітей старшого дошкільного віку з екологічним вихованням. Зокрема, під час дослідницької діяльності у дітей, по-перше, розвиваються елементарні природно-наукові уявлення, формуються основи екологічної культури та інтелектуальних умінь (аналізувати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати); по-друге, формується власний пізнавальний досвід в узагальненому вигляді за допомогою наочних засобів (еталонів, символів, умовних замінників, моделей); по-третє, засвоюються пізнавальні дії, необхідні для проєктно-дослідницької роботи (спостереження за об'єктами живої й неживої природи, бесіди, дослід, експерименти); по-четверте, збагачуються уявлення про навколишній світ як про місце співіснування рослин, тварин і людини; по-п'яте, знайомляться з різноманіттям цінностей природи для життя людини і задоволення її різноманітних потреб; по-шосте, усвідомлюють дотримання правил взаємодії з рослинами і тваринами при здійсненні діяльності; по-сьоме, розвиваються творчі та комунікативні здібності [56].

В свою чергу, О. Савченко зазначала, що організація дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку, полягає, перш за все, у «використанні педагогами певних форм і методів роботи, що сприяють розвитку дослідницьких умінь дітей» [104, с. 35–36].

Важливою є наукова думка О. Веретеннікової щодо впливу спеціально організованої дослідницької діяльності на пізнання дитиною навколишнього світу. Так, авторка стверджує, що зазначена діяльність «сприяє виявленню окремих властивостей і особливостей природного об'єкта, спонукає порівнювати,

зіставляти та дозволяє поставити дитину в активну позицію дослідника, пізнання навколишнього світу з його суперечностями і закономірностями» [17, с. 45].

Результатом дослідницької діяльності (за Г. Беленькою) є «систематизація та розширення уявлення дітей про предмети та явища природи й суспільного життя, розвиток інтересу до пізнання. Йде формування дбайливого ставлення до багатств природи й суспільства, навичок екологічно та морально обґрунтованої поведінки в природному й соціальному середовищі» [6, с. 7].

Цілком природно, що для дітей 5-8 років притаманний більш виражений характер допитливості до пізнання оточуючих об'єктів та прагнення проникнути в суть явищ, що обумовлено активним формуванням думки, набуттям навичок дослідницької діяльності, розширенням кругозору, формуванням різноманітних інтересів. Д. Годовікова відзначає, що в міру розвитку допитливості «дитина вдається до, свого роду, дослідів, для з'ясування питань, які її цікавлять, спостерігає явища, міркує і робить висновки» [26, с. 18].

Н. Поддьяков вважає, що найважливішим способом пізнання є *дослідницька поведінка*, що є наскрізною щодо всіх інших видів діяльності [91, с. 3].

Саме допитливість, яка «обумовлена активним формуванням думки, набуттям навичок дослідницької діяльності, розширенням кругозору, формуванням різноманітних інтересів є чинником інтенсивного розвитку пізнавальних мотивів у старшому дошкільному віці» [73, с. 12].

На думку Н. Шумакової, одним з показників розвитку допитливості у дітей є кількість питань, які ставить дитина [130, с. 49]. Формування елементарних природознавчих уявлень сприяє розвитку дитячої допитливості та пізнавальної активності.

Однак, як зазначає К. Крутій, досить часто в практиці дошкільної освіти доводиться стикатися з тим, що в ході безпосередньо освітньої діяльності діти практично позбавлені можливості ставити запитання, оскільки тимчасові рамки заняття не дозволяють «відволікатися від теми», і весь запланований матеріал

видається вихователем у готовому вигляді, часто без урахування інтересу дітей [56].

Пізнавальна потреба дітей, на переконання Т. Бабунової, виражається у формі пошукової діяльності, спрямованої на «відкриття» нового, що розвиває продуктивні форми мислення [3, с. 73]. Незважаючи на сприятливі вікові зміни у дітей 5-8 років, дослідники наголошують на необхідності організації цілеспрямованої роботи з розвитку допитливості у них.

Дослідниця Є. Калитіна до педагогічних умов розвитку допитливості у дітей відносить, по - перше, зовнішні умови, що сприяють отриманню нових вражень з різних галузей знань; по-друге, формування досвіду, завдяки якому діяльність стає частково знайомою; по-третє, формування позитивного ставлення до діяльності або даного предмета з метою сприяння формуванню у дитини бажання займатися зазначеною діяльністю [45].

Автор Н. Купарадзе дотримується думки, що «в освітньому процесі педагогам необхідно дотримуватись таких вимог до діяльності, спрямованої на розвиток допитливості у дітей: стимуляція потреби в даному об'єкті або даної діяльності, засвоєння певних знань і умінь; формування ставлення до предмета або діяльності; організація систематичної пошукової діяльності, в якій реалізується допитливість; побудова діяльності таким чином, щоб у процесі пізнання у дитини виникали запитання, які спонукали б її ставити нові завдання, які не обмежувались би даною конкретною діяльністю» [61, с. 9].

Пріоритетним методом дослідницько-пошукової діяльності дітей 5-8 років є метод експериментування. На думку Ж. Піаже, саме експериментування дає дітям реальні уявлення про суть досліджуваного об'єкта, про його взаємозв'язки з іншими об'єктами [87, с. 283].

М. Поддьяков тлумачить дитяче експериментування як «активно перетворюючу діяльність дітей, що істотно змінює досліджувані об'єкти» [92, с. 68].

За М. Поддьяковим, є два види дитячого експериментування:

«безкорисливе експериментування, при якому ініціатива належить дитині, яка реалізує потребу в отриманні нових знань, відомостей про об'єкт, та утилітарне експериментування, яке організоване дорослою людиною і направлене на рішення певної пізнавальної практичної задачі» [92, с. 109].

Автор характеризує зміст основних етапів дитячого експериментування, зокрема: постановка дослідницького завдання у вигляді проблемної ситуації; уточнення плану дослідження; вибір обладнання, його розміщення у зоні дослідження; розподіл дітей на підгрупи (за бажанням дітей), вибір лідерів груп, які допомагають організувати однолітків; організація дослідження; аналіз і узагальнення отриманих дітьми результатів експериментування з проблеми [92]. Дослідники А. Макейчик і Н. Левшина характеризують зазначений вище феномен як форму пошукової діяльності найбільш вираженими процесами цілеутворення, виникнення і розвитку нових мотивів особистості, що лежать в основі саморозвитку дитини; як прояв власної активності дітей, спрямованої на отримання нових відомостей, нових знань; як органічну взаємодію психічних процесів диференціації та інтеграції при загальному домінуванні інтеграційних процесів; як загальний спосіб функціонування психіки [71, с. 4].

Досліджуючи дитяче експериментування як засіб розвитку пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку, автори Л. Геращенко та Н. Степанова розкривають основні функції зазначеного процесу: «розвиток пізнавальної ініціативи дитини (допитливості); освоєння дитиною причинно-наслідкових, просторових і часових відносин; освоєння дитиною основоположних культурних форм упорядкування досвіду (схематизація, символізація зв'язків і відносин між предметами і явищами навколишнього світу); розвиток сприйняття, мислення, мовлення у процесі активних дій з пошуку зв'язків речей і явищ; розширення кругозору дітей за допомогою виведення їх за межі безпосереднього практичного досвіду в ширшу просторову і тимчасову перспективу (освоєння уявлень про природний і соціальний світ, елементарних географічних і історичних уявлень)» [25].

І. Подласий чітко визначає алгоритм експериментування як дослідницького методу в освітньому процесі, який полягає: «у формулюванні педагогом спільно з дітьми проблеми; самостійному здобутті дітьми знань, на основі порівняння різних варіантів відповідей, а також вибору способів і засобів вирішення завдань; оперативному управлінні педагогом процесом вирішення проблемних завдань; інтенсивності, підвищеному інтересі, глибині і міцності отриманих знань» [94, с. 118].

Важливою передумовою формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років є педагогічна підтримка та заохочення у них дослідницької активності засобами створення експериментального середовища, що сприяє активізації пізнання навколишнього світу, а також впливає на становлення особистісного досвіду, формування реалістичних образів світу і власного «Я». *Дослідницька поведінка* є одним із дієвих інструментів удосконалення пізнавальних функцій, придбання соціального досвіду та є джерелом особистісного розвитку і саморозвитку [93, с. 5].

Дослідниця І. Біла зазначає, що при спрямуванні спостереження, мисленнєвої стратегії необхідно орієнтувати дітей на певну характеристику заданого об'єкта, пропонуючи знайти аналоги за визначеними ознаками за схемою-алгоритмом:

1. Певне абстрагування предмета (явища) від природної функції, обстеження, виділення типових властивостей, функцій.
2. Встановлення асоціативних зв'язків за формою, кольором, розміром, фактурою, функцією з добре відомими побутовими предметами або природними об'єктами.
3. Розпізнавання, передбачення певної збіжності окремих природних елементів, об'єднання їх за неосновними, побічними асоціативно-образними зв'язками, тобто знаходження аналогій [10].

У контексті проблеми дослідження ми розуміємо, що *навчання дослідницької поведінки під впливом спеціально організованого спостереження за*

змінами, що відбуваються з властивостями предметів і явищами навколишнього середовища, формує основи світосприйняття у дітей 5-8 років.

Аналіз змісту Базового компонента дошкільної освіти, освітніх програм дошкільної освіти, Державного стандарту початкової освіти дає підстави стверджувати, що освітню діяльність у закладах дошкільної освіти спрямовано на формування природничо-наукового світогляду, екологічного мислення та здорового способу життя, розвиток таких компетентностей дошкільників, як дослідницька та інформаційна [4].

О. Поддьяков розкриває сутність феномена «дослідницька поведінка», яку пояснює як універсальну характеристику людської діяльності, що пронизує всі інші види діяльності та виконує найважливіші функції з розвитку пізнавальних процесів, у навчанні, в набутті соціального досвіду, в соціальному розвитку та саморозвитку особистості [91]. О. Савенков [102] розуміє під дослідницькою поведінкою вид поведінки, збудований на базі пошукової активності та спрямований на вивчення об'єкта або вирішення нетипової (проблемної) ситуації, що виявляється в умовах високої невизначеності й новизни.

Дослідницька поведінка дитини визначається [48] як наполегливе прагнення зреалізувати за допомогою пошукової діяльності потребу в пізнанні об'єктів довкілля або розв'язання нетипової (проблемної) ситуації, наслідком чого є відкриття нових для дитини знань і можливість їх подальшого застосування у досвіді пізнання та діяльності. На думку К. Хачатурової, «дослідницька поведінка функціонує і розвивається під впливом соціальних і особистісних чинників, в основі яких лежить найважливіша потреба в новій інформації, нових враженнях, знаннях, результатах діяльності, тоді як дослідницька мотивація може бути сильніше інших потреб» [124, с. 166].

Науковцями доведено, що одним із найважливіших механізмів когнітивного розвитку дитини є дослідницька поведінка. Дослідницька поведінка стимулюється невизначеністю, незрозумілістю об'єкта, явища, відношень. Чинниками, що «запускають» дослідницьку поведінку, є: новизна об'єкта або

явища; його складність; інформаційний конфлікт (протиріччя між частинами інформації) [97; 102].

О. Савенков зазначає, що дітей не потрібно підштовхувати до пошуку, до проведення власних досліджень. Дитині досить просто дати свободу для експериментування [102].

Дослідниця І. Крупська визначає такі чинники, *що викликають дослідницьку поведінку* і супроводжуючий її дослідницький інтерес: новизна об'єкта або ситуації, що виникла; оптимальний рівень складності; невизначеність знання; когнітивний конфлікт (протиріччя частини інформації); потреба в екстраполяції, прогнозуванні майбутнього; перфекціонізм, тобто прагнення доводити все до ідеального стану тощо [55].

Важливими для використання педагогами є сформульовані Д. Морісом *дослідницькі правила в поведінці дітей*: «... досліджувати незнайоме, поки воно не стане знайомим; накладати ритмічні повтори на знайоме; всілякими способами варіювати ці повтори; вибирати найбільш задовільні з цих варіантів і розвивати їх на шкоду іншим; поєднувати і комбінувати ці варіанти; робити все це самоціллю» [33, с. 152].

Отже, дослідницька поведінка ґрунтується на активності дитини, її цікавості, прагненні пізнавати довкілля. Пошуково-дослідницька діяльність у контексті розвитку природничо-наукових уявлень *молодшого дошкільника* в природній формі проявляється у вигляді так званого дитячого експериментування з предметами і у вигляді вербального дослідження - запитань, що ставляться дорослому (чому, навіщо, як?) [97].

Формування дослідницької поведінки доцільно організувати через пошуково-дослідницьку діяльність – дослідження об'єктів довкілля та експериментування з ними. Необхідно спонукати дітей до міркування, виробляти у них шляхом організованого спостереження за виявленням причини розглянутих явищ вміння будувати гіпотези щодо виявлення причин спостережуваних подій. Саме тому важливо в процесі спостереження

орієнтування не на результат, а на процес вирішення конкретних завдань.

На переконання М. Каратаєвої, одним з важливих аспектів організації дослідницької діяльності є її відповідність цілям і мотивам дитячого пізнання, що відбувається в певному режимі з використанням різноманітних форм, методів і засобів [46]. Дослідниця М. Іваничук однією з умов, яка дозволяє інтегрувати зміст освітнього процесу в початковій школі й отримати цілісну систему знань молодших школярів виокремлює – залучення учнів до творчої, дослідницької діяльності з використанням різних методів пізнання [40, с. 201]

Великого значення організації систематичних спостережень дітей за красою природи, зокрема виявленню її естетичних властивостей, характеристиці її предметів і явищ надає С. Жупанин, який пропонує педагогам використовувати в роботі з дітьми «розвивальні ігри та творчі завдання, впроваджувати такі форми і методи створення художнього образу природи, як: аранжування квітів, обладнання «квіткового годинника», виготовлення іграшок-сувенірів з природних матеріалів, аплікації з соломи, вербової лози, перетворення навчального матеріалу у видовище (драматизація, інсценізація) та інші» [39, с. 11–28].

Отже, узагальнення результатів теоретичного аналізу дає підстави зробити ряд висновків про те, що дослідницько-пошукова діяльність охоплює дослідження об'єктів та явищ навколишнього середовища й експериментування з ними; ґрунтується на природній допитливості та пізнавальній потребі дітей 5-8 років; є засобом і механізмом соціально-комунікативного розвитку; впливає на саморозвиток дитини та на її становлення як самостійного та ініціативного суб'єкта сприйняття навколишнього світу.

Висновки до другого розділу

На основі вивчення психологічної, педагогічної та методичної літератури ми прийшли до висновку, що становлення основ світосприйняття у дітей 5-8 років відбувається інтенсивніше під час активної пізнавальної діяльності та на основі світоглядних уявлень дитини саме через взаємопов'язаність зовнішнього і внутрішнього світу.

Зроблено висновок, що на ефективність формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років впливають такі дидактичні чинники: пізнавальна активність особистості, ігрова діяльність, впровадження інтегрованого підходу до змісту освітнього процесу та дослідницько-пошукова діяльність, як активний метод сприйняття дитиною навколишнього світу.

З'ясовано, що більшість дослідників пов'язує термін «пізнавальна активність» з діяльністю дитини, під час якої, пізнаючи навколишній світ, вона, як активний суб'єкт прагне проявити свою самостійність, індивідуальність, спрямувати енергію, волю, дії на досягнення позитивного результату. Отриманий дитиною 5-8 років досвід пізнавальної діяльності сприяє пробудженню у неї пізнавального інтересу засобами активного пошуку недостатньої інформації, що виражається в стані допитливості, в основі якої лежить прагнення до пізнання внутрішньої сутності явищ навколишнього світу.

Встановлено, що у старшому дошкільному (5-6 років) та ранньому молодшому шкільному віці (6-8 років) провідним видом діяльності дитини є гра у різноманітних її проявах, цінність якої полягає в тому, як зазначений метод активізує пізнання дитиною навколишнього та здійснює цілісний розвивальний вплив на особистість дитини.

Отже, ігрова діяльність, під час якої дитина взаємодіє з об'єктами зовнішнього середовища, моделює реальність, відтворює її зміст, апробує різні схеми виконання завдання або будує власний сюжет, долає стереотипи поведінки, задовольняє потреби у самореалізації та в самоствердженні.

З'ясовано, що спільним підходом до організації ігрової діяльності дітей

старшого дошкільного віку (5-6 років) та молодших школярів (6-8 років) є створення педагогом природних умов для формування у них основ світосприйняття у процесі пізнання навколишнього середовища.

Зроблено висновок, що інтеграція змісту освіти ґрунтується на розгляді проблеми «людина і світ», що сприяє формуванню у дитини основ світосприйняття, утворюючи на кожному етапі її розвитку єдність та цілісність системності пізнання навколишнього світу. Інтегративний підхід до освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі відрізняється від інших підходів встановленням зв'язків між знаннями дітей 5-8 років шляхом дидактичного обґрунтування та перетворення реально існуючих зв'язків між поняттями, явищами, науками тощо.

Як методологічний принцип побудови освітнього процесу інтегрований підхід істотно впливає на ціннісні орієнтири у взаєминах дитини з соціальним, культурним середовищем і природним оточенням (світоглядний контекст). Важливою у контексті проблеми дослідження є наукова думка, що результатом інтегративного підходу є цілісності знань різних рівнів – цілісність знань про дійсність; про природу; з тієї чи іншої освітньої галузі; про стосунки з іншими людьми, про модулі поведінки.

З'ясовано, що дослідницько-пошукова діяльність дітей 5-8 років є пізнавальною активністю, що спрямована: на дослідження будови речей, зв'язків між явищами навколишнього світу, їхнє впорядкування та систематизацію; створення умов для становлення досвіду діяльності дітей та оволодіння способами пізнання; на задоволення потреби в пізнанні, формування провідних компетенцій дитини та первинного досвіду пізнавальної діяльності; взаємодію педагога і дітей на кожному етапі процесу пізнання; необхідні якісні зміни в рівні розвитку пізнавальної діяльності.

Основний зміст другого розділу викладено у таких наукових працях автора [132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 160].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

1. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. Минск: Университетское, 1990. 560 с.
2. Ананьев Б.Г. Психологія чуттєвого пізнання. М., : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. 486 с.
3. Бабунова Т. М. Дошкільна педагогіка – педагогіка розвитку. Магнітогорск: МаГУ. 2004. 239с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. К.: Видавництво, 2012. 26 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>
5. Бех І. Виховання особистості: Сходження до духовності : [наук. видання: Либідь, 2006. 272 с.
6. Беленька Г. Пізнання дитиною світу як крок до розуміння його краси. Дитячий садок. 2010. № 1. С. 7– 9.
7. Бібік Н. М. «Я у світі»: зміст та методичні підходи реалізації Методичний коментар до навчальних програм для 1-4 кл.: Дайджест (укл. О.В. Онопрієнко). Донецьк, 2012. С.84 – 90.
8. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. К.: Віпол, 1987. 96 с.
9. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів першокласників // Навчання і виховання учнів 1 класу: Метод. посіб. для вчителів. К.: «Початкова школа», 2002. С. 100 – 115.
10. Біла І. М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці : монографія. К. : Веселка, 2011. С. 431.

11. Богуш А. М., Варяниця Л. О., Гавриш Н. В., Курінна С. М., Печенко І. П. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
12. Божович Л.І. Особистість і її формування в дитячому віці М., 2001.
13. Большой энциклопедический словарь / [под ред. А. М. Прохорова]. М. : Науч. изд-во БРЭ, СПб, Норинт. 1997. 317 с.
14. Боришевський М.Й. Психологія самоактивності учнів у виховному процесі. К.: ВІПОЛ, 1999. 192 с.
15. Брежнєва О. І. Формування пізнавальної активності // Дошкільне виховання. 1998. №2. 12 – 14 с.
- 16.Вашуленко М. С. Інтегрування завдань з рідної мови й читання. Початкова школа. 1994 № 6.С.13 – 16.
17. Веретеннікова О. О. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природою. К.: Вища школа. 2000. 224 с.
18. Використання казки як засобу пізнавальної активності дітей дошкільного віку: метод. рекомендації / уклад. О. М. Борисенко. Полтава: 2016. 79 с.
19. Відющенко І. Зберегти інтерес до пізнання. Початкова школа. 2013. № 10. С. 57–59.
20. Вознюк О. В., Дубасенюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти : інтегративний підхід : [монографія]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 684 с.
21. Вознюк О. В. Формування дослідницьких умінь та актуалізація дослідницьких здібностей у дітей і молоді. Наукові записки Малої академії наук України : збірник наукових праць. Випуск 2. Серія : Педагогічні науки. К. : ТОВ «СІТІПРІНТ», 2012. С. 50 – 62.
22. Гавриш Н. «Інтегровані заняття» «Методика проведення» / Наталя Гавриш. К.: Шк. світ, 2007. 128 с
23. Гавриш Н. В. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. Вісник Дніпропетровського ун-ту економіки та права імені Альфреда Нобеля.

Серія «Педагогіка і психологія». 2011. № 1 (1). С. 16 – 20. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/...1/3.pdf.

24. Галатюк М. Ю. Теоретичні аспекти розвитку навчально-дослідницької діяльності у процесі виконання лабораторних робіт. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2009. Вип. 15. С. 270 – 271.

25. Геращенко Л. И., Степанова Н.А. Детское экспериментирование как средство развития познавательных способностей старших дошкольников. Международный студенческий научный вестник. 2017. № 4; URL: <http://eduherald.ru/ru/article/view?id=17523>

26. Годовикова Д. Б. Как измерить детскую любознательность? // Семья и школа. 2009. №10. С. 15 – 23.

27. Годовикова Д. Формування пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 2004. № 1. С. 68–73.

28. Головань Т. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання. Рідна школа. 2004. №6. С. 15 – 17.

29. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.

30. Горобченко Н. Використання дослідницьких методів на заняттях як дієвий спосіб забезпечення творчого розвитку особистості. Початкова школа. 2012. № 2. С. 42 – 43

31. Державний стандарт загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>

32. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#n12>

33. Десмонд Моррис. Голая обезьяна. СПб. : «Амфора», 2004. С.151 – 155. URL: <https://vikent.ru/enc/3588/>

34. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2016. 160 с. (рекомендовано, Лист МОН України від 06.11.2015 р. лист № 1/11-16160

35. Дусавицкий А. К. Формула интереса. М.: Педагогика, 1989. 176 с.
36. Ельконін Д. Б. Психологія гри. - М. : Педагогіка, 1978. 304 с.
37. Енциклопедія освіти / [гол. редактор В. Г. Кремень] / Акад. пед. наук України. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
38. Жорник О. Використання дидактичних ігор у навчанні. М. 2002. С. 63.
39. Жупанин С.І. Виховання молодших школярів естетичного ставлення до природи. Поч. школа. №1. 1978. С. 11 – 28 с.
40. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці : Рута, 2004. 360 с.
41. Іванчук М. Г. Основні фактори інтегрованого підходу до організації навчання у початковій школі // Психологія: 36. наукових праць. К.: КПУ імені М.П.Драгоманова, 2000. Вип. 11. С. 306 –312.
42. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. 2004. № 5. С. 10 – 13.
43. Ільченко В. Мислення учнів школи майбутнього («Довкілля» природничо-наукова школа) // Початкова школа. 1996. № 10. С. 5 – 8.
44. Інноваційні процеси в розвитку дошкільної та початкової освіти :зб. наук. праць / за заг. ред. Н. А. Басюк. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 346 с.
45. Калинина Е. С. Развитие любознательности детей старшего дошкольного возраста посредством включения в опытно-экспериментальную деятельность // Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения. 2014. № 36. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitiye-lyuboznatelnosti-deteystarshegodoshkolnogo-vozrasta-posredstvom-vklyucheniya-v-opytno-eksperimentalnuyuudeyatelnost>.
46. Каратаєва М. Проектування – перспективна технологія. Дошкільне виховання. 2013. № 12. С. 13 – 20.
47. Карпинская Н. С. Игры-драматизации в развитии творческих способностей детей. Художественное слово в воспитании дошкольников. М., 1972. С. 8 – 16

48. Киреева О. В. Развитие исследовательской активности детей старшего дошкольного возраста в процессе экспериментирования : автореф. дис. ... на канд. пед. наук: 13.00.07, РГПУ им. А.И. Герцена, кафедра дошкольной педагогики. СПб. 2008. 15 с.
49. Кіндрат І.Р. Управління освітнім процесом у дошкільному навчальному закладі на засадах інтеграції : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Луганськ, 2013. 20 с.
50. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. Київ-Полтава-Харків : ПОПОПП, 1998. 360 с.
51. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи (дидактичні основи). Львів: Світ, 1999. 302 с.
52. Козловська І.М. Теоретико-методологічні основи інтеграції знань у навчальному процесі: основи дидактичної інтегродології // Молодь і ринок. 2012. № 11. С. 31 – 35. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2012_11_8
53. Кондаков В. А. Методология интеграции знаний // Из материалов «Интеллектуального клуба» Санкт-Петербург. URL:: http://www.holos.spb.ru/russian/text / know_int.htm
54. Краткий словарь современных понятий и терминов. [3-е изд. дораб. и доп.] / [Бушерович Н., Жаркова Г., Корнилова Т. и др. ; составитель и общ. ред. В. А. Макаренко]. М. : Республика, 2000. 203 с.
55. Крупская И. И. Детское экспериментирование в процессе экскурсий как фактор экологического воспитания дошкольников // Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2016. Т. 10. С. 6 – 10. URL: <http://e-koncept.ru/2016/56809>
56. Крутий В. А. Активізація навчальної діяльності дітей старшого дошкільного віку у процесі використання дидактичних ігор: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Рівне, 2001. 311 с.
57. Крутий К., Грицишина Т. STREAM-освіта для дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення // Дошкільне виховання. 2016. № 1. С. 3 – 7.

URL: <http://ukrdeti.com/stream-osvita-doshkilnyat-vixovuyemo-kulturu-inzhenernogo-mislennya/>

58. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі; Київський міський педагогічний ун-т ім. Б.Д.Грінченка. К.: КМПУ, 2003. 272 с.
59. Кудикіна Н.В. Теоретичні засади педагогічного керівництва ігровою діяльністю молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: Дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.01. К., 2004. 404 с.
60. Кулюткин Ю. Н. Освіта і особистість. СПб, 1995. 22 с.
61. Купарадзе Н. Ц. Формирование любознательности у детей старшего дошкольного возраста. М., 2001. 121 с.
62. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
63. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості // Дошкільне виховання. 2006. №11. С. 3 – 6.
64. Лазарева М. В. Интегрированное обучение детей в дошкольных образовательных учреждениях: дис. на соискание ученой степени доктора пед. наук: спец. 13.00.01 М., 2010. 479 с.
65. Левківська К. В. Теоретичні основи інтеграційних процесів в освіті // Вісник Житомирського університету. Випуск 54. 2010. С. 177–181.
66. Лепбук. // Вікіпедія: вільна енцикл. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Лепбук>.
67. Лисина М. І. Спілкування з дорослими у дітей перших 7-ми років життя. У кн.: Проблеми загальної, вікової і педагогічної психології. М., 1978. 225 с.
68. Логинова Е. А. Интегрированный подход в процессе обучения одаренных детей в современной школе : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Омск, 2007. 24 с.
69. Лозниця В. С. Основи психології та педагогіки: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. 288 с.

70. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Харків: ОВС. 2000. 200 с.
71. Макейчик А. О., Левшина Н.И. Детское экспериментирование как средство развития дошкольника // Международный студенческий научный вестник. 2017. № 4– 5.
72. Марусинец М. Изучение познавательной активности, Дошкольное воспитание. М.: Просвещение. 1999. №11. С. 12.
73. Марусинець М. Розвиток пізнавальної активності // Дошкільне виховання. 2005. №11. С. 11–12.
74. Мієр Т. І. Дидактичні засади організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.09. Київ, 2017. 44 с.
75. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 176 с.
76. Наджафова С. Інтеграційні процеси в освіті. URL. http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2015/JRN_2/PDF/16.pdf
77. Нова українська школа: навчання через гру. LEGO-технологія в освітньому процесі. Методичний посібник. С.І. Войтенко, З.В. Декунова, А. М. Лавська, І. Д. Ягупа. Суми, НВВ КЗ СОППО. 2019. 112 С.
78. Носенко Є. Картини світу як інтегруючий і гуманізуючий фактор у змісті освіти // Гуманітарні науки. 2001. №2. С. 48 – 59
79. Носенко С. Картина світу як інтегруючий і гуманізуючий фактор у змісті освіти // Педагогіка і психологія. 1995. № 1. С. 22 – 30
80. Обухова Л.Ф. Детская возрастная психология: Учебное пособие для студентов вузов. М.: Педагогическое общество России, 1999. С. 442.
81. Оконь В. Введение в общую дидактику. М.: Высш. школа, 1990. 381 с.
82. Омушкин В. Г., Огарев Е. И., Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии. СПб : Воронеж, РАОИОВ, 1995. 66 с.
83. Осипова А. А. Общая психокоррекция. М.: ТЦ «Сфера», 2000. 509 с.

84. Пахомова Н. Інтеграція як провідна тенденція розвитку суспільства та освіти: історико-педагогічний аспект. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2322/1/Pahomova.pdf>
85. Педагогическое наследие / [Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г.]. М. : Педагогика, 1989. 261 с. 137
86. Педагогічний словник / [за ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д.]. К.: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
87. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. Москва: Международная педагогическая академия, 1994. 680 с.
88. Піроженко Т.О., Ладивір С.О., Вовчик-Блакитна О.О.; та ін. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника : монографія / [за ред.Т.О. Піроженко]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 236 с.
89. Плохій З. Пошуково-дослідна діяльність. Дитячий садок. 2010. № 42 – 43.
90. Пляцок А. О., Олійник В. В. Використання технології «Лепбук» в роботі з дошкільнятами. URL: <file:///C:/Users/user/Desktop/%D0%BB%D0%B5%D0%BF%D0%B1%D1%83%D0%BA.pdf>.
91. Поддьяков А. Н. Проблемы изучения исследовательского поведения: Об исследовательском поведении детей и не только детей : учебное пособие для студентов факультетов психологии. М.: Российское психологическое общество, 1998. 85 с.
92. Поддьяков Н. Н. Детское экспериментирование и эвристическая структура опыта ребенка-дошкольника. Исследователь/Researcher. № 2. 2009. С. 68 –75.
93. Поддьяков Н. Н. Исследовательское поведение. Стратегия познания, помощь, противодействие, конфликт. М. : Аспект-пресс, 2010. 211с.
94. Подласый И. П. Педагогика: 100 вопросов – 100 ответов: учеб. пособие для вузов. М.: ВЛАДОС-пресс, 2004. 365 с.
95. Полякова О. Ю. Формирование у детей 6-7 лет основ миропонимания в процессе ознакомления с явлениями окружающего мира: на материале

астрономии: диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.01, 13.00.02 . Ульянов. гос. пед. ун-т им. И.Н. Ульянова. Ульяновск, 2012. 237 с.

96. Програма «STREAM-освіта», або Стежинки у Всесвіт» /Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К.Л.Крутій. Запоріжжя : ЛПІС. Лтд, 2018. 146 с.

97. Проколієнко Л. М. Формування допитливості у дітей дошкільного віку/ (Бібліотека для батьків) К.: Рад. Школ., 1979. 88 с.

98. Прокофьева М. Ю. Интеграция педагогической подготовки будущих воспитателей дошкольных учреждений и учителей начальных классов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Ялта, 2008. 268 с.

99. Психология (словарь). / Под ред. А. В. Петровского и М. Г. Ярошевского. М., 1990. 494 с.

100. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа. 1982. 214 с.

101. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии СПб: Питер, 1999. 720 с.

102. Савенков А. И. Методика исследовательского обучения дошкольников. М. : Учебная литература, 2010. С. 15 – 49.

103. Савенков А.И. Психология детской одаренности. М.: Академия развития, 2009. 159 с.

104. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручн. К.: Грамота, 2012. 504 с.

105. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку. Наукові записки Малої академії наук України: збірник наукових праць. Випуск 1. Серія : Педагогічні науки. К. : ТОВ «СІТПРІНТ», 2012. С. 35 – 36

106. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. К.: «Магістр – S», 1997. 256.

107. Саркісова Н. Маленькі таємниці великих відкриттів: пошуково-дослідницька діяльність. Дошкільне виховання. 2006. № 4. С. 20 – 22.
108. Сидорчук Н.Г. Інтеграційні процеси в освіті як полікультурна проблема // Проблеми освіти: Збірник наукових праць. Вип. 82. Вінниця-Київ, 2015. С. 230 – 233.
109. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія: Навч.посіб.-К.:Академ.видав. 2001. С.114–174.
110. Смольникова Г. Нові відкриття – щодня! Дошкільне виховання. 2013. № 3. С. 6 – 9.
111. Современный словарь по педагогике / Сост. Рапацевич Е.С. Минск: «Современное слово», 2001. 928 с.
112. Сокурченко О. О. Формування світорозуміння у дітей шестирічного віку засобами ігрової діяльності : дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Миколаївський держ. ун-т ім. В.О.Сухомлинського. Миколаїв, 2007. 243 с.
113. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / [под ред. Г. В. Осипова]. М. : Издат. группа ИНФРА ; НОРМА, 1998. 106 с.
114. Соціолого-педагогічний словник / [укл. С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; за ред. В.В.Радула]. К.: «ЕксОб», 2004. 304 с.
115. Сухомлинский В.А. О воспитании /Сост. С.Соловейчик. 5-е изд. М.: Политиздат, 1985. 270 с.
116. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. К.: Рад. школа, 1976. Т. 1. 653 с.
117. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т.3. 670 с.
118. Сухомлинський В.О. Школа і природа. Вибр. твори : в 5-ти т. Т. 5. К. : Радянська школа, 1977. 639 с.
119. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2009 1008 с.

120. Темерівська Т.Г. Формування пізнавальної активності студентів медичного коледжу в процесі вивчення природничо-наукових дисциплін: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. 2005. 248
121. Ткачук Т. Радість пізнання // Дошкільне виховання. 2002. № 9. С. 10 –11.
122. Философский энциклопедический словарь / [главн. ред. Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. Н. Ковалев, В. Г. Панов]. М. : Советская энциклопедия. 1983. 210 с.
123. Формирование навыков конструктивно-игровой деятельности у детей с помощью Лего: пособие для педагогов-дефектологов/авт.-сост. Т. Лусс; под редакцией Т. Волосоовец, Е. Кутеповой. М.: РУДН, 2007. 133 с.
124. Хачатурова К.Р. Модель исследовательского поведения детей дошкольного возраста // Современные технологии. Х111 Международная научно-практическая конференция. 2018. С. 166 – 170.
125. Чаговец А. І. Програма гармонійного виховання дітей 4-6 років «Краса тіла, краса душі» / КЗ «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради. Харків, 2016. 334 с.
126. Чаговец А. І., Калюжна Т. В., Пронякіна Т. І. Організаційно-методичні аспекти оздоровчої роботи: метод. рекомендації / КЗ «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради. Харків, 2014. 230 с.
127. Шапар В.Д. Психологічний тлумачний словник. Х.: Прапор, 2004. 640 с.
128. Шишлянникова Н.П. Формирование мировосприятия у младших школьников на интегрированных занятиях искусством: автореф. ... д-ра пед. наук 13.00.01. М.: Моск. пед. гос. ун-т, 2005. 50 с.
129. Шрейдер Ю.О., Шаров А.А. Системи та моделі. М., 1982. 152 с.
130. Шумакова Н. Б. Развитие общей одаренности детей в условиях школьного обучения. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора психологических наук. М.: Проспект. 2006. 50 с.
131. Щукіна Г.І. Педагогічні проблеми формування пізнавальних інтересів учнів. М., Педагогіка, 1988. 208 с.

132. Якименко С.И. Педагогические условия повышения эффективности учебно-воспитательного процесса в начальных классах средствами межпредметной интеграции: диссертация в виде научного доклада ... канд. пед.наук. К., 1992. 24 с.

133. Якименко С. І. Формування особистості молодшого школяра на основі інтегрованих знань про людину і навколишній світ // Вересень. 1997. №2. С. 42–44.

134. Якименко С. И. Развитие познавательного интереса младших школьников на основе интеграции знаний // Вересень. 1998. №1 – 2.

135. Якименко С. І. Формування основ світогляду у дітей молодшого шкільного віку засобами казки: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ, 1999. 151 с.

136. Якименко С. І. Інтегрована система – система розвитку, навчання, виховання. Нові технології навчання: науково-методичний збірник. Київ, 2000. Вип. 27. С. 119 – 130.

137. Якименко С. І. Казка як засіб формування основ світогляду молодших школярів. Збірник наукових праць. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2000. Вип. 3 – 4. С. 77– 82.

138. Якименко С. І. Теоретичний аспект проблеми по формуванню світогляду старших дошкільників засобами інтегрованих знань про людину і оточуючий світ. Науковий вісник Миколаївського державного університету. Сер.: Педагогічні науки: збірник наукових праць; за ред. В. Д. Будака. Миколаїв: МДУ, 2001. Вип. 4. С. 213 – 221.

139. Якименко С. І. Теоретичні аспекти формування світогляду дитини молодшого шкільного віку в процесі засвоєння інтегрованих знань про людину та навколишній світ. Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості: збірник наукових праць. У 2 кн. / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2001. Кн. I. С. 163 – 168.

140. Якименко С. І. Особистісно орієнтований підхід до формування світогляду молодших школярів засобами інтегрованих знань у теорії і практиці.

Збірник наукових праць Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2002. Вип. 8 – 9. С. 15 – 23.

141. Якименко С. І. Естетичний інтерес як педагогічна проблема інтегрованої технології. Вісник Житомирського Державного Університету імені Івана Франка Випуск 24, 2005. С.141 – 144.

142. Якименко С. І. Психолого-педагогічні рівні пізнання молодшими школярами навколишнього світу. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. Вип. 44. С. 166 – 172.

143. Якименко С. І. Гра як засіб навчання молодших школярів. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки : збірник наукових праць; за ред. В.Д. Будака. Миколаїв: МДУ, 2007. Вип. 16. С. 88 – 93.

144. Якименко С. І. Роль ігрової діяльності при формуванні світоглядної компетентності у дитини дошкільного та молодшого шкільного віку. Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка. Сер.: Педагогічні науки. Суми: Сумський ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. Ч. 2. С. 128–133.

145. Якименко С. И. Интегрированная технология - технология открытия мира. Муниципальная система образования (содержание, технологии, перспективы развития): материалы III Международной научно-практической конференции. 30 апреля. 2011г. Москва: Изд-во Перо, 2011. С. 67–71.

146. Якименко С. І. Розвиток дослідницької діяльності молодших школярів як джерело отримання дитиною уявлень про навколишній світ. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки: збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2013. Вип. 1.41. Т. 2. С. 160 –164.

147. Якименко С. И. Развитие речи и формирование творческих способностей младших школьников: история и современность. Развитие ребенка в системе дошкольного и начального образования: монография / В. Г. Яфаева, Г. В. Ильина, В. А. Грозина [и др.]; под общ. ред. Н. В. Лалетина

/Сибирский федеральный ун-т, Красноярский гос. пед. ун-т им. В. П. Афанасьева. Красноярск, 2013. С. 159 –174.

148. Якименко С. І. Особливості змісту авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології наступності в ДНЗ та ЗОШ І ступеня. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки / ред. кол.: В.В. Радул, С. П. Величко та ін. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. Вип. 141. Ч. І. С. 176 –178.

149. Якименко С. І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів в освітньо-інтегрованому середовищі: теорія і практика : монографія. К. : Видавничий Дім «Слово», 2017. 640 с.

150. Якименко С. І. Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи. Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 жовтня 2019р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 37–40.

151. Якименко С. І. Проблема інтеграції знань у старшому дошкільному та молодшому шкільному віці. Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (8-9 лютого 2019 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. С. 37–40.

152. Якименко С. І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів: теорія і практика: монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 440 с.

153. Якименко С. І. Формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: теорія і практика: монографія. Вінниця: Вид-во ФОП Кушнів Ю. В., 2020. 296 с.

154. Якименко С.І. Авторська інтегрована особистісно-орієнтована технологія у забезпеченні наступності і перспективності у навчанні старших дошкільників та молодших школярів. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога» (28-29 квітня 2020 року). Херсон. 2020. С. 511 – 515.

155. Якименко С.І. Світосприйняття як процес і основа для розвитку світогляду дитини 5-8 років. Науковий часопис Національного педагогічного

університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 77. Серія 5. С. 230 – 235.

156. Якименко С. І. Педагогічне моделювання процесу формування основ світосприйняття у дітей 5–8 років. *New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters : Collective monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. С. 378 – 396

157. Яковлєва Є.Л. Діагностика та корекція уваги і пам'яті школярів // Маркова А. К., Лідері А. Г., Яковлєва Є. Л. Діагностика та корекція розумового розвитку в шкільному та дошкільному віці. Петрозаводськ, 1992. С. 153 – 155

158. Yakimenko S. I. Cognitive component of the world view. *Науковий вісник Миколаївського національний університет імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки / за ред. проф. Тетяни Степанової*. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. №2 (53). С. 212–216.

159. Yakimenko S. I. (2017) Game as the main child's activity preschool. *International scientific-practical conference Forming of modern educational environment: benefits risks, implementation mechanisms: Conference Proceedings*, September 29. Tbilisi: Baltija Publishing. p. 184 – 186

160. Yakimenko S. I. (2018) The problem of knowledge integration of older pre-school and primary school children. *Collection of materials of the All-Ukrainian with international participation scientific-practical conference «Preparation of a modern teacher of preschool and primary education in the conditions of development of a new Ukrainian school»*. Kherson. P. 29–32.

РОЗДІЛ 3.

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ

3.1. Компоненти, критерії, їх показники та рівні сформованості світосприйняття у дітей 5-8 років

У результаті теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури і осмислення наукової категорії «світосприйняття» ми прийшли до висновку, що зазначена педагогічна категорія є за своєю суттю інтегративною, багаторівневою структурою, що відображає індивідуальне і соціально-типологічне в ставленні дитини до внутрішнього і зовнішнього світу в усьому різноманітті форм і способів його прояву.

Визначаючи структуру світосприйняття, ми дотримуємось думки Є. Нефьодової, яка стверджує, що зазначена категорія є специфічною світоглядною діяльністю, спрямованою на взаємодію з середовищем на основі сформованого цілісного уявлення про навколишній світ і про себе, тоді як загальним показником сформованості світосприйняття молодшого школяра є прояв ним соціального інтересу [23].

Отже, дослідження структури світосприйняття цілком логічно здійснювати на основі структури світогляду особистості. Необхідно відзначити, що світогляд є найбільш складною синтетичною формою духовного сприйняття дійсності, що виявляється в процесі аналізу його структури.

Існують різні наукові підходи вчених до визначення структури світогляду. У науковій літературі існує точка зору, яка визначає світогляд як «систему узагальнених поглядів» на реальність, «картину світу в цілому» і, таким чином, ототожнюється світогляд з особливою формою знання. Світогляд з цієї точки зору повністю вичерпується деякими узагальненими результатами філософського і природничо-наукового пізнання і зводиться виключно до форм інтелектуального життя, раціонально-понятійного відображення світу. Альтернативність цих точок зору відображає принципово різне розуміння місця і ролі знань у загальній структурі світогляду особистості.

Світогляд є специфічною формою ставлення людини до світу, він виражає головну лінію і визначає програму її життєдіяльності, головні імперативи її поведінки. Зміст світогляду не може бути зведений до знання: їх нетотожність – у відмінності структур, способів функціонування.

Знання є найважливішою складовою структури світогляду та збагачують всі світоглядні рівні свідомості – світовідчуття, світосприйняття і світорозуміння.

Як духовний феномен світогляд предметно реалізує себе через об'єктивацію в різних формах практичної діяльності. Адекватність цього процесу визначається, врешті, ступенем адекватності знань, раціональним обґрунтуванням життєвих настанов, ідеалів, ціннісних орієнтирів особистості. У формуванні світоглядного чинника свідомості беруть участь всі типи знань, але вони обмежені їх значенням життєвих програм, цільових настанов, нормами та ідеалами особистості.

Світогляд виникає з практичного ставлення до світу, а його зміст в своїх **визначається не знанням, а реальним – суспільним й індивідуальним буттям.**

«Емпіричні знання – це і є та мінімальна інформація, яка необхідна людині для того, щоб викликати у неї відповідне розуміння (погляди) досліджуваного об'єкта і тим самим включити його в сферу своєї діяльності» [26, с. 69].

З цієї точки зору не можна не погодитись з тими авторами, які розглядають світогляд як деякий синоптикум різних знань: «У міру зростання науки і техніки до наукового світогляду входять все нові наукові знання. Сучасний науковий світогляд не уявляється без узагальнюючих ідей не лише в квантовій фізиці і теорії відносності, але і кібернетиці, молекулярній біології, екології та інших науках, народжених в XX столітті. Він виявився б неповним і без збагачуючих ідей про світ техніки, яка впливає на життєдіяльність людини» [19, с. 32].

Органічний зв'язок світогляду з теоретичними знаннями зумовлюється тим, що через нього людина отримує можливість включити предмет пізнання у сферу своєї теоретичної і практичної діяльності на основі вираження свого ставлення до нього [26, с. 72].

Очевидно, що знання абсолютно необхідні для формування наукового світогляду. Однак, для перетворення їх у світогляд особистості необхідно, щоб набуті знання були «спроєктовані» на внутрішній світ людини. Адже знання перетворюються у світогляд лише тоді, коли вони набувають характеру переконань. Переконання, які виступають найважливішим елементом у структурі світогляду – це тверда впевненість людей у правильності своїх поглядів та ідей, задають особистості характер і спрямовують її дії. Включені в емоційно-вольові сфери свідомості, знання трансформуються в систему знань-переконань і лише в такій формі можуть існувати і функціонувати як світогляд. Більш обґрунтованою є позиція тих дослідників, котрі вбачають у переконаннях цілу систему елементів із включенням до них волі. Без вольового компонента, тобто здатності або готовності реалізувати знання, ідеї, ідеали на практиці, не може бути ніяких світоглядних переконань.

«Переконання, – пишуть Г. Штракс і М. Штракс, – це певні знання, пережиті людиною, що стали в цій якості визначником його волі, визначником його волі, спрямованої на реалізацію переконань у практичній і теоретичній діяльності» [45, с. 71].

Зазначене визначення поняття «переконання» безпосередньо пов'язує світоглядні структури з активною життєвою позицією особистості, з вибором її життєвих альтернатив, способу вирішення проблем й активною дією.

Переконання складають центральне ядро світогляду особистості, і саме ця сфера свідомості фіксує основні результати рефлексії, визначає внутрішню мотивацію і головні орієнтири будь-якої цілеспрямованої **позиції людини**. Переконання реалізують себе в механізмах внутрішньої детермінації процесу життєтворення і є змістовним ядром світогляду особистості.

У структуру світогляду входять різноаспектні переконання: філософські, економічні, політичні, соціологічні, моральні, естетичні, релігійні, наукові, що співвідносяться між собою [19, с. 20].

За визначенням авторів, «переконання є світоглядними знаннями, що осягнені і глибоко пережиті людиною, відчуті нею і які стали в цій новій якості органічним змістом її свідомості» [44, с. 29].

Таким чином, предметним змістом світогляду особистості є не знання як такі, а переконання, як деякий гносеологічний продукт, як знання, «продумані і відчуті самим суб'єктом» [46, с. 101].

Однак, людина будує свою життєву програму, особистісну концепцію не лише на основі засвоєних знань, але і на основі віри, ілюзій, усвідомлених і неусвідомлених прагнень, бажань, сподівань, які утворюють у своїй цілісності складний і важко зрозумілий світ внутрішнього «відчуття», про який педагог К. Ушинський писав: «Ніщо, ні слова, ні думки, ні навіть наші вчинки не висловлюють так ясно і вірно нас самих і наше ставлення до світу, як наші почуття; в них чути характер окремої думки, не окремого рішення, а всього змісту душі й її устрою» [39, с. 117–118].

Таким чином, світогляд – вища форма суспільної свідомості, в якій інтегровані філософські принципи осмислення і синтезу знань про світ у цілому та є засобом визначення позиції людини щодо всіх життєво важливих явищ і подій у світі. Людина в своєму індивідуальному розвитку стає, зрештою, особистістю лише тоді, коли у неї формується певний світогляд.

В основу рівневої структури світогляду покладені форми узагальнення світоглядного змісту. Основними серед них є світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння [40, с. 45–47].

За характером формування і способом функціонування можна виділити життєво-практичний і теоретичний рівні світогляду. Життєво-практичний рівень світогляду складається стихійно і базується на здоровому глузді, повсякденному досвіді, в зв'язку з чим цей рівень світогляду нерідко називають життєвою філософією. Такою є найважливіша сфера функціонування світогляду, оскільки саме на цьому рівні він включається в соціальну й індивідуальну взаємодію абсолютної більшості людей. На формування зазначеного рівня світогляду

істотно впливають національні, релігійні традиції, рівні освіти, інтелектуальна і духовна культура, характер професійної діяльності та інше.

З-поміж низки базових компонентів світогляду особистості М. Дробноход, на відміну від В. Іванова, Т. Ойзермана, В. Табачковського, П. Федосєєва, В. Шинкарука, виділяє особистісні цінності, ідеали, мрії, переконання, ідеї, сподівання [11, с. 9].

Вчені В. Долгих, Ю. Руденко та В. Шпак підтримують таку класифікацію і серед особливо важливих категорій виділяють віру, мрії, надії та особливого значення надають мотивації, яка слугує стимулом до подальшої поведінки [27, с. 5].

На думку більшості науковців, які займалися вивченням цієї проблеми, одним із найвагоміших компонентів у структурі світогляду є ідеали як вирішальні життєві цілі. Характер уявлень про світ сприяє постанові певних цілей, з узагальнення яких утворюється загальний життєвий план, формуються ідеали [31, с. 8].

Резюмуючи зазначене вище, можемо зробити висновок про те, що світогляд особистості є особистісним інтегрованим утворенням знань, уявлень, поглядів, переконань, цінностей щодо навколишнього світу, які визначають її місце й роль та мотивують вчинки крізь призму ідеалів, добра і краси.

Незважаючи на відсутність спільних підходів науковців до виокремлення основних структурних компонентів світогляду, а також неоднозначне їх тлумачення, до сталих складових гносеологічної структури досліджуваного феномена можна віднести: уявлення, знання (досвідні, емпіричні та теоретичні), на основі яких формується світорозуміння, оцінки (на їх основах формується світоспоглядання), погляди, ідеали, регулятивні принципи, переконання.

Дослідники акцентують увагу на визначальній ознаці світоглядних уявлень саме на взаємозв'язок між зовнішнім і внутрішнім світом дитини, що визначає психологічну сутність світогляду. В процесі спілкування, спільної діяльності з дорослими, а також власної ігрової та інших видів діяльності те чи інше бачення та ставлення до світу знаходить підтвердження, закріплюється, відбиваючись у

свідомості дитини та починає домінувати, окреслюючи те чи інше ставлення до нової інформації від світу.

Досліджуючи когнітивну складову світогляду дитини, вчені (Ж. Піаже, М. Лісіна, В. Мухіна), зокрема В. Мухіна, висловлює думку, що світогляд є «диференціацією та розумінням природних та суспільних явищ» [21].

Т. Мишакова зазначає, що рівень сформованості цілісного світогляду діагностується за такими критеріями: здатність до інтерпретації термінів та абстрактних понять, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, уміння прогнозувати, уміння висувати гіпотези на основі власного досвіду, наявність різних способів пізнання, ціннісне ставлення до оточуючого світу [20, с. 130].

На думку В. Шинкарука, світогляд за структурою складається з узагальнених уявлень «про світ і саму людину, про спрямованість ходу подій у світі, про смисл людського життя, історичну долю людства тощо, а також систему переконань, принципів та ідеалів». Усі структурні елементи «опосередковуються особистим досвідом суб'єкта, здобуваючи завдяки цьому певне емоційне забарвлення і перетворюючись на певну персональну установку, що регулює практичну і пізнавальну діяльність людини, виражає її життєву позицію». До світогляду належить світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, а також елемент рефлексії, що виявляється найбільше в останньому. Зростаючи, людина освоює світ, різні його прояви, він стає деякою мірою «своїм», разом із цим відбувається формування світогляду [41, с. 608–609].

Н. Менчинська і В. Мухіна зазначають, що світогляд є системотворчим компонентом структури особистості, оскільки він одночасно пов'язаний з різними особистісними підструктурами: зі спрямованістю людини – ставленнями, мотивами, оцінками, ідеалами, з її інтелектуальною стороною – уявленнями, знаннями, вміннями, навичками. Однак його сутність не зводиться ні до однієї з названих підструктур. Світогляд знаходиться над усіма сторонами особистості і водночас реалізує їх у собі [21].

Українські вчені-філософи І. Бичко, Г. Горак, В. Табачковський розуміють світогляд як «інтегративну цілісність знання і цінностей, розуму і чуття,

інтелекту й дії, критичного сумніву і свідомої переконаності» [6, с. 17].

На думку вчених, інтегративність характеру світогляду передбачає його структурну складність, зокрема: наявність світовідчуття (емоційно-психологічного рівня), світорозуміння (пізнавально-інтелектуального рівня) та світосприйняття (досвід формування пізнавальних уявлень про світ, використовуючи сприйняття – наочні образи).

А. Бичко вважає, що світогляд є «своєрідною інтегративною цілісністю знань і цінностей, розуму і чуття, інтелекту і дії, критичного сумніву і свідомої переконаності» [5, с. 34].

Отже, світогляд відзначається високим рівнем інтегрованості пізнавальної, аксіологічної, праксеологічної підсистем, а його пізнавальні складові (уявлення, знання, ідеї) перебувають у діалектичному взаємовідношенні з усією світоглядною макроструктурою як частина і ціле, які мають як власні незалежні характеристики, так і характеристики цілого [28, с. 38].

Дослідниця Т. Мишакова розглядає цілісний світогляд дітей як «єдність узагальнених уявлень про дійсність, переконань та ідеалів, які відображають, розкривають і зумовлюють певне практичне і теоретичне ставлення людини до світу, її спосіб сприйняття, осмислення й оцінки навколишньої дійсності» [20, с. 130].

Для більш повного та глибокого розуміння світогляду доцільно зосередити увагу на змістовній та рівневій структурах зазначеної наукової категорії. У змістовному плані до основних компонентів світогляду належать: знання, цінності та переконання. Одразу ж зазначимо, що сам підхід до визначення структури світогляду не менш складний, аніж до типології. Так, наприклад, В. Діденко виділяє такі підструктури (чи рівні) світогляду: світогляд, світовідчуття, світосприймання, світорозуміння, світобачення [10].

Способом утвердження світогляду є світовідчуття, в якому світ і ставлення людини до нього відтворюються у чуттєво-емоційній формі, коли відчуття та оцінки стосуються не окремих явищ, а світу в цілому та загальної позиції людини в ньому. На рівні світосприйняття світ дається людині як цілком предметна

реальність, яка певним чином організована та впорядкована, та переважають різного типу знання, просторово-часові уявлення про світ, які, об'єднуючись, утворюють цілісний образ світу.

Світорозуміння є рівнем світогляду, на якому відбувається подальша конкретизація світосприйняття, що перетворює його у вищий рівень організації **світогляду** та дозволяє надати людині мотиви та орієнтири вибору у кожній життєвій ситуації [10].

Найбільш фундаментально структура світогляду розкрита у наукових працях вчених-філософів: А. Алексєєва, Р. Арцишевського, А. Бичко, В. Лозової, А. Чанишева, В. Черноволенко, В. Шинкарука [1].

Необхідно відзначити також і те, що світогляд є найбільш складною синтетичною формою духовного сприйняття дійсності, що виявляється в процесі аналізу його структури.

У науковій літературі простежується два підходи до структурування компонентів даного аспекту світогляду: поелементний і блочний. Перший представлений широким спектром різних позицій учених [1; 37].

Незважаючи на відсутність спільних підходів науковців до виокремлення основних структурних компонентів світогляду, а також неоднозначне їх тлумачення, до сталих складових гносеологічної структури досліджуваного феномена можна віднести: уявлення, знання (досвідні, емпіричні та теоретичні), на основі яких формується світорозуміння, оцінки (на їх основах формується світоспоглядання), погляди, ідеали, регулятивні принципи, переконання.

Блочний підхід базується на структурному розчленуванні світогляду на низку підсистем, кожна з яких відзначається певною функційною єдністю.

Світоглядна структура, за Р. Арцишевським, містить в собі такі блоки: пізнавальний, ідеалізуючий, понукально-мотиваційний, аксіологічний, нормативно-регулятивний [1].

На думку вченого, лише за умови наявності цих підсистем у тісному взаємозв'язку можна стверджувати про сформований світогляд особистості [1, с. 54].

Інший підхід до структури світогляду використав В. Щербінін, виділивши в ній три аспектні групи:

- пізнавальну (визначає зміст того чи іншого світогляду; включає уявлення і знання);
- аксіологічну (забезпечує емоційну насиченість світогляду, його суб'єктивно-особистісний характер; містить оцінки і цінності);
- праксеологічну (установлює тісний зв'язок пізнавального і ціннісного компонентів світогляду з практичною діяльністю особистості поєднує в собі регулятивні принципи і переконання) [47, с. 8–18].

На наш погляд, доцільнішим і компактнішим є блочний підхід до структурування компонентів гносеологічного ракурсу структури світогляду, що ґрунтується на виокремленні трьох підсистем. Якщо проаналізувати сукупність елементів світогляду, можна виділити органічно взаємопов'язані підсистеми: пізнавальну, ціннісну та поведінкову. Пізнавальна підсистема світогляду формується, насамперед, за допомогою повсякденних (життєво-практичних) та наукових (природничих, технічних, суспільних) знань, а також різноманітних форм суспільної свідомості – політичної, правової, моральної, естетичної, релігійної. Ціннісна підсистема світогляду базується на цінностях людини, її конкретному ставленні до всього, що відбувається, залежно від цілей, потреб, інтересів, розуміння сенсу життя тощо. Відповідно у людини виникають світоглядні ідеали, завдяки яким здійснюється оцінка, визначення цінності того, що відбувається. Поведінкова підсистема світогляду людини залежить від її знань та системи ціннісних орієнтацій, її життєвої позиції, яка може бути як творчо-активною, так і пасивною. У зв'язку із зазначеним слід підкреслити необхідність гармонізації, узгодженості пізнавальних аспектів та ціннісного способу освоєння світу в людській свідомості, від якої залежить єдність у діях особистості і суспільства.

На відміну від зазначених вище авторів, В. Сухомлинський включає до структури світогляду особистості чотири основні компоненти: пізнавальний (пізнання особистістю навколишньої дійсності); ідеалізуючий (протягом усього

життя людина воліє до вершини досконалості, прагне ідеалу); духовно-ціннісний (сприймання навколишнього світу крізь призму добра і краси); мотиваційний (поведінка особистості зумовлена її переконаннями) [34].

Дослідники І. Бичко, І. Бойченко, В. Табачковський також виділяють у структурі світогляду чотири компоненти: пізнавальний, ціннісно-нормативний, емоційно-вольовий, практичний. Пізнавальний компонент базується на узагальнених знаннях - повсякденних, професійних, наукових і представляє конкретно-наукову і універсальну картину світу, систематизуючи і узагальнюючи результати індивідуального і суспільного пізнання, стилі мислення того або іншого співтовариства, народу або епохи. Ціннісний-нормативний компонент включає цінності, ідеали, переконання, вірування, норми, директивні дії і т.д. У систему цінностей людини входять уявлення про добро і зло, щастя і нещастя, мету і сенс життя. Ціннісне відношення людини до світу і до самої себе формується в певну ієрархію цінностей, на вершині якої розташовуються свого роду абсолютні цінності, зафіксовані в тих або інших суспільних ідеалах. Для того, щоб знання, цінності і норми реалізовувалися в практичних вчинках і діях, необхідне їх емоційно-вольове освоєння, перетворення на особисті погляди, переконання, вірування, а також вироблення певної психологічної установки на готовність діяти. Формування цієї установки і здійснюється в емоційно-вольовій складовій світоглядного компоненту людини. Отже, світогляд є не просто узагальненням знань, цінностей, переконань, установок, а реальною готовністю людини до певного типу поведінки в конкретних життєвих обставинах [40].

Цікавою у контексті проблеми дослідження є позиція І. Надольного, який висловлює думку, що світогляд є сприйняттям світу людиною як цілісно визначеної моделі всього існуючого, зокрема: сприйняття моделі соціуму й образу людини як найбільш суттєвого елемента цього соціуму; усвідомлення особистісного «Я», свого місця в суспільстві та світі та вироблення своєї життєвої позиції, програми дій, практичних вчинків [22].

Отже, світогляд за самою суттю є універсальним, оскільки інтегрує

уявлення і почуття в ідеали і переконання, а також практичним, оскільки орієнтує на вирішення найважливіших проблем людського існування, виражає імперативи поведінки людини та сенс її життя. Відмінною особливістю будь-якого світогляду є, по-перше, єдність думок і дій, теорії і практики; по-друге, наявність єдиного методологічного принципу, який дозволяє узагальнити всі наявні знання в чітку і, за можливістю, несуперечливу систему.

На основі структури світогляду розглянемо наукові підходи вчених до визначення структури поняття «світосприйняття». Оскільки у дітей 5-8 років ставлення до світу існує у розгорнутому плані, у вигляді активних дій, проявів, висловлювань, емоційних реакцій, то їхня картина світу є відкритою для участі та співучасті дорослих. Дослідниця І. Баєва зазначає, що суперечливість у структурі світосприйняття, в ціннісних орієнтаціях породжує непослідовність у поведінці та є ознакою інфантилізму, який проявляється в домінуванні зовнішніх стимулів у внутрішній структурі особистості [4].

Дитина не тільки активно засвоює знання про світ, а й активно опановує внутрішній світ свого «Я», що зумовлює появу особистісного ставлення до навколишнього світу і до самої себе. Як стверджує Є. Романова: «людина завжди має певну картину світу як систему уявлень про себе і навколишній, про свою роль і місце в світі, про тимчасову і просторову послідовності подій, їх причини, значення, мету. Отже, картина світу є багаторівневою цілісною системою уявлень людини про світ, про інших людей, про себе та про свою діяльність» [29].

На думку В. Шелестової, картина світу регулює життєдіяльність індивіда в певній культурному середовищі в єдності трьох компонентів: когнітивного (усвідомлення закономірностей світу в єдності чотирьох світів: природи, культури, інших людей і власного «Я»); емоційно-ціннісного (усвідомлення власної моральної / аморальної орієнтації по відношенню до світу); діяльнісного (здатність регулювати власну поведінку відповідно до власного світорозуміння і моральної / аморальної орієнтації по відношенню до світу) [43].

На переконання дослідників Я. Стюарта і В. Джойнса, «світосприйняття є

структурою асоціативних реакцій, що інтегрує різні особисті стани людини при реагуванні на специфічний стимул та надає їй цілісну систему для сприйняття, обдумування, емоційного реагування і дії, які використовуються для визначення свого ставлення до самого себе, до інших людей і до життя» [33, с. 170]. Згідно з науковою позицією С. Тарасова, «світосприйняття» дитини характеризується такими рисами: інтеграцією стереотипованих способів сприйняття природи, людини і суспільства; поєднанням компонентів перехідного (вікового) характеру; духовно-інтелектуальним змістом; динамікою, що не завжди співпадає з динамікою інтелектуального дозрівання; зв'язком з рефлексивними процесами; різним темпом; локалізацією на перетині соціокультурного, етичного, статевовікового компонентів розвитку дитини; інтеграцією природного і культурного, раціонального й емоційного, індивідуально-особистісного і соціально-типологічного [35].

Т. Затяміна виділяє характерні риси світосприйняття: «усвідомленість, що обумовлено психологічними процесами, інтегруються в свідомості; цілеспрямованість, яка дозволяє виокремити різні якості об'єкта сприймання, зокрема чуттєве, апперцепційне, що визначається цим сприйняттям з наявним досвідом; цілісність, що допомагає бачити світ «в єдності» [13, с. 211].

Згідно з Т. Затяміною, світосприйняття «пов'язане з поглядами, переконаннями, практичною позицією суб'єкта, які зумовлюють його зміст, та має перетворюючу силу і впливає на характер діяльності; визначає можливу мотивацію майбутньої діяльності і передуює поведінковим актам; опосередковує зв'язок свідомості і світогляду, є дзеркалом свідомості людини; зумовлює мотивацію до діяльності, її напрямок, характер і результат» [13, с. 173].

На думку І. Дубова, зміст світосприйняття може полягати в когнітивній сфері і може визначатися, перш за все, семантичними категоріями і знаннями, якими володіє особистість. У сукупності з переконаннями, знання складають уявлення про навколишній світ, задаючи спільно з домінуючими потребами та архетипами колективного несвідомого ієрархію цінностей [12].

Є. Нефьодова у структуру світосприйняття включає мотиваційний,

змістовний та операційний компоненти, зокрема мотиваційний компонент характеризується спрямованістю особистості на встановлення діалогічної взаємодії з середовищем; змістовний – науковим, буденним, світоглядним та інтуїтивним знанням про світ, вираженим у категоріях світосприйняття та в ціннісних орієнтаціях особистості; операційний – забезпеченням можливості здійснення діалогічного взаємодії з середовищем [23].

Є. Романова відносить до структури світосприйняття емоційно-чуттєвий, когнітивний і діяльнісний компоненти. Емоційно-чуттєвий компонент сформованості світосприйняття відображає насиченість дитячої діяльності емоційними реакціями, пізнавальним інтересом і самостійністю та відповідає актуальному розвитку дитини, утворюється у кожної дитини, незалежно від будь-якого спеціального виховного впливу і системи знань, що становить зміст її освіти. Когнітивний компонент сформованості світосприйняття характеризується наявністю уявлень дитини про навколишній світ і ставлення дитини до себе і оточуючих, відповідає зоні найближчого розвитку дитини, утворюється при спеціальному педагогічному впливі на дітей. Діяльнісний компонент сформованості світосприйняття характеризується відображенням у діяльності дитини уявлень про навколишній світ, збагачених новими знаннями і особистісним досвідом про людину, суспільству і природу, що становить цілісний образ світу, формування картини світу дитини [29].

Однією із важливих проблем педагогічного дослідження є діагностика початкового стану сформованої якості досліджуваного феномена, а також результативності, ефективності педагогічного процесу, який забезпечує його динаміку. Вирішення зазначеної проблеми передбачає визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості тих особистісних утворень, розвиток та становлення яких відбувається у процесі спеціально організованої педагогічної діяльності.

Для діагностування сформованості основ світосприйняття нами розроблені критерії. В енциклопедичних виданнях критерій (від грец. *kriterion* – «мірило оцінки») трактують як ознаку, на основі якої робиться оцінка, визначення чи

класифікація, мірило для визначення, оцінки предмета чи явища [16, с. 211].

У педагогіці під критеріями розуміють ознаки, за якими можна оцінити й порівняти педагогічні явища, процеси тощо. А. Галімов зазначає, що критерій виражає найзагальнішу сутнісну ознаку, на основі якої здійснюють оцінку, порівняння реальних педагогічних явищ, при цьому ступінь вияву, якісна сформованість, визначеність критерію визначають у конкретних показниках, для яких, своєю чергою, характерна низка ознак [8, с. 93].

На думку О. Новікова, критерії повинні задовольняти ряд ознак: бути об'єктивними (настільки, наскільки це можливо в педагогіці), дозволяти оцінювати досліджувану ознаку однозначно, адекватними, валідними методами; цілісно охоплювати всі суттєві характеристики досліджуваного явища, процесу [25, с. 142 – 143].

Важливою є думка С. Іванової щодо відображення критеріями динаміки вимірюваної якості в просторі й часі та розкриття через показники інтенсивність прояву зазначеної якості [14, с. 153].

На думку В. Тернопільської й О. Дерев'янка, показник є кількісними або якісними характеристиками сформованості якості, властивості, ознаки об'єкта, що вивчається, ступінь сформованості того або того критерію [36, с. 265].

Критерій і показник тісно взаємопов'язані: науково обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників, а якість показника залежить від того, наскільки він повно і об'єктивно характеризує визначений критерій. В. Багрій рекомендує, визначаючи показники педагогічної діяльності, дотримуватися таких вимог: чіткості змісту показників, їх вимірюваності; системності, гнучкості, адаптивності, здатності відобразити всі можливі зміни об'єкта; результативності та ефективності [2, с. 10].

У психолого-педагогічних дослідженнях для кількісної оцінки сформованості або розвитку якостей, умінь, навичок, компетентностей, підготовленості обґрунтовується доцільність використання різних критеріїв. [42, с. 41].

Розкриємо зміст понять «критерій» та «показник» та взаємозв'язок між

ними. Поняття «критерій» (у перекладі з грецької *kriterion* – засіб судження, переконання, міра) – це мірило для визначення, оцінки предмета чи явища; ознака, взята за основу класифікацій [17, с. 196;]. Дослідник В. Курило вказує на те, що у педагогічній теорії «під критеріями розуміють ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці» [17, с. 36].

Як зазначає Р. Торчевський: «критерій є важливою і визначальною ознакою, що характеризує різні якісні аспекти певного досліджуваного явища, сприяє з'ясуванню його сутності, допомагає конкретизувати основні прояви. У зв'язку з цим показник є кількісною характеристикою досліджуваного явища, що дає змогу зробити висновок про стан у статичності та динаміці [38, с. 123].

Згідно зі словником української мови «показник» – це свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь [32, с. 10].

Використовуючи деякі положення дослідження І. Богданової щодо критеріїв, ми погоджуємось з думкою автора стосовно того, що «правильний вибір показників зумовлений науково обґрунтованим вибором критерію» [7, с. 145].

Автор В. Багрий трактує поняття «рівень» як ступінь досягнення у чому-небудь [3]. Отже, «рівень» як шкала вимірювання, ступінь якості або здатності суб'єкта визначається набором об'єктивних чинників, зокрема критеріїв і показників, які забезпечують можливість комплексно оцінити певне педагогічне явище та мати відповідне теоретичне і практичне обґрунтування сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Під рівнем сформованості досліджуваного феномена розуміємо характеристику сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років у процесі пізнання ними навколишнього світу, а також оцінку їх реальної поведінки у змодельованих виховних ситуаціях.

Аналіз науково-педагогічних праць [50; 64; 69], присвячених дослідженню процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років та її структурних

елементів, дозволив нам виділити компоненти сформованості основ світосприйняття. Мотиваційний компонент характеризує емоційно-ціннісне ставлення дитини до навколишнього світу, рівень інтересу до пізнання навколишнього світу, себе та інших людей та сукупність мотивів, що спонукають дитину 5-8 років до пізнання навколишнього світу.

Знаннєвий компонент характеризується наявністю знань дитини про основне призначення об'єкта, нестандартні способи використання різних об'єктів, цілісність знань за сферами життєдіяльності людини. Діяльнісний компонент сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років характеризується відображенням у діяльності дитини вмінь оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх; актуалізацією ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім світом; особистим досвідом пізнання навколишнього світу.

Оцінювати рівень сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років доцільно за допомогою комплексу критеріїв і показників, для визначення нами здійснено наукове обґрунтування як у теоретичному, так і у практичному плані.

Таблиця 3.1.1.

Компоненти, критерії, їх показники та рівні сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років

Компоненти	Критерії	Показники	Рівні сформованості основ світосприйняття			
			Високий (пошуково-дослідницький)	Достатній (частково пошуковий)	Середній (елементарний)	Початковий (адаптаційний)
Мотиваційний	Мотиваційно-ціннісний	1. Емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу. 2. Інтерес до пізнання навколишнього світу, себе та інших людей. 3. Мотиви до пізнання навколишнього	1. Усвідомлене позитивне ставлення до навколишнього світу 2. Активний інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей 3. Стійкі	1. Відносно позитивне ставлення до навколишнього світу 2. Виражені інтерес до пізнання навколиш	1. Емоційно-нейтральне ставлення до навколишнього світу 2. Нестійкий інтерес до пізнання навколишнього світу, себе та інших людей. 3. Частково	1. Відсутнє емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу. 2. Відсутній інтерес до пізнання навколишнього світу, себе та інших людей.

		го світу.	мотиви до пізнання навколишнього світу.	нього світу, себе та інших людей.	виражені мотиви до пізнання навколишнього світу.	
					3.Виражені мотиви до пізнання навколишнього світу.	3.Відсутнім проявом мотивів до пізнання навколишнього світу.
Знаннєвий	Когнітивний	1. Знання про основне призначення об'єкта 2. Знання про нестандартні способи використання різних об'єктів 3. Цілісність знань за сферами життєдіяльності людини	1. Сформовані на високому рівні знання про основне призначення об'єкта 2. Сформовані на високому рівні знання про нестандартні способи використання різних об'єктів 3.Сформованість цілісності знань за сферами життєдіяльності людини.	1.Достатній рівень знань про основне призначення об'єкта 2.Достатній рівень знань про нестандартні способи використання різних об'єктів 3.Достатня сформованість цілісності знань за сферами життєдіяльності людини.	1.Нестійкі знання про основне призначення об'єкта 2. Нестійкі знання про нестандартні способи використання різних об'єктів 3.Безсистемність знань за сферами життєдіяльності людини, про предмети та явища навколишнього світу.	1.Поверх-неві знання про основне призначення об'єкта 2.Поверх-неві знання про нестандартні способи використання різних об'єктів 3.Фрагментарність знань за сферами життєдіяльності людини.
Діяльнісний	Діяльнісноповедінковий	1.Вміння оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх. 2.Актуалізація ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім світом. 3. Особистий	1.Високий рівень сформованості вміння оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх. 2.Стійка актуалізація ціннісних орієнтацій у	1.Достатньо сформовані вміння оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх. 2.Виражений прояв ціннісних	1. Недостатньо сформовані вміння оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх. 2. Ситуативний прояв ціннісних	1.Несформованість вміння оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх. 2. Відсутній прояв ціннісних

		досвід пізнання навколишнього світу.	процесі взаємодії з навколишнім світом.	орієнтацій у процесі	орієнтацій у	
			3. Високий рівень сформованості особистого досвіду пізнання навколишнього світу	взаємодії з навколишнім середовищем. 3. Достатній рівень сформованості особистого досвіду пізнання навколишнього світу.	процесі взаємодії з навколишнім середовищем. 3. Недостатній рівень сформованості особистого досвіду пізнання навколишнього світу.	орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім середовищем. 3. Відсутній особистий досвід пізнання навколишнього світу.

Високий (пошуково-дослідницький) рівень характеризується усвідомленим позитивним ставленням до навколишнього світу, активним інтересом до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей, стійкими мотивами до пізнання навколишнього світу, сформованими на високому рівні знаннями про основне призначення об'єкта, про нестандартні способи використання різних об'єктів, сформованістю цілісності знань за сферами життєдіяльності людини; сформованими вміннями оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх; стійкою актуалізацією ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім середовищем, високим рівнем сформованості особистого досвіду пізнання навколишнього світу.

Достатній (частково-пошуковий) рівень відрізняється переважно позитивним ставленням до навколишнього світу, достатньою спрямованістю на встановлення взаємодії з навколишнім середовищем та вираженими мотивами до пізнання навколишнього світу, достатньою сформованістю цілісності знань за сферами життєдіяльності людини, вираженим інтересом до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей; достатньо сформованими вміннями оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх; вираженим проявом ціннісних орієнтацій у

процесі взаємодії з навколишнім середовищем та достатнім рівнем сформованості особистого досвіду пізнання навколишнього світу.

Середній (елементарний) рівень характеризується емоційно-нейтральним ставленням до навколишнього світу, частково вираженими мотивами до пізнання навколишнього світу, *безсистемністю* знань за сферами життєдіяльності людини, відсутнім інтересом до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей; недостатньо сформованими вміннями оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх; ситуативним проявом ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім середовищем і недостатнім рівнем сформованості особистого досвіду пізнання навколишнього світу.

Початковий (адаптаційний) рівень властивий дітям, відсутнім емоційно-ціннісним ставленням до навколишнього світу, відсутнім проявом мотивів до пізнання навколишнього світу, відсутнім інтересом до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей; фрагментарністю знань за сферами життєдіяльності людини, несформованістю вмінь оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх; відсутнім проявом ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім середовищем та відсутністю особистого досвіду.

Отже, розроблені критерії та їх показники, визначені рівні сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років забезпечують наукову достовірність під час проведення діагностичних досліджень щодо фактичного стану сформованості зазначеної якості.

3.2. Загальна методика та організація педагогічного експерименту

Теоретичний аналіз сутності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років на основі вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури дав змогу окреслити стратегію й тактику педагогічного експерименту, сформулювати необхідні вихідні положення, на яких буде ґрунтуватися розробка структурно-функціональної моделі та педагогічних умов оптимізації зазначеного освітнього

процесу.

З метою перевірки теоретичних засад дослідження, ефективності розробленої структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років був спланований та проведений упродовж 2003 – 2019 років лонгітюдний педагогічний експеримент, який *включав* констатувальний, формувальний та контрольний етапи. Констатувальний етап педагогічного експерименту проходив у три етапи:

- *перший етап* – організаційний, передбачав розробку діагностичного інструментарію дослідження, другий етап (діагностичний) – проведення діагностики суб'єктів дослідження, третій етап (узагальнюючий) – включав узагальнення результатів діагностики, їх інтерпретацію та визначення педагогічних проблем формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Педагогічний експеримент проводився на базі закладів дошкільної освіти м. Миколаєва №139, закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Сонечко» село Геронимівка Черкаської області, комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №40, Луцької міської ради Волинської області, Хмельницький заклад дошкільної освіти №2 «Соколятко» Хмельницької міської ради, навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок» с. Поступель Ратнівського району Волинської області, Миколаївської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №50 імені Г. Л. Дівіної, Черкаської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату І-ІІ ступенів Черкаської обласної ради, навчально-виховний комплекс №6 м.Хмельницького Хмельницької міської ради.

У педагогічному експерименті взяли участь 1103 респонденти, із них: – 507 дітей 5-8 років, які були розподілені: контрольна група (КГ- 254 особи) та експериментальна (ЕГ- 253 особи), вихованці (старші дошкільники закладів дошкільної освіти та учні 1-2 класу початкової школи), 120 учнів та 5 вчителів НУШ; 33 вихователі ЗДО, 32 вчителі початкових класів, 8 практичних психологів, 6 методистів ЗДО, 25 членів адміністрації закладів освіти, 390 батьків вихованців. Головною метою констатувального етапу педагогічного

експерименту було встановлення реального стану сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років і стану професійної готовності педагогів до реалізації зазначеного процесу засобами інтегрованого підходу. Мета констатувального етапу педагогічного експерименту конкретизована в таких завданнях дослідження:

1. З'ясування можливості використання діагностичних методик, які дозволяють визначити рівень сформованості, корегувати їх; визначити вихідний рівень.

2. З'ясувати змістові та технологічні можливості ЕЗО щодо організації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

3. Встановити рівень інноваційної компетентності вихователів і вчителів ЕЗО. З метою одержання статистично достовірних даних, які об'єктивно відображають стан сформованості у дітей 5-8 років досліджуваного феномена, нами було застосовано сукупність таких методів:

1. Вивчення документації ЕЗО: аналіз змісту планів виховної роботи, освітніх програм, варіативних програм розвитку дитини.

2. Метод спостереження. Враховуючи вік дітей 5-8 років, нами використано метод спостереження як один із методів одержання достовірності результатів дослідження. З метою регулярної фіксації результатів спостереження за дітьми ЕГ вихователі та вчителі початкових класів ЕЗО керувались принципами системності, систематичності й послідовності.

3. Анкетування різних видів: анкетування вихователів, вчителів початкових класів, батьків дітей.

4. Тестування: як ефективний метод встановлення фактичного рівня сформованості у дітей 5-8 років основ світосприйняття.

5. Інтерв'ювання та співбесіда з членами адміністрації ЕЗО, практичними психологами, вихователями, вчителями початкових класів, батьками дітей. Опитування проводилося вибірково, при цьому достовірність даних забезпечувалася дотриманням принципу випадкового відбору. Проведення індивідуальних і групових сфокусованих інтерв'ю з педагогами щодо стану

сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

6. Метод експертних оцінок: використано з метою одержання попередньої інформації про предмет дослідження, визначення педагогічних умов реалізації розробленої структурно-функціональної моделі формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, а також оцінювання її ефективності.

Для одержання якісних експертних оцінок до участі в експертизі залучалися вихователі, вчителі початкових класів, практичні психологи, методисти ЗДО, члени адміністрації та батьки вихованців.

7. Методи математичної статистики з використанням критерію Пірсона χ^2 для порівняння розподілу об'єктів двох вибірок за рівнями визначених показників сформованості досліджуваного феномена.

Отже, констатувальний етап педагогічного експерименту із перевірки стану організації освітнього процесу з формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у закладах ЗДО та в початковій школі потребував застосування процесуальних методик із перевірки достовірності отриманих статистичних та якісних результатів дослідження.

Діагностичний інструментарій дослідження основ світосприйняття у дітей 5-8 років (Табл. 3.2.1.).

Таблиця 3.2.1

Діагностична програма дослідження

Суб'єкт и	Компоне нти	Критерії	Показники	Методики дослідження
Діти 5-8 років	Мотиваці йний	Мотивацій но- ціннісний	1.Емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу. 2.Інтерес до пізнання навколишнього світу, себе та інших людей. 3.Мотиви до пізнання навколишнього світу.	1. Методика О. Козіної та О. Степанян «Характер ставлення молодших школярів до навколишньої природи» (Додаток А) 2. Методика «Дерево бажань» В. С. Юркевича (Додаток Б) 3.Методика «Читання казки» (дослідження домінуючих мотивів пізнання) (Додаток В)

	Знаннєвий	Когнітивний	1.Знання про основне призначення об'єкта. 2.Знання про нестандартні способи використання різних об'єктів 3. Цілісність знань за сферами життєдіяльності людини.	1.Дидактична гра «Об'єднайте у групи» (за предметними картками) (невербальний тест). 2.Проективна методика «Діагностика сприймання» (за Р. Немовим) «Чого не вистачає на цих малюнках?» (Додаток Г) 3. Графічна діагностична методика «Картина світу».
	Діяльнісний	Діялісно-поведінковий	1.Вміння оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх. 2.Актуалізація ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім світом. 3. Особистий досвід пізнання навколишнього світу.	1.Методика «Профіль соціального розвитку дитини» (Додаток Д) 2.Методика діагностики психо-соціальної зрілості поведінки дитини (за Таран О.П.) (Додаток Е) 3.Цільові спостереження педагогів
Вихователі та вчителі початкових класів	Інноваційна компетентність			Анкета «Інноваційна компетентність педагога» (Додаток Ж)
Батьки дітей 5-8 років	Педагогічна компетентність			Розроблена автором карта самооцінювання педагогічної компетентності батьків (Додаток И) Метод інтерв'ювання.

З метою реалізації першого завдання констатувального етапу педагогічного дослідження – вивчення документації ЕЗО: аналіз змісту планів виховної роботи, освітніх програм, варіативних програм розвитку дитини дало можливість виявити головну проблему в організації освітнього процесу в ЕЗО – відсутність цілеспрямованої педагогічної діяльності з формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Під час спілкування з директорами ЕЗО визначався рівень володіння педагогами професійними знаннями й уміннями, які сприяли б успішній педагогічній діяльності з формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: знання про суть, структуру та особливості виховного процесу в ЗДО та в початковій школі; уміння формувати позитивну мотивацію у дітей до пізнання предметів і явищ навколишнього світу; педагогічні здібності

формулювати цілі, використовувати засоби і способи ефективного впливу на виховання позитивного ставлення у дітей до пізнання навколишнього світу; вміння виховувати у дітей духовно-етичні цінності; уміння організовувати пошуково-дослідницьку діяльність дітей.

З метою виявлення рівня педагогічної готовності до впровадження інноваційних технологій та визначення напрямків методичної допомоги педагогам під час їх участі в експериментальній роботі з упровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології нами було проведено самооцінку педагогів з питання «Готовність до інноваційної діяльності» (вересень-жовтень 2003 р.), в якому взяли участь 65 педагогів. Результати самооцінювання представлені в таблиці 3.2.2 та на рис.3.2.1.

Таблиця 3.2.2

Результати самооцінювання педагогами готовності до інноваційної діяльності

Зміст опитування	Констатувальний (n=65)					
	«Так»		«Ні»		«Не впевнена»	
	п	%	N	%	п	%
1. Чи цікаві для вас новачі та експерименти в педагогічній діяльності?	29	44,6	13	20,0	23	35,4
2. Чи ви спробували застосувати елементи інноваційних технологій у своїй роботі в минулому навчальному році?	14	21,5	51	78,5		
3. Чи важко вам буде працювати в умовах участі в експерименті?	35	53,9	20	30,8	10	15,3
4. Чи застосовуєте інтеграцію в освітньому процесі?	4	6,2	61	93,8		
5. Чи обізнані з особливостями впровадження інтегрованого підходу в освітньому процесі?	4	6,2	61	93,8		
6. Чи відносите ви до пріоритетної мети виховання дитини 5-8 років формування основ світосприйняття?			49	75,4	16	24,6

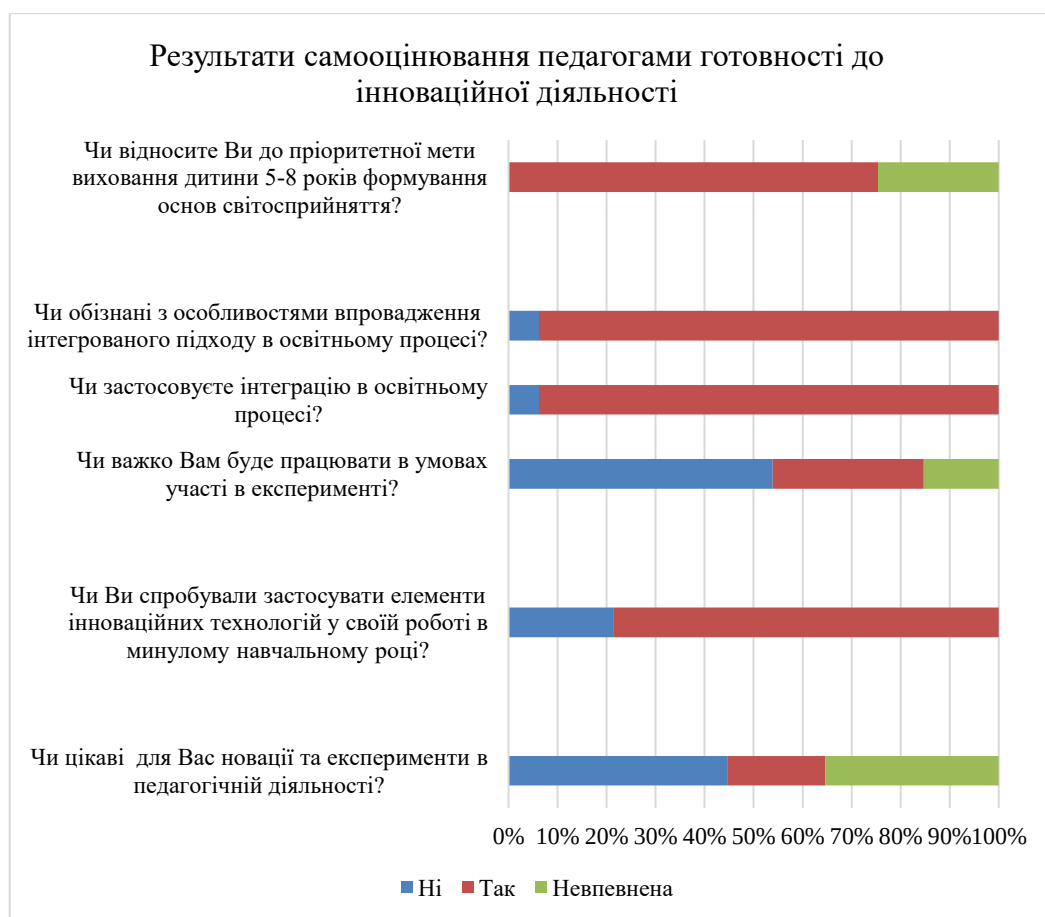


Рис. 3.2.1. Результати самооцінювання педагогами готовності до інноваційної діяльності

Педагоги вважають, що причинами, які гальмують упровадження нових педагогічних ідей і технологій «Психологічна неготовність учнів до сприйняття інновацій», «Недостатнє матеріальне забезпечення», «Надмірна насиченість матеріалу», «Нестача часу», «Недосконале знання психології дитини». На питання «Чи приваблює вас інноваційна діяльність, якщо так, то чим?» педагоги дали такі відповіді: «Розвиває інтерес учнів до вивчення предмета», «Можливість педагогу проявити себе», «Можливість запроваджувати нові методи і форми роботи з дітьми», «Бажання дізнатись щось нове». До внутрішніх протиріч, які заважають включенню в інноваційну діяльність, педагоги назвали: не впевненість у позитивному результаті, сумніви щодо успішності участі в інноваційній діяльності, ніхто не зважає на додаткові витрати часу й сил для роботи по-новому; немає впевненості, що нове буде краще старого. Педагоги назвали такі особисті

ознаки готовності до створення новацій: прагнення пізнати нове; бажання експериментувати; креативність; попередній досвід. До діагностичних методів, якими педагоги володіють вільно, педагоги віднесли: тестові, анкетування, спостереження. На питання «Які нові технології ви могли б застосувати за сприятливих умов?» педагоги дали такі відповіді: «проектні технології, особистісно орієнтовані, інтегровані».

Отже, дослідження стану готовності педагогів ЗДО та початкової школи до участі в інноваційному експерименті дає підстави зробити такі висновки:

1. Більшість опитаних педагогів цікавляться педагогічними інноваціями (44,6%).

2. Внутрішнім протиріччям, що заважає включенню в інноваційну діяльність, є невпевненість у позитивному результаті, відсутність педагогічного оптимізму в позитивних результатах.

3. Лише 21,5% (14) спробували застосувати які-небудь новинки у своїй роботі в минулому навчальному році.

4. 53,9% педагогів вважають, що важко працювати в умовах експерименту.

5. 93,8% педагогів не застосовують інтеграцію та не обізнані з особливостями впровадження інтегрованого підходу в освітньому процесі.

6. 75,4% педагогів не відносять до пріоритетної мету формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, але й не заперечують її важливість у сучасних умовах виховання особистості. Вихователі закладів дошкільної освіти та вчителі початкових класів ЕЗО виявляють інтерес до проблеми формування світосприйняття у дітей 5-8 років, зацікавлені в більш глибокому пізнанні особистості сучасної дитини, однак, їм потрібна допомога практичного психолога у вивченні структур світосприйняття, у застосуванні психолого-педагогічних знань на практиці. Отже, на основі результатів анкетування педагогів ЕЗО ми прийшли до висновку про необхідність корекції методичного моделювання структури, змісту, психолого-

педагогічних методик і технологій освітнього процесу відповідно до індивідуальних особливостей дітей 5-8 років, що сприятиме: становленню у них позитивного світосприйняття під час пізнавальної діяльності; варіативності змісту діяльності; стимулюванню пізнавальної мотивації дітей. Метод анкетування (опитування) мав на меті з'ясувати рівень знань педагогів про актуальні проблеми виховання дітей 5-8 років; виявлення професійних утруднень, які, на думку вихователів та вчителів початкових класів ЕЗО, гальмують процес формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Крім того, важливого значення набуває виявлення рівня володіння педагогами технологіями формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, що дає змогу виокремити комплекс педагогічних умов з метою оптимізації зазначеного процесу. Резюмуючи зазначене вище, ми прийшли до висновку, що опитані педагоги ЗДО та початкової школи володіють професійним потенціалом упровадження інноваційної технології та участі в педагогічному експерименті при умові методичного супроводу та підвищення рівня інноваційної компетентності. Зазначене вище свідчить про те, що у вихователів ЗДО та вчителів початкових класів є бажання працювати в оновленій системі та реалізувати свій професійний та особистісний потенціал у повній мірі.

Розробка діагностичних методик є необхідною умовою для подальшої роботи з формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Для визначення вихідного рівня розвитку сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років цілісної картини світу у старших дошкільників було використано серію діагностичних методик. Оскільки ознайомлення старших дошкільників з навколишнім світом здійснюється за сферами життєдіяльності, враховуючи це, були розроблені діагностичні завдання для проведення констатувального етапу дослідження. Розглянемо більш детально діагностику сформованості цілісної картини світу, що передбачала проведення двох методик відповідно до визначених нами критеріїв та показників.

Дослідження показників мотиваційно-ціннісного критерію сформованості основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ, зокрема ціннісного ставлення до

природи, проводилось за методикою О. Козіної та О. Степанян «Характер ставлення до природи». В результаті експериментального дослідження були з'ясовані особливості розвитку сприйняття природи дітьми ЕГ та КГ та виявлено чотири типи характеру ставлення до природи: естетичне, емоційно-пізнавальне, утилітарне та індиферентне. Естетичне ставлення дітей до природи характеризується достатньо розвиненим сенсорним сприйняттям природи, зокрема: яскраво вираженою емоційною реакцією на її красу; спробою поетизувати природу. Діти з емоційно-пізнавальним рівнем виявляють зацікавлено-ігрове ставлення до природи з елементами естетичної зацікавленості, що відрізняється ситуативністю проявів у різних видах діяльності. Для утилітарного рівня ставлення дітей до природи характерні: перевага споживацького ставлення до об'єктів природи на основі раціональних підходів. Індиферентне ставлення дітей КГ та ЕГ характеризується відсутністю емоційної реакції на красу природи. Проаналізувавши результати тестування, ми отримали такі статистичні дані: 13,8% дітей КГ та 14,2% ЕГ проявили естетичне ставлення до природи; відповідно 15,4% та 14,6% – емоційно позитивне ставлення до природи; 32,4% та 33,6% – утилітарне ставлення; 38,6% та 37,6% – індиферентне ставлення (табл. 4). Зазначені вище результати дослідження характеру ставлення дітей ЕГ та КГ до природи дають підстави зробити висновок про необхідність підвищення рівня виховного процесу, спрямованого на формування у дітей ціннісного ставлення до природи (табл. 3.2.3 та рис.3.2.2).

Таблиця 3.2.3

Результати дослідження характеру ставлення дітей ЕГ та КГ
до природи

Група	Характер ставлення до природи							
	Естетичне ставлення до природи		Емоційно позитивне ставлення до природи		Утилітарне ставлення до природи		Індиферентне ставлення до природи	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
КГ	35	13,7	39	15,4	82	32,3	98	38,6
ЕГ	36	14,2	37	14,6	85	33,6	95	37,6

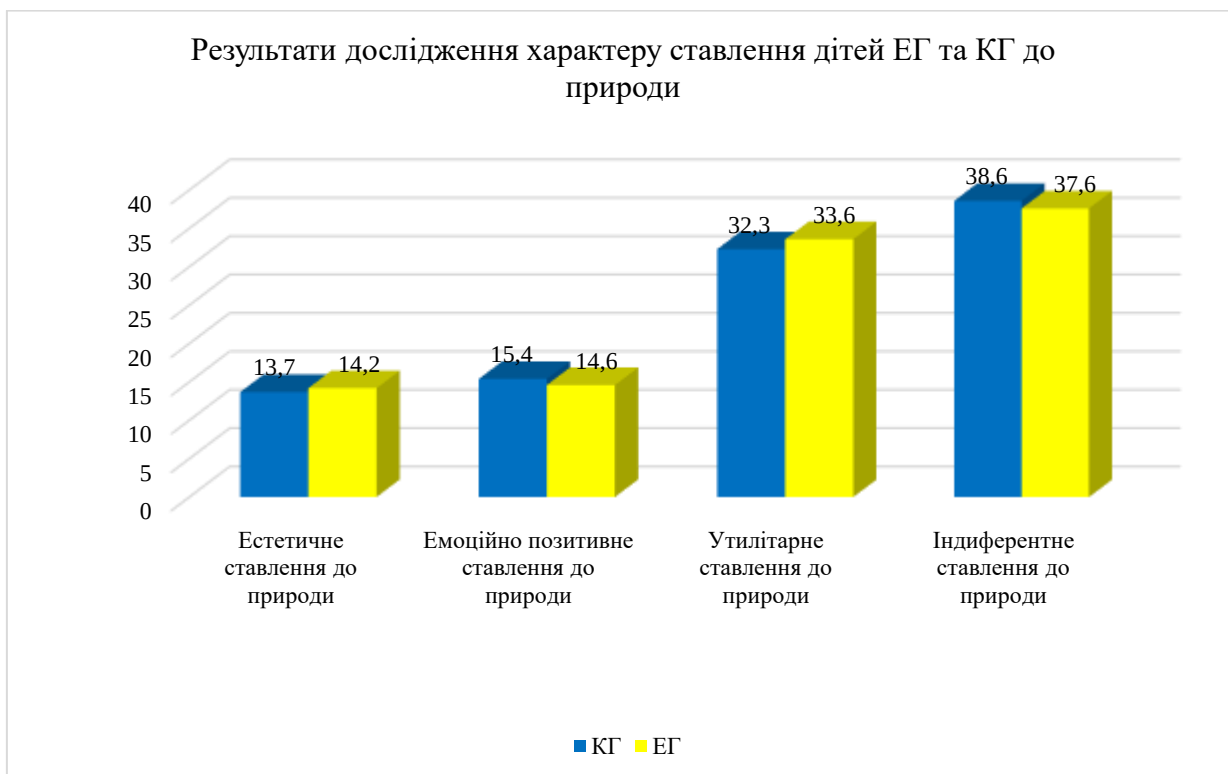


Рис. 3.2.2. Результати дослідження характеру ставлення дітей ЕГ та КГ до природи

З метою з'ясування характеру інтересу, що проявляють діти ЕГ та КГ до об'єктів навколишнього середовища, вихователі ЕЗДО та вчителі початкових класів також спостерігали за проявом дітьми уваги, зацікавленості об'єктами та явищами природи, виникненням запитань пізнавального характеру, проявом бажання дізнатися нове. Завдяки цільовому спостереженню було об'єктивно досліджено характер пізнавального інтересу у дітей КГ та ЕГ до пізнання навколишнього світу, себе та інших людей. За методикою В. Юркевича «Древо бажань» [49]. нами були досліджені пізнавальні потреби дітей КГ та ЕГ. Відповідно до зазначеної методики використовувалися словесні ситуації, на вирішення кожної з яких дітям відводився певний час (Додаток Б). Дітям було запропоновано: визначитися з бажанням, яке для них виконає чарівник; поставити запитання мудрецю; вибрати подорож, щоб злітати на килимі-

літаку; попросити чудо-машину виконати певну роботу; сказати, про що хотіли б дізнатися з книги країни Уявлендія; сказати, що б зробили в такому місці, де все дозволяється. Якісний аналіз результатів діагностики свідчить про те, що високий рівень мають 12,6% дітей КГ та 13,0% ЕГ, які прагнуть проникнути в причинно-наслідкові зв'язки явищ, чітко проявляють дослідницький інтерес до пізнання: чарівнику висловлювали бажання зробити так, щоб завжди на планеті було тепло, щоб не гинули від морозу квіти; у мудреця цікавилися: «чому вночі небо чорне?», виявляли бажання здійснити подорож у Космос та дізнатись, на яких планетах живуть люди; у чудо-машини просили, наприклад, зробити прилад, через який можна було б спостерігати за природою та життям людей у різних країнах світу.

Середній рівень мають 52,7% КГ та 53,4% ЕГ, які виявляють потребу в знаннях, але їх приваблює лише конкретні знання про навколишній світ, причому поверхневі: не проявляли особливого інтересу до пізнання чогось нового, загадкового, незвичайного, не могли висловити свої бажання, сформулювати їх.

Низький рівень мають 34,7% дітей КГ та 33,6% ЕГ – діти задовольняються нескладною інформацією, наприклад, їх цікавить реальність почутої колись казки, легенди, більшість бажань «споживчого» змісту - мати іграшки, телефон, планшет або купити кішку чи собаку, проводити дозвілля весело, але не проявляють інтересу до навколишнього світу. Деякі діти не одразу змогли визначитися з бажаннями, але потім відповідали: «щоб швидше настав день народження», «щоб ніхто ніколи не хворів, щоб всі були багатими». На питання про те, куди діти хотіли б злітати на килимі-літаку, діти відповідали: «в Туреччину, Єгипет, в Африку». На питання про те, що повинна зробити чудо-машина, найчастіше діти відповідали: «прибрати іграшки», «приготувати смачненьке», «виконати домашнє завдання», що свідчить про низький рівень пізнавальної потреби. Дітей цікавить проста

інформація, наприклад, про динозаврів, але при цьому вони не конкретизують, що саме є для них цікавим. Утрудненням для дітей як КГ, так і ЕГ було формулювання питань, визначення з бажаннями.

Досліджуючи рівень прояву інтересу дітей КГ та ЕГ до пізнання навколишнього світу, нами використані типи пізнавальної активності, виділені С. Ладивір [18]: активне пізнавальне спрямування на навколишній світ, що проявляється як постійне прагнення нових вражень і знань, *показниками якого є* ініціативна постановка запитань (дорослим, одноліткам) і проблемних завдань (собі самому); пізнавальне спрямування проявляється у проблемних ситуаціях, показниками якого є участь у проблемних ситуаціях, створених вихователем або викликаних конкретними умовами діяльності; пізнавальна пасивність є відсутністю пізнавального спрямування дитини без спеціального стимулювання його з боку дорослого і подальшого керівництва для концентрації зусиль дитини на розв'язання пізнавальних завдань доступними їй засобами, *показниками якого є* відсутність зацікавленості і допитливості, розв'язання пізнавального завдання лише під прямим керівництвом і контролем педагога. Дослідження на констатувальному етапі характеру пізнавального інтересу дітей КГ та ЕГ дає підстави констатувати, що активний інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей проявили 12,6% дітей КГ та 13,0% ЕГ; виражений інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей проявили 16,1% дітей КГ та 15,8% ЕГ; ситуативний інтерес - 36,6% в КГ та 37,6% ЕГ; відсутній інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей у 34,7% дітей КГ та 33,6% ЕГ. Зазначені вище результати діагностики свідчать про ідентичність статистичних даних щодо характеру пізнавального інтересу у дітей КГ та ЕГ на початок педагогічного експерименту (табл.3.2.4 та рис.3.2.3).

Таблиця 3.2.4

Дослідження характеру пізнавального інтересу дітей КГ та ЕГ на констатувальному етапі

Група	Характер пізнавального інтересу							
	Активний інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей		Виражений інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей		Ситуативний інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей		Відсутній інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
КГ	32	12,6	41	16,1	93	36,6	88	34,7
ЕГ	33	13,0	40	15,8	95	37,6	85	33,6

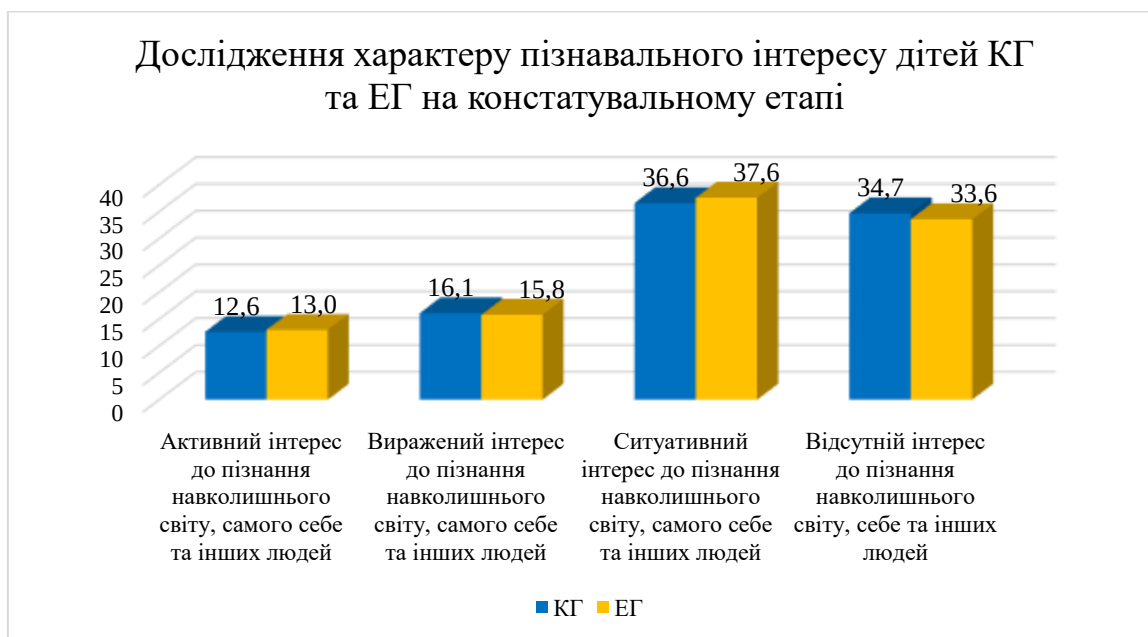


Рис.3.2.3 Дослідження характеру пізнавального інтересу дітей КГ та ЕГ на констатувальному етапі

Методика «Читання казки» була використана з метою визначення домінуючого ігрового чи пізнавального мотиву діяльності дітей КГ та ЕГ. Методичний коментар до методики. Педагог презентує дітям звичайні, не надто привабливі іграшки, після чого дітям пропонують упродовж хвилини

розглянути їх. Після перегляду іграшок педагог пропонує дітям послухати казку, яку вони раніше не чули. Під час читання казки педагог перериває її на цікавому місці і запитує дітей, чого їм хочеться більше: погратися з іграшками чи дослухати казку до кінця. Більшість дітей КГ(57,0%) та ЕГ (53,4%) виявили бажання погратись з іграшками, що свідчить про домінування у них ігрового мотиву діяльності.

Отже, узагальнюючи результати діагностики, нами встановлено рівень сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за мотиваційно-ціннісним критерієм на констатувальному етапі педагогічного експерименту. Так, високий рівень сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття за мотиваційно-ціннісним критерієм було виявлено в 13,8 % дітей контрольної групи і 14,2 % в дітей експериментальної групи. Достатній рівень означених якостей спостерігали в 15,4 % дітей КГ і 14,6 % – ЕГ, різниця за визначеним критерієм рівня склала 0,8 %. Середній рівень сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття було виявлено у 32,3 % КГ та в 33,6 % ЕГ. Початковий рівень ми спостерігали у 38,6 % дітей КГ та в 37,6 % ЕГ. Як видно з результатів обстеження дітей КГ та ЕГ, рівень сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття за мотиваційно-ціннісним критерієм переважно початковий і середній (табл.3.2.5 та рис.3.2.4).

Таблиця 3.2.5

Рівні сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за мотиваційно-ціннісним критерієм на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Рівні сформованості	Контрольна група		Експериментальна група	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий	35	13,8	36	14,2
Достатній	39	15,4	37	14,6
Середній	82	32,3	85	33,6
Початковий	98	38,6	95	37,6

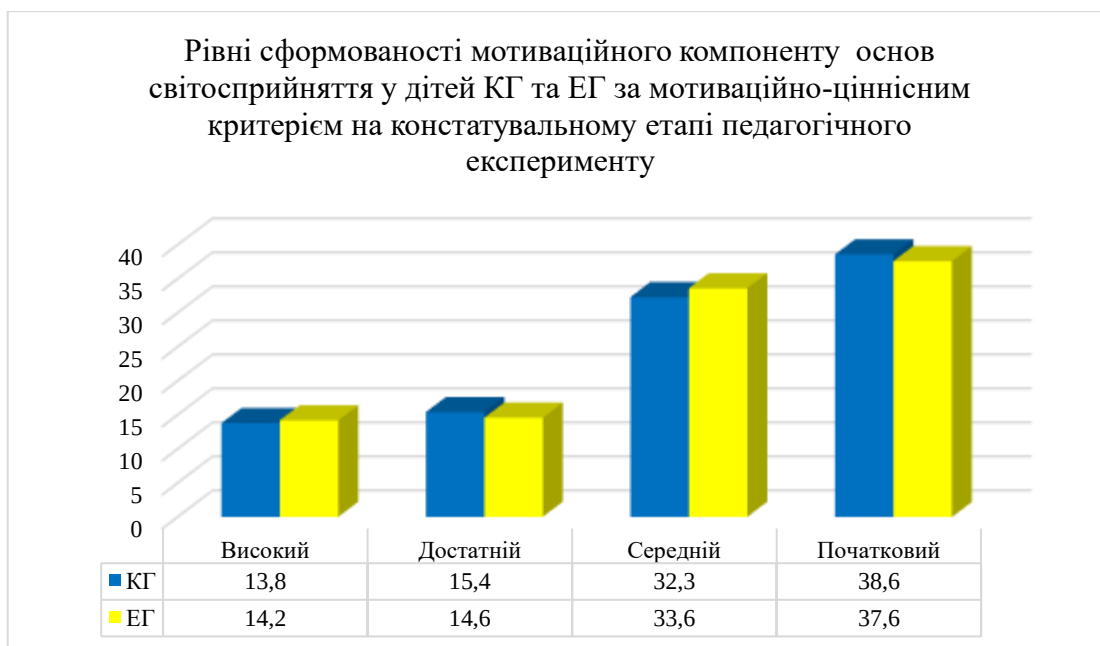


Рис.3.2.4 Рівні сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за мотиваційно-ціннісним критерієм на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Сформованість знаннєвого компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за когнітивним критерієм проводилось за показниками: цілісність знань за сферами життєдіяльності людини, знання про основне призначення об'єкта; знання про нестандартні способи використання різних об'єктів.

Діагностика за показником «цілісність знань за сферами життєдіяльності людини» проводилась у формі дидактичної гри «Об'єднайте у групи» (за предметними картками) (невербальний тест). Мета: визначити рівень цілісності знань за сферами життєдіяльності людини у дітей КГ та ЕГ. Методичний коментар. Дітям пропонували визначити відповідність змісту малюнків сферам життєдіяльності: «Людина і природа», «Людина і техніка», «Людина і культура», «Людина і Всесвіт», «Людина і суспільство». Високий рівень (5 балів) демонстрували діти КГ та ЕГ, які встановили правильно відповідність 5 карток сферам життєдіяльності людини; 4 бали – 4 картки (більшість дітей не визначили сферу життєдіяльності «Людина і Всесвіт»); 3 бали - 3 картки; 2 бали – встановили правильно відповідність 1-2 картки.

За методикою (за Р. Нємовим) «Чого не вистачає на цих малюнках?»

проводилась діагностика рівня сприйняття предметів у дітей КГ та ЕГ. Методичний коментар: дітям показують малюнок, на якому аркушем паперу прикриті всі фрагменти цілого, за винятком фрагмента «а». Дитині пропонується за цим фрагментом малюнка за 10 сек. сказати, який предмет зображено на малюнку. Якщо за цей час дитина не надала правильну відповідь на поставлене питання, то на такий же час – 10 сек. – їй показують наступний, трохи детальніший малюнок «б», і так далі, до тих пір, поки дитина, нарешті, не здогадається, що зображено на цьому малюнку.

Враховується час, у цілому витрачений дитиною на розв'язання завдання, і кількість фрагментів малюнка, які їй довелося проглянути, перш ніж остаточно назвати предмет. На основі узагальнення результатів діагностики зроблено такі висновки: 10 балів – високий рівень сприйняття отримали 12,2% (31 дитина КГ) та 12,7% (32 дитини ЕГ), які за час менше ніж 10 сек. за фрагментом зображення «а» змогли правильно визначити зображений предмет; 7-9 балів – достатній рівень сприйняття продемонстрували 13,0% (33 дитини КГ) та 13,1% (33 дитини ЕГ), встановивши, що на даному малюнку зображений собака, лише за фрагментом зображення «б», витративши на це в цілому від 11 до 20 сек; від 4 до 6 балів – середній рівень у 36,3% (92 дитини КГ) та 36,3% (92 дитини ЕГ), які витратили на це від 21 до 30 сек. та визначили, що це собака, лише за фрагментом «в»; від 1 до 3 балів – низький рівень сприйняття у 38,6% дітей КГ (98) та у 37,9% дітей ЕГ (96), які за час, більший ніж 50 сек., взагалі не змогли здогадатися, що це за тварина, проглянувши всі три фрагменти: «а», «б» і «в». Отже, діагностика сприйняття предметів у дітей (за Р. Немовим) дає підстави стверджувати, що у дітей як КГ, так й ЕГ недостатньо сформоване цілісне сприйняття предметів.

На основі використання графічної діагностичної методики тест «Картина світу» (образ світу) виявлено особливості світосприймання, світовідчування, суб'єктивне уявлення про навколишній світ у дітей КГ та ЕГ.

Мета діагностичної методики: вивчення індивідуальних особливостей «картини світу». *Методичний коментар*: дітям КГ та ЕГ запропоновано намалювати «картину світу», тобто світ, його образ, яким вони його собі уявляють. *Матеріал*: аркуш паперу розміром 250×150 см, олівці і фарби. *Інтерпретація* малюнків дітей проводилась за Є. Романовою й О. Потьомкіною [29] на основі їх особливостей, зокрема:

1. «Планетарна» картина світу характеризується зображенням дитиною земної кулі, інших планет Сонячної системи – когнітивна картина світу, у вигляді загальноприйнятих знань.

2. «Пейзажна» – у вигляді міського або сільського пейзажу з присутністю людей, тварин, дерев, квітів і т. п.

3. Безпосереднє оточення, обстановка довкола себе, свого будинку, яка є насправді або ситуативна – «те, що спадає на думку».

Несподівані образи, лампа, свічка, що горить, що йдуть від відчуття дитини.

4. Опосередкована або метафорична картина світу передає представлений у вигляді певного складного образу та найбільш близька художньому, естетичному сприйняттю світу.

5. Абстрактна, схематична відрізняється лаконізмом побудови, у вигляді абстрактного образу, знака, символу.

Виходячи з перерахованих видів зображень «картини світу», можна відзначити, що вони відображають знання дитини про планетарну будову або власні почуття, що викликають ті або інші образи, або створення образу бажаної картини світу.

За основу *первинної інтерпретації* тесту «Картина світу» з метою класифікації отриманих експериментальних результатів нами використано психологічні типи К. Юнга, що визначені відповідно до схеми Г. Ріда, який виділяє певні характерологічні ознаки для виявлених восьми видів малюнків. [48].

1. Емфатичний малюнок (імпресіоністський, експресивний) характеризує

прагнення дитини передати власні почуття, враження.

2. Гаптичний малюнок характеризує зображення певних внутрішніх відчуттів.

3. Ритмічний малюнок – передає зображення руху.

4. Структурний малюнок – спрямований на передачу структури цілого.

5. Органічний малюнок характеризується зображенням органічно природних форм (дерев, квітів, тварин, людини).

6. Малюнок, що включає різні об'єкти, які важко об'єднати яким-небудь зв'язком.

7. Декоративний малюнок характеризується передачею кольору, узорів, орнаментів, прикрас.

8. Імажинативний малюнок розкриває певний сюжет, окремого персонажа або образи власної фантазії.

Інтерпретуючи малюнки дітей КГ та ЕГ за зазначеною вище методикою, ми прийшли до висновку: діти 5-6 років КГ (36,6%) та ЕГ (36,4%) демонструють «пейзажну» картину світу та відповідно 38,6% і 37,9% – ситуативну картину світу; діти 7-8 років як КГ (25,2%), так й ЕГ(25,7%) представили на малюнках «планетарну картину світу» та метафоричну картину світу. Отже, на основі аналізу результатів дослідження нами зроблено висновок, що переважна більшість дітей КГ та ЕГ має середній і початковий рівень сформованості знаннєвого компонента основ світосприйняття (табл.3.2.6. та рис. 3.2.5).

Таблиця 3.2.6

Рівні сформованості знаннєвого компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за когнітивним критерієм на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Рівні сформованості	Контрольна група		Експериментальна група	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий	31	12,2	32	12,7
Достатній	33	13,0	33	13,1
Середній	92	36,2	92	36,3
Початковий	98	38,6	96	37,9

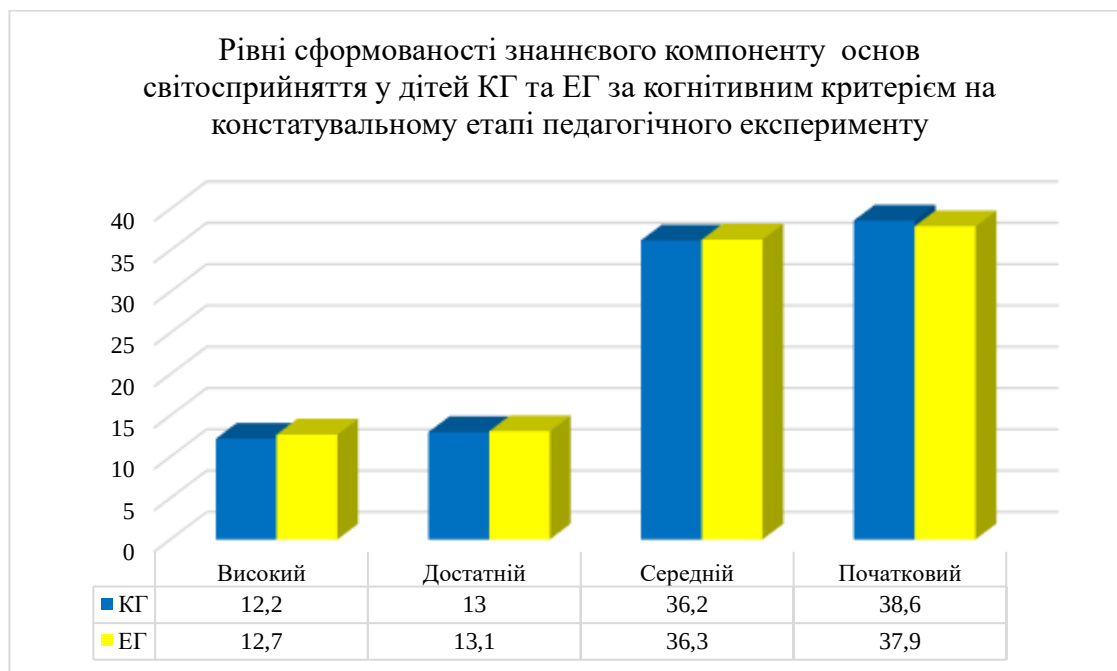


Рис.3.2.5 Рівні сформованості знаннєвого компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за когнітивним критерієм на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Метою діагностики діяльнісного компонента сформованості основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ було дослідження таких показників: вміння оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх, актуалізації ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім світом, особистий досвід пізнання навколишнього світу. Дослідження діяльнісного компонента сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років КГ та ЕГ проводилось за такими методиками: «Профіль соціального розвитку дитини», методика діагностики психосоціальної зрілості поведінки дитини (за О. Таран) [9, с. 42–43].

Методика «Профіль соціального розвитку дитини» є експертною оцінкою дитини педагогами та батьками і побудована за принципом семантичного диференціалу та представляє перелік парних протилежних тверджень, які оцінюються від +2 до - 2, що визначає міру прояву певної характеристики у дитини. *Мета:* визначити рівень досвіду соціальної поведінкової компетентності і комунікативних навичок дитини 5-8 років.

Методичний коментар. Експерту пропонується бланк з характеристиками та шкалою оцінювання прояву. Далі пропонується уважно прочитати запропоновані характеристики та оцінити міру їх прояву у конкретної дитини, поставити позначки навпроти обраної оцінки. Результати діагностики свідчать про те, що 32,2% дітей КГ та 31,8% ЕГ легко входять у контакт із дорослим, відгукуються на прохання дорослих, з радістю діють спільно з дорослими, легко приймають допомогу дорослого, часто взаємодіють з однолітками, успішно діють у колективній грі, виявляють якості лідера, вміють зацікавити в чомусь інших дітей, успішно розв'язують конфлікти з однолітками, контролюють свою поведінку, вміють стримуватись, бережливо ставляться до рослин, тварин, книг, іграшок.

Однак, 67, 8% КГ та 68,2% ЕГ уникають контакту з дорослим, не завжди реагують на їх прохання, не завжди люблять діяти спільно з дорослими, часто уникають взаємодії з однолітками та не завжди легко встановлюють дружні стосунки з однолітками, проявляють пасивність у колективних іграх, воліють підкорятися, не вміють зацікавити інших дітей, мають проблеми у розв'язанні конфлікту з однолітками, не завжди вміють стримуватись, контролювати свою поведінку, орієнтуються частіше всього лише на свої інтереси, не завжди бережливо ставляться до природи (фауни, флори), до книг, до іграшок.

Методика діагностики психосоціальної зрілості поведінки дитини (за О. Таран) є експертною оцінкою характеристик дитини педагогами та батьками й містить чотири варіанти відповіді, які вказують на міру прояву певної поведінкової характеристики у дитини.

Методичний коментар. Експерту пропонується бланк з характеристиками та варіантами особливостей їх прояву. Далі пропонується уважно прочитати запропоновані характеристики та оцінити їх міру прояву у конкретної дитини, поставити позначку навпроти обраної особливості прояву.

За результатами проведеної діагностики встановлено, що 12,6% дітей КГ та 13,1% ЕГ мають високий рівень психосоціальної зрілості поведінки та відповідно 13,4% та 12,7% - достатній: проявляють пізнавальний інтерес,

володіють початковими формами дослідництва, формулюють запитальні речення, роблять спроби самостійно знайти відповідь на них; адекватно реагують на різні життєві ситуації, стримують негативні емоції, співвідносять характер емоційної поведінки з її наслідками для тих, хто поряд; виявляють цілеспрямованість та самостійність, здатні до елементарної відповідальності за ухвалене рішення; здатні керуватися у своїй поведінці моральними нормами, відчують межі припустимої поведінки, можуть будувати свою поведінку з урахуванням можливих реакцій інших людей; розрізняють соціально схвальну поведінку від несхвальної.

Однак, більшість дітей (74,0%) КГ та (74,3%) ЕГ мають середній та початковий рівень сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття: мають проблеми у взаємодії з навколишнім середовищем зокрема у спілкуванні з іншими людьми, у прийнятті самостійних рішень у різних життєвих ситуаціях, не проявляють цілеспрямованість та самостійність. Отже, на основі цільових спостережень педагогів за дітьми КГ та ЕГ, проведення діагностики дослідження нами визначено рівень сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття у дітей 5-8 років (табл.3.2.7 та рис.3.2.6).

Таблиця 3.2.6

Рівні сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за діялісно-поведінковим критерієм на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Рівні сформованості	Контрольна група Констатувальний етап		Експериментальна група Констатувальний етап	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий	32	12,6	33	13,1
Достатній	34	13,4	32	12,7
Середній	93	36,6	94	37,2
Початковий	95	37,4	94	37,1

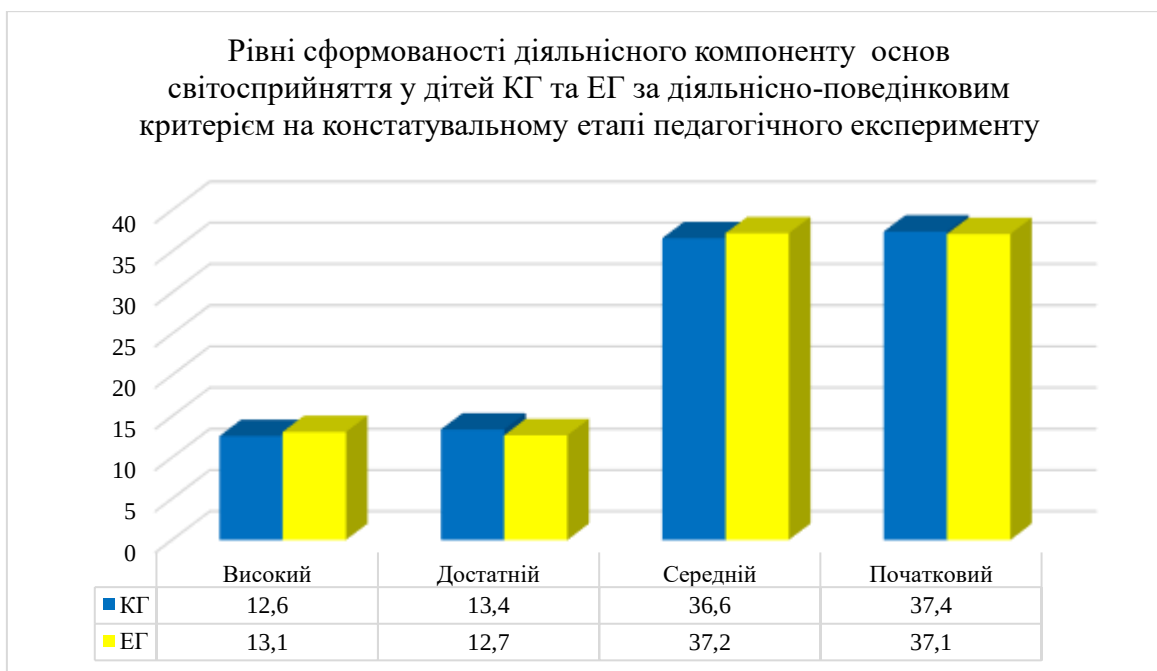


Рис.3.2.6 Рівні сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за діяльнісно-поведінковим критерієм на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Порівняльний аналіз рівнів сформованості компонентів основ світосприйняття у дітей 5-8 років дає підстави стверджувати, що результати мотиваційного компоненту як у КГ, так і в ЕГ перевищують знаннєвий та діяльнісний компоненти (табл.3.2.8 та рис.).

Таблиця 3.2.8

Рівень сформованості компонентів основ світосприйняття у дітей ЕГ на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Рівні	Компоненти сформованості світосприйняття						Середній показник сформованості	
	Мотиваційний		Знаннєвий		Діяльнісний			
	Абс.	(у %)	Абс.	(у %)	Абс.	(у %)	Абс.	(у %)
Високий	36	14,2	32	12,7	33	13,1	34	13,3
Достатній	37	14,6	33	13,0	32	12,6	34	13,4
Середній	85	33,6	92	36,4	94	37,1	90	35,7
Початковий	95	37,6	96	37,9	94	37,2	95	37,6

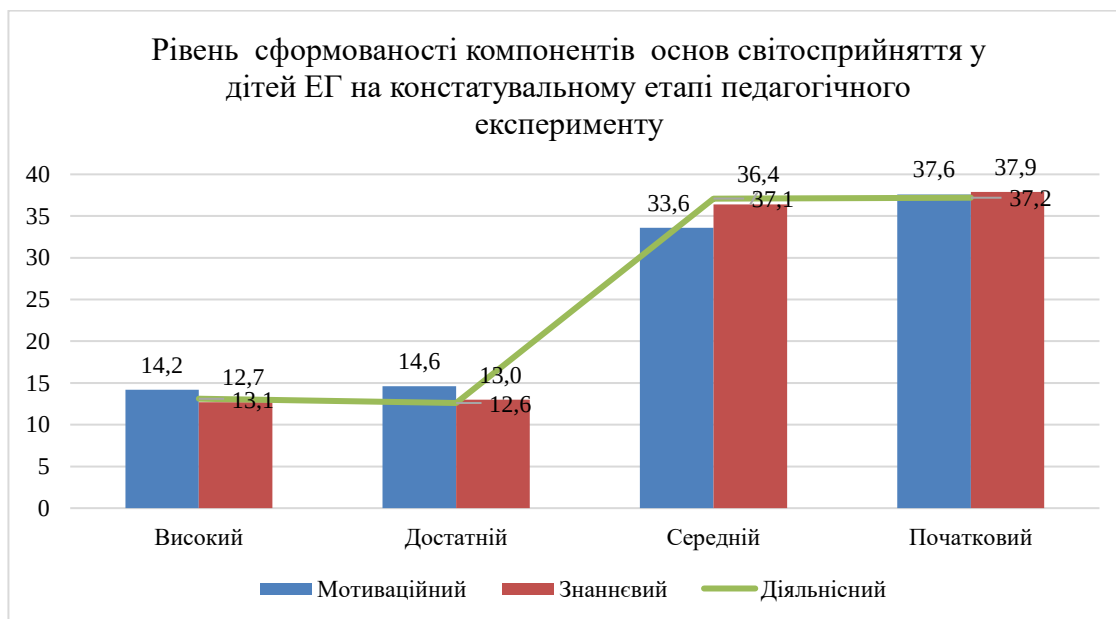


Рис.3.2.7. Рівень сформованості компонентів основ світосприйняття у дітей ЕГ на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Порівняльний аналіз результатів діагностики сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років на констатувальному етапі педагогічного експерименту (ЕГ) ЕГ та КГ за середнім показником дає підстави стверджувати: високий рівень мають 12,7% дітей КГ і 13,3,0% – ЕГ; відповідно достатній рівень – 13,9% КГ і 13,4% – ЕГ; середній рівень – 35,0% КГ і 35,7% ЕГ; початковий рівень – 37,2% КГ і 37,6% КГ, що свідчить про ідентичність вихідних даних (табл. 3.1.9 та рис. 3.1.8).

Таблиця 3.2.9

Порівняння рівнів сформованості основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ на констатувальному етапі педагогічного експерименту (у %)

Рівні	Контрольна група		Експериментальна Група	
	Абс.	(у %)	Абс.	(у %)
Високий	33	12,9	34	13,3
Достатній	35	13,9	34	13,4
Середній	89	35,0	90	35,7
Початковий	97	38,2	95	37,6

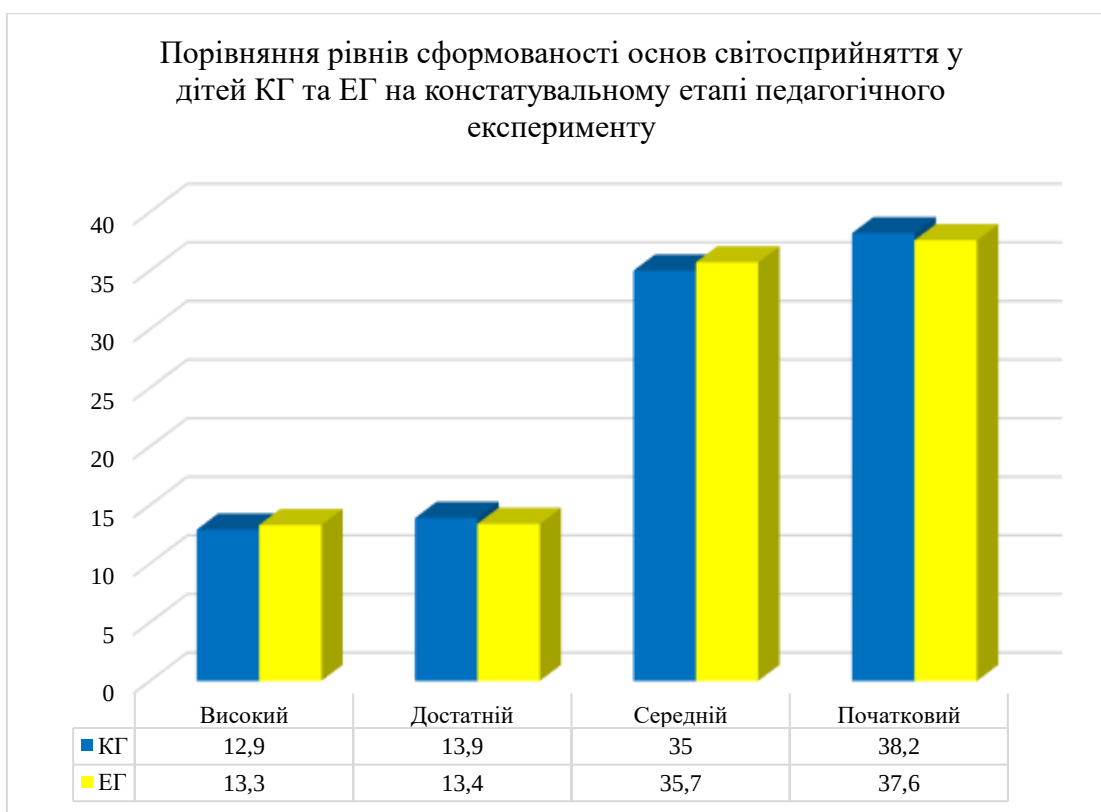


Рис.3.2.8 Порівняння рівнів сформованості основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ на констатувальному етапі педагогічного експерименту (у %)

Порівняльний аналіз даних контрольної та експериментальної груп свідчить про несуттєву різницю у рівнях сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років та ЕГ.

Враховуючи роль родини у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років, нами було запропоновано батькам дітей КГ та ЕГ здійснити самооцінювання щодо визначення рівня готовності до партнерської взаємодії з педагогами у формуванні основ світосприйняття у дітей (табл.3.2.10).

Таблиця 3.2.10

Результати самооцінювання батьків з питання партнерської взаємодії з педагогами у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років

		КГ		ЕГ	
		Абс. (193)	(у %)	Абс. (197)	(у %)
1.	Ініціатива та пропозиції щодо	25	12,95	27	13,70

	розв'язування різних проблем виховання їхніх дітей.				
2.	Усвідомлення необхідності впливати на формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років	48	24,87	47	23,86
3.	Уважне ставлення до пізнавальних потреб дитини	38	19,68	41	20,81
4.	Навчання дитини вільному спілкуванню з дорослими різного віку.	41	21,24	44	22,33
5.	Створення умов для активного пізнання дитиною навколишнього світу: • перегляд пізнавальних програм; • придбання дитячих енциклопедій; • пояснення дитині під час прогулянок явищ природи; • навчання спостережливості; • відповіді на пізнавальні питання дитини; • розвиток дитини (відвідування музеїв, театрів, екскурсії цікавими місцями міста).	41	21,24	40	20,30
6.	Пробудження фантазії та уяви	36	18,65	38	19,29

	дитини: спільне конструювання, написання казок, оповідань, виготовлення творчих виробів.				
7.	Прищеплення навичок об'єктивної самооцінки вчинків дитини.	19	9,84	21	10,65
8.	Визнання дитини особистістю.	35	18,13	33	16,75
9.	Розвиток у дитини позитивного світосприйняття.	43	22,28	41	20,81
10.	Вивчення психологічної та педагогічної літератури з проблем виховання, участь в онлайн-консультаціях фахівців.	25	12,95	27	13,71
11.15	Відкритість до співпраці з педагогами.	39	20,21	43	21,83

Зміст діагностики батьків дітей 5-8 років передбачав виявлення впливу родин на формування компонентів світосприйняття у дітей, зокрема: мотиваційного, знаннєвого, діяльнісного. Аналіз результатів самооцінювання батьків щодо визначення рівня готовності до партнерської взаємодії з педагогами у формуванні основ світосприйняття у дітей дає підстави стверджувати, що 22,28% батьків КГ та 20,81% ЕГ приділяють увагу розвитку у дитини позитивного світосприйняття, відповідно 21,24% та 20,30% – піклуються про створення умов для активного пізнання дитиною навколишнього світу, 19,68% та 20,81% – уважно ставляться до пізнавальних потреб дитини, 20,21% та 21,83% – відкриті до співпраці з педагогами. Однак, 24,87% батьків КГ та 23,86 % ЕГ – не усвідомлюють необхідність впливати на формування основ світосприйняття у дітей «у такому ранньому віці», відповідно 21,24 % та 22,33% – не приділяють увагу навчанню дитини вільному спілкуванню з дорослими різного віку, лише

12,95% батьків КГ та 13,70% ЕГ проявляють ініціативу та висловлюють педагогам пропозиції щодо розв'язування різних проблем виховання їхніх дітей. Отже, на основі аналізу результатів самооцінювання батьків КГ та ЕГ ми прийшли до висновку про необхідність підвищення їхньої психолого-педагогічної культури з метою усвідомлення важливості впливу сім'ї на формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

За результатами діагностики на констатувальному етапі педагогічного експерименту нами було виокремлено такі проблеми щодо формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років:

–*організаційні*: неготовність закладів дошкільної освіти та початкової школи до організаційно-педагогічного вирішення досліджуваної проблеми засобами партнерської взаємодії з батьками дітей;

–*мотиваційні*: недостатній рівень сформованості професійного інтересу та професійної мотивації до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;

–*психологічні*: необхідність підвищення рівня професійних знань вихователів і вчителів початкових класів з питання психолого-педагогічних особливостей формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами інтеграції змісту освітнього процесу;

–*процесуально-методичні*: невміння технологічно здійснювати тематичне структурування знань дітей за сферами життєдіяльності людини та впроваджувати методи і форми партнерської взаємодії педагога і дитини;

–*управлінські*: консерватизм в управлінні освітнім процесом, що є причиною інноваційної інертності педагогів;

–*дидактичні*: незнання педагогами дидактичних аспектів процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами впровадження інтегрованого підходу.

Аналіз виявлених проблем дає підстави стверджувати, що більшість педагогів потребує підвищення рівня практико-педагогічної складової професійної компетентності з метою оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Висновки до третього розділу

Результати вивчення психолого-педагогічних джерел щодо дефініції поняття «світосприйняття» дають підстави виокремити наукові підходи дослідників до визначення структури зазначеного феномену, зокрема: виокремлюється різна кількість компонентів та їх назви.

На основі теоретично обґрунтованої структури поняття «світосприйняття» нами виокремлено три основні компоненти, що цілісно розкривають досліджувану якість у дітей 5-8 років, а саме: мотиваційний, знансєвий, діяльнісний.

Однією із важливих проблем педагогічного дослідження є діагностика початкового стану сформованості якості досліджуваного феномена. Відповідно до завдань дослідження та з метою проведення педагогічного експерименту визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий), їх відповідні показники і рівні сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років: високий (пошуково-дослідницький), достатній (частково-пошуковий), середній (елементарний), початковий (адаптаційний).

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури щодо змістових характеристик досліджуваного феномена та виокремлених критеріїв, показників і схарактеризованих рівнів розроблено діагностичний інструментарій дослідження сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Порівняння результатів сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років КГ та ЕГ за рівнями на констатувальному етапі дає підстави стверджувати про ідентичність вихідних показників досліджуваного феномена педагогічного експерименту. Кількісні та якісні результати дослідження свідчать про те, що: високий рівень, мають 12,7% дітей КГ і 13,3,0% – ЕГ; відповідно достатній рівень – 13,9% КГ і 13,4% – ЕГ; середній рівень – 35,0% КГ і 35,7% ЕГ; початковий рівень – 37,2% КГ і 37,6% КГ, що свідчить про ідентичність вихідних даних на початок педагогічного експерименту.

Аналіз результатів діагностики рівня професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти та закладів загальної початкової освіти

дає підстави зробити такі висновки: у респондентів не визначена професійна мотивація до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; вони частково усвідомлюють значущість виокремлення серед виховних завдань завдання формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; виявляють утруднення у розумінні дидактичних аспектів формування зазначеного вище феномена засобами впровадження інтегрованого підходу; недостатньо володіють праксеологічними вміннями структурування змісту освітнього процесу відповідно до реалізації принципу інтеграції; потребують підвищення рівня професійної компетентності з формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; мають педагогічні утруднення у тематичному структуруванні навчального матеріалу за сферами життєдіяльності людини; потребують науково-методичної підтримки з питання впровадження в освітній процес авторської інтегрованої особисто орієнтованої технології.

У четвертому розділі планується розробка авторської структурно-функціональної моделі та обґрунтування педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Результати дослідження третього розділу представлено в публікаціях автора [55; 56; 57; 58; 59; 60; 61; 63; 64; 65; 67; 68; 69; 70; 71; 72; 73; 74; 75; 79].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

1. Арцишевский Р. А. Мировоззрение: сущность, специфика, развитие. Львов: Вища школа, 1986. 196 с.
2. Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна». 2012. № 6. С. 10 – 15
3. Багрій В. Процес формування та удосконалення професійних умінь як основа для професійної інноваційної діяльності// Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. Л. 2009. Вип. 25. Ч. 2. С. 82 – 91
4. Баева И. Психология молодежной субкультуры: риск и перспективы роста. Практична психологія та соціальна робота. 2011. № 7. С. 45– 49
5. Бичко А. К. Моральний зміст менталітету українців // Національна культура в сучасній Україні. К.: Асоціація «Україна», 1995. С. 240 261.
6. Бичко І. В., Табачковський В. Г., Горак Г. І. та ін. Філософія. Курс лекцій. К.: Либідь, 1993. 576 с.
7. Богданова І. Модульна технологія у професійній підготовці вчителя : монографія; за ред. І. Зязюна. Одеса : Учбова книга, 1997. 289 с.
8. Галімов А. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом. Хмельницький : Вид-во НАДСПУ, 2004. 376 с.
9. Діагностика готовності дітей до школи / [упоряд.: О. Дєдов]. Хотин, 2014. 194 с.
10. Діденко В. Ф. Філософія: Ескізи для самопідготовки: Навч. посіб. К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. 2008 с.
11. Дробноход М. І., Вольвач Ф. В., Іващенко С. Г. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою: монографія. К.: МАУП, 2000. 75 с.

12. Дубов І. Г. Феномен менталітету: психологічний аналіз // Питання психології. 1 993, № 5. С. 20 – 29.
13. Затымина Т. А. Постдипломная подготовка педагога-музыканта в системе непрерывного профессионального образования: дис. д-ра пед. наук (13.00.08). Волгоград, 2010. 338 с.
14. Іванова С. В. Критерії та показники розвитку професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної педагогічної освіти. Вісн. Житомирськ. держ. у-ту. 2010. Вип. 52. Пед. науки. С. 152 – 156.
15. Капсикоров А. Я. Структура мировоззрения // Мировоззрение в структуре общественного сознания: [межвуз. сб. науч. тр.] М.: МГЗПИ, 1992. С.28 43.
16. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Словарь по педагогике. М. : ИКЦ «МарТ» ; Ростов н/Д : Изд. центр «МарТ», 2005. 174 с.
17. Курило В. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні // Педагогіка і психологія. 1999. № 2. С. 35–39.
18. Ладивір С. Індивідуалізація виховання дитини в дитячому садку // Дошкільне виховання. 2002. С. 14 – 15
19. Мировоззренческая направленность преподавания общетеоретических и специальных дисциплин в инженерно-техническом вузе: Методология, методика, опыт / Под ред. Е. М. Пенькова, П. И. Полухина. М.: Высшая школа, 1984. 216 с.
20. Мишакова Т. В. Особливості формування цілісного світогляду в молодших школярів // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2010. № 8. С. 130 –134.
21. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. М., 1981.240 с.
22. Надольний І. Ф. Світогляд – ключова проблема пізнання та діяльності людини. // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Філософія. 2015. № 4. С. 50 – 54.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaduph_2015_4_9
23. Нефедова Е. В. Формирование мировосприятия младшего школьника в образовательном процессе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 Оренбург, 2006. 243 с.

- 24.Новий Тлумачний словник української мови / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. К. : Аконіт, 1998. 351 с.
- 25.Новиков А. М., Новиков Д. А Методология научного исследования М.: Либроком, 2010. 280 с.
- 26.Овчинников В. С. Мировоззрение как явление духовной жизни общества.: Опыт анализа понятий. Л.: Изд-во ЛГУ, 1978. 100 с.
- 27.Особливості формування світогляду студентської молоді: метод. рекомендації / укл. В. О. Долгих, Ю. Д. Руденко, В. І. Шпак. К. : ІЗМН., 1997. 36 с.
- 28.Піроженко Т. О., Ладивір С. О., Вовчик-Блакитна О. О.; та ін. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника : монографія / [за ред.Т.О. Піроженко]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 236 с.
- 29.Романова Е. Практическая психодиагностика. Учеб. пособ. СПб, 2006. С. 89 – 176.
- 30.Романова Е. С., Потемкина О. Ф. Графические методы в психологической диагностике. М.: Дидакт, 1992. 256 с.
- 31.Світогляд і світ людини: колективна монографія / за загальною редакцією доктора філософських наук, професора В. П. Капітона Дніпропетровськ: ДДФА, 2008. 324 с.
- 32.Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР ; Інститут мовознавства ; за ред. І. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970 – 1980. Т. 8. 343 с.
- 33.Стюарт Я., Джойнс В. Современный транзактный анализ; пер. с англ. СПб.: Социально-Психологический Центр, 1996. 332 с.
- 34.Сухомлинський В.О. Моя педагогічна віра :[твори]. К.: Радянська школа, 1977. [т. 5]. 392 – 401с.
- 35.Тарасов С. В. Теоретико-методологические основы становления мировосприятия школьников в условиях современной социокультурной среды: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. М.: РГЕ, 2003. 358 с.
- 36.Тернопільська В. І., Дерев'янка О. В., Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів // Наук. часопис

- НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Пед. науки. 2010. Вип. 31. С. 264 – 267.
37. Тонких А. С. Научное мировоззрение: понятие, структура, функции. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1980. 145 с.
 38. Торчевський Р. Педагогічні умови розвитку управлінської культури майбутніх магістрів військового управління в системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; Національна академія педагогічних наук України, Інститут професійно-технічної освіти. К., 2012. 300 с.
 39. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания: опыт педагогической антропологии: том второй // Полн. собр. соч. М., 1950. Т.9. С.117 – 118.
 40. Філософія: Підручник для студентів вищих закладів освіти/ Ігор Бичко, Іван Бойченко, Віталій Табачковський та ін.. – 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2002. 405 с.
 41. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука – 2. вид. доп. К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
 42. Фотинюк В. Критерії, показники та рівні сформованості професійно-прикладної фізичної підготовленості інженерів-механіків авіаційної галузі. Теорія і практика управління соціальними системами. 2012. № 2. С. 40 – 48. с.
 43. Шелестова Л. В. Специфика использования методов изучения картины мира у детей старшего дошкольного возраста. Ярославский педагогический вестник 2014 № 2 Том II (Психолого-педагогические науки) С. 90 – 94. URL: http://vestnik.yspu.org/releases/2014_2pp/19.pdf
 44. Шинкарук В. И., Иванов В. П. Актуальные проблемы исследования мировоззренческих функций диалектического материализма // Вопросы философии. 1981. №2. С. 45 – 55.
 45. Штракс Г. М., Штракс М. Г. Диалектика формирования научных убеждений. М.:Наука, 1985. 305 с.

46. Шуртакова Т. В. Формирование мировоззрения студентов средствами искусства. Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1987. 110 с.
47. Щербинин В. А. Научное мировоззрение и проблема активизации человеческого фактора. М.: Высш. шк., 1989. 158 с.
48. Юнг К. Г. Психологические типы. / Пер. Софии Лорие (под ред. В. Зеленского). Спб.: Азбука, 2001. 405 с.
49. Юркевич В. С. Психодиагностические методики 2005г. 43с. URL: <https://www.psyoffice.ru/3-0-promet-00017.htm>
50. Якименко С. І. Формування основ світогляду молодших школярів на основі інтегрованих знань про людину і навколишній світ. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. Київ: Пед. думка, 1999. С. 129 – 133.
51. Якименко С. І. Формування основ світогляду дошкільників: концептуальна модель, програма, методика. Вересень. 1999. №2. С. 40–42.
52. Якименко С. І. Формування інтегрованих знань молодших школярів про людину і світ засобами інтегрованої системи. Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Миколаїв, 2000. Том 2 (Вип. 3). С. 5–19.
53. Якименко С. І. Конструювання інтегрованого змісту навчального процесу в початкових класах. Творча особистість вчителя: проблеми, теорії і практики: збірник наукових праць. Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2000. Вип. 4. С. 292 – 296.
54. Якименко С. І. Психолого-педагогічні особливості дітей молодшого шкільного віку при формуванні світогляду. Загальноосвітні школи-інтернати в сучасній Україні. Миколаїв, 2002. С. 163–169.
55. Якименко С. І. Активна пізнавальна діяльність дошкільників як умова формування світоглядних понять. Технологія неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку. Миколаїв, 2002. С. 225 – 228.
56. Якименко С. І. Ціннісно-змістовий компонент системи інтегрованих знань про людину і світ у початковій школі. Наступність і перспективність у

- навчанні між початковою школою та середньою ланкою освіти: матеріали Регіональної науково-практичної конференції. 7-8 квітня. 2005 р. Херсон, 2005. С. 14 – 19.
57. Якименко С. И. Формирование эстетических основ мировоззрения младших школьников: теория и практика. Современные исследования социальных проблем: Материалы III Общероссийской научно-практической конференции с международным участием. Вып. 1. Красноярск: Научно-инновационный центр, 2011. С. 102 – 106
 58. Якименко С. І. Світоглядна освіта в умовах сучасного освітнього простору ВНЗ. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. Суми, Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. № 5(49). С. 422 – 431.
 59. Якименко С. І. Безперервність і наступність початкової школи із дитячим садком – запорука успішності дитини. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 648 с.
 60. Якименко С. И. Проект интегрированной образовательной программы «Мир вокруг меня» для ДОУ. Педагогика. Проблематика, наработки, инновации, практика, теория: сборник научных докладов. 2015. Ч. I. С. 72–75.
 61. Якименко С. И. Формирование мировоззрения дошкольника и младшего школьника средствами интегрированных знаний о человеке и мире. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 4. С. 160–171.
 62. Якименко С. І. Формування світогляду дошкільника та молодшого школяра засобами інтегрованих знань про людину і світ. Науковий журнал. Суми: Сум, ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С. 160 – 172.
 63. Якименко С. І. Модель організації інноваційного освітнього простору. Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти): збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-

- практичної конференції (м. Львів, 27–28 вересня 2019р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. С. 52–54.
64. Якименко С. І. Світосприйняття як процес та основа для розвитку світогляду дитини 5-8 років. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи». Київ, 2020. Вип. 77. С. 230 – 234.
 65. Якименко С. І. Світосприйняття як складник багаторівневої структури світогляду особистості. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». № 90/2020. Херсон, 2020. С. 48 – 52.
 66. Якименко С. І. Педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах». № 72. Класичний приватний університет, 2020. С. 139 – 143.
 67. Якименко С. І. Реалізація принципу наступності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи. (20-21 листопада 2020 року), Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С. 63 – 66.
 68. Якименко С. І. Формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: теорія і практика: монографія. Вінниця: Вид-во ФОП Кушнів Ю. В., 2021. 301 с.
 69. Yakymenko S. (2012) Development of aesthetic of junior pupils world view: theory and practice. European Science and Technology: materials of the international research and practice conference. Vol. II. Wiesbaden, January 31. 2012. publishing office «Bildungszentrum Rodnik e.V.» : Wiesbaden, Germany, P. 510 – 514.
 70. Yakimenko S. (2013) Conceptual pproaches to the formation of various aspects of childrens world viev. Europäische Fachhochschule. №6–1. P. 111 – 115
 71. Yakimenko S. I. (2013) General description of educational psychology-older preschool and primary school children. Europäische Fachhochschule. Stuttgart, Germany ORT Publishing. P. 121–125.

72. Yakimenko S. I. Typology worldview. Legal system and challenges of modernity. Volume 2-ed. By S. Savchenko. Stuttgart, Germany ORT Publishing, 2013. P. 276 – 279.
73. Yakimenko S. I. (2014) Forming cognitive component worldview. International scientific-practical conference of educators and psychologists «The generation of a new stage» (5 March 2014). Prague, Czech Republic. P. 94 – 105.
74. Yakimenko S. I. (2014) Development of postdegree pedagogical education of teachers of colleges as scientific problem. Innovations in education: монографія. Austria, Vienna. Volume 2. C. 139 – 154.
75. Yakimenko S. I. (2014) Spiritual component of world view generation: international scientific professional periodical journal «THE UNITY OF SCIENCE» / publishing office Friedrichstrabe 10. Vienna – Austria, P. 128 – 134.
76. Yakimenko S. I. (2014) Analysis of educational technologies shaping the world in the high school age Innovations in education: monograph Volume 2; ed. by L. Shlossman. Vienna: «East West» Association for Advances Studies and Higher Education GmbH, «East West» Association for Advances Studies and Higher Education GmbH Monograph Series № 2. P. 155 – 166.
77. Yakimenko S. I. (2017) The integrated course of educational and upbringing work with younger students «World discovery» (The form of secondary school). Fundamentalis scientiam: Spanish scientific journal. Madrid, Spain, № 2. P. 19 – 21.
78. Yakimenko S. I. (2019) Formation of the outlook of senior preschoolers and junior pupils: aesthetic component. Virtus: Scientific Journal/ Editor-in-Chief M. A. Zhurba. Canada (Monreal), № 32. C. 146 – 149

РОЗДІЛ 4.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ

4.1. Структурно-функціональна модель формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

У результаті теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури та осмислення наукової категорії «світосприйняття» ми прийшли до висновку, що зазначене поняття є за своєю суттю інтегративною, багаторівневою особистісною структурою, що відображає індивідуальне і соціальне в ставленні до внутрішнього і зовнішнього світу в усьому різноманітті форм і способів його прояву.

Нами використано педагогічне моделювання як метод, що забезпечує вибір оптимальних засобів розв'язання досліджуваної проблеми шляхом конструювання цілісної системи освітнього процесу з прогнозуванням його результату та як засобу досягнення мети дослідження, що забезпечує якісний та кількісний аналіз динаміки формування й розвитку досліджуваного феномена.

Розкриття змісту поняття «педагогічне моделювання» можливе завдяки уточненню терміну «модель». Модель відображає предмет не безпосередньо, а через сукупність таких цілеспрямованих дій суб'єкта: конструювання моделі; експериментальний і (або) теоретичний аналіз моделі; зіставлення результатів аналізу з характеристиками оригіналу; виявлення розбіжностей між ними; коригування моделі; інтерпретація отриманої інформації шляхом пояснення виявлених властивостей і зв'язків; практична перевірка результатів моделювання.

З'ясуємо сутність поняття «модель». Великий тлумачний словник

сучасної української мови пояснює поняття «модель» (лат. *modulus* – міра, ритм, такт) як «зразок, який відтворює, імітує будову і дію якого-небудь об'єкта та використовується для одержання нових знань про нього» [15, с. 683]. У Філософському словнику за редакцією В. Шинкарука зазначено, що «модель має значний пізнавальний потенціал, оскільки вона не лише імітує об'єкт дослідження, але і дає можливість виявити та проаналізувати властивості, які не завжди можна відстежити в реальному об'єкті. Автор вважає, що невід'ємною властивістю наукових моделей є системність, зокрема система є «сукупністю визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія, зв'язки між елементами є внутрішньою формою або структурою системи» [95, с. 476]. Відповідно до філософського словника А. Грицанова, модель є об'єктом-замісником, який у визначених умовах може замінити об'єкт-оригінал, відтворюючи його властивості і характеристики» [68, с. 435].

Дослідники О. Антонова та В. Штофф визначають модель як систему, яка відображає й відтворює об'єкт дослідження та здатна замінити його таким чином, щоб вивчення зазначеної системи дало нам нову інформацію про об'єкт [4, с. 19].

О. Новіков ґрунтовно характеризує термін «модель» як «аналог» (відображення, схема, структура, знакова система), спеціально створену форму об'єкта, ідеалізацію, спрощення дійсності, умовний образ певного фрагмента природної чи соціальної дійсності, призначений для розширення знань про оригінал, відтворення деяких характеристик справжнього об'єкта, його властивостей та структури, що належить дослідити для покращення їхніх характеристик, перетворення й управління ними [70]. В Енциклопедії освіти зазначено, що при побудові моделей використовують конструкти та концепти, зокрема: конструкти є уявленнями, які дослідник може визначити змістовно та виміряти за допомогою певної кількості індикаторів, а концепти

є загальними положеннями, утвореними з використанням конструктивів. Основною вимогою до змісту моделі є її «адекватність, тобто відповідність реальній дійсності, суттєвим властивостям об'єкта» [32, с. 516].

Дослідник О. Новіков переконаний, що ефективне функціонування моделі можливе, при умові її відповідності таким вимогам щодо інших «складових» процесу моделювання: інгерентність – достатня узгодженість з освітнім середовищем, в якому вона функціонуватиме; простота (щодо суб'єкта, який створює або застосовує модель) – чим простіша модель, тим ближча вона до змодельованої реальності і тим зручніша для використання; адекватність (щодо об'єкта, який вона моделює) – повнота, точність та істинність моделі для реалізації поставленої цілі [70, с. 199–200].

У педагогіці модель розглядають як уявну або матеріально-реалізовану систему, що відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [32, с. 51].

Отже, резюмуючи наукові підходи дослідників до інтерпретації поняття «модель», нами встановлено, що: по-перше, модель, як штучна система, імітує характеристики властивості, структуру та функції певного педагогічного процесу; по-друге, модель здатна змінювати певний процес таким чином, щоб покращити його результат; по-третє, модель структурно відображає систему як сукупність визначених компонентів, між якими спроектовано закономірний зв'язок та взаємодію.

На думку більшості дослідників, головною метою методу моделювання є створення моделі, яка здатна в повній мірі відтворювати причинно-наслідкові зв'язки, що існують в реальному об'єкті [94, с. 50]. В. Михеєв пояснює «моделювання у педагогічних дослідженнях різноманіттям його гносеологічних функцій, що зумовлюють вивчення педагогічних явищ і процесів на спеціальному об'єкті – моделі, яка є проміжною ланкою між

дослідником і предметом дослідження, тобто певними властивостями і відношеннями між елементами навчально-виховного процесу» [59, с. 5].

За твердженням С. Максимюка, в педагогічному дослідженні метод моделювання дає можливість об'єднати емпіричні й теоретичні засади формування того чи іншого феномена і шляхом вивчення об'єкта впродовж експерименту побудувати логічні конструкції і наукові абстракції [56].

Застосування структурно-функціонального моделювання дає змогу гармонізувати формально логічний та змістовний підхід під час педагогічного дослідження та аналіз його результатів. Процес педагогічного моделювання, на думку В. Кушніра, є «... неперервним процесом еволюції уявлення суб'єкта дослідження про об'єкт пізнання. Модель у педагогічному процесі є результатом формального опису об'єкта на певній мові, під якою розуміється сконструйований, відібраний, створений дослідником понятійний апарат, необхідний для проведення дослідження» [54, с. 78].

Таким чином, побудувати структурно-функціональну модель процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років означає імітувати об'єкт зазначеного процесу шляхом створення схематичних аналогів, у яких відтворюються мета, завдання, структура, принципи, умови, параметри його функціонування як системи.

Структурно-функціональна модель у контексті нашого дослідження розглядається як сукупність закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, які складають цілісну педагогічну систему процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в ЗДО та в початковій школі (Рис.4.1.1).

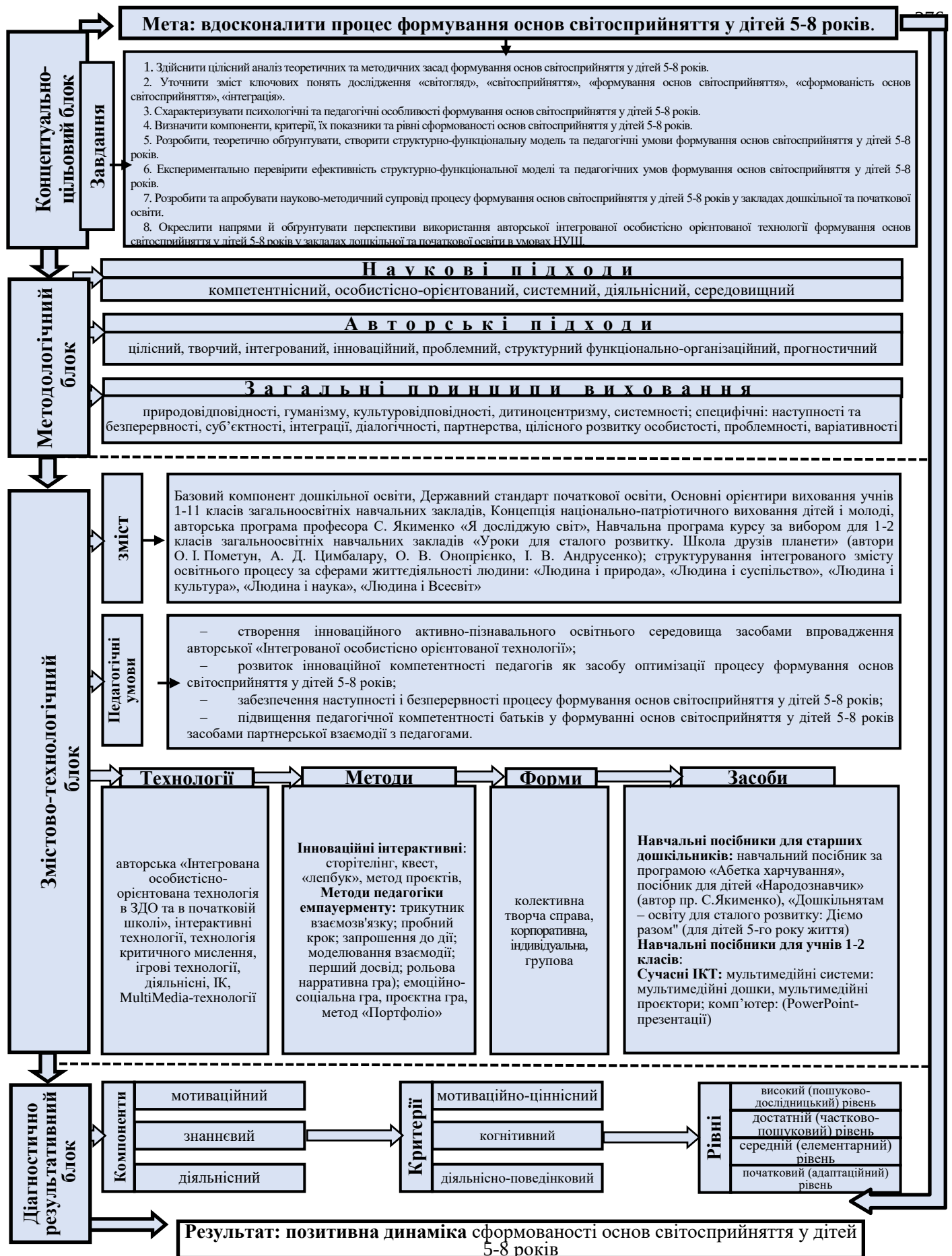


Рис.4.1.1. Авторська структурно-функціональна модель формування

основ світосприйняття у дітей 5-8 років

При проєктуванні моделі процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років ми керувалися такими вимогами: по-перше, забезпечення коректності моделі, що передбачає оптимальність співвідношення взаємодіючих у моделі компонентів як підсистем, що становлять реальний змодельований об'єкт; по-друге, конкретний опис основ функціонування системи та її відповідність реальним властивостям і взаємозв'язкам елементів; по-третє, відповідність моделі рівню дослідження, що дозволяє зробити висновки, узагальнення, які перевіряються експериментальним шляхом.

Внутрішню організацію (структуру) процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років розкривають зазначені вище компоненти (блоки) структурно-функціональної моделі, які відповідають за адекватне відтворення взаємодії між елементами зазначеного процесу і мають функціональне призначення, зокрема: розташовуються послідовно, взаємно доповнюють і взаємообумовлюють один одного відповідно до функціонального призначення, забезпечуючи при цьому цілісність зазначеного процесу.

Сукупність загальних положень теорії пізнання, методологічних підходів і принципів, які представлені на філософському, загальнонауковому та конкретно-науковому рівнях відображають концептуальні засади дослідження. Концептуально-цільовий і методологічний блоки авторської структурно-функціональної моделі відображають зміст, наукові підходи, принципи освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в закладах загальної середньої освіти відповідно до основних нормативних документів про освіту і розроблених сучасних педагогічних концепцій виховання особистості.

Актуальною метою сучасного освітнього процесу є виховання громадянина, патріота, духовно і морально зрілої особистості, готової протистояти асоціальним впливам, ефективно вирішувати особисті проблеми, творити себе та навколишній світ.

У Державних національних програмах «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Діти України», у «Національній програмі патріотичного виховання громадян,

розвитку духовності», у Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України зазначено, що світоглядним чинником є виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина – патріота України. У Законі України «Про освіту» проголошено: «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [35].

Становленням української державності, інтеграцією в європейське та світове співтовариство передбачається орієнтація на особистість дитини, визначаються основні напрями реформування культурно-освітнього простору дитячого закладу освіти.

У Національній стратегії розвитку освіти на 2012–2021 рр. визначено головну мету освіти – створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, тобто одним із провідних принципів реалізації освіти визначено її «перетворення набуття освіти у процес, який триває упродовж усього життя людини» [67, с. 4–6].

Пріоритетними світоглядними цінностями української системи освіти визначено: цінності гуманізму, людської та особистісної гідності, соціальної ініціативи і творчості, демократизму, патріотизму, національної самосвідомості [95].

Метою виховання дітей та молоді згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання дітей і молоді, є набуття соціального досвіду,

успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування незалежно від національної належності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури [50].

В Основних орієнтирах виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (2011 р.) зазначено, що процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає утвердження суспільного та індивідуального життя на основі загальнолюдських цінностей, духовних, моральних та культурних засад життя українського народу [80].

У сучасних умовах у центр виховного процесу висувається гуманістична орієнтація, оскільки зростає роль особистості, самостійності людини, її суб'єктних якостей і творчого потенціалу. Наукова парадигма гуманітарної системи, зокрема системи «Людина», акцентує увагу на гуманістичних смислах людського буття, засвідчуючи, що сучасна цивілізація, досягнувши високого рівня економічного і науково-технічного розвитку, втратила орієнтири, впевненість у собі.

Гуманістична парадигма в освіті проголошує використання дитиною у поведінці та діяльності систему духовно-моральних цінностей, в яку вона включена (Ш. Амонашвілі, І. Бех, Л. Виготський та інші) [3; 6; 19].

Гуманістичний підхід доводить, що найвищою цінністю є людина, тому пріоритетними рисами є виховання любові до людей, глибокої поваги до людської гідності, бажання співчувати та допомагати іншому, позитивно сприймати індивідуальні якості іншої людини. Саме в дитинстві закладаються ті риси особистості, що будуть визначати її в майбутньому не лише як суб'єкт спілкування, але й сприятимуть виробленню адекватного відношення до світу й до самої себе, стануть основою ціннісно-орієнтовної діяльності. Виховання дитини в дусі загальнолюдських ідеалів починається з навчання вміння мислити, свідомо сприймати навколишній світ і саму себе, спілкуватися з іншим людьми.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Базовий компонент дошкільної освіти, Закон України «Про дошкільну освіту» та Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» визначають пріоритет особистісної орієнтації в освіті, тому проблема розвитку дитини дошкільного віку як суб'єкта власного життя набула особливо вагомого значення.

Як зазначають науковці, вихідною умовою оновлення сучасної системи дошкільної освіти є організація педагогічного процесу, в основі якого лежить ідея розвитку дитини, а центром оновлення змісту, форм і методів виховання й навчання дитини – вчення про цінність і сенс її буття. Обґрунтування методологічних засад виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку регламентується головними нормативними документами, згідно з якими визначено, що центром виховного впливу має стати дитина, а метою – формування соціально активної, цілісної особистості [26, с. 67; 34; 50].

Головними концептуальними засадами Базового компонента дошкільної освіти визначено: визнання самоцінності дошкільного дитинства та його особливої ролі в розвитку особистості; збереження дитячої субкультури; створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей; пріоритет повноцінного проживання дитиною сьогодення в порівнянні з підготовкою до майбутнього етапу життя; повага до дитини, урахування індивідуального особистого досвіду; компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість здобутих знань, вироблених умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів й особистісних якостей і вольової поведінки дитини; надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними; формування у дітей цілісної, реалістичної картини світу, основ світогляду [5].

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає вимоги до обсягу необхідної інформації, життєво важливих умінь і навичок, системи ціннісних ставлень дитини до світу та самої себе. Так, рівень очікуваної компетентності дитини під час вступу до школи визначено у лінії «Особистість дитини», у якій

зазначено, що на кінець дошкільного періоду життя має бути сформовано базові якості особистості: довірливість, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, самоставлення, самооцінка, формування яких відбувається у різних видах діяльності дошкільника: ігровій, пізнавальній, фізичній, мовленнєвій, образотворчій. Оскільки життя дитини, як і сприйняття нею довкілля, є цілісним, із нього важко виокремити мовленнєву, пізнавальну, творчу діяльність.

Відповідно до загальної мети освіти, місією початкової школи є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві. [7, с. 10]. Ключові компетентності пов'язують воедино особистісне і соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльностей [7, с. 13].

У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» зазначається, що метою НУШ є виховання інноватора та громадянина, який умітиме ухвалювати відповідальні рішення, розв'язувати необхідні проблеми, опираючись на морально-етичні принципи і набуті знання, вміння, навички, компетентності. У підсумку мова йде про соціально активну та відповідальну людину-громадянина, що ефективно володіє компетентностями для життя, вміє осмислювати та контролювати хід та результати своєї діяльності, проєктувати власні життєві стратегії. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [79, с. 2].

Отже, нова парадигма виховання полягає в розумінні дитини як суб'єкта і мети виховання, орієнтує на усвідомлення виховання як соціально-педагогічного явища, на підвищення виховного потенціалу освітнього середовища та проєктування цілісного виховного простору [79, с. 3].

Концепція Нової української школи пропонує виховний компонент змісту компетентностей, визначених у Законі України «Про освіту». Закладені основні орієнтири компетентнісного виховання особистості учня можуть творчо наповнюватись конкретним змістом, з урахуванням особливостей функціонування закладу освіти, вікових та індивідуальних можливостей учнів, інших актуальних соціальних викликів [79, с. 4].

Як зазначено в Програмі «Нова українська школа», головною течією сучасної освіти в Україні є формування нової людини, що володіє «мисленням вищого порядку»: *критичним* (має особливий спосіб мислення, характерними ознаками якого є здатність оцінювати та аналізувати твердження та факти стосовно будь-якого об'єкта чи явища; робити об'єктивні висновки та приймати обґрунтовані рішення на основі здобуття й опрацювання інформації; здійснення рефлексивних дій (аналітичних, контролювальних, оцінних); *креативним* (прагнути до постійного саморозвитку, генерувати нові ідеї та приймати нестандартні рішення, бути здатним до вибору із численних альтернатив, що пропонує сучасне життя); *ніктувальним* (цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації в особистісному й професійному плані, так і в інтересах суспільства й держави, тобто враховувати інтереси й потреби оточуючих людей і брати на себе відповідальність за свій життєвий вибір і власну життєдіяльність) [79, с. 15].

Отже, Концепція НУШ ставить перед освітою пріоритети формування особистісної та соціальної компетентності дитини, а також визначає завдання щодо формування пізнавальних інтересів дошкільника, цілісної картини світу й мотивації до шкільного життя.

У сучасних умовах реформування освіти в Україні особливої актуальності набуває проблема формування особистості, яка здатна до самоактуалізації, творчого сприйняття світу та соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток і гармонізацію суспільства [5, с. 6].

Пріоритет особистісної орієнтації в освіті та розвиток дитини дошкільного віку як суб'єкта власного життя вперше набула особливо вагомого значення. Як

зазначають науковці, вихідною умовою оновлення сучасної системи дошкільної освіти є організація педагогічного процесу, в основі якого лежить ідея розвитку дитини, а центром оновлення змісту, форм і методів виховання й навчання дитини – вчення про цінність і сенс її буття. [61, с. 104; 61].

У контексті дослідження процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років актуальною є педагогічна концепція цілісного розвитку особистості дитини, що базується на теорії соціокультурного сприйняття цілісного й діяльнісно-особистісного підходу. На переконання О. Савченко, в основі освітнього процесу повинна бути загальна стратегічна для всіх його ланок ідея — забезпечення цілісного розвитку особистості [85, с. 4–5.]. Вчена зазначає, що передумовами для цілісного розвитку особистості дитини є впровадження дитиноцентричного підходу, який ставить у центр освітнього процесу повноцінність проживання дитиною кожного вікового етапу [85, с. 4]. На думку М. Каган, процес цілісного становлення й розвитку дитини можливий лише за умови, коли дитина стає його суб'єктом [41, с. 201–219].

Змістом поняття «цілісний розвиток й формування особистості» є всебічний гармонійний і цілісний розвиток дитини в культурно-освітньому просторі закладу освіти. Концепція цілісного розвитку й виховання дитини, її теоретичне обґрунтування покладені в основу особистісно орієнтованої освіти та реалізується в моделях особистісно-цілісної освіти, пошуками яких займаються як вчені, так і педагоги-практики.

Зокрема, як зазначає О. Проскура, проблема розвитку дошкільного виховання передбачає пошук певних наукових орієнтирів, звернення до різних наукових концепцій, теорій, відповідно до них, побудову програм і методів виховання [81, с. 57–59.].

Згідно з Концептуальними засадами реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року проголошено побудову освіти всіх рівнів з максимальним урахуванням індивідуальних фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини кожної вікової групи. Серед ключових компонентів формули Нової української школи:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації дитини в суспільстві;
- наскрізний процес виховання, спрямований на формування соціально-моральних цінностей;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- дитиноцентризм, орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;
- нова структура школи, що сприятиме засвоєнню нового змісту і формуванню життєвих компетентностей;
- сучасне освітнє середовище, що забезпечить необхідні умови, засоби і технології навчання учнів, освітян і батьків у закладі освіти та поза його межами [79].

Отже, тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти на засадах Концепції Нової української школи мають спільні методологічні підходи до організації освітнього процесу, зокрема: гуманізм як норма поваги до особистості; визнання самоцінності кожного вікового періоду та орієнтація на вікові особливості дитини; врахування індивідуальних психологічних особливостей, інтересів, здібностей дитини; врахування досягнень попереднього етапу розвитку; формування і розвиток пізнавальних, психічних процесів, спрямованості на соціальну активність, конструктивну вмотивованість поведінки, позитивну самооцінку, толерантність.

Важливе значення у вихованні дітей 5-8 років має дотримання принципу наступності, при якій, як зазначає В. Сенько, кожна сходинка освітнього процесу є безпосереднім продовженням попередньої і основою для наступної, що дозволяє забезпечити дитину знаннями, вміннями і навичками, сприяє безперервному росту і розвитку особистості, формуванню моральних рис людини [87].

Ключові компетентності, окреслені Державним стандартом початкової освіти, формуються на основі здоров'язберезувальної, комунікативної, предметно-практичної, ігрової, сенсорно-пізнавальної, природничо-екологічної,

художньо-продуктивної, мовленнєвої, соціальної, особистісно-оцінної компетентностях, закладених у дошкільному віці (згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти).

На першому циклі початкової освіти – адаптаційно-ігровому (1-2 класи) мають бути збережені і змістовно збагачені провідні види діяльності дітей старшого дошкільного віку (спілкування, гра, рухова, пізнавальна, господарсько-побутова, художньо-естетична: ліплення, малювання, аплікація, конструювання, слухання музики, спів, хореографічна, театралізована), що дозволить здійснити поступовий перехід до навчання як нового провідного виду діяльності, метою якої є розвиток різних видів активності дитини, її творча самореалізація, формування нових компетентностей.

Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі на принципах наступності та перспективності забезпечує всебічний гармонійний розвиток самодостатньої, ініціативної, компетентної особистості. Реалізація зазначених принципів у закладах дошкільної освіти і в початковій школі полягає у забезпеченні єдності, взаємозв'язку та наскрізної узгодженості мети, змісту, методів, форм організації освітнього процесу з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Наступність змісту та уникнення його дублювання в освітніх програмах дошкільної і початкової освіти відповідно до основних ідей концепції Нової української школи та положень Державного стандарту початкової освіти реалізується через посилення розвивального і виховного компоненту освітнього процесу, надання пріоритету соціалізації, моральному вихованню, формуванню мотивів пізнавальної діяльності тощо. Зміст освітнього процесу з дітьми старшого дошкільного віку (5-6 років) реалізується за чинними комплексними програмами розвитку, навчання, виховання, що рекомендовані Міністерством освіти і науки України та орієнтують вихователів на формування особистості дитини, розвиток її творчої спрямованості, розкриття потенційних можливостей. На виконання Плану пріоритетних дій уряду в 2017 році розроблена Освітня програма «Впевнений старт» (нова редакція), яка передбачає збалансування

напрямів розвитку особистості дитини для збереження її цілісності та створення фундаменту успішності дитини через її діяльнісну самореалізацію в умовах нової соціальної ситуації розвитку [50].

Важливим принципом реалізації наступності як механізму цілісного й системного підходу до виховання дитини 5-8 років у системі «заклад дошкільної освіти – початкова школа (перший цикл)» є реалізація принципу природовідповідності. Досліджуючи проблеми природовідповідного виховання дітей, Ш. Амонашвілі довів, що дошкільний вік є найсприятливішим сенситивним періодом для прискореного інтелектуального й морального розвитку, для формування культури почуттів [3, с. 437]. Обґрунтування принципу природовідповідності, виховання спирається на дві взаємозалежні цілі – успішність соціалізації зростаючих поколінь у сучасних умовах і саморозвиток людини як суб'єкта діяльності, особистості, індивідуальності. Основним змістом виховання є забезпечення процесу соціалізації і саморозвитку на основі технологій і засобів педагогічної підтримки [3, с. 57].

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти та Державного стандарту початкової освіти визначено пріоритетність особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, середовищного підходів до забезпечення становлення особистості дитини, її фізичного, комунікативного, пізнавального, соціально-морального, художньо-естетичного, креативного розвитку, набуття нею практичного досвіду. Розглянемо основні методологічні підходи до процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Поняття «підхід» є сукупністю цілеспрямованих за змістом принципів, методів, способів. Дослідниця І. Зимня характеризує зазначене поняття як «світоглядну категорію, в якій відображаються соціальні настанови суб'єктів навчання як носіїв суспільної свідомості, та як глобальну системну організацію і самоорганізацію процесу творення, куди входять усі його компоненти й самі суб'єкти педагогічної взаємодії (вихователь-вихованець)» [37, с. 408].

Особистісно-орієнтований підхід поєднує виховання та освіту в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку дитини,

підготовки її до життєтворчості тощо. Метою особистісно орієнтованого виховання є процес психолого-педагогічної допомоги дитині в становленні її суб'єктності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні. Особистісно зорієнтоване виховання І. Біла характеризує як створення психологічних умов для виховання у дитини потреби бути самостійним, творчим, здатним до розвитку [8].

На переконання В. Ільченко, особистісно діяльнісний підхід у початковій школі реалізується через особистісну орієнтацію й компетентнісну спрямованість інтегрованого змісту й форм організації освітнього процесу та ґрунтується на ідеї визнання унікальності й індивідуальної самоцінності школяра як суб'єкта діяльності. Зазначений підхід сприяє розумінню взаємозв'язку особливостей структури образу світу дитини та її здатності до самореалізації у навчально-пізнавальній діяльності. Образ світу – «це особистісно значуща система знань школяра, цілісність знань про реальність, вихідний пункт і результат будь-якого пізнавального процесу, взаємодії особистості зі світом» [38, с. 5]. Отже, на думку дослідниці, інтеграція змісту є засобом формування цілісного образу світу школяра, що є системою координат, за допомогою якої дитина усвідомлює своє істинне буття у світі.

Компетентнісний підхід передбачає аксіологічну, мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну та інші складові результати освітнього процесу, що відображають набуття дитиною досвіду емоційно-ціннісного ставлення.

Реалізація діяльнісного підходу в освіті означає зміщення акцентів в освітньому процесі на формування життєво активної особистості, яка здатна до самостійних, чітко усвідомлених і вмотивованих дій, спрямованих на саморозвиток та самовдосконалення. Модель діяльнісної педагогіки та різні її інтерпретації побудовані на структурах людської діяльності як такої, тобто передбачають розуміння психофізичної та соціальної природи людини.

Таким чином, розвиток життєвих компетентностей особистості на засадах діяльнісної педагогіки включає застосування різноманітних механізмів як

самостановлення особистості, так і цілого спектру педагогічних технологій з врахуванням моделей проектування діяльності дитини на основі інтеграції психофізичного, комунікативного, ціннісно-змістовного компонентів [61].

В умовах реформування української освіти та реалій сучасного життя зростає значення середовища у вихованні та розвитку дітей як ключових суб'єктів виховних систем, що зумовлює звернення педагогів до впровадження середовищного підходу в освітньому процесі у закладах дошкільної освіти та у початковій школі. Важливою концепцією середовищного підходу є виховання дітей засобами середовища, яке оточує їх як спільність, через організацію його сприйняття, що вдосконалюється як дітьми, так і за допомогою суб'єктів освітньої діяльності закладу освіти.

Реалізація середовищного підходу у процесі виховання дитини 5-8 років оптимізує вплив на розвиток особистості дитини, оскільки взаємодія і взаємовплив середовища і суб'єкта є не лише засобом формування особистості, але й її розвитку завдяки збагаченню суб'єктивного досвіду.

У контексті проблеми дослідження процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років важливою є думка Ю. Мануйлова, який стверджує, що середовищний підхід у вихованні здійснюється через середовище управління процесами розвитку особистості дитини [57, с. 25].

Отже, завдяки середовищному підходу уможливорюється ефективне соціальне становлення дитини і перетворення її на суб'єкт соціального розвитку, соціальної активності суб'єктів освітнього процесу.

Резюмуючи зазначене вище, узагальнимо провідні ідеї, які характеризують зміст формування основ світосприйняття у закладах дошкільної освіти і в початковій школі, а саме: оновлений зміст освіти та гуманізація освітнього процесу, що характеризуються: відкритістю дитини до світу людей, усвідомленим ставленням до себе як вільної самостійної особистості та до своїх обов'язків, що визначаються зв'язками з іншими людьми; готовністю дитини до позитивного прийняття себе та інших людей, до прояву співчуття, співпереживання, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки;

оптимістичним світосприйняттям дитини, що прагне жити в безперервно змінних умовах; якісно новими принципами організації життєдіяльності особистості; актуалізацією розвиваючого особистісно орієнтованого, діяльнісного освітнього процесу в якому дитина – активний суб'єкт пізнавальної діяльності; безперервністю процесу саморозвитку і самовдосконалення особистості; формуванням світогляду дитини на основі розуміння елементарних взаємозв'язків у природі та особливостей взаємодії людини з нею; актуальністю створення освітнього середовища на основі інтегрованого підходу для цілісного засвоєння дітьми знань про людину та навколишній світ за сферами життєдіяльності «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина і наука», «Людина і Всесвіт»; наступністю у формуванні світогляду дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку як цілісного, суб'єктно орієнтованого процесу, що визначається гармонізацією фізіологічної, психологічної, соціальної, дидактичної складових особистості.

Системоутворюючим чинником розробленої структурно-функціональної моделі є її мета – оптимізація процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років та завдання: Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити цілісний аналіз засад формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у педагогічній літературі та практиці.
2. Уточнити зміст ключових понять дослідження «світосприйняття», «формування основ світосприйняття», «сформованість основ світосприйняття».
3. Схарактеризувати психологічні та педагогічні особливості формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.
4. Визначити компоненти, критерії, їх показники та рівні сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років.
5. Розробити, теоретично обґрунтувати, створити структурно-функціональну модель та педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.
6. Експериментально перевірити ефективність структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8

років.

7. Розробити й апробувати науково-методичний супровід процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у закладах дошкільної та початкової освіти.

8. Окреслити напрями й обґрунтувати перспективи використання авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у закладах дошкільної та початкової освіти в умовах НУШ.

Змістово-технологічний блок забезпечує зміст формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Технологічна складова змістово-технологічного блоку функціонально відображає логіку і етапи формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, розглядає специфіку діяльності суб'єктів освітнього процесу та включає активні методи навчання і практико-орієнтовані форми організації освітнього процесу, застосування педагогічних технологій, специфіка яких полягає в орієнтації на розвиток суб'єктної позиції, рефлексивності як відображення процесів самовираження і самопізнання дитини. Технологічна складова змістово-технологічного блоку представлена авторською «Інтегрованою особистісно орієнтованою технологією», іншими технологіями, методами, формами та засобами організації освітнього процесу, а також педагогічними умовами процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років:

- створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології»;

- розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;

- підвищення рівня педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами;

– забезпечення наступності і безперервності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Діагностично-результативний блок розробленої моделі відображає авторське бачення кінцевих результатів формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. У зазначеному контексті, на думку Т. Гончаренко, важливо дотримуватися такої послідовності організації експерименту: «визначення структури об'єкта чи процесу визначення критеріїв визначення відповідних показників розробка методів виявлення показників за означеними критеріями» [24, с. 35]. Діагностично-результативний блок моделі містить компоненти (мотиваційний, знаннєвий, діяльнісний), критерії (мотиваційно-ціннісний когнітивний, діялісно-поведінковий), відповідні їм показники, що дозволяють відстежити динаміку зазначеного процесу на кінець педагогічного експерименту.

З урахуванням комплексу виявлених критеріїв з метою диференціації дітей за ступенем сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років визначені рівні: високий (творчо-дослідницький), достатній (частково-пошуковий), середній (елементарний), початковий (адаптаційний).

Результатом реалізації моделі є підвищення рівня сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Зазначені вище блоки структурно-функціональної моделі взаємопов'язані з метою досягнення запланованого результату, проте модель є також структурним утворенням, відкритим для доповнень і коригувань.

Отже, спираючись на теоретичні розробки науковців, відповідно до завдань дослідження було спроектовано структурно-функціональну модель процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, яка характеризується: цілісністю, оскільки всі зазначені блоки взаємопов'язані між собою і функціонально спрямовані на досягнення прогнозованого результату; відкритістю, оскільки модель вбудована в контекст системи формування основ світосприйняття у ЗДО та в початковій школі як додаткова; прагматичністю, оскільки модель є засобом організації практичної педагогічної діяльності вихователів ЗДО та вчителів початкових класів, спрямованої на формування

основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Структурно-функціональна модель дозволяє вирішити наявне протиріччя між необхідністю формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років і недостатньою розробленістю науково-методичного обґрунтування зазначеного процесу в практиці закладів освіти.

4.2. Обґрунтування педагогічних умов процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

Розробка педагогічних умов процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років ґрунтується на визначених провідних ідеях у змісті дошкільної та початкової освіти. Провідними ідеями, які характеризують зміст і вектор освітніх реформ дошкільної та початкової освіти в Україні, є домінантні положення, а саме:

- демократизація суспільства створює можливості інноваційного оновлення освіти як джерела нових потенціалів соціального оновлення, а процеси гуманізації, будучи провідними тенденціями модернізації сучасної освіти, визначають необхідність виховання гнучкої динамічної людини, яка прагне жити в нових, безперервно змінних умовах;

- якісно нові принципи організації життя і діяльності особистості, актуалізується теза про перехід до розвиваючого особистісно орієнтованого, діяльнісного навчання як однієї з умов перебудови освітнього процесу в умовах заявленої модернізації;

- спрямованість на розвиток особистості дитини як активного суб'єкта пізнавальної діяльності та всебічна її підготовка до безперервного процесу освіти, саморозвитку і самовдосконалення протягом всього життя;

- зорієнтованість освітнього процесу на формування ключових компетентностей як необхідного результату освіти та практичного використання технологій, спрямованих на практичне освоєння алгоритмів діяльності у творчій практиці саморозвитку;

– залежність формування світогляду в дошкільному та молодшому шкільному віці від розуміння елементарних взаємозв'язків у природі та особливості взаємодії людини з нею, відношення людей між собою та співвідношення людини і суспільства, а також відношення ієрархічного плану та відношення між суб'єктом і об'єктом, що виводять дитину на рівень первісного філософського усвідомлення дійсності;

– засвоєння дітьми знань про людину та навколишній світ, що обумовлюється єдиною системою теоретичної та експериментальної розробки інтегрованого підходу до освітнього процесу, виявлення його смислових, змістовних і операційних зв'язків;

– трактування наступності у формуванні світогляду дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку як цілісного, суб'єктно орієнтованого процесу, що визначається гармонізацією фізіологічної, психологічної, соціальної, дидактичної складових особистості.

Визначення педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років потребує уточнення поняття «педагогічні умови».

У довідникових джерелах існує декілька трактувань поняття «умова». У Новому тлумачному словнику української мови поняття «умова» трактується як: необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; як обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; як правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь; сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [69].

Великий тлумачний словник сучасної української мови зазначає, що «умова є філософською категорією, в якій відображаються універсальні відношення до тих факторів, завдяки яким вона існує» [15, с. 1242]. Зокрема, Сучасний тлумачний словник української мови зазначений вище феномен трактує як «необхідну обставину, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь, як фактор, рушійна сила будь-якого

процесу, явища; чинник» [91, с. 663].

Отже, як свідчать попередні визначення, умови характеризують обставини, чинники, фактори, рушійну силу, що впливатимуть на створення, реалізацію або вдосконалення процесу або явища.

Український педагогічний словник пояснює педагогічні умови як «ті умови, які свідомо створюватимуться у навчальному процесі й які повинні забезпечувати найбільш ефективне формування і перебіг необхідного процесу» [23, с. 232]. О. Білан трактує понятійний конструкт «педагогічні умови» як «обставини, за яких відбувається цілісний продуктивний процес..., що опосередковується активністю його учасників» [9, с. 43].

Педагогічні умови є «стійкими обставинами, що визначають стан і розвиток функціонуючих педагогічних систем» [73].

За твердженням Н. Голуб, зазначена вище категорія є «сукупністю об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобів і матеріально просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань» [22, с. 32].

Нам імпонує точка зору М. Веракси щодо розуміння педагогічних умов як «компонента педагогічної системи, що відображає сукупність внутрішніх (що забезпечують розвиток особистісного аспекту суб'єктів освітнього процесу) і зовнішніх (сприяють реалізації процесуального аспекту системи) елементів, що забезпечують її ефективне функціонування і подальший розвиток» [17, с. 38]. Близьку за змістом наукову позицію займає Ю. Галатюк. Згідно з її точкою зору, педагогічні умови є «змістовна характеристика одного з компонентів педагогічної системи, яким виступають зміст, організаційні форми, засоби навчання й характер взаємин між педагогом і дітьми старшого дошкільного віку» [21, с. 216].

Схожу думку висловлюють дослідниці Н. Іпполітова та Н. Стерхова, вважаючи, що педагогічні умови є одним із компонентів педагогічної системи, які відображають сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, впливають на особистісний і процесуальний аспекти

системи та забезпечують її ефективне функціонування й розвиток [39].

Дослідники К. Дубич і М. Зверева дещо звужують зміст поняття «педагогічні умови». Зокрема М. Зверева розглядає їх як змістову характеристику компонентів педагогічної системи (змісту, методів, форм, засобів, особливостей взаємодії учасників педагогічного процесу тощо) [31; 36].

За твердженням К. Дубич, термін «педагогічні умови» є «сукупністю взаємозалежних і взаємообумовлених заходів педагогічного процесу, які забезпечують досягнення конкретної мети» [31, с. 34].

На процесуальному аспекті зазначеної вище наукової категорії акцентує увагу І. Мухрова, стверджуючи, що комплекс педагогічних умов виявляється в результаті здійснення послідовних дій, а саме: «виявлення основних компонентів, що забезпечують досягнення мети, їх аналіз і визначення міри причетності; вибір заходів, що посилюють ефективність кожного компонента; впорядкування отриманих умов (виключення зайвих, об'єднання декількох в одну тощо); перевірка кожної умови й всього комплексу» [60].

Отже, узагальнюючи результати вивчення наукової категорії «педагогічні умови», можна зробити висновок, що розробка педагогічних умов як рушійної сили підвищення ефективності певного освітнього процесу залежить від таких чинників: по-перше, від структури освітнього процесу; по-друге, від суб'єкта, на якого здійснюється вплив із метою його якісного перетворення; по-третє, від мети відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів, прийомів та організаційних форм освітнього процесу.

Відповідно до висунутої гіпотези нашого дослідження, процес формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років найбільш ефективно функціонуватиме при створенні відповідних педагогічних умов, які оптимально забезпечать досягнення мети наукового пошуку: розвиток особистісного аспекту суб'єктів освітнього процесу (підвищення рівня інноваційної компетентності педагогів, педагогічної компетентності батьків дітей 5-8 років і сформованості у дітей основ світосприйняття) та вплив на реалізацію процесуального аспекту педагогічної системи, що забезпечить її ефективне функціонування і подальший розвиток

засобами впровадження розробленої авторської структурно-функціональної моделі.

У контексті проблеми дослідження робоче визначення поняття «педагогічні умови» трактуємо як один із компонентів педагогічної системи експериментальних закладів освіти, який відображає сукупність їхніх можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, що впливають на особистісний і процесуальний аспекти зазначеної системи та забезпечують її ефективне функціонування й розвиток на основі цілеспрямованого відбору, конструювання змісту, технологій, методів, прийомів та організаційних форм освітнього процесу з метою оптимізації формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

При розробці педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років нами враховано специфіку зазначеного процесу в освітньому середовищі ЗДО та ЗЗСО.

Узагальнивши всі аспекти трактування педагогічних умов, нами визначено педагогічні умови оптимізації формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років:

- створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології»;
- розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- підвищення рівня педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами;
- забезпечення наступності і безперервності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Визначені педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років становлять єдину систему освітнього процесу. Схарактеризуємо **першу педагогічну умову** – створення інноваційного активно-пізнавального освітнього

середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології». У сучасних умовах реформування освіти дослідники акцентують увагу практиків на необхідності підвищення ролі середовища у вихованні та розвитку дітей як ключових суб'єктів виховних систем. Дослідниками Ю. Мануйловим, В. Слободчиковим, В. Ясвіним та ін. презентується середовищний підхід, який в інструментальному плані характеризується «системою дій суб'єкта з середовищем, які спрямовані на перетворення їх у засіб діагностики, проєктування та продукування виховного результату», що посилює взаємодію і взаємовплив середовища і суб'єкта [90, с. 37].

Одним з істотних феноменів сучасного освітнього процесу є створення освітнього середовища в закладі освіти, яке забезпечить комфортні умови для пізнавальної діяльності дитини, її розвитку та формування світоглядних уявлень.

Розглянемо наукові підходи до визначення поняття «середовище». Тлумачний словник сучасної української мови пояснює поняття «середовище» як оточення, сукупність природних і соціально-побутових умов, а також сукупність людей, пов'язаних спільністю зазначених умов, у яких протікає діяльність людського суспільства, організмів [92].

Вивчення психологічної, педагогічної, методичної літератури, педагогічної практики свідчить про активне дослідження проблеми, пов'язаної зі створенням освітнього середовища.

*У зв'язку із зазначеним вище, нами висувається ідея створення **інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища в ЕЗО**, здатного забезпечувати комплекс можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу. Вивчення педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що ідеї Я. Коменського, Я. Корчака, А. Макаренка, Г. Спенсера та інших педагогів внесли певні зміни у визначення поняття «освітнє середовище». Термін «освітнє середовище» у педагогіці розуміється як сукупність умов, які впливають на формування і функціонування людини в*

суспільстві, на оточення особистості, її здібності, потреби, інтереси, свідомість. Дослідник С. Шацький відносить поняття «освітнє середовище» до соціокультурних інститутів, шкіл, ЗВО, установ післядипломної освіти тощо [99]. А. Каташов узагальнив різноманітні підходи до визначення поняття «освітнє середовище навчального закладу» та розглядає його як сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечують саморозвиток вільної і активної особистості, реалізацію творчого потенціалу дитини. Освітнє середовище, на думку цього автора, є функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, в якому відбувається становлення особистості [44, с. 8].

Ми цілком погоджуємось з думкою Ю. Мануйлова, який звертає увагу на ту обставину, що поняття «середовище» повинно, по-перше, бути ємним, багатовимірним, що включає у себе духовні, соціальні, фізичні складові зовнішнього світу; по-друге, давати можливість бачити буття дитини «серед хаосу і порядку», що виконують різні функції в її життєдіяльності; по-третє, відображати як суб'єктивні, так і об'єктивні позиції дитини в процесі виховання; по-четверте, бути технологічним, щоб з його допомогою можна було не тільки описувати і пояснювати навколишній світ дитини, але і створювати його. Особливості середовищного підходу у вихованні, за Ю. Мануйловим, викладені у праці «Педагогіка і виховання». Історія досліджень процесу формування освітнього середовища навчального закладу. Автор переконаний, що підпорядкувати вплив середовища виховним цілям і таким чином перетворити його на виховний засіб можливо лише за допомогою «середовищетворчих» дій, які продукують належне значення життєвого середовища. Однак Ю. Мануйлов дещо недооцінює суб'єктивну роль дитини, пояснюючи «виховне середовище як частину оточуючого середовища, в якому існує педагогічно сформований спосіб життя [57]. Логічними є результати дослідження В. Ясвіна, який розуміє освітнє середовище як «систему впливів і умов формування особистості за заданим взірцем, а також можливостей для її розвитку, що є в соціальному і просторово-предметному оточенні» [143, с. 14].

Отже, дослідники висловлюють думку, що освітнє середовище здатне забезпечувати комплекс можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу.

Розглянемо підходи дослідників до тлумачення поняття «інноваційне освітнє середовище». Так, Н. Разіна розглядає термін «інноваційне освітнє середовище» як комплекс взаємопов'язаних умов, які забезпечують освіту людини, формування особистості педагога з інноваційно-творчим мисленням, його професійну компетентність [83].

Дослідник В. Сагатовський пропонує визначити показники змісту цілісності освітнього середовища, виокремлюючи при цьому такі його складові: цілісність буття трьох самоцінних започаткувань (людини, людства і природи); цілісність людини (у взаємодії його біо-соціо-духовно-індивідуальних властивостей); цілісності людської життєдіяльності. Важливою також є думка В. Сагатовського щодо аксіологічного оцінювання взаємодії людини й освітнього середовища, яка полягає в тому, індивід повинен бути готовий до розумного вибору в процесі самоосвіти завдяки внутрішній духовній атмосфері [86].

Дослідники Є. Богданов і З. Тюмасєва запропонували концепцію освітнього середовища, яке складається із взаємодіючих інноваційних освітніх комплексів і традиційних моделей, систем, стандартів освіти, навчальних програм і планів, освітніх засобів і освітнього матеріалу, нового підходу у взаємостосунках, заснованих на гуманістичних цінностях між суб'єктами освіти: дітьми, їх батьками і педагогами. Окрема особистість і система як суб'єкти освіти є і об'єктом соціокультурного середовища як базової системи, і, одночасно, суб'єктом відносин з цим середовищем, який виконує роль її підсистеми [10].

С. Роціна визначає освітнє середовище, як спеціально створене предметне й соціокультурне оточення учня, котре включає різні види умов і засобів здобуття освіти, способи забезпечення продуктивної діяльності [84, с. 34].

У контексті проблеми дослідження ми розуміємо інноваційне активно-пізнавальне освітнє середовище як створене соціокультурне оточення дитини,

здатне забезпечувати розвиток її особистості, яке характеризується: гуманістичним, особистісно орієнтованим підходом з урахуванням партнерського співробітництва, поваги та довіри всіх суб'єктів освітнього процесу; спрямуванням на розвиток і саморозвиток кожної особистості; спільною творчою пошуковою діяльністю; ефективним використанням особистого потенціалу кожного суб'єкта освітнього процесу.

Отже, інноваційне активно-пізнавальне освітнє середовище є педагогічно організованим простором життєдіяльності в закладі дошкільної та початкової освіти, який сприяє розвитку інноваційного освітнього ресурсу особистості дитини та інтегрованим технологічним засобом створення і реалізації інноваційного потенціалу освітнього процесу з метою формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Другою педагогічною умовою є розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Поняттям «інновація» позначають нововведення, новизну, зміну, введення чогось нового. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності вчителя і учня. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів. У контексті зазначеного вище важливим для нашого дослідження є термін «інноваційна педагогічна діяльність», яка є одним із стратегічних напрямів освіти та «основою оновлення навчальних закладів, створення якісно нової педагогічної практики – авторського закладу чи радикального реформування усієї освітньої системи» [63, с. 10].

Дослідниця Ю. Будас стверджує, що «інноваційна педагогічна діяльність – найвищий ступінь педагогічної творчості, процес генерації інноваційних ідей, їхнього запровадження та розповсюдження, оновлення педагогічної теорії та практики, альтернатива консервативному, традиційному, усталеному та авторитарному стилю діяльності» [14, с. 33].

На думку І. Гавриш інноваційна професійна діяльність учителя є

комплексною діяльністю, спрямованою на створення, впровадження та розповсюдження освітніх новацій [20, с. 45].

Педагогічні інновації потребують принципово нових методичних розробок, нової якості педагогічного новаторства. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні.

У сучасних умовах реформування всіх ланок освіти лише в умовах інноваційного середовища можливо сформувати вчителя-дослідника та новатора. «Новий професіоналізм» європейського вчителя включає такі професійні вимоги:

- володіння спеціальними знаннями, які важливо постійно оновлювати та розширювати;
- застосування педагогічних ноу-хау, які в мінливому освітньому просторі зміщують наголос з фактичних знань учнів і результатів тестів на формування високої навчальної мотивації, розвиток творчості та співпраці;
- розуміння педагогічного потенціалу ІКТ і здатність інтегрувати його в стратегії навчання;
- компетентність співробітництва: сучасний учитель повинен функціонувати як частина «освітньої організації», бути готовим вчитися у колег і навчати інших учителів;
- гнучкість: готовність сприймати зміни у професійних вимогах упродовж кар'єри;
- мобільність: готовність спробувати себе в інших контекстах (нові функції, посади) з метою збагачення педагогічного досвіду;
- відкритість: спроможність співпрацювати з батьками та іншими професіоналами з метою підвищення ефективності освітнього процесу [90, с. 38].

Дослідниця О. Акімова акцентує увагу на особливій ролі творчого мислення в педагогічній діяльності, а саме: мислення вчителя включене в педагогічну діяльність і спрямоване на вирішення специфічних задач, пов'язаних з пошуком ідей, засобів перетворення педагогічного процесу. На переконання автора творче мислення вчителя є процесом розв'язання педагогічних завдань, які викликані оновленням стратегічних орієнтирів

розвитку освіти, зміною освітніх парадигм і потребують його особистісного і професійного саморозвитку [1].

За педагогічним словником, поняття «професійна компетентність трактується як «сукупність знань, вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [82, с. 78]. Професійна компетентність, на думку В Сластьоніна, – це інтегральна характеристика ділових та особистісних якостей спеціаліста, яка відображає не тільки рівень знань, уміння, досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, але й соціально-моральну позицію особистості [88, с. 98]. На думку В. Шахова, компетентність у сфері педагогічної діяльності містить теоретико-методологічні, психолого-педагогічні та дидактико-технологічні знання; діагностико-прогностичні, аналітичні, рефлексивні уміння; професійні педагогічні позиції, професійно важливі якості особистості; педагогічну ерудицію; педагогічне мислення (здатність до аналізу педагогічних ситуацій); педагогічну інтуїцію й імпровізацію; педагогічну спостережливість; педагогічний оптимізм; педагогічне прогнозування [98, с. 78]. Н. Кузьміна відносить до компонентів професійної компетентності:

- спеціальну компетентність у галузі дисципліни, що викладається;
- методичну компетентність у галузі формування знань, умінь і навичок; психолого-педагогічна компетентність у галузі мотивів, здібностей, спрямованості;
- аутопсихологічну компетентність – рефлексія педагогічної діяльності [53, с. 87].

Р. Гуревич трактує професійну компетентність як властивість особистості, що виявляється у відношенні до професійної діяльності та за змістом є єдністю його теоретичної та практичної готовності до здійснення професійної діяльності та включає знання, вміння та навички, способи і конкретні прийоми їх застосування у процесі діяльності, спілкуванні та розвитку особистості [25, с. 140].

Новий зміст і завдання сучасної системи освіти в Україні вимагають

особливої уваги до особистості педагога – ключової постаті у вихованні особистості дитини. Саме з цієї причини, серед основних завдань розбудови сучасної системи освіти є забезпечення професійного розвитку й удосконалення педагогічних кадрів упродовж їхньої професійної діяльності, яка за змістом і сутністю є творчою. Сучасний педагог має бути професійно гнучким, мати нестандартне педагогічне мислення, бути готовим до впровадження інновацій, організації експериментальної та дослідницької діяльності, вміти адаптуватися до швидких змін та умов життя, що можливо лише при умові сформованості високого рівня професійної компетентності, розвинених професійних здібностей. Інноваційність має характеризувати професійну діяльність кожного вчителя, оскільки інновації є результатом наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду.

Зростання вимог з боку суспільства до професіоналізму педагогів з метою забезпечення якості дошкільної та початкової освіти стимулює активні пошуки науковцями й освітянами шляхів розвитку інноваційної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти та закладів загальної середньої освіти. Варто зазначити, що в більшості країн Європейського Союзу гарантом успішної реалізації шкільних реформ є вчитель-універсал. Сьогодні «новий професіоналізм» європейського вчителя включає такі професійні вимоги:

- володіння спеціальними знаннями, які важливо постійно оновлювати та розширювати;
- застосування педагогічних ноу-хау, які в мінливому освітньому просторі зміщують акцент з фактичних знань учнів на формування високої навчальної мотивації, розвиток творчості та співпраці;
- розуміння педагогічного потенціалу ІКТ і здатність інтегрувати її в стратегії навчання;
- компетентність співробітництва: сучасний учитель повинен функціонувати як частина «освітньої організації», бути готовим вчитися у колег і навчати інших учителів;
- гнучкість: готовність сприймати зміни у професійних вимогах упродовж кар'єри;

- мобільність: готовність спробувати себе в інших контекстах (нові функції, посади) з метою збагачення педагогічного досвіду;
- відкритість: спроможність співпрацювати з батьками та іншими професіоналами з метою підвищення ефективності освітнього процесу [124, с. 38].

Експерти у галузі освітніх технологій визначили основні технологічні тренди в розвитку суспільства, що суттєво впливатимуть на освіту, зокрема:

1. *Екстенсивний розвиток Інтернету*, який характеризується доступністю і мобільністю Інтернету, освітніми просторами, в які входять віртуальні світи з ефектом присутності (3D-підручники, віртуальні музеї тощо), «Глобальними класами» – модель освіти не прив'язана до конкретного приміщення.

2. *Цифрове середовище є суб'єктом діяльності*, партнером.

3. *Віртуалізація*. Нові інтерфейси дають можливість перетворювати в екрани взаємодії будь-які поверхні («6 відчуття» – технологія проєкції і управління жестами без екранних засобів, електронні підручники).

4. *Когнітивна революція*. Інтеграція інформаційних технологій з досягненнями когнітивної науки призводить до появи зворотного зв'язку між діями людини, процесами в корі головного мозку та діями спостерігача. Стає можливою передача емоцій, образів «New-HTTP – human thoughts transfer protokol» [43; 52; 58].

Заклад дошкільної освіти та заклад загальної середньої освіти як одні з найважливіших інститутів соціалізації людини, підготовки молоді до активних майбутніх суспільних процесів повинні бути готові як до нових реалій і тенденцій суспільного розвитку, так і до нововведень у сфері змісту, форм і методів навчання та виховання. Педагог, який упроваджує інновацію, створює особливе середовище, що, врешті-решт, буде проявлятися та впливати на інноваційність діяльності закладу освіти в цілому. Професія педагога потребує особливого ставлення до постійно оновлюваних тенденцій суспільного буття, здатності до адекватного сприйняття потреб суспільства й відповідного коригування своєї діяльності, що має особливу значимість в умовах

інформаційного середовища, яке потребує принципово нових і відмінних від попередніх професійних навичок, умінь і відповідного педагогічного мислення [64].

Сучасна дитина належить до абсолютно нового за характером соціуму типу людини – людини інформаційної, що значною мірою зумовлює зміни в технологічному забезпеченні освітнього процесу в ЗДО та в початковій школі.

Таким чином, педагоги повинні реагувати на зазначені вище виклики вже сьогодні: опановувати віртуальні світи, обирати нові моделі навчання, інтегрувати сучасні ІКТ в освітній процес.

Оскільки перші роки суспільного виховання дітей мають надзвичайно важливий вплив на подальший розвиток інтелекту, творчості, формування характеру, саморозвиток особистості, особливо важливим є забезпечення інноваційного характеру педагогічної діяльності.

В сучасних умовах реформування всіх ланок української освіти розвиток інноваційної компетентності педагогів ЗДО та початкової школи здійснюється на основі професійної мобільності, яка спрямована на оновлення системи освіти. Дослідниця Р.Пріма характеризує професійну педагогічну мобільність як інтегративне динамічне новоутворення у структурі особистості вчителя, що актуалізує його потенційні можливості, відображає відкритість до змін, ступінь усвідомлення сутності мобільності, виявляється у гнучкості мислення й діяльності (аналітичному способі мислення, адекватній оцінці ситуації, співвіднесенні її зі своїми потребами і можливостями, ціннісними настановами і мотивами професійного саморозвитку), вмінні прогнозувати й робити усвідомлений вибір [77, с. 16].

У контексті зазначеного вище, О.Шапрак зазначає, що особливість інноваційної спрямованості педагогічної діяльності полягає в переході від нормативної до інноваційної, творчої діяльності та передбачає зміну характеру освітньої системи, її змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання [97].

На думку сучасних дослідників, саме впровадження інноваційних технологій в освітньому процесі створює необхідні умови для формування ключових компетентностей та виховання активних громадян, що володіють

системою цінностей і спроможні зреалізуватися в суспільстві.

А. Коломієць, досліджуючи професійну діяльність учителя початкових класів акцентує увагу на його професійній культурі, до якої належать: методологічна, наукова, технологічна, моральна, правова, естетична, екологічна, психологічна, інформаційна та інші види культур [45].

Зокрема, для творчого вчителя початкових класів розвиток інформаційної культури ускладнюється тим, що він працює з різнопредметною інформацією – йому доводиться викладати математику, природознавство, письмо, читання, малювання, співи, уроки трудового навчання, організовувати предметні ранки, писати міжпредметні сценарії інших виховних заходів тощо. Враховуючи зазначене вище, автор стверджує, що для ефективної інноваційної діяльності вчителя початкових класів вкрай необхідною є оптимальна система інформаційного забезпечення, що спроможна була б забезпечити повноту й оперативність інформації за рахунок інтеграції різноманітних ресурсів і використання метаінформації [45].

На думку І. Дичківської, «інноваційна компетентність педагога є системою мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечують ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми [27, с. 278]». Інноваційна компетентність педагога – це нововведення в педагогічну діяльність, зміни у змісті та технології навчання, що мають на меті підвищення ефективності навчально-виховного процесу [27, с. 18]. Компетентність – це сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності; вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [42; 82, с. 149;].

Креативний компонент інноваційної педагогічної діяльності виявляється через відкритість щодо педагогічних інновацій, гнучкість, критичність мислення, творчу уяву. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності — особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії. І. Дичківська вважає, що «інноваційна педагогічна діяльність заснована на

осмисленні практичного педагогічного досвіду, цілеспрямована педагогічна діяльність орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики» [28, с. 248].

Більшість проблем, що постають перед педагогами, які працюють в інноваційному режимі, пов'язані з низькою інноваційною компетентністю.

На сьогоднішній день інноваційна діяльність педагога має відповідати основним принципам: інтеграції, диференціації, індивідуалізації, демократизації; дитиноцентризму. Реалізація зазначених принципів вимагає переходу від традиційної до творчої діяльності, що передбачає зміну характеру освітньої системи, методів та форм навчання.

Резюмуючи зазначене вище, визначаємо поняття «розвиток інноваційної компетентності педагога» як динамічний відкритий процес удосконалення його професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей на основі усвідомлення мотивів креативного моделювання формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Третя педагогічна умова – забезпечення наступності і безперервності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, припускає орієнтацію освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та в початковій школі на досягнення рівня розвитку дитини. Гуманістичні координати європейської освіти зобов'язують науковців і педагогів-практиків до пошуку шляхів реалізації наступності двох перших ланок освітнього процесу – дошкільної та початкової. У сучасних умовах реформування всіх ланок освіти в Україні існує нагальна потреба винайдення надійних психолого-педагогічних механізмів безболісного переходу вихованця з дошкільного в шкільне дитинство з метою оптимального використання суспільно-культурного досвіду, набутого в ЗДО. Наступність у системі неперервної педагогічної освіти має внутрішню – змістову (зміст знань, умінь і навичок, які передаються) і зовнішню – процесуальну, організаційну сторони (організація передачі знань, умінь і навичок) [32, с. 38].

За визначенням А. Богуш, наступність запобігає кризовим явищам у психічному розвитку особистості; спадкоємність – у цілісному формуванні

загальнонавчальних умінь і навичок у дітей; перспективність є визначенням і реалізацією пріоритетних ліній підготовки дитини до школи з урахуванням вимог початкової освіти до рис, умінь і навичок, які необхідні для успішного навчання у школі [11].

Т. Поніманська трактує педагогічну категорію «наступність» як простір для реалізації в педагогічному процесі закладу дошкільної освіти і школи єдиної, динамічної та перспективної системи виховання й навчання старших дошкільників і молодших школярів та передбачає врахування рівня розвитку дітей, із яким вони прийшли до школи» [75, с. 428].

Суть наступності полягає в тому, що процес засвоєння нового припускає актуалізацію наявного досвіду, встановлення асоціативних зв'язків між новими і старими новоутвореннями, перенесення актуального старого на новий щабель і включення його в нову систему відносин. Крім того, наступність невід'ємно пов'язана з перспективністю як зворотною стороною наступності [2].

На думку Г. Назаренко, наступність як педагогічний феномен має складну структуру, яка містить провідні напрями – наступність у навчанні й вихованні та їх складові: наступність у змісті, методах, формах, засобах, а також у педагогічних вимогах й умовах [65].

В «Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти» особлива увага звертається на підготовку педагогів дошкільної і початкової освіти до реалізації наступності навчання дітей, зокрема на: багатоаспектну обізнаність педагогів дошкільної та початкової освіти з якісними психологічними новоутвореннями дошкільників і дітей молодшого шкільного віку та з державними вимогами щодо розвиненості, вихованості й результатів навчання учнів конкретної вікової групи; консультативну роботу з батьками майбутніх першокласників: пояснення необхідності засвоєння дитиною вимог Базового компонента дошкільної освіти, розкриття психологічної сутності поняття «готовність дитини до шкільного навчання»; координацію зусиль науковців і практиків із метою узгодження змісту дошкільної й початкової освіти,

розуміння сутності наступності та пріоритетних стратегічних ліній її реалізації в закладі дошкільної освіти та на рівні початкової освіти в закладі загальної середньої освіти [40].

Готовність початкової освіти до реалізації наступності передбачає:

- принципово інший спосіб взаємодії і взаємозв'язку компонентів програм початкової освіти для першого класу: реалізацію принципів інтеграції і комплексно-тематичного планування освітніх концентрів, що повинно утворювати альтернативу предметному принципу;
- здійснення освітньої діяльності засобами інтеграції різних видів дитячої діяльності (ігрової, комунікативної, трудової, пізнавально-дослідної продуктивної тощо);
- піднесення ролі ігрової діяльності, яка забезпечує розв'язання педагогами всіх освітніх завдань, в тому числі й дидактичні;
- побудову спільної діяльності дорослих і дітей на принципах партнерства;
- побудову освітнього процесу відповідно до вікових особливостей форм роботи з дітьми» [2, с. 11].

Дослідник Г. Тарасенко сформулював принципи спільної реалізації завдань наступності педагогами дошкільної і початкової освіти: відмова від орієнтації на зайвий енциклопедизм на основі запам'ятовування дітьми готових знань про навколишній світ; гарантування безконфліктного переходу від емоційно-чуттєвого пізнання дітьми світу до логічного осмислення ними процесів і взаємозв'язків у ньому на ціннісно-мотиваційній, образно забарвленій основі; використання спільних для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку механізмів (емпатії, ідентифікації, суб'єктифікації) формування мотивації ставлення до природи з наступним перенесенням такого ставлення у світсоціальних зв'язків і стосунків; створення умов для вільного самовираження дітей через гру і творчу працю; забезпечення самооцінки дитячої поведінки як умови майбутнього управління собою у момент морального вибору поведінкової стратегії; системне перетворення закладу дошкільної освіти і початкової школи в цілісне, близькоспоріднене для дитини середовище із сформованими суб'єкт -

суб'єктними відносинами в системі «дитина – педагог – навколишній світ» [2, с. 9 –10]. У дослідженні Г. Назаренко зазначено, що в практиці сучасної освіти впроваджується функціональний підхід до розв'язання завдань наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, який реалізується двома шляхами: перший – ґрунтується на тактиці форсування темпів дитячого розвитку і полягає у прямій адаптації соціально-педагогічних завдань дошкільної освіти до вимог школи; другий – передбачає подальший розвиток в початковій школі тих елементарних знань, умінь та навичок, з якими дитина приходить до школи. Автор зазначає, що реалізація принципу наступності на засадах функціонального підходу викликає серйозні негативні наслідки і призводить до недооцінки самоцінності дошкільного та молодшого шкільного віку. На переконання Г. Назаренко проблему наступності в навчанні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку можна розв'язати лише за умов реалізації єдиної лінії загального розвитку дитини на етапах дошкільного та шкільного дитинства. Саме такий підхід до освітнього процесу в ЗДО та в початковій школі здатний забезпечити цілісний, послідовний і перспективний характер педагогічного процесу [65].

Н. Бондаренко і Н. Ляшова пропонують впроваджувати діяльнісно-практичний метод реалізації наступності між дошкільною та початковою освітою, тобто забезпечувати усвідомлення, стійкість, мобільність, адекватність, широту переносу та точність педагогічної діяльності як вихователів ЗДО, так і вчителів початкових класів [13, с. 20].

Т. Поніманська стверджує, що формування загальної (психологічної), тобто мотиваційної, емоційно-вольової, розумової та психологічної готовності до спілкування і спільної діяльності, а також спеціальної готовності дітей до навчання в школі розкривається у процесі розвитку психологічних якостей, які найбільше сприяють адаптації до шкільного життя, формуванню навичок навчальної діяльності [75].

Дослідниця Л. Коломієць переконана також, що ефективність забезпечення наступності між дошкільною і початковою освітою значною

мірою залежить від сприяння майбутній соціально-психологічній адаптації до шкільної взаємодії крізь призму розвитку внутрішньої позиції школяра (позитивне ставлення до майбутнього шкільного навчання, сформованість уявлень про школу і специфіку організації освітньої діяльності, відпрацьований стереотип статусної рольової взаємодії з педагогом, орієнтованість на колективну форму взаємин тощо) [47].

На думку вчених, особливої значущості набуває проблема становлення соціального досвіду дітей на етапі переходу від дошкілля до школи, оскільки саме в цей період дитина починає освоювати навколишній світ, навчається взаємодіяти з іншими людьми, розвивається соціально, засвоюючи соціальну інформацію, систему ціннісних орієнтацій, досвід соціальної діяльності, навички спілкування з іншими людьми. Змістом процесу перетворення дитини в дорослу людину є її становлення як особистості [18].

Наступність дошкільної і початкової освіти забезпечується шляхом єдності підходів до організації життєдіяльності дитини незалежно від соціально-педагогічних умов здобуття освіти. Спільні підходи педагогів закладу дошкільної та загальної середньої освіти забезпечать психологічно виважений та успішний для дитини перехід з попередньої до наступної ланки здобуття освіти.

Принципи побудови дошкільної та початкової освіти за умов реформування загальної середньої освіти в рамках Концепції Нової української школи мають багато спільного: гуманізм як прояв поваги до особистості — доброзичливе, турботливе ставлення до дітей без застосування примусу й насилля урахування вікових особливостей дітей і досягнень попереднього етапу розвитку визнання самоцінності кожного вікового періоду орієнтація на індивідуальні схильності, інтереси, темпи розвитку дітей створення умов, комфортних для розвитку пізнавальних та психічних процесів у дітей, їхньої спрямованості на активність у соціумі усвідомлення мотивів власної поведінки позитивної самооцінки самоповаги та ввічливого ставлення до інших забезпечення реалізації можливостей і здібностей дитини.

Отже, наступність розглядається нами як внутрішній зв'язок, який проявляється у пізнавальній діяльності дитини, і зовнішній, пов'язаний з

діяльністю педагогів. Компонентами структури пізнавальної діяльності дітей 5-8 років є: мотиваційно-цільовий, який обумовлює взаємозв'язок між мотивацією і цілепокладанням; змістовно-інформаційний, який свідчить про систематичне отримання нових знань про навколишній світ; діяльнісний, що забезпечує активне включення дитини в процес пізнання навколишнього світу, оточуючих людей і самопізнання; рефлексивний, що формує навички само-взаємооцінювання результатів власної діяльності та діяльності товаришів. Зовнішній зв'язок наступності полягає у педагогічній діяльності вихователів і вчителів, яка виявляється у забезпеченні наступності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років на основі єдиних принципів: гуманізація, демократизація і виховання на основі врахування вікових, психологічних й індивідуальних особливостей кожної дитини; розробки і впровадження у практику інноваційних за своєю суттю програм.

Ефективність процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років значною мірою залежить від реалізації наступності між дошкільною та початковою освітою, впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти і початкової школи принципово новітніх способів взаємодії і зв'язку змісту, програм, методів і форм організації освітнього процесу.

Як вагому та необхідну розглядаємо **четверту умову** – підвищення рівня педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами.

Робота з родиною була і лишається актуальною і складною проблемою у діяльності закладів освіти, у зв'язку з низьким рівнем соціально-психологічної культури учасників взаємодії (батьків і вчителів, вихователів), що викликає проблеми у спілкуванні; незнання батьками вікових особливостей дитини; відсутність у батьків «педагогічної рефлексії», тобто невміння аналізувати власний виховний вплив на дитину, критично її оцінювати, знаходити причини своїх педагогічних невдач; нерозуміння батьками своєї ролі як соціальних замовників у визначенні змісту, форм та методів роботи закладу освіти з родиною; недостатня поінформованість батьків та відсутність у них інтересу до життєдіяльності дитини в закладі освіти.

В умовах реформування української освіти педагогізація сім'ї потребує науково-методичного та організаційного оновлення, що спрямоване на гуманізацію взаємин батьків і дітей на засадах спільної діяльності, а також урізноманітнення форм і напрямків партнерської взаємодії сім'ї та закладу освіти щодо змісту та реалізації творчих індивідуальних проєктів дітей.

В. Оржеховська, досліджуючи стратегії, технології і моделі взаємодії закладу освіти та сім'ї, виокремлює такі проблеми: інтеграція зусиль сім'ї і педагогічного колективу в діяльності щодо розвитку особистості дитини; забезпечення участі батьків в організації освітнього процесу і шкільному самоврядуванні; мотивація батьків до вивчення науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з проблем розвитку та виховання дітей; підвищення психолого-педагогічної культури батьків, поповнення їх знань, вмінь і навичок з питання виховної взаємодії з дітьми; створення системи просвітницької роботи, спрямованої на підвищення правової культури батьків; презентації успішного досвіду сімейного виховання [71, с. 20–21]. Характеризуючи структуру взаємодії родини і школи, О. Доукіна визначає такі її складові: педагогічна діагностика родини; визначення цілей і завдань спільної роботи; підвищення готовності батьків до взаємодії зі школою; організація різних форм спільної роботи; стимулювання участі педагогів і батьків у погодженні і взаємообумовлених діях родини і школи; корекція спільної діяльності [29, с. 60].

Основою педагогіки партнерства є спілкування, взаємодія та співпраця між педагогом, дитиною і батьками, які об'єднані спільними цілями та прогнозують результат освітнього процесу. У контексті проблеми дослідження вважаємо, що творча праця, спільний творчий пошук, педагогіка партнерства може істотно вплинути на формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

У наукових джерелах [41] найбільш детально представлені описи змісту трьох основних моделей взаємодії освітнього закладу і сім'ї.

Так, інформаційно-консультативна модель (батьківський всеобуч) має на меті формування у батьків системи психолого-педагогічних знань про дитину, процес її виховання і розвитку, про особливості її спілкування й поведінки у різні вікові періоди. Технологічно зазначена модель здійснюється шляхом передачі

певної суми психолого-педагогічних знань батькам як під час індивідуального консультування, так і групового (фронтального) інформування [51, с. 76].

Важливою у підвищенні психолого-педагогічної компетентності батьків є модель різнорівневої взаємодії (активна позиція батьків), метою якої є підвищення ефективності виховного потенціалу освітнього процесу: виховання і розвитку особистості, здатної до самовиховання; здійснення виховання у контексті соціокультурних традицій.

У контексті проблеми дослідження проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років актуальною є модель партнерських відносин (зріла суб'єктна позиція батьків), основою реалізації якої, а також суттю очікуваного результату є «зріла суб'єктна позиція батьків, які свідомо беруть на себе відповідальність за виховання дітей та визначення чітких виховних завдань: забезпечення сприятливих умов для життєздійснення особистості відповідно до її власних інтересів та потреб і суспільних очікувань; сприяння набуттю дітьми позитивного соціального досвіду, виробленню системи смисложиттєвих цінностей; спонукання зростаючої особистості до формування умінь протидії аморальності, правопорушенням, бездуховності [51, с. 168].

Зазначені вище моделі характеризують зміст взаємодії батьків з педагогами і проявляються у цілепокладанні, технології реалізації змісту, доборі оптимальних методів і форм роботи з родинами вихованців та їх реалізації у закладах освіти.

Педагогічні знання допоможуть батькам краще пізнавати дитину, розуміти її потреби, усвідомлювати шляхи впливу на неї, реально оцінювати ту чи іншу ситуацію, розв'язувати проблеми виховання не інтуїтивно, а на раціональній основі, що сприятиме оволодінню педагогічним тактом у взаєминах з дітьми.

Розробка зазначених вище педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років ґрунтується на методологічних підходах: особистісно зорієнтованому, системному, діяльнісному, інтегрованому, компетентнісному, середовищному.

Отже, педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8

років розглядаємо як цілеспрямований відбір, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), форм інноваційного активно-пізнавального середовища з метою підвищення ефективності зазначеного процесу.

4.3. Авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія у закладі дошкільної освіти та в початковій школі

Глобальним завданням сучасної освіти в Україні є забезпечення психолого-педагогічних умов для повноцінного цілісного розвитку особистості дитини, зокрема: задоволення її базових потреб в активності, інформації, розвитку її індивідуальності; формування психологічної захищеності; надання можливості самоутвердитися у найважливіших для неї сферах життєдіяльності з максимальним розвитком її здібностей та можливостей; створення комфортного емоційного середовища.

Успішність засвоєння дітьми знань про людину та навколишній світ обумовлюється єдиною системою, що передбачає теоретичну та експериментальну розробку інтегрованого підходу до освітнього процесу, виявлення його смислових, змістовних і операційних зв'язків. Відповідно до завдань дослідження нами була концептуально обґрунтована авторська інтегрована особистісно орієнтована педагогічна технологія в закладі дошкільної освіти та в початковій школі.

Авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія спрямована на посилення інформаційного змісту та емоційне збагачення сприйняття, мислення дітей засобами залученню додаткового цікавого навчального матеріалу, що реалізує пізнавальні мотиви дослідження явищ, понять навколишнього середовища та досягнення їх цілісності.

Актуальність інноваційної технології полягає в ідеї інтегрованого змісту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається

досягнення мети якісної конкурентоспроможної освіти, що забезпечить здобувачам освіти можливість самостійно досягати життєвої мети, творчо самостверджуватися в різних сферах життєдіяльності. Формування світогляду дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку є найактуальнішим завданням педагогіки, метою якого є виховання громадянина України з високорозвиненими етичними, естетичними й духовними людськими цінностями, готового до життя в змінному сучасному інформаційному просторі та в умовах глобалізації світу.

Отже, проблема формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років є ключовою як у культурному контексті, так і безпосередньо в психолого-педагогічному, де вона розглядається з погляду дидактичних, психологічних та виховних концептуальних підходів, програм і методів його формування.

Сучасна психолого-педагогічна наука й практика вдосконалення процесу виховання підростаючої особистості пов'язує із особистісно орієнтованим підходом до дитини. Одним з основних положень в особистісно орієнтованому підході до освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі є спрямованість на розвиток особистості дитини як активного суб'єкта пізнавальної діяльності, метою якої є підготовка до саморозвитку, самовдосконалення протягом всього життя.

Особистісно орієнтований підхід до освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі наповнює його високими морально-духовними переживаннями, утверджує повагу до дитини, максимально розкриває її потенційні можливості, стимулює її до особистісно розвиваючої творчості. Як модель виховання, особистісно орієнтований підхід вимагає розробки відповідної психологічно зваженої й соціально продуктивної корекції освітнього процесу, здатного бути міцною науковою основою в створенні високопродуктивних педагогічних технологій і методів формування основ світогляду дитини на основі сформованості позитивного світосприйняття у дітей 5-8 років. Інтеграція як вимога об'єднання частин або елементів у ціле вважається принципом, за допомогою якого можливо ефективно формувати у здобувачів дошкільної та

початкової освіти світосприйняття на основі цілісної картини навколишнього світу.

Головною особливістю інтегрованої особистісно орієнтованої технології є технологічне конструювання змісту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі в напрямках гуманізації, діалектизації та інтеграції з метою формування цілісності знань молодшого школяра про навколишній світ та людину. Для інтегрованої особистісно орієнтованої технології характерна пропедевтика знань з багатьох галузей наук – географії, включаючи краєзнавство, біології, фізики, астрономії, техніки, хімії, історії, екології. В цілому інтегрований зміст освітнього процесу вирішує низку дуже важливих педагогічних завдань – реалізує раннє формування багатьох природничо- наукових понять, дає уявлення про картину світу в цілому і місце людини в ньому, забезпечує підготовку до подальшого вивчення природничих предметів і, більш того, пробуджує активний інтерес до цілісного пізнання навколишнього світу [87].

Авторська «Інтегрована особистісно орієнтована педагогічна технологія у закладі дошкільної освіти та в початковій школі» представлена трьома аспектами:

- науковим: розроблено цілі, зміст і методику формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- процесуально-описовим: описано процес, сукупність цілей, зміст методів і засобів для досягнення запланованих результатів інтегрованого освітнього процесу;
- процесуально-діяльнісним: розроблено педагогічну технологію забезпечення неперервності та наступності змісту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі; функціонування всіх інструментальних і методологічних педагогічних засобів.

Авторська «Інтегрована особистісно орієнтована технологія» реалізована на таких рівнях:

- загальнопедагогічному: *загальнопедагогічна (загальнодидактична, загальновиховна) технологія* характеризує цілісний освітній процес у закладах

дошкільної освіти та в початковій школі;

- частково-методичному: авторська педагогічна технологія проєктує впровадження інноваційних методів, форм і засобів реалізації інтегрованого змісту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі;

- локальному (модульному): технологія інтеграції змісту освітнього процесу передбачає формування особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку на основі інтегрованих знань про людину і навколишній світ, які формуються у п'яти сферах життєдіяльності людини: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і Всесвіт» [121, с. 67–71.].

Авторська «Інтегрована особистісно орієнтована технологія у закладі дошкільної освіти та в початковій школі» є педагогічним моделюванням спільної педагогічної діяльності з проєктування, організації і реалізації освітнього процесу із безумовним забезпеченням комфортних умов для розвитку як дитини, так і педагога.

Нами визначено такі класифікаційні параметри авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології:

- За рівнем застосування: загальнопедагогічна.
- За філософською основою: діалектична.
- За основним чинником розвитку: соціогенна.
- За концепцією засвоєння: асоціативно-рефлекторна.
- За характером змісту: інтегрована, навчальна + виховна, світська, загальноосвітня.

- За типом управління: сучасна інноваційна.
- За організаційними формами: класно-урочна, позакласна.
- За підходом до дитини: особистісно орієнтована + соціоцентрична.
- За переважаючим методом: проблемно-пошукова, проєктна, діяльнісна;
- За застосуванням: масова.

Цільові орієнтації:

- Ранній і гармонійний розвиток дітей 5-8 років.

– Освітній процес навчає дітей видам діяльності – вміню ставити цілі, організовувати свою діяльність для їх досягнення та оцінювати результативність дій.

– Формування особистісних якостей дітей 5-8 років – розуму, волі, почуттів і емоцій, творчих здібностей, пізнавальних мотивів діяльності.

– Формування цілісної картини світу на основі цілісного світосприйняття.

– Розвиток діалектичного мислення.

Дидактичні принципи інтегрованої особистісно орієнтованої технології:

– Принцип діяльності: формування, розвиток особистості дитини здійснюється у процесі її власної пізнавальної діяльності, спрямованої на «відкриття» нею нових знань про навколишній світ.

– Принцип цілісного уявлення про світ: у дитини повинно бути сформовано узагальнене цілісне уявлення про навколишній світ (природу, культуру, науку, суспільство, людину), про роль і місце кожної сфери життєдіяльності в системі знань.

– Принцип єдиної картини світу в діяльнісному підході тісно пов'язаний із дидактичним принципом науковості в традиційній системі, але багато глибший за нього. Мова йде не лише про формування наукової картини світу, але й про особистісне ставлення учнів до одержаних знань, а також про вміння застосовувати їх у власній практичній діяльності («я» – в природі, «я» – у культурі, «я» – у суспільстві, «я» серед інших людей).

– Принцип неперервності: наступність між усіма освітніми галузями на рівні методології, змісту і методики, актуальним в процесі впровадження інтегрованої технології є використання варіативних програм.

– Принцип мінімакса: зміст освітнього процесу відповідає максимальному рівню, а дитина засвоює його відповідно до своїх можливостей. Система мінімакса є оптимальною для реалізації інтегрованого підходу, оскільки вона саморегулюється.

– Принцип психологічної комфортності: усунення всіх стресоутворюючих факторів в освітньому процесі, створення гуманного

середовища.

- Принцип варіативності: розвиток у дітей варіативного мислення, тобто розуміння можливості різних варіантів вирішення пізнавальних та життєвих ситуацій і вміння здійснювати вибір варіантів. Зазначений принцип забезпечує автономію педагогу у забезпеченні змісту сфер життєдіяльності, технологій, форм і методів освітнього процесу.

- Принцип творчості (креативності: максимальна орієнтація на творчість у пізнавальній діяльності дітей 5-8 років, набуття ними власного досвіду творчої діяльності: формування здібностей самостійно знаходити рішення до нестандартних завдань, самостійне «відкриття» нових способів пізнавальних дій.

- Принцип інтеграції природничо-наукової, гуманітарної і художньо-естетичної освіти.

- Принцип розвиваючого навчання.

Принцип синергетики: об'єднання, узгодження і використання інноваційних теорій і технологій [104].

Головною метою інтегрованої особистісно орієнтованої технології «Від дитини – до навколишнього світу, від навколишнього світу – до дитини» є створення педагогічних умов для цілісного сприйняття навколишнього світу та самих себе, самовизначення відносно природи та суспільства, вибору певної життєвої позиції дітьми старшого дошкільного віку та молодшими школярами. Виробляючи цілісне бачення світу, дитина поступово розуміє, якою вона хоче і повинна бути, що для неї є головним у світі та найбільш важливим у житті. Педагогічні завдання, які дозволяє вирішувати авторська «Інтегрована особистісно орієнтована технологія»:

- підтримувати високу пізнавальну мотивацію дитини;
- заохочувати її активність і самостійність, розширювати можливості отримання досвіду пізнання навколишнього світу;
- розвивати навички рефлексії і самооцінки діяльності дитини;
- сприяти індивідуалізації (персоналізації) освіти дитини;
- створити оптимальні психолого-педагогічні умови успішної соціалізації

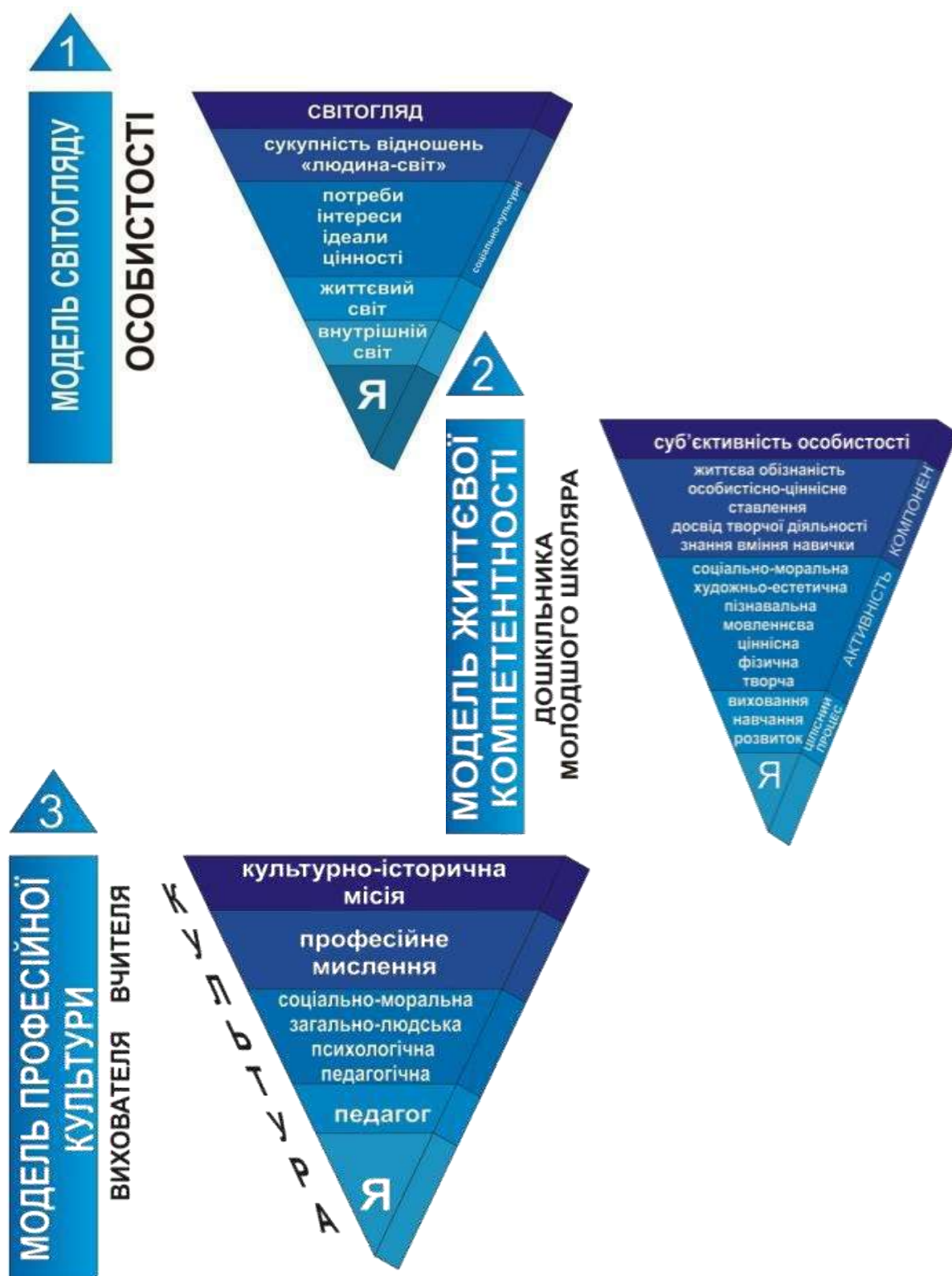
дитини.

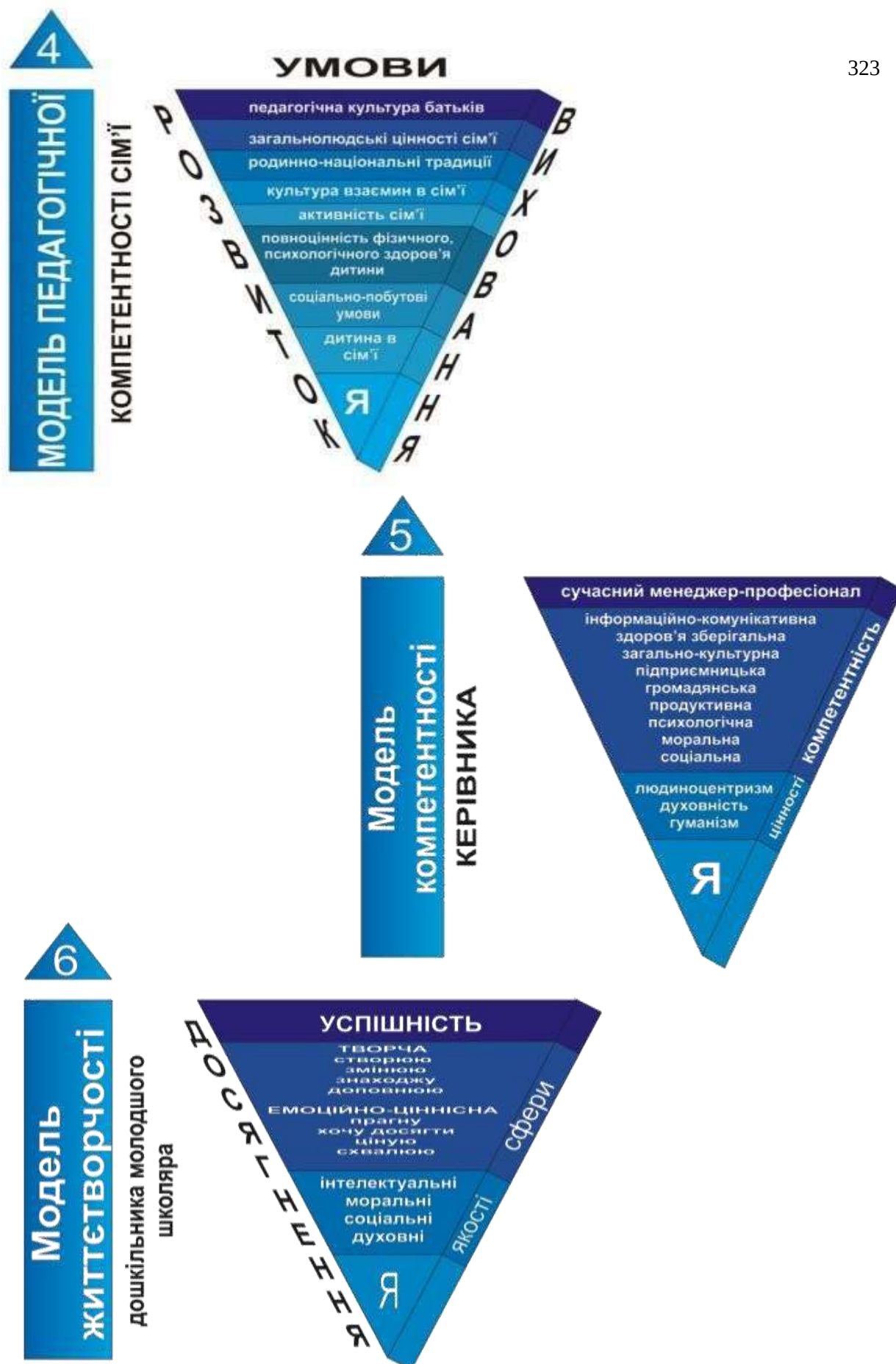
Новизна технології полягає у забезпеченні інтегрованого змісту освітнього процесу в закладах дошкільної та початкової освіти, оптимальних педагогічних умов для формування у дітей 5-8 років основ цілісного світогляду на основі сформованості світосприйняття, життєвої компетентності дитини.

Авторська технологія розглядається нами як цілісна система, загальною спрямованістю якої є всебічний розвиток особистості дитини, формування основ цілісного сприйняття картини світу, правильного орієнтування в об'єктивній дійсності та успішної життєдіяльності в ній. Впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології у закладах дошкільної освіти та в початковій школі» реалізоване відповідно до авторської загальної моделі розвитку, навчання і виховання дитини 5-8 років, яка вирішує головне завдання: створення умов для формування гармонійної та всебічно розвинутої особистості, передбачає практичну реалізацію та взаємозв'язок загальносвітоглядної моделі, моделі життєвої компетентності дитини 5-8 років (старшого дошкільника та молодшого школяра), моделі професійної компетентності педагога та моделі управлінської компетентності керівника закладу, моделі формування педагогічної культури батьків засобами інтеграції діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу.

Авторська модель «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології у закладах дошкільної освіти та в початковій школі» складається з шести міні-моделей:

- загальносвітоглядної моделі;
- моделі життєвої компетентності старшого дошкільника та молодшого школяра;
- моделі гармонійного розвитку та життєтворчості старшого дошкільника та молодшого школяра;
- моделі педагогічної компетентності педагога;
- моделі педагогічної компетентності батьків;
- моделі управлінської компетентності керівника. (*Рис. 4.3.1.*)





Інтегрована технологія являє собою комплекс взаємопов'язаних моделей, зміст кожної з яких органічно інтегрується у зміст інших моделей, збагачуючи і доповнюючи їх [126].

Перехід від однієї моделі до іншої визначається розвитком і розгортанням змісту попередніх у системі пізнання дитиною картини світу. Таким чином, змістом і структурою загальної моделі інтегрованої технології змісту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі закладаються закономірні переходи від часткових системних структур (особистості самої дитини та її безпосереднього оточення) до систем, які все більш повно відображають взаємодію дитини з навколишнім світом, який впливає її розвиток.

Послідовне засвоєння дошкільниками і молодшими школярами цілісної системи знань про людину та навколишній світ передбачає поглиблення уявлень про реальну дійсність шляхом конкретизації вже засвоєних знань і подальшим їх узагальненням нового змісту й рівня, що повністю відповідає пізнавальним можливостям дітей дошкільного віку. Такий підхід має прогностичне значення, виявляючи об'єктивний закономірний зв'язок моделі з загальною науковою системою знань, провідними ідеями формування світогляду сучасних вітчизняних і зарубіжних психологів, філософів, педагогів, соціологів.

Світоглядну модель ми розглядаємо як систему формування у дошкільника інтегрованої форми духовного освоєння дійсності, яка не зводиться лише до суми інформаційних одиниць про людину і навколишній світ, а припускає закладення основи ставлення до навколишнього світу, до самого себе, створення психологічних передумов мотивованої діяльності з опорою на біологічні та соціокультурні джерела розвитку мотиваційних основ образу світу (Рис.4.3.2).



Рис.4.3.2 Модель світогляду особистості

1.1.Я – особистість дитини – складається з уявлень внутрішнього і зовнішнього світу, тобто взаємозв’язку суб’єкта й об’єкта (відповідно – дитини й зовнішнього світу). Пізнання дитиною самої себе як суб’єкта пізнавальної діяльності і як особистості здійснюється у процесі її індивідуальної діяльності, практичної взаємодії та спілкування з іншими людьми. Глибина відображення дитиною своїх особистих якостей перебуває у тісному зв’язку зі змістом і рівнем розвитку цілісної інтегрованої діяльності.

Уявлення про себе в дитини 5-8 років формуються у процесі засвоєння інтегрованих знань про людину та навколишній світ і характеризуються точністю, повнотою й різноманітністю відображених у них можливостей особистості [117, с. 103–108].

В умовах інтегративного освітнього процесу відбувається активне

самовизначення дитини, що дозволяє їй відчувати себе суб'єктом своїх фізичних і психічних станів, дій і процесів, переживати свою власну цілісність. Становлення образу самої себе в цих умовах обумовлюється широким охопленням у процесі пізнання картини світу соціально-культурних явищ, взаємодією з іншими людьми під час продуктивної пізнавальної діяльності, що сприяє становленню й розвитку в дітей потреби у визнанні, у співпраці, у взаєморозумінні та співпереживанні.

В умовах інтегрованого освітнього процесу з метою оптимізації пізнання дітьми самих себе необхідно забезпечити їм насичене й змістовне спілкування контакти з іншими людьми на основі нових емоційно-ціннісних переживаннях.

1.2. Я – внутрішній світ – це внутрішня природа дитини, її психологічна структура. Процес пізнання світу людиною йде крізь призму власного індивідуально-практичного досвіду, через обмеження, які обумовлені її біологічним походженням. К. Юнг відзначає, що «людина ніколи не сприймає або охоплює розумом що-небудь повністю. Нейронна передача, основою якої ми називаємо здатність до сприйняття, є біоелектричним феноменом».

1.3. Життєвий світ базується на психічних процесах: сприйнятті, мові, увазі, пам'яті, уяві. В інтегрованій технології ми виходили з того, що мислення дитини 5-8 років характеризується низьким рівнем уявлень про інваріантність навколишньої дійсності. В основі її мислення лежить глобальне уявлення про об'єкт. Ставлення дитини до навколишньої дійсності носить егоцентричний характер. У процесі засвоєння інтегрованих знань дитина систематично переходить від ситуативного до усвідомленого сприйняття й розуміння навколишнього світу. Вона вчиться розрізняти різні сторони дійсності, виділяти параметри об'єкта, порівнювати та зіставляти їх, що надає можливість якісно оцінювати навколишній світ. Діти 5-8 років

приходять до усвідомлення того, що їхня точка зору на певні об'єкти не є абсолютною і єдиною. Таким чином, ми підводимо її до засвоєння суспільно вироблених засобів пізнання.

Велике значення для формування життєвого світу дитини має її спілкування як особлива діяльність, спрямована на особистість іншої людини. Інтеграція освітнього процесу обумовлює різноманітність форм спілкування дітей, що сприяє їхньому всесторонньому розвитку. Усередині особистих комунікацій утворюються умови для засвоєння дітьми різних стратегій (колективних, індивідуальних, симбіотичних, альтруїстичних) і рівнів взаємовідносин (функціонально-рольових, емоційно-оцінних, особистісно-смыслових). Пріоритетне значення в освітньому процесі має характер стосунків педагога з дітьми, який в умовах особистісно орієнтованого підходу обумовлює постійне партнерське спілкування з кожною дитиною, реально необхідним засобом якого є атмосфера уваги й доброзичливості, що посилює прагнення дітей до контакту, захопленої взаємодії у ділових, пізнавальних й особистих ситуаціях. Педагог як старший партнер є в цьому випадку для дитини близьким еталоном поведінки, зоною видимих і можливих досягнень, що викликають прагнення до них, а також партнером, який породжує позитивне ставлення до інших людей і прийняття без спротиву критичного ставлення до себе. У процесі розвитку у дитини образу самої себе складається уявлення в неї про «Я», інших людей, відмінне від її власного.

Інтеграція видів діяльності дитини і форм її спілкування з оточуючими людьми створює сприятливі можливості для відображення в їхньому образі самої себе, таких якостей, як: уміння (на етапі ситуативно-ділового спілкування); знання (на етапі позаситуативно-пізнавального спілкування) та особисті властивості (на етапі позаситуативно-особистого спілкування).

Формування основ світогляду потребує органічних зв'язків поміж

складовими частинами освітнього процесу. Ми виходимо з цілісності розвиваючого середовища для дітей 5-8 років та інтеграції її підсистем: технологічної (матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу, види діяльності дітей, професійний рівень педагогічних кадрів), соціально-психологічної (діти, педагоги, батьки), духовно-особистої (інтелектуально-етичний потенціал дитини, її інтереси, емоційна забарвленість діяльності та ін.).

При означенні змісту освітнього процесу ми використовуємо особисто діяльнісний підхід, який полягає в тому, що цей зміст позначається певними сторонами особистості дитини та інтегрованою діяльністю, що формує первісні форми світогляду дитини та її особисті якості й відношення. При цьому передбачається, що і навчання, і виховання формують особистість дитини засобами різного роду діяльності. Таким чином, здійснюється не тільки формування саморозуміння дитини, а й її загальний розвиток. Загальновекторні модулі утворюють цілісну систему, що допомагає дитині засвоювати реальну дійсність в її цілісності при всій різноманітності форм. Зазначена система включає такі загальновекторні модулі: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина і наука», «Людина і Всесвіт» [128, с. 63–67].

Таким чином, як і Базовий компонент дошкільної освіти, Державний стандарт початкової освіти, інтегрована технологія орієнтують педагогів на уніфікацію досвіду дошкільників, молодших школярів в основних сферах їх діяльності, реалізацію системного, цілісного, комплексного підходу до дитини, на забезпечення гармонії між фізичним, емоційним, вольовим, моральним, соціальним та інтелектуальним розвитком дітей. Зміст інтегрованої моделі спрямований на особисте зростання дітей, реалізації їх суб'єктності в різних сферах життєдіяльності.



Рис. 4.3.3. Модель загальновекторного модуля «Людина і природа»

Реалізація в освітньому процесі закладу дошкільної освіти та в початковій школі зазначеного модуля сприяє розвитку системи знань дітей 5-8 років про деякі фізичні властивості предметів, про закономірності природних явищ, знайомить із органічним і неорганічним світом, розвиває в дитини емоційний зв'язок з усім живим, дає можливість відчувати себе часткою природи. Особлива увага приділяється вихованню дітей у початкових формах екологічної культури, розумінню ними елементарних взаємозв'язків у природі та особливостей взаємодії людини з нею, самоцінності живого. Початкові екологічні знання є регулятором поведінки дитини в природі, виробляють первинні практичні навички гуманно-творчої та емоційно-чуттєвої взаємодії з природними об'єктами навколишнього світу. У процесі засвоєння знань діти узагальнюють, систематизують, збагачують уявлення про природу, проявляють допитливість. Шляхом організації еколого-педагогічних ситуацій, що потребують від дитини використання знань, виявлення ставлення до об'єктів і явищ природи, створюються передумови розвитку екологічної культури дитини [323, с.149-151].



Рис. 4.3.4. Модель загальновекторного модуля «Людина і суспільство»

Зміст освітнього процесу за загальновекторним модулем «Людина і суспільство» забезпечує засвоєння дітьми знань про всесвітню та вітчизняну історію, культуру, етнографію, суспільствознавство та ін.

Суспільствознавчий характер зазначеної сфери життєдіяльності людини пов'язаний з необхідністю орієнтації старшого дошкільника та молодшого школяра (1-2 клас) на засвоєння загальнолюдських цінностей матеріальної і духовної культури, спрямування його активності на пізнання сутності речей, значення праці людей.

Метою загальновекторного модуля «Людина і суспільство» є формування у дітей 5-8 років позитивного ставлення до себе, до своєї зовнішності, до гендерної ролі, особистих якостей, стилю поведінки в суспільстві на основі модульно-освітніх ліній «Я», «Сім'я», «Батьківщина».

Засвоюючи даний модуль життєдіяльності, дошкільник (молодший школяр) відкриває для себе важливість власного психологічного простору, усвідомлює наявність не тільки своїх обов'язків, а й прав, системи власних бажань і можливостей, йде шляхом формування адекватної самооцінки,

почуття власної гідності.

Зазначене вище сприяє розвитку в дитини самостійності, усвідомленню власного «Я», формуванню певної внутрішньої позиції по відношенню до навколишнього світу, отримання досвіду, усвідомлення наслідків власних дій і вчинків, становленню світоглядних уявлень, сприяє формуванню внутрішніх етичних інтенцій.

Метою загальновекторного модуля «Людина наука і техніка» (рис.4.) є формування цілісної системи знань про науку і техніку, до яких у дітей 5-8 років зростає інтерес та який використовується нами для залучення їх до трудової та пізнавальної діяльності, прийняття і реалізації творчих рішень. Різноманітні форми пізнавального процесу дозволяють знайомити дітей із побутовими приладами, електротехнікою, радіотехнікою, транспортом, космічною технікою, сільськогосподарською технікою. Посильна і невимушена форма пізнання сприяє розвитку спостережливості, уваги, позитивно впливає на розвиток інтелектуальних здібностей.

Педагогу треба пам'ятати, що наука і техніка – це частина навколишнього світу, в якому живе дитина і від якого певною мірою залежить вибір її майбутньої професії. Ця модель вирішує ряд завдань: озброїти дітей системою знань про сучасну техніку, історію її виникнення; розвинути технічний кругозір, виховувати інтерес до техніки і повагу до праці дорослих; розвивати елементарне економічне мислення, усвідомлення трудових процесів і їх послідовності; здійснювати психологічну і практичну підготовку дітей до майбутньої професійної діяльності.



Рис.4.3.5 Модель загально-векторного модуля «Людина, наука і техніка»

Загально-векторний модуль «Людина і культура» знайомить дошкільників (молодших школярів) із елементарними навичками культури, розвиває потребу в реалізації власної творчості, формує цілісність погляду на світ в єдності емоційної та пізнавальної сфер.

Модуль спрямований на духовний розвиток дітей 5-8 років, який розглядається нами як розкриття пізнавально-інтелектуального, почуттєво-емоційного, вольового і творчого потенціалу дитини. Зміст освітнього процесу за загально-векторним модулем «Людина і культура» спрямований на формування здібностей дитини до пізнання цінностей добра, краси, любові та утвердження загальнолюдських етичних і естетичних цінностей. Завдяки впровадженню діяльнісних методів педагогіки створюють психологічні умови для пробудження у дітей інтересу до свого внутрішнього зростання, збагачують духовне життя дитини, прищеплюють навички усвідомлення причин своїх переживань, прагнень, думок засобами найпростішого

самоаналізу.

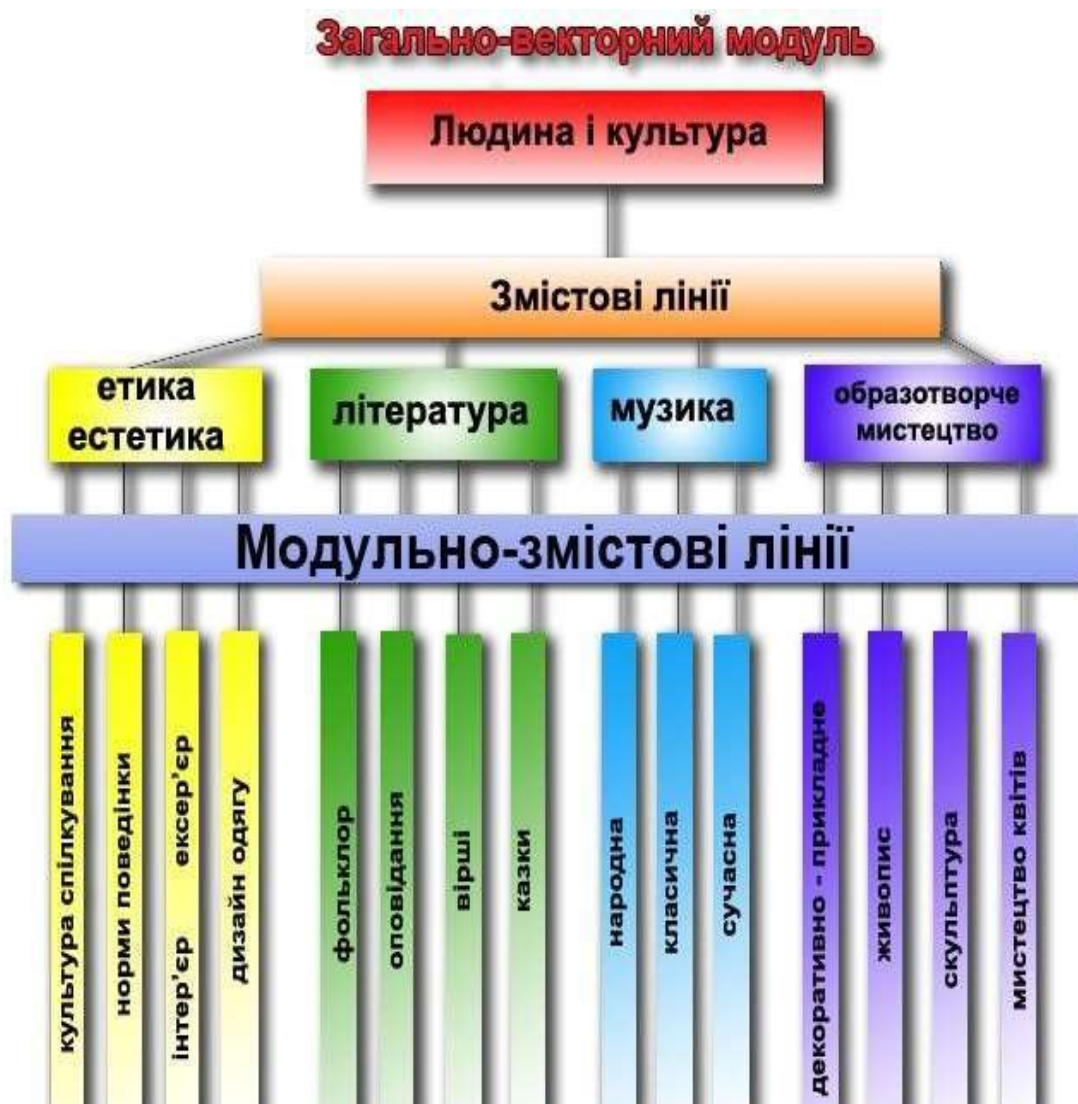


Рис.4.3.6 Модель загальновекторного модуля «Людина і культура»

Зміст освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та в початковій школі за загальновекторним модулем «Людина і культура» сприяє становленню емоційних почуттів, почуття сумління, адекватної самооцінки, довільної вольової поведінки; навчає бути уважним; збагачує активний словник дітей словами-означеннями різних етичних понять, психічних, емоційних станів людини, розвиває потребу естетичного сприйняття і здібність до нього; формує активне прагнення до краси, гармонії і досконалості.



Рис.4.3.7. Модель загально-векторного модуля «Людина і Всесвіт»

Вирішуючи завдання естетичного виховання дітей 5-8 років, педагоги прагнуть закласти у їхню свідомість асоціативні зв'язки, формувати емоційно цілісні відношення, розвинути уяву, активність розумових процесів.

Важливим завданням педагогів є моделювання життєвих ситуацій, які викликають у дітей почуття співпереживання.

Ознайомлення дітей зі спадщиною української і світової художньої культури покликане забезпечити засвоєння дітьми існуючих цінностей у таких формах художньої діяльності, як сприйняття, репродукція, імпровізація, аналіз, оцінка та ін.

Зміст освітнього процесу за загально-векторним модулем «Людина і

Всесвіт» передбачає засвоєння дітьми (з урахуванням їх вікових пізнавальних можливостей) знань із астрономії. Перехідний світоглядний компонент дає можливість у межах цієї сфери сформувати в дітей передумови для становлення матеріалістичного світогляду, первинного планетарного мислення: діти одержують початкові уявлення про космос, про Землю, про систему галактик, про зірки і планети Сонячної системи, про материки та різні країни, що розвиває не тільки наочно-образне, а й формує абстрактне мислення.

Модуль проєктує цілісну спільну діяльність дитини та дорослого в соціально-культурному середовищі, у сфері живої і неживої природи, різних знакових систем тощо. Важливим принципом модуля є орієнтація на завтрашній день дитини, на зону її ближнього розвитку.

1.4. Галузеві науки – суспільні, технічні, природознавчі та інші. В інтегрованій технології ми визначили функцію дидактики та методик відносно розробки змісту інтегрованих знань із різних галузевих наук, тобто визначили напрямок, в якому, на наш погляд, повинно відбуватися засвоєння знань із окремих наук і розвиватися зміст дошкільної та початкової освіти в цілому.

У ході розробки технології нами було визначено, що в знаннях різних галузевих наук є об'єктивні можливості для реалізації завдань дошкільної та початкової освіти. Були визначені глибина і ступінь деталізації вивчення тих або інших явищ фізичного та соціального світу, а також логічна послідовність відбору матеріалу та форми його засвоєння.

При визначенні змісту знань із тих або інших галузевих наук були відібрані тільки ті поняття, знання яких необхідне й достатнє для свідомого засвоєння кожною дитиною логічних зв'язків навколишньої дійсності на посильному для дошкільників (молодших школярів) рівні для того, щоб закласти основи ставлення до навколишнього світу, до людей, до самого

себе, розвинути види людської діяльності, створити психологічні передумови способів вирішення та реалізації власних потенціалів в умовах сучасного суспільства.

1.5. Загальна картина навколишнього світу. У результаті взаємопов'язаного засвоєння знань із окремих галузей суспільної свідомості утворюється нова інтегрована конструкція, що якісно відмінна від її складових елементів. Цілісність такої структури знань, умінь, навичок, як уже зазначалось вище, залежить від рівня відповідності знань психолого-віковим особливостям дітей.

1.6. Світогляд – це форма свідомості, в якій інтегруються принципи осмислювання й синтезу знань про світ і людину в цілому. Світогляд – це не тільки широка картина світу, це переконання та ідеали людини, обрані нею як особисті, що утворюють світоглядну позицію суб'єкта.

Умовою формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років ми вважаємо включення до освітнього процесу таких компонентів, які дійсно сприяють всебічному розвитку потенціалів дитини: пізнавального, ціннісно-орієнтаційного, мотиваційного, діяльнісного.

Вирішення проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років залежить, на наш погляд, від ступеня розкриття таких аспектів, як розуміння елементарних взаємозв'язків у природі та особливості взаємодії людини з нею, стосунків людей між собою та співвідношення людини і суспільства, а також відношення ієрархічного плану та відношення між суб'єктом і об'єктом, що виводять дитину на рівень первинного філософського усвідомлення дійсності.

Таким чином, дана інтегрована технологія передбачає розвиток у дошкільника (молодшого школяра) основ світогляду, цілісного ставлення до навколишньої дійсності та до образу самого себе, формування базису особистої культури.



Рис.4.3.8. Модель життєвої компетентності дошкільника (молодшого школяра)

Розвиток дитини у процесі засвоєння нею інтегрованих знань про людину та навколишній світ – це особливий процес, що характеризується, перш за все, активним виникненням нових структур, нових елементів у самому розвитку та встановленням нових зв'язків між сторонами об'єкта, що детермінується інтеграцією практичної і теоретичної діяльності дитини. Проведені нами дослідження підтвердили важливість даного підходу до процесу формування особливої свідомості дитини. На кінець дошкільного й на початку молодшого шкільного віку в дітей формуються основи світогляду, що характеризується високим рівнем пізнавальних потреб. У дітей виробляються первісні етичні категорії, формуються поняття добра і зла, бачення прекрасного навколо себе.

Особливо виразно починає простежуватись супідрядність мотивів, обдумані дії переважають над імпульсивними. Формуються такі якості особистості, як наполегливість і вміння перемогати труднощі, почуття обов'язку відносно інших людей. Поведінка все більш проявляється у формі правила або норми, тобто опосередковується певними уявленнями, з'являється прагнення керувати своїми діями. Цей ступінь розвитку

співпадає з виникненням розуміння свого обмеженого місця у системі суспільних відносин, а також можливостей своїх дій. Відбувається перетворення зовнішнього плану дій у внутрішній.

Рушійною силою психічного розвитку дитини в даному випадку ми вважаємо інтегроване засвоєння картини світу, що становить більш широке, порівняно з традиційною дошкільною та початковою освітою, поле для виявлення і реалізації можливостей особистості дитини, які поширюються в напрямку універсальності як ключового орієнтира людського розвитку. Інтегрований підхід до засвоєння картини світу спирається в основі своїй на дозріваючі психічні функції старшого дошкільника та молодшого школяра.

У цих умовах з'явилась необхідність змінити й мету виховання. Зміни ці були здійснені нами з таких гуманістичних позицій: особистісно-орієнтований підхід до дитини, обов'язкова варіативність змісту, форм і методів засвоєння дітьми знань про людину та навколишній світ із правом дитини самій орієнтуватися у виборі варіантів, що найбільш привабливі для неї; підбір таких проблем пізнання, які мають як особисту, так і суспільну спрямованість.

Інтегрований підхід ускладнює і зміст, і процес пізнавальної діяльності старшого дошкільника та молодшого школяра. Тому необхідне введення в освітній процес елементів активізації діяльності, що якісно змінює всі її компоненти. У процесі засвоєння інтегрованих знань активність дитини спрямовується або на пошук невідомих відношень, в яких знаходяться відомі інтегровані знання, або на формування нових понять на інтегрованій основі. Постановка перед дітьми пізнавальних завдань на цій основі значно активізує пізнання. Дитина вчиться встановлювати зв'язки між елементами, що відносяться до різних сфер суспільного пізнання, що потребує активної розумової діяльності, напруження пам'яті, мислення, емоційно-вольових процесів, розвитку уяви та мови.

До суттєвих показників розвитку дитини ми відносимо оволодіння

знаннями про людину та навколишній світ на основі цілісності та системності. До характеристик зазначеного показника ми відносимо як зміст знань (розвиток уявлень дитини про себе та різні сфери навколишньої дійсності: природу, продукти людської культури, людські відносини), так і засвоєння способів їх отримання (розвиток уміння слухати дорослого, відповідати на запитання та задавати запитання, самотійно експериментувати з дійсністю). Мета – допомогти дитині сформувати світогляд, усвідомлено включитися у процес самовиховання, самореалізації на основі утворення власної «картини світу». Таким чином, ми виділяємо три функціональні складові інтегрованих знань у дітей 5-8 років про людину та навколишній світ: інформаційну, емоціогенну та спонукальну. Інтегрований підхід дозволяє суттєво активізувати як «інтелектуалізацію почуттів» дитини (Л. Виготський), так і емоціогенність інтелекту.

Однією з умов авторської технології є формування у дітей 5-8 років навичок самотійного отримання інформації з різних джерел (книги, засоби масової інформації та ін.) та аналіз, синтез і класифікація отриманої інформації: представлення знань (зокрема ефективне мовлення); участь у спільній діяльності з дорослими та однолітками, оволодіння нормами і правилами поведінки, взаємовідносин, розуміння їх доцільності та необхідності, формування конструктивного ставлення до змін, конструктивне вирішення конфліктів; вироблення власної позиції, власної точки зору. Отримані на кінець дошкільного віку знання, вміння й навички стають стрижневими в пізнанні навколишньої дійсності, зберігаючи свою значущість і для подальшого освоєння реального світу.

Важливим компонентом моделі розвитку дитини в психології є здібності як індивідуально-психологічні особливості, що виражаються в оволодінні певними видами діяльності та в успішному їх виконанні. Під ними ми розуміємо високий рівень інтеграції й генералізації психічних процесів, властивостей, відносин, дій та їх систем, що відповідають вимогам діяльності. Інтеграція видів діяльності надає широкі можливості

для поширення кола реалізації видів діяльності, що варіюються, у кожної дитини зокрема. У структурі здібностей дошкільника і молодшого школяра ми виділяємо також творче ставлення до діяльності, яку він виконує, психологічну готовність навчатись і працювати, усвідомлення своїх здібностей, самокритичність.

У процесі інтегрованого засвоєння реальної дійсності потенції дитини перетворюються на реальні здібності, що складаються у взаємодіючу систему якостей, завдяки якій досягається успіх діяльності. Взаємодія цих психічних якостей при виконанні інтегрованих видів діяльності сприяє виявленню та формуванню нових здібностей.

Система інтегрованих знань передбачає структурний взаємозв'язок між поняттями різних галузей знань, формування понятійного апарату.

Передбачається засвоєння понять, що вироблені іншими людьми, а також самостійне вироблення нових понять. Понятійний апарат являє собою сукупність універсальних категорій, що відображають зміст знань, які засвоює дитина.

Оскільки поняття акумулюють величезний обсяг знань, в експериментальній програмі зображені лише базові поняття, що відображають і фіксують найбільш суттєві прикмети явищ об'єктивного світу. Спираючись на знання сутності цих понять і виконуючи практичні дії на основі отриманих знань, діти вчаться виявляти центральні поняття й центральні факти, сутність яких розкрита в понятті. Класи об'єктів, що виділені в понятійній структурі, або змістові лінії: тварини, рослини, машини та ін. – це опорні пункти в пізнавальному процесі, які виділені за ознаками, що обумовлюють їх якісну специфіку й характер їхніх зв'язків у посильній для розуміння дітьми 5-8 років ієрархічній системі об'єктів і явищ навколишньої дійсності.

Реалізуючи модель розвитку дитини дошкільного, молодшого шкільного віку, ми виходили з принципу нерозривності зв'язку та взаємної обумовленості змісту й форми мислення (Л. Виготський), забезпечуючи відповідність відображення дітьми явищ соціального та фізичного світу

рівню їх розумового розвитку.

Таким чином, модель розвитку дитини відображає перебудову системної структури свідомості, що обумовлена зміною її смислової структури.

У комплексі теоретичних і практичних проблем формування основ світогляду дошкільника, молодшого школяра на базі інтеграції змісту освітнього процесу одне з важливих місць займає діяльність педагога в цьому процесі, котра має свої закономірності та специфічні особливості.

Методологічною основою професійної діяльності педагога в інтегрованому освітньому процесі є філософські положення про загальний зв'язок, взаємну обумовленість і цілісність явищ і процесів навколишнього світу, про соціальну діяльність і творчу сутність особистості, що є суб'єктом історичного процесу та розвитку матеріальної і духовної культури.

Запропонована нами інтегрована технологія передбачає реалізацію моделі педагога, основними складовими якої є висока соціопсихічна культура, загальнолюдська та педагогічна культура. (Рис.4)



Рис. 4.3.9. Модель професійності вихователя, вчителя

Освітній процес, що базується на інтегрованій основі, – це новий

підхід освіти, однією з головних умов якого є не просто підвищений рівень професійної майстерності педагога, а утворення цілком нового типу педагога-антидогматика. Реалізуючи ідеї всебічного розвитку дитини на інтегрований основі, педагог повинен мати міцні педагогічні знання в їх інтеграції із загальною і педагогічною психологією, фізіологією вищої нервової діяльності, філософією, соціологією, історією, ергономікою, науковою організацією праці, медициною, народною педагогікою, етнопсихологією та іншими науками й галузями знань. Такий підхід забезпечить системоутворюючу функцію діяльності педагога, озброївши його знанням основних законів фізичного й соціального світу та вмінням застосувати їх у кожному конкретному випадку.

Педагогічна компетентність являє собою сукупність умінь педагога як суб'єкта освітнього процесу, людини, яка здібна по-новому структурувати наукові та практичні знання, має методичну компетентність у сфері формування знань і умінь дітей, глибоке знання психічних і вікових особливостей дитини, вміння враховувати особисті новоутворення, знання сучасних педагогічних технологій, вміння узгоджувати зміст знань із життєвими потребами та інтересами дитини.

Компонентом педагогічної культури педагога є його світоглядна культура, власне бачення світу й свого місця в ньому, духовно-практичне та особисте ставлення до дійсності, здібність самостійно орієнтуватись у явищах і подіях внутрішнього й міжнародного життя, будувати свої відносини з іншими людьми на основі поваги, доброзичливості, чуйності.

Ефективними формами професійного вдосконалення педагогів показали себе методичні ринги, педагогічні години, педагогічні ради, теоретичні семінари, семінари-практикуми, «круглі столи», майстер-класи та ін.

У цілісній методичній системі підготовки та перепідготовки педагогів велике значення має стимулювання самопізнання й самоосвіти, розвиток їхніх творчих потенцій, розвиток дослідницьких педагогічних

навичок. Необхідними сучасним освітнім установам є: відмова вчителів від стереотипів, стимулювання нестандартних підходів до рішення педагогічних завдань, здійснення вибору адекватних способів їх вирішення, розвиток здібності сприймати та осмислювати педагогічний досвід, формування мотивації досягнень, виховання таких творчих якостей особистості педагога, як енергійність, педагогічний пошук і винахідливість, здорова конкурентність, діловитість, професійна самостійність, соціальна активність та ін.

Таким чином, модель педагога (вихователя, учителя) в інтегрованій технології з урахуванням нових соціальних умов, нової мети дошкільного виховання, переосмислення поняття культури орієнтує на культуротворчу функцію педагога, високий професіоналізм, що органічно інтегрує знання педагогічного та непедагогічного циклів, культуру спілкування, соціально-психологічну й методологічну компетентність, високу особисту культуру на основі загальнолюдських цінностей.

Модель педагогічної компетентності батьків розкриває взаємозв'язок суспільного і сімейного виховання, єдність цілей і завдань цих двох взаємообумовлених сторін впливу на дитину, що робить першочерговим завданням підвищення педагогічної компетентності батьків. Соціально відповідальні батьки багато зусиль затрачають для того, щоб їхні діти вирости досконалими особистостями, максимально самореалізувалися в житті.

Однак ці зусилля не завжди дають очікувані результати, що великою мірою залежить і від системи сімейних цінностей, рівня особистісної культури кожного з батьків, у тому числі від педагогічної компетентності, яка включає:

- педагогічні знання – уявлення батьків про вікову динаміку розвитку дитини, про основні завдання виховання;
- педагогічну і психологічну компетентність – здатність зрозуміти потреби дітей, раціонально спрямувати зусилля і засоби на

уміння бачити перспективи розвитку дитини;

- педагогічну рефлексію – вміння батьків аналізувати, критично оцінювати власну виховну діяльність, знаходити причини своїх педагогічних помилок;

- педагогічну емпатію – співпереживання, адекватну реакцію на вчинки й почуття дітей.

Сім'я – це перший суспільний інститут у житті людини, який із раннього віку направляє свідомість, волю, почуття дітей. Під керівництвом батьків дитина набуває свого першого життєвого досвіду, елементарних знань про навколишню дійсність, уміння і навички життя в суспільстві. Розумовий розвиток дитини залежить від того, як задовольняються в сім'ї її духовні потреби, як організовується її діяльність, яке мовне середовище в сім'ї тощо. Розумове виховання дитини багато в чому визначається впливом, який повсякденно здійснюють батьки, сама атмосфера інтелектуального життя сім'ї, а також цілеспрямована діяльність дорослих членів сім'ї по задоволенню пізнавальних інтересів дітей, формуванню нових знань, розширенню їх світогляду. Правильно поставлене виховання в сім'ї закладає у дитині основи етичних якостей, необхідних для життя в суспільстві, таких, як відповідальність, працьовитість, дисциплінованість, самостійність та ініціатива, доброзичливість і чуйність.



Рис. 4.3.10. Модель педагогічної компетентності батьків

Сім'я покликана вже в домашніх умовах забезпечити правильну організацію життя дитини, розвивати та зміцнювати здоров'я, прищеплювати дитині гігієнічні навички, забезпечувати раціональним харчуванням, створити належні **соціально-побутові умови** для **повноцінного фізичного, фізіологічного, психологічного здоров'я дитини в усі періоди її життя.**

Дотримуючись родинно-національних традицій, батьки виховують у дитини любов до рідної природи, знайомлять її з героїчним минулим нашої країни, з її традиціями, святами і знаменними датами, трудовими звершеннями.

Рівень моральності батьків, їх життєві плани, ідеали, досвід соціального спілкування мають вирішальне значення у формуванні моральних якостей їх дитини.

Взаємини батьків і дітей, відображаючи культуру сім'ї, ставлення до матеріальних цінностей, забезпечують емоційні контакти в родині.

Гарантією активного впливу сім'ї на розвиток і виховання творчих здібностей дитини вважається вибір батьками змісту освіти з позиції особистісно зорієнтованого підходу, створення умов для реалізації

особистості дитини через задоволення базових потреб відповідно до соціокультурних норм шляхом урахування унікальності, індивідуальності дитини.

Таким чином, сім'я сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості дитини, її життєвих планів та ідеалів, зміцнює фізичне і психологічне здоров'я, забезпечує умови розвитку і виховання дитини.

Компетентність керівника навчального закладу базується на уявленні про нього як суб'єкта, здатного до самоорганізації, самоактуалізації свого людського потенціалу (наявних духовно-етичних, психофізіологічних, соціокультурних, творчих і інших ресурсів).

Сучасний керівник – це менеджер, який управляє педагогічною системою навчального закладу, його розвитком, організовує і стимулює професійну діяльність підлеглих, сприяє формуванню культури організації, вивчає попит на освітні послуги, забезпечує їхню якість. Необхідними є такі моральні якості керівника як особистості: працелюбність, відповідальність, гуманізм, патріотизм, об'єктивність, любов до дітей, вимогливість до себе, педагогічна майстерність, тактовність, ініціативність, уміння чітко формулювати свої вимоги, прагнення до творчої атмосфери в колективі, рішучість, впевненість у собі, оптимізм.

Управлінська діяльність керівника навчального закладу організовується на засадах демократизму, гуманізму, людиноцентризму, професіоналізму, духовних цінностей.

Компетентність керівника навчального закладу передбачає:

- професійну готовність до управління;
- професійну придатність (мотиви, професійно значущі якості, індивідуальні особливості);
- професійний досвід.



Рис.4.3.11. Модель компетентності керівника навчального закладу

Гуманізм виступає як світогляд керівника, основними принципами діяльності якого є любов до людей, повага людської гідності, орієнтація на саму людину, на її потреби, на розвиток і прояв її здібностей, творчого потенціалу.

Принцип людиноцентризму – це найвищий прояв гуманізму в управлінні, така організація діяльності колективу, коли кожен на своєму робочому місці вільний у власних діях і несе при цьому всю повноту відповідальності за результати, а керівник допомагає, сприяє саморефлексії, самооцінці власних результатів, самовдосконаленню та самореалізації кожного члена колективу.

Демократизація управління навчальним закладом проявляється у плюралізмі ідей і концепцій, думок, підходів до розв'язання конкретних педагогічних проблем. Демократичні цінності формуються керівником на всіх рівнях – змістовому, організаційному, функціональному, комунікативному.

Управлінська культура керівника навчального закладу є способом

творчої самореалізації особистості керівника школи в різних видах управлінської діяльності, спрямованої на засвоєння, передачу і створення цінностей і технологій в управлінні школою. Засвоюючи цінності й технології управління, керівник-менеджер перетворює, інтерпретує їх, що визначається як особистими особливостями керівника, так і особливостями об'єкта управління.

Особистісно орієнтоване управління навчальним закладом будується на принципі варіативності, тобто визнанні різноманітності змісту форм навчального процесу, вибір яких повинен здійснювати педагог з урахуванням цілей розвитку кожної дитини, її педагогічної підтримки в пізнавальному процесі, у життєвих ситуаціях.



Рис.4.3.12 Модель розвитку та життєтворчості дошкільника, молодшого школяра

Особистісно орієнтоване управління забезпечує розвиток і саморозвиток педагога, його самоосвіту, виходячи із виявлення індивідуальних особливостей як суб'єкта навчально-виховного процесу, який обирає технології навчання, форм і методів навчально-виховної роботи.

Формування знань дошкільників про людину та навколишній світ – не просто процес безперервно прогресуючого поширення знань і умінь. У процесі розвитку дитини створюються умови для гармонійної й різнобічної сформованості особистості. Розвиваючись, дитина розкриває свої потенційні можливості, творчо виявляє себе в ряді особистих потенціалів: розумовому, інтелектуальному, когнітивному, емоційному, духовному, фізичному, соціальному. Тому є необхідним розглянути взаємозв'язок цих потенціалів у плані їх виявлення в інтегрованому освітньому процесі.

Найбільш об'ємним і складним потенціалом є розумовий як сукупність можливостей реалізації різних напрямків діяльності дитини. У широкому значенні слова під розумовим розвитком ми розуміємо розвиток основних пізнавальних процесів: сприйняття, пам'яті, мислення, уяви та уваги як з їх операціональної, так і зі змістовної сторони, а також розвиток мови. Саме розумовий розвиток визначає формування основ світогляду дошкільника, без яких не може бути різносторонньої й гармонійно розвинутої особистості.

Під час інтегрованого освітнього процесу ми вирішуємо такі завдання щодо розумового розвитку дошкільників:

- формування системи знань про природу й суспільство;
- розвиток розумової діяльності (дій, які дитина може виконати за отриманою інформацією);
- розвиток здібностей до самостійного пізнання, формування культури розумової праці;
- розвиток пізнавальних інтересів.

Система знань лежить в основі світогляду, розкриває структуру навколишнього світу в його найбільш суттєвих зв'язках. В основі таких знань лежать провідні ідеї й поняття про ту або іншу сферу дійсності, якими дитина володіє та якими вона може оперувати в процесі вирішення різних завдань.

Операційна сторона пізнавальних процесів характеризує ті дії, ті

перетворення, які дитина може виконати за отриманою інформацією. У процесі засвоєння дітьми інтегрованих знань ми вважаємо дуже важливим формування розумових дій широкого діапазону, що застосовуються при вирішенні багатьох завдань:

- формування мотиваційних настанов, позитивного ставлення до засвоєння знань;
- орієнтування у майбутньому пізнавальному акті, формування попереднього уявлення про нього;
- виконання відповідних дій із використанням схем і моделей;
- виконання дії у формі мовлення вголос;
- виконання дії у формі внутрішньої розгорнутої мови, про себе;
- виконання дії у формі внутрішньої згорнутої мови, уявно.

На останньому етапі відбувається остаточне становлення розумової дії, завершується процес формування поняття.

Знання можуть засвоюватись тільки в тому випадку, якщо вони включаються у систему раніше створених знань. Для процесу пізнання, що здійснюється на інтегративній основі, ця обставина має особливий сенс, оскільки інтегровані знання вступають у взаємозв'язок лише на основі злиття чужого і власного досвіду. Складність, діалектичність навчання в інтегрованому освітньому процесі полягає в тім, що дошкільник не завжди пов'язує отриману ним інформацію з предметами, явищами, відомими йому із життєвого досвіду, і тому виникає суперечність між тим, як виглядає даний об'єкт реально. В цьому випадку ми не обмежуємось лише формуванням почуттєвого образу об'єкта, а пов'язуємо його з певною ідеєю, виявляємо його загальні ознаки та зв'язки, що вказують на нього як на «клітинку» реальної дійсності, базуючись при цьому не на системі абстрактних міркувань, а на формах конкретного узагальненого пізнання.

Розумовий потенціал дитини тісно переплітається з когнітивним та інтелектуальним. Умовний план розумових дій, що складається в попередньому періоді розвитку, втілюється в елементах образного

мислення, відтворюючої і творчої уяви; формуються основи символічної функції свідомості, розвиваються сенсорні та інтелектуальні здібності. Отримані знання, зливаючись зі стихійно придбаним досвідом, переосмислюються в зв'язку з вищим рівнем набутого соціального досвіду дошкільника. Навчальні, побутові та ігрові враження дитини поступово фокусуються у світоглядний синтез засвоєваних знань і умінь.

Коли йде мова про пізнавальний розвиток дошкільника, не можна не відмітити такий важливий компонент, як самосвідомість. Самосвідомість – специфічна сфера, що з'являється водночас із первісним знанням про зовнішні для дитини явища світу. Думка дитини все більш звертається до неї самої. Отримані нами дані підтвердили відоме положення про те, що образ самої себе в дитини завжди адекватний тим умовам, які його породили. Така постановка питання дозволила нам краще зрозуміти функціонування образу самого себе в дошкільників і пов'язати його з типом інтегрованої діяльності дітей.

Технологія, яку ми розробили, орієнтує педагога не тільки на приблизну середню норму інтелектуального розвитку дитини. Вона передбачає також можливості реалізації потенціалів обдарованих дітей.

Обдарованість виникає й розвивається у конкретних видах діяльності, зокрема в різноманітних пізнавальних завданнях. Експериментальна програма включає в себе багатий арсенал пізнавальних завдань, що розвивають пізнавальні здібності інтереси дошкільників у різних сферах і різноманітних формах.

Слід враховувати той факт, що розумово обдарованих дітей, як правило, характеризує випередження розумового розвитку в порівнянні з емоційно-особистим. Тому на перший план ми ставимо не питання про подальший розвиток інтелекту дитини, а завдання всебічного розвитку її особистості на гармонійній основі, в якій здібності – лише один із компонентів структури особистості.

У технології робиться також акцент на розвиток творчих здібностей

дітей. При цьому враховуються характерні особисті риси та виникаючі у зв'язку з цим проблеми обдарованих дітей, приділяється увага установленню взаємовідносин дітей між собою.

Когнітивно-практичне значення у процесі засвоєння дітьми інтегрованих знань має їх емоційний стан. Емоції беруть участь не тільки в отриманні й переробці інформації, а й в оцінюванні, порівнянні, виборі подальших дій.

Виявлення емоційних переживань дошкільника стає більш соціалізованим: дитина відкриває здатність до ототожнювання себе з іншими, що породжує в ній здібність до відокремлювання від інших: забезпечує розвиток індивідуальності.

Виникає узагальнення власних переживань, емоційне передбачення результатів своїх і чужих вчинків. Емоції стають «розумними». Відбувається «переорієнтація» залежності емоційних станів, що викликана поширенням ближнього оточення дитини та її загальної успішності.

В інтегрованому освітньому процесі з розширеним діапазоном видів діяльності, в яких бере участь дитина, відбувається розширення спектру емоцій - специфічних відношень до тієї або іншої дійсності, а також їх поглиблення. У залежності від того, з якою сферою життєдіяльності дитини співвідносяться емоції, розрізняють інтелектуальні (наприклад, допитливість), естетичні (наприклад, почуття прекрасного, почуття гумору), моральні (почуття обов'язку, почуття провини), соціальні (співчуття, любов, ненависть та ін.). Розвиток соціального потенціалу дошкільника в процесі засвоєння інтегрованих знань про людину та навколишній світ ми інтерпретуємо з позиції гуманістичної психології – як самоактуалізацію Я– концепції.

Успішність практичної діяльності, взаємодії людей один із одним неможлива без засвоєння ними норм і правил, що створені суспільством. Регуляція поведінки на основі етичних норм неможлива без розвитку в дитини таких соціальних емоцій, як співпереживання (переживання

емоцій, схожих із переживаннями інших) і співчуття (вміння емоційно уявити собі переживання іншого й емоційно відгукнутись на них).

Дійовим способом освоєння соціальних норм у дошкільному віці є гра, що займає провідне місце в освітньому процесі. У грі відбуваються основні процеси, що пов'язані з подоланням «пізнавального егоцентризму». Часте переведення у грі з однієї ролі на іншу, перехід з позиції дитини на позицію дорослого розладжує уявлення дитини про абсолютність своєї точки зору на людей і стан речей в оточуючому її світі, створює умови для координації різних позицій. Таким чином, у грі відбувається народження смислу людської діяльності (вона для інших людей) – у цьому, на погляд Д. Ельконіна, величезне гуманістичне значення гри. З гри народжується потреба у справжній серйозній, суспільно значущій і суспільно оцінюваній діяльності. І цей фактор робить особливо актуальним її використання в засвоєнні дітьми дошкільного віку інтегрованих знань про людину та навколишній світ.

Формування знань на інтегрованій основі підводить дошкільника до нової позиції в оцінюванні речей і змін, що відбуваються в них. Дитина привчається міркувати про оточуючі її предмети та явища з об'єктивних позицій. У загальному сенсі соціальний потенціал дошкільників ми розвиваємо в таких напрямках:

- формування ціннісно-критеріальної сфери;
- розвиток мислення від простих міркувань до більш складних, тобто від однобічної зосередженості на будь-якій якості об'єкта чи проблеми до більш широких понять, коли беруться до уваги багато властивостей і зв'язків;
- від прямолінійного мислення до гнучкого;
- від зосередженості переважно на собі, на інтересах даного моменту до міркувань про благополуччя інших;
- від наочного мислення до первісних форм абстрактного;
- від розрізнених, часом непослідовних думок до основ

систематичного, цілісного й злагодженого мислення.

Духовний потенціал особистості дошкільника об'єднує в собі потенціали, що ми розглядали, й оцінюється нами як інтегральна характеристика психічних можливостей (інтелектуальних, емоційних і вольових) її самореалізації.

З матеріалістичної точки зору, духовність – це індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб:

- 1) ідеальна потреба пізнання;
- 2) соціальна потреба жити та діяти для інших.

З формуванням духовності дошкільника ми співвідносимо потребу пізнання світу, себе, формування спільності з предметами та явищами навколишнього світу. Людина духовна настільки, наскільки замислюється над цими питаннями й прагне одержати відповідь на них.

Оточуючий предметний світ, природні явища, досягнення цивілізації, духовні багатства – все це активно використовується педагогами в інтегрованому освітньому процесі. Чим ширша палітра засобів, які є посередниками спілкування дітей зі світом, тим багатший духовний світ, тим більш насичений світ цінностей для дитини. Звертаючись до різноманітних засобів, діти разом із дорослими (педагогами, батьками) кожного разу створюють нові форми взаємодії зі світом. При цьому нерідкий експромт, форма створюється в момент вибору засобів із різноманітної реальної дійсності. Інтенсивність творчого пошуку розвиває здібність до творчості, відкриває дитині світ у його неповторності.

Кімната казок, кімната природи, театральна студія, світлиця, художній музей, хореографічна кімната, відеотека дозволяють розширити виховні засоби, вийти за межі того, що можна оглянути, побачити «широкий» світ, одухотворити його. Інтеграція цих засобів дозволяє вирішити важливе завдання виховання – формування духовних потреб дитини.

Успішний розвиток усіх потенціальних можливостей дітей можливий при умові використання на інтегрованій основі всіх засобів фізичного розвитку.

Сюди включаються: гігієнічні фактори (загальний режим, раціональне харчування, гігієна одягу й приміщень, попередження перевтоми дітей протягом усього дня, попередження надмірної нервової, у тому числі емоційної напруги); фізичні вправи (профілактична, розвиваюча, лікувальна, реабілітаційна спрямованість у підборі фізичних вправ забезпечує їх різноманітний вплив).

Використовується велика кількість фізичних вправ, що варіюються, також у залежності від тої сфери життєдіяльності, яку на даний момент часу засвоюють діти в загальному ході освітнього процесу.

Таким чином, у загальній моделі інтегрованої технології, яку ми розробили, ураховується вся багатогранність особистості дитини, обумовленість її становлення великою кількістю факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх. Засвоєння системи знань про навколишнє, розвиток психічних процесів будується як інноваційне, інтегрує емоційну, пізнавальну, когнітивну сторони діяльності. Його спрямованість задовольняє ведучі потреби дитини – самоустановлення, гру, пізнання, спілкування.

Як видно з моделі інтегрованої технології, зміст технології складається з блоків. У першому блоці міститься питання теоретичного змісту навчального матеріалу, що скомпонований за певною логічною структурою, яка відповідає взаємозв'язку явищ об'єктивного світу, тобто є дидактичним еквівалентом міжнаукових зв'язків між явищами реального життя. Під логічною структурою інтегрованих знань ми розуміємо конкретну систему уявлень про світ, фактів і явищ, а також теоретичних побудов, котрі дитина повинна засвоїти й використовувати в практичній діяльності. За допомогою різноманітного емпіричного фактажу відбувається засвоєння метамови природних і культурних явищ,

формується первісне знання й порозуміння людських відносин.

Навчальний матеріал являє собою систему «дитячих життєвих центрів», що виступають як модулі та їх змістові модулі фізичного й соціального світу.

Таким чином, інтегрована технологія, яку ми розробили, інтегрує й синтезує знання про людину та навколишній світ у цілому, сприяє розвитку такого психологічного новоутворення у дітей 5-8 років, як пізнавальні потреби, творчість, цілісна особистість.

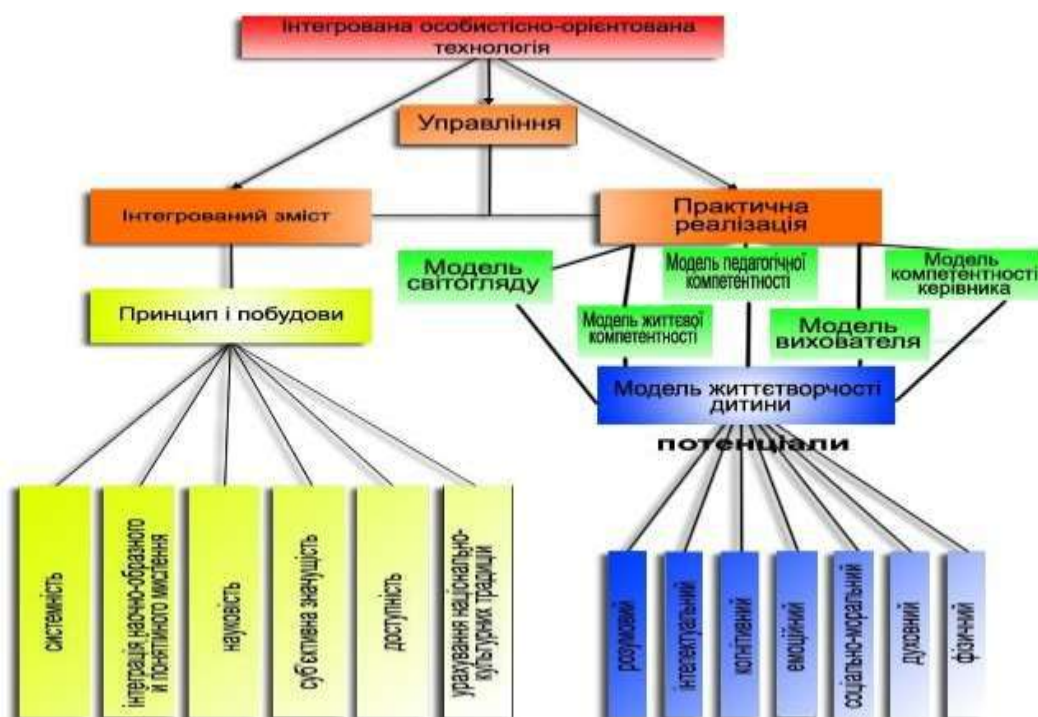


Рис.4.3.13. Структура авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології

Отже, авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія характеризується глибокою системною психологічною основою її побудови, забезпеченням гармонійного поєднання оптимальних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років та оптимізацією розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу на основі партнерської взаємодії (Додаток А 1- 2; А3.1– 3.3; Б 1- 2; В 1-2; Г 1-6; Д 1-11; Е 1-10; Ж 1-2).

Висновки до четвертого розділу

У результаті теоретичного аналізу психолого-педагогічної і методичної літератури та дослідження стану сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років на початок педагогічного експерименту нами розроблено авторську структурно-функціональну модель та обґрунтовано педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у закладі дошкільної освіти та в початковій школі.

Застосовано на формувальному етапі експерименту педагогічне моделювання як метод, що забезпечує вибір оптимальних засобів розв'язання досліджуваної проблеми шляхом конструювання цілісної системи освітнього процесу з прогнозуванням його результату та як засобу досягнення мети дослідження, що забезпечує якісний та кількісний аналіз динаміки формування й розвитку досліджуваного феномена.

У контексті проблеми дослідження визначено поняття «структурно-функціональна модель» як сукупність закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, які складають цілісну педагогічну систему процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у закладі дошкільної освіти та в початковій школі. Концептуальний і методологічний блоки авторської структурно-функціональної моделі відображають **зміст, наукові підходи, принципи освітнього процесу в закладах** дошкільної освіти та в закладах загальної середньої освіти відповідно до основних нормативних документів про освіту і розроблених сучасних педагогічних концепцій виховання особистості. **Змістово-технологічний блок моделі** забезпечує зміст процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології. Діагностично-результативний блок розробленої моделі відображає авторське бачення кінцевих результатів формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Прогнозованим результатом упровадження авторської структурно-функціональної моделі є підвищення рівня сформованості основ

світосприйняття у дітей 5-8 років. Зазначені вище блоки структурно-функціональної моделі взаємопов'язані з метою досягнення запланованого результату, проте модель є також структурним утворенням, відкритим для доповнень і коригувань.

Обґрунтовано такі педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології; розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; підвищення рівня педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами; забезпечення наступності і безперервності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Розроблено та концептуально обґрунтовано авторську інтегровану особистісно орієнтовану технологію формування світосприйняття у дітей 5-8 років у закладі дошкільної освіти та в початковій школі. Встановлено, що **інноваційною особливістю інтегрованої особистісно орієнтованої технології** є ефективне забезпечення психолого-педагогічних умов для активної співтворчості та командної співпраці всіх суб'єктів освітнього простору, педагогізації родинного середовища дитини 5-8 років засобами залучення батьків до партнерства та активної участі в освітньому процесі. Актуальність інтегрованої **особистісно орієнтованої технології** в умовах реформування загальної середньої освіти на засадах Концепції Нової української школи полягає: у створенні оптимальних психолого-педагогічних умов для розвитку пізнавальних процесів у здобувачів освіти; у спрямуванні на головні лінії розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я дитини, її життєво важливих умінь і навичок, системи ціннісних ставлень до світу, до самої себе та сприяє розвитку індивідуальності; у забезпеченні єдності змісту виховання і навчання

здобувачів освіти, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти та Державним стандартом початкової освіти; в інтеграції змісту освітнього процесу в п'яти сферах життєдіяльності людини: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і Всесвіт».

Основний зміст четвертого розділу викладено у таких наукових працях автора: [101; 102; 103; 104; 105; 106; 107; 108; 109; 110; 111; 112; 113; 114; 115; 116; 117; 118; 119; 120; 121; 123; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132; 133; 134; 135; 136; 137; 138; 139; 140; 141; 142; 144; 147; 148; 149].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ЧЕТВЕРТОГО РОЗДІЛУ

1. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.0 теорія і методика професійної освіти. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, 2010. 41с.
2. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : ТОВ«Нілан ЛТД» 2015. 466 с.
3. Амонашвили Ш. А. Размышление о гуманной педагогике. Москва: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. 196 с.
4. Антонова О.Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: [монографія]. Житомир: ЖДПУ, 2003. 208 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А.М. Богуш; автор. кол.: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л. та ін. К., 2012. 30 с. (Спец. випуск журн. «Вихователь-методист дошкільного закладу»).
6. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. видання К. : Либідь, 2003. 344 с.
7. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
8. Біла І. М. Психологічний супровід розвитку індивідуальності дитини. Практичний психолог. Дитячий садок. 2013. №9. С. 6 – 13.

9. Білан О.І. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку. Львів, 1996. 224 с.
10. Богданов Е.Н., Тюмасаева З.И. Образовательные системы и системное образование. Калуга, 2003. 316с.
11. Богуш А. Наступність дошкільної і початкової ланок освіти як педагогічна проблема. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2006. № 2. С. 58 – 61
12. Богуш А.М. Вектор наступності державних стандартів дошкільної та початкової освіти /Дошкільне виховання. 2012. №7. С. 20 – 23
13. Бондаренко Н. Б., Ляшова Н.М. Реалізація наступності між дошкільною та початковою ланками освіти, // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. № 6 (53). 2012. С. 19 – 30.
14. Будас Ю. О. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності засобами ділової гри : Дис... канд. наук: 13.00.04. 2000. 237с.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [250000 слів] / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : Перун, 2005.1728 с.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел; з дод., допов. та CD. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
17. Веракса Н. Е. Проектная деятельность дошкольников: пособие для педагогов дошкольных учреждений. М. : Мозаика- Синтез, 2008. 112 с.
18. Волинець К. І., Волинець Ю. О., Стаднік Н. В. Наступність дошкільної та початкової освіти як умова успішної самореалізації особистості // Science and Education a New Dimension : Pedagogy and Psychology. 2016. № 40 (4). С. 84 – 88.
19. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6-ти томах. Т. 4. Детская психология/Под ред. Д.Б. Эльконина. М.: Педагогика, 1984. 432 с.

20. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Харків, 2006. 563 с

21. Галатюк Ю. М. Системно-структурний аналіз навчально-дослідницької діяльності (методологічний аспект). Збірник науково-методичних праць «Теорія та методика вивчення природничих і технічних дисциплін». Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 14. Рівне : Волинські обереги, 2010. С. 216 – 217

22. Голуб Н. М. Використання пізнавальних завдань випереджаючого характеру в процесі навчання дітей 6-річного віку : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Харків, 2005. 243 с.

23. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.

24. Гончаренко Т. Л. Критерии, показатели и уровни готовности учителя физики к проектированию учебного процесса. Вестник Алтайской государственной педагогической академии. 2012. №13. С. 33 – 40.

25. Гуревич Р. С. Компетентнісний підхід у професійно-педагогічній освіті / Р. С. Гуревич // Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м.Київ: [у 2 ч.]. Ч.2 / Нац. акад. пед. наук України [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. І. Ляшенко (заст. голови) та ін.] К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. С. 137 – 142.

26. Дитина: програма виховання і навчання дітей віком від двох до семи років / наук. кер. проєкту О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець. 3-є вид., доопрац. та допов. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 492 с.

27. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-ге вид., допов. Київ, Академвидав. 2012. 352 с.

28. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 2004. 352 с.

29. Докукина Е. М. Взаимодействие школы и семьи в формировании нравственных основ поведения младших школьников. К.: Институт педагогіки АПН України, 1993. 152 с.

30. Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації: збірник наукових і навчально-методичних праць/ За заг. ред. Ковшар О.В., Трусової А.М. Кривий Ріг: КДПУ, 2018. Вип.7. 93 с.

31. Дубич К. В. Особистісно орієнтоване виховання студентів в умовах соціокультурного середовища вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Рівне, 2007. 267 с.

32. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

33. Забезпечення наступності та безперервності освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та початкової школи: методичний посібник / С. І. Якименко. Вінниця :ТОВ «Друк», 2021. 505 с.

34. Закон України «Про дошкільну освіту»: від 11.07.2001 р. № 2628-III (зі змінами від 28.09.2017 р. № 2145-VIII). URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

35. Закон України «Про освіту» URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>

36. Зверева М. В. О понятии «дидактические условия». Новые исследования в педагогических науках : сб. ст. / под ред. В. С. Самойлова. М.: Педагогика, 1987. Вып. 1. С. 29–32.

37. Зимня І. А. Педагогічна психологія. Ростов-на-Дону, 2007. С.480

38. Ильченко В. Р., Гуз К.Ж. Модернизация содержания образования как национальная проблема. Педагогика. 2011. С. 3 – 8.

39. Ипполитова Н., Стерхова Н. Анализ понятия «педагогические условия» : сущность, классификация. General and Professional Education. – 2012. № 1. С. 8–14.

40. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти / Додаток до листа МОН

України від 19.04.2018 № 1/9-249. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/list.pdf>

41. Каган М. С. Синергетика и культурология. *Синергетика и методы науки*. Санкт-Петербург, 1998. С. 201–219.с.

42. Калюжка Н. С. Закономірності та принципи формування інноваційної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2016, № 2 (56) с. 270 – 276

43. Кальней В. А. и др. Структура и содержание проектной деятельности. *Стандарты и мониторинг в образовании*. 2004. № 4. С. 21–26,

44. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2001. 20 с.

45. Коломієць А.М. Інформаційна культура вчителя: дефінітивний аналіз //Культура і вчитель /Зб.наук.-метод.праць. Випуск 3 /Авт.колектив під кер.А.Б.Щербо. Вінниця: ВДПУ, 2006. 347 с.

46. Коломієць А. М.Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів. : Дис... д-ра наук: 13.00.04 2008. 350 с.

47. Коломієць Л. І. Підготовка вчителя до забезпечення наступності навчання дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2013. 219 с.

48. Кондратенко Р. В., Олійник В. Ф., Онищенко І. В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг. 2015. 224 с.

49. Кононенко Ю. Г. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти до листа МОН України від 19.04.2018 №1/9-249.

50. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді : додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 р. № 641. URL : <http://don.kievcity.gov.ua/files/2015/6/17/contsepciya.pdf>

51. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: монографія. К. : Фенікс, 2009. 416 с.

52. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ: Грамота, 2005. 448 с.

53. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. М. : Высшая шк., 1990. 119 с.

54. Кушнір В. А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи: дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти»; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 2003. 482 с.

55. Лактіонова С. М., Пузанко В. І. Наступність на етапах «Дитячий садок – початкова школа»: методичні рекомендації//Дошкільний навчальний заклад. 2015. №4.

56. Максимюк С. П. Педагогіка: навч. посіб. К.: Кондор, 2009. 670 с.

57. Мануйлов Ю. С. Средовый подход в воспитании : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01. М., 300 с.

58. Марченко О. Г. Формування критичного мислення школярів. Харків: Вид. група Основа, 2007. 160 с.

59. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике [текст]: – 3-е изд., стереотип. М.: КомКнига, 2006. 200 с.

60. Мухров И. С. Условия формирования профессиональных компетентностей молодых квалифицированных рабочих в системе начального профессионального образования [Электронный ресурс] // Современные проблемы науки и образования. 2012. № 3. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=6195>.

61. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики : збірник науково-методичних праць /

за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2016. У 2-х ч. Ч.І. 216 с.

62. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2016. У 2-х ч. Ч.ІІ. 201 с.

63. Навчання: Нові стратегії розвитку / [Упоряд. Г. Сиротенко]. К.: Шк.світ, 2007. 128 с.

64. Надтока О. Ф., Мартинюк Т.С. Зміна ролі вчителя географії в медіасередовищі сучасного навчального заняття. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2015. № 2. С. 30 – 36

65. Назаренко Г. Н. Організаційно-методичні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Кривий Ріг, 2002. 20 с.

66. Назаренко Г. І. Деякі теоретичні аспекти забезпечення наступності в умовах функціонування навчально-виховних закладів інноваційного типу// Сучасні проблеми професійної підготовки фахівців: методичний аспект: Збірник наукових праць. Проблеми сучасного мистецтва і культури. К.: «Науковий світ», 2001. С.129 – 136.

67. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті // Освіта України. 2002. Квітень. № 33(329). С. 4–6

68. Новейший философский словарь / [сост. А.А. Грицанов]. Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. 896 с

69. Новий тлумачний словник української мови. У 3 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. К. : Аконіт, 2005. Т. 3. 863 с.

70. Новиков А. М. Методология образования. Изд. 2-е, перераб. и доп. М. : Эгвейс, 2006. 485 с.

71. Оржеховська В. М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі. Х.: Видавництво «Точка», 2007. 192 с.

72. Основы научных исследований / Грушко И. М., Сиденко В. М. Харьков: Вища школа, 1983. 224с.

73. Педагогика : [учеб. пособ. для студ. пед. учеб. завед.] / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. М. : Школьная пресса, 2002. 512 с.

74. Поніманська Т. І. Психолого-педагогічні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук, праць. К., 2002. С.190–195.

75. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Тамара Іллівна Поніманська. К. : Академвидав, 2004. 456с.

76. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т.І.Поніманська, І.М.Дичківська ; М-во освіти і науки України. 2-е вид. К. : Слово, 2007. 351 с.

77. Пріма Р.М. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти: автореферат дис. доктора педагогічних наук: 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2010. 50с.

78. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року від 14.12.2016 №988- р. URL://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258

79. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ, 2018. 40 с.

80. Програма. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1243 від 31.10.2011 р.) URL: <http://media.ippo.kubg.edu.ua/?cat=31>

81. Проскура О. Софія Русова і вітчизняна вікова психологія. *Світло*.1997. № 4. С. 57–59.

82. Професійна освіта: словник: навч. посібник / уклад. С.У.Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г.Ничкало. К.: Вища школа, 2000. 380 с.

83. Разіна Н.О. Акмеологічний підхід до розвитку професіоналізму сучасного педагога в інноваційному освітньому середовищі середньої школи. Вісник наукової школи педагогів «АКМЕ». 2009. Випуск 3. С. 8

84. Роціна С. М. Розвивальне освітнє середовище навчального закладу як умова особистісного розвитку учнів. Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / редкол. : В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : РІПО, 2011. Вип. 12. Ч. 1. С. 34–38.

85. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти // Дошкільне виховання. 2000. № 11. С. 4–5.

86. Сагатовский В. Н. Философия развивающейся гармонии: философские основы мировоззрения. В 3ч. Ч.1: Введение: философия и жизнь. СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 1997. 224 с

87. Сенько В. Г. Преемственность в воспитании школьников. Минск: Народна асвета, 1989. 111 с.

88. Сластенин В. А. и др. Педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. М. : Издат. центр «Академия», 2002. 576 с.

89. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. К. : Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. 775 с.

90. Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології: навч.-метод. посіб. Х., 2002. 128 с.

91. Сучасний тлумачний словник української мови : 50000 слів / ред. В. В. Дубічинський. Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. 832 с.

92. *Тлумачний словник сучасної української мови: Загальноживана лексика / за заг. ред. В. Калашиника. Х. : ФОП Співак, 2009. 960 с.*

93. Федотов А. В. Моделирование в управлении вузом. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1985. 120 с.

94. Філософія освіти: навчальний посібник / [за заг. ред. В.Андрущенка, І. Передборської]. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.

95. Філософський словник / За ред. В.І.Шинкарука. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Голов. вид-во УРЕ, 1986. 800 с.
96. Філософський словник / за ред. В.І.Шинкарука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1973. 600 с.
97. Шапрак О. Сучасні підходи до проблеми інноваційної підготовки майбутнього вчителя. / Рідна школа. 2007. № 9. С. 31–33.
98. Шахов В. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя : загальнопедагогічний аспект .Вінниця, 2007. 383 с.
99. *Шацкий С. Т. Работа для будущего. М. : Просвещение, 1989. 223 с.*
100. Штофф В. А. Моделирование и философия М.–Л.: Наука, 1966. 301 с.
101. Якименко С.І. Формування основ світогляду молодших школярів на основі інтегрованих знань про людину і навколишній світ. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді-Збірник наукових праць. Київ.: Пед. думка, 1999. Кн.2 С. 129 – 132
102. Якименко С. І. Формування основ світогляду у дітей молодшого шкільного віку засобами казки: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ, 1999. 151 с.
103. Якименко С. І. Казка як засіб формування основ світогляду молодших школярів. Збірник наукових праць. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2000. Вип. 3 – 4. С. 77 – 82.
104. Якименко С. І. Інтегрована система – система розвитку, навчання, виховання. Нові технології навчання: науково-методичний збірник. Київ, 2000. Вип. 27. С. 119 – 130.
105. Якименко С. І. Міфологія у духовному розвитку дітей молодшого шкільного віку як засіб формування світогляду. Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: збірник наукових праць. У 2-х кн. / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2000. Кн. 2. С. 175 – 180.

106. Якименко С.І. Формування інтегрованих знань молодших школярів про людину і світ. Педагогіка і психологія: формування творчої особистості – проблеми і пошуки: збірник наукових праць. Запоріжжя, 2000. С. 79 – 88.

107. Якименко С.І. Формування основ світогляду дошкільника засобами інтегрованої системи. Збірник наукових праць. Сер.: Педагогічні науки / Херсонський державний педагогічний університет. Херсон, 2001. Вип. 20. Ч.1. С. 84 – 92.

108. Якименко С. І. Теоретичний аспект проблеми по формуванню світогляду старших дошкільників засобами інтегрованих знань про людину і оточуючий світ. Науковий вісник Миколаївського державного університету. Сер.: Педагогічні науки: збірник наукових праць; за ред. В. Д. Будака. Миколаїв: МДУ, 2001. Вип. 4. С. 213 – 221.

109. Якименко С. І. Теоретичні аспекти формування світогляду дитини молодшого шкільного віку в процесі засвоєння інтегрованих знань про людину та навколишній світ. Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості: збірник наукових праць. У 2 кн. / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2001. Кн. І. С. 163-168.

110. Якименко С. І. Формування світогляду молодших школярів на основі використання історико-географічних знань. Етнос. Культура. Нація. / Дрогобицький державний педагогічний університет. Дрогобич, 2001. Вип. 2. С. 137 – 141.

111. Якименко С. І. Формування світоглядних позицій молодших школярів засобами інтегрованого курсу «Скарби світової культури». Збірник наукових праць / Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2002. Вип. 6–7. С. 69 – 75.

112. Якименко С. І. Формування світогляду в учнів першого класу 6-річного віку засобами правових знань. Громадська освіта в Україні: досвід, пошуки, перспективи: матеріали конференції. Ніжин: Ніжинський державний педагогічний університет, 2002. С. 94 – 95.

113. Якименко С. І. Особистісно орієнтований підхід до формування світогляду молодших школярів засобами інтегрованих знань у теорії і практиці. Збірник наукових праць Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2002. Вип. 8-9. С.15 – 23.

114. Якименко С. І. Особистісно орієнтований підхід до формування світогляду молодших школярів на засадах впровадження інтегрованої технології. Оновлення змісту та форм дошкільної та початкової освіти України: збірник науково-методичних матеріалів. Миколаїв, 2003. С. 168 – 172.

115. Якименко С. І. Роль вчителя при формуванні світогляду молодших школярів в умовах впровадження інноваційної інтегрованої технології. Вісник Житомирського педагогічного університету. Житомир, 2003. Вип. 13. С. 131-134.

116. Якименко С. І. Формування основ світогляду молодших школярів на засадах естетики живої природи. Науковий вісник МДУ. Сер.: Педагогічні науки: збірник наукових праць: за ред. В.Д. Будака. Миколаїв: МДУ, 2004. Вип. 8. С.347 – 353.

117. Якименко С. І. Інтегровані знання про людину і світ як фактор формування світогляду молодших школярів. *Актуальні проблеми неперервної освіти: збірник наукових праць*. 2005. №3. (Вип. 1.) С.103 – 108

118. Якименко С. І. Естетичний інтерес як педагогічна проблема інтегрованої технології. Вісник Житомирського Державного Університету імені Івана Франка Випуск 24, 2005р.С.141–144

119. Якименко С. І. Формування світогляду у старших та молодших школярів: теорія і практика: монографія. Миколаїв: Аніка, 2006. 528 с.

120. Якименко С. І. Формування світогляду у молодших школярів на засадах інноваційних педагогічних технологій. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2006. №3. С. 20 –24.

121. Якименко С. И. Интегрированная технология - технология открытия мира. *Муниципальная система образования (содержание, технологии, перспективы развития)*: материалы III Международной научно-практической конференции. 30 апреля. 2011г. Москва : Изд-во Перо, 2011. С. 67–71

122. Якименко С. И. Психолого-педагогическая технология мировоззрения у детей дошкольного и младшего школьного возраста. *Инновационная деятельность в системе образования: монография; за общей ред. проф. Г.Ф. Гребенщикова*. Москва: Перо, 2011. С. 5– 32.

123. Якименко С. І. Формування естетичної складової світогляду молодших школярів в інтегрованому природному довкіллі. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки: збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти*. Миколаїв: МДУ ім. В.О. Сухомлинського, 2013. Вип. 1.40. С. 140 – 144.

124. Якименко С. И. Формирование мировоззрения у дошкольников и младших школьников. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013. 636 с.

125. Якименко С. І. Гуманізація освітньо-виховного простору сучасної початкової школи. *Сборник научных докладов Теория и практика актуальных научных исследований 28.06.2013 - 30.06. 2013*. Варшава 3/1. Р. 52–55.

126. Якименко С. І. Особливості змісту авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології наступності в ДНЗ та ЗОШ І ступеня. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки / ред. кол. : В.В. Радул, С.П. Величко та ін. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2015. Вип. 141. Ч. І. С. 176–178*

127. Якименко С. І. Розвиток особистості молодшого школяра в умовах навчально-виховного середовища. *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: збірник наукових праць*. Житомир: ФОП «Н. М. Левковець», 2017. Ч. І. С. 123–126.

128. Якименко С. І. Авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія – продуктивна технологія наступності дошкільної та початкової освіти. *Методичний вісник кафедри початкової освіти «Реформування початкової школи: проблеми та перспективи»: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* / за заг. ред. К.Б. Авраменко. Миколаїв: СПД Румянцева, 2018. Вип. 8. С. 63 – 67

129. Якименко С. І. Інтегрована особистісно орієнтована технологія – продуктивна технологія наступності дошкільної та початкової освіти: навчально-методичний посібник. 2-е вид. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 302 с.

130. Якименко С. І. Модель організації інноваційного освітнього простору. Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти): збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 27-28 вересня 2019р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. С. 52–54.

131. Якименко С. І. Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи. Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 листопада 2019 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 326 – 329.

132. Якименко С. І. Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи. Формування ключових і предметних компетентностей засобами сучасних освітніх технологій: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (21 листопада 2019 р.). Кривий Ріг, 2019. С. 44–48.

133. Якименко С. І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів: теорія і практика. Монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 440 с.

134. Якименко С. І. Універсальність педагогічного новаторства: інтегрована особистісно-орієнтована технологія у закладах освіти (1 частина): навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 536 с.

135. Якименко С. І. Інтеграція змісту освітнього процесу як головний чинник формування основ гармонійного світосприйняття у дітей 5-8 років. KELM (Knowledge Education Law Management). №6 (34).V.2, 2020. С. 15–20.

136. Якименко С. І. Універсальність педагогічного новаторства: інтегрована особистісно орієнтована технологія у закладах освіти. У 2 ч. Ч. 2: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2020. 464 с.

137. Якименко С. І. Педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах». № 72. Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020. С. 139 – 143.

138. Якименко С. І. Реалізація принципу наступності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи. (20-21 листопада 2020 року), Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. С. 63 – 66.

139. Якименко С. І. Формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: теорія і практика: монографія. Вінниця: Вид-во ФОП Кушнів Ю. В., 2020. 296 с.

140. Якименко С. І. Авторська інтегрована особистісно-орієнтована технологія у забезпеченні наступності і перспективності у навчанні старших дошкільників та молодших школярів. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога» (28-29 квітня 2020 року). Херсон. 2020. С. 511 – 515.

141. Якименко С. І. Формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: теорія і практика: монографія. Вінниця: Вид-во ФОП Кушнів Ю. В., 2021. 301 с.

142. Якименко С. І. Педагогічне моделювання процесу формування основ світосприйняття у дітей 5–8 років. *New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters : Collective monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. С. 378-396

143. Ясвин В. Образовательная среда: от моделирования к проектированию/ Витольд Альбертович Ясвин. ЗЖЮ М.: Смысл, 2001. 365 с.

144. Yakimenko S. I. Modular system of integrating knowledge of the older preschoolers. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки / за ред. проф. Тетяни Степанової*. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. №2 (49). С. 216–220.

145. Teachers for Tomorrow's Schools. (2001) Analysis of the World Education Indicators. Paris: OCDE / Unesco, 2001. 228 p. URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/teachers-for-tomorrow-s-schools-analysis-of-the-world-education-indicators-2001-en.pdf>

146. Yakimenko S. I.(2013) Analysis of educational technologies of the worldview formation in the primary school years. *Mizhnarodna naukovo - practical konferentsi (29.07.-31-07.2013 year)*. Poland, Lublin, P. 9–16.

147. Yakimenko S. I. (2014) Analysis of educational technologies shaping the world in the high school age *Innovations in education: monograph Volume 2*; ed. by L. Shlossman. Vienna: «East West» Association for Advances Studies and Higher Education GmbH, 2014. «East West» Association for Advances Studies and Higher Education GmbH Monograph Series № 2. P. 155 – 166.

148. Yakimenko S. I. (2019) Chotyrykomponentna model svitohliadu: dukhovnyi komponent.. *Virtus: Scientific Journal / Editor-in-Chief M. A. Zhurba*. Canada (Monreal), № 36. P. 153–157.

149. Yakimenko S. I. (2019) The four-component model of the worldview: ethical component. *Virtus: Scientific Journal* / Editor-in-Chief M. A. Zhurba. Canada (Monreal), № 37. P. 179 –182.

150. Yakimenko Svetlana, Filimonova Tatiana, Shcherbak Ihor, Syladii Ivan, Sopivnyk Iryna, Ishchenko Ludmila. (2021) Preparing of Future Specialists for Civic Education of Preschool Children / *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. Romania. 13 (1), P. 298 –323. URL: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/2674>

151. Yakymenko S. I., Bilyavska T. M., Tymchenko A. A. (2020) Formation of orthographic competence in future primary school teachers during language training in higher education institutions. *Universal Journal of Educational Research* Vol. 8 (8), pp. 3759 – 37674. URL: https://www.hrpub.org/journals/article_info.php?aid=9587

РОЗДІЛ 5.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ

5.1 Впровадження педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел, методичної літератури з проблеми дослідження, виявлених на констатувальному етапі педагогічного експерименту проблем у формуванні основ результатів, нами розроблено та теоретично обґрунтовано такі педагогічні умови:

- створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології»;
- розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- підвищення педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами;
- забезпечення наступності і безперервності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Науковим завданням формувального етапу педагогічного експерименту нами визначено перевірку впливу розроблених педагогічних умов на ефективність формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у експериментальних закладах освіти.

В експериментальних закладах освіти педагогічні умови реалізувалися у повному обсязі, а в контрольних – освітній процес

здійснювався як складова традиційного педагогічного процесу. Ефективність реалізації **першої педагогічної умови** – створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології» – була доведена під час проведення лонгитюдного педагогічного експерименту.

В автора виникла науково-педагогічна ідея щодо розробки концепції інтегрованої особистісно орієнтованої технології на основі рефлексії власного досвіду педагогічної діяльності вихователем ЗДО та вчителем початкових класів. Протягом 1994–2003 рр. автор працювала над теоретичним, методичним та навчально-дидактичним забезпеченням інтегрованої особистісно орієнтованої технології під час апробації на регіональному рівні.

На основі практичних результатів експериментального впровадження технології автором було здійснене коригування окремих позицій концепції, зокрема: щодо створення інтегрованого середовища в ЗДО та в початковій школі засобами планування змісту освітнього процесу за сферами життєдіяльності людини та узгодження змісту Базового компонента дошкільної освіти та Державного стандарту початкової освіти з тематичним плануванням освітнього процесу.

За результатами дослідницької роботи на зазначеному вище етапі автором було розроблено програму дослідження, методичні рекомендації для вихователів та вчителів початкових класів «Структурування інтегрованого змісту освітнього процесу за сферами життєдіяльності людини», видано навчальну літературу. Автором розроблено програмно-методичний супровід інтегрованої особистісно орієнтованої технології в закладі дошкільної освіти та в початковій школі: навчально-методичний комплект «Віконечко в світ» для першої молодшої групи, другої молодшої групи, середньої групи та старшої групи; програмно-методичне забезпечення «Я – громадянин світу» для загальноосвітньої школи І ступеня (програма та перспективне програмне планування, методичне та

навчальне забезпечення для 1-4 класів) [38; 39, 47; 72; 77; 78; 79; 80;81; 91; 92]. (Додаток К)

З 2003 року по 2009 рік авторська «Інтегрована особистісно орієнтована технологія» пройшла апробацію у закладах дошкільної освіти та в початковій школі на Всеукраїнському рівні відповідно до Наказу № 27 від 20.01.2003 р. МОН України. Результативність впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології» підтверджена Наказом МОН України №627 від 07.07.2009 р., згідно з яким Інституту інноваційних технологій і змісту освіти було доручено сприяти її поширенню та впровадженню в освітній процес навчальних закладів України [43] (Додатки Л, М, А.1, А.2, А.3, А.4, А.5, А.6, А.7).

Починаючи з 2010 року, результати впровадження інноваційної технології були представлені на всеукраїнському рівні та презентовані в освітніх закладах всіх рівнів акредитації на наукових, науково-методичних та практичних конференціях одержали позитивну оцінку.

Педагоги освітніх закладів різного рівня акредитації, представники професорсько-викладацького складу закладів вищої педагогічної освіти, фахівці дошкільної та початкової освіти підтверджують високий ефект впровадження ідей освітньої інновації.

Впровадження протягом 20 років авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології у закладах освіти забезпечило: нову якість дошкільної та початкової освіти на основі перспективності та наступності процесу формування основ цілісного світогляду здобувачів освіти; взаємозв'язок науки та педагогічної практики закладів дошкільної та початкової освіти; командну співпрацю та ефективну взаємодію суб'єктів освітнього процесу закладів дошкільної освіти, загальноосвітньої школи та закладу вищої педагогічної освіти з метою фізичного, розумового та духовного розвитку дитини; реалізацію стратегії цілісного та гармонійного розвитку зростаючої особистості на основі єдності виховних впливів сім'ї та закладів дошкільної та початкової освіти; праксеологічний підхід до забезпечення перспективності та наступності дошкільної та

початкової освіти; органічний взаємозв'язок змісту освіти, визначеного Базовим компонентом дошкільної освіти та Державним стандартом НУШ, затвердженими Міністерством освіти і науки України і концептуально обґрунтованим педагогічним інструментарієм реалізації перспективності та наступності освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та НУШ.

Педагогічне моделювання інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища в ЕЗО здійснювалось засобами впровадження нової моделі освітнього процесу авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології, побудованій на інтеграції змісту та забезпеченні варіативності пізнавальної діяльності дітей 5-8 років, її індивідуалізації та диференціації у межах освітньої системи; проблемно-пошуковому характері пізнавальної діяльності дітей ЕГ у процесі інтерактивної взаємодії; креативної спрямованості та емоційної насиченості, естетизму, права вибору діяльності; узгодженні психолого-педагогічних впливів кооперативного та індивідуального підходів до пробудження і розкриття природних творчих здібностей особистості; використанні розвивально-проективних форм освітньої діяльності; створенні єдиного інформаційного простору навчання, виховання, розвитку та самореалізації творчої особистості.

Інтегрована технологія створює розвивальне середовище, необхідне для засвоєння дітьми національної духовності і культури, науки та інтелектуальної діяльності, формує вміння і радість пізнання в освоєнні навколишнього світу, постійно цілеспрямовано створює внутрішній світ дитини, формує основи світогляду. Дитина пізнає довкілля, розуміє цілісність світу і усвідомлює себе в ньому. Працюючи в інтегрованій системі, учитель і учень отримують максимальне задоволення, а інтегровані дні вирішують головні завдання особистісно-орієнтованого навчання: формування і розвиток творчої особистості – встановлення зв'язку з навколишнім світом, орієнтація на реальне життя, на проблеми, які повинно вирішувати людство.

Специфічними особливостями побудови інтегрованого змісту освітнього процесу засобами авторської інтегрованої особистісно орієнтованої

технології є його планування. Інтегрована особистісно орієнтована технологія побудована на принципі інтеграції освітнього процесу і передбачає формування особистості дитини на основі інтегрованих знань про людину і навколишній світ; дає можливість педагогу наповнювати зміст освіти дитини новими знаннями, які формуються у п'яти сферах життєдіяльності людини: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і Всесвіт». Сфери життєдіяльності становлять цілісну систему, яка допомагає дитині засвоювати реальну дійсність в її цілісності при всій різноманітності форм. Кожна сфера має свою пізнавальну мету, а разом вони складають єдине ціле інтегроване освітнє середовище, яке формує основи світосприйняття у дітей 5-8 років та цілісну картину навколишнього світу.

Формування основ світосприйняття у дітей ЕГ передбачає структурний взаємозв'язок окремих елементів різних галузей знань, викладених у певній системі. Знання, які здобуті при вивченні різних освітніх галузей, вступають у різноманітні зовнішні й внутрішні зв'язки, відображаючи залежність від загальних законів розвитку реальної дійсності.

Система засвоєння інтегрованого змісту навчального матеріалу стає посередником між свідомістю дитини й навколишнім світом, обумовлюючи адекватне відбиття дитиною взаємозв'язку явищ, які вивчаються. Розвиток дітей 5-6 років ЕГ складається з накопичення й первинної обробки інформації, яка вони отримують із зовнішнього світу, внутрішнього середовища організму і формування на цій основі певних змістів-стосунків і способів пізнання. Формування інтегрованих знань базується на цій закономірності пізнання, яке полягає у правильному розумінні дитиною певних сторін і взаємовідносин навколишнього світу. У процесі організації експериментальної роботи ми виходили з того, що кожний фактичний зв'язок явищ, який пізнають діти, повинен лягти в основу загальнонаукових засобів аналізу, виміру і пояснення зазначених явищ. При засвоєнні у старшому дошкільному віці (5-6 років) елементарні

взаємозв'язки у фізичному і духовному світі усвідомлюються дітьми (6-8 р.) під час навчання у початковій школі як проблемна ситуація, яка вимагає для свого вирішення відомих способів. Первинні уявлення про найбільш загальні зв'язки навколишнього світу органічно інтегруються стихійним особистим досвідом дітей, що сприяє успішному формуванню уявлень світоглядного характеру. Такою самою необхідною умовою світоглядної систематизації інтегрованих знань про людину і навколишній світ є стійкість емпіричного зв'язку уявлень, яка формується під час організованого освітнього процесу в ЕЗО. Для досягнення такої стійкості ми будемо цей зв'язок на основі вже розвинутого у дітей 5-8 років психологічного механізму – безпосередньої образної асоціації й аналогії послідовно набутих елементів знань. Відповідно до цього не тільки на етапі остаточного засвоєння, але й на кожній стадії пізнавального процесу уявлення дитини про окремі факти й явища пов'язуються між собою, що створює умови для самостійного переходу дитини від одного явища до іншого під час аналізу процесів у природі й суспільстві, які спостерігаються стихійно. За такими зв'язками і аналогіями уявлення не тільки формуються в єдину систему, але й «накопичуються», а також поглиблюються під час навчання. Подібний процес потрібно розглядати як акт творчого використання спільних взаємозв'язків, а не просте пояснення «загального» й «одиночного» або зв'язку між предметами. Засвоєння інтегрованих знань підпорядковується логіці розвитку здібностей, тобто вони систематизуються залежно від складних і необхідних для їх засвоєння видів опосередкування. Засвоєння інтегрованих знань навчас співпереживанню, емоційному залученню дітей, рефлексії їх вражень від пізнання об'єктів та явищ природи. Важливим є створення передумов, які можуть бути стимулом для дітей на самостійне бажання засвоїти ці знання.

При розглянутому нами вище структуруванні інтегрованих знань один і той самий предмет або явище (людина, земля, дім, урожай і т.д.) наповнюється неоднозначним змістом, так як при цьому розкриваються різні сторони, виділяються його різні ознаки. Знайомі з життєвого досвіду

предмети, явища постають перед очима дитини, виникають загальні уявлення предмета, то його частини, то сукупності явищ на фоні об'єднання їх однією загальною ідеєю, загальною думкою, загальною ознакою, яка надає єдність відтвореним чуттєвим образам. Дитина може уявити, що всі предмети знаходяться в русі, зміні, взаємодії, що людина позначає їх відповідною словесною формою. У кінцевому результаті формується не однобічне, а збагачене інтегративне поняття, яке має у своїй структурі ознаки, що містяться у різних галузях знань. Відбувається не накопичення ознак об'єкта, що засвоюється, а додавання нових фактів до відомих. У результаті утворюється зовсім нове знання, яке несе у собі ознаки цілого. Вже на перших порах сприйняття фактів діти на досяжному для них рівні знайомляться з абстрактними їх позначеннями, що виявляється у виникненні самих елементарних абстрактних «клітинок» знання, які, у свою чергу, формуються потім у найелементарніші, але дуже важливі інтегровані структури. На первинному етапі розвитку логічного мислення відбувається формування основ цілісного знання. Завдання інтегрованого навчання і виховання полягає в тому, щоб сформувати у дітей чітку систему знань, і в тому, щоб спрямовувати формування тієї, ще не зовсім ясної сфери знань, яка має важливе значення для загального розвитку пізнавальної діяльності дітей. Реалізація зазначених підходів вимагає, відповідно до логіки, інтеграції освітнього процесу та інтегрованого підходу до самого планування експериментальної роботи. У широкому значенні слова ми розглядаємо інтегровані зв'язки як педагогічний еквівалент діалектичних зв'язків, які реалізуються у процесі навчання і виховання дошкільників, виходячи з чого, в основу планування нами покладена інтеграція змісту навчального матеріалу й видів діяльності суб'єктів освітнього процесу.

Системоутворюючим елементом, у даному випадку, є зміст знань, вихідними позиціями якого є сфери життєдіяльності («Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина і Всесвіт», «Людина, наука і техніка»), змістові лінії (наприклад, «Жива природа» у

сфері «Людина і природа»), підтеми (наприклад, «Рослинний світ»). Отже, здійснюючи планування, ми, з одного боку, орієнтуємося на зміст і основні вимоги проєкту Базового компонента дошкільної освіти, Державного стандарту початкової освіти а з іншого - розширюємо його рамки, збагачуємо зміст навчального матеріалу, а також створюємо умови для організації під час освітнього процесу таких видів діяльності, які з самого початку включають задану систему знань у всі сфери життєдіяльності дитини і забезпечать її використання у раніше передбачених умовах. З урахуванням програмних вимог вибудовується перспективне планування, що орієнтує педагогів-експериментаторів на оптимальне інтегрування змісту сфер життєдіяльності дітей та їх змістових ліній з максимальним наближенням їх до діяльності, яка відповідає на даний момент інтересам і потребам дітей (Додаток Н, П)

Особливе значення має перспективне планування роботи кожним педагогом окремо й спільними зусиллями всіх педагогів, які беруть участь в експерименті. Перспективне планування, з урахуванням всіх зазначених вимог, дозволяє забезпечити пізнавальний процес дійсно розвиваючим для особистості дитини та формує основи світосприйняття на основі цілісного уявлення про навколишній світ. Особливістю інтегрованого планування є розробка методичного орієнтиру на кожен день змісту пізнавальної діяльності дітей за певною темою. Якщо планування змістової лінії сфери здійснюється на тиждень, то методичний орієнтир дозволяє конкретизувати зміст освітнього процесу на кожний окремий день, коригувати та при необхідності, вносити корективи. Навчально-методичний комплект інтегрованої технології представляє собою декілька видів планування, зокрема: інтегроване перспективне планування сфер життєдіяльності на рік; інтегроване перспективне планування на місяць; календарне планування. Модель інтегрованого планування сприяє варіативній побудові змісту освітнього процесу і зберігає базисну його спрямованість, ураховуючи специфіку закладу дошкільної та початкової школи. Метою інтегрованого планування освітнього процесу є залучення

дитини до активного пізнання навколишнього світу в різних його проявах, збагачення і поглиблення власного досвіду, що забезпечує формування перших уявлень про цілісність навколишнього світу, а також розвитку у дітей здібностей до пізнання і творчості.

Діти ЕГ послідовно виділяють різні сторони об'єкта, який досліджують, переорієнтовується з однієї якості на іншу, що слугує основою для формування гнучкості мислення, у результаті чого відбувається пізнання предметів і явищ оточуючого світу у всій різноманітності їх якостей. Інтегрована технологія спрямована на систематичні повернення дітей 5-8 років до цілісних уявлень, у результаті чого відбувається об'єднання виділених параметрів відповідно до їх реальних зв'язків, які мають місце у реальній дійсності. Змістові лінії, які виділяються у навчальному матеріалі (рослини, тварини, планети й т.д.), є опорними у пізнанні дитини, навколо яких концентруються всі знання. Вивчаючи предмет або явище не ізолювано, а через ціле, дитина краще засвоює знання й частини в її взаємодії із цілим і цілого як взаємозв'язку його частин (табл.5.1.1).

Табл.5.1.1

**Перспективне планування в ЕЗДО в умовах впровадження
інтегрованої особистісно орієнтованої технології (старша група)**

МІСЯЦЬ	ТИЖДЕНЬ	СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛ ЬНОСТІ	ЗМІСТОВА ЛІНІЯ	ПІДТЕМА ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ
Вересень	I	Людина і суспільство	Батьківщинознав ство	Рідне місто
	II			Україна
	III			Праця дорослих – хлібороби
	IV			Праця дорослих – овочівники
Жовтень	I	Людина і природа	Жива природа	Фрукти, ягоди
	II			Рослини
	III		Нежива природа	Тварини
	IV			Осінні явища

<i>Листопад</i>	I II III IV	Людина і культура	Мистецтво Етико – естетичні основи Література	Декоративно – прикладне мистецтво Культура спілкування Класична, сучасна, Фольклор – українська народна казка
<i>Грудень</i>	I II III IV V	Людина і суспільство	Батьківщинознав ство	Праця дорослих Праця дорослих Новорічні свята і традиції Новорічні свята і традиції Новий рік Народні свята, Новий рік
<i>Січень</i>	I II III IV	Людина і природа	Нежива природа Жива природа	Зимові явища Зимові явища Рослини Тварини
<i>Лютий</i>	I II III IV	Людина – наука і техніка	Іграшки Транспорт Зв'язок	Види іграшок Види транспорту Правила дорожнього руху Пошта
<i>Березень</i>	I II III IV	Людина і суспільство	Сім'я	Мама Члени родини Рід, родовід Рідний дім
<i>Квітень</i>	I II III IV	Людина і природа Людина і Всесвіт Людина і природа	Жива природа Космос Жива природа	Рослини Планета Земля Рослини Тварини (дикі і свійські)
<i>Травень</i>	I II III IV	Людина і суспільство	Я	Я сам Я та інші Я і природа Я і природа

Одним з основних завдань інтегрованої технології є пізнання дитиною навколишнього світу, усвідомлення того, що вона сама є однією з частин живої природи. Відповідно до цього й основна мета:

«Від навколишнього світу до дитини, від дитини до навколишнього світу».

Спостереження, дослідження та активна пошукова творча діяльність є основним методом набуття дітьми знань в п'яти основних сферах життєдіяльності людини: «Людина і природа»; «Людина і суспільство»; «Людина і культура»; «Людина і Всесвіт»; «Людина, наука і техніка».

Сфера життєдіяльності людини *«Людина і природа»* в 1 класі формує в дітей, як окреме, так і загальне поняття і уявлення про природу, світ, в якому вона народилася і живе: земля і небо, сонце і гори, вода і повітря, рослини і тварини, явища природи, без яких не можна уявити життя; про діяльність людини, її життя в світі через розуміння фундаментальних закономірностей природи – повторюваність, періодичність та збереження явищ і процесів у природі, що дає дітям 6-7 років початкове уявлення і поняття про екологію, про спостереження як спосіб спілкування з природою, дає уявлення і поняття про життя тваринного і рослинного світу в різний період їх існування, що викликає інтерес, захоплення, бажання знати і бачити ще більше.

Сфера життєдіяльності *«Людина і суспільство»* розкриває дітям розуміння правильності буття: їх права та обов'язки на першому відповідальному кроці життя, правила та норми спілкування, відношення до своїх ближніх, рідного куточку, країни; усвідомленню єдності, відповідальності, впевненості, взаємозв'язку компонентів «Я – сім'я – школа – рідний край – Україна».

Сфера життєдіяльності *«Людина і культура»* формує навички організації часу навчання та відпочинку, культуру поведінки, здорового способу життя; пізнання самої себе, сімейних традицій, обрядів, звичаїв; потребу в знаннях свого родоводу, ставлення до людей.

Сфера життєдіяльності *«Людина, наука і техніка»* знайомить дітей

із красою, створеною руками людей, а саме: зі світом машин, величчю і оригінальністю архітектурних споруд.

Сфера життєдіяльності людини «*Людина і Всесвіт*» з урахуванням вікових особливостей дітей формувати у них матеріалістичний світогляд – сприйняття першооснови, планетарного мислення. Матеріал в рамках цієї сфери значно розширює кругозір дитини, залучає учнів до вивчення понять з астрономії, фізики, хімії, географії.

Зазначені сфери життєдіяльності людини являють собою цілісність завдяки інтегрованим блоком спеціальних курсів за вибором: міфологія, логіка, риторика, філософія, економіка, географія, історія, громадянська освіта, валеологія, екологія тощо. У процесі навчання в учнів формується цілісне бачення світу, розуміння місця і ролі дитини, як частинки в цілому світі, взаємозв'язок процесів і явищ у природі, об'єктивна і універсальна цінність природи в єдності з людиною, що дає можливість для перетворення всієї отриманої в процесі пізнання п'яти сфер інформації в особисто значиму інформацію, яка сприймається зацікавлено, захоплено і активно; формується життєва активна позиція дитини. Прикладом інтеграції змісту освітнього процесу є творчо розроблена вчителем початкових класів експериментального закладу освіти перспектива до планування змісту освітнього процесу за інтегрованою особистісно орієнтованою технологією в 1 класі (табл.5.1.2).

Таблиця 5.1.2

**Перспектива до планування змісту освітнього процесу за
інтегрованою особистісно орієнтованою технологією (1 клас)**

Місяць	Тиждень	Сфера життєдіяльності	Змістова лінія	Підтема змістовної лінії
Вересень	1	Людина і суспільство	Я	Я- людина(роль в суспільстві)
	2		Я	Я-людина (зовнішність)
	3		Я	Я- сам (органи чуття)
	4		Я	Я – сам (органи чуття)
Жовтень	5	Людина і суспільство	Я	Я- інші (світ професій)
	6		Моя родина	Мама і тато. Бабця і дідусь. Рід.
	7		Моя родина	Рідний дім (обов’язки дітей і батьків)
	8		Моя родина	Рідний дім (домашні заняття)
Листопад	9	Людина і культура	Етико- естетичні основи	Культура спілкування (ввічливість, етикет)
	10			Норми поведінки (за столом)
	11			Норми поведінки (в громадських місцях)
	12			Норми поведінки (в навчальних закладах)
Грудень	13	Людина і Всесвіт	Земля – планета	Оболонки Землі Сонце-зірка День і ніч. Рік. Гідросфера, атмосфера.
	14	Людина і Всесвіт	Сонячна система	
	15	Людина і Всесвіт	Сонячна система	
	16	Людина і природа	Нежива природа	

Січень	17 18 19	Людина і природа	Нежива природа Нежива природа Жива природа	Гідросфера, атмосфера. Літосфера Біосфера: флора (різноманітність флори)
Лютий	20 21 22 23	Людина і природа	Жива природа Жива природа Жива природа Жива природа	Біосфера: флора (дикі і культурні рослини) Біосфера: флора (в казках і легендах) Біосфера : фауна (різноманітність фауни) Біосфера: фауна (свійські тварини)
Березень	24 25 26	Людина і природа	Жива природа Жива природа Жива природа	Біосфера : фауна (в казках і легендах) Біосфера: фауна (сезонні зміни в житті) Біосфера: фауна (охорона тварин)
Квітень	27 28 29 30	Людина і природа Людина, наука і техніка	Жива природа Транспорт Наукові досягнення Машини- помічники	Біосфера: фауна (естетичне значення) Водний Біоніка В промисловості
Травень	31 32 33 34	Людина і суспільство	Батьківщина	Україна (історія) Україна (пейзажі й ландшафти) Україна (символіка) Народні звичаї і свята

Для цілісного засвоєння інтегрованого змісту впроваджуються розроблені групою педагогів – експериментаторів комплексних програм: «Профорієнтація», «Правознавство», «Логіка», «Риторика», «Філософія для маленьких», «Батьківщинознавство», «Міфологія», «Економіка для малят». Зміст знань із зазначених програм при умові їх відповідності меті, методам і засобам сфери життєдіяльності дозволяє системно і цілеспрямовано, за принципом «від простого до складного» вибудовувати інтегрований освітній процес. Так, наприклад, програма «Логіка» орієнтує дітей ЕГ на засвоєння такого діалектичного зв'язку, як причина і результат явища. Програма «Риторика» надає можливість тренування дітей у підборі епітетів до пізнавальних явищ і предметів, метафор, вміння будувати діалоги та ін. Програма «Правознавство» стверджує віру дітей в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, в те, що всі люди народжуються вільними й рівноправними й що не можна їх дискримінувати за національними, релігійними, расовими ознаками, а також за ознаками статі, політичними переконаннями, володінням багатством чи власністю. Програма націлює дітей ЕГ на створення умов, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до людей, і що з цією метою необхідно проявити терпіння та жити разом один з одним, програма вчить знати свої права і виконувати обов'язки.

Програма «Економіка для дітей» ставить своїм завданням надання старшим дошкільникам основи економічної культури; формування первинних економічних знань як засобу організації стосунків з навколишнім світом; професійну орієнтацію дітей. Програма «Міфологія» збагачує зміст навчального матеріалу міфами й легендами про навколишню дійсність (наприклад, тема «Птахи. Лелека»). Звернення до матеріалу цієї програми підводить дітей ЕГ до відповіді на питання, як взагалі з'явилися птахи і що з'явилось першим: птах чи яйце. «Філософія для маленьких», основним завданням якої є реалізація дітьми положень «я думаю», «я розмірковую», надає дітям можливість потренуватися у

тлумаченні слів, висловлювань (бусол, бузько, черногуз). Зміст програми «Людинознавство» нагадує дітям ЕГ, зокрема про високу місію людини – обережне ставлення до всього живого, передусім - до природи.

Програма «Батьківщинознавство» дає можливість дітям ЕГ зробити відкриття, зроблені ними на основі спостережень за птахами, на прикладі лелеки, які мешкають на півдні України, у зв'язку з пристосуванням до середовища мешкання, місцем у біологічному ланцюзі краю, причинно-наслідковими змінами у їх взаємовідносинах з людьми (поселяються на деревах, які ростуть на подвір'ї у людей). Таким чином, комплексне використання зазначених програм дозволяє виділити більшу кількість ознак об'єктів, які вивчаються, надає більше можливих ліній порівняння відповідно до поставленої мети й знайденими ознаками, виявити спільні ознаки ряду предметів і явищ.

Важливим завданням педагогів-експериментаторів є вивчення провідних, вузлових питань кожної сфери життєдіяльності людини у змісті Базового компонента дошкільної освіти, Державного стандарту початкової освіти єна основі проєктування оптимального сполучення їх змісту та функцій, які мають суттєве значення для формування основ світосприйняття у дітей ЕГ. Щоб виділити вузлові питання, необхідно чітко уявити собі загальну логіку побудови освітнього процесу, встановлювати зв'язки й відношення між змістом навчального матеріалу й формами його засвоєння дітьми.

Кожній сфері життєдіяльності у плануванні відводиться один місяць. Так, для прикладу розглянемо структуру планування з використанням ТРВЗ-технології зі сфери «Людина і природа» за змістовою лінією «Жива природа», підтема «Птахи. Лелека» Вивчення об'єкта пізнання планується таким чином, що дитина під час освітнього процесу протягом чотирьох-п'яти тижнів постійно повертається до ключового об'єкта, однак при кожному поверненні до нього її пізнавальний досвід збагачується новими поняттями, смислами і цінностями.

Табл.5.1.3

Використання ТРВЗ в інтеграції змісту освітнього процесу

Минулий час		Теперішній час	Майбутній час
Надсистема	Сім'я лелек	Птахи Півдня України	Птахи планети
Система	Пташення-лелечення	Птах лелека	Лелечин рід
Підсистема	Яйце	Анатомо-морфологічна будова птаха	Пташиний ланцюжок (роду)

Розглянемо структуру знань старших дошкільників ЕГ, яка закладається у під час пізнавальної діяльності дітей за сферою «Людина і природа», змістовою лінією «Жива природа», підтема – «Птахи. Лелека». Зміст освітнього процесу за даною темою включає у себе основні напрямки виховання: розумове, фізичне, морально-етичне, трудове, естетичне.

Розумове виховання здійснюється у процесі засвоєння дітьми таких знань про лелеку, як представника пташиного роду. Діти на основі загальних ознак ознайомлюються з іншими представниками роду птахів, поповнюють знання про сфери мешкання птахів у різних країнах і континентах. Використовуються знання етнографічного змісту, зокрема: народний календар, народна метеорологія, народні обряди, усна народна творчість.

Фізичне виховання має на меті формування у дітей пластичності, гнучкості рухів, які діти вдосконалюють під час імітації польоту лелеки.

Морально-етичне виховання передбачає формування у дітей шанобливого ставлення до всього живого, обов'язковим елементом якого є знайомство з Червоною книгою України. Діти мають уявлення про те, що

будь-який об'єкт живої природи існує тільки при наявності для цього необхідних умов, порушення яких призводить до його зникнення. У дітей виховуються такі якості, як доброта, почуття відповідальності, мудрість, нетерпимість до зла, доброзичливість, відданість.

Трудове виховання передбачає формування у дітей ЕГ навичок догляду за птахами. Використовується і така форма роботи, як ознайомлення дітей з сільськогосподарською працею дорослих. Естетичне виховання ставить за мету розвиток уявлень дітей про красу, грацію, форму, пластику; розвиток творчих, художньо-естетичних здібностей шляхом втілення в образ, традиційних і нетрадиційних технологій.

Протягом місяця здійснюється робота з батьками, що сприяє створенню більш повної картини уявлень дітей про об'єкт, який вивчається, її емоційному оживленню, активізації їх суб'єктного досвіду і самого пізнавального процесу. За підсумками місяця проводяться виховні заходи, що синтезують збагачений життєвий досвід дітей, нові уявлення, творчі здібності: проводиться виставка малюнка сім'ї, присвячена лелеці та його найближчим родичам, виставка фотографій. Діти розповідають, конструюють, театралізують свої уявлення, проводиться виставка дитячої літератури про лелек з відповідними коментарями дітей. Наприклад, сфера «Людина та природа» передбачає звертання до таких дисциплін, як природознавство, математика, логіка, міфологія, розвиток мовлення, фізична культура, образотворче мистецтво, художня праця, музика, філософія та ін. Протягом інтегрованого дня зазначені дисципліни вивчаються через різноманітні види пізнавальної діяльності.

Таким чином, вибраний об'єкт вивчається цілісно на основі засвоєння знань з різних наук, що дозволяє педагогам сконцентрувати інформацію навколо об'єкта, який є інтегратором знань, умінь, навичок. У процесі навчально-виховного процесу діти повинні засвоїти три блоки інформації.

Інтеграція змісту освітнього процесу здійснюється нами і на

функціональному рівні: тісній взаємодії трьох блоків знань: інваріантному, прагматичному та гуманітарному.

Інваріантний блок забезпечує зміст основних знань дітям ЕГ, на яких базуються інші знання, наукова інформація про навколишню дійсність, про якості, ознаки об'єктів або явищ, а також інформація про значення, яке мають ці об'єкти (предмети) для людини, кожної дитини зокрема.

Прагматичний блок має на меті дати інформацію дітям ЕГ про те, що може бути взято корисного й цінного з інтегрованого змісту навчального матеріалу. Якщо знання інваріантного блоку формується в основному інформаційно-рецептивно, то знання прагматичного блоку засвоюється дослідницьким і проблемним методом. Найбільш загальною організаційною одиницею пізнавального процесу у цьому випадку є пізнавальне завдання, рішення якого вимагає від дітей ЕГ залучення знань з різних дисциплін. Це у значній мірі визначає виникнення умов для формування у дітей нової структури знань, нових уявлень і понять. У результаті складається не тільки змістова, але й створюється первинна логічна структура знань.

Головною особливістю гуманітарного блоку є його виховний **культурологічно-корелятивний** характер, метою якого є засвоєння дітьми духовних цінностей (добро, мудрість, правда, краса, благородство, орієнтація на пріоритет задоволення духовних потреб та ін.); формування емоційно-чуттєвого ставлення до навколишньої дійсності на основі засвоєння гуманітарних методів її пізнання й прийняття (екологія, міфологія, етика, естетика та ін.); виховання національної й соціальної культури.

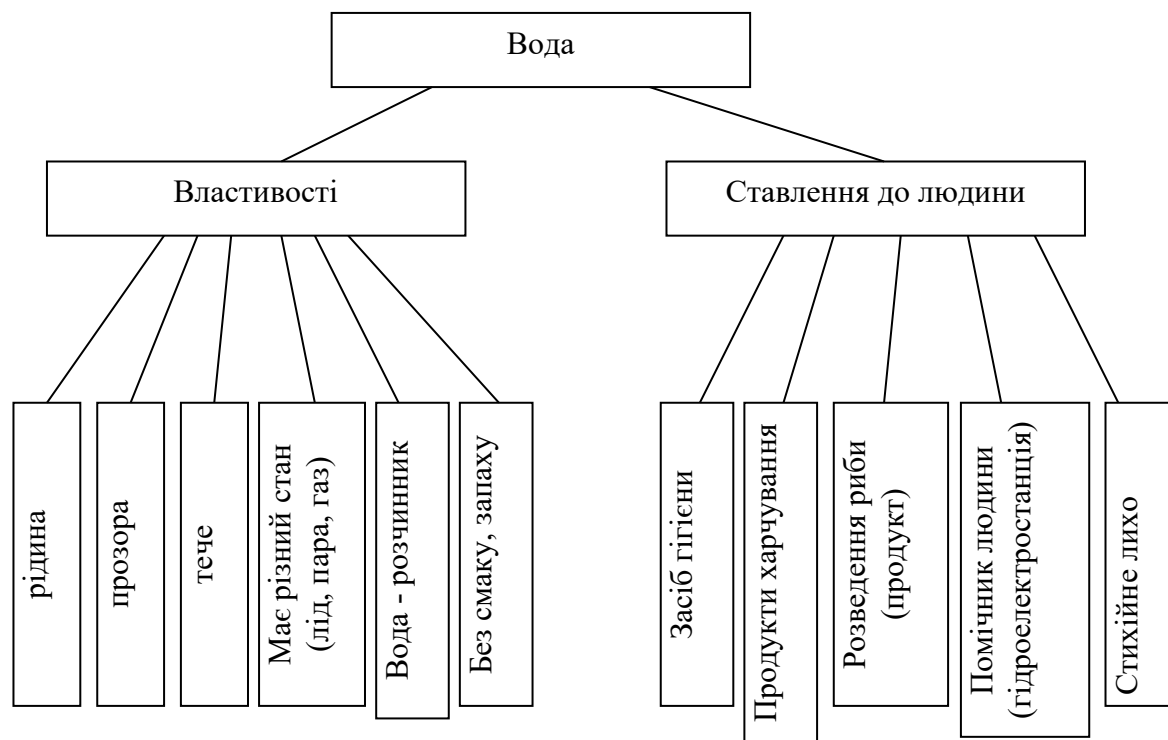
Категоріальною парадигмою на цьому етапі формування основ світосприйняття нами визначено наукову парадигму «предмет – властивості – стосунки», яка є найпростішою, беручи до уваги конкретно-операційний характер мислення дітей 5-8 років. Такий підхід дозволяє

дитині засвоювати конкретний образ навколишнього світу у формах первинного наукового й образного пізнання. Наприклад: «набігла хмара – пішов дощ – дитина промочила ноги – виникла небезпека – хвороба». При характеристиці систематичності, науковості стає правомірною постановка проблеми доступності знань, який ми вважаємо вихідним і принциповим.

Суттєвою ознакою доступності є зв'язок отриманих знань з тими, які є у свідомості дитини. Відомо, що розвиток розумових здібностей залежить і від кількісного накопичення знань, і від їх системності. Систематизації знань сприяє інтегрований підхід, який змушує активно залучати раніше вивчений матеріал для засвоєння нового знання, яке сприймається тільки тоді, коли стає частиною власного досвіду, коли нові судження знаходять логічні зв'язки з уже відомим знанням. Під час досліджень нами було встановлено, що, діти ЕГ 5-8 років, спираючись на здобуті знання за сферами життєдіяльності людини, розкривають механізм інтегрованих зв'язків між асоціаціями, які раніше склалися і які виникають знову за суміжністю, схожістю, контрастом.

Отже, знання про навколишній світ, його предмети та явища відтворюються у пам'яті дитини на основі різноманітних інтегрованих зв'язків. Найвищим рівнем системних асоціацій, а значить, і найвищим ступенем розумової діяльності є зв'язки між змістом різних навчальних предметів або – міжсистемні асоціації, вони поєднують, узагальнюють різні системи знань, дають можливість пізнати явище або процес у їх різноманітності. На рівні зазначених асоціацій виникають загальні поняття, утворюються умови встановлення взаємозв'язків на межі різних галузей знань. Таким чином, відстежується динаміка розвитку інтеграції асоціацій: локальних та особистісно системних, які є основою утворення внутрішньосистемних, останні, в свою чергу, утворюють міжсистемні. Так, наприклад, вивчаючи підтему «Вода» сфери життєдіяльності «Людина і природа» діти ЕГ (ЗДО) не тільки засвоюють різні властивості води у всіх її проявах, але й знаходять її найбільш типові зв'язки з людиною.

(Рис.5.1.1)

**Рис.5.1.1** «Вода» сфери життєдіяльності «Людина і природа»

Необхідно зазначити, що інтегровані знання, отримані дітьми у результаті попереднього досвіду, стають регуляторами їх пізнавальної активності. На будь-якому етапі включення інтегрованих зв'язків у пізнавальну діяльність дитини вони виконують свою детермінуючу функцію завдяки цілісності інформації, яку вони несуть у собі й яка підвищує продуктивність переводу психічних процесів дітей на більш високий рівень функціонування.

Розглянемо приклад з досвіду роботи ЕЗДО побудови каскадної моделі інтегрованого планування. У каскадній моделі інтегрованого планування враховані всі форми роботи з дітьми відповідно до вікових вимог програми розвитку дитини, за якою працюють у закладі дошкільної освіти. Інтегроване планування базується на єдиному смисловому контексті та передбачає організацію різних видів діяльності в їх взаємозв'язку (*рис.5.1.1*).

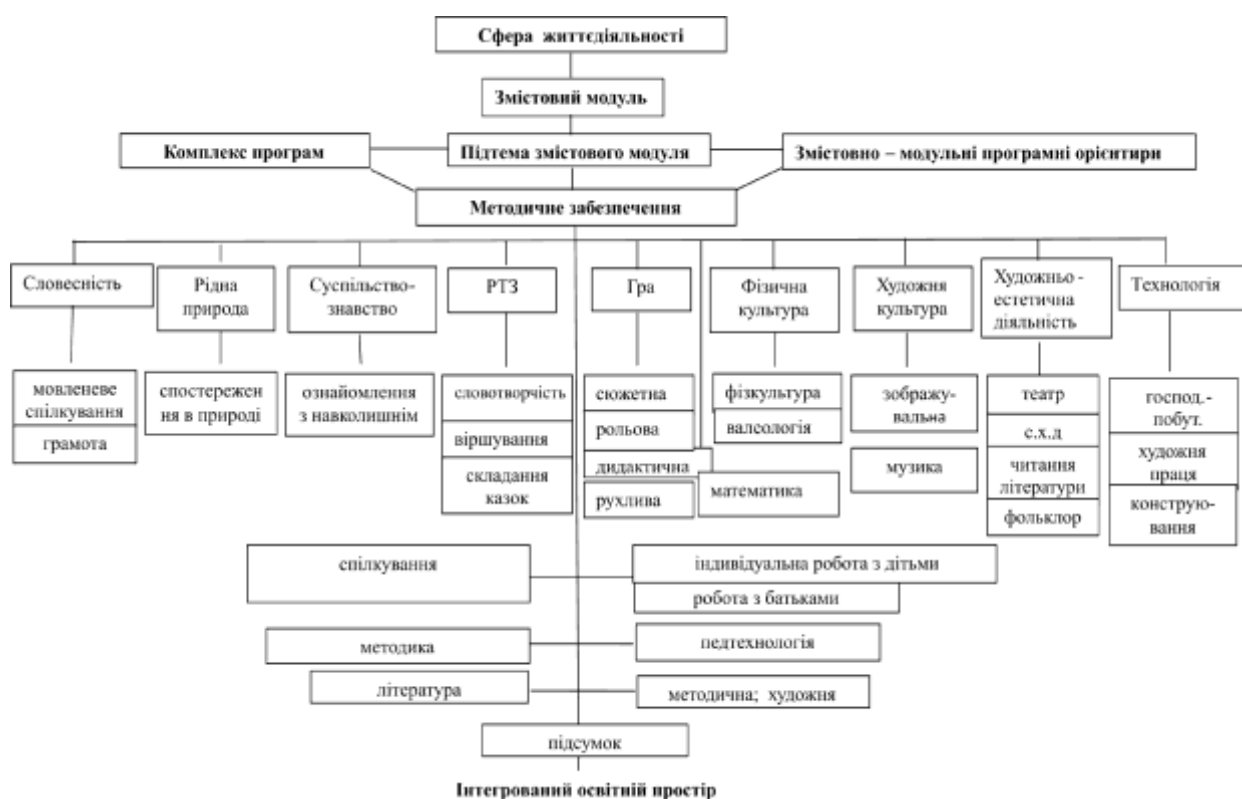


Рис. 5.1.2. Каскадна модель інтегрованого планування в ЕЗДО

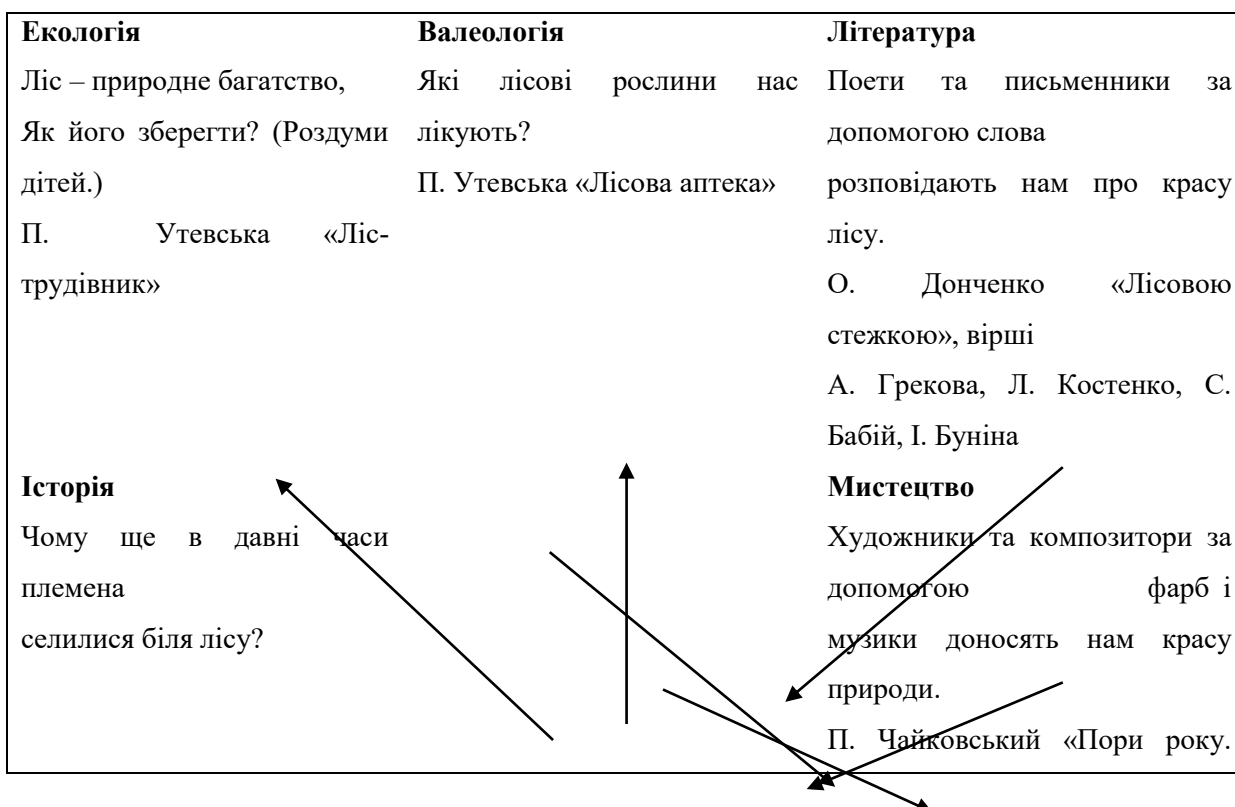
Завдання вихователя – наповнити діяльність дітей цікавими темами, справами, проблемами, ідеями, залучаючи їх до змістовної діяльності, сприяти реалізації інтересів і життєвої активності дошкільника. Інтегрований день – це нерозривний логічний ланцюжок, де кожен крок вихователя і дітей у розвивальному інтегрованому середовищі базується на попередніх знаннях, розширює їх і готує дітей до сприймання нового, більш ускладненого матеріалу. Діти старшого дошкільного віку ЕГ характеризуються великим прагненням до пізнання навколишнього світу. Важливим завданням педагогів, які взяли участь в експерименті, було використання прагнень дітей, формування й закріплення їх пізнавальних інтересів. Дитина проявляє себе як особистість у процесі засвоєння навчального матеріалу. Важливо зрозуміти, яку значущість суб'єктивно для дитини має навчальний матеріал і його пізнавальна діяльність під час організованого пізнавального процесу. Так, наприклад, під час проведення інтегрованого навчального блоку «Школа обережних наук» вихователь

ЕЗО використовує дидактичну гру «Назви стихійне лихо»: «Давайте пограємо, я буду називати явище або об'єкт природи, а той, кому я дам краплинку, назве стихійне лихо, яке може трапитись: дощ - повінь; вітер-буревій, торнадо, смерч; сніг - заметіль, снігопад; лід - град, земля - землетрус; каміння - каменепад».

Підтримуючи пізнавальний інтерес дітей, вихователь знайомить дітей з поняттями «вулкан» та «виверження вулкану». Діти висловлюють свої міркування щодо небезпеки зазначеного явища для людей і природи (Додаток С).

Використання нетрадиційних методів інтегрованої технології сприяє формуванню більш повних уявлень дітей про явища й предмети оточуючої дійсності. Продуктивним методом педагогів-експериментаторів є застосування **логіко-структурних схем підведення підсумку інтегрованого дня**: «Отже, сьогодні ми закриваємо з вами останню сторінку Книги при живу природу. Чому вона була присвячена? (Лісу.)

- За допомогою багатьох наук ми змогли поглибити свої знання про ліс, як складову живої природи. Назвіть ті науки, які були нам сьогодні помічниками та визначте те головне, про що вони нам повідомили».



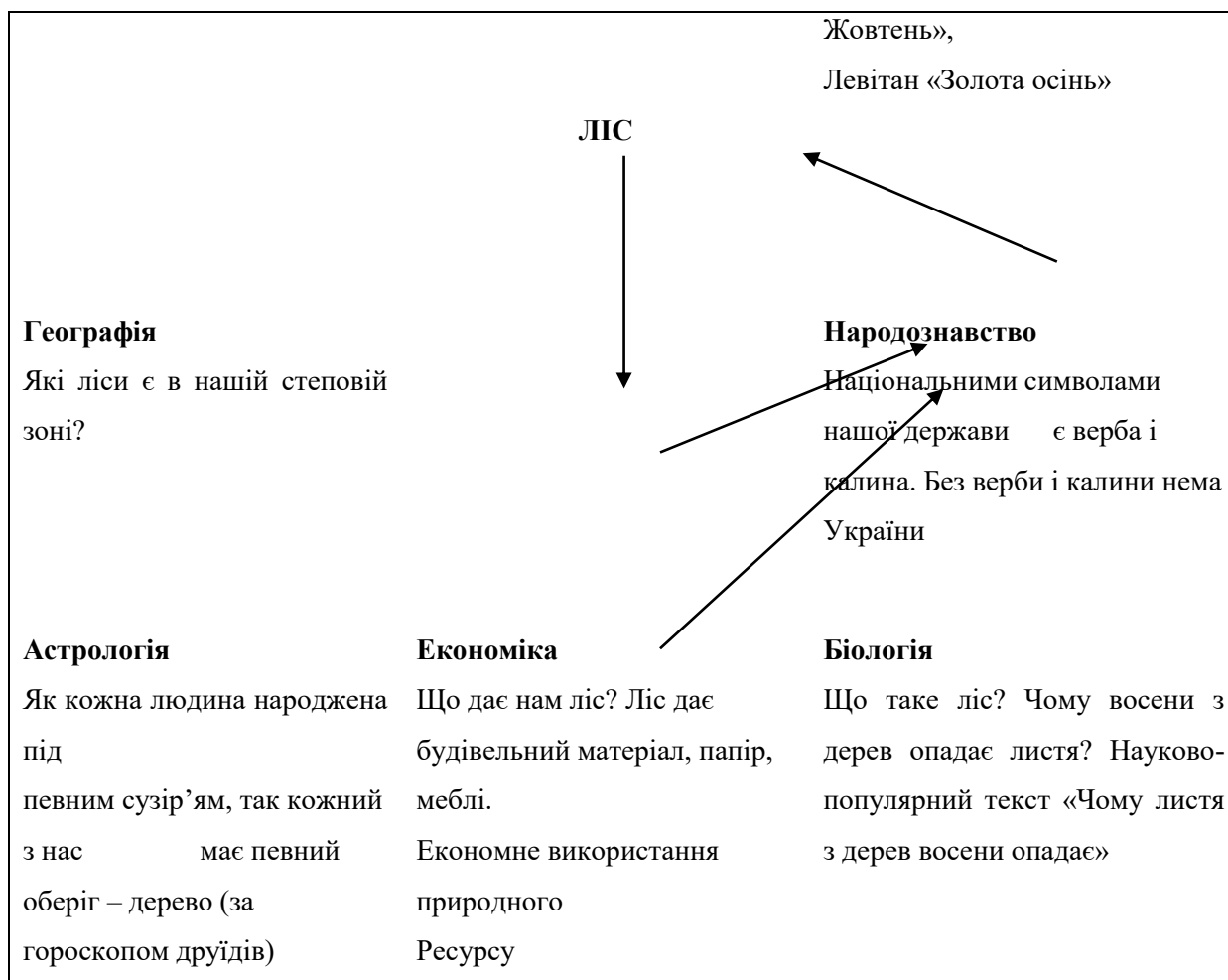


Рис. 5.1.3. Логіко-структурна схема підведення підсумку інтегрованого дня «Нема без кореня рослини, а нас, людей без Батьківщини».

Експериментальна інтегрована технологія забезпечує внесення міфологічної, художньої, побутової та інших картин світу у цілісний образ навколишнього світу у процесі формування основ світосприйняття у дітей ЕГ.

Продуктивним методом, завдяки якому педагоги ЕЗО формують ціннісно-моральні якості особистості дитини 5-8 років, почуття дружби, товариства, колективізму, любові до Батьківщини, поваги до дорослих, гуманізм по відношенню до природи є казка. Вона дозволяє педагогам ЕЗО в ігровій формі знайомити дітей з культурою, побутом, традиціями,

історією не тільки свого народу, а й інших народів, уявити за описами національний одяг, дізнатися про цінності того чи іншого народу, подвиги, добро і зло, труднощі й радості.

Виховний вплив на дитину 5-8 років залежить від вмілого вибору педагогом змісту казки та наявності в ній морально-етичних та пізнавальних проблем. У контексті формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років важливою особливістю використання казок в освітньому процесі ЕГ є інтеграція живого та неживого світу в часовому просторі (минуле, сьогодення і майбутнє), що дозволяє дитині побачити світ об'ємно і багатовимірно та формувати в її уяві певну картину світу. Так, наприклад, під час інтегрованого дня за сферами життєдіяльності «Людина і природа», «Людина і культура», «Людина і суспільство» та темою дня «Осінній букет», змістовою лінією «Композиція» вчитель знайомить учнів з виникненням фарб, запропонувавши їм казковий сюжет: «Принцеса Зорянка, прокинувшись, побігла у садочок до чарівного джерельця, аби вмити личко. Раптом вона почула гуркіт, підвела голову і побачила фею Дощу. З-під коліс її карети виривалися блискавки. Зорянка умилася чарівною водицею, а потім струснула краплинки – вони покотилися небом, переливаючись у сонячному промінні. Набравши чарівної водиці, принцеса хотіла полити кущі троянд, але глечик перекинувся, водичка вилилась, і потекли небом струмочки, виблискуючи на сонці. Звисали вони райдугою. Побачивши це, Зорянка махнула тричі диво-паличкою, і розсипалися краплинки на дрібні барвисті камінці. Попадали ті камінці у синє море, покотили їх хвилі дном морським. Знайшла їх Янтаринка, граючись, викинула на берег. Зібрав «райдужні камінці» серед гальки живописець Діонісій, розтер у порошок, приготував із нього фарби й розмалював стіни замку на високім пагорбі поміж синіх озер. Багато літ промайнуло відтоді, а фарби залишилися й донині і виразними, і яскравими» (Додаток Т). Отже, вчитель вміло інтегрувала пояснення дітям

явищ природи з сюжетом виникнення фарб в житті людини.

Своїм незвичайним змістом, казка розвиває дитячу фантазію, прагнення до здійснення чарівно-фантастичної мети та активізує мислення дітей, пробуджує в них допитливість, цікавість. Пізнання дітьми ЕГ навколишнього світу за сферами життєдіяльності спонукало їх до написання власних казок «Як вода врятувала рослини», «Сон», «Подорож насінини», «Лодоїця», «Пушинка», «Співуча пір'їнка», «Кульбаба», «Як тварини перестали бути однаковими», «Добрий чарівник» та зібрати їх в одну книгу- «Книгу казок», в якій вони пояснювали явища природи.

Наприклад: «Казка про соняшник», написана ученицею другого класу та її мамою: «Восени в землю поряд впали дві чорненькі насінини. Осінь була тепла. Щодня накрапав дощик, але після нього знову пригрівало сонечко. І насінинки проросли і показали над землею зелені голівки. От одна іншій каже: «Хоч би швидше зацвісти! Цікаво знати – яка квітка у мене буде?!» А друга відповідає: «А мені щось не хочеться цвісти – якось не по собі, незатишно».

– «Чому ти така нерішуча?! Давай разом цвісти!» – ніяк не заспокоювалась перша. Насінини сперечалися дуже довго і не збиралися, як інші рослини, готуватися до зими. Тому Сонечко вирішило їх провчити. Воно влаштувало так, що люди садять таке насіння найпершим навесні, а збирають останнім, щоб їхні квіточки дивились, як інші швидко ростуть та зріють. А за те, що не слухалися Сонця та не готувалися до зими, то навічно до Сонця їх погляд прикутий». Отже, складання казки самою дитиною розвиває її мову, мислення, естетичні почуття, допомагає формуванню у дітей цілісної картини світу, тобто основ світогляду. Творчість, пробуджена казкою, досягає апогею саме в інсценізації, образи живуть в уяві дітей, ідеально набувають вигляду хаток, вітряків, печер, а костюм Баби Яги, виготовлений з картону чи лисиця, ведмідь, заєць, виготовлені з фанери, видаються живими, діяльними, хоч усе це є

витвором дитячих рук та їх батьків. Реальність інсценізованих образів та обставин діти сприймають беззастережно, оскільки тут діє фактор безпосередньої їхньої участі у перетворенні нереального образу в реальний, а фантазія набуває предметних форм. Важливий виховний вплив на формування основ світосприйняття у дітей -5-8 років мають уроки - казки, розроблені автором інтегрованої особистісно орієнтованої технології, зокрема: «Королівство Акварелія» (1 клас), «Осінній букет» (2 клас), «Подорож до замку Часу» (2 клас), «Подорож до острова Математики» (2 клас), «Якою ми бачимо весну» (2 клас), «Зоряна книга казок» (2 клас), «Зима» (2 клас), «Явище природи в людському образі» (2 клас), «Вікно у світ природи» (2 клас), «Подорож до країни Квітландії» (2 клас). [38, 80 с]. На думку автора, «уроки-казки» навчають дитину розуміти світ і позитивно впливають на формування її життєвої компетентності».

Особливого значення у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років мають філософські роздуми дітей, які висловлюються ними як в прозі, «Кожна людина повинна мати свою мрію – співучу пір'їнку. Для мене пір'їнкою стала художня гімнастика. Щоб досягти великої мети, треба добре працювати і віддавати багато часу улюбленій справі. Інакше ця пір'їнка може одного разу тебе покинути. Я бажаю, щоб кожна дитина у своєму серці мала свою «співучу пір'їнку» та розвивала її », так і в поетичних рядках, зокрема: «Одного разу я із школи з портфелем повертався. Побачив свого друга – І враз зауспіхався».

Отже, вияв творчої фантазії спрямовує пізнання дитиною навколишнього світу, пробуджує її думку, почуття, насичує враженнями, збагачуючи її внутрішній світ почуттями, вміннями співпереживати, прагненнями проявляти добра і справедливості до оточуючих людей.

Щоб дитина знайшла друзів серед рослин і тварин, її необхідно познайомити з ними, навчити бачити, помічати цей дивовижний світ

природи. Цьому сприяють інтегровані дні, які вчителі-експериментатори проводять на природі у вигляді пошуку, прикладом якого є *практична гра-вікторина: «Подорож у минуле рослин»*, під час якої діти ЕГ виконують такі завдання вчителя: «Роздивись будь-яку рослину, опиши її! Прочитай у книгах і розкажи в класі, які рослини потрапили до нас з інших країн і як це трапилося. Спробуй і ти виростити рослину. Це може будь-яка рослина: дерево, кущ або квітка. Якщо докладеш зусиль і будеш наполегливим - зможеш сам виростити справжнє диво. Запропонуй спосіб, завдяки якому можна було б забрати з собою красу лісових, польових квітів, не зриваючи їх! Познайомся в бібліотеці з Червоною книгою України. Прочитай і розкажи в класі щось цікаве про одну з рослин, занесених до Червоної книги».

Під час заняття-пошуку серед докільля вчитель-експериментатор пропонує учням ЕГ ознайомитись з запозиченням наукової назви горицвіту з грецької міфології: «Міф «Адоніс». Стародавня легенда розповідає, що якимось богиною полювання Артемідом розгнівалася на прекрасного юнака Адоніса. Вона наслала на нього дикого вепра. Люта тварина смертельно поранила юнака. На тому місці, куди впали краплини крові Адоніса, розквітли квіти. На честь прекрасного Адоніса їх і називали». Після ознайомлення дітей з міфом вчитель пропонує дітям виконати вдома з допомогою батьків наступне завдання: «У кожного з вас, діти, є улюблена квітка. Знайдіть її, намалуйте та відшукайте легенду про неї».

Вивчаючи навчальний матеріал змістової лінії «Наша планета: живий світ. Тварини», вчитель-експериментатор проводить інтегроване заняття у зоопарку, під час якого діти спостерігають за дикими тваринами, роблять записи, а потім відшукують цікаві відомості про них у дитячих енциклопедіях та роблять власні висновки: «Чому ці тварини живуть у зоопарку?», «Чому живуть у неволі?» Індивідуальна пошукова робота дітей проводиться у напрямку дослідження заповідників України та

виконується творча робота «Фантастичні тварини». Отже, занурюючись у світ живої природи, вбираючи її звуки, запахи, барви, спостерігаючи різні явища, дитина пізнає гармонію навколишнього світу та вдосконалюється як особистість. Інтегрований підхід ускладнив зміст і процес пізнавальної діяльності учнів ЕГ, що вимагає їх активної розумової діяльності та розвитку здібностей.

Одне з провідних місць у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років належить сфері життєдіяльності «Людина і культура», основною метою якої є: формування художньо-естетичної культури особистості, набуття елементарних навичок культури, забезпечення духовного розвитку дитини. Найціннішим джерелом відновлення духовності є мистецтво, яке формує емоційну складову свідомості та естетичні ідеали особистості. Сфера «Людина і культура» надає можливість учням ЕГ увійти у світ музики, мистецтва під час проведення інтегрованих днів у театрі, в музеях, на художніх виставках, в цирку, в кінотеатрі.

В умовах упровадження зазначеної вище технології здійснювалось залучення дітей ЕГ до пізнавальної діяльності в центрах додаткової освіти: «Інтелект», «Спорт», «Соціум», «Гра», «Мистецтво». Позаурочна діяльність учнів ЕГ у центрі «Інтелект» задовольняє їх пізнавальні інтереси, розвиває творчий потенціал особистості; досвід спілкування та взаємодію з однолітками забезпечує центр «Гра»; центр «Спорт» формує навички здорового способу життя, активізує рухову активність учнів; розвиток та вдосконалення творчих задатків, створення умов для ознайомлення учнів з елементами сценічної, художньо-прикладної діяльності, напрямками мистецтва забезпечує діяльність центру «Мистецтво»; розвиток і вдосконалення соціальних компетентностей учнів, необхідних для їх успішної життєдіяльності в колективі, здійснює центр «Соціум».

Завдяки діяльності в центрах додаткової освіти здобувачі початкової освіти ЕГ отримують основи теоретичних знань про навколишній світ, що створює передумови для цілісного сприйняття базових наукових понять, формування системного мислення, позитивно-емоційного ставлення до пізнання світоглядних, людинознавчих, екологічних, комунікативних умінь і навичок. Таким чином, у ЕЗЗСО створене інтегроване освітнє середовище позаурочної діяльності учнів ЕГ забезпечує процесуальне і змістове об'єднання зовнішніх і внутрішніх освітніх ресурсів на основі таких принципів: варіативності, відкритості, вільного вибору діяльності та її зміну відповідно до особистих потреб, взаємодії і стимулювання творчості учнів.

Інтегроване активно-пізнавальне освітнє середовище позаурочної діяльності учнів ЕГ ЕЗЗСО містить також упровадження у позаурочну діяльність здобувачів початкової освіти таких курсів за вибором: «Основи психологічних знань», «Економіка», «Скарби світової культури», «Корисні звички», «Основи логіки», «Уроки стійкого розвитку»; гуртків: «Народознавство», «Школа безпеки», «Моделювання іграшки», «Юні друзі природи», «Дивосвіт», гуртків декоративно-прикладної творчості, вокалу, англійської мови та позаурочних пошуково-дослідницьких проєктів: «Подорож на землю скіфів», «Ми єдині – люди і Земля», «Сторінками минулого-незабутнього».

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту дали підстави зробити висновок, що формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років потребує більш цілеспрямованого підходу до активного засвоєння дітьми інтегрованих знань, різнобічного розвитку дітей, оволодіння ними особистими якостями, підвищення пізнавальної мотивації.

Під час проведення експериментального дослідження нами вивчалась проблема інтеграції знань, які отримують діти в організованому процесі освітньої роботи у закладах дошкільної освіти, і так званих

«стихійних» знань і вмінь, засвоєних дітьми на основі власного досвіду у спілкуванні з оточуючими.

Під час експерименту ми використовували позитивний досвід дітей, що дозволило відкоригувати зміст і функції освітнього процесу. Протилежним цього явища стало включення знань і вмінь, що формуються у навчально-пізнавальному процесі у діяльність, яка здійснюється дітьми на основі самостійно визначеної мети; результат – становлення основ світосприйняття, які визначають ставлення дитини до явищ навколишнього світу.

До чинників зазначеного процесу ми відносимо: вибір найбільш доцільних форм організації, методів і прийомів інтегрованого освітнього процесу, які забезпечують кожній дитині можливість проявити ініціативу, активність, реалізувати свої творчі можливості, здібності; здійснення освітнього процесу на основі інтеграції змісту пізнавального матеріалу, видів діяльності; внесення у контекст освітнього процесу особистісно і соціально значущих ситуацій, які стимулюють пізнавальні інтереси дітей та формують основи критеріально-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності.

Інтегрований характер змісту і засобів реалізації освітнього процесу активізує такі його функції: пізнавальну, яка обумовлює всебічне, й, по можливості, більш цілісне на цьому віковому етапі засвоєння дітьми картини світу; інструментальну, спрямовану на формування способів інтегрованої діяльності дітей як необхідного чинника їх розвитку; ціннісно-орієнтаційну, яка забезпечує формування ціннісного ставлення до засвоєної картини світу і до власне самих знань; розвиваючу, яка формує у дітей мотивацію та регуляцію процесу засвоєння картини світу, що забезпечує організацію їх діяльності й самодіяльності, становлення їх особистісних якостей.

Зміст і структура інтегрованого освітнього процесу включали три

технологічні етапи: на першому етапі відбувалось формування первинних уявлень про явища фізичного і соціального світу, що мають цілісні і системні якості, які включали уявлення про найбільш суттєві ознаки даних явищ і взаємозв'язки між об'єктами. Для цього була розроблена система таких способів і прийомів формування основ світосприйняття у дітей ЕГ, як: організовані та самостійні спостереження, створення ігрових ситуацій, включення дітей у продуктивну пізнавальну діяльність (участь у проєктах та в пошуково-дослідницькій діяльності).

Проілюструємо зазначене вище на прикладі інтегрованого дня за підтемою «Автомобіль» (Додаток Т). Сфера життєдіяльності – «Наука і техніка». Змістова лінія – «Транспорт». Види пізнавальної діяльності дітей:

1. Спостереження за транспортом (автомобіль). Види транспорту; значення для людини різних видів транспорту.
2. Дидактична гра «Без чого не може рухатись автомобіль».
3. Рухлива гра «Кольорові автомобілі».
4. Мовчазні загадки (види транспорту).
5. Профорієнтація (професії батьків: конструктор автомобілів, водій, автослюсар та ін.).

На другому етапі здійснювалось формування знань про більш складні системні властивості явищ навколишньої дійсності. Більш чітким і яскравим уявленням дітей про явища навколишнього світу сприяли на цьому етапі вивчення того чи іншого об'єкта крізь призму різних галузей пізнання (наукової, художньої, побутової та ін.), що необхідно, на наш погляд, для більш цілісного формування образу об'єкта. Проводилась робота з виявлення центральних компонентів, центральних ланок того чи іншого явища і пізнання дітьми їх поведінки (компонентів) у результаті взаємодії з іншими компонентами в системі. Наприклад, при засвоєнні дітьми ЕГ підтеми «Сонце – зірка» (сфера життєдіяльності «Людина і Всесвіт», змістова лінія «Планети») відбувається ознайомлення дітей з

Сонцем як головною планетою Сонячної системи, як основного джерела енергії для всіх процесів на Землі.

На третьому етапі здійснюється процес розширення й поглиблення інтегрованих знань дітей, їх систематизація і узагальнення, на кожному ієрархічному рівні знань здійснювалося об'єднання всіх сторін досліджуваного об'єкта, розкривалися їх компоненти і зв'язки, цілісність і системність, визначались переходи від одинарного до загального, від загального до часткового, уточнювались зв'язки і взаємодії об'єктів. Засвоєння інтегрованих знань відбувалось на більш високому рівні логічного мислення: об'єкт або явище, які пізнавались, знаходили відображення у різних, у тому числі і суперечливих, аспектах, що забезпечувало розвиток гнучкості, динамічності мислення дітей, використанню елементів критичного мислення.

На цьому етапі експерименту діти ЕГ намагались самостійно усвідомити нові відомості про навколишню дійсність, вибудовуючи оригінальні асоціативні ряди, аналогії, висловлюючи власну позицію.

Найбільш інтегрована взаємодія на цьому етапі чуттєвих і раціональних способів засвоєння картини світу дозволила дітям ЕГ цілісно сприймати загальні і одиничні властивості об'єктів і явищ, які вивчаються. Інтеграція наочно-діючого, наочно-образного і логічного мислення забезпечила послідовний розвиток пізнавальних процесів дітей, підсилила інтеріоризацію зовнішніх дій з предметами. Для рішення цих завдань були використані такі методи та прийоми організації пізнавальної діяльності дітей ЕГ: метод моделювання процесів або явищ навколишньої дійсності, які є особливо ефективними для виявлення, пізнання прихованих суттєвих зв'язків; спостереження і методи опосередкованого пізнання (бесіди, розглядання ілюстрацій, праця дітей, звернення до досвіду дітей, конкурси); цільові прогулянки; проблемно-пошукові методи (евристичні питання, проблемні задачі і ситуації), логічні завдання (логічна блок-схема

(ЛБС), ТРВЗ та ін.). У цій схемі всі знання інтегруються та логічно пов'язані між собою: з одного завдання витікає наступне (Рис.5.1.4).

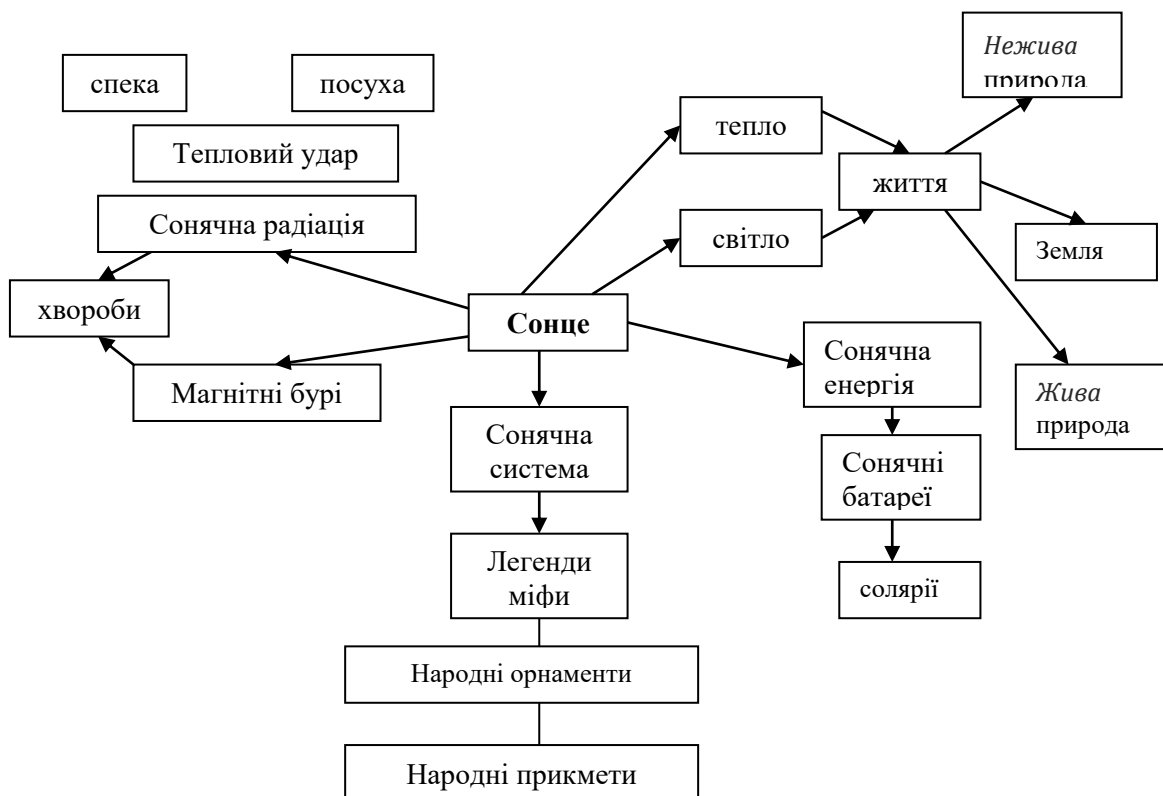


Рис.5.1.4. Логічна блок-схема з підтеми «Сонце-зірка»

(Сфера життєдіяльності «Людина і всесвіт»)

Впровадження в освітньому процесі ЕЗО принципу колективного партнерства здійснюються засобами застосування активних форм діяльності, зокрема під час створення лепбуків, лего-конструювання, проєктів. Головна особливість організації освітньої діяльності дітей 5-8 років на сучасному етапі - це підвищення статусу гри, включення в процес ефективних форм роботи з дітьми: ІКТ, проєктної діяльності, ігрових, проблемно-навчальних ситуацій в рамках інтеграції освітніх ліній.

Особливо продуктивною пізнавальною діяльністю є проведення екоквестів, під час яких в цікавій ігровій формі діти знайомляться в реальному довкіллі з різноманіттям природи, розвивають спостережливість

до об'єктів живої природи на основі аналізу засвоєних знань, проявляють екологічну культуру та дбайливе ставлення до природи, а також демонструють колективну відповідальність за результати діяльності.

Формування у дітей 5-8 років пізнавального інтересу до творчої діяльності, розвиток їх творчих здібностей вимагає від педагогів використання нестандартних методів продуктивної взаємодії з вихованцями, одним з яких є «лепбук» - технології. Використання педагогами методу «лепбук» в освітньому процесі ЕЗО підвищує рівень комунікативної компетентності дітей 5-8 років, формує в них уявлення про навколишній світ та їх відношення до тієї або іншої проблемної ситуації, сприяє розвитку навичок активної творчої колективної взаємодії та пізнавальної активності, творчого потенціалу та підвищення рівня їх соціальної адаптації.

Створений дітьми ЕГ лепбук є також засобом їх художньо-естетичного розвитку, залучаючи їх до світу мистецтва. Структура і зміст лепбука цілком доступні дітям 5-8 років і забезпечують ігрову, пізнавальну, дослідницьку та творчу активність всіх вихованців. Процес створення лепбука дозволяє дитині бути учасником творчого логічно-образного процесу. Так, під час проведення інтегрованого навчального блоку в старшій групі ЕЗДО «Книга вчить, як на світі жити» вихователь спільно з дітьми створила лепбук «Чому нас навчають в житті оповідання В. Сухомлинського?». (Додаток У)

Формування інтересу до економічної сфери життя відбувається у процесі практичної, творчої і пізнавальної діяльності, мета якої – навчити дитину орієнтуватися в інформації, успішно її використовувати, творчо, нешаблонно мислити. Економічне виховання ЕГ як цілеспрямований процес взаємодії дорослого та дитини, спрямований на розуміння доступних віку елементарних економічних понять, формування морально-

економічних якостей, формування навичок соціально-економічної поведінки.

Під час одного з інтегрованих занять вихователь ЕГ, використовує коректурні таблиці з теми «Дохід. Витрати». Коректурні таблиці мають форму інформаційно-ігрового поля, поділеного на клітинки (20-25), які заповнені предметними картинками, символами, буквами, геометричними фігурами тощо. Під час роботи з коректурною таблицею діти встановлюють зв'язки між її елементами (колір, форма, розмір, розташування, призначення тощо).

Застосування в освітньому процесі ЕЗО коректурних таблиць під час інтегрованих занять передбачає організацію інформаційно-інтелектуальної гри, що змістовно збагачує й насичує освітнє розвивальне середовище. Формування інтересу до економічної сфери життя відбувається у процесі практичної, творчої і пізнавальної діяльності, мета якої – навчити дитину орієнтуватися в інформації, успішно її використовувати, творчо, нешаблонно мислити. Завдання, що виконуються за допомогою коректурної таблиці, мають пошуковий характер, передбачають різні варіанти відповіді. Діти повинні сприйняти на слух вказівку дорослого, зосереджено роздивитися таблицю, знайти правильну відповідь чи виконати завдання (накрити, розфарбувати, полічити, співвіднести зі схемою, символом тощо), а потім прокоментувати результат. Для посилення розвивального ефекту треба добирати запитання, які спонукають дитину не лише констатувати очевидний факт, а й аргументувати свій вибір.

Під час одного з інтегрованих занять вихователь ЕГ, використовує коректурні таблиці, пропонуючи дітям відповісти на запитання з теми «Дохід. Витрати»:

- Назвіть місця, де можна отримати дохід? (завод, магазин, банк...)

- Назвіть місця, де можна витратити гроші (каруселі, транспорт, магазин, банк);
- Назвіть місця, де витрати будуть необхідними (магазин, банк, перукарня);
- Скільки осіб на картинках? (6) Назвіть членів сім'ї.
- Назвіть членів родини, які забезпечують сімейний дохід?(мама, тато, бабуся, дідусь)
- Яким способом можна розрахуватися за витрати? (гроші, картка).

(Додаток Ф)

Забезпечуючи наступність в методах та формах економічного виховання, вчителі початкової школи ЕЗО створюють життєві реальні ситуації, які потребують від дітей усвідомлення потреб кожного члена родини при розподілі сімейного бюджету: « Чи завжди вам купують те, що ви хочете? (якщо ні, чому?); Чи правильним буде, якщо всі гроші сім'я витратить за один день? Як, на вашу думку, потрібно витрачати гроші? (економно). На які потреби витрачає ваша сім'я (батьки) гроші? (їжа, навчання, послуги, взуття, відпочинок). Під час дослідної діяльності дітям запропоновано було із пакетів зі зразками борошна, пшениці, хліба, піску, вилучити зайвий та утворити ланцюжок «Як з'явився хліб?». Вчитель запропонувала дітям переглянути відеоролик, який для них підготувала мама одного з учнів класу, де показала дітям, як вона випікає хліб вдома і порахувала економію для родини. Діти смакували домашній хліб і зробили висновок, що він дуже смачний. Під час рольової гри «Покупки», діти, розподілені на групи, отримавши умовні гроші та перелік цін в магазині, повинні придбати обов'язковий перелік продуктів і товарів, але при цьому заощадити гроші їхнього бюджету. Узагальнення інтегрованого дня за змістовим модулем «Маленькі таємниці великої економіки» та підтеми «Цікава економіка навколо нас» було представлено створеним дітьми

лепбуком «Цікавий світ економіки»(рис.5.1.5).



Рис. 5.1. 5.Лепбук, створений учнями ЕГ «Цікавий світ економіки»

Використання LEGO в освітньому процесі ЕЗО *своїм змістом, формою організації та результативністю* сприяє формуванню вміння аналізувати, порівнювати, зіставляти, виділяючи характерні особливості героїв, подій і т. д., що впливає на розвиток уваги, спостережливості, пам'яті, просторових уявлень, уяви. Добре організована робота з конструктором LEGO має великий виховний потенціал: виховує позитивні якості у дитини, формує її самооцінку. Використання LEGO в освітньому процесі ЕЗО *своїм змістом, формою організації та результативністю* сприяє формуванню у дітей вміння аналізувати, порівнювати, зіставляти, що впливає на розвиток уваги, спостережливості, пам'яті, просторових уявлень, уяви. Під час проведення інтегрованого навчального блоку в ЕГ (діти 5-6 років) «Лего – зоопарк в цей час двері відчинив для нас». (Додаток X)

Відповідно до вікових особливостей, сучасні діти 5-8 років потребують постійного натхнення з боку батьків та педагогів на самостійні дії у вирішенні проблемних життєвих ситуацій, прийнятті рішень, у

спілкуванні. На досягнення зазначеного вище виховного результату в освітньому процесі закладів дошкільної освіти та початкової школи спрямована саме педагогіка емпатуерменту, зміст якої полягає у формуванні педагогами активної позиції дитини засобами використання активних видів діяльності. У контексті проблеми дослідження, освітній процес, побудований на дотриманні *основних принципів емпатуермент-педагогіки* (педагогіка натхнення до діяльності), мотивує дітей 5-8 років до спілкування з оточуючими, сприяє виникненню у них бажання пізнавати навколишній світ та об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності. Педагогіка емпатуерменту пропонує принципово нову педагогічну модель освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та в початковій школі, яка передбачає зміну ставлення, цінностей, власної поведінки дитини на основі засвоєної інформації та знань. Реалізація принципу соціального загартовування дітей здійснюється у процесі створення життєвих ситуацій різного етичного змісту, вихід з яких вимагає вольових зусиль засобами використання різних способів розв'язання проблем, що сприяє формуванню соціального імунітету особистості.

Результати експериментальної роботи свідчать про те, що у процесі засвоєння інтегрованих знань діти ЕГ проявляють самостійність, переносячи набуті знання на нові життєві ситуації та обираючи певний стиль поведінки. Так, наприклад під час інтегрованого дня за сферою життєдіяльності «Людина і суспільство», змістовною лінією «Познайомтесь, це - Я!» та темою дня «Камінь, який кладуть у стіну, не повинен мати викривлень» учні ЕГ (2 клас) усвідомили значення понять «риси характеру», «негативні риси», «позитивні риси», «оптимізм», «песимізм», «безсмертя» та отримали досвід вибору стилю поведінки в реальних життєвих ситуаціях. Під час гри «Мої справи» діти знаходили рішення в ситуаціях, відповівши на питання: «Щоб ти зробив, коли...): «Мама прийшла з роботи втомлена...»; «Молодший братик чи сестричка сумує...»; «Квітка у вазоні опустила листочки...»; «Друг захворів...»;

«Сіреньке кошенятко загубилося...»; «Дівчинка плаче...». З метою формування навичок об'єктивної самооцінки вчитель пропонує дітям оцінити риси свого характеру під час гри «Сонечко» — «Хто Я? Який Я?». Діти обирають смужечки, на яких написані риси характеру та на кожному промінчику свого сонечка наклеюють їх. Проблемним питанням інтегрованого дня була теза «Як ви вважаєте, риси характеру формуються у людей, чи може з ними людина народжується?» Висновком уроку психологічних знань були слова В.Сухомлинського: «Ніколи не забувай, що поруч із тобою дії, думки, почуття і характери інших людей». Під час курсу за вибором «Скарби світової культури», діти визначали риси характеру Геракла та міркували над питанням : «Щоб сталося, якби Геракл не утримав небо?» Діти прийшли до висновку, що «Небо впало б на Землю, а це загроза життю всіх людей. Геракл здійснив самопожертву заради спасіння людей».

Під час підведення підсумку інтегрованого дня, учитель звернулась до дітей з проханням спробувати замінити слова в прислів'ї *«Камінь, який кладуть у стіну, не повинен мати викривлень»*. *Отже, кривий камінь діти порівняли з негативними рисами характеру, а стіну – з людиною і надали своє тлумачення прислів'я: «Погані риси характеру псуують людину»*.

Результати формувального етапу дослідно-експериментальної роботи дають підстави зробити висновок, що впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології вплинуло на формування основ світосприйняття у дітей ЕГ, зокрема: когнітивного компоненту (сформованість цілісної наукової картини світу засобами пізнавальної діяльності за сферами життєдіяльності «Людина і природа», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і суспільство», «Людина і Всесвіт»); мотиваційного компонента: позитивна емоційна спрямованість на активну пізнавальну діяльність відповідно до особистих освітніх потреб життєдіяльності та вибору стилю поведінки відповідно до життєвих цінностей; діяльнісного компонента: отримання досвіду взаємодії з

навколишнім середовищем.

Інтегрований зміст формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років було забезпечено такими навчально-дидактичними та методичними посібниками: Навчально-дидактичний матеріал (авт. С. І. Якименко) [34; 80]: Дидактично-демонстраційні таблиці «Я пізнаю світ», «Народознавча стежина», методичний посібник для вчителів початкових класів, «Великдень»: навчальний посібник, «Коса - дівоча краса: книга - сімейний календар», «Портфоліо для дошкільника: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ», «Мандрівка курчатка Піка: Авторська інтегрована технологія «Я і світ навколо мене», «Різдвяна книга для Ангеліни»; «Сюжетно-рольова гра: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ» «Дитина і навколишній світ. Людина і суспільство: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ» (авт. Якименко С. І., Жир Н. В.) [75], «Дитина і навколишній світ. Людина і природа: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ» (авт. Якименко С. І., Голян Л. П.) [39]; зошит-посібник з фінансової грамотності. Фінансова абетка: 2 кл. (авт. Гільберг Т. Г., Юхимович О. А.) [5], робочий зошит «Абетка харчування» 1, 2, 3 клас (авт. М. Ф. Войцехівський) [3].

Варіативність підходу до змісту та методів виховання дітей, формування свідомого сприйняття навколишнього світу і самого себе, нестандартний підхід до ознайомлення дітей з реаліями сьогодення та елементарними законами буття, формування вміння жити в злагоді із собою та з довкіллям – це той освітній мінімум, який реалізований у процесі впровадження авторської інтегрованої технології.

Отже, створення інноваційного інтегрованого активно - пізнавального середовища в ЕЗО довело доступність для дітей ЕГ інтегрованої системи знань, зокрема засвоєні дітьми інтегровані знання про людину й навколишній світ за сферами життєдіяльності «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка»,

«Людина і Всесвіт», вплинули на формування у дітей основ позитивного світосприйняття, на становлення їх ціннісних орієнтирів, розвиток особистих якостей, обумовили оптимальну адаптацію до оточуючого середовища. Особливостями реалізації виховної функції впровадження в освітній процес інтегрованої особистісно орієнтованої технології є активний вияв самостійних зусиль дітей у творчому оволодінні знаннями, вміннями й навичками на основі створеної системи взаємодій між учасниками освітнього процесу, виявлення й узгодження ціннісно-смыслових орієнтацій та сприйняття навколишнього світу дітьми 5-8 років відповідно до їхнього особистісного потенціалу.

Впровадження другої педагогічної умови - розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, полягало в проведенні методичних заходів з педагогами ЕЗО, спрямованих на:

- усвідомлення змісту і цілей освітньої діяльності у контексті формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- мотивацію педагогів до оволодіння ефективними методами, прийомами та засобами формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- підвищення рівня володіння змістом і методикою інтегрованого підходу до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років;
- забезпечення поінформованості про концепцію авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології та усвідомлення змісту інноваційної діяльності;
- ознайомлення з особливостями впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої технології та розкритті специфіки освітнього процесу;
- забезпечення технологічної готовності до впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології; реалізацію

рефлексивної діяльності на основі усвідомлення результатів власної педагогічної діяльності.

Розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років ми трактуємо не лише як зміну професійних стереотипів у педагогічній діяльності педагогів ЕЗО, але й як системну творчу діяльність, спрямовану на оволодіння особливостями моделювання освітнього процесу за інтегрованою особистісно орієнтованою технологією.

З метою науково-методичної підтримки інноваційної діяльності педагогів ЕЗО на формувальному етапі педагогічного експерименту було:

- розроблено та впроваджено програму науково-методичного семінару з проблеми дослідження «Теорія та практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років»;
- проведено цикл майстер-класів «Інноваційні методи та форми реалізації інтегрованого підходу до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років»;
- створено Кейси інноваційного досвіду педагогів-експериментаторів;
- презентовано досвід впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології на регіональному та всеукраїнському рівнях під час проведення Літньої школи професора С. Якименко, у фахових виданнях [19; 35; 71; 85].

Одним із найважливіших компонентів підвищення методичного рівня педагогічних працівників ЕЗО з питання формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років є метод моделювання інтегрованого освітнього процесу.

На оволодіння педагогами інструментарієм організації змісту інноваційного інтегрованого освітнього середовища сприяли такі інноваційні форми методичної роботи: ігрові технології, зокрема ділові ігри, майстер-класи, тренінги, метод «Мозкового штурму», який базується

на теоретичних засадах творчого мислення, спрямованого на продукування нових педагогічних ідей. Для педагогів-експериментаторів автором інтегрованої особистісно орієнтованої технології були проведені науково-методичні консультації з педагогічних проблем, зокрема: «Кластер як один з ефективних методів формування критичного мислення дітей 5-8 років», «Кроссенс» як продуктивний метод формування креативності, співпраці, комунікації і критичного мислення дітей», «Емпауемерт-педагогіка в педагогічному процесі ЕЗО», «Інноваційні методи організації дослідницько-пошукової діяльності дітей 5-8 років», «Сучасні інформаційні засоби активізації пізнавальної діяльності дітей 5-8 років», **«Методи розвитку критичного мислення дітей»**, «STEAM-освіта як метод формування інноваційності мислення дітей 5-8 років», «Проект як засіб реалізації STEAM-освіти у початковій школі», «STEAM-освіта як творчий простір світогляду дитини».

Науковий консультант авторської інтегрованої технології забезпечила доступ педагогів-експериментаторів до інформаційних, організаційних, науково-методичних, навчально-дидактичних педагогічних ресурсних умов для створення необхідного освітнього середовища формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років та стимулювання креативності педагогів, їх безперервної освіти, зростання професійної компетентності, створивши інноваційний віртуальний методичний ХАБ. Завдяки коворкінгу (англ. *coworking* – спільно працювати) була створена спільнота педагогів-експериментаторів, які мали можливість спілкуватися, обмінюватися ідеями та допомагати один одному при вирішенні педагогічних проблем у процесі впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології.

Інноваційна компетентність в інтегрованому освітньому процесі синтезує комплекс взаємопов'язаних професійних умінь. (Рис.5.1.6)



Рис.5.1.6.Діагностичні – визначення рівнів функціонування психічних процесів у дітей, рівнів вихованості

З метою активізації пізнавальної діяльності дітей ЕГ в умовах впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології педагогами ЕЗО був застосований метод «Кластер» як графічна форма організації інформації, коли виділяються основні смислові одиниці, які фіксуються у вигляді схеми – зображення з позначенням всіх зв'язків між ними, що сприяє систематизації та узагальненню навчального матеріалу та завдяки якому педагоги ЕЗО мали можливість познайомити дітей з інформацією у структурованому і систематизованому вигляді на основі вивчення ключових понять. Імплементація технології критичного мислення засобами використання методу «Кластер» в освітньому процесі ЕЗО забезпечила перехід інтегрованого освітнього процесу на стимулювання самостійного свідомого мислення дітей. Завдяки виділенню ключових слів, ідей, поданих у логічній послідовності, та їх графічного оформлення у формі пучка педагоги створювали цілісну і наочну картину

навколишнього світу на основі встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ключовими поняттями. Педагоги ЕЗО проявили творчість та використовували в освітньому процесі такі кластери, як: класичний кластер з нумерацією слів, мультимедійний кластер з візуальними, аудіо- та відеоефектами. Важливим освітнім результатом упровадження методу «Кластер» став прояв творчості у дітей ЕГ, в якій було реалізовано власне бачення проблеми, власний підхід до її розв'язання як засобу самореалізації, самоутвердження. У цілому інноваційні методи освітнього процесу стимулюють пізнавальну мотивацію дітей, формують атмосферу співробітництва та виховують у дітях почуття власної гідності, дарують їм відчуття творчої свободи пізнання навколишнього світу. Проведення інтегрованого освітнього процесу із застосуванням методу кластера в ЕЗО створило педагогами для дітей можливість проявити себе, висловити своє бачення щодо вирішення пізнавальних завдань, надали свободу в творчій діяльності. Педагоги-експериментатори активно впроваджували в освітньому процесі такі форми організації інтерактивного навчання: фронтальні («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Дерево рішень», «Критичне мислення», «Експрес-опитування», «Асоціативний куц»); кооперативної (робота в парах і групах) – «Ажурна пилка», «Карусель», «Навчаючи, вчуся»; інтерактивні ігри та технології навчання в дискусії (метод «Прес», «Обери позицію»).

З метою формування *інноваційного стилю мислення* педагогів як важливого компонента інноваційної компетентності був проведений для педагогів-експериментаторів майстер-клас «Організація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти за інтегрованою особистісно орієнтованою технологією».

META:

- формувати уявлення про сутність інтегрованої особистісно орієнтованої технології;
- ознайомлювати з технологією організації інтегрованого дня;

– навчати визначати методи і прийоми інтегрованої особистісно орієнтованої технології та їх вплив на формування у дитини цілісної картини світу.

Вправа «Асоціації»

Мета: сформулювати узагальнене визначення поняття «інтеграція».

Модератор пропонує учасникам, дивлячись на плакат з написаним по вертикалі словом «ІНТЕГРАЦІЯ», по черзі називати слова, які асоціюються у них з цим поняттям і починаються на кожен літеру цього слова. Модератор записує всі відповіді, а відтак зачитує їх та спільно з педагогами формулює узагальнене визначення поняття «інтеграція».

Вправа «Активне слухання»

Мета: довести інноваційність інтегрованої особистісно орієнтованої технології у ЗДО.

Мінілекція. Педагог-майстер мотивує вихователів до участі в експериментальній діяльності.

Модератор пропонує учасникам майстер-класу стати учасниками інтегрованого дня у ролі дітей і набути практичних навичок його планування та ознайомлює їх зі змістовими модулями та програмними орієнтирами. Сфера життєдіяльності: Людина і природа. Змістовий модуль: Нежива природа. Підтема змістового модуля: «Вода». Програмні орієнтири:

- продовжувати знайомити дітей з властивостями води. Розширити уявлення про воду як матеріальне середовище для існування живих істот. Формувати навички дослідно-пошукової діяльності;
- розвивати логічне та абстрактне мислення, пізнавальний інтерес до об'єктів природи. Стимулювати бажання пізнати світ дослідницьким шляхом;
- виховувати бережливе ставлення до води.

Вправа «Інтегрований день». Формуємо уявлення про поняття «вода». Учасники – позиція «діти». Модератор – позиція «вихователь».

Наш інтегрований день розглянемо під вектором «від дитячої діяльності до лінії розвитку дитини», тому час від часу перериватимемо роботу, аби проаналізувати, який вид діяльності домінував у визначеній частині дня і яких ліній розвитку стосуються використані форми роботи з дітьми.

Спостереження за росою. Програмний орієнтир. Розширювати уявлення про характерні особливості роси та користь від неї людині.

Модератор. Вихователь вранці звертає увагу дітей на росу. Що з'явилося на траві, кущах і так виблискує на сонці? Що таке роса? Звідки вона з'явилась? (Роса – це результат конденсації води, що є у повітрі, на прохолодній поверхні листочків і трави). Звідки в повітрі з'являється вода? (Випаровується з ґрунту.) На що схожа роса? (На намистинку, краплинку, діамант, кульку, гудзичок, монетку.) Яка від неї користь для рослин?

Практичне завдання «Сплануй ранок». Учасники – позиція «вихователь». Модератор – позиція «вихователь-методист».

Мета: планування інтегрованого освітнього процесу.

Модератор пропонує учасникам методом мозкового штурму визначити види та форми роботи, які вихователь може спланувати для ранкового прийому дітей під час тематичного інтегрованого дня. Усі пропозиції записує на фліпчарті, а відтак об'єднує учасників у дві команди і пропонує кожній з них завдання.

Приклад запропонованих форм і видів роботи: читання/вивчення вірша про росу (розвивати пам'ять, виразне мовлення, уміння декламувати віршований текст); хвилинка милування – запропонувати дітям струсити в долоньки росинки і вмити личко; розповісти про цілющі властивості роси і про народний звичай «купання в росі» на Юр'їв день та збирання роси (виховувати інтерес до народних традицій і звичаїв); дидактична гра «Де є вода?» (навчати дітей визначати, де є вода); малорухлива гра «Веселі крапельки» (розвивати вміння узгоджувати свої дії з діями інших гравців, розвивати координацію рухів); трудові доручення: обприскування квітів у куточку природи (уточнювати знання дітей про значення води для рослин);

ознайомлення з малими фольклорними формами під час миття рук перед сніданком (формувати культурно-гігієнічні навички; ознайомлювати з такою мінливою властивістю води, як температура; навчати регулювати температуру води у змішувачі й інтенсивність її витікання з крана; виховувати бережливе ставлення до води).

Модератор пропонує учасникам майстер-класу виконати завдання. Завдання для першої команди: проаналізуйте, які із запропонованих видів діяльності на які лінії розвитку дитини впливають. Завдання для другої команди: доведіть, що представлені форми роботи взаємодіють і збагачують одна одну. Учасники висловлюють свої міркування, представники кожної з команд озвучують їх. Після обговорення модератор озвучує коментар-висновок щодо інтеграції програмового змісту під час проведення спланованої роботи в ранкові години і пропонує учасникам скласти інтелектуальну тематичну павутинку «Вода». Коментар модератора: підсумовуючи сказане, хочу виділити три основні групи методів і прийомів інтегрованого дня:

- порівняльний аналіз, зіставлення, пошук, евристична діяльність;
- проблемні запитання, які стимулюють прояв спільних з педагогом «відкриттів», допомагаючи дитині знайти відповідь;
- мовленнєві дидактичні ігри та вправи для активізації словника, культурно-мовленнєвих еталонів, виховання почуття впевненості у своїх силах.

Вправа «Павутинка». Мета: вдосконалювати навички створення інтелектуальної павутинки з певної теми.

Модератор та учасники аналізують побудовану під час інтегрованого дня інтелектуальну тематичну павутинку «Вода». Вправа «Педагогічний полілог». Мета: формувати власну педагогічну позицію у формі дискусії. Питання для дискусії: аргументуйте, які можливі труднощі можуть виникнути у педагога на різних етапах інтегрованого дня; які, на вашу

думку, особливості інтегрованої технології? Проаналізуйте структурні компоненти інтегрованого дня; ваші рекомендації щодо ефективності використання інтегрованої технології. **Вправа «Свічка»**

Мета: колективна рефлексія майстер-класу. Всі учасники стають колом. Педагог-майстер запалює свічку і пропонує учасникам передати її один одному, супроводжуючи побажаннями. Модератор дякує всім учасникам за творчу співпрацю. Наступним кроком підвищення професійної компетентності педагогів-експериментаторів було проведення онлайн майстер-класу «Компетентно-орієнтована стратегія діяльності педагога в умовах упровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології» та ділова гра «Педагогічний майстер-шеф».

Отже, на мотиваційному етапі нами була забезпечена спеціальна методична підготовка вихователів ЗДО і вчителів початкових класів педагогічних колективів експериментальних закладів освіти до впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології» з метою формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. На технологічному етапі педагоги-експериментатори практично використали інноваційні технології, методи, форми та прийоми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Рефлексивний етап став усвідомленням результатів педагогічного експерименту всіма суб'єктами освітнього процесу та самооцінкою педагогів-експериментаторів власної педагогічної позиції щодо вміння по-новому формулювати освітні цілі, досягати й оптимально переосмислювати їх; коригувати освітній процес за критеріями інноваційної діяльності; усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів (есе вчителя-експериментатора):

«Як часто буває у творчій роботі, я й сама не можу чітко сказати, як склалась та чи інша методика, звідки взято той чи інший прийом, як народилось те чи інше новаторство. Експеримент... Чи впевнена я в собі? Чи достатньо в мене знань, умінь, професійної компетентності для того,

щоб змінити стереотип власного педагогічного мислення, замінити традиційність в організації пізнання учнів на щоденні педагогічні та дитячі відкриття? Я намагаюсь усвідомити себе саму як суб'єкт діяльності: свої особливості, здібності, те, як сприймають мене учні, батьки, колеги, і, водночас, розумію цілі та структуру своєї діяльності, засоби її оптимізації. Без такого психологічного механізму, як рефлексія, це неможливо. Це – неминучий, закономірний мій перший крок як вчителя-експериментатора. Різні типи рефлексії моєї педагогічної діяльності виводять на об'єктивний рівень мої суб'єктивні переживання, пов'язані з професійною діяльністю, дають мені адекватне, наскільки це можливо, знання ступеня та характеру розбіжностей між ідеальними образами та реальною ситуацією, є постійними діючими стимулами до самовдосконалення, особистого та професійного зростання. Але те, що моя робота з дітьми стала надзвичайно цікавою та творчою, це безумовно. Таке спілкування з дітьми – як витвір мистецтва».

Отже, науково-методичний супровід педагогів-експериментаторів щодо формування у них інноваційного мислення та підвищення інноваційної компетентності засобами імплементації інноваційних методів і форм педагогічної діяльності в умовах упровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології якісно вплинув на формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Впровадження **третьої педагогічної умови** – забезпечення наступності і безперервності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років - передбачає реалізацію єдиної лінії розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової освіти, надання педагогічному процесу цілісного і послідовного характеру засобами інтегрованого змісту освітнього процесу за сферами життєдіяльності «Людина і природа», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і суспільство», «Людина і Всесвіт».

Наступність між дошкільною та початковою освітою на рівні цілей, завдань і принципів відбору змісту освітнього процесу забезпечується

засобами створення активно-пізнавального освітнього середовища, де кожна дитина відчуває себе комфортно і розвиватися відповідно до вікових особливостей. Забезпечення наступності у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років між ЕЗДО та початковою школою ЕЗЗСО здійснювалось на основі поступового переходу від попереднього вікового періоду до нового, поєднанням здобутого дитиною досвіду пізнання навколишнього світу. Реалізація педагогами-експериментаторами принципу наступності та безперервності в освітньому процесі експериментальних закладів дошкільної та початкової освіти за авторською інтегрованою особистісно орієнтованою технологією була забезпечена внутрішнім зв'язком у змісті програм освітнього процесу (за сферами життєдіяльності людини), в методах, формах активізації пізнання навколишнього світу дітьми 5-8 років. На основі реалізації в інтегрованому освітньому процесі ЕЗО і родин дітей єдиної, динамічної та перспективної системи виховання було забезпечене природне і комфортне входження дитини в нові умови, що значно вплинуло на підвищення ефективності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології в ЕЗО реалізується відповідно до загальної моделі розвитку, навчання і виховання дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, яка вирішує головне завдання: створення умов для формування гармонійної та різнобічно розвинутої особистості, передбачає практичну реалізацію та взаємозв'язок загальносвітоглядної моделі, моделі життєвої компетентності дитини, моделі професійної компетентності педагога та моделі формування професійної культури батьків засобами інтегрованого змісту, методів, форм розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу. Важливе значення нами було приділено узгодженій організаційній діяльності керівників ЕЗО, методичних служб і практичних психологів щодо створення єдиного змістового освітнього середовища для забезпечення організаційних, психолого-педагогічних умов формування основ

світосприйняття у дітей 5-8 років. З метою забезпечення наступності та безперервності зазначеного вище процесу адміністрацією, методичною радою, психологічною службою та ЕЗО було розроблено методичні проєкти «Успішна дитина», які змодельовали спільні заходи, зокрема щодо змістової та технологічної складової впровадження загальносвітоглядної моделі та мінімоделей авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології за трьома напрямками розвитку суб'єктів освітнього процесу: дитина, педагог, родина. Методична робота педагогів ЕЗО здійснювалася у формі проведення семінарів-практикумів, засідань творчих лабораторій для вихователів і вчителів початкової школи з вирішення таких педагогічних проблем: «Особливості планування інтегрованого освітнього процесу», «Продуктивні методи організації дослідницько-пошукової діяльності дітей 5-8 років», «Адаптація учнів 1-х класів до навчання в школі», «Психологічна готовність дитини до школи». Організація та проведення семінарів-практикумів для вихователів і вчителів початкової школи ЕЗО передбачала розвиток праксеологічного компонента інноваційної діяльності в умовах упровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології та педагогічну рефлексію.

Основним змістом підвищення педагогічної компетентності батьків дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії у формуванні основ світосприйняття нами було сплановано спільну діяльність з підвищення педагогічної компетентності батьків щодо адаптації дітей до навчання в школі, психологічних знань вікових особливостей дітей 5-8 років, впливу родини на позитивне гармонійне сприйняття навколишнього світу.

Перевірка ефективності четвертої педагогічної умови: підвищення педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами полягала у моделюванні змісту форм підвищення педагогічної компетентності включала наступні напрями організаційно-педагогічної

діяльності: формування психолого-педагогічних знань про вікову динаміку розвитку дитини; формування навичок педагогічної рефлексії – вміння батьків аналізувати, критично оцінювати методи виховання дитини, знаходити причини своїх педагогічних помилок.

Концепція інтегрованої особистісно орієнтованої технології надає пріоритетного значення батькам як партнерам педагогів у формуванні світогляду дитини, позитивного гармонійного сприйняття нею навколишнього світу, отримання досвіду конструктивного спілкування. Дослідження показали, що співпраця ЕЗО з батьками впливає на особистісний та академічний розвиток дитини, коли вона бачить, що її батьки співпрацюють з педагогами, активно підтримують її у вирішенні пізнавальних завдань. Так, впроваджуючи розроблену автором інтегрованої особистісно орієнтованої технології модель формування педагогічної компетентності батьків, педагоги ЕЗО моделювали партнерську взаємодію з батьками, усвідомлюючи роль сім'ї у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Залучення батьків до освітнього процесу за інтегрованою особистісно орієнтованою технологією було необхідним для виявлення її впливу на формування світоглядних уявлень дитини. Загалом ефективність роботи з батьками забезпечувалася:

- високим науковим обґрунтуванням стратегії і тактики виховання особистості;
- добре організованим і результативним впливом на педагогічну культуру всіх батьків;
- ретельною діагностикою причин, що впливають на якість освітнього процесу, вибором ефективної технології досягнення запланованих результатів;
- творчим, нестандартним підходом до розв'язання освітніх конкретних завдань відповідно до наявних умов і можливостей;

– диференційованим підходом до кожної родини, індивідуалізацією педагогічного впливу, проєктуванням освітніх результатів;

– взаємодією всіх учасників освітнього процесу, забезпеченням продуктивної співпраці.

Характерною особливістю впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології стала відкритість педагогічного процесу в ЕЗО як вільного, гнучкого та диференційованого, в якому відносини між дітьми, батьками та педагогами побудовані на партнерській співпраці та активному залученні батьків до освітнього процесу.

Отже, сприймаючи експериментальний заклад освіти як відкритий освітній простір, у якому педагогічний колектив в умовах педагогічного експерименту взаємодіє з батьками дитини з метою задоволення її пізнавальних інтересів та особистісного розвитку, нами були конкретизовані завдання формування основ позитивного світосприйняття у дітей 5-8 років:

1. Обґрунтування ролі батьків у формуванні основ позитивного світосприйняття у дітей 5-8 років.
2. Презентація інноваційної особистісно орієнтованої технології.
3. Ознайомлення родини зі специфікою розвитку, виховання та навчання дітей в умовах педагогічного експерименту.
4. Залучення батьків до посильної участі у створенні педагогічних умов для активізації пізнавальної діяльності дітей.
5. Узгодження понять, цінностей педагогічної позиції, досягнення єдності педагогічних впливів на дитину в родині та в ЕЗО.
6. Моделювання взаємодії педагогів і батьків на засадах співпраці.
7. Розширення уявлень батьків про власну дитину, її потенційні можливості й освітні перспективи.
8. Встановлення партнерських відносин з сім'єю кожного вихованця, об'єднання педагогічних впливів на розвиток і виховання дітей.

9. Створення атмосфери спільності інтересів, емоційної взаємопідтримки і взаємопроникнення в проблеми один одного.

10. Підтримки впевненості батьків у власних педагогічних можливостях.

В умовах «відкритості» ЕЗО педагоги демонстрували конкретні позитивні зміни в розвитку дитини, які розширили уявлення батьків про особливості освітнього процесу за інтегрованою особистісно орієнтованою технологією. Однією з головних ідей взаємодії педагогів з батьками нами визначена ідея відкриття батькам світу цінностей їхньої дитини та безпосередньої участі в їх актуалізації. Провідною ідеєю партнерської взаємодії батьків та педагогів ЕЗО є участь батьків в освітньому процесі на основі домінуючого, оптимального гуманістично-спрямованого типу взаємодії. Педагоги-експериментатори вирішили відійти від традиційної форми роботи з батьками, щоб максимально залучити їх до освітнього процесу за інтегрованою особистісно орієнтованою технологією такі новаторські та нетрадиційні форми, як: збори-зустрічі, сімейні інтелектуальні та спортивні змагання, родинні свята, колективні творчі справи, організацію екскурсій, організацію гурткової роботи для дітей, залучення батьків до спільної проєктної діяльності. З цією метою педагоги ЕЗО організовували такі спільні виховні заходи для батьків і дітей, як: благодійні акції, флешмоби, творчі справи (створення дерев родоводу, проєктів, підготовка матеріалу до портфоліо дитини за сферами життєдіяльності людини), створення для дітей тематичних віртуальних мінімузеїв, участь у виставках сімейних творчих робіт «Моя творча родина».

Батьки були учасниками виховних заходів, які проводили педагоги-експериментатори як нетрадиційне узагальнення знань за сферами життєдіяльності, зокрема в початковій школі: «Рослини – обереги. Без верби й калиноньки нема України», фестиваль «Моя творчість – це продовження творчості природи», «Лісовий карнавал», творча майстерня з

батьками «Різдвяні подарунки своїми руками», майстер-клас бабусі «Як пахне хліб», свято «Царівна Осінь в гості до нас прийшла», засідання клубу «Професії моїх батьків». Вихователі та вчителі початкових класів ЕЗО, працюючи в умовах педагогічного експерименту сприймали батьків дітей як повноцінних учасників освітнього процесу і організовували цільову співпрацю з метою формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, змінюючи зміст батьківської співучасті в освітньому процесі на основі формування їх активної педагогічної позиції. (Додаток Ц)

Один із батьків експериментального класу Миколаївської школи І-ІІІ ступенів № 50 так оцінив навчання сина за інтегрованою технологією:

«Вже четвертий рік діти нашого класу навчаються за інтегрованою технологією. Вчителька з самого першого дня робила все, щоб навчання для наших дітей було цікавим та корисним, вчила їх мислити нестандартно, приймати творчі рішення. Навчалися і ми. Це стало необхідним закономірним процесом у нашому житті. Під час упровадження вчителем інтегрованої технології ми стали єдиною дружною сім'єю, де разом з дітьми вирішували всі життєві проблеми. Ми переживали кожний підйом і падіння дітей, піднімали їх, ставали поряд з ними та йшли вперед. Разом з дітьми ми вчилися бути справжніми громадянами нашої країни. Разом з вчителем ми розвивали їхні здібності, формували світогляд, виховували самостійність та допитливість. Ми зрозуміли: щоб мати обдаровану дитину, треба дарувати їй свою любов, цікавитися її життям, брати участь у розв'язанні важливих для неї проблем. А справжня любов – це мудре управління дитячими бажаннями, вміння не тільки задовольняти, а й обмежувати їх. Тому сьогодні від імені батьків класу ми дякуємо цій школі, педагогам, які за допомогою сучасної інтегрованої технології створили позитивні умови для розвитку на виховання наших дітей як особистостей».

З метою підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності батьків дітей ЕЗО педагоги використовували інноваційні форми і методи

роботи: засідання сімейного клубу як неформального об'єднання батьків, створеного для розв'язання практичних завдань виховання. Засідання сімейного клубу проходили у формі «круглих столів», психологічних тренінгів (із запрошенням фахівців), ділових ігор, мозкового штурму з вирішення педагогічної ситуації сімейного виховання, фотозвітів з організації пізнавального дозвілля дітей. З метою зміни свого ставлення до спілкування з власною дитиною, батьки брали участь у психологічних тренінгах. Створення дискусійного рефлексивного середовища для оптимізації виховного процесу і зміни способу впливу батьків на власну дитину в ЕЗО здійснювалось залученням до співпраці з батьками соціальних педагогів, практичних психологів. З великим інтересом батьки виконували такі тренінгові завдання практичного психолога, як: «Мій казковий образ», «Дитячі ігри», «Найщасливіший день у житті моєї дитини», «Чим моя дитина схожа на батьків», «Розкажіть улюблену казку вашої дитини». Педагоги ЕЗО створюють умови для диференційованого підходу до партнерської взаємодії з батьками дітей, націлюючи їх при цьому на підвищення їх педагогічних знань і вмінь та дотримуючись взаємної довіри між педагогом і батьками; такту, толерантності; врахування умов життя кожної сім'ї, віку батьків, рівня компетентності в питаннях виховання; поєднання індивідуального підходу до кожної сім'ї з колективними формами роботи зі всіма батьками; взаємозв'язок різних форм взаємодії з батьками; педагогічний вплив на батьків і дітей; забезпечення системності в роботі з батьками. Однак, у зв'язку із зайнятістю батьків і активним способом життя, більшість форм взаємодії мали дистанційний характер з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та можливостей нетворкінгу.

Таким чином, впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології в ЕЗО підвищило значення сім'ї у вихованні компетентної особистості з позитивним сприйняттям навколишнього світу, себе, інших людей на основі сформованих у родині цінностей. Співучасть батьків дітей

ЕГ у створенні інтегрованого активно-пізнавального середовища підвищила рівень педагогічної компетентності засобами впровадження інноваційних діяльнісних методів взаємодії з педагогами, що позитивно вплинуло на формування світогляду дитини та на її життєву компетентність.

Резюмуючи зазначене вище, ми прийшли до висновку, що авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія забезпечує психолого-педагогічні умови реалізації неперервної освіти засобами: партнерської взаємодії педагогів, батьків і дітей; створення інтегрованого діяльнісного освітнього середовища, яке сприяє емоційно-ціннісному, соціально-особистісному, пізнавальному, естетичному розвитку дитини; реалізацією провідної ігрової діяльності як найважливішого природовідповідного чинника розвитку дитини 5-8 років; спрямованості на розвиток особистості дитини як активного суб'єкта пізнавальної діяльності, а також всебічної підготовки до безперервного процесу освіти, саморозвитку і самовдосконалення протягом усього життя.

Отже, створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології в ЕЗО, підвищення рівня інноваційної компетентності педагогів, підвищення рівня педагогічної компетентності батьків засобами партнерської взаємодії з педагогами та забезпечення наступності і безперервності освітнього процесу, все зазначене вище оптимізувало формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років на формувальному етапі педагогічного експерименту.

5.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідно-експериментального дослідження

Методика проведення діагностики на контрольному етапі педагогічного експерименту є ідентичною констатувальному етапу, що дає

можливість об'єктивно простежити динаміку якісних та кількісних змін мотиваційного, знаннєвого, діяльнісного компонентів сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років на основі порівняльного аналізу.

На контрольному етапі педагогічного експерименту здійснено порівняльний аналіз статистичних даних щодо змін у характері ставлення дітей КГ та ЕГ до природи, зокрема: більше на 6,4% дітей КГ та 25,4 % ЕГ проявили естетичне ставлення до природи; відповідно на 5,1% та 21,9 % – емоційно позитивне ставлення до природи: діти переконані, що кожна людина повинна знати все про навколишній світ, та часто самі піклуються про домашніх тварин і підгодовують птахів взимку, милуються красою природи в різні пори року.

Зменшилась кількість дітей на 3,5 % КГ та 22,3 % ЕГ, які проявляють утилітарне ставлення до природи та 8,0% та 25,0 % – індиферентне ставлення. Зазначені вище результати дослідження характеру ставлення дітей ЕГ та КГ до природи дають підстави зробити висновок про підвищення рівня виховного процесу, спрямованого на формування у дітей ціннісного ставлення до природи в обох групах, однак в ЕГ зазначена динаміка більш суттєво виражена (табл. 5.2.1 та рис.5.2.1).

Таблиця 5.2.1

Динаміка результатів дослідження характеру ставлення дітей ЕГ та КГ до природи на кінець педагогічного експерименту

Гру- па	Характер ставлення до природи							
	Естетичне ставлення до природи		Емоційно позитивне ставлення до природи		Утилітарне ставлення до природи		Індиферентне ставлення до природи	
	Поча ток експ.	Кі нець експ.	Поча ток експ.	Кінець експ	Поча ток експ.	Кі нець експ.	Поча ток експ.	Кі нець експ.

КГ	13,7	20,1	15,4	20,5	32,3	28,8	38,6	30,6
ЕГ	14,2	39,6	14,6	36,5	33,6	11,3	37,6	12,6

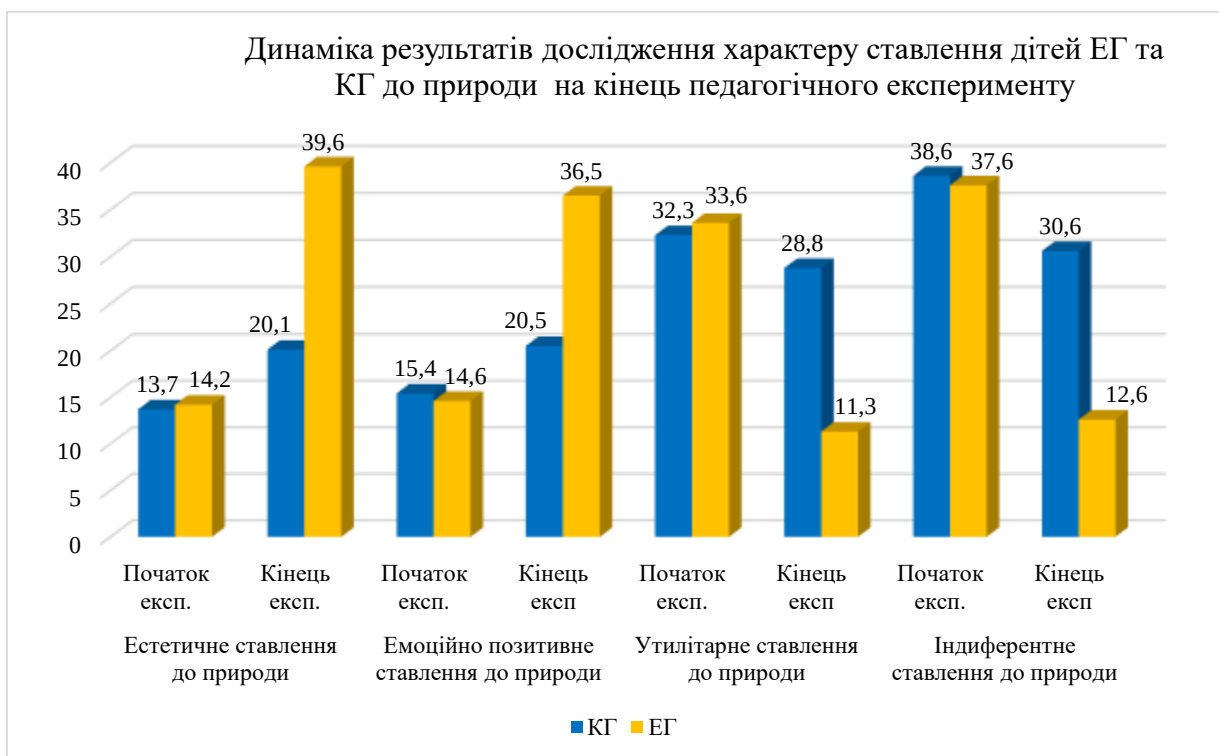


Рис.5. 2.1 Динаміка результатів дослідження характеру ставлення дітей ЕГ та КГ до природи на кінець педагогічного експерименту

Повторне дослідження на контрольному етапі характеру пізнавального інтересу дітей КГ та ЕГ дало підстави констатувати позитивну динаміку показників: активний інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей проявили 16,1% дітей КГ, що на 3,5% більше ніж на констатувальному етапі та 33,6% ЕГ, що на 20,6% більше; виражений інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей проявили 18,1% дітей КГ та 29,3% ЕГ; ситуативний інтерес - 32,7% в КГ та 33,6% ЕГ; відсутній інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей у 33,1% дітей КГ та 14,2% ЕГ (табл.5.2.2 та рис.5.2.2).

Таблиця 5.2.2

Порівняння результатів дослідження характеру пізнавального інтересу дітей КГ та ЕГ на кінець педагогічного експерименту

Група	Характер пізнавального інтересу							
	Активний інтерес		Виражений інтерес		Ситуативний інтерес		Відсутній інтерес	
	Початок експ.	Кінець експ.	Початок експ.	Кінець експ.	Початок експ.	Кінець експ.	Початок експ.	Кінець експ.
КГ	12,6	16,1	16,1	18,1	36,6	32,7	34,7	33,1
ЕГ	13,0	33,6	15,8	29,3	37,6	22,9	33,6	14,2

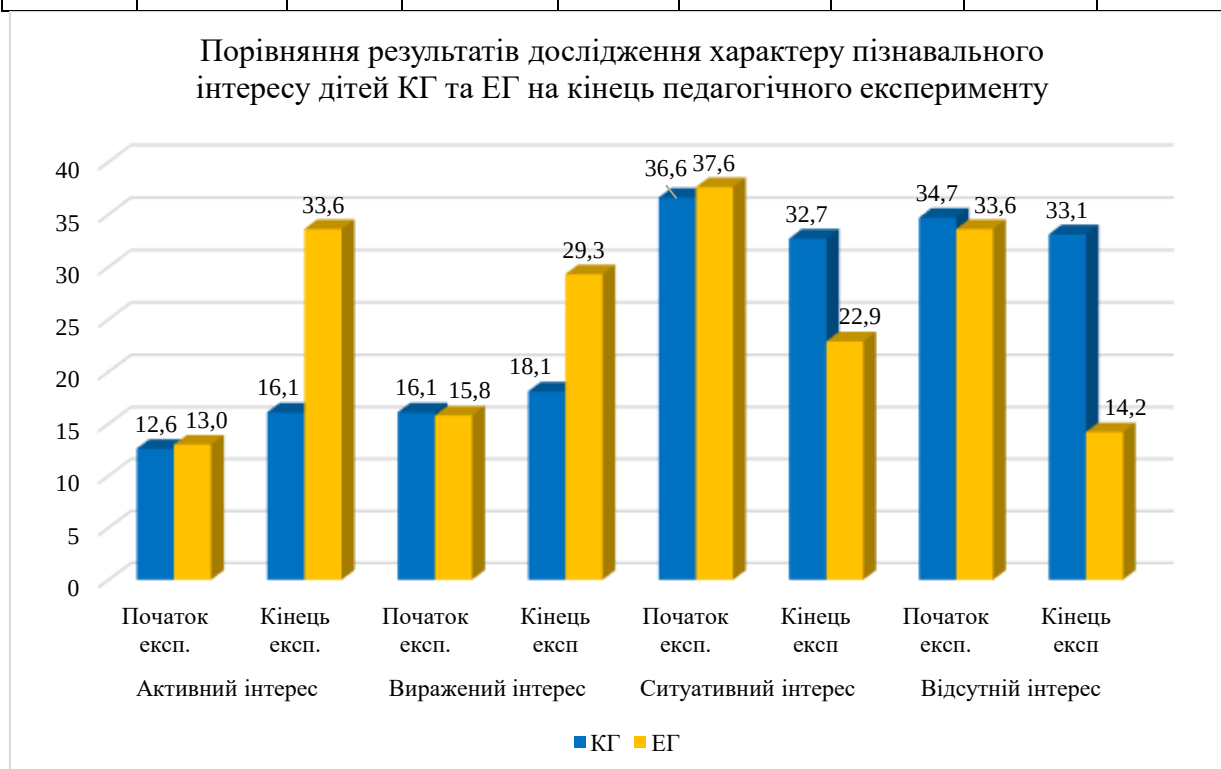


Рис. 5.2.2. Порівняння результатів дослідження характеру пізнавального інтересу дітей КГ та ЕГ на кінець педагогічного експерименту.

Відповідно до результатів, можемо зробити висновки, що відбулося помітне збільшення кількості дітей 5-8 років із високим рівнем сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття за мотиваційно-ціннісним критерієм в експериментальній групі, що становить 33,6% та достатнього рівня 29,3%; зменшення кількості дітей,

що характеризується середнім і початковим рівнем сформованості зазначеного критерію. Різниця для середнього рівня склала 10,7% та для низького – 23,4%. Діти ЕГ з високим та достатнім рівнем сформованості мотиваційного компоненту основ світосприйняття усвідомлюють необхідність позитивно ставитись до навколишнього світу, проявляють активний інтерес до його пізнання, до пізнання самого себе та інших людей. У дітей ЕГ з середнім та початковим рівнем сформованості мотиваційного компоненту основ світосприйняття проявляється емоційно-нейтральне ставлення до навколишнього світу, що підтверджується відсутністю активного інтересу до його пізнання, до пізнання самого себе та інших людей.

У контрольній групі також простежується позитивна динаміка на високому, достатньому та середньому рівнях відповідно на 2,3%, 2,7%, 0,4% та незначне зменшення показників на початковому рівні на 5,4%.

Результати змін у рівнях сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за мотиваційно-ціннісним критерієм представлено на рис.5.2.3 та на рис.5.2.3.

Таблиця 5.2.3

Динаміка рівнів сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за мотиваційно-ціннісним критерієм.

Рівні сфор мованості	Контрольна група				Дин а міка (у %)	Експериментальна група				Ди наміка (у %)
	Констату вальний етап		Контрольн ий етап			Констатува льний етап		Контрольний Етап		
	N= 254	%	N= 254	%		N= 253	%	N= 253	%	
Високий	35	13,8	41	16,1	2,3	36	14,2	85	33,6	19,4
Достатній	39	15,4	46	18,1	2,7	37	14,6	74	29,3	14,7
Середній	82	32,3	83	32,7	0,4	85	33,6	58	22,9	-10,7
Початковий	98	38,5	84	33,1	-5,4	95	37,6	36	14,2	-23,4

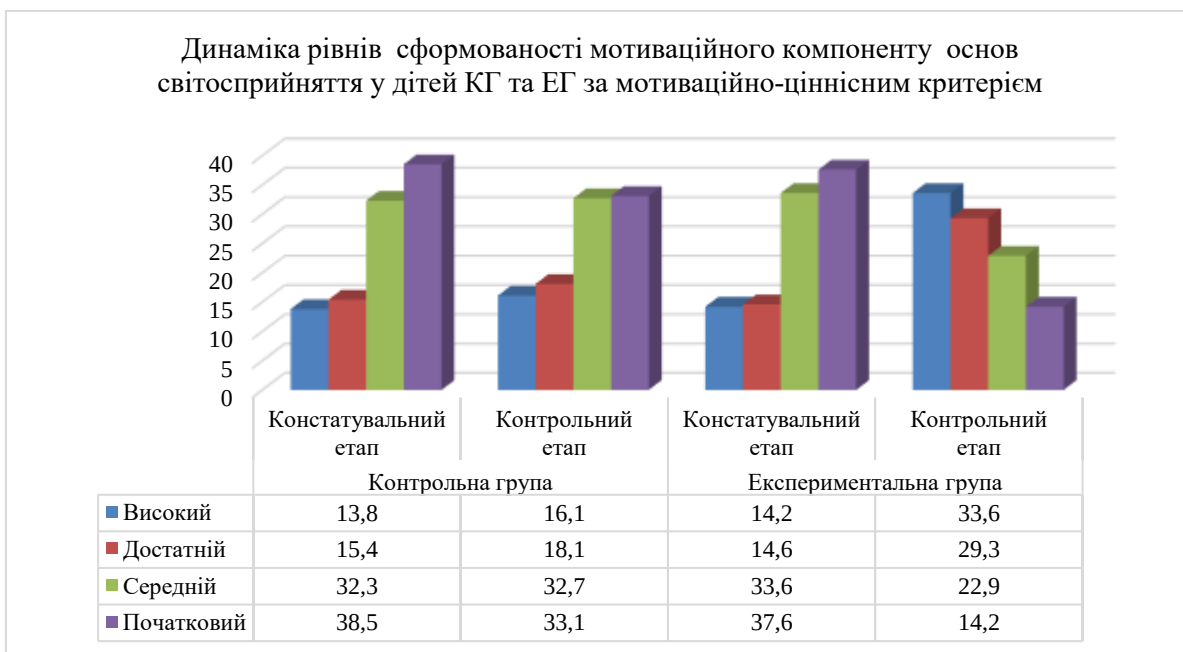


Рис. 5.2.3 Динаміка рівнів сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за мотиваційно-ціннісним критерієм.

З метою порівняння емпіричних розподілів між рівнями сформованості основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ та визначення достовірності відмінностей показників досліджуваного феномену нами застосовано статистичний критерій однорідності К. Пірсона (χ^2).

Перевага зазначеного вище методу полягає в тому, що він дає можливість порівняти розподіли ознак, представлених у будь-якій шкалі [11, с. 200.]. Чим більші відмінності між розподілами, тим більше емпіричне значення χ^2 . За цим критерієм вибірка повинна бути понад 30 осіб. У нашому випадку цю вимогу дотримано на всіх етапах, як і вимоги щодо теоретичної частоти, вичерпності та кількості розрядів.

Оскільки кількість дітей у контрольній та експериментальній групах різна, потрібно врахувати їх частку з загальної кількості досліджуваних. Для контрольної (d_k) та експериментальної (d_e) групи вони обчислювалися за формулами:

$$d_k = \frac{N_k}{N} = \frac{254}{507} \approx 0,501; \quad d_e = \frac{N_e}{N} = \frac{253}{507} \approx 0,499,$$

де N_k і N_e – кількість дітей 5-8 років у контрольній та експериментальній групах відповідно; N – загальна кількість дітей 5-8 років, які взяли участь в експерименті.

Отже, частка контрольної групи від загальної кількості опитаних становить $d_k = 0,501$, а експериментальної - $d_e = 0,499$.

Обчислення показника критерію однорідності К. Пірсона (χ^2) відбувалося за формулою

$$\chi^2 = \sum_{j=1}^k \frac{(f_{ej} - f_m)^2}{f_m},$$

де f_{ej} – емпірична частота по j -тому розряду ознаки;

f_m – теоретична частота;

j – порядковий номер розряду;

k – кількість розрядів ознаки.

Теоретична частота розраховувалася як добуток частки даної групи (d) та суми спостережень даної ознаки.

Для того, щоб встановити критичне значення χ^2 , потрібно визначити кількість степенів вільності ν , яка при порівнянні двох емпіричних розподілів визначається за формулою:

$$\nu = (k - 1) \cdot (c - 1),$$

де c – кількість розподілів, що порівнюються, в нашому випадку наявні два розподіли (контрольна та експериментальна групи);

k – кількість розрядів ознаки (кількість виділених рівнів: високий (пошуково-дослідницький), достатній (частково-пошуковий), середній (елементарний), початковий (адаптаційний)).

Якщо $c = 2$, а $k = 4$; то $\nu = (4 - 1)(2 - 1) = 3$. Отже, $\nu = 3$.

За таблицею критичних точок розподілу χ^2 знаходимо критичне значення χ^2 для $\nu = 3$ при ймовірності відхилення правильної гіпотези $p < 0,05$, $p < 0,01$:

$$\chi_{кр}^2 = \begin{cases} 7,815 & (p \leq 0,05) \\ 11,345 & (p \leq 0,01) \end{cases}$$

Тобто, якщо ми отримуємо показник критерію χ^2 , який за своїм числовим значенням $\chi_{емп}^2$ досягає або перевищує $\chi_{0,05}^2$ або $\chi_{емп}^2$ досягає або перевищує $\chi_{0,01}^2$ критичного значення, то представлені розподіли рівнів у контрольній та експериментальній групах мають суттєві відмінності, що свідчить про ефективність впровадження структурно-педагогічної моделі та педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Розрахунки коефіцієнта Пірсона для всіх компонентів сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років здійснювалися у кілька етапів:

- 1) розрахунок теоретичної частоти (f_m);
- 2) обчислення різниці між емпіричною та теоретичною частотою з кожного розряду $f_e - f_m$;
- 3) визначено кількість степенів вільності;
- 4) обчислення різниць, зведених до квадрата $(f_e - f_m)^2$;
- 5) отримання квадратів різниць, розділених на теоретичну частоту $(f_e - f_m)^2 / f_m$;
- 6) знаходження суми $\epsilon \chi_{емп}^2$.

Розрахункові таблиці критерію Пірсона за всіма компонентами сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років подані в таблицях (5.2.4, 5.2.5,)

Таблиця 5.2.4

Розрахунок $\chi_{емп}^2$ критерію Пірсона для мотиваційного компонента

N	Емпірична частота, f_e	Теоретична частота, f_m	$(f_e - f_m)$	$(f_e - f_m)^2$	$(f_e - f_m)^2 / f_m$
1	16,1	24,85	-8,75	76,56	3,081
2	33,6	24,85	8,75	76,56	3,081
3	18,1	23,7	-5,60	31,36	1,323
4	29,3	23,7	5,60	31,36	1,323

5	32,7	27,8	4,90	24,01	0,864
6	22,9	27,8	-4,90	24,01	0,864
7	33,1	23,65	9,45	89,30	3,776
8	14,2	23,65	-9,45	89,30	3,776
Суми	200	200	-	-	18,088

Здійснивши порівняння розподілів результатів сформованості мотиваційного компонента основ світосприйняття у дітей 5-8 років у КГ та ЕГ, бачимо суттєві відмінності між ними:

$$\chi^2_{\text{emn}} = 18,088, \text{ що } \chi^2_{\text{emn}} > \chi^2_{\text{кр}}.$$

На основі зіставлення результатів дослідження знаннєвого компоненту основ світосприйняття за когнітивним критерієм, отриманих в експериментальній та контрольній групах на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту, ми констатували позитивну динаміку, зокрема: 35,9% дітей 5-8 років експериментальної групи досягли високого рівня, тоді як на констатувальному етапі було 12,6%; кількість дітей достатнього рівня підвищилась на 15,5%; спостерігається зменшення кількості дітей з середнім рівнем сформованості зазначеного вище компонента основ світосприйняття – на 7,5% та початкового – на 31,2%. Діти ЕГ з високим і достатнім рівнем сформованості знаннєвого компоненту основ світосприйняття демонструють ґрунтовні знання про основне призначення об'єктів, нестандартні способи їх використання, цілісність знань за сферами життєдіяльності людини.

У контрольній групі також прослідковується позитивна динаміка, однак ці зміни незначні, зокрема: дітей з високим рівнем сформованості знаннєвого компоненту основ світосприйняття за когнітивним критерієм збільшилось на 3,2%, а показники достатнього рівня – на 3,9% середнього та початкового рівнів – відповідно знизилися на 0,8% і 6,3%. Узагальнені

результати порівняння динаміки рівнів сформованості знаннєвого компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за когнітивним критерієм представлені на табл.5.2.5 та на рисунку 5.2.4.

Таблиця 5.2.5

Динаміка рівнів сформованості знаннєвого компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за когнітивним критерієм

Рівні Сформова ності	Контрольна група				Дина міка	Експериментальна група				Дина міка
	Констатуваль ний етап		Контроль ний етап			Констатуваль ний етап		Контроль ний етап		
	N= 254	%	N= 254	%		N= 253	%	N=2 53	%	
Високий	31	12,2	39	15,4	3,2	32	12,6	91	35,9	23,3
Достатній	33	13,0	43	16,9	3,9	33	13,0	72	28,5	15,5
Середній	92	36,2	90	35,4	-0,8	92	36,4	73	28,9	-7,5
Початко вий	98	38,6	82	32,3	-6,3	96	37,9	17	6,7	-31,2

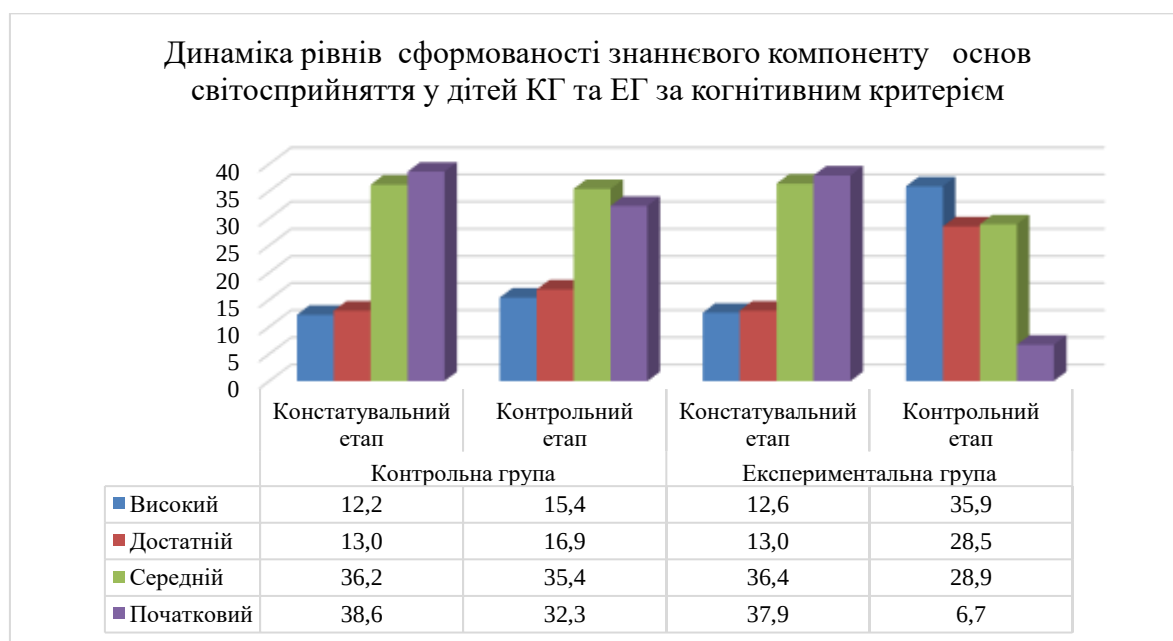


Рис. 5. 2. 4. Динаміка рівнів сформованості знаннєвого компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за когнітивним критерієм

Звертаємо увагу на те, що суттєві відмінності в динаміці сформованості знаннєвого компонента у дітей КГ та ЕГ підтверджують отримане в процесі розрахунків (табл.) значення критерію Пірсона: $\chi_{eml}^2 = 28,617$, що $\chi_{eml}^2 > \chi_{кр}^2$. (табл.5.2.6).

Таблиця 5.2.6

Розрахунок χ_{eml}^2 критерію Пірсона для знаннєвого компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ

N	Емпірична частота, f_e	Теоретична частота, f_m	$(f_e - f_m)$	$(f_e - f_m)^2$	$(f_e - f_m)^2 / f_m$
1	15,4	25,65	-10,25	105,06	4,096
2	35,9	25,65	10,25	105,06	4,096
3	16,9	22,7	-5,80	33,64	1,482
4	28,5	22,7	5,80	33,64	1,482
5	35,4	32,15	3,25	10,56	0,329
6	28,9	32,15	-3,25	10,56	0,329
7	32,3	19,5	12,80	163,84	8,402
8	6,7	19,5	-12,80	163,84	8,402
Суми	200	200	-	-	28,617

Відповідно до аналізу результатів динаміки рівнів сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за діяльнісно-поведінковим критерієм зроблено висновок, що відбулося значне збільшення кількості дітей із високим рівнем сформованості діяльнісного компонента в експериментальній групі, їх кількість становить 43,5% та з достатнім рівнем – 25,3%; зменшилась кількість дітей, що характеризуються середнім і початковим рівнем: негативна динаміка середнього рівня склала 13,0% та низького – 30,0%. У контрольній групі простежується незначна позитивна динаміка високого та достатнього рівнів відповідно на 3,5% і 3,9% та незначна негативна динаміка

показників середнього та початкового рівнів на 5,1 % і 2,3% .

Динаміку рівнів сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ за діяльнісно-поведінковим критерієм представлено в табл.5.2.7 та графічно на рис.5.2.5.

Таблиця 5.2.7

Динаміка рівнів сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття у дітей 5-8 років за діяльнісно-поведінковим критерієм

Рівні сформованості	Контрольна група				Динаміка	Експериментальна група				Динаміка
	Констатувальний етап		Контрольний етап			Констатувальний етап		Контрольний Етап		
	N=254	%	N=254	%		(y%)	N=253	%	N=253	
Високий	32	12,6	41	16,1	3,5	33	13,0	110	43,5	30,4
Достатній	34	13,4	44	17,3	3,9	32	12,7	64	25,3	12,6
Середній	93	36,6	80	31,5	-5,1	94	37,2	61	24,1	-13,0
Початковий	95	37,4	89	35,1	-2,3	94	37,1	18	7,1	-30,0

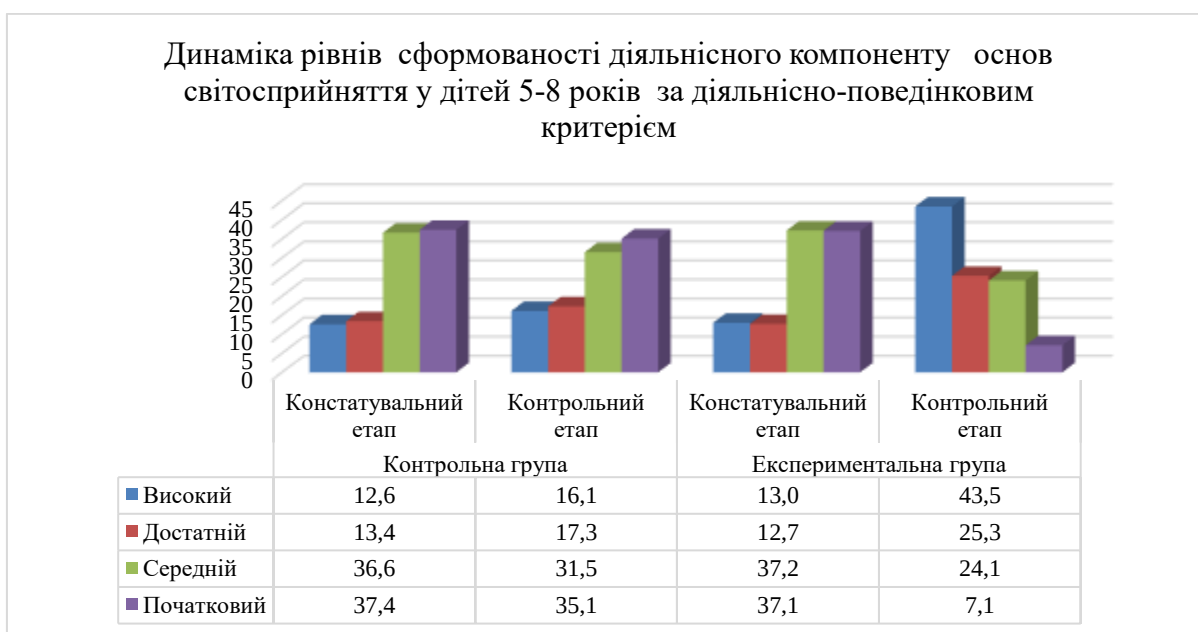


Рис. 5.2.5. Динаміка рівнів сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття у дітей 5-8 років за діяльнісно-поведінковим

критерієм

Суттєві відмінності в динаміці сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ підтверджує отримане в процесі розрахунків значення критерію Пірсона: $\chi_{emn}^2 = 33,662, \chi_{emn}^2 > \chi_{кр}^2$. Розрахунки за критерієм Пірсона подано в таблиці 5.2.8.

Таблица 5.2.8

Розрахунок χ_{emn}^2 критерію Пірсона для сформованості діяльнісного компонента основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ

N	Емпірична частота, f_e	Теоретична частота, f_m	$(f_e - f_m)$	$(f_e - f_m)^2$	$(f_e - f_m)^2 / f_m$
1	16,1	29,8	-13,70	187,69	6,298
2	43,5	29,8	13,70	187,69	6,298
3	17,3	21,3	-4,00	16,00	0,751
4	25,3	21,3	4,00	16,00	0,751
5	31,5	27,8	3,70	13,69	0,492
6	24,1	27,8	-3,70	13,69	0,492
7	35,1	21,1	14,00	196,00	9,289
8	7,1	21,1	-14,00	196,00	9,289
Суми	200	200	-	-	33,662

Як свідчать показники таблиці 5.2.9 в контрольній групі відбулися позитивні зміни у формуванні компонентів основ світосприйняття у дітей 5-8 років, однак їх динаміка незначна: на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості мотиваційного компоненту основ світосприйняття у дітей 5-8 років становив 13,8% , наприкінці – відповідно 16,1%; достатній рівень становив на початку –15,4%, наприкінці – 18,1%; середній рівень становив на початку 32,3%, наприкінці – 32,7%, початковий рівень на початку – 38,6% наприкінці – 33,1% . Результати діагностики знаннєвого компоненту на контрольному етапі свідчать про незначну позитивну динаміку у порівнянні з констатувальним етапом педагогічного експерименту: високий рівень відповідно 12,2% та 15,4%; достатній –13,0% та 16,9% ; середній –36,2% та 35,4% ; початковий –38,6% та 32,3%.

Діяльнісний компонент сформованості основ світосприйняття у дітей КГ на початку та на кінець педагогічного експерименту за рівнями становив: високий рівень – 12,6% та 16,1%, достатній – 13,4% та 17,3%; середній рівень – 36,6% та 31,5%; початковий – 37,4% та 35,1%.

Таблиця 5.2.9

Рівень сформованості компонентів основ світосприйняття у дітей КГ на контрольному етапі педагогічного експерименту

Рівні	Компоненти сформованості світосприйняття			Середній показник сформованості
	Мотиваційний	Знаннєвий	Діяльнісний	
Високий	16,1	15,4	16,1	15,9
Достатній	18,1	16,9	17,3	17,4
Середній	32,7	35,4	31,5	33,2
Початковий	33,1	32,3	35,1	33,5

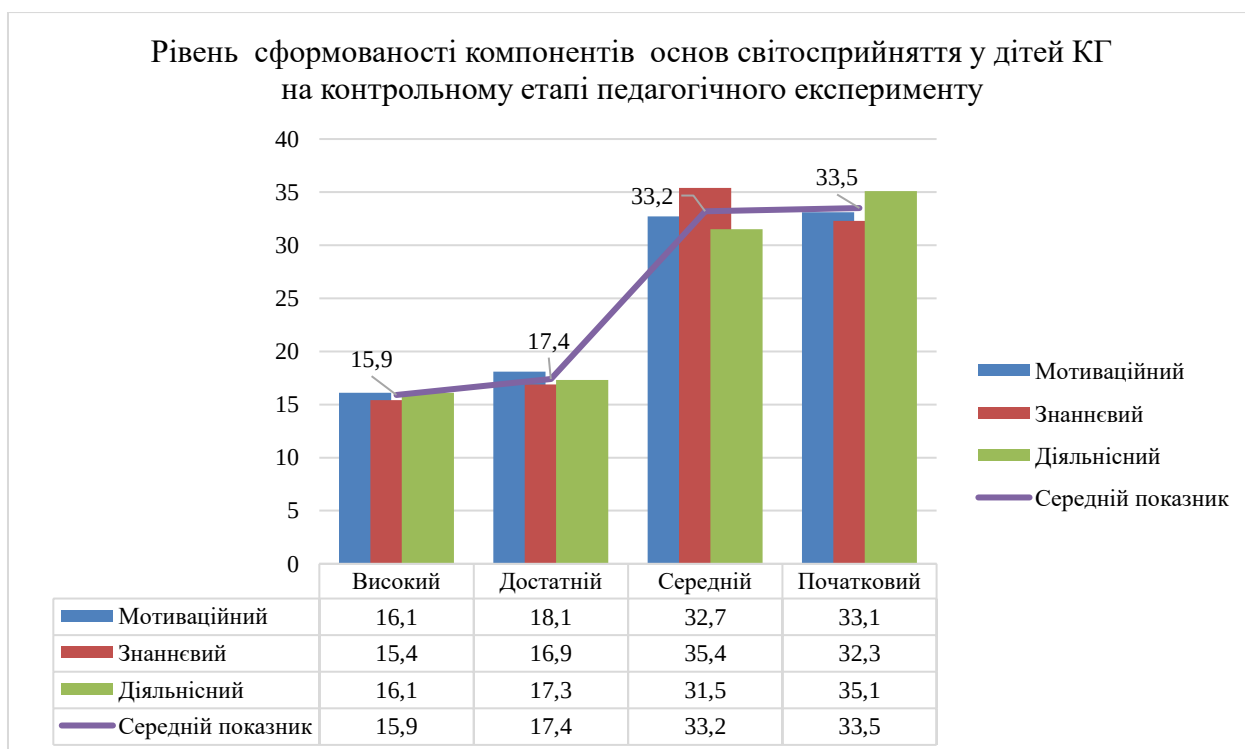


Рис.5.2.6 Рівень сформованості компонентів основ світосприйняття у дітей КГ на контрольному етапі педагогічного експерименту

Контрольний етап педагогічного експерименту показав значне збільшення кількості дітей із експериментальної групи з високим рівнем сформованості мотиваційного компоненту основ світосприйняття – 33,6%, знаннєвого компоненту – 35,9%, діяльнісного компоненту – 45,3% (табл.5.2.10, рис.5.2.7).

Порівняння рівнів сформованості компонентів основ світосприйняття на кінець педагогічного експерименту у дітей ЕГ дає підстави стверджувати про суттєве збільшення показників високого та достатнього рівнів та зменшення початкового рівня, що у зіставленні з відповідними результатами КГ свідчить про істотну відмінність.

Отже, прослідковується тенденція в ЕГ до значного підвищення кількісних та якісних показників сформованості компонентів основ світосприйняття порівняно з контрольною групою.

Таблиця 5.2.10

Рівень сформованості компонентів основ світосприйняття у дітей ЕГ на контрольному етапі педагогічного експерименту

Рівні	Компоненти сформованості світосприйняття			Середній показник сформованості
	Мотиваційний	Знаннєвий	Діяльнісний	
Високий	33,6	35,9	43,5	37,7
Достатній	29,3	28,5	25,3	27,7
Середній	22,9	28,9	24,1	25,3
Початковий	14,2	6,7	7,1	9,3

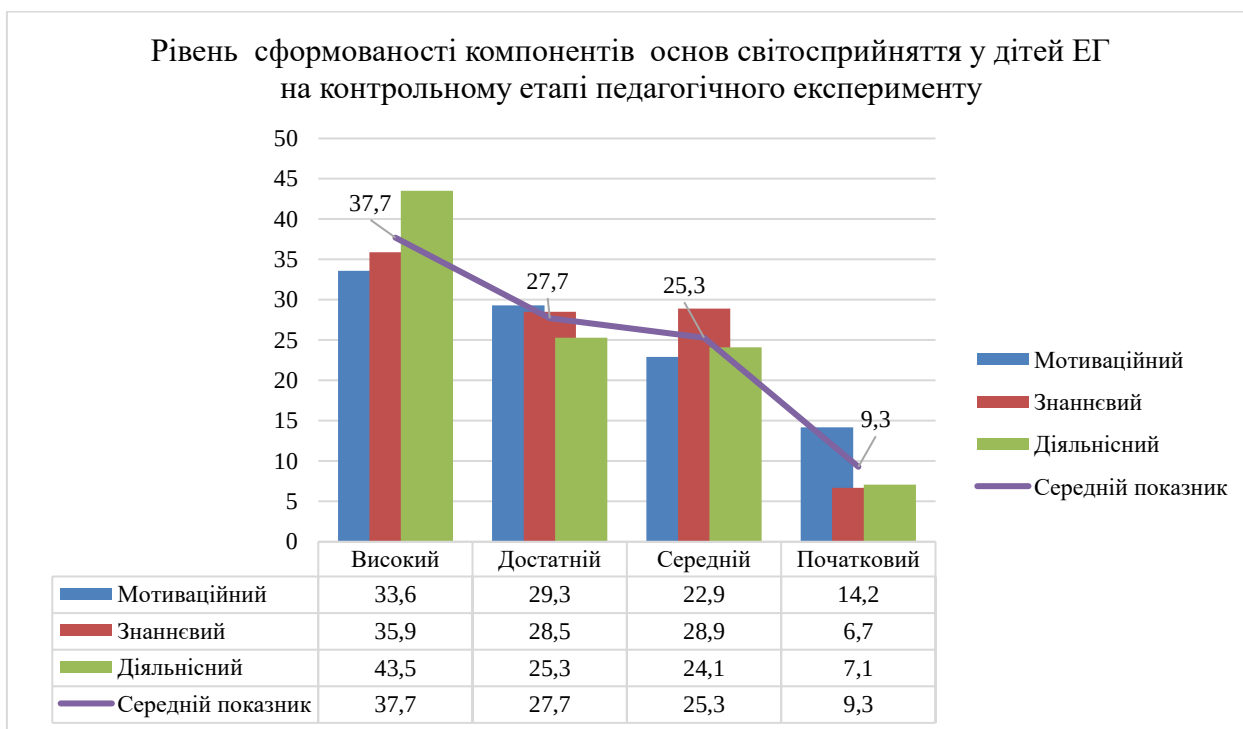


Рис. 5.2.7. Рівень сформованості компонентів основ світосприйняття у дітей ЕГ на контрольному етапі педагогічного експерименту

Порівняльний аналіз динамічного розвитку компонентів основ світосприйняття у дітей 5-8 років експериментальних і контрольних груп дає підстави зробити висновок, що завдяки експериментальному впровадженню теоретично розробленої, обґрунтованої структурно-функціональної моделі та комплексу *педагогічних умов* (створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології»; розвитку інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; формуванню педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами; забезпеченню наступності і безперервності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років) процес формування основ світосприйняття у дітей ЕЗО відбувався більш ефективно. Динаміка рівнів сформованості основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ на кінець

педагогічного експерименту представлена в таблиці 5.2.11 та на рисунку 5.2.8.

Таблиця 5.2.11

Динаміка рівнів сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років на кінець педагогічного експерименту (КГ та ЕГ)

Рівні сформованості	Контрольна група				Динаміка		Експериментальна група				Динаміка	
	Констатувальний етап		Контрольний етап				Констатувальний етап		Контрольний Етап			
	Абс.	(у %)	Абс.	(у %)	Абс.	(у %)	Абс.	(у %)	Абс.	(у %)	Абс.	(у %)
Високий	33	12,9	41	15,9	8	3	34	13,3	95	37,7	61	24,4
Достатній	35	13,9	44	17,4	9	3,5	34	13,4	70	27,7	36	14,3
Середній	89	35,0	84	33,2	-5	-1,8	90	35,7	64	25,3	-26	-10,4
Початковий	97	38,2	85	33,5	-12	4,7	95	37,6	24	9,3	-71	-28,3



Рис. 5.2.8. Динаміка рівнів сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років на кінець педагогічного експерименту (КГ та ЕГ)

Достовірність узагальнених результатів перевірили за допомогою критерію Пірсона: $\chi^2_{emn} = 25,969$, значення якого перевищує критичне, що підтверджує гіпотезу дослідження (табл. 5.2.12).

Таблиця 5.2.12

Узагальнені розрахунки критерію Пірсона χ^2_{emn} для виявлення рівнів сформованості основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ на кінець педагогічного експерименту

N	Емпірична частота, f_e	Теоретична частота, f_T	$(f_e - f_T)$	$(f_e - f_T)^2$	$(f_e - f_T)^2 / f_T$
1	15,9	26,8	-10,90	118,81	4,433
2	37,7	26,8	10,90	118,81	4,433
3	17,4	22,55	-5,15	26,52	1,176
4	27,7	22,55	5,15	26,52	1,176
5	33,2	29,25	3,95	15,60	0,533
6	25,3	29,25	-3,95	15,60	0,533
7	33,5	21,4	12,10	146,41	6,842
8	9,3	21,4	-12,10	146,41	6,842
Суми	200	200	-	-	25,969

Отже, ефективність впроваджених педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей ЕГ доведено:

$$\chi^2_{emn} = 25,969 \geq \chi^2_{кр} = \begin{cases} 7,815 & (p \leq 0,05) \\ 11,345 & (p \leq 0,01) \end{cases}$$

Як показав аналіз результатів дослідження, рівень сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років в експериментальній і контрольній групах на контрольному етапі педагогічного експерименту підвищився, але динаміка сформованості у контрольних групах нижча порівняно з експериментальною групою.

Порівняння даних констатувального та контрольного етапів

педагогічного експерименту показало: реалізація обґрунтованих педагогічних умов в ЕГ викликала позитивні зміни у структурі світосприйняття дітей 5-8 років: 95 дітей ЕГ (37,7%) з високим (пошуково-дослідницьким рівнем) сформованості основ світосприйняття усвідомлено позитивно ставляться до навколишнього світу, проявляють активний інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей, мають стійкі мотиви до пізнання навколишнього світу та сформовані цілісні знання за сферами; характеризуються стійкою актуалізацією ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім середовищем та високим рівнем сформованості особистого досвіду пізнання навколишнього світу. 70 дітей ЕГ (27,7%) характеризує переважно позитивне ставлення до навколишнього світу, достатня спрямованість на встановлення взаємодії з навколишнім середовищем та виражені мотиви до пізнання навколишнього світу, достатня цілісність знань за сферами життєдіяльності людини, виражений інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей; достатньо сформовані вміння оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх; виражений прояв ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім середовищем та достатній рівень особистого досвіду пізнання навколишнього світу.

Середній (елементарний) рівень сформованості основ світосприйняття характеризує 24 дитини ЕГ (25,3%) з емоційно-нейтральним ставленням до навколишнього світу, частково вираженими мотивами до пізнання навколишнього світу, *безсистемністю* знань за сферами життєдіяльності людини, відсутнім інтересом до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей; володінням прийомами розумової діяльності, недостатньо сформованими вміннями оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх; ситуативним проявом ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім середовищем і недостатнім рівнем сформованості

особистого досвіду пізнання навколишнього світу.

Варто зазначити, що початковий (адаптаційний) рівень сформованості основ світосприйняття проявили 24 дитини ЕГ (9,3%), у яких відсутнє емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу, не проявляються пізнавальні мотиви, відсутній інтерес до пізнання навколишнього світу, самого себе та інших людей; фрагментарність знань за сферами життєдіяльності людини, несформованість вмінь оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх; відсутній прояв ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім середовищем та особистий досвід.

Проведена контрольна діагностика засвідчила підвищення рівня інноваційної компетентності вихователів і вчителів ЕЗО завдяки впровадженню розроблених педагогічних умов. На кінець педагогічного експерименту більшість 80% педагогів ЕЗО переконані, що впровадження новацій та експериментів у педагогічній діяльності підвищили рівень сформованості дослідницьких умінь, зокрема: діагностичних – умінь визначати рівень сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років, рівень сформованості психолого-педагогічної компетентності батьків; аналітичних – умінь аналізувати умови, в яких здійснюється освітній процес, відстежувати ефективність впровадження інноваційної особистісно орієнтованої технології; проєктувальних – умінь прогнозувати власну педагогічну діяльність та моделювати освітній процес на основі інтегрованого підходу; конструктивних – умінь здійснювати планування освітнього процесу за сферами життєдіяльності людини «Людина і природа», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і суспільство», «Людина і Всесвіт»; комунікативних – умінь налагоджувати партнерську взаємодію в освітньому процесі з дітьми та їх батьками на основі співробітництва, співтворчості.

До професійних та особистісних якостей діяльності педагога, підготовленого до інноваційної професійної діяльності, відносимо такі:

- усвідомлення смислу й цілей освітньої діяльності в контексті актуальних педагогічних проблем сучасної школи;

- осмислена, зріла педагогічна позиція;

- уміння по-новому формулювати освітні цілі з предмета, певної методики, досягати й оптимально переосмислювати їх під час навчання;

- здатність вибудовувати цілісну освітню програму, у якій реалізовано індивідуальний підхід до дітей, ураховано освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири;

- співвіднесення сучасної йому реальності з вимогами особистісно орієнтованої освіти, коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності;

- здатність визначати індивідуальні здібності дітей і навчати відповідно до їх особливостей;

- уміння продуктивно, нестандартно організувати навчання й виховання, тобто забезпечувати досягнення дітьми результатів і стимулювати розвиток учнів на основі інноваційних технологій навчання;

- володіння технологіями, формами й методами інноваційного навчання, що передбачає вміння на основі особистого досвіду й мотивів вихованців бути співтворцем мети їхньої діяльності, зацікавленим і компетентним консультантом та помічником у співвіднесенні мети з результатом, використанні доступних для дітей форм рефлексії та самооцінки;

- здатність бачити, адекватно оцінювати, стимулювати відкриття та культурне самовираження вихованців;

- уміння аналізувати зміни в освітній діяльності, розвитку особистісних якостей вихованців;

- здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів.

Діагностика батьків на контрольному етапі свідчить про підвищення

їхньої психолого-педагогічної компетентності, зокрема: більшість батьків ЕГ (68%) на контрольному етапі педагогічного експерименту усвідомили необхідність: впливу на формування основ світосприйняття у дитини 5-8 років; знань пізнавальних потреб дитини; створення умов для активного пізнання дитиною навколишнього світу (перегляду пізнавальних програм, придбання дитячих енциклопедій, пояснення дитині під час прогулянок явищ природи, навчання спостережливості); спілкування з дитиною на теми пізнавального характеру; розвитку дитини (відвідування музеїв, театрів, екскурсії цікавими місцями міста).

Під час проведення психолого-педагогічних тренінгів з батьками на формувальному етапі педагогічного експерименту простежувалося підвищення педагогічних знань батьків та їх активна позиція щодо участі у формуванні основ світосприйняття у дитини як важливого чинника ціннісного ставлення до навколишнього світу.

Отже, порівняльний аналіз результатів контрольного етапу педагогічного експерименту, перевірених за допомогою методів математичної статистики, підтверджує гіпотезу про те, що впроваджена в освітній процес ЕЗО структурно-функціональна модель та педагогічні умови підвищили ефективність формування основ світосприйняття у дітей ЕГ.

5.3. Перспектива реалізації концепції інтегрованого підходу до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у Новій українській школі

Наукова категорія «перспективність», за С. Ожеговим, трактується як те, що може успішно розвиватися в майбутньому [10, с. 443]. У контексті проблеми дослідження, авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія є актуальною та такою, що здатна стати альтернативною освітньою

програмою реалізації змісту Базового компонента дошкільної освіти та Державного стандарту «НУШ», оскільки її освітня продуктивність доведена багаторічним практичним упровадженням в освітній процес закладів дошкільної та початкової освіти під час проведення педагогічного експерименту на регіональному та всеукраїнських рівнях. Інтегрована особистісно орієнтована технологія концептуально відповідає запитам українського суспільства щодо реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», метою якої є розвиток особистості дитини як активного суб'єкта пізнавальної діяльності і всебічної підготовки її до безперервного процесу освіти, саморозвитку та самовдосконалення протягом всього життя. На етапі розробки Міністерством освіти і науки концепції НУШ автор інноваційної особистісно орієнтованої технології спільно з керівниками експериментальних закладів освіти (ЗДО №139 та ЗЗСО № 50 м. Миколаєва) взяв участь у «круглому столі» за участю заступника міністра освіти П. Хобзея.

Під час участі у зазначеному заході нами було презентовано порівняльний аналіз концептуальних засад Нової української школи та авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології» (табл.5.3.1).

Таблиця 5.3.1

Актуальність авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології» професора Якименко С.І.

№ з/п	Концептуальні засади		
	Нова українська школа	Авторська орієнтована технологія	«Інтегрована особистісно орієнтована технологія» професора Якименко С.І.
1.	Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної	Формування ключових компетентностей у різних сферах життєдіяльності діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.	

	самореалізації дитини в суспільстві	
2.	Дитиноцентризм як вагомий чинник, який орієнтує навчально-виховний процес на потреби учня.	Задоволення пізнавальних потреб учня відповідно до вікових особливостей, підтримка високої пізнавальної мотивації дитини.
3.	Особистісно орієнтована модель освіти.	Особистісно орієнтована за змістом і діяльністю як учителя, так і учня.
4.	Світогляд особистості дитини закладається саме в закладах освіти	Системно і цілісно формує світогляд дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, реалізуючи світоглядну модель в освітньому процесі.
5.	Інтеграція навчального матеріалу в змісті споріднених предметів або у складі предметів у вигляді модулів.	Створює інтегроване активно-пізнавальне середовище навчання, виховання та розвитку дитини за сферами життєдіяльності людини: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і Всесвіт».
6.	Наскрізний процес виховання формуватиме цінності дитини.	Виховання засобами впровадження інтегрованого змісту освітнього процесу: виховання громадянина України з високорозвиненими етичними, естетичними, духовними людськими цінностями на основі досвіду пізнання навколишнього світу.

7.	Однією з ключових компетентностей учня, визначених концепцією нової школи, має стати вміння навчатись упродовж життя.	Одним із основних концептуальних положень інтегрованого підходу є спрямованість на розвиток особистості дитини як активного суб'єкта пізнавальної діяльності, а також його всебічна підготовка до безперервного процесу освіти, саморозвитку і самовдосконалення протягом усього життя.
8.	Вмотивований вчитель, що має свободу творчості й розвивається професійно.	Педагог не є пасивним транслятором змісту навчального матеріалу, а представляє творчу особистість, яку характеризують: ерудиція, любов до дитини, психологічна компетентність, розкутість, гуманістичне мислення, творчість, інноваційність, професійна мобільність.
9.	Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.	Активна співтворчість і співпраця всіх суб'єктів освітнього процесу, педагогізація родинного середовища дитини. Залучення батьків учнів до активної участі в освітньому процесі є концептуальним педагогічним кредо авторської технології.

Таким чином, здійснений порівняльний педагогічний аналіз дає підстави стверджувати, що в сучасних умовах реформування дошкільної та початкової освіти експериментальна технологія відповідає у повній мірі концептуальним засадам «Нової української школи». Наша наукова позиція полягає у тому, що авторська особистісно орієнтована технологія є цілком конкурентоспроможною та перспективною у контексті активного концептуального реформування Нової української школи. Наукова категорія «перспективність», за С. Ожеговим, трактується як те, що може успішно

розвиватися у майбутньому [10, с. 443].

З метою забезпечення варіативності освітніх програм НУШ за новим державним стандартом початкової освіти за ініціативи автора та за участі педагогів-експериментаторів та викладачів кафедри початкової освіти було розроблено дві варіативні освітні програми (Додатки К).

Метою освітньої програми для дітей старшого дошкільного віку «Світ, в якому я живу» є створення оптимальних умов для повноцінного проживання дитиною дошкільного дитинства, формування основ базової культури особистості, підготовки дитини до життя у сучасному суспільстві, до навчання у школі, формування основ світогляду. Програма структурована на інтегрованому підході, який базується на об'єднанні п'яти сфер життєдіяльності: Людина і природа, Людина і суспільство, Людина і культура, Людина, наука і техніка, Людина і Всесвіт (автор інтегрованої технології – професор Якименко С. І.). Інтегрований підхід є стрижневим і відображає реалізацію ідей взаємозв'язку і взаємодії у будь-якому з компонентів освітнього процесу, що веде до підвищення його цілісності. Такий підхід орієнтує педагогів не лише на отримання дитиною певної суми знань, а й на встановлення тісних зв'язків між об'єктами та явищами навколишньої дійсності, усвідомлення сутності морально-етичних норм та необхідності їх дотримання, розуміння дитиною себе як індивідуальності, своїх здібностей та можливостей, набуття емоційно-ціннісного досвіду, бачення світу в його розмаїтті, здатності дитини використовувати здобуті знання у практичній діяльності. Інтегровані наскрізні змістові модулі навчання, які є складовими сфер життєдіяльності і відображають провідні соціально й особистісно значущі ідеї. Зміст Програми викладений в освітніх лініях, які розкриваються через змістові лінії.

Змістові лінії співвідносяться з ключовими компетентностями дошкільної освіти і забезпечують створення умов для саморозвитку і самонавчання кожної окремо взятої дитини у формуванні її життєвої компетенції. Навчання по змістових лініях реалізується через актуалізацію

відповідних знаннєвих, діяльнісних і ціннісних компонентів. В освітній програмі очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності сформульовано в термінах компетентнісного підходу: знаннєвий компонент – називаю, розумію, знаю тощо; діяльнісний – вмію, розрізняю, порівнюю, описую, класифікую, маю навички тощо; ціннісний – усвідомлюю, аналізую, оцінюю, роблю висновки тощо. Інтегрований підхід до реалізації змісту освітньої програми дає змогу педагогам-практикам відійти від традиційної системи занять, зробити акцент на наданні дитині свободи вибору та самостійності у різних сферах життєдіяльності, сформувати життєву компетенцію дошкільника. Лише за такого підходу ми можемо говорити про тісну наступність, перспективність, та спадкоємність між двома ланками освіти: дошкільною та початковою.

Життєва компетенція дошкільника, його дошкільна зрілість вважаються достатніми, якщо дитина навчиться сама давати собі раду в житті, обслуговуватиме себе, відстоюватиме свою думку, вільно користуватиметься здобутими інтегрованими знаннями у своїй життєдіяльності, легко вступатиме в контакт з дорослими та ровесниками, володітиме базовими якостями, такими, як самостійність, працелюбність, людяність, розсудливість, відповідальність, креативність.

Освітню програму початкової освіти «Світ, в якому я живу» розроблено на підставі Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87) [12] та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.) [8]. Освітня програма початкової освіти «Світ, в якому я живу» [12] ґрунтується на принципах цілісності, наступності, системності та варіативності змісту, органічної єдності національних і загальнолюдських цінностей; на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного, інтегрованого та компетентнісного підходів. Освітня програма покликана стати одним з інструментів упровадження засадничих ідей особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів у повсякденну практику, що досягається шляхом: розкриття потенціалу освітніх

галузей для формування ключових компетентностей; зменшення обсягу фактологічного матеріалу на користь практичної діяльності; формулювання очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності: знаннявий, діяльнісний, ціннісний компоненти; введення наскрізних змістових модулів навчання; розкриття змістових ліній через п'ять сфер життєдіяльності людини: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і Всесвіт»; формування змісту за лінійно-концентричним принципом навколо змістових ліній.

У рамках реформування системи освіти в Україні та впровадження положень Нової української школи з 01 вересня 2017 року в ЕЗЗЗО №50, 57, м. Миколаєва відповідно до наказу департаменту освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації № 575 від 23.08.2017 р. розпочато реалізацію дослідно-експериментальної роботи регіонального рівня за темою «Упровадження технології інтегрованого навчання у початковій школі на засадах ідей та положень Нової української школи». Авторська технологія цілком відповідає педагогічним ідеям реалізації єдиної лінії гармонійного розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової шкільної освіти та принципів перспективності та наступності у процесі формування основ цілісного світогляду здобувачів дошкільної і початкової освіти, надання педагогічному процесу цілісного і послідовного характеру на основі пріоритетності особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, інтегрованого, середовищного підходів. На початку дослідно-експериментальної роботи було розроблено план-проект реалізації II етапу теми «Упровадження технології інтегрованого навчання у початковій школі на засадах ідей та положень Нової української школи» в 2018-2019 н.р.» та визначено напрями діяльності педагогічного колективу. Для реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи педагогічним колективом було проведено контент-аналіз педагогічного досвіду за темою експерименту та проведено систему заходів: апробовано та внесено корективи до навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в ЕГ з урахуванням завдань дослідно-

експериментальної роботи (розроблено календарно-тематичне та перспективне планування за сферами життєдіяльності); проведено методичні заходи:

- методичну екскурсію «Освітнє середовище: навчання по-новому, гра по-новому в освітньому просторі НУШ» (26.11.2018р.);
- психологічний воркшоп «Учень Нової української школи: особливості психологічного супроводу» (03.12.2018р.);
- рефреш-тренінг «Медіакомпетентність вчителя у сучасному цифровому та медіапросторі» (10.12.2018р.);
- тренінг для вчителів початкових класів з питання «Медіазасоби у процесі реалізації принципу інтеграції у початковій школі. Підвищення навчальної мотивації в сфері оволодіння комунікаційними технологіями – GR-код» (17.12.2018р.);
- тренінг для вчителів англійської мови з питання «Медіазасоби у процесі вивчення англійської мови з використання змісту сфер життєдіяльності людини» (24.12.2018 р.);
- засідання педагогічної ради «Оновлення педагогічним колективом школи освітнього середовища засобами використання медіаресурсів на I рівні здобуття учнями повної загальної середньої освіти» (10.01.2019 р.);
- розглянуто на засіданнях МО вчителів початкових класів питання інтеграції змісту початкової освіти в умовах реалізації Концепції НУШ;
- проведено методичні заходи на базі школи для вчителів початкових класів міста:
- педагогічну майстерню «Створення інтегрованого освітнього простору в умовах впровадження освітньої програми «Світ, в якому я живу» (авт. Якименко С.І.) – 13.11.2018 р.;
- засідання творчої лабораторії розвитку початкової освіти з питання: «Біоніка як джерело конструкторської ідеї дитини в процесі пізнання навколишнього світу» – презентовано інтегрований день за темою «Дивосвіт» - 15.05.2019р.; [38]. (Додаток X)

– спільне засідання творчої групи вчителів початкових класів, які впроваджують Концепцію НУШ та вихователів закладу дошкільної освіти №139 (4 квітня 2019 р.).

З метою підвищення рівня інноваційної компетентності в рамках педагогічного експерименту в 2018-2019 н.р. педагоги-експериментатори взяли активну участь у таких методичних заходах:

– презентація досвіду експериментальної діяльності вчителя-експериментатора на обласному семінарі для завідуючих методичними кабінетами відділів освіти Миколаївської області в НМЦ (19.09.2018 року);

– участь вчителя-експериментатора в засіданні університету знань методистів початкової освіти з проблеми «Використання стратегій розвитку критичного мислення в освітньому процесі в початковій школі» (29 листопада 2018 р.);

– у тренінгу «Методика розвитку критичного мислення учнів початкової школи» за програмою професійного розвитку вчителів освітньої платформи «Критичне мислення» (16 лютого 2019 р.); у засіданні фокус-групи «Інтеграція в освітньому процесі. Тематичний підхід» на базі НМЦ (28 лютого 2019р.); в засіданні студії педагогічної творчості «Моя Батьківщина – Україна» на базі кафедри дошкільного та початкового навчання МНУ ім. В. Сухомлинського (16 квітня 2019р.);

– у засіданні обласної науково-методичної лабораторії з питань розвитку початкової освіти «Формування наскрізних умінь у молодших школярів на засадах інтегрованого навчання» (17 квітня 2019р.). З метою формування інноваційного стилю діяльності педагогів початкової школи досвід дослідно-експериментальної роботи в 2018-2019 н.р. було презентовано в науково-методичному журналі «Учитель початкової школи» [71].

Підвищення професійної компетентності педагогів-експериментаторів з реалізації концептуальних ідей НУШ засобами реалізації варіативної освітньої програми «Світ, в якому я живу» в ЕЗО у 2020 році в рамках участі у регіональному пілотному проєкті було проведено такі методичні заходи:

- консультативно-тренінговий семінар «Діалогова взаємодія в освітньому процесі НУШ як новий методологічний підхід до його побудови»;
- психологічна концепт-презентація «Особливості психологічного супроводу педагога НУШ»;
- фуд-корд з питання «Побудова особистісної персональної траєкторії розвитку педагога»;
- методична локація «Сучасні технологічні рішення як інструменти дослідницької діяльності в умовах реалізації інтегрованих підходів в НУШ»;
- методична локація «Сучасні технологічні рішення як інструменти дослідницької діяльності в умовах реалізації інтегрованих підходів у НУШ».

У ході реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи в ЕЗЗСО працювала творча група, робота якої була направлена на вивчення, відбір й проведення психологічних діагностичних методик та проведення педагогічної діагностики серед учасників експерименту. Маючи вже досвід впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології в початкових класах, педагог-експериментатор спрямовувала свою педагогічну діяльність на здійснення нових педагогічних відкриттів, створення творчої атмосфери, модернізацію форм, методів та засобів формування основ світосприйняття у дітей молодшого шкільного віку (1-2 клас), впровадження методики співучительства, а головне – на реалізацію принципу рівноправного діалогу між учителем та учнями.

Отже педагог-експериментатор, працюючи за варіативною освітньою програмою «Світ, у якому я живу», демонструє педагогічні дії, ініціюючи дії учнів, корегуючи та консультуючи їх, знаходить способи включення всіх дітей у процес пізнання навколишнього світу, створює умови для набуття дітьми життєвого досвіду, є надійним партнером учнів та їх батьків; ставить конкретну, чітко сформовану, вимірювальну, реальну, можливу для

досягнення SMART-мету.

Важливо зазначити, що досягненням автора та колективів ЕЗО стало нагородження Державною премією України у галузі освіти в номінації «Дошкільна та початкова освіта» (Указ Президента України від 02.10.2020 року № №418/2020) за представлену на конкурс комплексно-прикладну роботу з теми: «Нова українська школа»: реалізація принципів наступності та перспективності між дошкільною та початковою освітою засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології», метою якої була практична реалізація розвитку дошкільної та початкової освіти в умовах реформування загальної середньої освіти на засадах Концепції Нової української школи на основі пріоритетності особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, інтегрованого, середовищного підходів та забезпечення реалізації принципів наступності та перспективності формування цілісного світогляду здобувачів дошкільної та початкової освіти засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології».

Зазначені вище варіативні освітні програми «Світ, в якому я живу» реалізуються засобами впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології, яка представлена трьома практичними результатами: науковим: розроблено цілісну концепцію її впровадження в освітній процес; процесуально-дієвим: розроблено технологію інтеграції змісту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі на основі програмно-методичного забезпечення; процесуально-описовим: розроблено Модель впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології розвитку, навчання і виховання дошкільника та молодшого школяра. «Світ, в якому я живу» – інтегрована особистісно орієнтована технологія. На нашу думку, технологія «Світ, в якому я живу» дає можливість: сформувати в учня вміння цілісно сприймати світ, узагальнювати, розмірковувати, порівнювати; розкрити численні зв'язки навчального матеріалу з дійсністю; залучити до діяльності одночасно велику кількість дітей; допомогти кожній дитині розкрити свої кращі риси. Перспективне планування занять за технологією

«Світ, в якому я живу» пропонується складати на рік. При цьому обов'язково слід передбачити розкриття тем з різних сфер діяльності людини: «Людина – природа», «Людина – Всесвіт», «Людина – культура», «Людина – наука, техніка», «Людина – суспільство». Планування навчально-виховної роботи на місяць здійснюється за змістовими модулями, як-от «Жива природа», «Нежива природа» тощо.

Роботу за модулями вчитель має спрямувати у таких напрямках:

- формування реалістичних уявлень про неживу та живу природу, явища природи і зв'язки між ними;
- розвиток допитливості, спостережливості, логічного та абстрактного мислення;
- стимулювання бажання пізнавати навколишній світ у дослідницькому середовищі;
- формування основ світогляду.

Планування інтегрованого змісту освітнього процесу в початковій школі здійснюється за освітніми галузями «Мовно-літературна», «Математична», «Природничка», «Технологічна», «Соціальна і здоров'язбережувальна», «Громадянська та історична», «Мистецька», «Фізкультурна».

Проілюструємо на прикладі технологію реалізації інтегрованого змісту освітнього процесу у 1-му класі, який навчається за освітньою програмою «Світ, в якому я живу».

Фрагмент сценарію інтегрованого дня у 1-му класі «Вода – джерело життя». Сфера життєдіяльності людини – «Людина і природа». Змістовий модуль – «Світ, у якому я живу». Підтема змістового модуля – «Нежива природа». Світоглядне поняття – вода в різних станах (твердий, рідкий, газоподібний). Час проведення – листопад (9-й навчальний тиждень). Дотримуючись принципу наступності, педагог при розробленні сценарію дня має враховувати ті уявлення про воду, які діти набули в дошкільний період. На основі цих попередніх здобутків він окреслює результати, яких учні мають досягти, опрацювавши тему.

Новим для початкової школи є етап інтегрованого дня «ранкова зустріч». Він дає змогу налаштувати дітей на позитивний лад, виявити їхні знання з теми й мотивувати до її подальшого вивчення. Ранкову зустріч за пропонованою темою вчитель організувала на подвір'ї закладу освіти, запропонувавши дітям здійснити спостереження за росою.

Мета. Розширити уявлення учнів про характерні особливості роси та її корисність.

Учитель вранці звертає увагу дітей на росу й залучає їх до бесіди.

Орієнтовний зміст бесіди.

– Що з'явилося на траві та кущах?

– Що таке, на вашу думку, роса?

– Звідки вона з'явилася?

– Звідки випаровується вода?

– На що схожа роса? (На намистинку, краплинку, діамант, кульку, гудзичок, монетку).

Аби спонукати дітей до творчості, можна запропонувати пограти у рими – дібрати слова, що римуються з переліченими раніше назвами об'єктів, до яких подібна роса. (Наприклад: краплинка – намистинка).

Попередньо підготовлений учень читає вірш про росу.

Ранкові росинки

Зібрались росинки на листі,

Прозорі перлинки і чисті.

Упали на землю ранкову

Впустило їх листя додолу.

Корінням ввібрали їх верби,

І знову вертались доверху.

Ще вище, дістались... до хмари:

Говорять, що там побували.

Відтоді як дощиком стали,

їх чисті струмочки вітали.

А зранку усі розбрелися...

Росинками впали на листя.

Зібрались росинки на листі...

Андрій Гагін

Далі вчитель пропонує дітям струсити собі в долоньки росинки і вмити личка, розповідає про цілющі властивості роси, про народний звичай «купання в росі» на Юр'їв день і збирання роси. Орієнтовний зміст повідомлення. Шостого травня українці відзначають народне свято – Юр'їв день. До цього дня селяни завершують сівбу ярових зернових культур, а озимина вже гарно кущиться. Здавна існувала така традиція: якщо у землі було достатньо вологи, на межах закопувати великодні хлібці та крашанки й молилися святому Юрію, просячи, щоб захистив майбутній урожай від граду.

До нас дійшло прислів'я: «Святий Юрій полем ходить, хліб-жито родить, росу випускає». Юр'єва роса, за народними віруваннями, мала велику цілющу силу. Її збирали в окремі посудини, а потім використовували для лікування різних хвороб. Нею також освячували господарські будівлі, худобу. Вважали, що посіви, скроплені Юр'євою росою, краще ростимуть і даватимуть багатший урожай. Юрій, у народній уяві, – покровитель скотарства і хліборобства. Худобу на Юрія ще до сходу сонця виганяли у поле, на «Юр'єву росу», бо «Юрій Божим ключем відкриває в той час землю і благословить її на добротинність». Вважали, що худоба, яка випасалася на «Юр'євій росі», ніколи не хворітиме.

Учні повторюють веснянку за вчителем й імітують дії, про які йдеться у вірші.

...Юрій матір кличе: «Та подай, мати, ключі відімкнути небо, Відімкнути небо – випустити росу, Випустити росу – дівочу красу.

Дівоча краса, як літня роса –

В меду потопає, з вином виринає».

Оскільки для першокласників, як і для дітей старшого дошкільного віку, провідною діяльністю є ігрова, то впродовж інтегрованого дня доцільно

провести з учнями кілька ігор з теми.

Дидактична гра «Де є вода?»

Завдання: назвати різні природні об'єкти, що містять воду.

Дидактична гра «Смислові пари».

Аби уточнити та закріпити знання дітей про взаємозв'язок різних явищ природи з водою, педагог пропонує дібрати слова-картинки, пов'язані між собою за смислом.

Наприклад: Риба – річка, хмарка – краплини дощу, сніговик – сніжинка тощо.

Малорухлива гра «Веселі крапельки».

На вигук ведучого «Сонце!» діти імітують рух крапель угору (Сонце нагріло воду, і краплинки вологи перетворилися на пару й почали підніматися у повітря). На слово «Місяць!» – демонструють, як крапельки води опускаються вниз (бо ввечері повітря стає холодним, і краплинки важчають, осідають на траву, дерева, квіти). Оскільки в основі формування компетентності молодших школярів у галузі природничих наук лежить діяльність, спрямована на вироблення вміння формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, доцільно спонукати учнів до ведення спостережень, порівняння явищ природи та висловлювання своїх міркувань. Відповідно до теми дня, вчитель може запропонувати дітям висловитися з таких питань.

– «Доторкніться до росинок. Які вони на дотик?» (При цьому важливо акцентувати увагу на тому, що вода холодна).

– «Де іще вам доводилося бачити краплинки» (Обов'язково слід спонукати дітей до називання таких варіантів: роса, краплинки дощу, краплинка, що залишається після танення сніжинки, краплинка води з крана та краплинки на трубах холодної води у ванній кімнаті).

– «Як ви гадаєте, чи всі ці краплинки утворюються однаково?»

На цьому етапі учні мають побачити, що природа краплин може бути різною: дощ і сніг – це опади; з крана тече вода, яку накачують з річки або

підземних джерел насосами; а краплинки на трубах і роса – зовсім інше природне явище, до розуміння якого повинен підвести дітей учитель). Обговорення цих питань – підґрунтя для пояснення змісту природного явища «роса». Використовуючи знання дітей про те, що вода може перебувати у трьох станах, педагог може розкрити його таким чином: «у ванній кімнаті гаряча вода перетворюється на пару й піднімається у повітря. Коли ж вона потрапляє на холодну трубу, температура її знижується, і відбувається зворотний процес – пара перетворюється на воду. Подібний процес відбувається і в природі: вдень під сонячним промінням вода з різних об'єктів випаровується, коли ж уночі вони охолоджуються, пара, що до них дотикається, знову переходить у рідкий стан – воду. Таке природне явище і називають росою. Саме тому роса ніколи не буває теплою – з підвищенням температури повітря вона знову переходить у газоподібний стан».

З метою формування у дітей критичного мислення та вмінь обґрунтовувати свою думку, доцільно залучати дітей до обговорення проблемних питань. Наприклад:

Педагог пропонує дітям поміркувати й висловитися щодо питання «Роса – це добре чи погано?» Додатково можна організувати роботу ще за кількома напрямками:

- людинознавство (з'ясувати, яку роль відіграє вода в організмі людини);
- краєзнавство (розширити уявлення учнів про водні ресурси рідної Миколаївщини);
- профорієнтаційна діяльність (ознайомити з професією кораблебудівників).

Отже, інтегрований підхід, покладений в основу освітнього процесу, дозволяє вчителю, з одного боку, розчленовувати загальну інтегровану задачу на ряд задач, з іншого – зв'язати в одне ціле засвоєні знання із набутими, встановлювати зв'язки при порівнянні відношень між одиницями навчального матеріалу;

- практична реалізація інтегрованих зв'язків дозволяє дітям виробляти навички переносу дій на нові ситуації, використовувати в нових умовах раніше засвоєні знання в природному середовищі;

- інтеграція знань і видів діяльності дозволяє значною мірою з урахуванням вікових особливостей дітей підвести до розуміння цілісності навколишнього світу;

- логічна структура інтегрованого освітнього процесу зумовлює тісну, неперервну взаємодію видів діяльності суб'єктів цього процесу.

Ми прийшли до висновку, що філософське осмислення стану педагогічної науки та освітньої практики в контексті системних і докорінних змін в освітній галузі, орієнтація на розвиток особистості, відмова від авторитаризму в педагогічному спілкуванні, використання компетентнісного підходу в процесі конструювання змісту освіти, оптимізація взаємозв'язку педагогічної науки і практики доведено у практичній взаємодії автора та експериментальних закладів освіти.

Варіативна освітня програма «Світ в якому я живу», технологічним інструментом якої є авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія, відповідає концептуальним засадам Нової української школи, згідно з якими ключовою має бути саме предметна інтеграція або технологія інтегративного навчання на основі синергетичного підходу до освітнього процесу [12].

Результати педагогічного дослідження дають підстави зробити наступні висновки:

По-перше, педагоги експериментальних закладів дошкільної освіти та початкової школи позитивно сприйняли варіативну освітню програму «Світ в якому я живу» та авторську інтегровану особистісно орієнтовану технологію в умовах концептуальних змін змісту, технологій та методів освітнього процесу як інноваційну та продуктивну завдяки можливості свободи вибору методики, стилю і засобів організації освітнього процесу з метою виявлення творчих індивідуальних здібностей здобувачів дошкільної та початкової освіти в поєднанні з партнерською взаємодією

на основі інтегрованого змісту.

По-друге, педагоги-експериментатори відзначили, що авторська освітня технологія є ефективним інструментом інтеграції змісту, методів освітнього процесу у сфері дошкільної та початкової освіти та яку слід впроваджувати і розвивати на основі принципів безперервності та наступності. Завдяки впровадженню авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології вдосконалено інструментальні засоби безперервної дошкільної та початкової освіти, орієнтовані на формування основ світогляду дитини. Крім того, педагоги висловилися за позитивну перспективу в цілому застосування в освітньому процесі варіативної освітньої програми «Світ в якому я живу», підкресливши особливу актуальність реалізації інноваційних методів інтеграції освітнього процесу.

Отже, дослідження проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років дозволяє стверджувати про високий ступінь актуальності й затребуваності в сфері дошкільної та початкової освіти варіативної освітньої програми «Світ в якому я живу» (для старшої групи закладу дошкільної освіти та 1-2 класу початкової освіти), а також констатувати, що зазначена освітня програма не тільки покращує якість освіти, а й підвищує рівень її конкурентоспроможності.

Процес впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології є не тільки затребуваним, але і взаємообумовленим: з одного боку, педагоги з інтересом ставляться до технологічної інновації в освітньому процесі, а з іншого в рамках наукових досліджень розроблено, концептуально обґрунтовано авторську освітню технологію як ефективний засіб реалізації ідей НУШ.

Важливо зазначити, що авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія протягом двадцяти років активно модернізується як автором, так і завдяки педагогічному досвіду практиків і має великий освітній потенціал розвитку і подальших перспектив в сфері дошкільної та початкової освіти.

Висновки до п'ятого розділу

На формувальному етапі дисертаційного дослідження нами впроваджено в освітній процес експериментальних закладах освіти авторську структурно-функціональну модель та педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. В експериментальних закладах освіти спільно з керівниками, методичною службою, практичним психологом та педагогами побудовано внутрішню структуру процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років на основі цілісності процесу реалізації змісту блоків авторської структурно-функціональної моделі відповідно до їх функціонального призначення та взаємного доповнення.

Експериментально доведено, що впроваджені в освітній процес експериментальних закладів освіти педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років (створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології; розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; формування педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами; забезпечення наступності і безперервності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років) суттєво вплинули на якісну та кількісну динаміку сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років експериментальної групи.

Порівняння отриманих результатів на початку та наприкінці педагогічного експерименту дало змогу зафіксувати динаміку змін, що відбулися у кількісному розподілі дітей 5-8 років контрольної та експериментальної груп. Так, високого рівня сформованості основ світосприйняття досягли 37,7 % дітей експериментальної групи (на констатувальному етапі – 13,3 %; показник зріс на 24,4 %), достатній рівень виявили у 27,7 % дітей (на констатувальному етапі у – 13,4 %; показник зріс на

14,3 %), на середньому рівні залишилося 25,3 % (було – 35,7 %; показник зменшився на 10,4 %), на початковому рівні – 9,3% , що на 28,3% менше ніж на констатувальному етапі. У контрольній групі високого рівня сформованості основ світосприйняття досягли 15,9% дітей (на констатувальному – 12,9 %; показник зріс на 3,0%), достатній рівень виявили у 17,4 % дітей (на констатувальному етапі у – 13,9 %; показник зріс на 3,5 %), на середньому рівні залишилося 33,2 % (було – 35,0 %; показник зменшився на 1,8 %), на початковому рівні – 33,5% , що на 4,7% менше у порівнянні з результатами констатувального етапу педагогічного експерименту.

Як показав аналіз матеріалів дослідження, рівень сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років в експериментальній і контрольній групах на контрольному етапі педагогічного експерименту підвищився, але динаміка сформованості у контрольних групах значно нижча порівняно з експериментальною групою. З метою порівняння емпіричних розподілів між рівнями сформованості основ світосприйняття у дітей КГ та ЕГ та визначення достовірності відмінностей показників досліджуваного феномена нами застосовано статистичний критерій однорідності К. Пірсона (χ^2).

Отже, результати дослідження засвідчили ефективність визначених нами педагогічних умов, розробленої педагогічної моделі виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до людей похилого віку.

З метою обґрунтування перспективності зазначеної технології здійснено порівняльний аналіз концептуальних засад виховання та розвитку світогляду у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, визначеним основними нормативними документами про освіту, Базовим компонентом дошкільної освіти, Державним стандартом початкової освіти та авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології в умовах реформування загальної середньої освіти на засадах Концепції Нової української школи. Доведено, що авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія в сучасних умовах реформування початкової освіти є актуальною, перспективною та відповідає у повній мірі концептуальним положенням

«Нової української школи» щодо виховання та розвитку дитини 5-8 років.

Основний зміст п'ятого розділу викладено у таких наукових працях автора: [4; 18; 19; 20; 26; 28; 32; 33; 35; 36; 37; 43; 45; 46; 52; 56; 57; 58; 59; 62; 63; 60; 65; 66; 67; 68; 70; 83; 84; 86; 87; 89; 94; 95; 96].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО П'ЯТОГО РОЗДІЛУ

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. К. : Світич. 2009. 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А. М. Богуш; автор. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. К., 2012. 30 с. (Спец. випуск журн. «Вихователь-методист дошкільного закладу»).
3. Войцехівський М. Ф. Абетка Харчування. Їмо правильно! Робочий зошит для учнів. К. 2018 32 с. https://www.abetka-healthykids.com.ua/download_zoshit/zoshit_dlya_3_klasu_200_78bff76193e3d63a8b1dcc67389012d.pdf
4. Впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології в освітнє середовище закладу дошкільної освіти та закладу загальної середньої освіти І ступеня: наступність та перспективність: навчально-методичний посібник / С. І. Якименко. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 501 с.
5. Гільберг Т. Г., Юхимович О. А. Зошит-посібник з фінансової грамотності. Фінансова абетка. 2 клас. Київ: Генеза, 2017. 80 с.
6. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
7. Забезпечення наступності та безперервності освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та початкової школи: методичний посібник / С. І. Якименко. Вінниця :ТОВ «Друк», 2021. 505 с.
8. Концепція початкової освіти // Початкова школа. 2016. № 6. С. 1–4. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
9. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016 URL:

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

[app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf](https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf).

10. НУШ та інноваційні технології в початковій школі URL: [//www.pedrada.com.ua/article/2251-nush-ta-nnovatsyn-tehnolog-v-pochatkovy-shkol](http://www.pedrada.com.ua/article/2251-nush-ta-nnovatsyn-tehnolog-v-pochatkovy-shkol)

11. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Москва : Русский язык, 1986. 798 с.

12. Освітня програма початкової освіти «Світ, в якому я живу» / упоряд. Якименко С. І. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. 100 с.

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text>

14. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5ff/ec2/5a1/5ffec25a12343405202526.pdf>.

15. Сидоренко Е.В. Метод математической обработки в психологии. Санкт-Петербург: Речь, 350 с.

16. Типові освітні програми URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditej-u-specialnih-zakladah-osviti/osvita-ditej-z-osoblivimi-potrebami/navchalni-planu>

17. Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf>

18. Якименко С. И. Формирование эстетических основ мировоззрения младших школьников: теория и практика. Современные исследования социальных проблем: Материалы III Общероссийской научно-практической конференции с международным участием. Вып. 1. Красноярск: Научно-инновационный центр, 2011. С.102 – 106

19. Якименко С. І. Авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія – продуктивна технологія наступності дошкільної та початкової освіти. Методичний вісник кафедри початкової освіти «Реформування початкової школи: проблеми та перспективи»: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. К. Б. Авраменко. Миколаїв: СПД Румянцева, 2018. Вип. 8. С. 63 – 67.

20. Якименко С. І. Безперервність і наступність початкової школи з дитячим садком – запорука успішності дитини. Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти» (25-26 березня 2015 року). Житомир, 2015. С.197–201

21. Якименко С. І. Використання вчителем гри в навчально-виховному процесі початкової школи як засобу, що формує світогляд першокласників. Інтеграція структури та змісту початкової освіти: матеріали Міжнародної наук.- метод. конф. Херсон, 9–10 квітня 2003 р. Херсон, 2003. С. 8 – 15.

22. Якименко С. І. Впровадження інтегрованої технології в освітній процес школи І ступеня. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 67. Херсон: ХДУ, 2015. С. 483 – 488.

23. Якименко С. І. Інтеграція змісту освітнього процесу як головний чинник формування основ гармонійного світосприйняття у дітей 5-8 років. KELM (Knowledge Education Law Management). №6 (34), 2020.

24. Якименко С. І. Інтегрована система – система розвитку, навчання і виховання: зб. наук. Пр. Нові технології навчання / Редкол: Б.І. Холод (гол. ред.) та ін. Київ: НМЦВО, 2000. Вип.28. С. 119–130.

25. Якименко С. І. Конструювання інтегрованого змісту навчального процесу в початкових класах. Творча особистість вчителя: проблеми, теорії і практики: зб. наук. пр. К.: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. Вип. 4. С.292–296.

26. Якименко С. І. Міфологія у духовному розвитку дітей молодшого шкільного віку як засіб формування світогляду. Морально–духовний розвиток

особистості в сучасних умовах: Зб. наук. пр. В 2 кн. К.: і-т пробл. вих. НАПН України, 2000. Кн. 2. С.175–180.

27. Якименко С. І. Модель інтеграції змісту освіти в дитячих закладах та в школі І ступеня. Вересень. 1996. № 1. С. 42.

28. Якименко С. І. Особистісно орієнтований підхід до формування світогляду молодших школярів на засадах впровадження інтегрованої технології: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Оновлення змісту та форм дошкільної та початкової освіти». Миколаїв, 2003. С. 168–172.

29. Якименко С. І. Особистісно орієнтований підхід до формування світогляду молодших школярів засобами інтегрованих знань у теорії і практиці: зб. наук. пр. / Одеса: Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, 2002. Вип. 8 – 9. С. 15–23.

30. Якименко С. І. Педагогічне моделювання процесу формування основ світосприйняття у дітей 5–8 років. New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters : Collective monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. 864 p. С. 378–396

31. Якименко С. І. Педагогічний консалтинг «якість освіти як вектор емоційного благополуччя дитини дошкільного віку. Сучасний дитячий садок – емоційно-інтегрований простір, що окриляє дитину» Авторська інтегрована особистісно-орієнтована технологія. Емоційне благополуччя як критерій якості освіти. Спец випуск за матеріалами Всеукраїнського Дня Дошкілля. *Дитячий садок*. 2010. № 21–23 (549-551). С. 73–75.

32. Якименко С. І. Педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах». № 72. Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020. С. 139–143.

33. Якименко С. І. Реалізація принципу наступності формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Матеріали міжнародної науково-практичної

конференції «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи. (20-21 листопада 2020 року), Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. С. 63–66.

34. Якименко С. І. Світогляд як інтегроване засвоєння дійсності. Вересень. 1998. № 1–2. С. 50–56.

35. Якименко С. І. Формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: теорія і практика: монографія. Вінниця: Вид-во ФОП Кушнів Ю. В., 2021. 301 с.

36. Якименко С. І. Формування світогляду в учнів першого класу шестирічного віку засобами правових знань: матеріали конференції. «Громадянська освіта в Україні: досвід, пошуки, перспективи». Ніжин, 2002. С. 94–95.

37. Якименко С. І. Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі Нової української школи. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. № 3 (62). С. 358–363.

38. Якименко С. І. Я громадянин світу. *Початкова освіта*. 2010. № 7 (535). С.15–21.

39. Якименко С. І., Голян Л. П. Інтегроване планування: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2009. 168 с. (Сер.: Віконечко в світ).

40. Якименко С., Вовк В., Мацур К., Семенова Г. Інтегрований навчальний день у 1 класі на основі співучителювання. Початкова школа. 2019. № 3 (597). С. 25–30.

41. Якименко С., Дячук В., Бондар А., Йосипенко О., Кошова М. Сценарій інтегрованого дня (1 клас). Початкова школа. №4 (610). 2020. С. 48–53.

42. Якименко С.И. Проект интегрированной образовательной программы «Мир вокруг меня» для ДООУ. Педагогика. Проблематика, наработки, инновации, практика, теория: сборник научных докладов. 2015. Ч. I. С. 72–75.

43. Якименко С.І. Авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія у забезпеченні наступності і перспективності у навчанні старших дошкільників та молодших школярів. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога» (28-29 квітня 2020 року). Херсон. 2020. С. 511–515.

44. Якименко С.І. Безперервність і наступність початкової школи із дитячим садком – запорука успішності дитини. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 648 с.

45. Якименко С.І. Впровадження авторської інтегрованої технології в практику ДНЗ (з досвіду роботи). Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г.Сковороди: науково-теоретичний збірник. Переяслав-Хмельницький, 2008. Вип. 14. С. 272–279.

46. Якименко С.І. Впровадження інтегрованої технології в освітній процес школи І ст. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки: збірник наукових праць; за ред. В.Д. Будака. Миколаїв: МДУ, 2005. Вип. 10 Т. 2. С.113–118.

47. Якименко С.І. Голян Л.П. Мовленнєве спілкування: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009 112 с. (Сер.: Віконечко в світ).

48. Якименко С.І. Екскурсія до історичної локації «Ольвія». *Початкова школа*. 2020. №1. С. 4–11.

49. Якименко С.І. Конструювання інтегрованого змісту навчального процесу в початкових класах. Творча особистість вчителя: проблеми, теорії і

практики: збірник наукових праць. Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. Вип. 4. С. 292–296.

50. Якименко С.І. Мій рідний край, моя маленька Батьківщина – Миколаївщина : книга для молодших школярів. Миколаїв: Аніка, 2007. 28 с.

51. Якименко С.І. Міфологія у духовному розвитку дітей молодшого шкільного віку як засіб формування світогляду. Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: збірник наукових праць. У 2-х кн. / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2000. Кн. 2. С. 175–180.

52. Якименко С.І. Модель організації інноваційного освітнього простору. Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти): збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 27-28 вересня 2019р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. С. 52–54.

53. Якименко С.І. Особистісно орієнтований підхід до формування світогляду молодших школярів на засадах впровадження інтегрованої технології. Оновлення змісту та форм дошкільної та початкової освіти України: збірник науково-методичних матеріалів. Миколаїв, 2003. С. 168–172.

54. Якименко С.І. Підготовка майбутнього вчителя молодших класів до застосування технологій створення «Ситуації успіху». Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць УДПУ ім. П. Тичини; гол. ред. Побірченко Н.С. Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. Вип. 5. Ч. 2. С. 144–150.

55. Якименко С.І. Підготовка майбутнього вчителя молодших класів до застосування технологій створення «Ситуації успіху». Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць УДПУ ім. П. Тичини; гол. ред. Побірченко Н.С. Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. Вип. 5. Ч. 2. С. 144–150.

56. Якименко С.І. Розвиток особистості молодшого школяра в умовах навчально-виховного середовища. Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: збірник наукових праць. Житомир: ФОП «Н. М. Левковець», 2017. Ч. I. С. 123–126.

57. Якименко С.І. Роль вчителя при формуванні світогляду молодших школярів в умовах впровадження інноваційної інтегрованої технології. Вісник Житомирського педагогічного університету. Житомир, 2003. Вип. 13. С. 131–134.

58. Якименко С.І. Універсальність педагогічного новаторства: інтегрована особистісно-орієнтована технологія у закладах освіти (1 частина): навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 536 с.

59. Якименко С.І. Універсальність педагогічного новаторства: інтегрована особистісно орієнтована технологія у закладах освіти. У 2 ч. Ч. 2: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2020. 464 с.

60. Якименко С.І. Уроки-казки: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2007. 80 с.

61. Якименко С.І. Формування основ світогляду дошкільників: концептуальна модель, програма, методика. Вересень. 1999. №2. С. 40–42.

62. Якименко С.І. Формування основ світогляду молодших школярів на засадах естетики живої природи. Науковий вісник МДУ. Сер.: Педагогічні науки: збірник наукових праць: за ред. В.Д. Будака. Миколаїв: МДУ, 2004. Вип. 8. С. 347–353.

63. Якименко С.І. Формування основ світогляду у дітей молодшого шкільного віку засобами казки: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ, 1999. 151 с.

64. Якименко С.І. Формування світогляду в учнів першого класу 6-річного віку засобами правових знань. Громадська освіта в Україні: досвід, пошуки, перспективи: матеріали конференції. Ніжин: Ніжинський державний педагогічний університет, 2002. С. 94–95

65. Якименко С.І. Формування світогляду молодших школярів на основі використання історико-географічних знань. Етнос. Культура. Нація. /

Дрогобицький державний педагогічний університет. Дрогобич, 2001. Вип. 2. С. 137–141.

66. Якименко С.І. Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи. Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 листопада 2019 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 326–329.

67. Якименко С.І. Формування світогляду першокласників у інноваційному інтегрованому освітньому просторі школи. Формування ключових і предметних компетентностей засобами сучасних освітніх технологій: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (21 листопада 2019 р.). Кривий Ріг, 2019. С. 44–48.

68. Якименко С.І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів в освітньо-інтегрованому середовищі: теорія і практика - монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 640 с.

69. Якименко С.І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів: теорія і практика - монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 440 с.

70. Якименко С.І. Формування світогляду у старших та молодших школярів: теорія і практика: монографія. Миколаїв: Аніка, 2006. 528 с.

71. Якименко С.І., Голян Л., Лебедева С. Інтеграція як основа наступності дошкільної та початкової освіти: педагогічний апгрейд. Учитель початкової школи: науково-методичний журнал. 2018. № 10. С. 9–14.

72. Якименко С.І., Голян Л.П. Слово до слова - буде розмова: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2009. 168 с. (Сер. Віконечко в світ).

73. Якименко С.І., Дерев'янка Т.В. Музичне виховання дошкільників: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2009 160 с. (Сер.: Віконечко в світ).

74. Якименко С.І., Дячук В., Мацур К., Рясна Н. Ейдетика: запам'ятовуємо інформацію через яскраві образи (ділова гра «Педагогічна PR-агенція»). *Учитель початкової школи: науково-методичний журнал*. 2018. № 12. С. 33–35.
75. Якименко С.І., Жир Н.В. Сюжетно-рольова гра: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2009. 32 с. (Сер. Віконечко в світ).
76. Якименко С.І., Іванець Н.В., Філімонова Т.В., Дрозд О.В. Сценарій інтерактивного мінілекторію (NETWORKING) «Біоніка як джерело конструкторської ідеї дитини в процесі пізнання навколишньої дійсності». *Початкова школа*. №4 (610). 2020. С. 43–47.
77. Якименко С.І., Новицька О.В. Музичний дивограй: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2009. 124 с. (Сер.: Віконечко в світ).
78. Якименко С.І., Тернова Л.М. Раннє читання: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 32 с. (Сер.: Віконечко в світ).
79. Якименко С. І., Ципляк Ж. А. Валеологічне виховання дітей дошкільного віку: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 76 с. (Сер.: Віконечко в світ).
80. Якименко С. І., Янковська Т. І. Ігрова скарбничка. Дидактичні ігри: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 44 с. (Сер.: Віконечко в світ).
81. Якименко С.І., Янковська Т.І. Художньо-естетична діяльність: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2009. 128 с. (Сер.: Віконечко в світ).
82. Якименко С. І., Іванець Н. В., Філімонова Т. В., Дрозд О. В. Сценарій інтегрованого дня (Workshop) «Рясніє талантами

кожна людина, багата на геніїв кожна країна!». *Початкова школа*. №5–6 (610), 2020. С. 30–36.

83. Якименко С.І. Гуманізація освітньо-виховного простору сучасної початкової освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (28.06.2013–30.06.2013р. Польща, Варшава. С. 52–54.

84. Якименко С.І. Казка як засіб формування основ світогляду молодших школярів. Збірник наукових праць. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2000. Вип. 3–4. С. 77–82.

85. Якименко С.І. Психолого-педагогическая технология мировоззрения у детей дошкольного и младшего школьного возраста. Инновационная деятельность в системе образования: монография; за общей ред., проф. Г.Ф. Гребенщикова. Москва: Перо, 2011. С. 5–32.

86. Якименко С.І. Розвиток дослідницької діяльності молодших школярів як джерело отримання дитиною уявлень про навколишній світ. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки: збірник наукових праць / за ред. В.Д. Будака, О.М. Пехоти. Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2013. Вип. 1.41. Т. 2. С. 160–164.

87. Якименко С.І. Формування естетичної складової світогляду молодших школярів в інтегрованому природному довкіллі. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки: збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Миколаїв: МДУ ім. В.О. Сухомлинського, 2013. Вип. 1.40. С. 140–144.

88. Якименко С.І. Формування інтегрованих знань молодших школярів про людину і світ. Педагогіка і психологія: формування творчої особистості – проблеми і пошуки: збірник наукових праць. Запоріжжя, 2000. С. 79–88.

89. Якименко С.І. Формування світоглядних позицій молодших школярів засобами інтегрованого курсу «Скарби світової культури». Збірник наукових

праць / Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2002. Вип. 6–7. С. 69–75.

90. Якименко С.І. Якість розвитку дитини: вектор авторської технології. *Початкова освіта*. 2010. №7. С.3–8.

91. Якименко С.І., Бороздіна О.В. Логіко-математична діяльність: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2009. 120 с. (Сер.: Віконечко в світ).

92. Якименко С.І., Ніколіна Т.В. Фізичне виховання: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан», 2009.120 с. (Сер.: Вікно в світ).

93. Якименко, С.І. Формування світогляду дитини старшого дошкільного і шкільного в умовах спілкування з довкіллям. Вересень. 2005. № 3 (33). С. 112–119.

94. Yakimenko S.I. (2019) Formation of the Outlook of Senior Preschoolers and Junior Pupils: Aesthetic Components. Emergence of public development: financial and legal aspects: monograph. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, P. 668–675.

95. Yakimenko S.I. (2021) Formation of the basics of worldview of children 5-8 years by means of creating a holistic picture of the world. Of the 2 nd International Scientific and Practical Conference science, education, innovation: topical issues and modern aspects tallinn, estonia (11-12 May 2021), (Tallinn, Estonia). P.109–119

96. Yakymenko S., Kazanzhi I.V., Breslavskaya A.B. (2012) Development of aesthetic of junior pupils world view: theory and practice. European Science and Technology: materials of the international research and practice conference. Vol. II. Wiesbaden, January 31. 2012. publishing office «Bildungszentrum Rodnik e.V.» : Wiesbaden, Germany. P. 510–514.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано, теоретично узагальнено і практично підтверджено нове вирішення актуальної проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років. Теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної і методичної літератури, результати педагогічного експерименту дослідження уможливили формулювання таких *висновків*:

1. На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних філософських, психологічних і педагогічних джерел здійснено цілісний аналіз теорії та практики формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, у результаті якого встановлено, що зазначена проблема недостатньо досліджена на теоретико-методологічному та практичному рівнях.

З'ясовано, що в науковій думці відсутній спільний підхід учених до розуміння поняття «світосприйняття». Зроблено висновок, що наукова категорія «світосприйняття» є одночасно, як результатом, так і процесом взаємодії особистості з середовищем: як результат зазначеної взаємодії, світосприйняття є своєрідним підсумком пізнання, що фіксує в чуттєвій формі його результати і способи діяльності, поєднання міркувань людини з її чуттєвим досвідом; уявлення людини про навколишній світ, про інших людей, про себе та про свою діяльність (у наближеному розумінні світосприйняття як взаємодія особистості з середовищем може ототожнюватись з поняттям «образ світу»); як процес взаємодії особистості із середовищем світосприйняття відображає специфічну світоглядну діяльність, спрямовану на взаємодію з природним і соціокультурним середовищем на основі власного образу світу.

2. Уточнено зміст ключових понять дослідження «світосприйняття», «формування основ світосприйняття»: світосприйняття є цілісністю щодо стійких моделей поведінки, відчуття, мислення, пізнання навколишнього світу, властивих дитині 5-8 років та є як керованим, так і некерованим процесом пізнання дитиною навколишнього світу, розуміння нею сутності об'єктів, явищ природи і суспільства на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми, цінності та моделі поведінки, збагачені особистим досвідом;

«формування» основ світосприйняття» у дітей 5-8 років є цілеспрямованим й організованим освітнім процесом поетапного їх включення в активну пізнавальну діяльність, що сприяє розвитку світоглядних уявлень про світ, про себе, про соціальні норми і цінності, розуміння сутності об'єктів, явищ природи і суспільства на основі особистого досвіду взаємодії з навколишнім середовищем; «сформованість основ світосприйняття» у дітей 5-8 років є інтегративним особистісним утворенням, що відображає результат пізнання дитиною навколишнього світу, розуміння нею сутності об'єктів, явищ природи і суспільства на основі уявлень про світ і про себе, про соціальні норми, цінності та моделі поведінки, збагачені особистим досвідом.

3. Схарактеризовано психолого-педагогічні особливості формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, зокрема: дитина формується завдяки активній діяльності в соціальному середовищі, створює нове середовище (змінює його), а також змінює саму себе в процесі цілеспрямованої діяльності; використання педагогами методів креативної та діяльнісної педагогіки забезпечить сприймання дитини у всіх проявах її життєдіяльності – суб'єктності, психофізичних властивостей, інтересів, особистого досвіду та ціннісних орієнтацій; в основі цілісної, багаторівневої системи уявлень дитини про світ, інших людей, про себе та свою діяльність лежить особистісний досвід і образ «Я», що пояснюється активним освоєнням дитиною різних видів діяльності, зокрема ігрової, пізнавальної, творчої, в процесі яких вона вступає у взаємодію з однолітками та дорослими.

Встановлено, що ефективність процесу формування основ світосприйняття залежить від врахування педагогами закладу дошкільної освіти та початкової школи індивідуальних фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини кожної вікової групи на основі дотримання принципу наступності. Виникнення в кожному періоді розвитку дитини нової провідної діяльності не означає зникнення тієї, яка була провідною на попередньому етапі. Позитивний чи негативний досвід

дитинства впливає на пізніші психологічні новоутворення, стратегії та тактики, які вже не можуть відмінити попередні структури, а лише включають їх у нові системи відношення особистості до світу.

Визначено дидактичні чинники, які впливають на оптимізацію процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, зокрема: активізація пізнавальної активності як засобу стимулювання інтересу у процесі пізнання навколишнього світу; ігрова діяльність як найбільш вільна форма діяльності, в якій дитиною усвідомлюється, вивчається навколишній світ, відкривається широкий простір для особистої творчості, активності самопізнання, самовираження; інтеграція як продуктивне структурування змісту освітнього процесу, що реалізується в двох взаємопов'язаних аспектах: по-перше, у предметно-змістовому, орієнтованому на створення інтегрованого освітнього середовища, а по-друге, в операційно-процесуальному, який забезпечує відповідний інструментарій, тобто способи, форми та методи цілісного засвоєння дітьми знань про навколишній світ; дослідницько-пошукова діяльність як засіб створення експериментального середовища, що сприяє активізації пізнання навколишнього світу, а також впливає на становлення особистісного досвіду, формування реалістичних образів світу і власного «Я».

4. Визначено у структурі поняття «світосприйняття» мотиваційний, знаннєвий, діяльнісний компоненти. Виокремлено критерії та показники сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років: мотиваційно-ціннісний (емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу; інтерес до пізнання навколишнього світу, себе та інших людей; мотиви до пізнання навколишнього світу); когнітивний (знання про основне призначення об'єкту; знання про нестандартні способи використання різних об'єктів; цілісність знань за сферами життєдіяльності людини); діяльнісно-поведінковий (вміння оперувати цілісними знаннями про навколишній світ за сферами життєдіяльності та застосовувати їх; актуалізація ціннісних орієнтацій у процесі взаємодії з навколишнім

світом; особистий досвід пізнання навколишнього світу).

На основі визначених критеріїв та їх показників охарактеризовано рівні сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років – високий (пошуково-дослідницький), достатній (частково-пошуковий), середній (елементарний), початковий (адаптаційний).

Розроблено діагностичний інструментарій дослідження сформованості компонентів основ світосприйняття у дітей 5-8 років та проведено констатувальний етап педагогічного експерименту, під час якого встановлено фактичний стан сформованості зазначеного феномена в контрольній та експериментальній групі та здійснено порівняльний аналіз результатів діагностики за середнім показником: високий рівень, мають 12,9 % дітей КГ і 13,3,0% – ЕГ; відповідно достатній рівень – 13,9% КГ і 13,4% – ЕГ; середній рівень – 35,0% КГ і 35,7% ЕГ; початковий рівень – 38,2% КГ і 37,6% КГ, що свідчить про ідентичність вихідних даних на початок експерименту.

За результатами діагностики на констатувальному етапі педагогічного експерименту нами було виокремлено наступні проблеми щодо формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: недостатній рівень сформованості професійного інтересу та професійної мотивації у педагогів закладів дошкільної освіти та початкової школи до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; необхідність підвищення рівня професійних знань вихователів та вчителів початкових класів з питання психолого-педагогічних особливостей формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами інтеграції змісту освітнього процесу; відсутність у батьків дітей 5-8 років потреби у партнерській взаємодії з педагогами.

5. Розроблено структурно-функціональну модель формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, яка у контексті проблеми дослідження розглядається як сукупність закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, які складають цілісну педагогічну систему процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в закладі дошкільної

освіти та в початковій школі.

Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, зокрема: створення інноваційного активно-пізнавального освітнього середовища засобами впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології»; розвиток інноваційної компетентності педагогів як засобу оптимізації процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; забезпечення наступності і безперервності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років; підвищення педагогічної компетентності батьків у формуванні основ світосприйняття у дітей 5-8 років засобами партнерської взаємодії з педагогами.

6. Експериментально перевірено ефективність структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Впровадження *першої* педагогічної умови реалізовано у процесі створення інноваційного активно-пізнавального середовища засобами впровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології, яка забезпечила формування ключових компетентностей у різних сферах діяльності дитини 5-8 років, задовольнила її пізнавальні потреби відповідно до вікових особливостей, стимулювала їх мотивацію до активного пізнання навколишнього світу.

Реалізація *другої* педагогічної умови забезпечила розвиток інноваційної компетентності педагогів засобами науково-методичного супроводу їх участі в педагогічному експерименті, зокрема використання інноваційних інтерактивних форм методичної роботи: проведення циклу занять науково-методичного семінару з проблеми дослідження «Теорія та практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років»; майстер-класів «Інноваційні методи та форми реалізації інтегрованого підходу до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років» «Організація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти за інтегрованою

особистісно орієнтованою технологією»; проведення науково-методичних консультацій з педагогічних проблем, зокрема: «Кластер як один з ефективних методів формування критичного мислення дітей 5-8 років», «Кроссенс» як продуктивний метод формування креативності, співпраці, комунікації і критичного мислення дітей», «Емпауемерт педагогіка в педагогічному процесі ЕЗО», «Інноваційні методи організації дослідницько-пошукової діяльності дітей 5-8 років», «Сучасні інформаційні засоби активізації пізнавальної діяльності дітей 5-8 років», «Методи розвитку критичного мислення дітей», «STEAM-освіта як метод формування інноваційності мислення дітей 5-8 років», «Проект як засіб реалізації STEAM-освіти у початковій школі», «STEAM-освіта як творчий простір світогляду дитини», «Використання технології «лепбук» як інтерактивної взаємодії ,спрямованої на пізнання дитиною 5-8 років навколишнього світу», «Технології нетворкінгу в комунікації з батьками»; створення Кейсу інноваційного досвіду педагогів – експериментаторів та інноваційного віртуального методичного ХАБу.

Упровадження *третьої педагогічної умови* забезпечило реалізацію єдиної лінії розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової освіти, надало педагогічному процесу цілісного і послідовного характеру засобами інтегрованого змісту освітнього процесу за сферами життєдіяльності « Людина і природа», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і суспільство», «Людина і Всесвіт». З метою забезпечення наступності та безперервності зазначеного вище процесу адміністрацією, методичною радою, психологічною службою ЕЗО було розроблено методичний проєкт « Успішна дитина», який змодельовав спільні заходи, зокрема, щодо змістової та технологічної складової впровадження загальносвітоглядної моделі та міні моделей авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології за трьома напрямками розвитку суб'єктів освітнього процесу: дитина, педагог, родина; проведення семінарів-практикумів, засідань творчих лабораторій для

вихователів і вчителів початкової школи з вирішення наступних педагогічних проблем: «Особливості планування інтегрованого освітнього процесу», «Продуктивні методи організації дослідницько-пошукової діяльності дітей 5-8 років», «Адаптація учнів 1-х класів до навчання в школі», «Психологічна готовність дитини до школи». Організація та проведення семінарів-практикумів для вихователів і вчителів початкової школи ЕЗО передбачала розвиток праксеологічного компоненту інноваційної діяльності в умовах упровадження авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології та педагогічну рефлексію.

Реалізація *четвертої педагогічної умови* спрямована на підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності батьків дітей 5-8 років експериментальних закладів освіти засобами використання інноваційних форм і методів взаємодії: засідань сімейного клубу, як неформального об'єднання батьків, створеного для розв'язання практичних завдань виховання у формі круглих столів, психологічних тренінгів (із запрошенням фахівців), ділових ігор, мозкового штурму з вирішення педагогічної ситуації сімейного виховання, фотозвітів з організації пізнавального дозвілля дітей; участі батьків у психологічних тренінгах під час яких вони виконували такі тренінгові завдання практичного психолога, як: «Мій казковий образ», «Дитячі ігри», «Найщасливіший день в житті моєї дитини», «Чим моя дитина схожа на мене», «Розкажіть улюблену казку вашої дитини».

Установлено, що впроваджені в освітній процес експериментальних закладів освіти педагогічні умови підтвердили свою ефективність на контрольному етапі педагогічного експерименту, що доведено позитивною динамікою сформованості основ світосприйняття у дітей 5-8 років ЕГ: кількість дітей з високим (пошуково-дослідницьким) рівнем зросла на 24,4 %, з достатнім – на 14,3 %, з середнім – показник зменшився на 10,4 %, на початковому рівні зменшився на 28,3%. Достовірність узагальнених результатів перевірено за допомогою критерію Пірсона: $\chi^2_{emn} = 25,969$,

значення якого перевищує критичне, що підтверджує гіпотезу дослідження.

7. Розроблено та апробовано науково - методичне забезпечення авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років у закладах дошкільної освіти та в початковій школі, зокрема: навчально-методичні комплекти «Віконечко у світ» для першої та другої молодшої групи, середньої та старшої груп закладу дошкільної освіти; Програма та перспективне планування для 1-4 класів закладу загальної середньої освіти; Освітня програма «Світ, в якому я живу» для дітей старшого дошкільного віку» та навчальний комплект (8 зошитів); «Освітня програма для 1-2-х класів «Світ, в якому я живу» та навчальний комплект (10 зошитів); видано: методичний посібник «Формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років: теорія і практика»; навчально-методичні посібники: «Народознавчик», «Ціннісно-змістовий компонент системи інтегрованих знань про людину і світ старшого дошкільника», «Інтегрована особистісно орієнтована технологія – продуктивна технологія наступності дошкільної та початкової освіти», «Універсальність педагогічного новаторства: інтегрована особистісно-орієнтована технологія у закладах освіти» (у двох частинах), «Впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології в освітнє середовище закладу дошкільної освіти та закладу загальної середньої освіти І ступеня: наступність та перспективність», проведено методичні семінари для освітян України в рамках «Літньої школи професора С. Якименко».

8. Окреслено напрями й обґрунтовано перспективи використання авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в закладах дошкільної та початкової освіти в умовах впровадження концепції «Нова українська школа. Актуальність інтегрованої особистісно орієнтованої технології в умовах реформування загальної середньої освіти на засадах Концепції Нової української школи полягає; у створенні оптимальних психолого-

педагогічних умов для розвитку пізнавальних процесів у здобувачів освіти; у спрямуванні на головні лінії розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я дитини, її життєво важливих умінь і навичок, системи ціннісних ставлень до світу, до самої себе та сприяє розвитку індивідуальності; у забезпеченні єдності змісту виховання і навчання здобувачів освіти, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти та Державним стандартом початкової освіти; в інтеграції змісту освітнього процесу за сферами життєдіяльності людини: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука, і техніка», «Людина і Всесвіт».

Позитивна динаміка результатів проведеного дослідження дає підстави вважати, що поставлені завдання розв'язані, мета дослідження досягнута.

Здійснене дослідження, звісно, не вичерпує всіх психолого-педагогічних аспектів проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років в умовах інтегрованого підходу до освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі. Зокрема, перспективність дослідження даної проблеми полягає у розробці: інноваційних технологій формування основ світогляду у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку; реалізації психолого-педагогічних засад забезпечення наступності у формуванні основ світосприйняття здобувачів початкової освіти другого циклу НУШ; гендерного підходу до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика О. Козіної та О. Степанян «Характер ставлення до природи», модифікована автором

Характер методики: письмове опитування – тест (10 запитань).

Інструкція: виберіть правильну відповідь на запитання. Якщо «так» – поставити +, якщо «ні» – поставити – , якщо «не знаю» - 0.

1. «Людина повинна знати все про навколишній світ!»
а) так; б) ні.
2. Як слід вчинити, якщо в лісі ви побачите тліюче вогнище?
а) загасити; б) пройти мимо; в) не звертати уваги.
3. Який вчинок ви вважаєте поганим?
а) вирубка лісів; б) піклування про бездомних тварин;
в) підгодовування птахів.
4. Як ви вчините, якщо знайдете гніздо з пташенятами?
а) принесу додому; б) залишу на місці;
в) подивлюся на них і покладу назад у гніздо.
5. Чи потрібно винищувати таких комах, як комарі та мухи?
а) ні; б) так.
6. Чи можна галасувати, гуляючи навесні в лісі?
а) не знаю; б) чому б і ні; в) не можна.
7. Чи потрібно піклуватися про природу?
а) не потрібно; б) потрібно, але інколи;
в) потрібно, завжди і постійно.
8. Якщо ви побачите на землі гусінь, що повзе, то:
а) спробую наступити на неї; б) пройду мимо, обійду її;
в) візьму її, щоб показати друзям.
9. Як ви вчините, якщо в лісі з батьками знайдете отруйні гриби?
а) зіб'ю їх ногою; б) зріжу ножом і викину;
в) залишу їх рости далі.

10. Чи часто ти милуєшся красою природи?

а) дуже часто; б) часто; в) інколи; г) не звертаю уваги.

Оцінка: за кожну правильну відповідь нараховується 1 бал, за неправильну – 0 балів. Наприкінці підраховується сума всіх балів.

Інтерпретація: характер ставлення учнів до навколишньої природи визначається за шкалою:

10 балів – емоційно-позитивне, відповідальне ставлення;

8-9 балів –

7 – 6 балів – позитивне ставлення;

5-4 і нижче балів – індеферентне ставлення до природи.

МЕТОДИКА «ДРЕВО БАЖАНЬ»**(В.С. Юркевич)**

Мета: вивчення пізнавальної активності дітей (використовуються картинки і словесні ситуації)

✓Чарівник може виконати 5 твоїх бажань. Що б ти у нього попросив? (6 хв.)

✓Мудрець може відповісти на будь-які твої запитання. Про що б ти запитав у нього? (Реєструються перші 5 відповідей) – 6 хв.

✓Килим-літак в одну мить віднесе тебе куди ти захочеш. Куди б ти хотів (ла) злітати? (Реєструються перші 5 відповідей) – 6 хв.

✓Диво-машина вміє все на світі: шити, пекти пироги, мити посуд, робити будь-які іграшки. Що повинна зробити диво-машина за твоїм наказом? – 5 хв.

✓Головна книга країни Уявлендії. У ній будь-які історії про все на світі. Про що б ти хотів дізнатися з цієї книги? – 5 хв.

✓Ти опинився разом з мамою в такому місці, де все дозволяється. Ти можеш робити все, що забажаєш. Придумай, що б ти в такому випадку робив? – (реєструються перші 5 відповідей) – 4 хв.

3 відповідей вибираються відповіді пізнавального характеру.

Високий рівень пізнавальної потреби – 9 відповідей і вище.

Середній рівень пізнавальної потреби – від 3 до 8 відповідей.

Низький рівень пізнавальної потреби – 2 і менше відповідей.

Якісний аналіз:

Високий рівень - прагнення проникнути в причинно-наслідкові зв'язки явищ, чітко проявляється дослідницький інтерес до світу.

Середній рівень - потреба в знаннях є, але приваблює тільки конкретна інформація, причому досить поверхнева.

Низький рівень – діти задовольняються нескладною інформацією,

наприклад, їх цікавить реальність почутої колись казки, легенди і т.ін.

Всі ці судження носять пізнавальний характер, але розрізняються різним рівнем складності.

Відповіді «споживчого» змісту – мати іграшки, проводити дозвілля без пізнавальних цілей.

Креативні ситуації – 2, 3, 4, 5.

Додаток В

Методика «Читання казки»
на визначення домінуючого ігрового або пізнавального мотиву
дитини

Діагностика готовності дітей до школи / [упоряд.: О. Дєдов]. – Хотин, 2014. – 194 с. с.46-47

Хід дослідження

На столі виставлено звичайні, не надто привабливі іграшки, дітям пропонують упродовж хвилини розглянути їх.

Після цього дітей підкликають і пропонують послухати казку, яку вони раніше не чули. На цікавому місці читання переривається і експериментатор запитує дітей, чого їм хочеться: погратися з виставленими на столі іграшками чи дослухати казку до кінця.

Чому зайці взимку носять білі шубки

Зустрілися якось у лісі Мороз і Заєць. Мороз нахвалявся:

— Я найсильніший у лісі. Кожного заморожу, перетворю на бурульку.

— Не хвалися, Морозе Васильовичу, не здолаєш! – каже Заєць.

— Ні, здолаю!

— Ні, не здолаєш! – наполягає на своєму Заєць.

Сперечалися вони, сперечалися... Захотів Мороз заморозити Зайця. І каже: «Давай, Зайцю, поб'ємося об заклад, що я тебе переможу».

— Давай, – погодився Заєць. *(Тут читання переривається).*

Мороз почав Зайця морозити. Холоду напустив, крижаним вітром закрутив. А заєць почав бігати, скакати. Катається по снігу, співає:

— Князеві тепло,
Князеві гаряче,
Гріє, горить
Сонечко яскраве!

Стомився Мороз, міркує: «Який сильний Заєць». А сам ще сильніше лютує, такого холоду напустив, що кора на деревах луснула, тріщить. А Зайцеві байдуже.

Зовсім вибився із сил Мороз, а Заєць не замерз. Відступив Мороз від Зайця: «Хіба тебе заморозиш – дуже ти спритний та прудкий!»

Подарував Мороз Зайцеві білу шубку. Відтоді зайці взимку ходять у білих шубках.

Інтерпретація результатів

Діти з вираженим пізнавальним інтересом воліють дослухати казку.

Діти зі слабкою пізнавальною потребою воліють погратися. Але гра їх, як правило, може бути суто маніпулятивною.

Протокол дослідження

мотиваційної сфери дітей 5-7 років за методикою «Читання казки» (практикум з вікової психології / За ред. Л.Головей, Е.Рибалко. - СПб., 2001).

Вікова група (клас) _____

Вихователь (учитель) _____

Мета: виявлення домінуючого мотиву в дітей у процесі цілеспрямованої діяльності

№	Прізвище, ім'я дитини	Констатувальний етап				Контрольний етап			
		Домінуючий мотив у дослідженні-1				Домінуючий мотив у дослідженні-2			
		Пізнавальний стійкий	Ігровий стійкий	Нестійкий мотив	Особливі оцінки	Пізнавальний стійкий	Ігровий Стійкий	Нестійкий Мотив	Особливі оцінки
1									
2									
3									
4									
	1.								

Результати 1-го дослідження:

2. Стійкий пізнавальний мотив сформований у... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.

3. Стійкий ігровий мотив домінує у ... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.

Хисткий мотив виявлений у... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.

Результати 2-го дослідження:

1. Стійкий пізнавальний мотив сформований у... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.

2. Стійкий ігровий мотив домінує у ... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.

3. Хисткий мотив виявлений у .ч. дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.

Проективна методика «Діагностика сприймання»

ЧОГО НЕ ВИСТАЧАЄ НА ЦИХ МАЛЮНКАХ?

(ЗА НЄМОВИМ Р.С.)

Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед.. учеб. заведений: В 3 кн. – 4-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 640с. с.66-68

Обладнання: серія картинок, представлених на малюнку.

Інструкція та процедура проведення: сутність цієї методики полягає в тому, що дитині пропонується серія картинок, представлених на малюнку. На кожній з картинок цієї серії не вистачає певної істотної деталі. Дитина отримує завдання: якомога швидше визначити і назвати відсутню деталь.

Дослідник за допомогою секундоміра фіксує час, витрачений дитиною на виконання всього завдання. Час роботи оцінюється у балах, які потім є основою для висновку про рівень розвитку сприймання дитини.

Оцінка результатів:

10 балів – дитина справилася із завданням за час менше, ніж 25 сек., назвавши при цьому всі 7 предметів, яких бракує на картинках.

8-9 балів – час пошуку дитиною всіх предметів – від 26 до 30 сек.

6-7 балів – час пошуку всіх предметів - від 31 до 35 сек.

4-5 балів – час пошуку склав від 36 до 40 сек.

2-3 бали – час пошуку опинився в межах від 41 до 45 сек.

0-1 бал – час пошуку всіх деталей склав в цілому більш ніж 45 сек.

Висновки про рівень розвитку

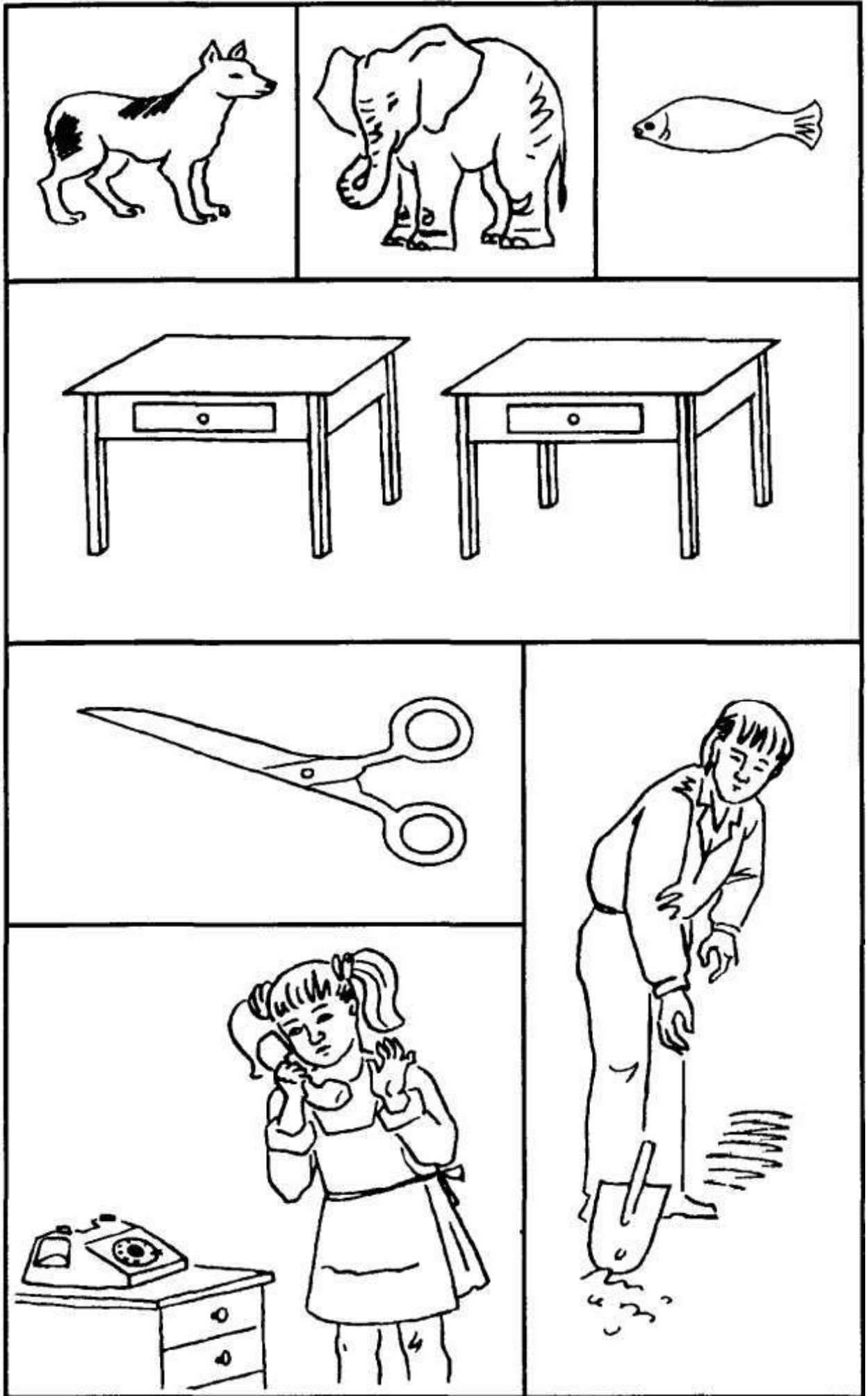
10 балів – дуже високий.

8-9 балів – високий.

4-7 балів – середній.

2-3 бали – низький.

0-1 бал – дуже низький.



Додаток Д

«Що дитина знає про себе, якою себе уявляє»**(методика запропонована Є.З.Басіною).***(Діагностика готовності дітей до школи / [упоряд.: О. Дєдов]. –**Хотин, 2014. – 194 с.)**Мета:* дослідити уявлення дитини про себе.*Хід дослідження:* дитині пропонують відповісти на 5 запитань.

1. Що ти більше всього на світі любиш? Що взагалі ти любиш, що тобі подобається?
2. Що ти більше всього на світі не любиш? Чого ти взагалі не любиш, що тобі не подобається?
3. Уяви собі людину, яка тобі так подобається, що ти хотів би бути таким, як вона чи хотів би бути схожим на неї. Яка це людина? Якою ти хотів би бути? На кого ти б хотів бути схожим?
4. Уяви собі людину, яка тобі так не подобається, що ти не хочеш бути на неї схожим. Яка це людина? Яким би ти не хотів бути? На кого ти не хочеш бути схожим?
5. Що ти можеш розказати про себе? Який ти сам?

Аналіз відповідей дитини дозволяє виявити:

- Різноманітність уявлень про себе (за кількістю названих якостей);
- Диференційованість уявлень про себе (названі якості, які характеризують дитину в різних видах діяльності і в різних ситуаціях);
- Рівень усвідомленості і критичності суджень про себе, співвідношення реальних і ідеальних уявлень.

Додаток Е**Методика «Який Я?»**

Експериментатор, користуючись поставленим далі протоколом (табл. 1), запитує у дитини, як вона сама себе сприймає і оцінює за десятьма різними позитивними якостями особистості. Оцінки, пропоновані дитиною самій собі, проставляються експериментатором у відповідні колонки протоколу, а потім переводяться у бали.

Таблиця 1. Протокол до методики – «Який Я?»

№ н/п	Оцінювані якості особистості	Оцінка по вербальній шкалі			
		так	Ні	іноколи	не знаю
1	Хороший				
2	Добрий				
3	Розумний				
4	Акуратний				
5	Слухняний				
6	Уважний				
7	Ввічливий				
8	Умілий (здатний)				
9	Працьовитий				
10	Чесний				

Оцінка результатів

Відповіді типу «так» оцінюються в 1 бал, відповіді типу «ні» оцінюються у 0 балів. Відповіді типу «не знаю» і також відповіді типу «іноді» оцінюються у 0,5 бала. Самооцінка дитини визначається за загальною сумою балів, набраною нею за всіма якостями особистості.

Висновки про рівень розвитку

10 балів - дуже високий.

2-3 бали - низький.

8-9 балів - високий.

0-1 бал - дуже низький.

4-7 балів - середній.

Література:

Немов Р.С. Психологія: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. 4-е изд. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. с. 143 «Какой Я?».

Додаток Ж

Тест «Ставлення дитини до чужого дорослого»

(для батьків і вихователів)

(Діагностика готовності дітей до школи / [упоряд.: О. Дєдов]. – Хотин, 2014. – 194 с. с.35)

Якщо відмічена особливість поведінки властива дитині, то відповідне твердження оцінюється в 1 бал, якщо ні - 0 балів.

1. Дитина розмовляє з вихователем чи іншим значущим для неї дорослим тільки тоді, коли знаходиться з ним наодинці чи після деяких зусиль «розговорити» її.
2. Обманює зі страху.
3. Дуже болісно переживає, плаче, ображається, якщо їй роблять зауваження.
4. Дуже тривожна, щоб бути неслухняною.
5. Любить, щоб до неї проявляли симпатію, але не просить про це.
6. Ніколи не приносить дорослому і не показує знайдених нею речей.
7. Вітається з вихователем тільки тоді, коли він зверне на неї увагу.
8. Не підходить до дорослого з власної ініціативи.
9. Ніколи не просить про допомогу.
10. Легко стає «нервовою», червоніє, коли їй ставлять запитання.

Оцінка результатів

10-7 балів - у дитини складні труднощі у спілкуванні, зумовлені негативним переживанням з приводу контактів з чужими дорослими.

4-6 балів - труднощі в спілкуванні можуть бути зумовленими не ставленням до дорослого, а конкретною ситуацією (не відповідає на питання вихователя через страх, що інші діти будуть над нею сміятися) чи недоліками виховання.

1-3 бали - скоріше за все, це прояви деяких індивідуальних особливостей дитини, про які потрібно повідомити майбутнього вчителя.

Додаток И**Аналіз сюжетних малюнків**

Мета: виявити наявність чи відсутність ціннісного ставлення дітей до об'єктів оточуючого. Методичний коментар (до малюнка «Оціни вчинок»).

Дітям пропонувалися сюжетні картинки, за якими вони мали оцінити поведінку героя. За обґрунтування правильної поведінки героя дитина отримувала 3 бали; називала варіант правильної поведінки, та не пояснювала – 2 бали; не називала – 1 бал. Достатній рівень – 9 – 6 балів; низький рівень – 5 – 0 балів.

**Методика 2. Оцінка рівня розвитку сформованості основ
світосприйняття у дітей 5-8 років за когнітивним критерієм**

Дидактична гра: «Для чого це?» Мета: перевірити знання дітей про застосування об'єктів за призначенням. Дітям для визначення призначення були запропоновані об'єкти: термометр, ваги.

3 бали – дитина давала розгорнуту відповідь;

2 бали – відповідь без пояснення;

1 бал – відповідь з підказкою.

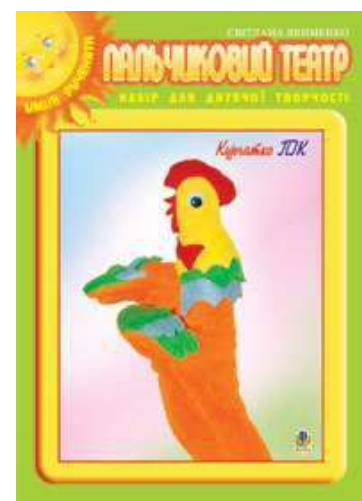
Достатній рівень – 18 – 10 балів;

низький рівень – 9 – 0 балів.

Додаток К

Додаток К1

І МОЛОДША ГРУПА

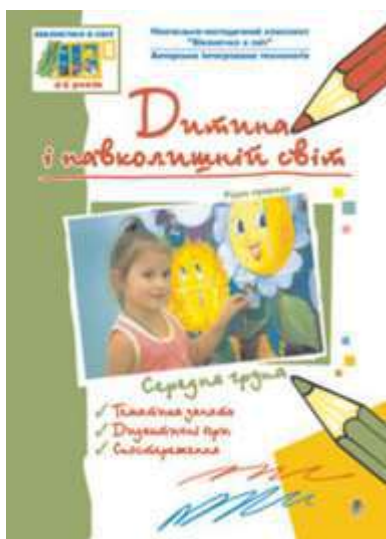


II МОЛОДША ГРУПА



СЕРЕДНЯ ГРУПА





СТАРША ГРУПА



Додаток К 5

УДК 74.1
Б 45

Авторський колектив.
 Якименко Світлана Іванівна (автор ілю.) – доктор філософії в галузі освіти, професор, завідувач кафедри початкової освіти факультету андальської та початкової освіти Миколайського національного університету імені В.О. Сухомлинського.
 Бонімо Наталія Володимирівна – асистент, доцент і навчально-методичний робітник, викладач кафедри початкової освіти факультету андальської та початкової освіти Миколайського національного університету імені В.О. Сухомлинського.
 Тарасенюк Анастасія Миколайівна – викладач кафедри початкової освіти факультету андальської та початкової освіти Миколайського національного університету імені В.О. Сухомлинського.
 Гавриш Алла Анатоліївна – доктор філософії в галузі освіти, асистент кафедри початкової освіти факультету андальської та початкової освіти Миколайського національного університету імені В.О. Сухомлинського.
 Ариштова Катерина Іванівна – доктор філософії в галузі освіти, асистент кафедри початкової освіти факультету андальської та початкової освіти Миколайського національного університету імені В.О. Сухомлинського.
 Кривак Анна Геннадіївна – викладач кафедри початкової освіти факультету андальської та початкової освіти Миколайського національного університету імені В.О. Сухомлинського.
 Філімоненко Тетяна Володимирівна – асистент, викладач кафедри початкової освіти факультету андальської та початкової освіти Миколайського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Рецензенти:
 Шустер Василь Іванович – доктор педагогічних наук, професор, директор Миколайського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.
 Варко Ірина Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, доцент факультету початкової освіти та факультету гуманітарно-педагогічної академії.
 Бонімо Наталія Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти Миколайського інституту післядипломної освіти, соціальних робіт і мистецтва Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.

Б 45 Освітня програма початкової освіти «Світ, в якому я живу» / упоряд. Якименко С.І. — Тернопіль : Національна книга — Богдан, 2018. — 100 с.
 ISBN 9789660012396

УДК 74.1

Допускається використання при авторських правах.
 Жодної частини цього видання не можна бути використаною в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

Освітня програма початкової освіти «Світ, в якому я живу»
 1-2 КЛАСИ

Головний редактор: Василь Рибний
 Редактор: Марія Мельник
 Оформлення: Володимир Бонімо
 Комп'ютерна верстка: Алла Савицька
 Технічний редактор: Алла Довгальова

Підписано до друку 22.08.2018. Формат 16:9/8. Папір творчий.
 Територія Тираж: Умов. арк. 11,65. Умов. фарб: 11,65.

Видання вийшло в світ за підписом редакції.
 Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, розповсюдженців друкованих засобів масової інформації: ДК № 422 від 17.12.2011 р.
 Національна книга — Богдан, Тернопіль, 2018. — 100 с.
 Національна книга — Богдан, Київ, 2018. — 100 с.
 Національна книга — Богдан, Львів, 2018. — 100 с.
 Національна книга — Богдан, Одеса, 2018. — 100 с.
 Національна книга — Богдан, Рівне, 2018. — 100 с.
 Національна книга — Богдан, Чернівець, 2018. — 100 с.

ISBN 9789660012396

© Національна книга — Богдан, 2018









МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

" 20 " 01 2003 р. № 27

Про надання статусу
експериментальним
навчальним закладам
м. Миколаєва

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 №1717 "Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання" щодо розробки і впровадження у навчальний процес педагогічних технологій

НАКАЗУЮ:

1. Надати статус експериментальним навчальним закладам всеукраїнського рівня дошкільному навчальному закладу №132, школі-сад "Чайка" ДП НВК ВО "Зоря" – "Машпроект", середній загальноосвітній школі №50 м. Миколаєва.
2. Затвердити на його базі проведення дослідно-експериментальної роботи за темою "Інтегрована особистісно-орієнтована технологія в дошкільному навчальному закладі та середній загальноосвітній школі І ступеня".
3. Призначити:
 - 3.1. Якименко С. І. – завідувачу кафедрою дошкільної та початкової освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидата педагогічних наук – керівником дослідно-експериментальної роботи.
 - 3.2. Філонок Т.О. – завідувачу навчально-оздоровчими закладами ВО "Зоря", Колесніку О. А. - завідувачу відділом дошкільної освіти та Манюк, Л. В. – завідувачу відділом початкової освіти Науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України – методичними консультантами.
4. Доручити проведення науково-методичного моніторингу експерименту Інституту проблем виховання АПН України (Бех І.Д.), Інституту педагогіки АПН України (Мадзігон В.М.) та Науково-методичному центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України (Завалевський Ю.І.)

5. Директорам експериментальних дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів (Жир І.В., Яремчук Л.Ф., Дячук В.І.):
 - 5.1. Провести апробацію програмного та навчально-методичного забезпечення згідно програми дослідно-експериментальної роботи.
 - 5.2. Щорічно до 1 липня звітуватися перед Міністерством освіти і науки України про проміжні результати дослідно-експериментальної роботи.
6. Управлінню освіти і науки Миколаївської обласної держадміністрації (Нечушкіна Л.В.) та управлінню освіти Миколаївської міської Ради (Вдовиченко Р.П.) постійно сприяти діяльності експериментальних дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів.
7. Департаменту розвитку загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти (Романенко В.П.), Науково-методичному центру середньої освіти (Завалевський Ю.І.) надавати організаційну та методичну допомогу в діяльності експериментальних дошкільних та загальноосвітнього навчальних закладів, використовуючи їх досвід для розроблення змісту навчально-методичного забезпечення та нормативної бази дошкільного і загальноосвітнього навчальних закладів.
8. Наказ про надання статусу експериментальним навчальним закладам м. Миколаєва надрукувати в інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України.
9. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника державного секретаря Науменка Г.Г.

Т.в.о. Міністра



В.С. Журавський



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

04 04 01.08.2003
2003 р.

№ 624

Про завершення дослідно-експериментальної роботи
на базі експериментальних навчальних закладів всеукраїнського рівня –
дошкільного навчального закладу № 132 та
загальноосвітнього навчального закладу № 50 м. Миколаєва

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.01.2003р. № 27
"Про надання статусу експериментальним навчальним закладам м. Миколаєва" на
базі дошкільного навчального закладу № 132 та загальноосвітнього навчального
закладу № 50 проводилась дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня
„Інтегрована особистісно-орієнтована технологія в дошкільному навчальному
закладі та середній загальноосвітній школі I ступеня”.

У ході дослідно-експериментальної діяльності апробована модель інтегрованої
особистісно орієнтованої технології розвитку, навчання і виховання дітей
дошкільного та молодшого шкільного віку, розроблено її навчально-методичне,
матеріально-технічне, організаційне, кадрове, управлінське забезпечення та
відпрацьовано структуру професійної діяльності педагога в умовах впровадження
інтегрованої освітньої технології у навчально-виховний процес дошкільного закладу
і початкової школи.

У зв'язку із зазначеним вище

наказую:

1. Дослідно-експериментальну роботу за темою „Інтегрована особистісно
орієнтована технологія в дошкільному навчальному закладі та середній
загальноосвітній школі I ступеня” на базі дошкільного навчального
закладу № 132 та середньої загальноосвітньої школи № 50 м. Миколаєва вважати
завершеною.
2. Миколаївському обласному інституту післядипломної педагогічної освіти
(Огренич Н.М.) узагальнити та розповсюдити досвід експериментальних
навчальних закладів всеукраїнського рівня - дошкільного навчального

закладу № 132 та загальноосвітнього навчального закладу № 50 м. Миколаєва - у навчальних закладах регіону.

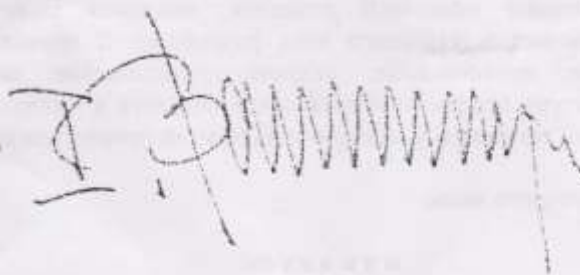
3. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (Удод О.А.) сприяти поширенню та впровадженню експериментально апробованої та відпрацьованої авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології Якименко С.І. в освітній процес дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів України.

4. Управлінню освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації (Мельніченко В.В.) до 01.08.2009р. підготувати пропозиції щодо відзначення керівників та кращих педагогів експериментальних навчальних закладів всеукраїнського рівня відзнаками Міністерства освіти і науки України за особисті внески та успіхи в апробації авторської інтегрованої освітньої технології, творчий підхід до її впровадження, активну й плідну участь у розробці навчально-методичного супроводу до неї.

5. Розмістити даний наказ на сайті та в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України.

6. Контроль за виконанням даного наказу покласти на заступника Міністра Полянського П.Б.

Міністр



І.О. Вакарчук

ІНТЕГРОВАНЕ ПЛАНУВАННЯ

Старша група

Схвалено комісією дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України

Рекомендовано до впровадження в освітній процес дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів України

Автори

професор, завідувач кафедри педагогіки початкового навчання

МДУ ім. В.О. Сухомлинського *Якименко С.І.*

завідувач ДНЗ №139 «Золотий півник» м. Миколаєва *Голян Л.П.*

Схвалено комісією дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (*протокол №2 від 18.06.2008 р.*)

Рекомендовано до впровадження в освітній процес дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів України (*наказ Міністерства освіти і науки України від 07.07.2009 р.*)

ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ

МІСЯЦЬ	ТИЖДЕНЬ	СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	ЗМІСТОВА ЛІНІЯ	ІА ЗМІСТОВОЇЛІНІІ
Вересень	I II III IV	Людина і суспільство	Батьківщинознавство	Рідне містоУкраїна Праця дорослих — хлібороби Праця дорослих — Овочівники
Жовтень	I II III IV	Людина і природа	Жива природа Нежива природа	Фрукти, ягодиРослини Тварини Осінні явища
Листопад	I II III IV	Людина і культура	Мистецтво Етико-естетичні основи Література	Декоративно-прикладне мистецтво Культура спілкування Класична, сучасна, фольклор Фольклор — українська народна казка
Грудень	I II IIIIV V	Людина і суспільство	Батьківщинознавство	Праця дорослихПраця дорослих Народні свята і традиції Народні свята і традиції. Новий рік Народні свята, Новий рік
Січень	I II III IV	Людина і природа	Нежива природа Жива природа	Зимові явищаЗимові явищаРослини Тварини
Лютий	I II III IV	Людина — наука і техніка	Іграшки Транспорт Зв'язок	Види іграшок Види транспорту Правила дорожнього руху Пошта
Березень	I II III IV	Людина і суспільство	Сім'я	Мама Члени родини Рід, родовід Рідний дім
Квітень	I II IIIIV	Людина і природа Людина і Всесвіт Людина і природа	Жива природаКосмос Жива природа	Рослини Планета Земля Рослини Тварини (дикі і свійські)
Травень	I II III IV	Людина і суспільство	Я	Я сам Я та інші Я і природа Я і природа

ВЕРЕСЕНЬ, І ТИЖДЕНЬ

Сфера життє- діяльності	Місцевалінія	Підтема	Комплекс програм						
			Людино- знавство	~~Батьківщино-знавство~~ Міфологія	Логіка	Риторика	Профорієнтація	Правознавство	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО	БАТЬКІВЩИНОЗНАВСТВО	РІДНЕ МІСТО	Берегти красу рідного міста: підтримувати чистоту, не пошкоджувати зелені наса- дження	Історичні місця рідного міста. Пам'ятники культури	Порівняння вулиці міста і вулиці села	Хто має ім'я, а що має назву	Професії корабелів, будівельників	Право на житло	

Дні тижня	Методичний орієнтир	МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ								
		Словесність		Природа	Суспільствознавство	Фізична культура		Гра		
		Мовленн. спілкування	Грамота	Рідна природа	Ознайомлення з навколишнім	Фізкультура	Валео-логія	Сюжетно- рольова	Дидактична	Рухлива
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Пон.	Продовжу- вати знайо- мити дітей з рідним містом. Закріпити назву рідно-го міста, де-	«Миколаїв– місто над Бугом»		1. Цільова про- гулянка до річки Південний Буг. Яка ще річка протікає у нашому місті?	2. Бесіда про місто, в якому ми живемо. Чим воно славиться?	1. Ходьба по колоді з м'ячем. 2. Кидання м'яча у кошик. Гра «Чия ланка швидше збереться»			«Хто більше на- зве», «Де я живу», «Телефон»	«Каруселі», «Ми веселі діти», «Підкинь і злови»
Вівт.	яких вулиць проспектів, знайомити з пам'ятника - ми історії і культури	Складання розповідей з власного досвіду. «Моя вули- ця»		2. Спостереження за погодою в рідно-му місті на початкуосені (кліматичні особливості)	1. Бесіда за ілюстра- цією «Праця дорос- лих»	1. Ходьба по коло- ді з м'ячем у руках. Кидок м'яча з-за голови в ко- шик. Ведення м'яча			«Що кому потрібно для роботи», «Геометрична мозаїка», «Хто швидше збудує дім»	«Забороне- ний рух», «Чия ланка швидше збере»

Сер.	рідного міста, найбільш поширеними професіями рідного міста, зокрема будівельниками, корабелями.	Словник: судно, суднобудування, суднобудівник, корабель		1. Спостереження за деревами рідного міста. Символ міста – дерево акація. Збір природного матеріалу для художньої праці	1. Порівн. розгляд картин «Вулиця міста – вулиця села». Назва вулиці, на якій розташований дит. садок. 2. Цільова прогулянка по мікрорайону	1. Стрибки у висоту з розбігу. 2. Підлізання під шнуром грудьми вперед (В – 50 см). Гра «Поціль в об'єкт»	Вплив підприємств міста на екологію		«Подібний – не подібний», «Останній звук за тобою»	«Бережи предмет», «Пройди безшумно», «Поціль у коло»
Четв.	Звернути увагу на різновиди сучасного житла, на зовнішній вигляд, інтер'єр		Звук. Слово	2. Спостереження за осінніми квітами, які прикрашають рідне місто восени (айстри, чорнобривці, петунії)	1. Розгляд альбому «Місто Миколаїв»	1. Стрибки у глибину з кубів. 2. Підкидання і лов м'яча двома руками (10 р.) 3. Пролізання в обруч			«Збери картинку з частин», «Що ми бачили в місті»	«Не залишайся на підлозі», «Не давай м'яч»
П'ятн.		Заучування вірша В. Багірової «Батьківщина»		2. Спостереження за рослинами на території д/з. Осінні зміни. Для чого рослини насаджують?	1. Бесіда про людей, які займаються благоустроєм нашого міста. Підготовка до свята міста	Піший перехід		Подорож по місту	«Хто побудував цей дім», «Квіти», «Що ми бачили в місті»	«Вінок», «Класи»

Число, день	МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ													
	Математика	Художня культура				Художньо-естетична діяльність. Технологія								
		Зображувальна діяльність			Музика	Театр	С.Х.Д.	Читання	Фольклор	Конструювання	Художня праця	Праця	Методика	Педагогія
		Ліплення	Аплікація	Малювання										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Пон.				Будівництво нового будинку	1. Слухання пісні «Корабелі» (А. Долуханян, М. Лисанський)	Ляльковий театр нашого міста			Прислів'я «Де народився, там і приготився»			Праця в куточку природи	А.М. Богуш	
Вівт.	Лічба у межах 5. Порівняння за висотою геометричної фігури				2. Слухання. Р. Шуман «Марш» Співи: «Учись любити» (сл. Н. Красоткіної, муз. М. Ведмедері)			С. Баруздин «Хто побудував цей дім»		Дім, в якому я живу (багатоповерховий будинок)			Е.С. Вільчковський	Дж. Родарі М. Львов

Сер.	Орієнтування у просторі. Поняття <i>швидко, повільно</i>			Рідне місто	4. Музично-ритмічні рухи. «Підскок», «Крок»			В. Дівніч «Рідне місто», Н. Кибальчич «Айстри»		Вулиця міста (за схемою)		Господарчо-побутова праця в ігровому куточку	Л.В. Артемова, Н.В. Кудикіна, І.О. Школьна	
Четв.					5. Музикування. «До-ре-мі-фа-солька». 6. Музично-дидактична гра «Спробуй повторити»						Виготовлення саморобок із природного матеріалу до вернісажу	Обкопування дерев	Н.Ф. Яришева	О. Декролі, В. Левін
П'ятн.			Наше місто (колаж)				Вернісаж дитячого малюнка «Моє місто»				Прибирання майданчика		К.В. Назаренко	
Число, день	РТЗ			СПІЛКУВАННЯ								ЛІТЕРАТУРА		
	Словотворчість	Віршування	Складання казок	Ідуальна робота з дітьми		Робота з батьками		Підсумок		Методична		Художня		
1	2	3	4	5		6		7		8		9		
он.				1. Ознайомлення з на - вколишнім – розглянути фотографії рідного міста. 2. Малювання – різні способи малювання будинків		Пропонувати батькам піти з дітьми на свято «День міста»				А. Богуш «Заняття з розвитку мови в дитячому садку»				
Вівт.	Словник корабеля: <i>корабель, пароплав, річка, море, судно-збірник ...</i>		За початком вихователя «Подорож кораблика»	1. Розвиток мови – розповідати за картиною «Вулиця міста», «Вулиця села»		Папка-пересувка: розглянути з дітьми комплект листівок «Миколаїв»				Д. Родарі «Грама-тика фантазії»		С. Баруздин «Хто побудував цей дім» (Л. Артемова «Вчися граючись», с. 64)		
Сер.				1. Математика – закріпити знання про геометричні фігури. 2. Фізкультура – вправляти у киданні м'яча в кошик		Література про рідне місто				Л. Артемова «Ознайомлення дітей з працею дорослих», М. Львов «Шко-ла творческого мышления»		Н. Кибальчич «Айстри» (Пори року. Хрестоматія, с. 23)		

Четв.		Веселі рими. Кораблик ... - Місто ... - Річка ... -		2. Грамота – виділяти звуки: на початку і в кінці слова	Провести з дітьми екскурсію до краєзнавчого музею		Н. Яришева «Ознайомлення дітей з природою»	В. Дівніч «Рідне місто»
П'ятн.				1. Природознавство – повторити назви осінніх квітів. 2. Аплікація – різати зі смужки квадрати (вікна багатоповерхового будинку)		Вікторина ерудитів «Місто Миколаїв»	К. Назаренко «Патріотичне і інтернаціональне виховання дітей дошкільного віку»	В. Багірова «Батьківщина» (Українське народознавство, с. 180)

ВЕРЕСЕНЬ, II ТИЖДЕНЬ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО	БАТЬКІВЩИНОЗНАВСТВО	УКРАЇНА – ДЕРЖАВА	Повага до народних традицій. Шанобливі почуття до батьківської хати	Державна символіка (герб, прапор, гімн). Традиції і символи українського народу	Взаємозв'язок живої і неживої природи. Ототожнення кольорів державного прапора з кольорами в природі України	Порівняння (блакитний, як небо)	Народні майстри (гончар, килимар, вишивальниця)	Право на батьківщину		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Пон.	Продовжувати знайомити дітей з рідною країною, з її столицею, державними символами. Формувати уявлення про природу рідного краю. Ознайомити з традиціями і звичаями, пов'язаними з будівництвом житла в Україні, інтер'єром, екстер'єром. Виховувати шанобливе ставлення до батьківської хати, знайоми-	Бесіда про державні символи		2. Спостереження за небом. Блакитний колір укр. прапора	1. Бесіда про міста-сусіди нашого міста (міста України)	3.1. Стрибки у висоту з розбігу (3–4 кроки (В – 20 см). 2. Ходьба по колоді лівим, правим боком. Гра «Хто швидше збере врожай», «Ходить гарбуз по городу»	Рослини-обереги – лікарські рослини		«Хто більше знайде», «Знайди предмет», «Віночок»	«Вінок», «Хто швидше збере врожай», «Через струмок»
Вівт.	Розповідь укр. народної казки «Кирило-Кожум'яка»		1. Спостереження за ранньою осінню на Півдні України. Природні ресурси України. 2. Спостер. за деревами-символами України (верба, калина). Осінні зміни		1. Стрибки у висоту з розбігу через тасьму (В – 15–20 см). 2. Пролізання під шнуром (В – 50 см)				«Веселка», «Порахуй склади», «Орнаменти». Подорож по місту	«Галія по садочку ходила», «Квач», «З купини на купину»

Сер.	ти з повір'ями, пов'язаними з заселенням у дім, оформленням садиби			Словник: хата, хижа, халупа, хатина, землянка			2. Бесіда про лелеку – символ України. Спостереження за пташками (чому вони зібралися в зграї). Які птахи вже відлетіли?	1. Розгляд ілюстрації української хати (інтер'єр, народні повір'я про заселення нової хати)	1. Стрибки у висоту (В – 25 см) з розбігу. 2. Пролізання під шнуром лівим і правим боком (В – 50 см). Гра «Справжні козацята» (аналогія «Ми веселі діти»)				«Смужки і вряди», «Склади зчастинціле»	«У лісочку на горбочку», «Хто перший», «Цілься краще»
Четв.					Звук. Слово	2. Спостереження за осінніми квітами. Квіти-обереги України. Український віночок	1. Розгляд предметів побуту минулого і сучасного	3.1. Стрибки на кубі і з куба. 2. Кидання об підлогу і ловіння м'яча. 3. Біг між предметами				«Зроби такий самий візерунок», «Хто більше запам'ятає», «Яка хатинка?»	«Совонька», «Гуси-лебеді», «Заборонений рух»	
П'ятн.				«Моя країна – Україна»			2. Пошук у природі рослинних елементів, які використовують майстри у своїх розписах	1. Розгляд ілюстрацій розписів (Опішня, Косів). Бесіда про майстрів (гончар, вишивальниця). Їхніми виробами прикрашали житло	Метання торбинки. Біг по звивистій доріжці		Подорож по країні. (В гості до бабусі в село, в інше місто)	«Прикрасимо посуд», «Знайди пару»	«Знайди і промовчи», «Схованки», «Підкинь і злови»	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Пон.				«Над Україною небо синє» (творче малювання)	1. Слухання: «Запорозький марш» (Є. Адамцевич) (грамзапис)		Перегляд фільму по чарівному телевізору «Країна, де ми живемо»	В. Гринько «Рідний край», Українсь. прапор М. Сопілка «Тризуб»				Прибрання на майданчику	К.В. Назаренко	О. Дерколі

Вівт.	Величина предметів. Утв. чисел в межах 5. Співвіднош. за розміром геометр. фігури				2. Співи: Учись любити «Ми роду козацького діти» (сл. Д. Коміневської, муз. А. Баченко)		В. Сухомлинський «Відлітають журавлі»	О. Лупій «Українська мова», В. Лучук «Клятва»				Догляд за клумбами	Л.М. Богуш	Л. Фесякова
Сер.				Розпис української хати (пальцевий живопис)	3. Музично-ритмічні рухи. Рухи українського танку	Обігравання епізодів казки «Кирило-Кожум'яка»		О. Варавва «Я люблю»		Хата (папір)	В. Бичко «Осінь». Пори року. Хрестоматія, с. 11, А. Волкова «Перший подих осені», с. 11	Підготовка матеріалу до заняття		
Четв.					4. Музична гра «Зозуля» (українська народна гра)			Д. Павличко «Наш прапор»			Панно «Соняшники» (флоромозаїка)	Заготівля насіння для годування пташок взимку	Е.С. Вільчковський	В. Левін
П'ятн.		Кахля						Н. Поклад «Герби», Н. Поклад «Прапор»						
1	2	3	4	5	6	7	8	9						

Пон.				1. Ознайомлення з навколишнім – вправа: Миколаїв – місто, а Південний Буг? А Україна? 2. Народознавство – квіти в укр. віночку	З допомогою батьків поповнити куточок «Народно-прикладне мистецтво»		К. Назаренко «Патріотичне і національне виховання дітей дошкільного віку»	В. Гринько «Рідний край» (Вісник, с. 54), М. Познанська «Про нашу Україну» (Б.в. – 3,4 /03, с. 58), Український пра-пор, (Б.в. – 3,4 /03, с. 57)
Вівт.			Складання казки за картинками	1. Грамота – вправляти у вживанні іменників у родовому відмінку			А. Богуш «Заняття з розвитку мови в дитячому садку»	Д. Павличко «Джерела добро-ти», с. 152, В. Сухомлинський «Від-літають журавлі» (Хрестоматія, с. 23), О. Лупій «Українська мова» (Б.в. – 3,4 /03, с. 64)
Сер.	Ігри на класифікацію «Зайве слово» (назви міст, рік...)			1. Математика – величина предмета. 2. Малювання – рослинні елементи («пальцевий живопис»)	Батьківські збори		Л. Фесюкова «Воспитание сказкой». А. Богуш «Підготовка руки дитини до письма»	«Троє поросят» Англ. народ. казка. В. Лучук «Клятва» (Б.в. – 3,4 /03, с. 56)
Четв.		Літаючі рими		1. Природознавство – дерева- символи України. 2. Словник – природні багатства країни			В. Левин «Как маленький школьник становится большим читателем»	М. Сопілка «Три-зуб» (Б.в. – 3,4 /03, с. 56)

П'ятн.	«Ланцюжок слів» (назви міст)			1. Грамота – звуковий аналіз слів (ау, уа). 2. Художня література – повторення вірша		Творчий альбом «Рід-на країна»	Методичні рекомендації та матеріали до програми «Дитина»	О. Варавва «Я люблю» (Весні-вочка, с. 36), Н. Поклад «Герби», «Прапор» (Б.в. – 3,4 / 03, с. 42), Д. Павличко «Наш прапор» (Б.в. – 3,4 / 03, с. 56)

ВЕРЕСЕНЬ, ІІІ ТИЖДЕНЬ

1	2	3	4	5	6	7	8	9		
ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО	БАТЬКІВЩИНОЗНАВСТВО	ПРАЦЯ ДОРОСЛИХ – ХЛІБОРОБИ	Шана праці хлібороба. Бережне ставлення до хліба	Яким був млин в давнину (вітрянний, водяний). Ціле і його частини		Виразність мови	Професії: хлібороб, комбайнер, мірошник, пекар	Право людини на працю		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Пон.	Формувати уявлення про працю хліборобів, про основні етапи вирощування хліба. Розкрити роль сільськогосподарських машин у підвищенні ефективності праці хліборобів.	Переказ оповідання В. Сухомлинського «Пшеничний колосок»		2. Спостереження за погодою. Як погода впливає на дозрівання врожаю?	1. Розгляд колосків пшениці, жита, ячменю (злаки). (Хліб – головне багатство України). Що виготовляють зі злаків	1. Метання торбинки на дальність. 2. Лазіння по гімнастичній стінці. Гра «Зберемо врожай»	Значення хліба для життя і здоров'я людини		«Відгадай за пахощами», «Знайди пару», «Магазин»	«Знайди і промовчи», «Через струмок», «Де були мине скажемо»
Вівт.	Підвести дітей до розуміння її важливості й необхідності. Виховувати інтерес і по-	Складання розповідей дітей за серією ілюстрацій «Як хліб прийшов на стіл»		2. Спостереж. за вітром. Як використовувати вітер для млина? Дослід: подрібнення зерна за допомогою камінців	1. Розгляд ілюстрацій «Млин», «Елеватор» (минуле і сучасне)	1. Метання торбинки на дальність. 2. Лазіння по гімнастичній стінці			«Що росте на ниві», «Цифри в ряд», «Яку букву приніс метелик»	«Колосок», «Кільце», «Хто скорше»

Сер.	вагу до праці хліборобів. Використовуючи фольклорні твори, показати, як народ шанував хліб, про звичай зустрічати гостей хлібом-сілля на вишитому рушнику		Словник: <i>поле, нива, лан; злаки</i>			1. Спостереження за погодою (коли найкраще збирати хліб, в яку пору року збирають врожай хліба). 2. Спостереження за бур'янами, які заважають росту рослин			1. Стрибки угору поштовхом обох ніг. 2. Метання торбинки з піском на дальність. Гра «Хлібчик»				«Що змінилось», «Коли це буває», «Дари осені»		«Заборонений рух», «Не давай м'яч», «Бережи предмет»			
Четв.				Речення. Звуковий аналіз слів	2. Спостереження за ґрунтом. Який ґрунт потрібен для пшениці? (український чорнозем)		1. Бесіда «Кого годує колосок»		1. Ведення м'яча навколопредмета. 2. Стрибки через предмети боком				«Відгадай, де росте», «Хто уперед», «Де що зріє»		«Мишоловка», «Підкинь і злови», «Чия ланка швидше»			
П'ятн.			Читання оповідання І. Сенченко «Хліб святий»					1. Спостер. за маш., яка привозить хліб у д/с. 2. Розгляд хлібобулочних виробів. Професія пекар. Укр. звичай – зустріч гостей з хлібом-сілля		Піший перехід			Подорож на колгоспні лани	«Який злак ми задумали», «Відгадай, яка це квітка», «Відгадай, що на картині»		«Коровай», «Відгадай», «Яка це квітка?»		
1		2		3	4	5	6		7		8	9	10	11	12	13	14	15
Пон.					Хлібна нива за селом	1. Слухання: «Марш» (з балету «Лускунчик» П. Чайковського) грамзапис		Казка про коржик (настільна)			Д. Павличко «Пісня про пшеницю»	«Дивувалися ліси...»			Прибирання на майданчику	А.М. Богуш, Г.М. Григоренко		
Вівт.		Число і цифра 6. Орієнтування у часі. Умовна мірка (об'єм, кг)				2. Співи: «Золоті косички» (сл. В. Зорік, муз. Н. Шевченко), «Учись любити» (сл. Н. Красоткіної, муз. М. Ведмедері), «Ми роду козацького» (сл. Д. Коміневської, муз. А. Баченко)				І. Блажкевич «Млин», Д. Черденченко «Рання осінь»	Прислів'я «Хліб усьому голова»				Збирання насіння квітів			
Сер.						3. Музично-ритмічні рухи. Приставний			Вернісаж Виробів із соломи	А. Горбівненко «Хліб	«Вітрячок» (папі			Підготовка соломки для аплі-		ТРВЗ		

					крок. 4. Хоровод «Вийшли в поле косарі»			росте»		р)		кації		
Четв.					5. Музична гра «Ой на горі жито» (українська народна гра)			В. Пепа «Ярий колос», Н. Рома- ніка «Петру- сева пше- ниця»			Аплі- кація з солом- ки	Підтри- мувати порядок у шафі. (Складан- ня речей у шафі)	Є.С. Віль- чковськи й	О. Біло- брикін а
П'ятн.			Букет осінніх квітів для хлі- боробів					М. По- знанська «Хлібо- роби»	«Щасл и- во там жити, де гуртом робити »			Господар- чо-побуто- ва праця в ігровому куточку		О. Де- кролі

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Пон.				1. Природознавство – закріпити поняття злаки. 2. Математика – циф- ри			А. Богуш «Заняття з розвитку мови в дитячому садку»	В. Сухомлинський «Пшеничний коло- сок» (Пролісок, с. 144), Д. Павличко «Піс-ня про пшеницю» (Золотий. колосок,с. 416)
Вівт.	Заміна першого зву- ка (колос – «в», «г»)			1. Звукова культура – вчити вимовляти звуки «хв-кв». 2. Розвиток мовлення – переказ	Матеріал в папку- пересувку «Розкажіть дитині про хліб»		«Старша група в дитячому садку» (методичний по- сібник)	І. Блажкевич «Млин» (Золотий колосок, с. 419), І. Сенченко «Хліб святий» (Українське народознавство, с. 113)
Сер.		Склади вірш: Дозрів у полі колос...		1. Народознавство – прислів'я про хліб, звичаї. 2. Фізкультура – мета- ння на дальність				«Дивувалися ліси», (Золотий колосок, с. 417), А. Горбівненко «Хліб росте» (Весні- вочка, с. 55), Д. Чередниченко «Рання осінь» (Пори року. Хрестоматія,

								с. 8)
Четв.				1. Повторення вірша І. Блажкевич «Млин». 2. Ознайомлення з навколишнім – машини-помічники в сільському господарстві	3 дітьми зробити саморобки із соломки	Бесіда «Хліб усьому голова»	О. Белобрыкина «Маленькие волшебники»	В. Пепа «Ярий колос» (Золотий колосок с. 416), Н. Романіка «Петрусева пшениця» (Пролісок, с. 272)
П'ятн.			Складання казки «Як борошно перетворилося в коржик»	1. Грамота – повторити знайомі букви. 2. Аплікація – користування ножицями				М. Познанська «Хлібороби» (Пролісок, с. 272)

ВЕРЕСЕНЬ, IV ТИЖДЕНЬ

ВІСЕСЕНЬ, IV ТИЖДЕНЬ																
1	2	3	4		5		6		7		8		9			
ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО	БАТЬКІВЩИНОЗ НАВСТВО	ПРАЦЯ ДОРОСЛИХ –	Шана праці людей (овочівники)		Овочі Півдня України		Порівняння (схожості і відмінність)		Етимологія слова «натюрморт»		Професія овочівник		Право людини на працю			
1	2		3		4	5		6	7		8		9	10		11
Пон.	Формувати у дітей знання про те, що в сільському господарстві нашої країни овочівники обробляють землю, вирощують		Читання вірша Ю.Тувіма «Овочі». Розгляд ілюстрації «Збирання врожаю в городі»			2. Спостереження за погодою (коли найкраще збирати врожай овочів)		1. Спостереження за вантажним автомобілем, який привіз овочі в д/с	1. Стрибки у висоту (25 см) з розбігу. 2. Ходьба по колоді зі сплесками у долоні. Гра «Чия ланка швидше»		Користь овочів для здоров'я людини			«Потрібно – не потрібно», «Що спочатку, що потім», «Магазин»		«Бережи предмет», «Чия ланка швидше», «Лови, кидай, падати не давай»

Вівт.	збирають великі врожаї. Розкрити колективний характер праці людей під час збирання врожаю; взаємозв'язки села і міста. Виховувати інтерес до праці овочівників, бажання брати в ній посильну участь, шанобливе ставлення до праці овочівників	Заучування вірша М. Сингаївського «Вересень»			1. Розгляд ґрунту, в якому найкраще ростуть овочі. Чому його треба обробляти? 2. Бесіда про комах, які шкодять або допомагають виростити хороший урожай овочів (сонечко, тля, колор. жук). Чому комах стало мало?			1. Ведення м'яча. Прокочування обруча у ворота	Як шкодять здоров'ю брудні овочі			«Хто ти?», «Відгадай, де росте»	«Ходить гарбуз по городу», «Не давай м'яч», «Де були ми не скажемо...»	
Сер.		Словник: <i>поле, багнет, город</i>			2. Порівняльний розгляд овочів і ягід (гарбуз-кавун; гарбуз-диня...)	1. Розгляд на-тюрмортів (ілюстрації)		1. Стрибки у висоту (25см). Гра «Збери врожай». 2. Лазіння по гімн. стінці. Однойменний спосіб				«Зріле–незріле», «Знайди на дотик», «Пори року»	«Фарби», «Хто швидше», «Передай і встань»	
Четв.			Складання речення. Звуковий аналіз слів		1. Спостереження за овочами на городі (в д/с). Як ростуть, як доглядаємо	2. Цільова прогулянка на овочевий ринок		Піший перехід				«Загадай, ми відгадаємо», «Що це?», «Як зробити томатний сік»	«Свій город у нас є», «Знайди пару», «Не запізнюйся»	
П'ятн.		Складання сюжетної розповіді за картинною «Збирання врожаю»			2. Спостереження за городинною (коренеплоди: буряк, морква)	1. Бесіда про овочеві страви		1. Стрибки через скакалку. 2. Біг по хвилястій доріжці		Подо-рож по Укра-їні		«Пагінці і корінці», «Овочесховище», «На тваринницькій фермі»	«У лісочку на горбочку», «З купини на купину», «Знайди свій будинок»	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Пон.				«Іде з поля урожай» (вант. автомоб.)	1. Слухання: «Марш» С. Прокоф'єв			«Ходить гарбуз по городу»	Прислів'я «Землю сонце прикрашує»	Вантажний автомобіль		1. Миття овочів для куточка природи	А.М. Богун	ТРВЗ

									шає, а люди ну праця »					
Вівт.	Порівняння суміжних чисел. Геометричні фігури				2. Співи: «Золоті косички» (сл. В. Зорік, муз. Н. Шев- ченко). «Ми роду козаць- кого діти» (сл. Д. Комі- невської, муз. А. Баченко)			А. Камін- чук «В ка- пустини іменини», М. Стель- мах «Гар- буз»	«Як об- стінк у горох ом»			2. Складан- ня будівель- ного мате- ріалу		Д. Ро- дарі
Сер.				На- тюр- морт	3. Музично- ритмічні рухи. Приставний крок в різних напрямах і по колу	Інценівка «Ходить гарбуз по городу»			«Кид ати камін ня в город »			1. Одягання- роздягання (допомога товаришу). 2. Підготов- ка матеріалу для математи- ки (овочі)	Н.Ф. Ярише- ва	
Четв.					4. Музично- дидактична гра «До-ре- мі- фа-солька». 5. Музична гра «Посади, збери врожай»			М. Стель- мах «На баштані»			Само- роб- ки – іграш- ки з овочів	Прибирання на веранді	О.П. Янків- ська	
П'ятн.		Гар- бузові ро- дичі (ово- чі)					Творчий журнал «Овочі»		«Хто пра- цює, той і урожа й збира є»			Господар- чо-побутова праця: салат із варених овочів		О. Бі- лобри- кіна
1	2		3		4	5		6		7		8		9

Пон.	Утворення нових слів від слова «овоч», «город»...			1. Природознавство – класифікація овочі- фрукти. 2. Фізкультура – ведення м'яча	Бібліотека-пересувка: Рецепти овочевих страв для дітей		А. Богуш «Заняття з розвитку мови в дитячому садку»	«Ходить гарбуз по городу» (Золотий колосок, с. 76), Ю. Тувім «Овочі» (Хрестоматія для дошкільнят, с. 373)
Вівт.			Казка- оживлялка (про овочі)	1. Розв. мови – складання речень за заданим словом. 2. Конструювання – вантажний автомобіль			А. Богуш «Підготовка руки дитини до письма»	М. Стельмах «Гарбуз» (Золотий колосок, с. 77), М. Сингаївський «Вересень» (Пори року. Хрестоматія, с. 20)
Сер.	Складання словника овочівника.	«Я почну, а ти продовж»		1. Худ. література – повторювання вірша. 2. Малювання – вантажний автомобіль	Групова консультація з грамоти – звуковий аналіз слів		Н. Яришева «Ознайомлення дітей з природою»	М. Стельмах «На баштані» (Золотий колосок, с. 79)
Четв.				1. Математика – су-міжні числа		Підсумковий на-вчальний блок «Працьовиті руки живуть в нашій країні»	О. Янківська «Дидактичні ігри в дитячому садку»	
П'ятн.				1. Народознавство – народні приказки, порівняння. 2. Зображувальна діяльність – малювання пластиліном	Виготовлення з дітьми саморобок з овочів		О.Белобрыкина «Маленькие волшебники»	

ПІДГОТОВКА РУКИ ДИТИНИ ДО ПИСЬМА

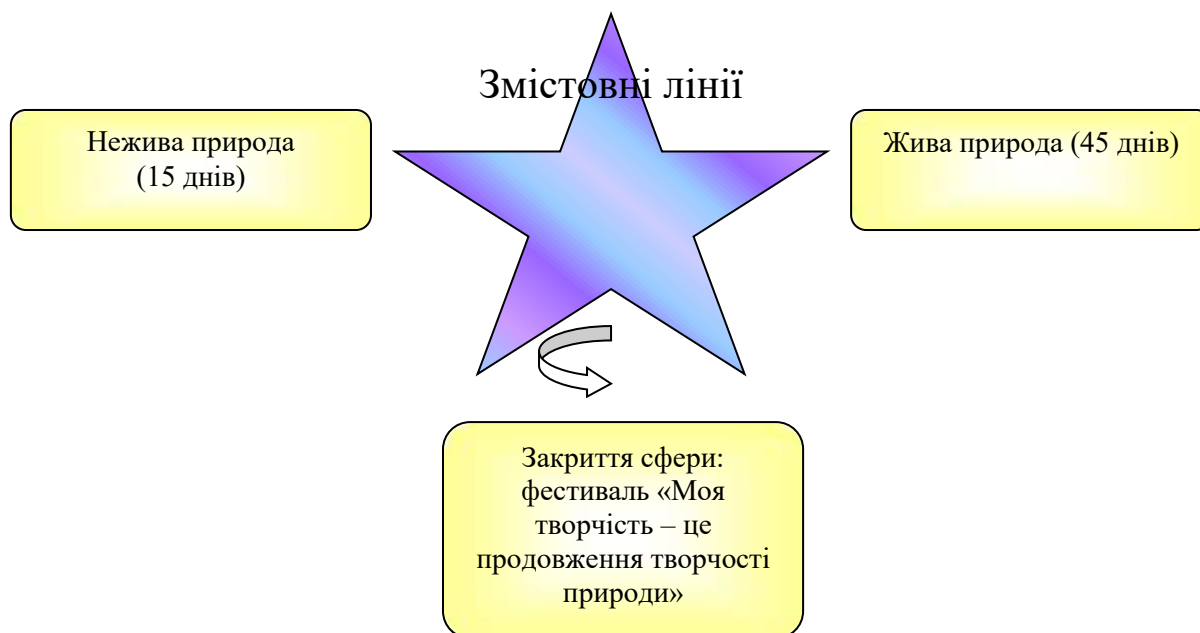
	I ТИЖДЕНЬ	II ТИЖДЕНЬ	III ТИЖДЕНЬ	IV ТИЖДЕНЬ
Пон.	Пальчикова гімнастика «Великий пароплав». Штриховка пароплава (змішане штригування)			
Вівт.	Ниткопис «Шторм на морі»	Пальчикова гімнастика «Хатинка». Намалюй хатинку по контуру	Гра «Попелюшка» (злакові)	Пальчикова гімнастика «Гра-бельки»

Сер.		Заштрихуй народну іграшку (свищик) (косі, прямі лінії)	Малювання колоска (в зошиті ушироку лінійку)	Штриховка овочів (короткі уривчасті лінії)
Четв.				
П'ятн.				

ПЛАНУВАННЯ ЗА СФЕРАМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

1 клас

Сфера життєдіяльності людини «Людина і природа»



Перспективне планування

Змістова лінія: Нежива природа (15 днів)

Підтема: Атмосфера-гідросфера (10 днів)

1. Повітря
2. Як повітря входить в дім?
3. Що таке вітер?
4. Буран. Ураган. Торнадо.
5. Вітер-помічник. Вітер-спортсмен.
6. Якою буває вода? (3 стани води)
7. Що може вода? (властивості)
8. Вода над нами.
9. Вода під нами.
10. Вода в нас. Вода поруч.

Підтема: Літосфера (5 днів)

1. Що таке ґрунт?
2. Вода і повітря у ґрунті.
3. Хто живе у ґрунті?
4. Як садити і сіяти?

5. Чи можна вбити землю?

Змістова лінія: Жива природа (45 днів)

Підтема: Біосфера – флора (різноманітність) (5 днів)

1. Розмаїття рослин: кущі, дерева, трави.
2. Кімнатні рослини.
3. Що де росте? (природні угруповання)
4. Що необхідно рослинам для життя?
5. Квітка – плід – насіння.

Підтема: Біосфера – флора (дикі культурні рослини) (5 днів)

1. Рослини в житті людини.
2. Ці рослини лікують нас.
3. «Шипшина та її родичі».
4. «Серденько калини»
5. Барвінок та ромашка.

Підтема: Біосфера – флора (в казках і легендах) (5 днів)

1. Вшанування рослин. Дівчина-калина.
2. «Вербові» легенди.
3. Легенда про Ружу, Мальву та Півонію.
4. Легенда про вишню.
5. Охорона рослин. Червона книга України.

Підтема: Біосфера – фауна (різноманітність) (5 днів)

1. Різноманітність тваринного світу.
2. Що необхідно тваринам для життя?
3. Про тих, хто літає і плаває.
4. Про тих, хто повзає і ходить.
5. Комахи.

Підтема: Біосфера – фауна (свійські тварини) (5 днів)

1. Що дають тварини людям?
2. Свійські птахи.
3. Свійські звірі.
4. Шовкопряд і бджола.
5. Іменна книжка тварин.

Підтема: Біосфера – фауна (в казках і легендах) (5 днів)

1. Живий куток у школі і вдома.
2. Тварини в українських казках.
3. «Яйце-райце»
4. Легенди про тварин (за Р. Кіплінгом)
5. «Професії» тварин.

Підтема: Біосфера – фауна (сезонні зміни в житті тварин) (5 днів)

1. Пташки весну на крилах несуть.
2. Перелітні і зимуючі птахи.
3. Лісові таємниці (життя тварин взимку і навесні)
4. Що роблять лісник і рибінспектор.
5. Заповідники. Заказники.

Підтема: Біосфера – фауна (охорона тварин) (5 днів)

1. Для чого потрібні зоопарки?
2. Найбільший в Україні зоопарк.
3. Як живеться тваринам у зоопарку.
4. Вшанування тварин.
5. Для чого охороняти тварин?

Підтема: Біосфера – фауна (естетичне значення) (5 днів)

1. Червона книга України.
2. Створення книги «Скарги тварин».
3. Наші домашні улюбленці. Фотовернісаж.
4. Рідкісні види тварин. «Їх згубила краса».
5. Закриття сфери: фестиваль «Моя творчість – це продовження творчості природи».

ПЕРСПЕКТИВА ДО ПЛАНУВАННЯ (1 КЛАС)

Місяць	Тиждень	Сфера життєдіяльності	Змістова лінія	Підтема змістовної лінії
Вересень	1	Людина і суспільство	Я	Я- людина(роль в суспільстві)
	2		Я	Я-людина (зовнішність)
	3		Я	Я- сам (органи чуття)
	4		Я	Я – сам (органи чуття)
Жовтень	5	Людина і суспільство	Я	Я- інші (світ професій)
	6		Моя родина	Мама і тато. Бабця і дідусь. Рід.
	7		Моя родина	Рідний дім (обов'язки дітей і батьків)
	8		Моя родина	Рідний дім (домашні заняття)
Листопад	9	Людина і культура	Етико-естетичні основи	Культура спілкування (ввічливість, етикет)
	10			Норми поведінки (за столом)
	11			Норми поведінки (в громадських місцях)
	12			Норми поведінки (в навчальних закладах)
Грудень	13	Людина і Всесвіт	Земля – планета	Оболонки Землі
	14	Людина і Всесвіт	Сонячна система	Сонце-зірка
	15	Людина і Всесвіт	Сонячна система	День і ніч. Рік.
	16	Людина і природа	Нежива природа	Гідросфера, атмосфера.
Січень	17	Людина і природа	Нежива природа	Гідросфера, атмосфера.
	18		Нежива природа	Літосфера
	19		Жива природа	Біосфера: флора (різноманітність флори)
Лютий	20	Людина і природа	Жива природа	Біосфера: флора (дикі і культурні рослини)
	21		Жива природа	Біосфера: флора (в казках і легендах)
	22		Жива природа	Біосфера : фауна (різноманітність фауни)
	23		Жива природа	Біосфера: фауна (свійські тварини)
Березень	24	Людина і природа	Жива природа	Біосфера : фауна (в казках і легендах)

	25		Жива природа	Біосфера: фауна (сезонні зміни в житті)
	26		Жива природа	Біосфера: фауна (охорона тварин)
Квітень	27	Людина і природа Людина, наука і техніка	Жива природа	Біосфера: фауна (естетичне значення)
	28		Транспорт	Водний
	29		Наукові досягнення	Біоніка
	30		Машини- помічники	В промисловості
Травень	31	Людина і суспільство	Батьківщина	Україна (історія)
	32			Україна (пейзажі й ландшафти)
	33			Україна (символіка)
	34			Народні звичаї і свята

ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ

(1 клас)

Сфера життєдіяльності “Людина і суспільство” (60 днів)

Змістова лінія. Я (25 днів)

Підтема: Я - людина

1. Хто я?
2. Який я?
3. Моє ім'я
4. Моє ім'я по-батькові
5. Моє прізвище
6. Мій зовнішній вигляд
7. Мій портфель – чарівна скринька
8. Чи вмію я дружити?
9. Я в школі
10. Як я йду до школи

Підтема: Я – сам

1. Чим я бачу?
2. Очі – дзеркало душі
3. Як я можу зберегти зір?
4. Чим я чую?
5. Як я можу зберегти слух?
6. Чим я розпізнаю запахи?
7. Мій запах
8. Чистий подих
9. Звідки мені відомо про гірке і солоне
10. Навіщо мені руки

Підтема: Я – інші

1. Професії моїх батьків
2. Бережи речі – в них праця людей
3. Священна праця хлібороба

4. Вшанування хліба
5. На кого я хочу бути схожим?

Змістова лінія. Моя родина (15 днів)

Підтема: Мама і тато. Бабця й дідусь. Рід.

1. Мама і тато
2. Дідусі й бабусі
3. Рід
4. Свята моєї родини
5. Обереги моєї родини

Підтема: Рідний дім

1. Що вдома я роблю сам?
2. Які речі мені допоможуть вдома?
3. Обов'язки батьків
4. Обов'язки дітей
5. Держава – мати
6. Дозвілля в рідному домі
7. Моє улюблене заняття вдома
8. Куточок моїх захоплень
9. Чи буває шкідливим відпочинок?
10. Безпечний відпочинок вдома

Змістова лінія. Батьківщина (20 днів)

Підтема: Україна (історія)

1. Пам'ятки старовини рідного краю
2. Визначні місця рідного краю
3. Видатні українці
4. У краєзнавчому музеї
5. Хто такі “предки”?

Підтема: Україна (пейзажі, ландшафти)

1. Що таке “пейзаж”, “ландшафт”?
2. Гори України
3. Ріки України. Дніпро-Славути
4. Моря України
5. Міста України. Столиця

Підтема: Україна (символіка)

1. Україна – незалежна держава
2. Що таке “символи”?
3. Державні символи України
4. Українська державна мова
5. Народні символи України

Підтема: Народні звичаї і свята

1. Що вкладають українці в поняття “свято”?
2. Весняні народні свята. Вербна неділя
3. Великдень.

4. Свято Матері
5. Закриття сфери. День родини.

Сфера: Людина і Всесвіт (15 днів)

Змістова лінія: Земля-планета (5 днів)

Підтема: Оболонки Землі (5 днів)

1. «Земля» і «земля»
2. Що звідки взялося?
3. Природа жива і нежива
4. Оболонки Землі або сфери
5. Живе – в неживому, неживе – в живому.

Змістова лінія: Сонячна система (10 днів)

Підтема: Сонце-зірка (5 днів)

1. Значення сонячного світла і тепла.
2. «Зірка, яка світить удень»
3. День і ніч
4. «Сонечкова родина». Планети.
5. Пори року. Чому буває зима?

Підтема: День і ніч (5 днів)

1. Мандрівка на Місяць.
2. Що таке тиждень? Чому місяць називають місяцем?
3. Народження року. Різдво.
4. «Круглий рік». Коли рік починається? Коли кінчається?
5. Закриття сфери: родинне свято «Зустрічаймо Новий рік!».

Сфера: Людина і природа (60 днів)

Змістова лінія: Нежива природа (15 днів)

Підтема: Атмосфера-гідросфера (10 днів)

11. Повітря
12. Як повітря входить в дім?
13. Що таке вітер?
14. Буран. Ураган. Торнадо.
15. Вітер-помічник. Вітер-спортсмен.
16. Якою буває вода? (3 стани води)
17. Що може вода? (властивості)
18. Вода над нами.
19. Вода під нами.
20. Вода в нас. Вода поруч.

Підтема: Літосфера (5 днів)

6. Що таке ґрунт?
7. Вода і повітря у ґрунті.
8. Хто живе у ґрунті?

9. Як садити і сіяти?
10. Чи можна вбити землю?

Змістова лінія: Жива природа (45 днів)

Підтема: Біосфера – флора (різноманітність) (5 днів)

6. Розмаїття рослин: кущі, дерева, трави.
7. Кімнатні рослини.
8. Що де росте? (природні угруповання)
9. Що необхідно рослинам для життя?
10. Квітка – плід – насіння.

Підтема: Біосфера – флора (дикі культурні рослини) (5 днів)

6. Рослини в житті людини.
7. Ці рослини лікують нас.
8. «Шипшина та її родичі».
9. «Серденько калини»
10. Барвінок та ромашка.

Підтема: Біосфера – флора (в казках і легендах) (5 днів)

6. Вшанування рослин. Дівчина-калина.
7. «Вербові» легенди.
8. Легенда про Ружу, Мальву та Півонію.
9. Легенда про вишню.
10. Охорона рослин. Червона книга України.

Підтема: Біосфера – фауна (різноманітність) (5 днів)

6. Різноманітність тваринного світу.
7. Що необхідно тваринам для життя?
8. Про тих, хто літає і плаває.
9. Про тих, хто повзає і ходить.
10. Комахи.

Підтема: Біосфера – фауна (свійські тварини) (5 днів)

6. Що дають тварини людям?
7. Свійські птахи.
8. Свійські звірі.
9. Шовкопряд і бджола.
10. Іменна книжка тварин.

Підтема: Біосфера – фауна (в казках і легендах) (5 днів)

6. Живий куток у школі і вдома.
7. Тварини в українських казках.
8. «Яйце-райце»
9. Легенди про тварин (за Р. Кіплінгом)
10. «Професії» тварин.

Підтема: Біосфера – фауна (сезонні зміни в житті тварин) (5 днів)

6. Пташки весну на крилах несуть.
7. Перелітні і зимуючі птахи.
8. Лісові таємниці (життя тварин взимку і навесні)

9. Що роблять лісник і рибінспектор.

10. Заповідники. Заказники.

Підтема: Біосфера – фауна (охорона тварин) (5 днів)

6. Для чого потрібні зоопарки?

7. Найбільший в Україні зоопарк.

8. Як живеться тваринам у зоопарку.

9. Вшанування тварин.

10. Для чого охороняти тварин?

Підтема: Біосфера – фауна (естетичне значення) (5 днів)

6. Червона книга України.

7. Створення книги «Скарги тварин».

8. Наші домашні улюбленці. Фотовернісаж.

9. Рідкісні види тварин. «Їх згубила краса».

10. Закриття сфери: фестиваль «Моя творчість – це продовження творчості природи».

Сфера: Людина, наука і техніка. (15 днів)

Змістова лінія: Транспорт (5 днів)

Підтема: Водний транспорт (5 днів)

1. Що таке транспорт?

2. Види транспорту.

3. Миколаїв – місто корабелів.

4. Види водного транспорту.

5. Спорт чи транспорт?

Змістова лінія: Наукові досягнення (5 днів)

Підтема: Біоніка (5 днів)

1. Що із чого?

2. Як одяг до нас прийшов? Від павутиння і лялечки до тканини.

3. Із чого роблять посуд? Як ластівки ліплять гнізда?

4. Історія меблів.

5. Казка про книжку.

Змістова лінія: Машини-помічники (5 днів)

Підтема: Промисловість (5 днів)

1. Професії корабелів.

2. «Солодка» фабрика.

3. Птахоферма. Інкубатор.

4. Екскурсія на підприємство «Хто такий Сандорик?».

5. Закриття сфери: засідання тематичного КВК.

Інтегрований навчальний блок в старшій групі «ШКОЛА ОБЕРЕЖНИХ НАУК»

Програмовий зміст: розширювати знання дітей про безпечні умови для життєдіяльності. Активізувати знання про небезпечні ситуації та роботу рятувальних служб. Надати дітям уявлення про наслідки виверження вулкану. Формувати уміння передбачати наслідки своїх дій в дослідницько – пошуковій діяльності. Розвивати доказове мислення, вміння робити умовисновки. Виховувати обережність, обачність та відповідальність за свої дії.

Обладнання: рюкзак, безпечні та небезпечні предмети, ЛБС «Школа», дзвіночок, дидактична гра «Поведінка на дорозі», фломастери червоні та зелені, дві миски з сухою та зеленою травою, вода, сірники, макет вулкану, дидактична гра «Номера допомоги», ноутбук, відеозапис.

Хід:

Вихователь: Діти, ви вже дорослі і скоро підете до школи. А скажіть, навіщо необхідно йти до школи? Школи бувають різні. Які ви знаєте школи?(школа мистецтв, школа танців та багато інших). А саме сьогодні я запрошую вас в школу обережних наук. Як ви думаєте чому вчать в цій школі? (відповіді дітей)

Що потрібно, щоб зібратися до школи (відповіді). До школи безпечних наук ми зберемо рюкзак безпечних речей.

Дидактична гра «Збери рюкзак»

Вихователь: Виберіть безпечний предмет та покладіть його в рюкзак.

Який безпечний предмет ти вибрав? Чому не взяли сірники? Чим небезпечна ця іграшка?

Ласкаво прошу до Школи обережних наук.

Відкриваю плакат з намальованою школою. На ньому закриті віконечка.

Вихователь дзвонить у дзвоник

Вихователь: Розпочинається урок. Давайте зайдемо в перший клас.

Відкривається перше віконечко, там намальовано світлофор.

Вихователь: Малята як ви думаєте про що ми поговоримо на першому уроці?(про правила дорожнього руху). Давайте пригадаємо ці правила.

Д/гра «Поведінка на дорозі»

Вихователь: Діти підійдіть до столів і роздивіться свої картки.(підходять). Зафарбуйте зеленим кольором ту картинку де діти дотримуються правил, а червоним – де правила порушують . Яке правило ти можеш назвати? А що не так роблять діти на твоїй картинці? Що допомагає дотримуватись правил дорожнього руху водіям та пішоходам? Щоб не трапилось біди на дорозі, завжди звертайте увагу на дорожні знаки та дотримуйтесь правил дорожнього руху.

Лунає дзвоник.

Вихователь: А ось і наступний урок. Відкриваємо віконце там намальовано вогонь. Про що ми будемо говорити на наступному уроці?(про пожежну безпеку). А коли вогонь буває другом? (відповіді). Коли він стає для нас ворогом? (відповіді).

Вогонь буває другом та може стати ворогом як вдома, так і на вулиці. Уявіть, що ви прийшли в ліс на пікнік. На якій галявині безпечно розвести вогнище? З сухою травою чи із соковитою, зеленою? (припущення дітей). Зараз ми це перевіримо.

Дослід з вогнем. В одній мисці в мене зелена соковита травичка, вона позначена зеленим кружечком. В іншій - суха трава, яка позначена жовтим кружечком. Я підпалю траву в обох мисках, а ви подивіться і скажіть, яка трава швидше буде горіти. (Проводяться дослідні дії)

Яка трава швидше загорілась та сильніше горить? Чим це може бути небезпечно в лісі? Тож коли ви з сім'єю відпочиваєте в лісі, будьте дуже обережні з вогнем. Завжди потрібно мати з собою воду, щоб загасити вогонь, коли ми зберемось додому. Тоді відпочинок не стане для вас проблемою.

А як ми вміємо справлятися з проблемами, ми покажемо під час безпечної перерви.

Музична фізхвилинка «То не є проблема» (відеозапис)

Лунає дзвоник.

Вихователь: Переходимо до третього уроку(на картинці дитина дома). На цьому уроці ми поговоримо про те, що не можна робити. коли ви залишаєтесь вдома самі.

Дидактична гра «Добери риму»

І зараз я буду починати речення, а вам його треба закінчити.

- Біля віконечка не грайся, з балкону вниз не (нахиляйся).
- Коли хтось дзвонить, пам'ятай-чужих додому (не впускай).
- Пам'ятай завжди малюк, гостре не бери до(рук).
- Правило запам'ятай -газ на кухні (не вмикай).
- Сірники не треба брати, краще книжку (почитати)
- Сам телевізор не вмикай, краще іграшками (грай)
- Якщо правила ти знаєш, вдома ти проблем (не маєш)

Вихователь: Всі ці правила потрібно не тільки добре знати, а й обов'язково виконувати.

Знову лунає дзвоник.

Вихователь: Дзвоник запрошує нас на наступний урок.

На картинці намальовано злива.

Вихователь: Діти, що ви бачите на картинці? Ми будемо говорити про природні явища та стихійні лиха.

Дидактична гра «Назви стихійне лихо»

Давайте пограємо, я буду називати явища або об'єкт природи, а той, кому я дам краплинку назве стихійне лихо, яке може трапитись: дощ - повінь; вітер- ураган, торнадо, смерч; сніг - заметіль, снігопад; лід - град, земля - землетрус; каміння - каменепад.

Вихователь: Де може трапитись каменепад? Я хочу познайомити вас із ще одним стихійним лихом, яке може статися в горах. Це виверження вулкану. Що таке вулкан?

І зараз ми з вами подивимось, чим небезпечне виверження вулкану для

місцевості і тих, хто живе біля нього.

Моделювання ситуації «Виверження вулкану».

Вихователь: Що відбувається? Що робить лава на своєму шляху? Як ви думаєте, що б сталося з цими деревами і будинками, якби це була справжня гаряча лава? Якщо починається виверження вулкана, всіх людей вивозять жити в іншу місцевість.

Отже, всі природні лиха дуже небезпечні для людини. І коли вони відбуваються, краще не виходити на вулицю, а залишитися вдома.

Вихователь: Ми з вами пригадали, які небезпечні пригоди можуть з нами трапитись. Але завжди є люди, які прийдуть до нас на допомогу. Як ви думаєте, хто це?(відповіді). Так це люди спеціальних професій. Для того щоб вони могли нам допомогти треба обов'язково знати номери телефонів за якими їх викликати.

Дидактична гра «Номера допомоги»

Роздивіться ситуації. Оберіть номери телефонів, за якими потрібно подзвонити та покладіть їх на потрібну картинку. Кого ти викликав? А яка в тебе тут трапилася біда і кого ти покликав на допомогу? Чим може допомогти лікар?

Вихователь: Молодці діти. ви дуже багато знаєте про небезпечні ситуації та як себе поводити, щоб в них не потрапляти.

А на згадку про нашу школу я хочу подарувати вам значок рятувника. І ви завжди будете приходити один одному на допомогу. І ми підемо збиратися з вами на вулицю і там вже перевіримо чи безпечно грають інші діти на майданчиках.

Інтегрований день (1 клас).

Освітні галузі. Мистецтво. Мови і література.

Тема. Королівство Акварелія.

Дидактична мета. Продовжити навчати дітей малювати на казкову тематику. Удосконалювати вміння передавати в малюнку свій задум, образне бачення героїв.

Розвиваюча мета. Розвивати мислення, фантазію.

Виховна мета. Виховувати естетичний смак.

Наочність та обладнання. Фарби, пензлі, палітра, аркуші паперу, плакат із зображенням палацу.

Сценарій інтегрованого дня**I. Організаційний момент уроку.**

1. Створення психологічного настрою.
2. Повідомлення теми.

II. Актуалізація і мотивація навчальної діяльності.***Казкова розповідь учителя***

— У королівстві Акварелія жив стрункий та гарний принц Пензлик. Щодня він, придворна дама Палітра та фарби-слуги ходили до лісу, а сьогодні вирішили прогулятися лугом. Слуги-фарби завжди були поруч із принцом, вони такі мінливі та вередливі. Атому король Олівець зобов'язав придворну даму Палітру доглядати за фарбами та принцом.

Сонце світило згори, спостерігаючи за Пензликом та фарбами. Палітра зібрала навколо себе фарби, і вони похмуро сиділи біля неї. Принц запрошував по черзі фарби погуляти з ним по лузі, а той робився дедалі гарнішим, бо фарби заводили розмову з усіма його мешканцями. Луг ожив, з нього долинав веселий гомін. А Палітра, розімлівши під теплим сонячним промінням, куняла, примруживши очі. Раптом звідкись налетів Кощій Безбарвний, схопив Пензлика і поніс до свого замку.

Замок Кощія був за синіми морями, за високими горами. Він був такий самий безбарвний, як і його господар. Не до вподоби були Кощію веселощі, радість і щастя. А слугували йому Підпалій, Суховій та Пітьма-Тьмуца.

III. Постановка проблеми.

- А що сталося далі, ви розкажіть з допомогою своїх малюнків.
- Що допоможе заговорити вашим малюнкам?

Вам, діти, треба виявити фантазію, зробитися казкарями, художниками, мрійниками і допомогти фарбам визволити Пензлика.

IV. Відкриття нових знань.

1. Самостійна робота.
 2. Бесіда-обговорення.
- Ваші роботи готові, ми продовжуємо урок. *(Демонстрація робіт супроводжується розповіддю.)*

1-й учень:

- Сидить Кощій у замку і бачить — ідуть фарби виручати Принца. Закричав Кощій: «Слуго мій Підпалію, спали їх!»

2-й учень *(показує малюнок Підпалія)*:

- Спалю! На попіл всіх перетворю!

3-й учениця *(показує малюнок молодця Заливайка)*:

- Покликала Синя фарба молодця Заливайка, і він залив Підпалія водою.

Учитель:

- Покликав Кощій другого свого слугу — Суховія. “Знищи їх!” — наказав йому.

4-й учень *(показує малюнок Суховія)*:

- Зараз здую. На пилітку всіх перетворю!

5-а учениця *(показує малюнок Зеленого бору)*:

- Покликала Зелена фарба на допомогу Зелений бір. Вдарився об нього Суховій і зупинився.

Учитель:

- І покликав Кощій слугу Пітьму-Тьмуцу. «Нападай на фарби і знищи їх у пітьмі», — наказав Кощій. *(Малюнок Пітьми-Тьмуцої)*. «Я очі вам затулю. Присплю вас!» — прошепотіла вона.

Учитель:

- Проте Червона фарба прийшла на допомогу.

6-а учениця *(показує малюнок Сонця)*:

- Яскраве Сонечко освітіло все, і Пітьма перетворилася на День.

Учитель:

- Кощій зі злості розтанув у денному світлі. Фарби звільнили Пензлика.

Як багато було радощів, веселоців, щастя! Тоді Пензлик запропонував: «Розфарбуймо замок, перетворивши його на Палац барвистих свят! Нехай у нього перебираються жити фарби та чекають на гостей».

3. Колективна робота.

(Всі учні класу беруть участь у розмальовуванні Палацу на великому аркуші).

v. Закріплення.

- Як ви гадаєте, діти, хто допоміг Пензлику?
- До чого зводилася допомога фарб?
- Хто був вашим помічником?
- Назвіть-но друзів-помічників. *(Вміння, Старанність, Акуратність).* *(Вітя І.).*

vi. Підсумки вивченого.

Учитель:

- Як ви розумієте вислів «В дружбі — велика сила»?
- Що то за сила така? Вона допомогла фарбам, вона допомогла і вам.
- Прокоментуйте вислів «Вона керувала всіма нами на уроці», порівнюючи із сюжетом нашого уроку.

Інтегрований день (2 клас).

Сфера життєдіяльності. «Людина і природа», «Людина і культура», «Людина і суспільство»

Освітні галузі. «Технології». «Мова та література»

Тема дня. Осінній букет.

Змістова лінія.

Дидактична мета. Навчити малювати осінній букет за спостереженнями, з пам'яті, закріплювати ескіз. Удосконалювати навички заповнення аркуша, вміння розташовувати на ньому малюнок.

Розвиваюча мета. Розвивати вміння відтворювати побачене, асоціативно-образне мислення, фантазію.

Виховна мета. Виховувати бажання малювати, естетичний смак, підтримувати відчуття радощів від художньої творчості.

Наочність та обладнання. Аркуші паперу, листочки для практичного завдання, фарби, фломастери, чорний олівець, гумка, склянка з водою, пензлі, чистка, композиції в ілюстраціях, експозиція осіннього букету, запис музики Брамса.

Сценарій інтегрованого дня

I. Організаційний момент.

1. Створення психологічного настрою.
2. Повідомлення теми.

II.Актуалізація і мотивація навчальної діяльності.

Розповідь учителя.

Принцеса Зорянка, прокинувшись, побігла у садочок до чарівного джерельця, аби вмити личко. Раптом вона почула гуркіт, підвела голову і побачила фею Дощу. З-під коліс її карети виривалися блискавки. Зорянка вмилася чарівною водицею, а потім струснула краплинки — вони покотилися небом, переливаючись у сонячному промінні. Набравши чарівної водиці, принцеса хотіла полити кущі троянд, але глечик перекинувся, водичка вилилась, і потекли небом струмочки, виблискуючи на сонці. Звисли вони райдугою. Побачивши це, Зорянка махнула тричі диво-паличкою, і розсипалися краплинки на дрібні барвисті камінці. Попадали ті камінці у синє море, покотили їх хвилі дном морським. Знайшла їх Янтаринка, граючись, викинула на берег. Зібрав «райдужні камінці» серед гальки живописець Діонісій, розтер у порошок, приготував із нього фарби й розмалював стіни замку на високім пагорбі поміж синіх озер. Багато літ промайнуло відтоді, а фарби залишилися й донині і виразними, і яскравими.

Бесіда.

- Хто такий живописець?
- Хто такий художник?

У давнину художники не лише малювали картини, а й усілякими засобами намагалися збагатити свою палітру фарб. У музеї відомого художника Рубенса можна побачити його дорожню валізу, в якій зберігається зібрана колекція фарб.

Тлумачний словничок.

- Продовжуємо опановувати словник художника. Звернімося до слів «олівець», «акварель».
- Що таке олівець?
- Що таке акварель?

Сьогодні я познайомлю вас зі значенням двох слів. Введемо до нашого словника слово «композиція».

Композиція — тобто «складати», «поєднувати». Слово «композиція» у живописі означає «побудувати, розташувати на площині аркуша». Букет — це «гарно підібрана група рослин».

II.Постановка проблеми.

А тепер, діти, запрошую вас до майстерні художника. Сідайте якомога зручніше, уважно погляньте на свій стіл. На ньому матеріал, з яким ми будемо працювати. Наш приятель Олівець запропонував нам узяти участь у

виставці «Осінній букет». Проте це буде незвична

виставка — виставка малюнків. Кожен повинен виявити фантазію, знання та вміння.

Рослини не повинні затискувати одна одну — тоді щонайповніше виявиться їхня форма. Букет має бути довільним. Проте пам'ятайте про барви Осені. У неї, як і в кожної пори року, свої кольори. А чи знаєте ви їх? У цьому ми зараз переконаємось. У кожного з вас є маленький листочок. Ви маєте впізнати листок за його формою, згадати його кольорову гаму і показати рисочки під листком.

iv. **Відкриття нових знань.**

1. Дидактична вправа «Оживи листочок».

Вчитель показує контур (в графічному варіанті) 2-3 листочків, а діти кольоровим віялом сигналізують його колір.

2. **Фізкультхвилинка.**

Трава — низенька-низенька,
 Дерева — високі-високі.
 Вітер дерева колише, гойдає,
 То вправо, то вліво хитає,
 То вперед, то назад,
 То вниз пригинає.
 Птахи летять, відлітають,
 А учні тихенько за парти сідають.
 І *(назва предмету)* вивчають.

3. Художня грамота.

v. **Закріплення.**

Самостійна робота «Осінній букет» (робота з фарбами).

vi. **Підсумок дня .**

Виставка дитячих малюнків.

— Який малюнок найбільше сподобався? Чим?

— Як ваш приятель виконав роботу? Як ти оцінив (-ла) ту роботу?

vii. Завдання додому.

У вихідний день разом з батьками, бабусею і дідусем піти до парку (лісу). Відпочиваючи, милуватися красою осіннього пейзажу, звертати увагу на красиві листочки, які вже змінюють свій колір, зібрати гарний осінній букет із листя, гілочок, плодів і прикрасити ним оселю. Цим ви внесете осінню радість у дім.

— Що для цього потрібно? Чим є для нас холод?

«Книга вчить, як на світі жити»

**(інтегрований навчальний блок в старшій групі з використанням
Лепбуку)**

(Вихователь: Кременецька О.В.)

Програмовий зміст: закріпити знання дітьми оповідань В.Сухомлинського, вчити впізнавати їх за уривками та ілюстраціями. Розкрити дітям сутність поняття «людяність». Продовжувати формувати у дітей людські чесноти: працьовитість, взаємодопомогу, доброту та ін. за допомогою художніх творів. Розвивати зв'язне мовлення, увагу, пам'ять, асоціативне мислення. Закріплювати навички аплікативного ремонтування книг. Виховувати бережне відношення до книги.

Обладнання: лепбук за творами В.Сухомлинського, д\г «Мурашка - мандрівниця», ілюстрації до оповідань, іграшкові предмети (хата, кінь, колос; лялька, рушник, хмара; лопатка, ліжко, ліки; шишка, сніжинка, білка), книжки, ножиці, клей, пензлі, смужки паперу.

Хід:

Діти працюють в книжковому куточку - розбирають книги на непошкоджені та ті, що потребують ремонтування)

Вихователь: Діти, подивіться, у нас так багато книжок - і нових, і старих. А для чого нам книжки? (відповіді дітей). Можна сказати, що книжки нас багато чому вчать. А чому нас вчить книга, ви дізнаєтесь, коли побачите ще одну книгу, яку я купила для нашої групи (виставляю лепбук).

Як ви гадаєте, хто автор цієї книги? (відповідь дітей). Що ви знаєте про цю людину? (письменник, жив у селі, працював вчителем у школі, писав для дітей казки та оповідання). Ця книга розкаже, чому вчить дітей у своїх творах В. Сухомлинський. Як ви думаєте, що ми побачимо, відкривши книгу? (сторінки, букви, ілюстрації). Тож давайте її відкриємо.

Вихователь відкриває Лепбук «Твори В.О.Сухомлинського».

Вихователь: Подивіться, ця книга незвичайна. В ній немає сторінок, є тільки кишеньки, які ми з вами роздивимось.

Діти сідають.

Вихователь: Давайте подивимось на першу кишеньку. Яке оповідання Сухомлинського ви пригадали, коли побачили мурашу («Мурашка - Мандрівниця») Якою працею займалися мурашки в оповіданні? Чому мурашки не пустили мандрівницю до свого мурашника? (її лапки не пахли працею) Мурашки всі дуже працюваті. Давайте пограємо в гру та пригадаємо, кого можна назвати працюватим.

Дидактична гра «Працюваті мурашки»

Вихователь: Покладіть до мурашника тих мурашок, яких можна назвати працюватими.

Запитання: чим займається ця мурашка? Чому цим мурашкам вдається підняти важку гілку? (тому що вони допомагають один одному). Чому кажуть, що мурашка найсильніша комаха? (тому що вона може підняти предмет, важчий за себе). Як автор називає ледачу мурашку? (нероба, волоцюга). Як ви думаєте, яку людину можна назвати працюватою? (ту, яка не боїться будь-якої праці та не лінується допомогти іншим).

Отже, книги вчать нас працелюбності, тому що тільки працювата людина досягає всього, чого забажає.

Давайте заглянемо в наступну кишеньку. Що ви в ній бачите? (ілюстрації до оповідань). Давайте пригадаємо ці оповідання.

Дидактична вправа «Впізнай оповідання»

Вихователь: Візьміть собі по одній ілюстрації. Я буду читати уривок оповідання. Якщо ви тримаєте ілюстрацію до цього оповідання, підніміть її вгору.

1. «Як хлопці мед поїли»: Підійшли вже до хати, сіли під явором та й думають: "Що ж мама скаже?" Вийшла мати з хати, дивиться — хлопці сидять і плачуть.

— Чого це ви, хлопці, плачете? — здивувалася мати.

- Як називається це оповідання? Чому мама раділа , коли хлопці плакали?

2. «Важко бути людиною» : Втомлені, знесилені діти ледве дійшли до хутірця. Зайшли в крайню хату, попросили води. З хати вийшла жінка, за нею вибіг маленький хлопчик. Жінка витягла з колодязя води, поставила на стіл серед двору, а сама пішла до хати.

- Назвіть це оповідання. Чому Марійка присоромила Романа?

3. «Красиві слова і красиве діло»: І ось перший із тих хлопців, які сиділи в сухому одязі, сказав:

— Як же ти змок на дощі! Мені жаль тебе...

Другий теж промовив красиві й жалісливі слова:

— Як страшно опинитися в зливу серед поля! Я співчуваю тобі...

- Скажіть назву оповідання. Яке красиве діло зробив хлопчик?

4. «А серце тобі нічого не підказало?» : А тата відвезли в лікарню, — каже мати. Занедужав батько. Вона чекала, що син занепокоїться, стривожиться. Та син був незворушний, спокійний. Мати великими очима дивилась на Андрійка.

- Що це за оповідання? Чому мамі стало сумно, коли Андрійко сказав, що піде до лісу? (тому що у Андрійка захворів батько, а він за нього не хвилюється, а збирається гуляти).

5. «Дивний мисливець»: Але що це за дивний мисливець такий! Ніколи не несе додому ні зайця, ні качки. Приходить із порожньою торбою. Одного разу приніс дід Максим зайчєня маленьке. Знайшов під кущем.

- Назвіть це оповідання. Чому цього мисливця вважали дивним?

Вихователь: Чому ж вчать нас ці оповідання? (совісності, ввічливості, допомагати не тільки словом, а й ділом, ділитися з іншими, берегти природу). Так, ці всі оповідання вчать нас людяності. Людяною називають добру, совісну, ввічливу людину, яка піклується не тільки про себе, а й про інших. Так чому нас вчать ці оповідання? (людяності). Давай разом розкажемо та покажемо, чому нас вчать книги.

Фізхвилинка

Книга – дітям добрий друг, (крокують)
 Книга знає все навкруг, (крокують навколо себе)
 Про старі й нові країни (рухи по черзі в сторони),
 Космос (руки вгору) та морські глибини (руки вниз),
 Дружба з книгою - це свято (плескають з нахилами вправо-вліво),
 Не було б її у нас (помахали пальцями в різні боки) ,
 Ми не знали б так багато, (взялися за руки, зійшлися в коло)
 Про новий і давній час. (стрибки)

Вихователь: Давайте подивимось у наступну кишеньку (картинки про допомогу). Зараз ми пригадаємо оповідання Василя Сухомлинського, які вчать нас допомагати іншим. А допоможуть нам в цьому ось ці предмети.

Дидактична гра «Що розкажуть предмети»

Вихователь: Візьміть по одному предмету. Зберіть разом три предмети з одного оповідання. («Конвалія під вікном», «Лялька під дощем», «Іванова хата горить», «Як білочка дятла врятувала»)

1. Це предмети з оповідання «Конвалія під вікном». Як діти підтримували хвору Наталку? (ходили до неї в гості, малювали їй малюнки, читали книжки, посадили під вікном конвалію).

2. Як називається оповідання? «Лялька під дощем». Як поставилася мама до того, що Зіна вийшла під дощ? (вона хвилювалася за дівчинку, сказала, що не можна забувати про ляльку.)

3. Ці предмети з оповідання «Як білочка дятла врятувала». Про що розказується в оповіданні? Що б сталося, якби білка не допомогла дятлові?

4. Це предмети з оповідання «Іванова хата горить». Хто головні герої цього оповідання? Що б ви зробили на місці Петра? Молодці.

Вихователь: Книги вчать нас допомагати один одному. А навіщо це робити? Якщо ми будемо допомагати один одному, то нам буде легше впоратися з неприємностями.

Вихователь: Настала черга останньої кишеньки. Що там може бути? (ілюстрації, портрети письменників, оповідання, картинки героїв). Ця кишенька порожня. Я вам пропоную пригадати правила поводження з книгою і наповнити кишеньку картинками.

Дидактична вправа «Назви правила за картинкою».

Вихователь: Візьміть по одній картинці, подивіться на неї. Назвіть правило поводження з книгою. Покладіть картинки у кишеньку.

- Не бери книгу брудними руками.
- Зберігай книги на полиці.
- Не розкидай книги по підлозі.
- Роздивляйся книгу, сидячи за столом.
- Не читай під час їди.
- Не вирізай з книжки картинки.
- Не малюй в книзі.
- Не читай книгу, лежачи на підлозі.
- Не рви книгу.
- Не загинай сторінки у книзі.
- Якщо у книзі порвані сторінки, відремонтуй її.
- Не

Вихователь: Якщо дотримуватись цих правил, книги будуть служити вам довго та навчать нас багато цікавого та розумного. Тож давайте відремонтуємо наші книжки, щоб вони теж нам довго служили .

Практична діяльність.

Діти беруть необхідні для ремонту книг матеріали, ремонтують книжки. Складають їх в книжковий куточок.

Вихователь: Так чому ж вчать нас книжки? (людяності, доброти, чесності, працелюбності). Тож недарма в народі кажуть «Книга вчить, як на світі жити».

А зараз ми зберемося на вулицю та підемо на екскурсію до книжкового магазину. Там ми подивимося, які книги можна придбати, щоб навчитися

добру та людяності.

ЯК БІЛОЧКА ДЯТЛА ВРЯТУВАЛА

Серед зими потепліло, пішов дощ, а потім знову замерзло. Вкрилися льодом дерева, зледеніли шишки на ялинках. Немає чого їсти дятлові: стукає об лід, а до кори не достукається. Б'є дзьобом шишку, а зернятка не вилущуються. Сів дятел на ялині й плаче. Падають гарячі сльози на сніг, замерзають.

Дивиться білка з дупла — дятел плаче. Стриб, стриб, прибігла до дятла.

— Чого це ти, дятле, плачеш?

— Немає чого їсти, білочко.

Жаль стало білочці дятла. Винесла вона з дупла велику ялинкову шишку.

Поклала між стовбуром і гілкою. Сів дятел біля шишки та й ну її молотити дзьобом.

А білочка сидить біля дупла й радіє. І білченята в дуплі радіють. І сонечко в небі радіє.

Коучінг**«Коректурні таблиці****як засіб економічного виховання дошкільників»**

Коуч- тренер: Проблема економічного виховання дітей вельми складна й неоднозначна. Педагогічна спільнота розуміє економічне виховання як цілеспрямований процес взаємодії дорослого та дитини, спрямований на розуміння доступних віку елементарних економічних понять, формування морально-економічних якостей, формування навичок соціально-економічної поведінки.

Стратегія всебічного розвитку дитини включає в себе різних методів і технологій. Однією з таких форм роботи є технологія використання коректурних таблиць, розроблена доктором педагогічних наук Н.Гавриш. Прийоми використання коректурних таблиць для розвитку реального економічного мислення дошкільників, ми розглянемо, взявши участь у коучінгу.

Коучинг (англ. Coaching) - метод тренінгу, в процесі якого людина, яка має назву «коуч», допомагає іншим досягти якоїсь життєвої або професійної мети. На відміну від інших тренінгів коучинг сфокусований на досягненні чітко визначених цілей замість загального розвитку.

Вправа «Професійні команди»

Учасникам пропонується поділитися на команди за допомогою предметних картинок, які відповідають професіям (водій, пожежний, вчитель).

Коуч- тренер: Назва «коректурна таблиця» походить від назви таблиць для психологічних тестів, заповнених буквами або цифрами. Науковці використовували такі таблиці ще у XIX ст. Із часом їх пристосували до роботи з дітьми, символи замінили картинками.

Коректурна таблиця — це інформаційно-ігрове поле, поділене на

клітинки, заповнені предметними картинками, символами, буквами, геометричними фігурами тощо. Під час роботи з таблицею установлюють якнайбільше різнопланових зв'язків (колір, форма, розмір, розташування, призначення тощо) між її елементами.

Робота з коректурними таблицями – це своєрідна інформаційно-інтелектуальна гра, що змістовно збагачує й насичує освітнє розвивальне середовище. Використання коректурних таблиць набуває особливо важливого значення під час інтегрованих занять. Для молодших дошкільнят розробляють таблиці на 9—12 клітинок, для дітей середньої групи — на 16 клітинок, старші дошкільнята можуть працювати з 20—25 клітинками. Найчастіше клітинки заповнені предметними картинками, рідко - символами.

Картинки слід добирати, не просто групуючи зображення предметів за видовою ознакою, а так, щоб стимулювати розумову діяльність дітей, активізувати психічні процеси: сприйняття, увагу, уяву, пам'ять, мовлення, розумові операції тощо. Пропоную до вашої уваги коректурну таблицю на тему «Дохід. Витрати». На ній можна побачити професії, транспорт, соціальні об'єкти, які відповідають темі таблиці.

Вправа «Веселі картинки»

Учасникам пропонується дібрати картинки на тему «Професії», «Потреби», «Ресурси», «Супермаркет» та створити коректурну таблицю.

Коуч- тренер: Формування інтересу до економічної сфери життя відбувається у процесі практичної, творчої і пізнавальної діяльності, мета якої – навчити дитину орієнтуватися в інформації, успішно її використовувати, творчо, нешаблонно мислити. Завдання, що виконуються за допомогою коректурної таблиці, мають пошуковий характер, передбачають різні варіанти відповіді. Діти повинні сприйняти на слух вказівку дорослого, зосереджено роздивитися таблицю, знайти правильну відповідь чи виконати завдання (накрити, розфарбувати, полічити, співвіднести зі схемою, символом тощо), а потім прокоментувати результат. Для посилення розвивального ефекту треба добирати запитання, які спонукають дитину не

лише констатувати очевидний факт («Покажи, де зайчик», «Знайди, які предмети мають круглу форму», «Скільки птахів на картинці?» тощо), а відшукувати правильну відповідь, аналітично «перебираючи» очима численні варіанти.

Учасникам пропонується відповісти на запитання до коректурної таблиці на тему «Дохід. Витрати»

- що ви бачите у нижньому ряду?
- назвіть місця, де можна отримати дохід (завод, маршрутка, банк)
- назвіть місця, де можна витратити гроші (каруселі, маршрутка, магазин, банк);
- назвіть місця, де витрати будуть необхідними (магазин, банк, перукарня);
- назвіть місця, де витратити кошти необов'язково (каруселі, магазин, маршрутка). Чому?
- скільки людей на картинках? (6) Назвіть членів сім'ї.
-
- назвіть людей, які приносять в сім'ю дохід?(мама, тато, бабуся, дідусь)
- назвіть, як можна розрахуватися за витрати (гроші, картка)

Вправа «Цікаві запитання»

Учасникам пропонується помінятися створеними коректурними таблицями та поставити до них запитання.

Коуч- тренер: Головне, що забезпечує успіх використання таблиці в економічному вихованні - живий інтерес дітей, радість відкриття, допитливість, мовленнєва ініціативність, задоволення від відчуття своєї інтелектуальної спроможності, які дорослий має підтримувати, ретельно оберігаючи в процесі роботи з коректурною таблицею її пізнавально-ігровий статус.

Коректурні таблиці, як і будь-які творчі ігри, можна використовувати в різних форматах життєдіяльності дітей – не лише у спільній партнерській діяльності з дорослими, а й під час спеціально організованої освітньої діяльності:

- На початку заняття – як засіб активізації психічних процесів і включення дітей у навчально-пізнавальну діяльність;
- В основній частині заняття – для уточнення знань і розширення інформаційно-пізнавального кола.

Поза межами організованого навчання коректурні таблиці можна застосовувати як своєрідну інтелектуальну гру, в якій діти змагатимуться поодиночі або командами на швидкість реакції, точність і широту сприйняття, багатший словник тощо.

Існують декілька варіантів роботи з таблицями:

- працюючи з готовою таблицею, діти повинні не лише знайти в таблиці правильну відповідь, а й виконати додаткові завдання – накрити, розфарбувати, порахувати, зіставити зі схемою, моделлю, символом тощо;
- діти працюють з розлінованою, але не заповненою коректурною таблицею – дидактичною рамкою і набором предметних картинок-карток, заповнюючи клітинки згідно з усними завданнями дорослого :
 - на складання певної послідовності;
 - на систематизацію предметів чи об'єктів;
 - на орієнтування у просторі таблиці.

Такі завдання розвивають здатність орієнтуватися в таблиці, вправляють у розумінні й правильному вживанні прийменників (*«між», «за», «перед», «під» тощо*), просторових прислівників (*«вище», «нижче», «справа», «зліва»*) і прикметників (*червоний, круглий, великий тощо*).

Щоб не втомити дітей потоком запитань, дорослий може сформулювати окремі з них у вигляді завдань:

- серед кількох предметів знайти зайвий;
- продовжити речення, що починається з певного слова з таблиці;

- назвати одним словом низку предметів, зображених у таблиці;
- визначити «сусідів» вказаної картинки;
- встановити закономірну послідовність за певною ознакою (*скажімо, вказати найважчий предмет із трьох названих*);
- скласти історію за названими картинками тощо.

Ігри на основі коректурних таблиць цікаві і різноманітні:

- відшукати асоціативні пари «Що до чого підходить»;
- назвати слова, що римуються «Знайди риму» ;
- визначити пари «Друг — ворог»;
- розкласти по місцях продукти «Супермаркет»;
- дидактична гра «Кому що потрібно» тощо.

Пропоную вам пограти в деякі з них.

Гра «Що до чого підходить»

Можуть грати четверо - шестеро дітей. Із набору карток на столі дитина обирає будь-яку і накриває ту картинку на таблиці, яка пов'язана з нею логічним зв'язком: магазин- яблуко, бо яблуко купують в магазині; банкомат - гроші, бо гроші беруть з банкомату; маршрутка - мама, бо вона їздить на роботу на маршрутці тощо.

Мовленнєво-творча гра «Складаємо історію за картинками»

Гра сприяє розвитку фантазії, активізації мовлення, логічного мислення, дає дітям змогу встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, утворювати сюжетні лінії на основі опорних слів. Для гри дітей доцільно об'єднати у невеличкі підгрупи по 4 —6 осіб, кожна з яких одержує картку із вказаними номерами картинок з коректурної таблиці й запропонованим алгоритмом розповіді. Вихователь пропонує членам команди за відведений час скласти історію, домовившись між собою, в якій послідовності її розповідатимуть та з якого слова розпочинатимуть. Варіант добору опорних слів для розповідей може бути таким:

- Був собі...
- Одного разу...
- Раптом...

- А тут...
- І тоді.

Вправа «Економічна історія»

Учасники обмінюються коректурними таблицями та складають розповідь економічного змісту за картинками на них. Команди презентують економічні історії.

Коуч- тренер: Систематичне використання коректурних таблиць економічного змісту активізує пізнавальні процеси дітей, закріплює та уточнює знання з певної теми. Ігрова діяльність на основі коректурних таблиць не просто надає можливість для вправління дітей у розв’язанні навчальних завдань, а й є ефективним чинником стимулювання пізнавального інтересу до економічної сторони життя, бажання пізнавати щось нове, розширювати свої фінансові знання. Адже сучасний дошкільник – це майбутній працівник. Саме тому економічні знання, уміння та навички, сформовані у дошкільному віці, неодмінно стануть фундаментом для його майбутньої успішної діяльності.

Види роботи

з коректурними таблицями

- 1. Робота з готовою таблицею.**
- 2. Робота з дидактичною рамкою.**
- 3. Дидактичні та мовленнєво - творчі ігри.**

Коректурна таблиця — це інформаційно-ігрове поле, поділене на клітинки, заповнені предметними картинками, символами, буквами, геометричними фігурами тощо.

Економічне виховання - цілеспрямований процес взаємодії дорослого та дитини, спрямований на розуміння доступних віку елементарних економічних понять, формування морально-економічних якостей, формування навичок соціально-економічної поведінки.



Міністерство освіти і науки України
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, НАУКИ ТА МОЛОДІ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
54001 м. Миколаїв, вул. Адміральська, 4, тел./факс 37-85-89
<http://www.moippo.mk.ua>, e-mail: moippo@moippo.mk.ua

Від 08.11.2013 № 295/13-25

на № _____ від _____

Пилипенко Т. О.
10.11.13

Директору Інституту інноваційних
технологій і змісту освіти
Удоду О. А.

Шановний Олександр Андрійовичу!

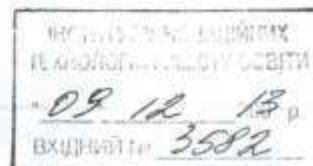
Відповідно до Вашого листа від 08.11.2013 № 14.1/10-3700 стосовно започаткування у 2014 році всеукраїнської авторської школи інноватики професора Якименко С. І. «Інтегрована особистісно орієнтована освітня технологія у дошкільному навчальному закладі» Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти дає згоду на започаткування роботи авторської школи на період з 2014 до 2018 року.

У плані роботи МОІППО передбачено розпочати проведення заходу з червня 2014 року.

З повагою
директор інституту

СА

А. М. Старєва





МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ»

вул. Митрополита Василя Липківського, 36, м. Київ, 03035, тел./факс: (044) 248-25-13

08 11 2013 № 14.1/10-3400

На № _____ від _____

Директору
Миколаївського обласного
інституту післядипломної
педагогічної освіти
Старевій А. М.

Шановна Анно Михайлівно!

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти розпочинає укладання плану роботи на 2014 рік, яким буде передбачено проведення організаційних заходів всеукраїнського рівня для методистів з дошкільної освіти інститутів післядипломної педагогічної освіти та інших категорій педагогічних працівників дошкільної освіти.

Враховуючи наявність на теренах дошкілля Миколаївської області перевірених багаторічною дослідно-експериментальною діяльністю всеукраїнського і обласного рівнів, позитивно оцінених Міністерством освіти і науки України, широко відомих серед практиків дошкільної та початкової освіти результатів дослідження за темою «Інтегрована особистісно орієнтована технологія в дошкільному навчальному закладі та середній загальноосвітній школі I ступеня» під науковим керівництвом Якименко Світлани Іванівни, завідувача кафедри початкового навчання Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського, професора, звертаємось до Вас із клопотанням про започаткування у 2014 році всеукраїнської авторської школи інноватики професора Якименко С.І. «Інтегрована особистісно орієнтована освітня технологія у дошкільному навчальному закладі», робота якої буде розрахована на період 2014 -2018 роки.

Просимо Вашого сприяння в організації і проведенні роботи зазначеної авторської школи у 2014 році, передбачити зазначений захід у плані роботи Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти на червень 2014 року, підтвердити згоду на його включення до плану роботи

закладу № 132 та загальноосвітнього навчального закладу № 50 м. Миколаєва - у навчальних закладах регіону.

3. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (Удод О.А.) сприяти поширенню та впровадженню експериментально апробованої та відпрацьованої авторської інтегрованої особистісно орієнтованої технології Якименко С.І. в освітній процес дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів України.

4. Управлінню освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації (Мельніченко В.В.) до 01.08.2009р. підготувати пропозиції щодо відзначення керівників та кращих педагогів експериментальних навчальних закладів всеукраїнського рівня відзнаками Міністерства освіти і науки України за особисті внески та успіхи в апробації авторської інтегрованої освітньої технології, творчий підхід до її впровадження, активну й плідну участь у розробці навчально-методичного супроводу до неї.

5. Розмістити даний наказ на сайті та в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України.

6. Контроль за виконанням даного наказу покласти на заступника Міністра Полянського П.Б.

Міністр



І.О. Вакарчук



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ

04070, м.Київ, вул. Сагайдачного, 37; т-л.: (044) 417-81-87, факс: (044) 417-83-36

Від 16.02.09 № 14/02-408
 На № _____ від _____

Завідувачу кафедри
 педагогіки початкової освіти
 Миколаївського державного
 університету імені В.О.Сухомлинського,
 професору, доктору наук в галузі освіти
 Якименко С.І.

Шановна Світлано Іванівно!

У зв'язку із завершенням експериментально-дослідної роботи з теми „Інтегрована особистісно орієнтована технологія в дошкільному навчальному закладі та загальноосвітній школі І ступеня” на базі експериментальних навчальних закладів всеукраїнського рівня – ДНЗ № 132 та ЗНЗ № 50 м. Миколаїв (відповідно до наказу МОН України від 20.01.2003р. № 27) – просимо Вас до 1 березня 2009 року підготувати узагальнені звітні матеріали про хід та результати кожного етапу цієї роботи.

Матеріали надсилайте за адресою: Інститут інноваційних технологій та змісту освіти МОН України, вул. П. Сагайдачного, 37, кімн. 301, м. Київ, 04070. Телефон для довідок: 8 (044) 425 01 89.

З повагою,
 заступник директора

Ю.І. Завалевський

Низковська О.В.
 8 (044) 425 01 89



УКРАЇНА
ЛУЦЬКА МІСЬКА РАДА
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
(ЯСЛА – САДОК) №40 ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ»
43026, Волинська обл., м. Луцьк, вул. Липинського, 6, тел.: (0332) 78-02-53
dhz40lutsk@ukr.net

вих. док № 68
від 22.12.2020

ДОВІДКА

про впровадження

результатів дослідження Якименко Світлани Іванівни
«Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8
років», поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних
наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія та методика виховання

Актуальність проблеми формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років відповідає провідним ідеям, які характеризують зміст і вектор освітніх реформ дошкільної та початкової освіти в Україні. Протягом 2016-2019 років в комунальному закладі «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок)» №40 Луцької міської ради Волинської області впроваджувалась авторська «Інтегрована особистісно орієнтована технологія» професора Якименко С.І.

Авторська «Інтегрована особистісно орієнтована технологія» професора Якименко С.І. є інноваційною, перспективною, продуктивною технологією, яка забезпечує: формування основ світосприйняття та цілісної наукової картини світу дитини, її життєвої компетентності, гармонійного розвитку особистості, формування досвіду соціальної поведінки в колективі, розвитку психічних процесів. Проведений психолого-педагогічний моніторинг впровадження «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології» в закладі дошкільної освіти дав переконливі педагогічні докази ефективності запропонованої інноваційної технології.

Зважаючи на наукову якість дисертаційного дослідження, важливість й актуальність проблематики сучасної педагогічної теорії та практики, педагогічним колективом закладу були зроблені висновки про доцільність впровадження авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології» професора Якименко С.І. та отриманих результатів у практику роботи закладів освіти.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Директор

закладу дошкільної освіти



О.О. Швардовська



УКРАЇНА
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ № 139
вул. Океанівська 28 А, м. Миколаїв, 54051, тел. 64 -02-80, 64-02-83
dnz139@gmail.com, КОД ЄДРПОУ 32391204

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Якименко Світлани Іванівни

«Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.07

Сьогодні національна система освіти є основою розвитку особистості, суспільства, держави в цілому, запорукою майбутнього України. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти характеризуються переходом від традиційної моделі виховання до розвивальної конструктивної моделі, орієнтованої на результат. Потрібно створити сприятливі умови для особистісного становлення й творчої реалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності, залучення дитини до активного пізнання навколишнього світу в різних його проявах, збагачення і поглиблення власного досвіду, що забезпечує формування перших уявлень про цілісність навколишнього світу, а також розвитку у дітей загальних можливостей до пізнання і творчості.

Реалізація таких завдань неможлива без інноваційного оновлення, залучення нових технологій, без радикального переосмислення установленого підходу до професійної діяльності педагога. Сучасному закладу дошкільної освіти потрібен педагог, який здатен самостійно планувати, організовувати освітній процес, не тільки спираючись на ідеї особистісно орієнтованого навчання, але і володіти сучасними методологічними знаннями і новими технологіями, навичками дослідницької та інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність сучасного закладу дошкільної освіти спрямована сьогодні на впровадження новітніх педагогічних технологій, розроблення нового змісту освітнього процесу та його методичного забезпечення. Такою

інноваційною діяльністю в закладі дошкільної освіти № 139 стала інтегрована особистісно орієнтована технологія автора С.І. Якименко. Варіативність підходу до змісту та методів виховання дітей, формування свідомого сприйняття навколишнього світу і самого себе, нестандартний підхід до ознайомлення дітей з реаліями сьогодення та елементарними законами буття, формування вміння жити в згоді із собою та в злагоді з довкіллям – це аспекральний мінімум, який покладений в концептуальні засади інтегрованої технології. Інтегрована технологія – це спроба замінити традиційні підходи в організації освітнього процесу на інші – компетентнісний і діяльнісний, про який останнім часом говорять вчені і педагоги-практики. Багаторічний досвід роботи по впровадженню інтегрованої технології С.І.Якименко показав, що саме її концептуальні засади дають можливість якісно забезпечити наступність у роботі закладу дошкільної освіти та початкової школи. Впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої технології забезпечує цілісність системи виховання, фізичного, морального, духовного розвитку і соціалізації здобувачів дошкільної та початкової освіти; ефективні психоло-педагогічні умови перспективності та наступності у процесі формування основ цілісного світогляду здобувачів дошкільної та початкової освіти на основі інтегрованих знань про навколишній світ; формування ключових компетентностей у різних сферах діяльності дитини; задоволення пізнавальні потреби дитини відповідно до вікових особливостей, підтримуючи високу пізнавальну мотивацію.

Інтегрований освітній процес зумовлює такі вияви педагогічної творчості, як прагнення до нового, розвиток дослідницьких навичок педагога, надто необхідних сучасній дошкільній освіті для втілення в життя варіативності змісту освіти, відмова від стереотипів, стимулювання нестандартних підходів до рішення педагогічних задач. Зростання професіоналізму педагога-дошкільника відбувається через розкриття його творчого потенціалу, творчої самореалізації, мотиваційної готовності до творчості. З метою підвищення професійної компетентності педагогів закладу освіти з проблеми реалізації інтегрованого підходу до формування основ світогляду дошкільників Якименко С.І. були проведені наступні методичні заходи в онлайн режимі: педагогічний апгрейд «Тренди інтегрованого підходу до педагогічної діяльності у процесі реалізації наступності дошкільної та початкової освіти», ділова гра «Педагогічний Майстер-Шеф» на тему: «Національно-патріотична орієнтація дошкільників в умовах інтегрованої особистісно орієнтованої технології», педагогічний

мейнстрим «Реалізація завдань Базового компонента дошкільної освіти в умовах впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології».

Автором запропоновано для впровадження в освітній процес ЗДО навчально-дидактичний матеріал, зокрема: дидактично-демонстраційні таблиці (А3) «Я пізнаю Світ», навчальний посібник «Великдень», навчально-методичний посібник «Народознавчик», книга – сімейний календар «Коса-дівоча краса», навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ «Портфоліо для дошкільника», «Мандрівка курчєнятка Піка», «Різдвяна книга для Ангеліни», методичний комплект «Віконечко в світ», який представляє собою серію методичних посібників для всіх вікових груп закладу дошкільної освіти.

Проведений психолого-педагогічний моніторинг впровадження авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології» дав переконливі педагогічні докази ефективності запропонованої інноваційної технології Якименко С.І., кандидата педагогічних наук, доктора наук у галузі освіти, професора, завідувачої кафедри педагогіки початкового навчання інституту педагогічної освіти МНУ імені В.О.Сухомлинського та заслуговує на впровадження в закладі дошкільної освіти.

Результати впровадження авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої» професора Якименко С.І. обговорено та схвалено на засіданні педагогічної ради (протокол № 3 від 24 листопада 2020 р.).



Голова педагогічної ради

Л.П.Голян

РУСЬКОПОЛІАНСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА
ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (ЯСЛА-САДОК) «СОНЕЧКО»
СЕЛА ГЕРОНИМІВКА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Л.Українки 22а, с. Геронимівка, 19601, ЄДРПОУ 24355239 тел: (0472) 30-56-17

ДОВІДКА
про впровадження
результатів дослідження Якименко Світлани Іванівни
«Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років», поданого на
здобутти наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія та
методика виховання

У сучасних умовах реформування дошкільної та початкової освіти досить гостро постає питання забезпечення процесу перспективності та наступності між дошкільною та початковою ланкою, що у свою чергу вимагає від дошкільної освіти якісної підготовки дитини до майбутнього навчання в школі, всебічного розвитку особистості старшого дошкільника, формування світосприйняття оточуючого світу та його взаємозв'язків. Чим емоційніше, яскравіше буде входження дитини у систему взаємовідносин з оточуючою дійсністю, тим продуктивніше буде здійснюватися процес формування світосприйняття дитини 5-6 років.

Упровадження протягом 2016-2019 років в заклад дошкільної освіти (ясла-садок) «Сонечко» с. Геронимівка Руськополіанської сільської ради Черкаської області авторської методики професора Якименко С.І. довело, що загальна модель інтегрованої технології як цілісної системи спрямована на всебічний розвиток особистості дитини, формування основ цілісного сприйняття нею картини світу, правильного орієнтування в об'єктивній дійсності та успішної діяльності в ній.

З метою підвищення професійної компетентності вихователів з проблеми реалізації інтегрованого підходу до формування основ світосприйняття у дітей 5-6 років Якименко С.І. були проведені наступні методичні заходи в онлайн режимі: теоретичний семінар-квест «Теоретичні аспекти формування основ світосприйняття у дітей старшого дошкільного віку», майстер клас «Особливості планування інтегрованого змісту занять за сферами життєдіяльності».

Автором запропоновано для впровадження в освітній процес ЗДО навчально-дидактичний матеріал, зокрема: Дидактично-демонстраційні таблиці (А3) «Я пізнаю Світ», «Великдень»; навчальний посібник; навчальний посібник, «Коса-дівоча краса: книга – сімейний календар», «Портфоліо для дошкільника: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ», «Мандрівка курчечатка Піка», «Різдвяна книга для Ангеліно»; «Сюжетно-рольова гра: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ» (авт. Якименко С.І., Жир Н.В.), «Дитина і навколишній світ. Людина і природа: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ» (авт. Якименко С.І., Голян Л.П.); «Дитина і навколишній світ. Людина і суспільство: навчально-методичний комплект для старшої групи ДНЗ» (авт. Якименко С.І., Жир Н.В.).

Проведений психолого-педагогічний моніторинг впровадження авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології» дав переконливі педагогічні докази ефективності запропонованої інноваційної технології Якименко С.І., кандидата педагогічних наук, доктора наук у галузі освіти, професора, завідувачою кафедри педагогіки початкового навчання інституту педагогічної освіти МНУ імені В.О.Сухомлинського та заслуговує на впровадження в освітніх закладах України.

Завідувач закладу дошкільної
 освіти (ясла-садок) «Сонечко»
 с. Геронимівка Руськополіанської
 сільської ради Черкаської області



Л.О. Кузьмінська



ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ТА НАУКИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ № 2 «СОКОЛЯТКО»
провулок Шостаковича, 28-А, м. Хмельницький, Хмельницька область, 29011
тел. (0382) 63-10-50 e-mail: dnzkhm2@ukr.net код ЄДРПОУ 43720611

від 21.01.2021 № 01-31/14/1

ДОВІДКА

про впровадження результатів дослідження

Якименко Світлани Іванівни

«Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.07

У сучасних умовах реформування освітніх галузей в Україні дошкільна освіта виходить на якісно новий етап свого розвитку, а саме: змінено ставлення до дитини як головного суб'єкта освіти; метою є педагогічна підтримка дитячої індивідуальності; важливого значення надається персоналізації, прагненню дитини до творчої самореалізації завдяки різноманітним засобам і формам взаємодії зі світом у різних видах діяльності.

Впровадження протягом 2020 року в Хмельницькому закладі дошкільної освіти № 2 «Соколятко» авторської технології та педагогічних умов формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років професора Якименко С.І. дає підстави зробити висновок про ефективність їх змістової та практичної розробки.

Результати впровадження авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років і наукові напрацювання професора Якименко С.І. обговорено та схвалено на засіданні педагогічної ради Хмельницького закладу дошкільної освіти № 2 «Соколятко» (протокол № 1 від 21.01.2021 р.).

Голова педагогічної ради

Секретар педагогічної ради



Світлана ГУБАЙ

Анастасія ПІДКОВА

**НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС «ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНЯ –
ДИТЯЧИЙ САДОК» С. ПОСТУПЕЛЬ**

44163, Волинська область, Ратнівський район, с.Поступель, вул.С.Мизюка,14 «А» тел. 99-5-57Р/Р
35417008001597 в ГУДКу м. Луцьк МФО 8003014, код. 04334637 E-mail: postupelnvk@ukr.net

21.12.2020 №95

ДОВІДКА
про впровадження
результатів дослідження Якименко Світлани Іванівни
«Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8
років», поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних
наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія та методика виховання

Сучасна психолого-педагогічна наука й практика вдосконалення процесу формування та розвитку підростаючої особистості пов'язують його з особистісно орієнтованим підходом до дитини, який має на меті істотно гуманізувати освітній процес, наповнювати його високими морально-духовними переживаннями, затвердити відносини справедливості й поваги до дитини, максимально розкрити її потенційні можливості, стимулювати її до особистісно розвиваючої творчості.

Протягом 2016-2019 років в освітньому процесі початкової ланки НВК «ЗОШ І-ІІІ ступеня – дитячий садок» с. Поступель, впроваджувалась авторська «Інтегрована особистісно орієнтована технологія» професора Якименко С.І.

Автором було запропоновано для використання в освітньому процесі методичний посібник для вчителів початкових класів «Авторська інтегрована технологія «Я і світ навколо мене», «Народознавча стежина», навчальний посібник «Великдень», «Коса-дівоча краса: книга - сімейний календар».

Якименко Світлана Іванівна провела методичні зустрічі з педагогами в онлайн режимі, зокрема: «Структурування інтегрованого змісту освітнього процесу», «Інноваційна компетентність педагога як чинник ефективності процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років».

Практичне впровадження в освітній процес розроблених автором моделей значно підвищило партнерську співпрацю всіх суб'єктів: дітей, педагогів, батьків, адміністрації.

Проведене дослідження дало педагогічні докази ефективності запропонованої технології Якименко С.І., кандидата педагогічних наук, професора, завідувачої кафедри педагогіки початкового навчання інституту педагогічної освіти МНУ імені В.О.Сухомлинського та заслуговує на впровадження в освітніх закладах України.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Директор



Сергій ПІКОНЧУК



УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
МИКОЛАЇВСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ
ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №50 ІМ.Г.Л. ДІВНОЇ
пр. Миру, 50, м. Миколаїв, 54056, тел.(0512) 64-85-72
E-mail: school50nik@gmail.com, Є Д Р П О У 2 4 7 7 9 8 8 1

22.01.2021 № 01-23/39

ДОВІДКА

про впровадження

результатів дослідження Якименко Світлани Іванівни

«Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років»,

поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі

спеціальності 13.00.07

Пріоритетними орієнтирами сучасної початкової освіти є особистісний розвиток дитини, формування у неї свідомого, ціннісного ставлення до навколишнього середовища, забезпечення умов для її духовного зростання, що в повній мірі відповідає дослідженню Якименко Світлани Іванівни з теми:

«Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років».

Відповідно до наказу № 27 від 20.01.2003 р. МОН України з 2003 р. по 2009 р. інноваційна технологія пройшла апробацію в школі І ступеня на Всеукраїнському рівні.

Авторська інтегрована особистісно орієнтована технологія професора Якименко С.І. поєднує спільну творчість педагогічної науки і практики.

Результати апробації й впровадження авторської технології були представлені:

➤ на Міжнародному конкурсі вчителів в номінації «Інноваційні технології» Заслуженим вчителем України, вчителем вищої категорії,

вчителем-методистом, «Відмінником освіти України» Бахшиєвою Л.В.;

- на Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Оновлення змісту дошкільної та початкової освіти в умовах впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої технології» (вересень 2003 р.);
- семінарі-практикумі для директорів шкіл „Шляхи формування життєвої компетентності особистості та підготовки її до успіху” (2003 р.);
- під час проведення дня відкритих дверей „Змістовне направлення варіативної складової навчальних планів експериментальних класів як ефективний засіб формування світогляду учнів” (лютий 2006 р.);
- презентації педагогічної діяльності колективу експериментаторів (листопад 2006 р.), на засіданні регіональної творчої групи „Управління впровадженням інтегрованої розвивальної технології” – „Апробація інтегрованої особистісно-орієнтованої технології” (2007 р.);
- на Всеукраїнському педагогічному консалтингу „Особливості формування інноваційної культури вчителя-експериментатора (грудень 2007 р.);
- на семінарі „Інтегрований особистісно-орієнтований простір, що окриляє дитину” (м. Миколаїв, травень 2010р.);
- під час проведення круглого столу „Проблема створення життєвого простору в дошкільному навчальному закладі та загальноосвітній школі І ступеня” (м. Миколаїв, листопад 2010р.).

Результативність впровадження авторської технології професора Якименко С.І., доведена участю школи у Х Міжнародній виставці навчальних закладів (Київ, 2007р.), відзначенням педагогічного колективу ЗОШ №50 за творчу працю в створенні інноваційної школи майбутнього (Сучасна освіта в Україні, 2008р.), у ХІ Міжнародній виставці навчальних закладів (Київ, 2008р.), у відзначенні директора школи №50 Дячук В.І. як лауреата Всеукраїнського конкурсу „100 кращих керівників шкіл України” (Київ, 13 жовтня 2007р.), лауреата Всеукраїнського конкурсу „100 кращих шкіл України” в номінації «Школа педагогічного пошуку» (Київ, 2006р).

Проведений узагальнюючо-підсумковий психолого-педагогічний моніторинг впровадження Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в дав переконливі педагогічні докази ефективності запропонованої інноваційної технології професора Якименко С.І., та заслуговує на впровадження в загальноосвітній школі I ступеня.

Відповідно до наказу департаменту освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації №575 від 23.08.2017 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Упровадження технології інтегрованого навчання в початковій школі на засадах ідей та положень Нової української школи» на базі МОШПЮ та навчальних закладів області», Миколаївська загальноосвітня школа I-III ступенів №50 проводить апробацію варіативної освітньої програми професора Якименко С.І. «Світ в якому я живу».

Протягом 2017-2021 років апробовано навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в школі I ступеня в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти:

- посібник-зошит «Я пізнаю світ» (авт. Т.Гільберг);
- зошити-тренажери «Абетковий період» та «Математична абетка» (авт. Якименко С.І.); зошит для інтегрованих сюжетно-тематичних сценаріїв дня за сферами життєдіяльності дитини (авт. Якименко С.І.)

Спільно з автором варіативної освітньої програми презентовано досвід школи з впровадження авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології (проф. Якименко С.І.) в рамках роботи Всеукраїнської літньої школи вчителів початкових класів інтегрована особистісно орієнтована технологія в умовах упровадження НУШ засобами варіативної освітньої програми професора Якименко С.І. «Світ в якому я живу» (м. Очаків, 21-22 червня 2018р.)

Проведений психолого-педагогічний моніторинг впровадження авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології» дав переконливі педагогічні докази ефективності запропонованої інноваційної технології Якименко С.І., кандидата педагогічних наук, доктора наук у галузі

освіти, професора, завідуючої кафедри педагогіки початкового навчання Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Результати впровадження авторської Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології професора Якименко С.І. та варіативної освітньої програми «Світ в якому я живу» обговорено та схвалено на засіданні педагогічної ради закладу (протокол № від 8 від 11.01.2021 р.).

Директор школи



В.І. Дячук



ХМЕЛЬНИЦЬКА МІСЬКА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ТА НАУКИ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС № 6 м. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
вул. Молодіжна, 5/1, м. Хмельницький, 29016, тел. (0382) 67-17-33
e-mail: nvk6.2016@gmail.com Код ЄДРПОУ 21335800

від 30.10.2020 року № 01-42/998

ДОВІДКА

про впровадження результатів дослідження

Якименко Світлани Іванівни

«Теорія і практика формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

зі спеціальності 13.00.07

Становлення української державності, інтеграція України в європейське та світове співтовариство передбачають орієнтацію освіти на формування високоосвіченої особистості дитини, готової до розв'язання складних життєвих ситуацій, висловлення своєї думки й власної життєвої позиції, ціннісного ставлення до навколишнього середовища та забезпечення умов для її духовного зростання. Важливе значення для педагогів-практиків має розробка сучасних інноваційних технологій, які здатні створити пізнавально-активне освітнє середовище результатом якого стане сформованість позитивного світосприйняття у молодших школярів на основі розвитку загального розуміння світу – природи, суспільства і самої людини, що живе в ньому.

Впровадження протягом 2016-2019 років в навчально-виховному комплексі № 6 м. Хмельницького авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології професора Якименко С.І. дає підстави зробити висновок, що розроблена автором педагогічна модель формування основ

світосприйняття у дітей 5-8 років є актуальною, інноваційною, продуктивною, оскільки передбачає практичну реалізацію в освітньому процесі інтегрованого змісту за сферами життєдіяльності. Розробка навчального плану, перспективного планування, передбачало творчий підхід в роботі вчителя: ознайомлення з довідковою літературою; вибір навчальних посібників та додаткової літератури; підбір навчального матеріалу за сферами життєдіяльності відповідно до вікових особливостей дітей; структурування навчального матеріалу в порядку зростання складності та логіки розвитку знань про навколишній світ; встановлення міжпредметних зв'язків.

За період впровадження авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в дошкільному навчальному закладі та загальноосвітній школі І ступеня» професора Якименко С.І. відбулися зміни у формуванні основ світосприйняття в учнів 1-2 класів, що переконливо доводить про переваги роботи педагогів за інноваційною технологією. З метою підвищення інноваційної компетентності вчителів початкових класів автором було проведено методичні консультації в онлайн-режимі: «Інтеграція як принцип реалізації освітнього процесу в початковій школі», «Планування інтегрованого змісту в 1-2 класах за сферами життєдіяльності людини».

Результати впровадження авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології, наукові напрацювання професора Якименко С.І. обговорено та схвалено на засіданні педагогічної ради (протокол № 7 від 30.10.2020р.).

В.о. голови педагогічної ради



Ірина НОВІЦЬКА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ЯКИМЕНКО СВІТЛАНА ІВАНІВНА

УДК 373.2/373.3.015.31(043.3)

ДОДАТКИ ДО ДЕСЕРТАЦІЇ

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ОСНОВ
СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Подається на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело_____ **Якименко С.І.**

Науковий консультант:
професор

доктор педагогічних наук,
Ящук Інна Петрівна

Вінниця– 2021

ЗМІСТ

1. НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ МОН УКРАЇНИ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ РОБОТИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АВТОРСЬКОЇ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ ІННОВАТИКИ ПРОФЕСОРА ЯКИМЕНКО С.І. Додаток А 1.	4
2. ПРОГРАМИ ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АВТОРСЬКОЇ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ ІННОВАТИКИ ПРОФЕСОРА ЯКИМЕНКО С.І. Додаток А.2	7
3. СЦЕНАРІЙ ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АВТОРСЬКОЇ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ ІННОВАТИКИ	
3.1. Ділова гра «Педагогічний майстер-шеф» Додаток А 3.1.	15
3.2. Педагогічний апгрейд «Тренди інтегрованого підходу до педагогічної діяльності у процесі реалізації наступності дошкільної та початкової освіти» Додаток А 3.2.	26
3.3 МАЙСТЕР-КЛАС Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім. Г.Л.Дівіної <i>«Психолого-педагогічне забезпечення наступності та неперервності дошкільної і початкової освіти при переході на нові Державні стандарти засобами впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої технології (авт. Якименко С.І.)»</i> Додаток А 3.3.	27
4.МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ІНТЕГРОВАНИХ ДНІВ	
4.1. Інтегрований день «НЕТВОРКІНГ» «Авторський археологічний тур – локація «Ольвія» Додаток Б 1.	65
4.2. Методична розробка ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ <i>«Я зичу вам добра»</i> Додаток Б 2.	79
5 НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ	
5.1. Навчально-тематичне планування в початковій школі за авторською інтегрованою особистісно орієнтованою технологією професора Якименко С.І. Додаток В 1 .	88
5.2. Навчально-тематичне планування в 1 класі та 2 класі за сферами життєдіяльності людини Додаток В 2.	95
6. ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ	
6.1 Перспективне річне планування за сферами життєдіяльності людини в старшій групі	154

Додаток Г 1.	
6.2 Навчально-тематичне планування в старшій групі ДНЗ Додаток Г 2.	163
6.2 Перспективне річне планування за сферами життєдіяльності людини в старшій групі Додаток Г 3.	180
6.3 Перспективи до планування в другому класі Додаток Г 4.	189
6.5.Проектна діяльність учнів експериментальних класів. Додаток Г 5.	192
6.6. Зразок інтегрованого календарно-тематичного планування освітнього процесу за сферами життєдіяльності людини в 1 класі (проф. Якименко С. І.) «СВІТ, В ЯКОМУ Я ЖИВУ» – ІНТЕГРОВАНЕ КАЛЕНДАРНО- ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗА СФЕРАМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ В 1 КЛАСІ. Додаток Г 6.	234
7. МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ	
7.1.Методична розробка інтегрованого дня «Космічна мандрівка» (1 клас). Додаток Д 1.	237
7.2. Методична розробка інтегрованого заняття в старшій групі «пазли матінки - природи». Додаток Д 2.	269
7.3 Музичне заняття у старшій групі з використанням LEGO – ТЕХНОЛОГІЇ «Як Зима сховала сніг». Додаток Д 3.	274
7.4. Методичний орієнтир до проведення інтегрованого дня «Зростай книголюбом!» Додаток Д 4.	284
7.5 Методична розробка інтегрованого дня «Нема без кореня рослини, а нас, людей – без Батьківщини». Додаток Д 5.	293
7.6. Методична розробка інтегрованого дня « <i>Камінь, який кладуть у стіну, не повинен мати викривлень</i> ». Додаток Д 6.	306
7.7. Методична розробка проведення ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ в першому класі «Зима». Додаток Д 7.	357
7.8. Методична розробка проведення інтегрованого дня в першому класі «Якою буває вода?». Додаток Д 8.	393

7.9.Методична розробка ІНТЕГРОВАНОВОГО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ІГРОВОГО БЛОКУ « Вода – джерело життя». Додаток Д 9.	419
7.10. Методична розробка проведення інтегрованого дня «РЯСНІЄ ТАЛАНТАМИ КОЖНА ЛЮДИНА, БАГАТА НА ГЕНІЇВ КОЖНА КРАЇНА!» Додаток Д 10.	431
7.11. Методична розробка інтегрованого навчального блоку в старшій групі «МАНДРІВКА В СВІТ ТРАНСПОРТУ». Додаток Д 11	468
8. МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ	
8.1. Екологічний квест для старшої групи «ЕКОКРОКИ САДОЧКОМ». Додаток Е 1.	479
8.2 Методична розробка проведення УСНОГО ЖУРНАЛУ ДЛЯ БАТЬКІВ «ШКОЛА ПАНА ЕКОНОМА». Додаток Е 2.	487
8.3. Методична розробка Усний журнал для батьків «ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ В РОДИНІ І В САДКУ». Додаток Е 3	502
8.4. Педагогічне ательє «БЕЗПЕКА ДОШКІЛЬНИКІВ - ТУРБОТА ДОРОСЛИХ». Додаток Е 4.	517
8.5. Майстер-клас «АВТОРСЬКА ІНТЕГРОВАНА ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА». Додаток Е 5.	538
8.6. Педагогічний мейнстрім «Інтеграція LEGO – конструктора в освітній процес ЗДО». Додаток Е 6.	564
8.7. Сценарій інтерактивного міні-лекторію з теми «БІОНІКА ЯК ДЖЕРЕЛО КОНСТРУКТОРСЬКОЇ ІДЕЇ ДИТИНИ В ПРОЦЕСІ ПІЗНАННЯ НАВКОЛИШНЬОЇ ДІЙСНОСТІ». Додаток Е 7.	587
8.8. Методична панорама «ІНТЕГРОВАНА СИСТЕМА РОБОТИ З ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ В ДНЗ». Додаток Е 8.	626
8.9.Педагогічна кав'ярня «ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК МЕТОД ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ УСІХ ВІКОВИХ ГРУП». Додаток Е 9.	652
8.10. конспект проведення ІНТЕГРОВАНОВОГО ДНЯ В 1 КЛАСІ «Маленькі таємниці великої економіки» за програмою «Світ в якому я живу» професора С.Якименко.	662

Додаток Е 10.	
9. Методична розробка проведення ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ В 2 КЛАСІ «Космічна мандрівка» (автор розробки професор С.Якименко). Додаток Ж 1.	693
9.1 Методична розробка проведення інтегрованого дня «Навчаємось у природи» за програмою «Світ в якому я живу» професора С.Якименко. Додаток Ж 2	718

**Нормативні документи МОН України про організацію роботи
всеукраїнської авторської літньої школи інноватики професора
Якименко С.І.**



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ»
 вул. Митрополита Василя Липківського, 36, м. Київ, 03035, тел./факс: (044) 248-25-13

08 11 2013 № 14.1/10-3400

На № _____ від _____

Директору
 Миколаївського обласного
 інституту післядипломної
 педагогічної освіти
 Старевій А. М.

Шановна Анно Михайлівно!

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти розпочинає укладання плану роботи на 2014 рік, яким буде передбачено проведення організаційних заходів всеукраїнського рівня для методистів з дошкільної освіти інститутів післядипломної педагогічної освіти та інших категорій педагогічних працівників дошкільної освіти.

Враховуючи наявність на теренах дошкілля Миколаївської області перевірених багаторічною дослідно-експериментальною діяльністю всеукраїнського і обласного рівнів, позитивно оцінених Міністерством освіти і науки України, широко відомих серед практиків дошкільної та початкової освіти результатів дослідження за темою «Інтегрована особистісно орієнтована технологія в дошкільному навчальному закладі та середній загальноосвітній школі І ступеня» під науковим керівництвом Якименко Світлани Іванівни, завідувача кафедри початкового навчання Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського, професора, звертаємось до Вас із клопотанням про започаткування у 2014 році всеукраїнської авторської школи інноватики професора Якименко С.І. «Інтегрована особистісно орієнтована освітня технологія у дошкільному навчальному закладі», робота якої буде розрахована на період 2014-2018 роки.

Просимо Вашого сприяння в організації і проведенні роботи зазначеної авторської школи у 2014 році, передбачити зазначений захід у плані роботи Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти на червень 2014 року, підтвердити згоду на його включення до плану роботи

нашого Інституту й подати письмову заявку на ім'я директора за адресою:
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, вул. Митрополита Василя
Липківського, 36, м. Київ, 03035.

З повагою
директор

О. А. Удод



Міністерство освіти і науки України
 ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, НАУКИ ТА МОЛОДІ
 МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
 54001 м. Миколаїв, вул. Адміральська, 4, тел./факс 37-85-89
<http://www.moippo.mk.ua>, e-mail: moippo@moippo.mk.ua

Від 08.11.2013 № 2295/13-об

на № _____ від _____

Вулиця Адміральська 4
10.11.13

Директору Інституту інноваційних
 технологій і змісту освіти
 Удоду О. А.

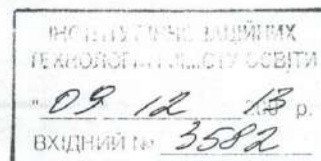
Шановний Олександр Андрійовичу!

Відповідно до Вашого листа від 08.11.2013 № 14.1/10-3700 стосовно започаткування у 2014 році всеукраїнської авторської школи інноватики професора Якименко С. І. «Інтегрована особистісно орієнтована освітня технологія у дошкільному навчальному закладі» Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти дає згоду на започаткування роботи авторської школи на період з 2014 до 2018 року.

У плані роботи МОІППО передбачено розпочати проведення заходу з червня 2014 року.

З повагою
 директор інституту

А. М. Старєва



**Програми проведення всеукраїнської авторської літньої школи
інноватики професора Якименко С.І.**





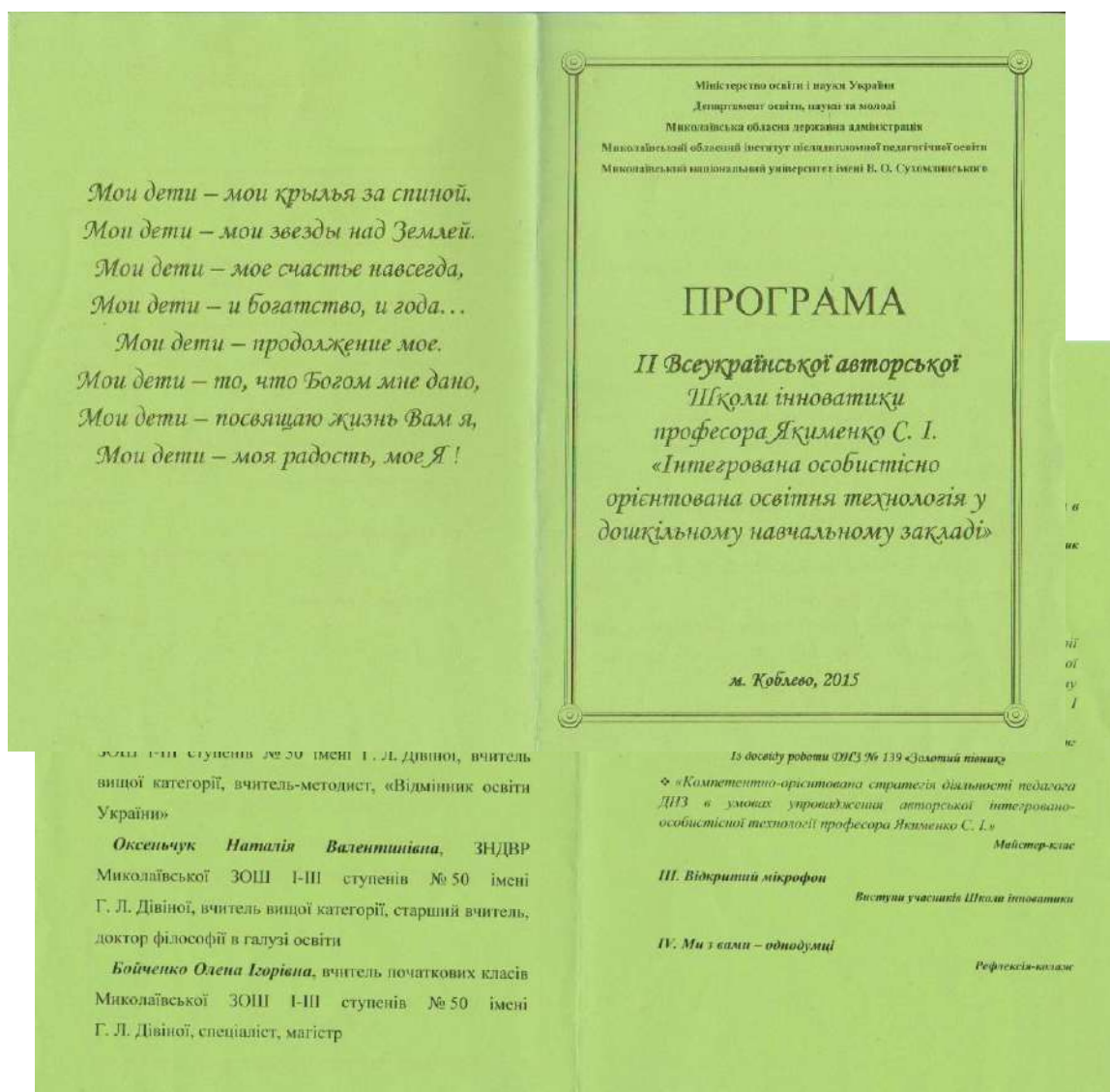
Миколаївська обласна державна адміністрація
 Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
 Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
 Миколаївський національний університет ім.В.О.Сухомлинського

МАЙСТЕР –КЛАС

«Впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої освітньої технології в практику роботи дошкільних навчальних закладів»

(За С. Якименко)

21.06.2013 р.





ДНЦ «Інститут модернізації змісту освіти»
 Департамент освіти і науки Миколаївської
 обласної державної адміністрації
 Миколаївський обласний інститут
 післядипломної педагогічної освіти
 Миколаївський національний університет імені
 В. О. Сухомлинського
 Управління освіти Миколаївської міської ради

ПРОГРАМА
Всеукраїнської літньої школи
вчителів початкових класів
«Інтегрована особистісно-
орієнтована технологія
«Світ, в якому я живу»
ПРОФЕСОРА СВІТЛАНИ ЯКИМЕНКО

Реалізація ідей та положень Концепції
«Нова українська школа»

20–22 червня 2018 року

Миколай

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЛІТНЬОЇ
ШКОЛИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

1 день

08.00–11.00 **Ресстрація учасників конференції (біля відпочинку**
«Лазурна Брига» – Миколаївська область, Очаківський
р-н, с. Чорноморка, пров. Приморський, 15)

11.00–11.05 **Вітальне слово**

Шевченко Євген Валерійович, заступник
 голови Миколаївської обласної державної
 адміністрації;
Удовиченко Олена Олександрівна, директор
 департаменту освіти і науки Миколаївської
 обласної державної адміністрації

11.05–11.20 **Нова українська школа: філософія управління**

Шуляр Василь Іванович, доктор педагогічних
 наук, професор, директор Миколаївського
 обласного інституту післядипломної
 педагогічної освіти, заслужений учитель
 України

11.20–11.30 **Метапредметність як феномен освіти нового**
покоління

Стойкова Вікторія Володимирівна,
 кандидат педагогічних наук, заступник
 директора з науково-педагогічної роботи
 Миколаївського обласного інституту
 післядипломної педагогічної освіти

11.30–11.45 **Новий освітній простір початкової школи:**
сутність, нормативні засади проектування

Нижкоєвська Олена Вікторівна, науковий
 співробітник відділу засобів навчання та
 обладнання Державної наукової установи
 «Інститут модернізації змісту освіти»

11.45–12.00 **Перспективи розвитку початкової освіти на**
засадах ідей та положень Концепції «Нова
українська школа»

Савуриченко Олена Олександрівна, кандидат
 педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри
 теорії й методикі дошкільної та початкової
 освіти Миколаївського обласного інституту
 післядипломної педагогічної освіти

12.00–13.00 **Універсальність педагогічного новаторства:**
авторська інтегрована особистісно-орієнтована
технологія в закладах освіти

Якименко Світлана Іванівна, доктор
 філософії в галузі освіти, професор, завідувач
 кафедри початкової освіти Миколаївського
 національного університету імені
 В. О. Сухомлинського

13.00–14.00 **Обід**

14.00–17.00 **Методичний воркшоп «Створення сучасного**
освітнього середовища та реалізація програмного
забезпечення в умовах впровадження інтегрованої
особистісно-орієнтованої технології»

Іванець Наталія Володимирівна, викладач
 кафедри початкової освіти Миколаївського
 національного університету імені В. О. Сухомлинського;
Тарасюк Анастасія Миколаївна, викладач
 кафедри початкової освіти Миколаївського
 національного університету імені В. О. Сухомлинського;
Дрозд Олена Володимирівна, доцент кафедри
 педагогіки та дитячої психології
 Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
Федімонова Тетяна Володимирівна,
 асистентка кафедри дошкільної освіти

Миколаївського національного університету
 імені В. О. Сухомлинського;

Наумчук Світлана Вікторівна, студентка
 факультету дошкільної та початкової освіти
 Миколаївського національного університету
 імені В. О. Сухомлинського;

Сфімоєвська Оксана Ігорівна, студентка
 філософського факультету Миколаївського
 національного університету імені В. О. Сухомлинського

17.00–18.00 **Індивідуальні консультації**

2 день

10.00–13.00 **Педагогічний апгрейд «Тренди інтегрованого**
підходу до педагогічної діяльності в процесі реалізації
паступності між дошкільною та початковою освітою»

Голяк Людмила Павлівна, завідувач
 Миколаївського дошкільного навчального
 закладу № 139 Миколаївської міської ради;
Лебедєва Світлана Анатоліївна, психолог
 Миколаївського дошкільного навчального закладу № 139 Миколаївської
 міської ради

13.00–14.00 **Обід**

14.00–17.00 **Педагогічна PR-агенція «Ініціативний освітній**
дизайн інтегрованої особистісно-орієнтованої
технології в контексті викликів Нової української
школи»

Дячук Валентина Іванівна, директор
 Миколаївської загальноосвітньої школи І-
 ІІІ ступенів № 50 імені Г. Л. Діброї
 Миколаївської міської ради,
Рясна Наталія Валентинівна, учитель
 початкової школи Миколаївської

17.00–18.00 **Інд**

10.00–13.00 **Май**
Мод

Майстерня № 1
 ІІІ ступенів № 57

Майстерня № 2
 ІІІ ступенів № 64

Міністерство освіти і науки України
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
Департамент освіти, науки та молоді Миколаївської облдержадміністрації
Управління освіти Миколаївської міської ради
Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Миколаївський національний університет ім. В.О.Сухомлинського

Візитка

науково-педагогічного квесту

«Освітня альтернатива»

Інтегрована особистісно-орієнтована технологія
як продуктивна технологія забезпечення якості початкової освіти

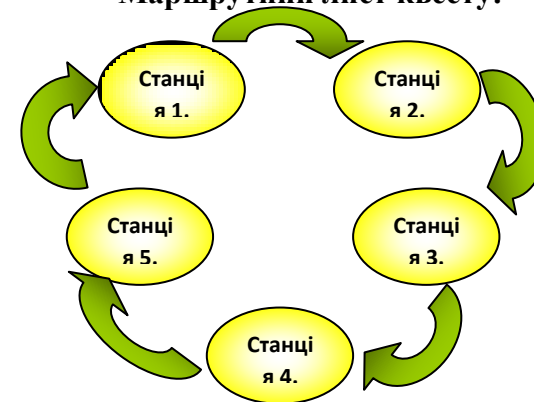
23 червня 2016 року

Конструкт квесту:

I. Вітання учасників квесту. Ознайомлення з темою науково-методичного квесту та визначення її актуальності.

- Органайзер квесту.
- Ознайомлення учасників з маршрутним листом квесту.
- Подорож педагогічними станціями квесту.

Маршрутний лист квесту:



II. Творча лабораторія науково-педагогічного квесту «Дебати».

III. Педагогічна рефлексія квесту.

Конструкт коучингу:

- I. Вітання учасників коучингу. Організаційний етап. Ознайомлення учасників з метою їх участі в коучингу. Створення сприятливого психологічного настрою, мотивація до успішної співпраці. Вправа «Очікування».
- II. Презентація коучами інноваційних інтерактивних технологій:
 - ❖ Теоретичне ознайомлення учасників з коучинг-технологією, ментальною картою та поняттям «Case-study».
 - ❖ Робота в групах. Презентація роботи груп.
 - ❖ Підсумки презентації інтерактивних технологій.
- III. Дослідження технологічних особливостей авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в дошкільному навчальному закладі та середній загальноосвітній школі I ступеня» професора Якименко С.І.
- IV. Практикум «Формування індивідуальної професійної траєкторії педагога».
- V. Творча лабораторія коучингу.
- VI. Підсумок роботи коучинг-лабораторії.
- VII. Презентація індивідуальної професійної траєкторії вчителя-експериментатора Миколаївської ЗОШ №50 ім. Г.Л. Дівіної Бойченко О.І.
- IX. Рефлексія коучингу.



Адреса: 54056, м. Миколаїв, пр. Миру, 50 тел. (0512) 21-41-04
e-mail: school50dyachuk@yandex.ua

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти, науки та молоді
Миколаївської облдержадміністрації
Миколаївський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти
Миколаївський національний університет ім.
В.О.Сухомлинського



Коучинг

«Формування індивідуальної професійної траєкторії педагога в умовах впровадження авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в дошкільному навчальному закладі та середній загальноосвітній школі I ступеня»

16 червня 2015 року

ДЛЯ НОТАТОК:



“Наше завдання – кожній дитині дати доступ до якісної освіти. Успіх України в тому, щоб побудувати суспільство освіченого загалу, бо кожна дитина, не залежно від її здібностей, має право на успіх в житті, на максимальне розкриття власних здібностей, яке може запропонувати якісна освіта”.

Міністр освіти і науки України Л. Гриневич

«Дитинство – найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього, а справжнє, яскраве, самобутнє неповторне життя...»

В. Сухомлинський

“Духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі гри, казки, музики, фантазії, творчості. Без нього вона засушена квітка”.

В. Сухомлинський



Контакти МЗЗСО №50 54056, м.Николаїв,
пр.Миру, 50, тел. (0512) 21 41 04

Миколаївський науково-методичний центр

Миколаївська загальноосвітня школа
I-III ступенів №50
Миколаївської міської ради
Миколаївської області

**Педагогічна майстерня
“Створення інтегрованого
освітнього простору
в умовах впровадження
освітньої програми
“Світ, в якому я живу”**



13 листопада 2018 року



Програма майстерні:

I. Організаційний етап.

II. Вправа «Рандеву»
- створення сприятливого психологічного настрою, мотивація до успішної співпраці.

*Бондар А.М.,
учитель початкових класів*

III. Зміст інтегрованого навчання в початковій школі на засадах ідей та положень нетипової освітньої програми «Світ, в якому я живу».

Вчителі МЗЗСО №50

Творча лабораторія психологічного настрою.

*Кошова М.Р.,
практичний психолог*

**IV. Підсумки роботи. Рефлексія.
У. Брейк-кава.**



Прес-реліз майстерні:

Сфера життєдіяльності людини:

«Людина і природа», «Людина і культура».

Наскрічний змістовий модуль: «Осінні барви чудотворчі».

Тема інтегрованого заняття: «Симфонія осені».

Методичний орієнтир: освітні галузі: мовно-літературна (українська мова та література й іншомовна освіта), природнича, соціальна й здоров'язбережувальна, громадянська та історична, мистецька.

Методичний інструментарій: інтерактивні технології, мнемотехніка, нетрадиційні техніки живопису, арт-терапія.

Мета: забезпечити інтеграцію суб'єктних просторів учасників як суб'єктів діяльності, які обумовлюють цілісність професійного «Я», сприяють професійному самовдосконаленню та спонукають учасників до рефлексивних процесів.

Спрямованість: науково-педагогічна.

Завдання: засвоїти технологію планування змісту інтегрованого дня; сприяти розвитку в учасників навичок партнерської взаємодії; створити умови для активної дослідницької діяльності учасників.

Модератори – педагогічні працівники Миколаївської ЗОШ I-III ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної:

Бондар А.М. – вчитель початкових класів.

Мацур К.Л. – вчитель англійської мови.

Обревко Л.В. – вчитель музичного мистецтва.

Гордієнко Н.С. – вчитель образотворчого мистецтва.

Кошова М.Р. – практичний психолог.



СЦЕНАРІЙ ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АВТОРСЬКОЇ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ ІННОВАТИКИ

Додаток А.3.1.

ДІЛОВА ГРА «ПЕДАГОГІЧНИЙ МАЙСТЕР-ШЕФ»

*«Закладання основ національно-патріотичної орієнтації
дошкільників засобами інтегрованої особистісно орієнтованої
технології».*

МЕТА: Виявити, конкретизувати та узагальнити знання педагогів про концептуальні основи національно-патріотичного виховання дошкільників у контексті інтегрованої технології; вправляти в умінні аналізувати проблему та доходити спільної думки.

ХІД ДІЛОВОЇ ГРИ:

Педагог-майстер: Давня мудрість говорить: «Хто стоїть на місці, той відстає. А хто не хоче відставати, мусить рухатися вперед, і не зупинятися, досягнувши вершини, а підійматися вище». У цьому й полягає основна місія сучасного педагога. Вже не достатньо бути актором, режисером, діловодом, дипломатом, психологом. Модель сучасного педагога-вихователя передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатися, бути у постійному творчому пошуку. Ці якості не видаються додатком до диплома про педагогічну освіту, а формуються у щоденній педагогічній праці. Саме тому ми пропонуємо зробити ще один великий крок в оволодінні інструментарієм інтегрованої особистісно орієнтованої технології.

Вправа: «Відбірковий тур»

Педагог-майстер: Сьогодні ви отримали унікальну можливість попрацювати на нашій педагогічній кухні. У кожного з вас є кольоровий фартушок, який ви собі обрали при вході. Напишіть на ньому своє ім'я та об'єднайтеся в команди по кольору фартушка.

Учасники займають місця за столами, на кожному з яких стоять кольорові фартушки.

Педагог-майстер: Дозвольте представити Вам, шановні колеги, експертів педагогічної кухні, шеф-кухарів інтегрованої технології професора С.І. Якименко, Л.П. Голян ...

Експерти сидять за столом з емблемою. (Додаток № 1)

Педагог-майстер пропонує ознайомитись з правилами роботи на педагогічній кухні:

Правила роботи: активно працювати в команді для забезпечення найкращого результату; враховувати думку та досвід кожного учасника команди; ділитися секретами педагогічної кухні; дотримуватися порядку на педагогічній кухні.

Вправа «Педагогічна комора»

Мета: визначити рівень обізнаності учасників з питання впровадження інтегрованої технології.

Педагог-майстер: Жодна кухня не може функціонувати без комори. Пропонуємо Вам відвідати комору нашої педагогічної кухні. Виберіть собі картку, на якій зображений продукт харчування, та визначитеся, чому б ви хотіли потрапити на кухню «Педагогічного Майстер-Шефа». Якщо вам потрібно отримати уявлення про інтегровану технологію, розташуйте свій продукт на 1 полиці, якщо основною метою вашого перебування тут є розширення знань по інтегровану технологію – на 2 полиці, якщо ви бажаєте поділитись з нами досвідом своєї роботи в цьому напрямку – на 3 полиці.

На дошці із зображенням полиць учасники розташовують предметні картинки відповідно до мети, яку вони ставлять перед собою, перебуваючи на діловій грі.

Вправа «Педагогічна девайсна»

Мета: вправляти в умінні визначати зміст напрямків роботи з патріотичного виховання.

Педагог-майстер: Для роботи на кухні не обійтись без девайсів, тобто обладнання, яке допомагає в приготуванні страв. Педагогічними девайсами нашої кухні є розуміння напрямків роботи національно-патріотичного спрямування. На сучасному етапі розвитку системи патріотичного виховання є кілька напрямків роботи: екологічний, історично-краєзнавчий, культурний, родинний, морально-правовий. Пропоную вам з усієї кількості ключових завдань дібрати до зазначеного напрямку тільки ті, які, на вашу думку, розкривають його зміст, та створити свою «страву» із цих інгредієнтів.

На столах у учасників лежать по шаблону кухонного посуду з надписом одного з напрямків роботи. На розрізаних смужках ключові завдання змісту різних напрямків. Учасники наклеюють вибрані ключові завдання на шаблон.

Приклад змісту запропонованих напрямків роботи:

екологічний напрямок: здатність бачити красу рідної природи; вміння бачити і знаходити взаємозв'язки природних явищ; дотримання правильної поведінки в природі; вміння доглядати та зберігати оточуючий світ; наявність мотивації до пізнання природи; бажання захищати і збагачувати природні ресурси; історично-краєзнавчий напрямок: знання історичного минулого свого регіону; зацікавленість архітектурним середовищем; збереження пам'яті про історичне минуле; збереження пам'яток місцевості; почуття гордості

великими людьми; спираючись на історичні події та факти; культурний напрямок: знання витоків народної культури; приєднання до культурного багатства народу; почуття причетності до спадщини минулого; знайомство з фольклором; засвоєння кращого з досвіду предків; отримання естетичних орієнтирів; родинний напрямок: усвідомлення безумовної цінності сім'ї; розуміння та підтримка моральних засад родини; шанування батьків; відповідальність за іншого; бережливе ставлення до життя людини; турбота про продовження роду; морально-правовий напрямок: моральна свідомість; моральність поведінки; правова грамотність; почуття громадянського обов'язку; громадянська совість; правова культура.

Педагог-майстер: Виховання патріотично налаштованої особистості відбувається не тільки в рамках однієї сфери життєдіяльності «Людина і суспільство». Інтегрована технологія дозволяє синтезувати всі сфери життєдіяльності, де в змісті кожної із них розкриваються складні, а часом, і абстрактні поняття. Зміст напрямків роботи з патріотичного виховання можна розкрити, тільки вміло інтегруючи сфери життєдіяльності та їх змістові модулі.

Вправа «Педагогічне меню»

Мета: окреслити пізнавальні задачі народознавчої тематики.

Педагог-майстер: Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагогів на вирішення пізнавальних задач народознавчої тематики. Ці пізнавальні задачі є тим педагогічним меню, з якого вихователі вибирають теми та форми роботи народознавчого спрямування. В інтегрованій технології ці пізнавальні задачі вирішуються в п'яти сферах життєдіяльності: Людина і природа; Людина і культура; Людина і Всесвіт; Людина і суспільство; Людина – наука і техніка.

Пропоную вам скласти педагогічне меню з пізнавальних задач народознавчої тематики. Вкладіть у комірки карти пізнавальні задачі відповідно до сфер життєдіяльності.

Кожна команда отримує карту і до неї набір карток з пізнавальними задачами. (Додаток № 2).

Приклад пізнавальних задач відповідно до сфер життєдіяльності:

Людина і суспільство: розширення обсягу знань про Україну; ознайомлення з державними символами; ознайомлення з національними оберегами; знайомство з національною кухнею; ознайомлення з побутом народу в минулому; знайомство з історичними фактами становлення держави; знання національного одягу; пізнання власного родоводу; знайомство з видатними людьми Батьківщини;

Людина і культура: формування інтересу до українського музичного мистецтва; розвиток інтересу до національної обрядовості та свят; прищеплення трудових навичок, пов'язаних з народними ремеслами; знайомство з дитячим фольклором та творами українських письменників;

Людина і природа: пізнання природи рідного краю; народні прикмети; рослини-обереги; прилучення дітей до народних ігор;

Людина – наука і техніка:

ознайомлення дітей з національною іграшкою; надання уявлень про транспорт минулих часів;

Людина і Всесвіт: знайомство з українськими космонавтами; місцезнаходження країни на планеті Земля; країни-сусіди.

Педагог-майстер: Ви бачите, що більшість задач національно-патріотичного виховання вирішується педагогом відповідно до сфери життєдіяльності «Людина і суспільство» (додаток № 3). Щоб якісно реалізувати принцип інтеграції, необхідно виділити форми роботи, які протягом певного періоду часу (дня, тижня, місяця) будуть забезпечувати синтез освітніх галузей, взаємозв'язок різних видів діяльності: пізнавальної, комунікативної, ігрової, художньо-творчої – це дає основу для появи нового освітнього продукту, в створенні якого задіяні і педагоги, і діти, і батьки.

Вправа «Книга рецептів»

Мета: вчити визначати ключові народознавчі поняття в інтегрованому плануванні.

Педагог-майстер: Книгою рецептів для педагога, який працює за інтегрованою особистісно орієнтованою технологією, є навчально-методичний комплект «Віконечко в світ», в якому викладено зміст практичного матеріалу відповідно до сфер життєдіяльності. В методичному посібнику «Інтегроване планування» сфера життєдіяльності «Людина і суспільство» включає в себе такі змістові модулі: Батьківщина, Сім'я, Я. Кожен зі змістових модулів розкривають декілька їх підтем. Педагог-майстер пропонує проаналізувати інтегроване планування (старша група) з певного змістового модуля та визначити поняття, які є ключовими для розкриття педагогом даної теми.

Педагоги отримують посібник, аналізують зміст певного періоду (наприклад, місяць) та вибирають народознавчі поняття. Кожна група має свою підтему.

Приклади запропонованих підтем:

- змістовий модуль – «Батьківщина», підтема змістового модуля «Україна»;
- змістовий модуль – «Батьківщина», підтема змістового модуля «Народні звичаї і свята»;

- змістовий модуль – «Батьківщина», підтема змістового модуля «Праця людей»;
- змістовий модуль – «Сім'я»;
- змістовий модуль – «Я».

Вправа «Інтегрований мікс»

Мета: вправляти у визначенні ключової теми, добирати до неї спочатку найстійкіші асоціації, потім – другорядні. Слова-асоціації фіксувати у вигляді «куща», який поступово «розростається».

Педагог-майстер: Враховуючи те, що в інтегрованому педпроцесі всі поняття взаємопов'язані між собою, взаємозбагачують та доповнюють один одного, пропоную вам із тих понять, які ви вибрали з інтегрованого планування, вготувати інтегрований мікс по типу «асоціативного куща». Педагог-майстер демонструє на екрані зразок «асоціативного куща» (додаток № 4). Учасники отримують плакати з ключовим словом у центрі (підтема змістового модуля) і всі поняття, які вони виписали з плану, розміщують на плакаті у вигляді куща.

Педагог-майстер пропонує учасникам поділитися рецептами своїх інтегрованих міксів.

Презентація інтегрованих міксів.

Педагог-майстер: Результатом такої роботи в системі інтегрованої технології є емоційно-моральне, дійове ставлення дошкільника до себе та інших людей, до рідної землі, до своєї нації, матеріальних та духовних надбань суспільства.

Педагог-майстер: У реалізації основних аспектів національно-патріотичного виховання в тісному взаємозв'язку зі сферою життєдіяльності «Людина і суспільство» виступає сфера життєдіяльності «Людина і культура». Особлива роль відводиться емоційно-діяльнісному підходу в організації освітньо-виховного процесу, завдяки якому у дошкільника формується бажання та вміння реалізовувати знання в практичній діяльності. Практична діяльність є ефективним засобом патріотичного виховання.

Практичне завдання «Гарячий цех»

Мета: вправляти в презентації іншим своїх практичних наробок.

Педагог-майстер: Пропоную вам презентувати практичні види діяльності, які ви можете використовувати в процесі роботи з дітьми інтегруючи сфери життєдіяльності «Людина і суспільство» та «Людина і культура».

Учасники отримують конверти, де прописана одна форма роботи, підбирають обладнання (елементи театральних костюмів, музичні інструменти, матеріал для художньої праці) для реалізації завдання і готуються до презентації.

Приклади запропонованих видів роботи:

- театралізована діяльність – обряд «Водіння кози»;
- музична діяльність – віночок українських пісень (з музичними інструментами);
- зображувальна діяльність – витинанки (виготовлення);
- ігрова діяльність – народна рухлива гра (обігравання);
- художня праця – лялька-мотанка (виготовлення).

Хвилинка презентацій

Педагог-майстер: У результаті такої роботи у дітей формується не тільки сума знань, умінь та навиків по даній темі, а також такі інтеграційні якості, як допитливість, активність, самостійність, відповідальність, креативність, вихованість тощо.

Педагог-майстер: Ми детально розглянули з вами сферу життєдіяльності «Людина і суспільство», у процесі роботи над якою різноманітні форми роботи з дітьми, види дитячої діяльності направлені на формування громадянина нашої безмежної країни – України.

Вправа-рефлексія «Звари узвар»

Мета: проаналізувати результативність роботи з даної теми та висловити свою точку зору щодо шляхів впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології. Педагог-майстер: Підводячи підсумки нашої з вами роботи на педагогічній кухні, маємо надію, що ми допомогли вам не тільки віднайти нові шляхи в роботі з дітьми, а й підвищити свій професійний рівень. Тож, пропонуємо вам зварити «український узвар» із думок та пропозицій щодо сьогодишньої ділової гри та віддати на дегустацію нашим експертам.

Учасники передають один одному горщик, у процесі висловлювання кладуть у горщик муляж ягоди чи фрукта («варять узвар»).

Педагог-майстер: Для підбиття підсумків нашої гри слово надається експертам.

Експерти висловлюють свою точку зору щодо ефективності роботи ділової гри.

Тьютор: Сьогодні, шановні колеги, ви зробили ще один крок в оволодінні інструментарієм інтегрованої особистісно орієнтованої технології. Пропоную вам проаналізувати нашу з вами роботу та сформулювати акценти результативності інтегрованого педпроцесу.

Учасники висловлюють свої думки, а тьютор записує їх на фліпчарті.

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ІНТЕГРОВАНОГО ПЕДПРОЦЕСУ

Змістовний результат – становлення загальнокультурного рівня дитини, цілісного пізнання картини світу.

Дидактичний результат – оволодіння дошкільниками різних способів засвоєння інтегрованих знань про навколишній світ.

Виховний результат – мотивація самовираження, готовності дитини творити, пізнавати особистісні здібності, механізми їх дослідження, творчості.

Вправа «Все в наших руках»

Мета: усвідомлення педагогами значущості власної роботи у вихованні патріота своєї країни.

Тьютор: Очевидно, що інтегрована система роботи з національно-патріотичного виховання вимагає від педагога організації особливих умов, створення обстановки, яка забезпечувала б дітям особливий комплекс знань, відчуттів та емоційних переживань. Пропоную вам визначити показники сформованості патріотично-налаштованої особистості та записати їх на гранях куба.

Учасники записують по одному показнику від кожної команди. Відтак тьютор озвучує всі записи.

Тьютор: (тримає куб у руках) Ми бачимо, що куб сам по собі не може втриматись на гранях, а тримається тільки завдяки нашим рукам. Отже, виховання майбутнього громадянина нашої країни в наших з вами руках.

Тьютор: Хочу подякувати всім учасникам тьюторінгу за співпрацю, сподіваюся, що національно-патріотичне виховання особистості буде і надалі залишатися одним із пріоритетних завдань кожного педагога, найважливішим результатом якого буде усвідомлення дитиною себе громадянином України.

І закінчити нашу роботу я б хотіла знов таки народною мудрістю: «Якщо твої плани розраховані на рік – сій жито, якщо твої плани розраховані на десятиліття – саджай дерева, якщо твої плани розраховані на віки – виховуй дітей».

Коучинг Всеукраїнської авторської літньої школи професора Якименко С.І.

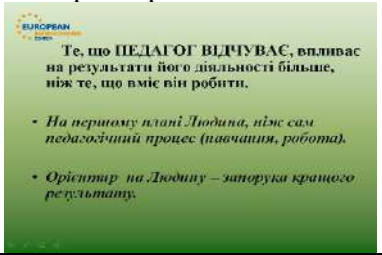
«Формування індивідуальної професійної траєкторії педагога в умовах впровадження авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в навчальному закладі»

Дата проведення: 16 червня 2015 року.

Коучі: Дячук В.І.- директор Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, «Відмінник освіти України»; Оксеньчук Н.В. – ЗДНВР Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної, вчитель вищої категорії, старший вчитель, доктор філософії у галузі освіти; Бойченко О.І. – вчитель початкових класів Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної, спеціаліст, магістр.

Технологічна карта коучингу

Матеріали та обладнання: Довідкова література, авторська концепція «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в дошкільному навчальному закладі та середній загальноосвітній школі І ступеня» проф.Якименко С.І., ноутбук, проектор, екран, мережа Wi-Fi.

Етапи коучингу	Тайм-менеджмент	Зміст коучинг	Інформаційне забезпечення
I. Організаційний етап Ознайомлення учасників з метою їх участі в коучингу Ключові ідеї:		Мета: сприяти усвідомленню педагогами необхідності впровадження авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в навчальному закладі» проф. Якименко С.І. в практику діяльності. Те, що педагог відчуває впливає на результати його діяльності більше, ніж те, що він вміє робити: на першому плані Людина, ніж сам педагогічний процес (навчання, робота); орієнтир на Людину – запорука кращого результату.	На екрані презентація 
Очікувані результати:		Учасники коучингу дізнаються, яким чином за допомогою авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в навчальному закладі» можна покращити ефективність і результативність навчання, виховання і розвитку дитини та професійну компетентність педагога.	
Створення сприятливого психологічного настрою, мотивація до успішної співпраці.		Коуч Дячук В.І. : Створення проблемної ситуації. Всім відомий вислів Сократа «...Человек — это не сосуд, который надо наполнить, а факел, который надо зажечь». У філософії існує інше тлумачення. Воно звучить так: «Человек в некотором смысле – «сосуд», который можно наполнить компетенциями. И больше, чем он может, он не возьмет. Этот размер говорит о потенциале, о потенциальных возможностях человека – именно столько он мог бы иметь, если бы обладал совершенной на данном этапе своего развития духовной структурой». Проблемне питання учасникам коучингу: Як Ви розумієте ці вислови? Підсумок висловлювань учасників: Таким чином, ми усвідомили, що кожна особистість має потенціал здібностей, талантів. «Ми більш схожі на жолудь, який містить у собі потенціал, щоб стати дубом.» Джон Уітмор	На екрані презентація 
Вправа «Очікування» Підсумок вправи «Очікування»		Коуч Оксеньчук Н.В: Учасникам пропонується написати на паперових квітах свої очікування від участі в коучингу та створити в групі квітковий вінок своїх очікувань. (Емоційне забарвлення роботи в групі) Лідери груп оголошують свої очікування. Коуч Дячук В.І.: Для досягнення Ваших очікувань ми пропонуємо Вам не лише ознайомитися з сучасними інноваційними інтерактивними технологіями, а й навчитися їх застосовувати у педагогічній діяльності.	Результат вправи «Очікування»: створений  групами вінок очікувань. (відео 1)

II. Презентація коучами інноваційних інтерактивних технологій: 1. Теоретичне ознайомлення учасників з коучинг-технологією, «ментальною картою», «кейс-study», 2. Робота груп: заповнення аркушів з ключовим словом «Коучинг», «Ментальна карта», «Case-study». 3. Презентація роботи груп 4. Підсумок презентації інтерактивних технологій		Коуч Дячук В.І.: Оголошення завдання учасникам. Під час презентації пропонуємо Вам дібрати слова до ключових слів «коучинг», «ментальна карта», «кейс-study», які розкриють головний зміст цих понять. Коучи Дячук В.І., Оксеньчук Н.В., Бойченко О.І. Емоційне забарвлення роботи в групі. Лідери груп презентують створену модель поняття «Коучинг-технологія», «Ментальна карта», «Case-study». Коуч Дячук В.І.: Отже, отримавши теоретичні знання про сучасні інтерактивні технології, та на їх підставі створивши мегамоделі понять, можна зробити висновок: знання сучасних інтерактивних технологій підвищить професійну компетентність і готовність педагога до впровадження авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в навчальному закладі» професора Якименко С.І.	На столі кожної групи аркуш паперу з ключовим словом «коучинг», «ментальна карта», «кейс-study» Презентації «Коучинг» «Ментальна карта» «Case-study» (додаються) 1. Музичний супровід (відео 2) 2. Модель поняття    3. Інтелектуальний продукт роботи груп (Мега модель поняття «Коучинг», «Ментальна карта», «Case-study»)

			study»)
III. Дослідження технологічних особливостей авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в навчальному закладі» професора Якименко С.І. 1. Робота в групах. 2. Повідомлення лідерами груп результатів виконання завдання. 3. Підсумок дослідження. IV. Практикум «Формування індивідуальної професійної траєкторії педагога» 1. Робота в групах з коучами «Створення ментальних карт»		Коуч Дячук В.І.: Пропонуємо учасникам: фрагмент заняття з використанням інтегрованої технології з метою визначення концептуальних складових авторської особистісно-орієнтованої технології проф. Якименко С.І.; ознайомитись в групах з концепцією авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в навчальному закладі» професора Якименко С.І. Завдання: Визначити концептуальні складові авторської особистісно-орієнтованої технології проф. Якименко С.І. Коуч Дячук В.І.: Таким чином, ми дослідили, що ключовими концептуальними поняттями авторської «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в навчальному закладі» професора Якименко С.І. є поняття «Світогляд», «Інтеграція», «Педагог». Завдання 1: I група: Створення ментальної карти поняття «Світогляд» II група: Створення ментальної карти поняття «Інтеграція» III група: Створення ментальної карти поняття «Педагог» Завдання 2: Засобами галузі «Мистецтво», змістова лінія «Образотворче мистецтво» представити центральне поняття ментальної карти (намалювати малюнок)	Відеоролик фрагменту заняття з використанням інтегрованої технології Авторська концепція «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в навчальному закладі» професора Якименко С.І. Науково-педагогічна література, ноутбук, фахові журнали, нормативні документи про освіту Музичний супровід(відео 3)
Рефлексія			
V. Творча лабораторія коучингу Підсумок роботи коучинг-лабораторії Презентація		Завдання групам: Коучі з учасниками груп оформляють мега-ментальну карту. Лідери груп презентують свої напрацювання. Коуч Дячук В.І. Творча (продуктивна) робота коучинг-лабораторії була спрямована на формування індивідуальної професійної траєкторії педагога в умовах впровадження авторської особистісно-орієнтованої технології проф. Якименко С.І. Її результатом є не лише новий інтелектуальний продукт, а й інтелектуальний розвиток особистості педагога. Поєднуючи творчу і репродуктивну складові, інтелектуальна діяльність груп втілюється і виявляється у певних результатах — сформованість готовності до впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої технології у педагогічну практику засобами інноваційних інтерактивних технологій, ознайомлення з концепцією технології, мотивація до особистісного та професійного самовдосконалення. Символом коучингу був обраний український вінок, який на нашу думку символізує концептуальні поняття технології «світогляд», «інтеграція», «педагог». Коуч Дячук В.І.	Мегаментальна карта На екрані український вінок Відео-урок

індивідуальної професійної траєкторії вчителя-експериментатора Миколаївської ЗОШ №50 ім. Г.Л. Дівіної Бойченко О.І.		Фрагмент інтегрованого дня у 1-Б класі вчителя Бойченко О.І. «Віночок вити – життя любити», головна мета якого об'єднати учнів класу в єдине ціле і формувати основи світогляду. Професійний портрет вчителя (аналіз уроку). Висновок. Коуч Бойченко О.І.: Кожен педагог має свій власний світогляд, свій педагогічний досвід, що створює індивідуальну професійну траєкторію, але ми єдині в одному: все, що ми робимо - це задля дитини, її розвитку.	На екрані діти у віночках
Рефлексія коучингу. Висновки		Коуч Дячук В.І. : Завдання учасникам: створити професіограму вчителя-експериментатора, асоціюючи професійні якості з кольорами стрічок у віночку. Синій - справедливий, сумлінний. Зелений – творчий, самостійний, незворушний. Червоний - рішучий, впевнений, діяльний. Жовтий - відкритий, енергійний. Коричневий - сумлінний. Блакитний – добрий, спокійний. Оранжевий – енергійний, Рожевий – активний. Висновки: Індивідуальна професійна траєкторія педагога в умовах впровадження авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології – запорука якісного навчання.	Музичний супровід (відео 4)

Додаток А.3.2.

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АПГРЕЙД
«ТРЕНДИ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ»**

*Завідувач ЗДО № 139 м. Миколаїв Л.П. Голян
Вихователь-методист ЗДО № 139 С.А. Лебедева*

Мета: підвищення рівня компетентності вчителів початкових класів у питанні забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти на засадах інтегрованої особистісно орієнтованої технології.

Завдання:

- сприяти підвищенню рівня теоретичної та методичної підготовки педагогів з питання інтеграції освітнього процесу;
- формувати професійний досвід педагогів через пере-осмислення власної педагогічної діяльності;
- розвивати педагогічне мислення, професійні навички уміння педагогів.

ХІД:

I. Ідентифікаційний модуль. Педагог-лідер: Добрий день, шановні колеги!

Нашу зустріч я хочу розпочати із байки «Чим займаються люди»:

На будівництві працювали три чоловіка. Робили вони одне й те саме. Але коли їх запитали, що вони роблять, відповіді виявилися різними. Один сказав: «Я кладу це-глу». Другий: «Я заробляю на життя». А третій відповів: «Я будую храм».

Кожен з нас сам вирішує, яку справу він робить, яку займає позицію в житті. Педагог, який обирає позицію «я формую особистість», завжди прагне до самовдосконалення задля досягнення найкращих результатів.

Саме тому ми пропонуємо вам взяти участь у педагогічному апгрейді на тему «Тренди інтегрованого підходу до педагогічної діяльності в процесі реалізації наступності дошкільної та початкової освіти». Педагогами-лідерами в нашій роботі будемо ми: я – завідувач ЗДО № 139 м. Миколаєва Л.П.Голян та вихователь-методист С.А.Лебедева.

Вправа «Кольорові долоньки» Педагог-лідер: Зараз я хочу привітатися з вами за допомогою рукостискання кольоровими долоньками. Оберіть собі долоньку будь-якого кольору. Ось ми і привіталися.

Зараз займіть місце за столами з долоньками такого ж кольору. Напишіть на ній свої очікування від сьогоднішньої роботи та розташуйте навкруг нашої емблеми.

Учасники отримують паперові долоньки чотирьох кольорів, розподіляються на групи за кольорами долоньок, пишуть на них очікування від роботи, закріплюють їх на плакаті із зображенням емблеми літньої школи. Педагог-лідер пропонує учасникам взяти емблеми теми апгрейду та записати на них своє ім'я.

Педагог-лідер: Апгрейд з англ. upgrade – це оновлення або заміна обладнання або програмного забезпечення на більш функціональне або більш сучасне.

Навіщо люди вдаються до процедури апгрейду? Відповісти на це питання досить легко. Кожен з нас стикався з ситуацією, коли придбаний пристрій через кілька років безвідмовної роботи, незважаючи на повну працездатність, перестає влаштовувати свого власника з причини того, що на ринку з'являються більш функціональні або більш зручні аналоги. Теж саме відбувається і в освіті. Кожен педагог-професіонал намагається підтримувати свій рівень на вістрі сучасних технологій через процес переосмислення та оновлення організації освітнього процесу. Сьогодні ми спробуємо оновити, «перезавантажити» свідомість педагогів та довести, що саме авторська особистісно орієнтована інтегрована технологія професора С.І.Якименко може виступити ефективним інструментарієм у наступності педагогічної діяльності (НПД) дитячого садочка та школи та забезпечить адаптацію випускника-дошкільника до нової української школи.

Педагог-лідер: Наступність – це неперервний процес виховання та навчання дитини, який має загальні та специфічні цілі для кожного вікового періоду. Дошкільний заклад забезпечує базисний розвиток здібностей дитини, а початкова школа сприяє його подальшому особистісному становленню, використовуючи попередній досвід дитини.

Маючи багаторічний досвід роботи по впровадженню інтегрованої технології С.І.Якименко, ми стверджуємо, що саме її концептуальні засади дають можливість якісно забезпечити наступність у роботі закладу дошкільної освіти та початкової школи. Весь освітній процес і в дошкільному закладі, і в школі підпорядкований п'яти сферам життєдіяльності: Людина і природа, Людина і культура, Людина і суспільство, Людина і Всесвіт та Людина – наука і техніка. Ці сфери охоплюють весь програмовий матеріал як у закладі так і в початковій школі. Інтегрована технологія створює необхідні умови для наступності педагогічної діяльності (НПД). У практиці дошкільних закладів та шкіл, які працюють за інтегрованою технологією, склалися про-дуктивні форми співпраці, реалізації програм та планування підготовки дошкільників до шкільного навчання.

Успіх взаємодії між ЗДО та школою забезпечено декількома факторами. Методична наступність забезпечує підвищення фахової майстерності педагогів-дошкільників та вчителів.

Наступність розвиваючого середовища дає можливість переглянути підходи організації освітнього простору.

Наступність стиля взаємодії дітей і дорослих – це зміна ментальності та звичок педагогів, яка дозволяє бути в педагогічному процесі не XX, а XXI століття.

Наступність видів діяльності забезпечує цілісність процесу розвитку дитини.

Вправа «Сходинки успіху» Педагог-лідер: Пропоную вам створити наші «сходи успіху співпраці». Складіть з поданих на сходинках слів концепцію кожного виду наступності.

Учасники отримують шаблон сходинки, на якому врозкид написана концепція певного виду наступності.

Учасники встановлюють слова в правильному порядку та отримують визначення.

Успіх взаємодії між ЗДО та школою забезпечено:

- Наступність методична – єдність концепції на-вчальної діяльності вчителя та вихователя в контексті ін-тегрованої технології, урахування досягнень попередньо-го етапу розвитку дитини.

- Наступність розвиваючого середовища – наявність розвиваючих ігрових центрів, наповнених дидактичними іграми та матеріалом для творчості.

- Наступність стиля взаємодії дорослих з дітьми – орієнтація на індивідуальні темпи розвитку дітей, парт-нерство дорослих та дітей в обміні досвідом.

- Наступність видів діяльності – зміна статичних та рухових діяльностей дітей з опорою на гру.

Коментар педагога-лідера:

- інтегрований підхід забезпечує новий зміст освіти для успішної самореалізації дитини в суспільстві за формулою НУШ;

- НУШ вимагає осучаснити освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології навчан-ня учнів, серед яких у пріоритеті ігрове середовище для першокласників;

- за концепцією НУШ педагогіка має ґрунтуватися на партнерстві між учнем, учителем і батьками та на прин-ципі дитиноцентризму;

- це забезпечує орієнтацію на потребу учня в провідних для дітей віку 6–7 років видах діяльності, основною з яких є гра.

Педагог-лідер: Державний стандарт початкової освіти окреслює ключові компетентності учня початкової школи. Компетентності учня НУШ мають формуватися на ґрунті компетентностей, закладених ще в дошкільному віці. Компетентності дошкільника формуються засобами інтегрованої технології відповідно до БКДО: здоров'язбережувальна, ігрова, предметно-практична та ін.

Пропонуємо вам визначити, на ґрунті яких дошкільних компетентностей формуються певні шкільні компетентності та скласти їх у пари.

Вправа «Пазли компетентностей»

Учасники отримують набір пазлів двох кольорів (шкільні та дошкільні компетентності), знаходять їх відповідність та складають парні пазли.

- Мовленнєва компетентність – вільне володіння державною мовою, здатність дитини спілкуватися рідною та іноземними мовами;
- Сенсорно-пізнавальна компетентність – математична компетентність, фінансова грамотність;
- Природничо-екологічна компетентність – компетентність у природничих науках та екологічна;
- Художньо-продуктивна компетентність – культурна компетентність;
- Соціально-комунікативна компетентність – громадянські та соціальні компетентності;
- Особистісно-оцінна компетентність – навчання впродовж життя;
- предметно-практична компетентність – компетентність у техніці й технологіях.

Педагог-лідер: Повноцінне формування життєвих компетентностей дитини, які стануть фундаментом для шкільного навчання, забезпечує педагог, який використовує трендові форми та методи роботи інтегрованої технології з дошкільниками. Серед таких методів є порівняльний аналіз, співставлення, пошукова діяльність, проблемні питання тощо. Педагог, націлений на формування компетентностей, аналізує та органічно поєднує знання з різних галузей та підпорядковує їх головній темі при цьому інтегрує світоглядні поняття не тільки в середині змістового модуля, а й забезпечує взаємопроникнення одного змістового модуля в інший. Такий підхід до організації інтегрованого освітнього процесу дає можливість стимулювати у вихованців аналітико-синтетичну діяльність, системний підхід до пізнання об'єктів довкілля, що забезпечує цілісне сприйняття світу.

Наступного навчального року випускники закладів дошкільної освіти підуть до Нової української школи. Пропонуємо Вам послухати, що діти думають про школу.

Відеоролик «Я їду до школи» Педагог-лідер: В авторській інтегрованій технології шість моделей, серед яких є і модель професійної компетентності педагога (вчителя, вихователя), і модель педагогічної компетентності сім'ї і модель життєвої компетентності дитини (дошкільника і молодшого школяра). У формуванні готовності дитини навчатися відіграють роль педагоги, батьки, а також і сама дитина (схема). Визначте, яким би Ви хотіли бачити випускника ЗДО з точки зору: вихователя, вчителя, батьків та самого майбутнього першокласника.

Вправа «Точка зору»

Групи отримують зображення ромашки, на пелюстках якої описують портрет випускника. На плакаті із зображенням першокласника створюють з них букет.

Педагог-лідер: Всі ці показники, безумовно, важливі для успішної підготовки та адаптації дитини до школи. Люди з різних груп суспільства бачать майбутнього першокласника по-своєму, іноді висувуючи дитині такі вимоги, з якими вона не здатна впоратися в силу своїх фізіологічних та психологічних особливостей.

Ви, вчителі-початківці, чекаєте до класу дитину, яка здатна кожного дня відкривати щось нове, прагне до самореалізації.

Свою чергу, педагоги дошкільних закладів зацікавлені в тому, щоб дитина не просто «відбула» свої роки в садку, а вийшла звідти мотивованим, впевненим, підготовленим до шкільного життя випускником.

Відомий психолог Венгер Л.А. зазначав: «Бути готовим до школи – не означає вміти читати, писати та рахувати. Бути готовим до школи – означає бути готовим всьому цьому навчитися».

Пропонуємо вам взяти участь у створенні моделі випускника дошкільного закладу, який стане успішним здобувачем освіти в Новій українській школі.

Модель випускника – передбачуваний результат діяльності дошкільного закладу та сім'ї, який визначає найбільш важливі якості особистості дитини на порозі шкільного життя.

Фізично розвинений, дбає про власне здоров'я

Педагог-лідер: Однією з суб'єктивностей особистості молодшого школяра є валеологічна компетентність. Ця компетентність формується в Сфері життєдіяльності «Людина і суспільство», змістовий модуль «Я». Протягом усього перебування дитини в дошкільному закладі вона долучається до норм здорового способу життя. Діти отримують усталені культурно-гігієнічні навички, у них формується звичка самостійно слідкувати за власним зовнішнім виглядом. Вони усвідомлюють вплив шкідливих звичок для організму, з'являється елементарне прагнення займатися спортом. Формування валеологічних знань доцільно інтегрувати з ігровою діяльністю.

Гра «Почуй помилку»

Вірші про здоров'я. Учасники слухають вірш, коли почують помилки, плескають іграшковими долонями.

Про здоров'я

Здоров'я – основа усього на світі,

Здоровими бути бажають всі діти,

Для цього потрібно рідко вмиватись,

Робити зарядку, влітку тепло вдягатись.

Себе гартувати водою і сонцем.

Цілий день спати з відкритим віконцем.
 Їсти усе, що на стіл подають,
 Мікроби нам росту і сил додають.
 Красиво укласти волосся всі можуть
 Чужий гребінець дітям у цім допоможе
 Носики хустками чисто втирати,
 Свій рушничок треба другу давати.
 Фруктів та овочів більше вживай,
 Але на миття часу не витрачай.
 Як бути здоровими всі добре знають
 І кожного дня про здоров'я всі дбають.

Педагог-лідер: Складовою життєвої компетентності молодшого школяра є фізична активність першокласника. Окреслюючи динаміку уроку концепція НУШ вимагає уникати статичних поз на уроках, тим самим забезпечити оптимальну рухову активність учнів. Ми дотримуємося динамічного навчання завдяки рухливо-дидактичним іграм. У такій грі рухова діяльність інтегрується з акти-візацією знань дітей з певного розділу програми, наприклад, математики.

Гра «Веселі фігури»

Мета. Закріпити знання про геометричні фігури, сти-мулювати рухову активність.

ХІД. Учасники отримують кольорові банти та одягають їх на руку. За командою ведучого вони повинні утво-рити фігуру: коло, квадрат, овал, ромб (ускладнення із кольорами: червоне коло, жовтий трикутник, квадрат з однокольоровими сторонами, різнокольоровий ромб).

Педагог-лідер: Педагоги ЗДО віддають перевагу інтер-активним та ігровим формам діяльності дошкільника, що забезпечує збалансованість рухливої та статичної діяль-ності дітей.

Володіє засобами взаємодії та спілкування з дорослими та однолітками.

Педагог-лідер: Державний стандарт НУШ визначає однією з компетентностей молодшого школяра уміння висловлювати власну думку усно і письмово. Підґрунтям для формування усного та писемного мовлення школяра є розвиток зв'язного мовлення дошкільника. З метою роз-витку монологічного та діалогічного мовлення, вихователі використовують різноманітні мовленнєві дидактичні ігри для активізації словника, розширення уявлень про рідну мову, знайомства з мовленнєвим етикетом. Пропо-нуємо вам ігри для розвитку мовлення у Сфері життєді-яльності «Людина і культура».

Гра «Марійчин козубок» МЕТА. Активізувати словник дітей іменниками.

ХІД. Ведучий промовляє: «Марійка поклала в козубок, все, що закінчується на -ок (-ка). Що поклали в козубок?» Учасники передають кошик один одному та називають слова (замок, грибок, клубок...).

Гра «Графосмужки»

МЕТА. Вправляти у складанні речень за малюнками.

ХІД. Учасник отримує графосмужку (смужка ламі-нованого картону, на якому, в ряд, неклеєні предметні картинки. На кожній смужці в різних місцях наклеєна картинка із зображенням «шапки професора»). Необхідно скласти речення про тварин-героїв казок за допомогою графосмужки. Зміст речення залежить від послідовності розташованих картинок. На місці картинки із зображенням шапки професора можна вставити своє слово. Назвіть, з якої казки ця тварина.

Гра «Інтерв'ю» (казкові герої)

МЕТА. Розвиток діалогічного мовлення.

ХІД. Учасники отримують шапочку казкового героя. Потрібно знайти собі пару та познайомитися з іншим героєм за допомогою інтерв'ю (за зразком вихователя).

Педагог-лідер: Стимулювання комунікативної діяльності – це конструкт мовленнєво активної дитини, яка стає успішним партнером однолітків та педагога в освітній діяльності.

Активний, допитливий, вміє спостерігати та експериментувати.

Педагог-лідер: НУШ ставить перед вчителями нове завдання – організовувати систематичні спостереження, дослідно-пошукову діяльність, використовуючи розвивальне середовище класу та школи. Інтегрована технологія ставить за мету спостережень не лише зорове та чуттєве сприймання природних та суспільних явищ, а й вирішення проблемних завдань та аналіз явищ або ситуацій. Вихователі досягають цього за допомогою проблемних запитань. Найефективніше така діяльність проходить крізь Сферу життєдіяльності «Людина і природа».

Учасники отримують картку зі змістом спостереження природі. Необхідно вибрати та підкреслити проблемні питання під час спостережень, які спонукають до

роздумів та аналізу. Додати свої проблемні питання.

1 гр. – спостереження за рибками в акваріумі.

2 гр. – спостереження за синичками та дятлом на май-данчику.

3 гр. – спостереження за комахою «сонечко».

4 гр. – спостереження за ґрунтом на майданчику. Педагог-лідер:

Дослідницько-пошукова діяльність, щоденна організація спостережень формує у дошкільника такі якості, як активність та допитливість. Ці якості забезпечують успішність майбутніх учнів у оволодінні новими компетентностями.

Планує свої дії, управляє власною поведінкою.

Педагог-лідер: Етап початкової освіти потребує від дитини вміння планувати свої дії та управляти власною поведінкою.

Такий психічний процес, як сила волі надає дитині можливість швидко переривати розпочаті дії чи змінювати їх на протилежні, адекватно реагувати

за неочікуваних критичних ситуацій. Для вольової регуляції поведінки дошкільників важливе ставлення до труднощів та способи їх подолання. Прагнення дитини не обходити складнощі, вирішувати їх, досягати мети, виробляється тоді, коли в повсякденному житті діти вирішують ті чи інші завдання. В дошкільному закладі волю доцільно тренувати у грі, де необхідно дотримуватися правил. Пропонуємо вашій увазі ігри на розвиток вольової сфери дошкільників.

Гра «Чия вежа вище»

МЕТА. Розвивати вольові якості, вміння домовлятися.

ХІД. Командам пропонується за 2 хв. Побудувати вежу з пластмасових кришок. Виграє та команда, вежа якої вища за інші. Правила: будівництво розпочинається після домовленостей учасників команди, не можна будувати вежу після звукового сигналу.

Гра «Весела галявина» МЕТА.

Узгоджувати свої дії з іншими, вчити дотримуватися правил.

ХІД. Учасники тримають галявину з тканини, по якій катається м'яч. Необхідно перекочувати м'яч по всій галявині так, щоб він не впав на підлогу.

Педагог-лідер: За допомогою таких ігор у дошкільників виховується воля, яка лежить в основі механізмів регуляції дітьми власних дій та вчинків.

Вирішує інтелектуальні та особистісні задачі.

Педагог-лідер: Концептуальні засади НУШ застерігають від надмірної інтенсифікації інтелектуального розвитку дітей, до якої схилиються окремі педагоги закладів дошкільної освіти, а саме навчання читанню, арифметичних дій тощо. Одночасно з цим, недопустимим вважається штучне гальмування розвитку дитини та ігнорування потреб та можливостей. Щоб уникнути цих суперечок, педагоги дошкільця працюють над розвитком інтелекту в цілому. Здатність системно мислити, логічно обґрунтовувати свою думку, розв'язувати проблеми найкраще формується у грі. Пропонуємо вам дидактичні ігри з різних сфер життєдіяльності, які вчать дитину вирішувати інтелектуальні задачі.

Кожна група учасників отримує дидактичну гру, виконує її завдання та презентує гру іншим командам.

1 група – дидактична гра «Логічний ланцюжок «Як до нас меблі прийшли») – Сфера «Людина і суспільство». **Педагог-лідер:** Викладіть логічний ланцюжок.

2 група – дидактична гра «На що схоже» (асоціації до об'єктів картини І.Левітана «Золота осінь») – Сфера «Людина і культура». Учасники отримують предметні картинки. **Педагог-лідер:** Подивіться на картинку та знайдіть на картині І. Левітана те, на що вона схожа, і прикріпіть її поряд.

3 група – конструкторська гра «Виклади картину» – Сфера «Людина – наука і техніка». **Педагог-лідер:** Викладіть з конструктора картину на тему

«Транспорт». Учасники викладають одну картину за зразком, а одну – за уявою.

4 група – Дидактична гра «Логічний квадрат «Овочі-фрукти») – Сфера «Людина і природа». Педагог-лідер: Заповніть пусті клітинки в квадраті так, щоб овочі і фрукти в ряду не повторювались.

Педагог-лідер: Інтегрована технологія визначає пріоритетність діяльнісного підходу до освітнього процесу, який стає перехідним містком до адаптаційно-ігрового періоду у школі. При цьому НУШ спрямована на змістовне та якісне збагачення знання, уміння та навичок дошкільників.

6. Творчий, володіє розвиненою уявою. Педагог-лідер: Концепція НУШ визначає введення в освітній процес різних видів дитячої діяльності творчого характеру, які формують у школяра здатність до творчого самовираження. В інтегрованій технології пізнання світу через художньо-продуктивну діяльність досягається шляхом використання діяльнісного підходу в усіх Сферах життєдіяльності. Пропонуємо вам взяти участь у художньо-продуктивній діяльності через форми роботи в Сфері життєдіяльності «Людина і Всесвіт».

1 група – театралізація казки «Зірочка». Учасники отримують текст казки «Зірочка» (додаток 1), атрибути та готують драматизацію казки.

2 група – складання салату з казок за даним початком «Червона шапочка у космосі» (технологія ТРВЗ).

3 група – озвучування картини «Зорепад» нетрадиційними музичними інструментами. Учасники отримують текст «Казка про ніч» (додаток 2) та предмети, які можуть видавати звуки: металофон, цимбали, маракаси, фольга, тканина, шурхунчики з целофану, стакан з водою, ложка.

4 група – зображувальна діяльність: «У космосі» (техніка граттаж).

Педагог-лідер: Ось ми і отримали модель випускника дитячого садочку, який зможе успішно здійснити поступовий перехід від дошкільного періоду у перший (адаптаційно-ігровий) період початкової освіти.

Модель випускника ЗДО на екрані

– Фізично розвинений, дбає про власне здоров'я.

– Володіє засобами взаємодії та спілкування з дорослими та однолітками.

– Активний, допитливий, вміє спостерігати та експериментувати.

– Планує свої дії, управляє власною поведінкою.

– Вирішує інтелектуальні та особистісні задачі.

– Творчий, володіє розвиненою уявою.

Педагог-лідер: Школа і дошкільний заклад – це дві найважливіші ланки в загальній системі освіти, в яких відбувається значущий психологічний та фізичний розвиток дітей. Отже, впроваджуючи інтегровану технологію наступності, доцільно говорити про зміну парадигми «освіта = навчання» на парадигму «освіта = становлення», тобто становлення індивідуальності

людини, самооформлення її в особистість. Саме тому необхідно пам'ятати, що спілкуванні з педагогом, дитина потребує...

Вправа «Збираємо портфель»

Учасникам пропонується закінчити речення «Дитина потребує...», одночасно наповнюючи портфель шкільним приладдям. Кожен висловлює особисту точку зору.

- особистісного контакту з нею;
- атмосфери успіху;
- допомоги в отриманні впевненості у власних силах та здібностях;
- допомоги в отриманні знань легко та цікаво;
- доброзичливого ставлення до її особистості;
- схвалення та підтримки;
- сприйняття її такою, якою вона є;
- адекватної оцінки її дій та заборони на пряму оцінку особистості.

Рефлексія

Педагог-лідер: Сьогодні ми запропонували вам трендові форми інтегрованої технології, які допомагають педагогам дошкільного закладу успішно впровадити стратегію наступності педагогічної діяльності. Запропонуйте своє розкриття аббревіатури НПД відповідно до сьогоднішньої роботи.

Учасникам пропонується розкрити аббревіатуру НПД словами, які покажуть їх відношення та враження від сьогоднішньої співпраці. Кожна група отримує аркуш паперу з буквами Н П Д, розташованими по вертикалі.

Приклад: НПД – наступність педагогічної діяльності (навчилися, приймаємо, діємо = намагалися, працюємо, досягаємо).

Педагог-лідер: Лінія дій «спробуй сам – запропонууй колегам – знайди односторонців – об'єднайте зусилля» обов'язково приведе всю освітянську спільноту до того, що наступність дошкільної та початкової освіти нарешті припинить носити формальний характер, а стане міцним ланцюгом співпраці педагогів обох ланок.

Релаксація «Аплодисменти по колу»

МЕТА. Зняти напругу та втому, подякувати учасникам за співпрацю.

Всі учасники стають у коло.

Ведучий починає аплодувати та дивиться на когось з учасників.

Вони аплодують вдвох. Другий учасник дивиться на іншого учасника, залучаючи його до гри. Таким чином аплодують всі учасники.

КАЗКА ПРО ЗІРОЧКУ

Колись, дуже давно в далекому космосі народилася крихітна зірочка. Вона була настільки малесенька, що бо-ялася сама гуляти по космічних доріжках і тому завжди ховалася за Сонечком. Йшли роки, зірочка підросла і стала такою яскравою, що вже допомагала Сонечку освітлювати далекі куточки космосу.

- Мила моя, зірочко, – сказало одного разу Сонечко,
- Ти вже подорослішала, прийшов час тобі знайти свій бу-диночок – своє місце у космічному світі. А я приходитиму до тебе у гості.
- Але, я не хочу! – запхикала маленька зірочка, – Можна я залишуся?
- Ти зустрінеш нових друзів, познайомишся з косміч-ними жителями: сузір'ями і планетами, кометами і асте-роїдами. Я завжди буду поруч.
- Спасибі, добре Сонечко, за все, що ти для мене зробило. Я тебе ніколи не забуду, – подякувала зірочка старшій подружці і вирушила в дорогу.
- Йди вперед по Чумацькому шляху і нікуди не звер-тай, – порадило Сонечко і помахало услід промінчиками.
- Зірочка послухалася Сонечка й подалася шукати нових друзів. Зірочка неквапливо пропливала між планет: великих і маленьких, супутників і астероїдів. Їй було дуже цікаво.
- Раптом вона побачила величезні кольорові кільця, які крутилися навколо планети Сатурн.
- «Здрастуй, зірочко. Куди ти мандруєш?», – запитав Сатурн.
- Я йду шукати своє місце у космічному світі.
- Біля мене вже є багато яскравих зірок. Пошукай своє місце на краю Чумацького шляху.
- Потрібно поквапитися, – відповіла маленька ман-дрівниця, – скоро Сонечко піде спати і стане темно.
- Сатурн весело підморгнув зірочці, Зірочка помахала йому у відповідь і продовжила свій шлях далі.
- Діставши самого краю Чумацького шляху, зірочка зу-стріла двох ведмедиць.
- Здрастуй, маленька! – ласкаво промовила Велика ведмедиця. – Ти звідки? Куди прямуєш?
- Я відкололася від Сонечка і тепер шукаю будиночок, де житиму.
- Хочеш залишитися з нами? – запитала Мала ведме-диця. –
- Гратимемося разом!
- Звичайно, – з радістю погодилася зірочка. Мала вед-медиця простягнула лапи і узяла зірочку до себе. Так ма-ленька зірочка перетворилася на найяскравішу і велику зірку. Люди назвали її Полярною зіркою, за те, що вона яскраво світить та завжди вказує шлях на північ.

Додаток А.3.3.

МАЙСТЕР-КЛАС

Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім. Г.Л.Дівіної

«Психолого-педагогічне забезпечення наступності та неперервності дошкільної і початкової освіти при переході на нові Державні стандарти засобами впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої технології (авт. Якименко С.І.)»

«Школа не повинна вносити різкого перелому в життя дітей. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово та не приголомшує лавиною вражень»

(В.О. Сухомлинський)

Майстер-клас проводять:

Дячук В.І.- директор Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, «Відмінник освіти України», здобувач Південнослов'янського інституту Київського славістичного університету.

Оксеньчук Н.В. – ЗДНВР Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної, вчитель вищої категорії, старший вчитель, доктор філософії у галузі освіти.

Бахшиєва Л.В. – вчитель початкових класів Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної, вчитель-методист, вчитель вищої категорії, «Відмінник освіти України».

Касьяненко Т.М. - практичний психолог Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної, здобувач МНУ ім.В.О.Сухомлинського.

Мета майстер-класу:

- створити умови для формування досвіду проектування педагогами інтегрованого освітнього середовища з метою реалізації єдиної лінії розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової освіти;
- мотивувати учасників майстер-класу до творчого впровадження провідних ідей представленого досвіду;
- сприяти підвищенню професійної майстерності учасників.

Завдання майстер-класу:

- проектування єдиної змістовної лінії в наступності між ДНЗ і школою, яка забезпечить ефективний розвиток виховання і навчання дитини;
- створення умов для професійного самовдосконалення педагогів;
- обмін досвідом роботи з проектування єдиного інтегрованого освітнього середовища «ДНЗ - школа І ступеня»;
- вивчення авторської моделі інтегрованих занять в режимі демонстрації педагогічної технології;
- впровадження учасниками майстер-класу педагогічного досвіду шляхом прямого і коментованого показу послідовності дій, методів, прийомів і форм педагогічної діяльності.

Контингент:

Кількість учасників: 4 групи.

Тривалість майстер-класу: 1,5 год.

Обладнання: ватмани, плакати, аркуші паперу формату А-4, олівці, фломастери, клей, скотч, набірі кольорового паперу, ножиці, відео презентації, відео фрагменти, наочність.

Конструкт майстер-класу

I. Вітання учасників майстер-класу. Знайомство.

II. Організаційний момент – об'єднання учасників майстер-класу в групи (кожний учасник обирає на свій смак кольорового метелика, квітку).

III. Ознайомлення з основними принципами роботи.

Майстер Дячук В.І. (директор Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної)(слайд 1-3): Щоб наша робота була плідною, приймімо правила, за якими працюватимемо під час майстер-класу:

Будьте відкритими для нових вражень і нового досвіду: аналізуйте свої почуття, думки, ставлення до того, що відбувається на занятті.

Будьте доброзичливими й щирими, ставтеся уважно до того, що відбувається, і пам'ятайте, що немає потреби кривити душею, висловлюючись щодо того, з чим ви не згодні.

Ви маєте особисту думку, яка є дуже цінною. Висловлюйте її в коректній формі, говоріть від свого імені, оскільки інші можуть мати протилежні погляди.

Запитання:

— Чи згодні ви та чи приймаєте ці правила роботи?

IV. Повідомлення теми і мети майстер-класу.

Майстер Дячук В.І. Тема нашого майстер-класу – «Психолого-педагогічне забезпечення наступності та неперервності дошкільної і

початкової освіти при переході на нові державні стандарти засобами впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої технології (авт.Якименко С.І.)» (слайд 4-6).

Запитання:

— Які чинники можуть впливати на вашу активність чи пасивність під час майстер-класу?

Вправа «Очікування» - проводить майстер Касьяненко Т.М. (слайд7).

Мета: визначити сподівання й очікування учасників майстер-класу.

Хід вправи: учасники на отриманих метеликах записують свої очікування від майстер-класу. Потім, озвучуючи написане, наклеюють на квіти метелики на планшети.

У. Актуалізація проблеми майстер-класу.

Майстер Дячук В.І. (слайд 8-9): Становлення України як демократичної держави, входження її в єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи освіти. В умовах глобалізаційних змін на часі модернізація змісту освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства.

Проблема наступності між дошкільною і початковою освітою актуальна у всі часи. В умовах розвитку демократизації суспільства відбувається складний процес реорганізації освіти і виховання молодого покоління. Основними цілями освіти стають формування і розвиток вільної і культурної особистості, адаптація до життя суспільства створення науково-педагогічної основи для розвитку здібностей, виховання громадянськості, працьовитості, повага до прав і свободи людини, любові до навколишньої природи, Батьківщині, сім'ї. За визначенням Д.Б.Ельконіна, дошкільний і молодший шкільний вік - це одна епоха людського розвитку, що йменується «дитинством». Вихователь і учитель початкових класів так само мають багато спільного, тому у них загальне родове ім'я - педагог. Проблема наступності може бути успішно розв'язана при тісній взаємодії ДНЗ, школи та родини.

Наступність забезпечує поступовий перехід від попереднього вікового періоду до нового, поєднання щойно здобутого дитиною досвіду з попереднім. З одного боку, вона передбачає спрямованість навчально-виховної роботи в дитячому садку на вимоги, які будуть пред'явлені дітям в школі, а з іншого — на опору вчителя на досягнутий старшими дошкільниками рівень розвитку; на здобуті в дошкільному закладі, сім'ї,

знання, навички і досвід дітей; на активне використання їх у навчально-виховному процесі.

Наступність утворює простір для реалізації в педагогічному процесі дитячого садка, школи і родини єдиної, динамічної та перспективної системи виховання і навчання, що сприяє зближенню умов виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів. Завдяки цьому перехід до нових умов шкільного навчання здійснюється з найменшими для дітей психологічними труднощами. При цьому забезпечується природне і комфортне їх входження в нові умови, що сприяє підвищенню ефективності виховання і навчання учнів з перших днів перебування в школі.

Головною умовою забезпечення наступності у вихованні і навчанні є спрямованість педагогічного процесу дитячого садка і школи на всебічний розвиток особистості дитини. З огляду на цей необхідний зв'язок програм, методів і форм навчання в дитячому садку і початковій школі. Наступність між дитячим садом і школою припускає орієнтацію, спрямованість роботи ДНЗ на вимоги, що пред'являються в школі і, навпаки, – врахування вчителем досягнутого загального рівня розвитку дошкільника, формування етичної поведінки, вольової, особистісної сфери дитини. Наступність може розглядатися як внутрішній зв'язок, який виражається в навчальній діяльності (дошкільників і школярів), і зовнішній, пов'язаний з діяльністю педагогів (вихователів і вчителів). У перший зв'язок входить структура навчально-виховної діяльності, яка має наступні компоненти:

- 1) мотиваційно-цільовий, який обумовлює навчання;
- 2) змістовно-інформаційний, який свідчить про наявність знань, про вміння зв'язувати стару і нову інформації;
- 3) навчально-операційний, що забезпечує розвиток загальнонавчальних і спеціальних умінь і навичок, наявність розумових операцій;
- 4) організаційно-рефлексивний, – що включає навички планування, прогнозування діяльності, само-взаємооцінювання і результатів власної діяльності і товаришів.

У зовнішній зв'язок входить наступність у діяльності вихователів і вчителів, яка виявляється в певному типі ставлення педагогів до дітей, у ставленні до педагогічної діяльності, до батьків вихованців.

У здійсненні наступності важливо звернути увагу на виконання педагогом покладених на нього функцій (оздоровчих, організаторських, виховних і т. д.), на знання.

Реалізації наступності між дитячим садком і школою сприяє існуюча система освіти, єдині принципи освіти: гуманізація, демократизація, диференціація навчання і виховання на основі врахування вікових, психологічних і індивідуальних особливостей кожної дитини; розробки і впровадження в практику інноваційних за своєю суттю програм, перебудови системи підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів з орієнтацією на різні профілі і послуги освітніх установ педагогіки, психології, методик виховання, на його ерудованість

Таким чином, головна мета інтеграції діяльності ДНЗ і школи розвинути в дитині добрі почуття, глибокий розум і здорове тіло. Але специфічний пріоритетний напрям для початкової школи – формування у дітей уміння вчитися, створення умов, при яких навчання стає для дитини благом, основною формою його самовираження; для дошкільного – ранній розвиток комплексу особистих якостей, що забезпечують легкий, природний перехід дитини в школу.

Майстер Касьяненко Т.М. «Світоглядні уявлення молодших школярів» (слайд 10-14): Сьогодення змушує дітей розв'язувати життєві задачі високої новизни й складності, актуалізує необхідність поводитися компетентно у багатоваріантному світі, кваліфікувати події життя за ступенем їхньої значущості, безпеки, корисності. Усе це посилює важливість формування в них свідомого ставлення до життя, наукової картини світу, розуміння місця людини в ній, її ставлення до навколишньої дійсності та до самої себе, науковий світогляд.

У Державних документах в галузі дошкільної освіти підкреслено виняткову роль педагогічної роботи з формування в дитини схематичного обрису цілісного дитячого світогляду, образу світу та себе в ньому. Сучасний педагог повинен мати уявлення про особливості світобачення вихованців, їхнє сприйняття природи, культури, людей, самих себе, життя, його сенсу, устрою.

Образ світу є суб'єктивним продуктом активної діяльності дитини, спрямованої на його освоєння. Дошкільник пізнає світ залежно від того, як він діє в ньому, і водночас діє у ньому залежно від того, як його пізнає.

Новий Державний стандарт початкової загальної освіти наголошує на необхідності формування ключових компетентностей учнів початкових класів, зокрема, вміння вчитися, загальнокультурної, громадянської, здоров'язберігаючої, інформаційно-комунікаційної, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток, формуються на

міжпредметній основі та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій. Загальнокультурна компетентність включає засвоєння наукової картини світу.

Формування світорозуміння в дітей передбачає цілеспрямований систематичний педагогічний вплив на особистість дитини з метою становлення ефективних засобів пізнання дитиною світу, набуття знань і досвіду в різних сферах життєдіяльності, виховання усвідомленого ставлення до дійсності й до самої себе, формування цілісної картини світу.

Організовуючи формування наукового світорозуміння учнів в початковій школі слід враховувати рівень сформованості елементарної форми світобачення дошкільника. Сформованість елементарної форми світобачення засвідчують такі прояви:

- здатність дошкільнят бути сприйнятливими до різноманітних життєвих вражень, відкритість до всього нового;
- уміння вдивлятися і бачити сутнісне;
- розмірковувати, висувати елементарні гіпотези, апробувати їх на практиці, експериментувати, узагальнювати інформацію;
- усвідомлювати сенс і цінність життя.

Адекватність, реалістичність, повнота, складність дитячого світобачення значною мірою визначаються розвитком самосвідомості. Це проявляється в оцінці нею того, що відбувається навколо, в умінні формувати власну думку, здійснювати вибори, визначати елементарні цілі, планувати, самовизначатися. Пізнання дитиною життєвих реалій створює основу для становлення цілісної наукової картини світу як такого, образу Всесвіту, основними рисами якого є взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх явищ. Дитині відкривається світ в його цілісності та водночас – у різноманітності чотирьох сфер: «Природи», «Культури», «Інших людей», «Самої себе».

На етапі раннього дитинства виникає таке новоутворення, як цілісне бачення світу, елементарне усвідомлення його багатомірності, формується предметне ставлення до дійсності, ціннісне – до інших та самих себе. У дошкільному дитинстві дитина усвідомлює свої фізичні, психічні, соціальні властивості, в її образі – Я цілісно представлені знання про себе і ставлення до себе. Таким чином, динаміка розвитку особистості дошкільника пов'язана з тим, як він вирізняє себе з оточуючого світу, як з ним співвідноситься.

Інший фахівець у царині дитячої психології Л.Божович, зауважує, що свідомість дошкільника характеризується цілісним сприйманням і осмисленням оточуючої дійсності. Однак світовідчуття, світорозуміння

дошкільника мають не стільки раціональний, скільки чуттєвий характер. Вони формують його внутрішню позицію як цілісне ставлення до оточуючої дійсності, усвідомлення свого місця у ній.

Чим чіткіше і глибше у світогляді представлена об'єктивна реальність, чим адекватніші знання людини про світ, тим ефективніше вона з ним взаємодіє, краще усвідомлює своє місце в житті, тим багатше її «Я» за своїм змістом.

Світовідчуття і світосприйняття як чуттєві світоглядні форми чуттєвості, властиві раннім етапам світопобудови індивіда. Ці форми слугують основою формування світогляду, сприяють досягненню духовного змісту людського життя. Особливо значущою у даному контексті видається проблема дослідження світоглядних уявлень молодших школярів, процесу становлення у них цілісного світосприймання, вироблення активної життєвої позиції у світі.

На прикладі дитячого малюнка можна прослідкувати основи побудови дитиною споглядальної картини світу, розуміння нею того, як він влаштований. У малюнку дитина не просто передає оточуючу дійсність. А вкладає у нього особистісний смисл. Малюнок є ніби розповіддю про те, що на ньому зображено, це оповідання, виконане в образній формі, яке потрібно вміти прочитати.

Аналізуючи малюнок, можна з певною мірою достовірності реконструювати внутрішній зміст душевного життя людини, зокрема осмислення нею дійсності і побудови на цій основі індивідуальної картини світу.

Навчитися жити й успішно діяти в соціумі дитина може лише усвідомивши багатовимірний всесвіт як певне ціле, стосовно якого вона буде самовизначатися, шукати своє місце, прокладати свої шляхи. Цей процес неможливий без засвоєння дитиною важливих часових і просторових орієнтирів, побудови узагальненої схеми світу, уявлень про своє місцезнаходження у ньому.

Щоб дитина гармонійно увійшла до складного широкого життя, не заблукала в ньому, важливо формувати в неї несуперечливу реалістичну картину світу, що слугуватиме їй надійним орієнтиром. Масштаб, складність, інтегрованість образу світу дошкільників і молодших школярів великою мірою залежить від ставлення до цього напряму роботи нас з вами – науковців, практиків, методичної служби.

УІ. Проективна методика «Психомалюнок» з учасниками майстер-класу.(відео 1).

Мета: дослідити особливості світоглядних уявлень учасників майстер-класу за допомогою психомалюнка, в якому вони передають сукупний результат, знання про світ, виділяють значущі об'єкти, фіксують зв'язки між ними.

Хід вправи: учасники на отриманих ватманах відтворюють своє розуміння про світоглядні уявлення за допомогою малюнка. Після виконання лідер кожної групи презентує проективний малюнок.

Отже, дані, одержані в ході світоглядних уявлень за допомогою психомалюнка, можна констатувати наступне:

Та чи інша світоглядна позиція, як система ставлень зростаючої особистості до діяльності, людей, світу, самої себе, зумовлює особливості відображення нею дійсності, способи включення у суспільне життя.

Відмінності між типами світоглядних позицій спричинені, в основному, не стільки хронологічно-віковими, скільки індивідуально-особистісними, статевими особливостями, умовами виховання у сім'ї, специфікою життєвого шляху загалом.

УІІ. Представлення власної системи роботи Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної. Практичне застосування теорії на практиці, показ в дії методів і прийомів роботи (слайд 15).

Майстер Дячук В.І. (слайд 16-21) «Створення освітнього інтегрованого простору»: Становлення України як демократичної держави, входження її в єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи дошкільної освіти. В умовах глобалізаційних змін на часі модернізація змісту дошкільної освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства, формування у дітей цілісної, реалістичної картини світу, основ світогляду.

Проблема наступності між дошкільною і початковою освітою актуальна у всі часи. В умовах розвитку демократизації суспільства відбувається складний процес реорганізації освіти і виховання молодого покоління. Основними цілями освіти стають формування і розвиток вільної і культурної особистості, адаптація до життя суспільства, створення науково-педагогічної основи для розвитку здібностей, виховання громадянськості, працьовитості, повага до прав і свободи людини, любові до навколишньої природи, Батьківщині, сім'ї. Педагогічний колектив вчителів початкових класів протягом 5-ти років працював в інноваційному режимі, впроваджуючи авторську «Інтегровану особистісно-орієнтовану технологію в середній загальноосвітній школі I ступеня» під керівництвом Якименко Світлани Іванівни, доктора наук у галузі освіти, професора, завідуючої кафедри педагогіки початкового навчання інституту педагогічної освіти МДУ ім. В.О.Сухомлинського.

Пріоритетним у вирішенні цієї педагогічної проблеми є створення єдиного освітнього простору, а його проектування для учнів початкової школи виступає педагогічною умовою розвитку здібностей дитини.

Проблема формування основ світогляду в дошкільному та молодшому шкільному віці залежить, на наш погляд, від ступеня розкриття таких аспектів, як розуміння елементарних взаємозв'язків у природі та особливості взаємодії людини з нею, відношення людей між собою та співвідношення людини і суспільства, а також відношення ієрархічного плану та відношення між суб'єктом і об'єктом, що виводять учнів на рівень первісного філософського усвідомлення дійсності.

Майстер Оксеньчук Н.В. (ЗДНВР Миколаївської ЗОШ I-III ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної)(слайд 22):

«Дуже важливо, щоб кожна дитина повірила у власні сили, раділа кожному шкільному дню, кожній зустрічі з педагогом, кожному дзвінку на

урок. Принципово важливо, щоб шкільне життя стало для кожного учня сенсом його власного життя». (слайд 23) Ш.О.Амонашвілі

Ідея розвитку особистості як мети і результату української освіти відображена в усіх законодавчих та методологічних напрацюваннях. Державний стандарт є інноваційним інструментом створення в державі єдиного освітнього простору й умов для одержання якісної освіти в усіх типах загальноосвітніх навчальних закладів.

Порівняно з чинним Державним стандартом спостерігається оновлення змісту освіти на засадах системного і компетентнісного підходів, зокрема, передбачено:

- глибше й послідовніше забезпечення у змісті передумов для реалізації виховних і розвивальних можливостей початкової освіти;
- послідовне відображення у вимогах до результатів навчання засвоєння ключових і предметних компетентностей;
- наближення змісту кожної освітньої галузі до життєвих потреб молодших школярів.

На сьогодні батьки шукають відповіді на питання:

- Чи стане школа для дитини школою радості?
- Як допомогти дитині пристосуватися до шкільного життя ?
- Як зберегти фізичне та емоційне благополуччя дитини?

Саме тому, складовими успішності на шляху дитячий садок – школа є:

- гармонійний фізичний та психічний розвиток дитини,
- адаптація до соціальних змін;
- готовність до активної взаємодії з довкіллям;
- своєчасна розумна допомога дорослих.

З метою забезпечення соціальної адаптації та готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в нашій школі у 2011-2012 н.р. було затверджено та розроблено: «Положення про діяльність «Центру розвитку

дитини», психолого-педагогічні рекомендації батькам майбутніх першокласників, навчальний план та розклад занять у «Центрі розвитку дитини». Проведення занять в «Центрі розвитку дитини» відбувалося з жовтня 2011р. по травень 2012р. (слайд 24).

Основними завданнями діяльності «Центру розвитку дитини» (слайд 25-26) були:

- пошук шляхів оновлення дошкільної та вдосконалення системи початкової освіти;
- спрямування самостійної та самоосвітньої діяльності на розв'язання проблеми наступності й перспективності у навчанні та вихованні дошкільників та молодших школярів;
- вдосконалення психологічних, розвивально-виховних та дидактичних засад здійснення наступності й перспективності;
- систематичний аналіз наявних труднощів в роботі вихователів ДНЗ та вчителів початкових класів.

Очікування адміністрації школи від діяльності «Центру розвитку дитини» (слайд 27-29):

- зростання психолого-педагогічної культури педагогічних кадрів, підвищення фахової майстерності;
- створення особистісно-розвиваючої моделі навчання й виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку;
- створення психологічного комфорту під час перебування дитини в навчальному закладі, передумов для кращого входження у повноцінну навчальну діяльність;
- скорочення термінів адаптації першокласників до навчання в школі;
- рання діагностика та прогнозування шкільних труднощів, перспектив розвитку, своєчасна психолого-педагогічна допомога;

- раціональна організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних, вікових і типологічних особливостей кожної дитини;
- збереження здоров'я дитини, формування здорового способу життя.

Отже, в Миколаївській ЗОШ I-III ступенів №50 було створено всі управлінські, психолого-педагогічні умови для підготовки майбутніх першокласників до навчання в школі. Важлива роль підготовки дитини до школи нами відводиться забезпеченню спільної психолого-педагогічної та методичної співпраці з дошкільним навчальним закладом і з родиною дитини.

Спільні зусилля дошкільного закладу, сім'ї та школи приведуть до бажаного результату – якісної підготовки до шкільного життя дитини і зроблять перехід до шкільного навчання безболісним і успішним для дитини. В рамках цього в школі проводиться робота з батьками (слайд 30-31):

- відвідування вчителями батьківських зборів у ДНЗ. Знайомство з батьками першокласників;
- лекції для батьків;
- анкетування батьків майбутніх першокласників;
- робота консультпункту для батьків у ДНЗ та школі;
- оформлення у ДНЗ і школі постійного куточка «Поради батькам майбутніх першокласників».
- засідання круглого столу;
- зустрічі батьків майбутніх першокласників з представниками служб: медичної, психологічної, соціальної, правової;
- батьківська конференція.

Отже, освітній процес в школі будується на основі принципів особисто-орієнтованого підходу: самоактуалізації, індивідуальності, суб'єктного, вибору, принципу творчості і успіху, довіри|довір'я| і підтримки.

Досвід показує, що на сьогодні зміст дошкільної освіти забезпечується на основі інтегрованих знань і саме тому, в нашій школі створено всі умови для впровадження нового державного стандарту початкової освіти засобами особистісно-орієнтованої технології (слайд 32-33).

Методика «Стоп-кадр» - відеофільм «Створення єдиного інтегрованого особистісно-орієнтованого середовища неперервної дошкільної, початкової та позашкільної освіти» (відео 2).

Арттерапія. Майстер Касьяненко Т.Т. (слайд 34): Запрошую Вас в чарівний світ Вашої фантазії. Заплющить очі, зосередьтесь, дайте волю своїм емоціям і уяві (відео 3).

Море... Воно ніколи не буває одноманітним, нецікавим, бо щодня, навіть щохвилини воно різне. Таємниче, мінливе, неосяжне — воно хвилює душу, не залишає байдужим серце. Одного дня воно тихе та спокійне, наче велике дзеркало, холодне й прозоре. Сонячні промінчики, пронизуючи воду, сягають дна, лагідно торкаються золотавого піску та яскравих сяючих мушель, гладеньких камінців та зеленуватих водоростей, ловлять маленьких спритних рибок, що зграйками весело бавляться біля берега. Наступного дня все раптом змінюється. Налетить поривчастий вітер і пожене хвилі до берега. Вода стає каламутно-зеленою, іноді — темно-синьою. Не видно більше ані риб, ані мушель, ані піску: є тільки шалені хвилі, які з силою б'ються в прибережний пісок. Хоча навіть у такі моменти море видається дивовижним. Я думаю, що воно велетень, з яким можна позмагатися, і я кидаю в море камінці або голосно кричу. Але перемога завжди дістається йому, морю. Воно глушить голос і відкидає камінець на берег. Іноді здається, що можу дивитись на нього безкінечно. І воно завжди радіє мені. Відчуйте свої емоції і відтворіть їх.

Майстер Дячук В.І. – Презентація «Педагогічної моделі впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої технології (авт. Якименко С. І.) вчителем Бахшиєвою Л.В. (слайд 35-38).

Майстер Бахшиєва Л.В. (вчитель початкових класів Миколаївської ЗОШ I-III ступенів №50 ім.Г.Л.Дівіної, учитель-методист, учитель вищої категорії, «Відмінник освіти України»): пропоную Вам опанувати методику інтегрування навчального процесу в особистісно-орієнтованій технології С.І.Якименко(слайд 39-44).

Завдання: Лідери груп вибирають одну із сфер життєдіяльності людини і розкривають її зміст, інтегруючи знання з різних наук (на столах смужки із стрілочками, конверт з переліком наук)(відео 4).

Підсумок: лідери груп презентують свою роботу (слайд 45).



Майстер Бахшиєва Л. В. (слайд 46): Шановні колеги! Я запрошую вас взяти участь в імітаційній грі «Інтегрований день в сфері життєдіяльності людини «Людина і Всесвіт». Змістовна лінійка «Мандруємо планетою» за темою «Збережи свою планету Земля».

Дидактичні цілі (слайд 48-49):

- вчити добирати комунікативно доцільні мовні засоби та практично використовувати;
- формувати вміння.

Розвиваючі цілі:

- розвивати навички навчальних прийомів у ході спеціально організованої самостійної пізнавальної діяльності;

- розвивати вміння порівнювати літературні факти, узагальнювати, аргументувати;
- формувати творчо активні індивідуальні якості учнів,
- розвивати зв'язне мовлення учнів.

Виховні цілі(на екрані):

- виховувати в учнів чуйність, почуття співпереживання, готовність прийти на допомогу іншим людям;
- вчити учнів визначати свої власні цінності й усвідомлювати, що треба робити, щоб урятувати нашу планету.

Наочність та обладнання: відеофрагмент «Зоряне небо», відеофрагменти «Казка про рибака та рибку» та сучасна «Казка про рибака та рибку», ілюстрації до казки «Маленький принц» Антуан де Сент-Екзюпері, музика, роздатковий дидактичний матеріал, карта світу, конверти з флорою та фауною світу, індивідуальні пошуково-дослідницькі завдання групам (зміст завдань на великих жовтих зірках).(слайд 50) (відео 5).

Майстер Бахшиєва Л.В. Проблема, яку ми будемо вирішувати під час заняття: «Людина відповідальна за все, що відбувається на Планеті», у Вас є можливість, прочитавши фрагмент казки Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц», сформулювати, яку мудрість відкриває для вас Маленький принц та, використавши цю мудрість, скласти звернення до людей планети (лідери груп отримують зірки із завданням та уривки глав казки Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц»). Перед тим, як виконувати, завдання пропоную вам згадати поняття «планета» та «астероїд»(слайд 47).

Завдання першій групі. На планеті маленького принца було жахливе насіння... Це насіння баобабів. Земля на планеті була вражена тим насінням. А баобаб — така рослина, що коли не розпізнаєш її вчасно, то вже ніколи не позбудешся. Він захарастить цілу планету. Він прониже її своїм корінням. А якщо планета дуже маленька, а баобабів забагато, вони роздеруть її на клапті.

— Є такий закон, — сказав мені згодом маленький принц. — Причепурився сам уранці, причепури гарненько і свою планету. Треба полоти баобаби зараз же, як тільки побачиш, що то не рожі, бо молоді пагінці рож і баобабів майже однакові. Ця праця дуже нудна, але зовсім легка.

Завдання другій групі.

— Бачиш, — мовив він, — завтра минає рік, як я потрапив до вас на Землю.

І замовк. Потім додав:

– Я упав зовсім близько звідси...

І зашарівся.

І знову, бозна й чому, мене оповила якась дивна зажура. Все-таки я спитав:

– Отже, не випадково тиждень тому, того ранку, коли ми познайомилися, ти блукав тут самотою, за тридев'ять земель від людського житла? Ти повертався туди, де тоді упав?

Маленький принц зашарівся ще дужче.

А я додав нерішуче:

– Може, тому, що минає рік?..

І знову він почервонів. Він ніколи не відповідав на питання, але ж коли червонієш, то це означає «так», еге ж?

– О! — мовив я. — Я боюсь...

Але він перейняв мене:

– Пора тобі братися до роботи. Вертайся до своєї машини. Я чекатиму на тебе тут. Приходь завтра ввечері...

Мені не стало спокійніше, одначе. Я згадав лиса. Коли ти даєш себе приручити, потім доводиться й плакати.

Завдання третій групі.

Лис замовк і довго глядів на маленького принца. А потім попросив знову:

– Будь ласка... приручи мене!

– Я б радо,— відмовив маленький принц, — але в мене обмаль часу. Мені ще треба знайти приятелів і узнати багато всяких речей.

– Узнати можна лише те, що приручиш, — мовив лис.— Людям уже бракує часу щось узнавати. Вони купують готові речі в торгівців. Але ж немає таких торгівців, що продавали б приятелів, і тимто люди не мають приятелів. Як хочеш мати приятеля — приручи мене!

– А що для цього треба зробити? — спитав маленький принц.

– Треба бути дуже терплячим,— відказав лис. — Спершу ти сядеш трошки далі від мене на траву, ось так. Я краєчком ока позиратиму на тебе, дивитимусь, а ти мовчатимеш. Мова — це джерело непорозуміння.

Завдання четвертій групі.

І маленький принц вернувся до лиса.

- Прощавай... — мовив він.

- Прощавай, - відповів лис. — Ось моя таємниця. Вона дуже проста: лише серце добре бачить. Найголовнішого не побачиш очима.

- Найголовнішого не побачиш очима, - повторив маленький принц, аби краще запам'ятати.

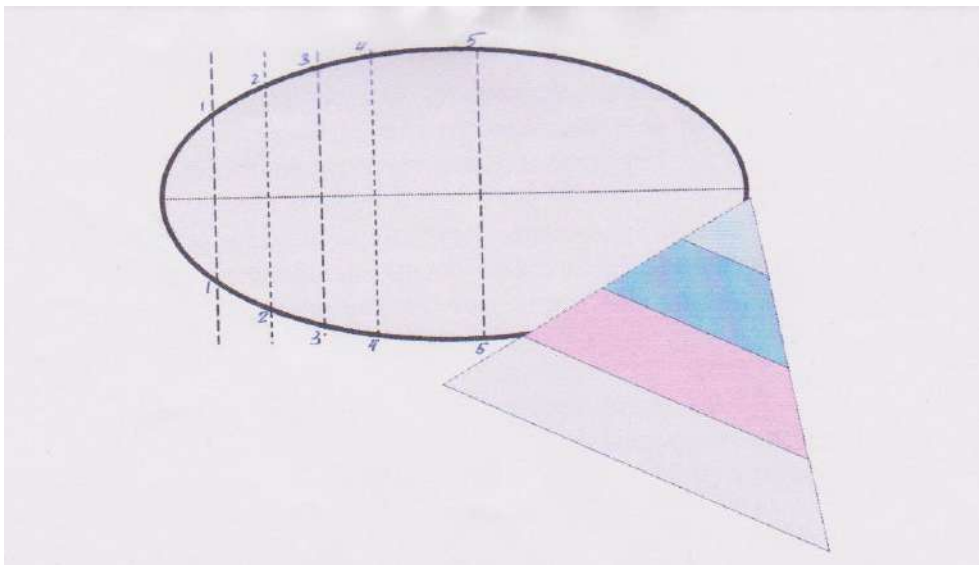
- Твоя рожа дорога тобі тому, що ти присвятив їй стільки часу.

- Моя рожа дорога мені... – повторив маленький принц, аби краще запам'ятати.

- Люди забули цю істину, - мовив лис, - але ти не забувай. Ти назавжди береш на себе відповідальність за тих, кого приручив.

Майстер Бахшиєва Л.В.: Я запрошую вас до казки О.С.Пушкіна «Про рибака та рибку»(відео 6).

Завдання (на екрані рибка) – відобразити на шкалі зверху - зростання та задоволення потреб старої, знизу – втрату нею людського і зробіть висновок (висловіть мудрість). Порівняйте образ головної героїні казки Пушкіна А.С. «Про рибака та рибку» з образом троянди з казки Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц».



Якщо задоволення потреб дається людині без зусиль з її боку, вона ризикує втратити почуття міри та людську подобу, повіривши в свою безмежну владу. Сама природа вчить людину.

Майстер Бахшиєва Л.В.: Я пропоную вам визначити ролі та інсценізувати казку О.С.Пушкіна «Про рибака та рибку» на новий лад (супровід – відеофрагмент 7).

Рольова гра: казка «Про рибака та рибку»

(стара казка на новий лад)

Діючі герої: автор, троянда, стара.

Знову йде стара до синього моря...

Бачить-море сердито бушує, надимає розгнівані хвилі, ходять хвилі, і стогнуть, і виють...

Увірвався терпець золотої рибки, розгнівалася володарка морська і вирішила покарати вередливу стару – відправила її на планету Маленького Принца...

Після довгих блукань, через піски, скелі і сніги астероїдів, нарешті потрапила стара на чарівну планету.

Троянда.

Ти хто така?

Підійди до мене!

Полий мене!

Накрий мене ковпаком!

Накрий мене ширмою!

Все ти, стара, робиш не так!- вередувала обурена Троянда.

І саме зараз у примхах вередливої Троянди, баба впізнала саму себе і зрозуміла, що найважливіше у житті людські стосунки, духовно-моральні цінності.

- Дай-но допоможу цій вереді – Троянді, попідкуюся про неї. Адже, вона стала мені дорогою, бо я вклала в неї всю свою душу.

Завдання: Порівняйте, героїнь казок. Яку життєву мудрість Ви засвоїли? Про що попереджають людство Антуан де Сент-Екзюпері та О.С.Пушкін у своїх творах? (Відеофрагмент «Сучасна казка про стару»)

Майстер Бахшиєва Л.В. (відео 8): Отже, життя – це дарунок, який дається нам лише один раз. Мудрість його ми повинні передавати нашим нащадкам. І заради цього потрібно жити. Люди, не забувайте про те, що всі ми – люди – відповідальні за тих, кого ми приручаємо, за свою планету Земля. Жива планета – живе людство.

Рефлексія гри: «Жива планета» (учасники заселяють материки та моря представниками флори та фауни).

УІІІ. Зворотний зв'язок – форма проведення «Педагогічні дебати» (слайд 51-52).

- Чи здійснилися ваші очікування? (відповіді учасники дають у вигляді зірок червоного та синього кольорів на малюнку планети)

- Які професійні знання ви сьогодні удосконалили?

- Як ви ці знання використаєте у своїй подальшій педагогічній діяльності?

- Що ви взяли для особистого життєвого досвіду?
- Що спонукало Вас переоцінити свої життєві цінності?

МАЙСТЕР-КЛАС «Компетентно-орієнтована стратегія діяльності педагога ЗДО в умовах упровадження авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології»

МЕТА:

підвищити рівень компетентності педагогів у питанні проектування педагогічного процесу на основі інтегрованої особистісно орієнтованої технології.

ЗАВДАННЯ:

сприяти підвищенню рівня теоретичної та методичної підготовки педагогів з питання інтеграції освітньо-виховного процесу;

удосконалювати професійний рівень педагогів через використання творчих форм активізації і осмислення своєї педагогічної діяльності;

розвивати професійні навички і уміння педагогів.

ХІД МАЙСТЕР-КЛАСУ:

Педагог-майстер. Добрий день, шановні колеги! Наш майстер-клас я хочу розпочати зі старовинної легенди. «Як спіймати птаха щастя?» – запитує мудреця учень. І чує у відповідь: «Відкрий руку і чекай. І птах колись прилетить і сяде на твою долоню ». – «Але ж так можна довго чекати. А птах не прилетить ... ». – «Значить не прилетить. Таке жит- тя. Вона може прилетіти, а може і ні.»

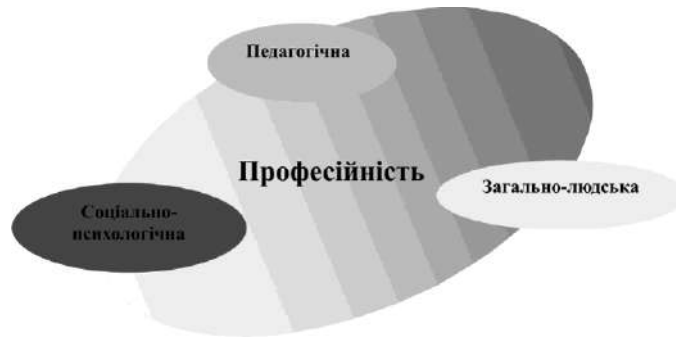
Суть цієї легенди полягає в тому, що є речі, які від нас не залежать, а людина щаслива рівно на стільки, на- скільки вона вирішила бути щасливою. Ось і ми, педаго- ги, якщо будемо сидіти і чекати, коли хтось прийде і по- яснить, чому так важлива інтеграція освітньо-виховного процесу в ДНЗ, а самі не зробимо кроків до осмислення цього процесу, тоді ми так і не зрозуміємо її важливості. Ми зробили свої перші кроки в оволодінні цим поняттям, а сьогодні і вам пропонуємо розібратися з цим питанням.

Вправа «Активне слухання»

Мета: теоретично обґрунтувати модель професійної компетентності педагога-універсала в інтегрованій особистісно орієнтованій технології.

Педагог-майстер. Інтегрована особистісно орієнтована технологія – інноваційна модель. Їй притаманні такі характеристики: концептуальність, системність, ефективність, керованість, відтворюваність. Щоб оволодіти інтегрованою технологією, сучасний педагог має володіти здатністю до інноваційної діяльності. Ось тому в концептуальній моделі інтегрованої технології присутня модель професійності педагога.

Модель професійної компетентності педагога



Педагог-майстер. Професійна компетентність педагога – це єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

У вітчизняній науковій літературі визначено низку понять, які характеризують професійну компетентність педагога, здатного до ефективної та успішної діяльності, а саме:

- педагогічна майстерність;
- професійна зрілість;
- професійні здібності;
- кваліфікація.

В нашій моделі професійної компетентності можна виділити такі види компетенцій:

- педагогічна;
- соціально-психологічна;
- загальнолюдська.

Педагог, як ключова фігура в організації інтегрованого процесу, повинен володіти всіма необхідними якостями: уява, креативність, винахідництво. Вихователю необхідно знати свої сильні і слабкі сторони, формувати в собі внутрішній стрижень особистісного зростання, що є обов'язковою складовою досягнення високого професіоналізму в умовах впровадження інноваційної технології.

Вправа «Асоціація»

Мета: налаштувати педагогів на роботу, зняти психологічну напругу.

Педагог-майстер пропонує всім учасникам стати колом. У центрі педагог-майстер з м'ячем у руках.

Педагог-майстер: Я почну фразу, а ви впіймавши м'яч, продовжите її.

Якщо педагог – це колір, то який?...

Якщо педагог – це геометрична фігура, то яка?... Якщо педагог – це настрій, то який?...

Якщо уявити, що педагог це казковий герой, то хто?... Якщо пора року, то яка?...

Якщо педагог – це вид спорту, то який?... Якщо педагог – це квітка, то це...

Якщо педагог – це дорогоцінне каміння, то яке?... Якщо педагог – це гра, то яка?...

Якщо педагог це планета, то яка?...

Коментар педагога-майстра. Реалізація моделі професійної компетентності педагога спрямована на оволодіння ним інструментарієм інтегрованої технології і передбачає обізнаність педагога про дану інноваційну технологію, особисту переконаність у необхідності застосування інтегрованої технології та високу культуру використання її в освітньо-виховному процесі.

Вправа «Кути»

Мета: визначити самооцінку та власну компетентність учасників з даної проблеми.

Педагог-майстер звертає увагу учасників на плакат з написами «док», «пристань», «гавань», «відкрите море».

Педагог-майстер пропонує взяти по одному кораблику – орігамі та розмістити його в обраній ним частині плаката, орієнтуючись на власну компетентність («док» – найнижчий рівень обізнаності, «відкрите море» – найвищий).

Вправа «Логічний ланцюжок»

Мета: вправляти в об'єднанні різноманітних понять в єдине ціле.

Педагог-майстер. Інтеграція – це глибинний процес внутрішньої взаємодії, взаємопроникнення змісту, методів та видів навчання. Чим відрізняється інтеграція від комплексності?

Наприклад, комплексність можна порівняти з фруктовим салатом: кусочки фруктів перемішані, але все ж таки кожен з них легко можна впізнати. А якщо ми змішаємо всі інгредієнти салату з допомогою блендера, то отримаємо мус – однорідну масу, в якій неможливо виділити окремі частини – це вже аналог інтеграції.

Основним прийомом у побудові інтегрованого підпроцесу є логічний ланцюжок. Шановні колеги, у кожного з вас є предметні картинки з різних змістових модулів. Пропоную знайти логічний взаємозв'язок між цими поняттями об'єднуючи їх у пари, трійки, четвірки...

Учасники виконують завдання презентуючи свої логічні ланцюжки.

Коментар педагога-майстра. Ось так, синтезуючи матеріал та поєднуючи різні поняття з різних змістовних модулів, педагог органічно поєднує знання з різних галузей та підпорядковує їх головній темі. А ще це є приклад інтеграції світоглядних понять не тільки в середині змістового

модуля, а і взаємопроникнення одного змістового модуля в інший. Тобто в інтегрованій технології має місце інтеграція всіх змістових модулів.

Наприклад:

Сфера життєдіяльності: Людина і культура

Змістовний модуль: Мистецтво

Підтема змістовного модуля: Декоративно-прикладне мистецтво

Педагог-майстер наводить приклад планування по даній темі. Аналізує взаємозв'язки між різними поняттями.

Вправа «Осінній кошик».

Мета: практично показати поняття «інтеграція» на прикладі наповнення «осіннього кошика».

Педагог-майстер. Освітньо-виховний процес стає інтегрованим, якщо освітні завдання з різних розділів програми, пізнавальний зміст і організаційні форми цього процесу знаходяться у взаємодії і взаємозбагачують та доповнюють один одного. В інтегрованому підпроцесі задіяні педагоги всіх категорій: вихователі і спеціалісти.

Педагог-майстер пропонує всім учасникам об'єднатися в чотири підгрупи: вихователі, музичні керівники, логопеди, інструктори з фізкультури. Всім педагогам пропонується спланувати свою роботу з дітьми в такій темі:

Сфера життєдіяльності: Людина і природа

Змістовий модуль: Жива природа

Підтема змістового модуля: Комахи

Педагог-майстер пропонує на допомогу кожній підгрупі заготовлені картки з переліком різних форм роботи по даній темі. Учасники підбирають найбільш влучні форми і методи роботи для розкриття теми.

Приклад запропонованих форм і видів роботи. (старша група)

Вихователь

- спостереження в природі: за жуком «сонечко» на троянді; за комахами; за мурашками; за бджілками (залежність життя комах від погодних умов, користь комах для рослинного світу);
- дидактичні ігри: «Опиши, ми відгадаємо» (вчити впізнавати комаху за певними ознаками); «Літає, повзає, стрибає» (формувати уявлення про спосіб пересування комах); «Кого бракує» (вчити розпізнавати комах за зовнішніми ознаками); «Хто де живе» (закріпити знання про середовище проживання комах); «Хто що робить» (збагачувати словник словами-діями, які характеризують спосіб пересування комах);
- інтегровані навчально-пізнавальні ігрові блоки: «Про сонечка, мурашку і всіх-всіх-всіх»; переказ оповідання К.Ушинського «Бджілки на розвідках»; складання описової розповіді «Сонечко», «Бджілка»; складання

розповіді за картиною «Життя комах навесні» (вчити встановлювати взаємозв'язки в природі, формувати уявлення про комах, розвивати логічне мислення та зв'язне мовлення);

- зображувальна діяльність: малювання «Сонечко- жучок», «Бджілка»; ліплення «Мурашина родина»; аплікація «Бджола над квіткою літає»; колективний колаж

- «На веснянім лузі» (формувати бажання створювати нові образи засобами образотворчого мистецтва);

- рухливі ігри: «Ведмеді та бджоли», «Дострибни до комара», «Упіймай метелика»; «Комарі та жабки»; «Бджілки» (удосконалювати навички лазіння по гімнастичній стінці, ловіння м'яча; вправляти в рухонаслідуванні та стрибках у висоту на двох ногах з місця; розвивати швидкість під час бігу наввипередки та врозтіч за сигналом);

- літературно-художня діяльність: читання В. Бичко «Бджілка», К. Чуковський «Муха – цокотуха», В. Ткаченко «Коники-стрибунці», П. Воронько «Муха – звір», А. Камінчук «Світлячок»; фольклор: лічилка «Джміль, оса і бджілка – ось і вся лічилка»; приказка «Де багато пташок, там немає комашок»; прислів'я «Бджоли раді цвіту, а люди – літу», «Бджола мала, а й та працює»; приказка «Бережи мурашку, як свою рубашку» (розвивати мовленнєві здібності, виразне мовлення, спонукати до відтворення літературних текстів);

- художня праця: – орігамі «Метелик»; виготовлення комах з природного матеріалу; паперопластика «Сонечко жучок»; виготовлення з фольги «Метелик»; виготовлення з гудзиків «Жук» (розкривати конструктивні можливості різних матеріалів, розвивати творчі здібності);

- театралізована діяльність: режисерські проби на роль у виставі «Муха-цокотуха»; драматизація епізоду казки «Муха-цокотуха»; перегляд вистави (різні види театрів); перегляд мультфільму «Бджілка Майя», «Лунтік»;

перегляд діафільму «Як мурашка додому поспішав» В. Біанки (стимулювати прагнення до самореалізації в акторській імпровізації);

- самотійна художня діяльність: монотипія, розфарбовування, ниткопис, малювання за шаблоном, розгляд ілюстрацій (стимулювати самотійну художню діяльність);

- розвиток творчих здібностей: віршування, словотворчість, складання казок.

Музичний керівник

- музично-ритмічні вправи: «На квітучій галявині» (вчити сприймати музичні образи (комахи) та узгоджувати рухи з їх характером); пластичний

етюд «Комашки» (розвивати художньо-творчі здібності в індивідуальному показі ігрового образу); психогімнастика «Я-комашка» (вчити дітей відтворювати образи в русі);

- слухання музики: Е. Гріг «Ранок»; С. Майкапар «Меелик», М. Римський-Корсаков «Політ джмеля» (вчити розрізняти характер музики, виразні інтонації мелодії, впізнавати музичні образи (комахи) відповідно до характеру музики; розвивати емоційний відгук та музичне сприймання музичного твору);

- вокальні вправи (поспівки): підготовка до співів – вправа «Метелики на галявині» (зі стрічками під муз. супровід твору П. Чайковського «Сентиментальний вальс»; розвивати вміння правильно брати носом дихання та регулювати швидкість видиху повітря); укр. нар. примовка

- «Кумо, кумо, де літала? – По квіточках у ліску»; «Добрий день, жученята! – Жу-жу-жу.

- Добрий день вам, бджілки! – Зу-зу-зу»; «Я літаю вгору, Я літаю вниз».

(Вчити співати ненапруженим природним голосом; розвивати чистоту інтонування, вміння володіти силою голосу, співочим диханням);

- співи: муз. М. Дремлюги, сл. Г. Бойка «Ой, заграли комарі»; муз. Н. Шевченко, сл. М. Людкевич «Їжак і мурашки»; муз. народна, сл. В. Гончарук «Прилетів комарик»; муз. Н. Шевченко, сл. В. Паронової «Метелик»; муз. В. Дем'янчука, сл. М. Демидова «Жук»; укр. нар. веснянка «Жучок» (вчити дітей співати природним голосом у співочому діапазоні легко, дзвінко, передаючи настрій та образ пісні);

- музикування: «Комашиний оркестр»; «По дорозі жук»; Хор рук «Ромашки та комашки» (вчити ритмічно грати на дитячих музичних інструментах, розвивати вміння відтворювати музичний образ двоголосно);

- музично-дидактичні ігри: «Посади бджілку на квітку», «Куди повзе жучок?» (вчити впізнавати звуки за висотою, розрізняти тембри, удосконалювати навички впізнавання напрямку мелодії);

- танці і хороводи: імпровізаційний танець метеликів під музику з телепередачі «В мире животных» у виконанні оркестру Поля Моріа (вчити імпровізувати, відтворюючи рухи метелика); хоровод «На лузі» (узагальнювати навички водіння хороводу);

- танець – запрошення під пісню «Я – бджілка» у виконанні А. Гросу; (вчити імітувати руховий ритм);

- музично-рухливі ігри: «Прилетіла бджілка», «Ой, летів жук, та у воду фух!», «Ой, летять жуки, крильцями тріпочуть» (удосконалювати навички водіння хороводу; виконання руху «обертання», розвивати імітаційні рухи, відповідно змісту гри).

Вчитель-логопед

- пальчикові вправи: «Комар» (Хто це дзвінко так дзвенить? (обертання мізинця) Ой, сюди комар летить!

Ховайтесь! (руки за спину) Жу-жу-жу; жу-жу-жу я над квітами кружу (обертання вказівного пальця); Сонечко» (Ходить сонечко по гілці, а за ним ходили дітки; (руки схрещені, пальці рухаються по плечах), Дощик з неба враз полив, сонечко на землю змив (стряхуючі рухи), Сонце стало припікати, сонечку час виповзати (долоні зімкнені, пальці розтулені), А за ним повзуть всі дітки, щоб побігати по гілках (пальці «бігають»);

- розвиток слухової уваги: д/вправа «Чий голосок? (вчити із аудіозаписів виділяти голоси комах); д/вправа «Жужалки і Дзвенілки» (вчити збиратись у команди за символами в руках); д/вправа «Хто зайвий?» (вчити на слух визначати зайві об'єкти та класифікувати їх); д/вправа «Світлофорчики» (вчити визначати зайвий звук зі звукового ряду); – розвиток дихання: «Нюхання кві-тів» (з галявинки); «Здуй комашку» (квітка і комашка на ниточці); «Метелики летять» (обруч з метеликами); «Чарівні екрани» (ілюстрації комах); – дихальна гімнастика: чистомовки: «Прилітає по ночах, не дає заснути нам (з-з- з-з)»; «Я жук, я тут живу, жужу-жужу (ж-ж-ж)»; «Полечу і подзижчу, діткам меду принесу (дз-дз-дз)»;

- лексико-граматичні ігри та вправи: «Добери слово», або «Що вміють робити комахи?»; «Назви ознаки» Жук який?»; «Де чий будинок?»; «Літаючі, повзаючі, стрибаючі» (класифікація комах); «Покажи відгадку» (збагачувати словник, удосконалювати граматичну правильність мовлення); – механічна будова мови: д/вправа «Порахуй комах» (узгодження чисельника з іменниками, прикметниками); д/гра «1–3–5» (Один комар – три комара, п'ять комарів); д/вправа «Де заховалась комаха?» (вживання прийменників «на – над – під»); д/вправа

«Скажи одним словом» (вправляти в утворюванні складних слів. Приклад: У метелика барвисті крила, він барвистокрилий.); д/гра «Відгадай, хто я?» (з м'ячем) (підбір до дієслова іменника. Приклад: Пурхає (хто?) – метелик; Жалить (хто?) – оса); д/гра «Закінчи речення» (правиль- не вживання антонімів);

- звукова культура мови: д/гра «Назви перший звук у назві комахи»; д/гра «Подарунки для комах» (удосконалювати вміння вибирати предмети- частування для комах за запропонованим звуком); д/гра «Допоможи комашці знайти свою квітку» (знаходити картинки на заданий звук); – чистомовки: «Жук, жук, пожужи. Де ховаєшся скажи. Жук, жук, постривай. Наді мною покружляй»;

«Жук жужить нам: Жу-жу-жу Я на дереві сиджу, Свій будинок стережу»; «Чок-чок-чок – спить у квіточці жу- чок. Ри-ри-ри – прилетіли комарі. Тар-тар-тар – метелик п'є нектар. Ла-ла-ла – бджілка меду принесла»;

- зв'язне мовлення: д/вправа «Закінчи речення»; д/гра «Опиши, не називаючи»; д/гра «Розкажи про комашку» (розвивати вміння працювати за схемою, складати поширені речення, описові розповіді-загадки).

Інструктор з фізкультури

- корегуюча ходьба: «Метелик розправляє крила» – ходьба на носках, руки в сторони; «Жук поважний» – ходьба на п'ятках правим боком, руки за спиною; «Жук моторний» – ходьба на п'ятках лівим боком, коліні оберти рук перед грудьми; «Працьовита мурашка» – ходьба в напівприсіді, руки за головою; «Коник» – ходьба на носках, п'яткою торкатися сідниць, руки в замок за спиною; «Кваплива гусінь» – ходьба, приставляючи п'ятку до носка; – комплекси загальнорозвивальних вправ: «Сонечко жучок прокидається»; «Крильця метелика»; «Привітаємося із бабкою»; «Жучок на лужку»; «Закусали комарі»; «Побудуємо мурашник»; «Жученята перевернулись»; «Стрибучі коники»;

- вправи з основних рухів: «Бджілки збирають нектар у кошик» – відбивання м'яча об підлогу; кидання м'яча у баскетбольне кільце; «Гусінь повзе до листочка» – повзання по-пластунськи; «Метелик пурхає» – стрибки на скакалці; «Коник-стрибунець долає перешкоди» – стрибки через мотузку; «Подолати павутину» – переступання через палицю (h=25 см); «Мурашка піднімається по дереву» – лазіння по гімнастичній стінці перемінним кроком; лазіння по канату; «Мурахи йдуть по гілці» – просування по гімнастичній лаві в глибокому присіді; «Жвава бджілка» – стрибки по похилій дошці вгору, вниз; «Павук іде на полювання» – повзати на карачках животом догори з опорою на ступні та долоні;

- малорухливі ігри: «Гусінь та равлик» – удосконалювати навички передачі м'яча у парі; «Покажи комашку» – вправляти в рухонаслідуванні; «Бджілки у вулику» – вправляти в умінні закидати кульку в чашу; «Жученята сперечаються» – розвивати силу, координацію, витримку, швидкість реакції; «Жуки, мухи, комарі» – розвивати спритність, швидкість, увагу; «Метелики та сова» – розвивати вміння діяти за сигналом;

- рухливі ігри: «Комарі та мухи» – удосконалювати навички бігу у парі, вчити діяти за сигналом; «Комашки у павутинні» – вправляти у підлізанні, розвивати швидкість реакції; «Метелики та квіти» – удосконалювати навички бігу у розтіч, орієнтування в просторі; «Ведмеді та бджоли» – вправляти в лазінні по гімнастичній стінці; «Спіймай комара» – удосконалювати навички стрибків у висоту з місця; «Коник-стрибунець»

- удосконалювати навички стрибків у висоту з розбігу.

Презентація наробок відбувається в такий спосіб: представник від групи промовляючи форми роботи з дітьми, які вибрали учасники для розкриття теми, кладе в кошик, на вибір, муляжі овочів або фруктів, тим самим наповнюючи його – аналог наповнення інтегрованого підпроцесу формами і методами роботи з дітьми.

Коментар педагога-майстра.

Педагог, чи то вихователь, чи то спеціаліст, аналізує, які види діяльності дозволяють дитині впізнавати нове, які завдання розвитку пов'язані з даними видами діяльності, як можна об'єднати їх один з одним, як максимально мотивовано об'єднати розрізнені поняття в єдине ціле, засвоїти і узагальнити матеріал. Такий підхід до організації інтегрованого освітнього процесу дає можливість стимулювати у вихованців аналітико-синтетичну діяльність, системний підхід до пізнання об'єктів довкілля, що забезпечує цілісне сприйняття світу.

Міні-лекція

Інтегрована особистісно-орієнтована технологія передбачає планування навчально-виховного процесу за п'ятьма сферами життєдіяльності:

- Людина і природа;
- Людина і Всесвіт;
- Людина і культура;
- Людина і суспільство;
- Людина – наука і техніка.

Педагог самостійно контролює інтегрований процес, самовизначається відносно цінностей і цілей, стратегії становлення даної інноваційної діяльності. Одним із методів, які дозволяють вихователю реалізовувати такі інтегративні процеси, як цілісність знань, їх узагальнення, систематизацію та логічну послідовність, є тематичні павутинки.

У педагогічній літературі їх називають і карти розуму, і мислительські карти, і інтелектуальні карти. Але в основі цих карт і нашої тематичної павутинки лежать ментальні карти, автором яких є британський психолог Тоні Б'юзен. Педагог-майстер, на екрані, демонструє зразки ментальних карт Тоні Бьюзена.

Педагог-майстер презентує тематичну павутинку «Вода» як зразок для подальшої роботи.

Практичне завдання «Склади Тематичну павутинку» Мета: відобразити суть даної теми, окреслити коло тих понять, які асоціативно пов'язані з ключовим словом. Педагог-майстер ділить учасників на три підгрупи.

Кожній підгрупі пропонується скласти тематичну павутинку по конкретно даному поняттю (море, іграшка, транспорт). Свої наробки

учасники записують на плакатах, а після закінчення кожна підгрупа презентує свою тематичну павутинку.

Педагог-майстер. Інтеграція в навчально-виховному процесі – це процес та результат поєднання окремих елементів навчання та виховання в єдину цілісну систему з метою отримання якісно нового результату дошкільної освіти. Спробуємо розглянути питання інтеграції підпроцесу на основі вирішення проблеми «як умовити людину їсти зелений салат».

Вправа «Зелений салат».

Мета: розглянути шляхи втілення «інтеграції» в практику роботи.

Педагог-майстер пропонує увазі учасників алгоритм дій по вирішенню проблеми, як умовити людину їсти зелений салат:

- детально очистити всі інгредієнти;
- додати в салат незвичайні продукти, наприклад трюфелі;
- подати в незвичайній сервіровці;
- прикрасити салат;
- придумати інтригуючу назву;
- переконатися в простоті приготування салату в домашніх умовах;
- переконатися в корисності складу інгредієнтів.

А тепер давайте спробуємо розібрати схожу ситуацію, і перенести її по аналогії на інтеграцію, щоб визначити, які засоби необхідні для реалізації інтегрованого освітньо-виховного процесу. Педагог-майстер пропонує дібрати до кожної позиції алгоритму, засоби реалізації інтегрованого навчально-виховного процесу, які прописані на окремих пазлах.

Кожна підгрупа отримує заготовлену таблицю, на якій прописана тільки одна сторона (алгоритм приготування салату), другу половину таблиці учасники заповнюють самостійно, підбираючи пазли з заготовлених розрізаних визначень.

По закінченні роботи для перевірки правильності підбору пазлів, педагог-майстер пропонує звіритися з таблицею аналогії на екрані.

Детально очистити його	Сконструювати інтегрований пед-процес протягом дня, тижня, самовизначитися відносно цінностей і цілей
Додати в салат незвичайні продукти Наприклад: трюфелі	Інтегрувати різні види дитячої діяльності і різні форми їх організації, дотримуючись смислового контексту
Подати в незвичайній сервіровці	Організувати діяльність в інтерактивній формі з метою створення комфортних умов для успішної та інтелектуальної спроможності кожної дитини
Прикрасити салат	Використати наочність, ІКТ
Придумати інтригуючу назву	Перетворити скучні теми організаційної діяльності в захоплюючі «смачні для дітей»
Переконатися в простоті приготування в домашніх умовах	Додати цікаві і творчі самостійні завдання, які дитина зможе виконати, зможе експериментувати, розвивати понятійне мислення
Переконатися в корисності складу інгредієнтів	Зробити набуті знання актуальними і корисними в житті, що забезпечують дитині цілісне сприйняття світу

Педагог-майстер. Інтегрована особистісно-орієнтована технологія, як і кожна інноваційна діяльність, має свої переваги, а також і свої труднощі впровадження в практику роботи.

Вправа «Закінчи думку».

Мета: проаналізувати аспекти інтегрованої технології.

Педагог-майстер пропонує кожній підгрупі початок думки, яку необхідно закінчити.

Переваги інтегрованої технології полягають у тому, що ...

В інтегрованому педпроцесі переважають такі методи і прийоми...

В організації інтегрованого педпроцесу виникають певні труднощі, а саме...

Учасники продовжують фразу, висловлюючи свою точку зору щодо даного питання. Педагог-майстер узагальнює їхні думки.

Переваги інтегрованої технології:

- сприяє підвищенню мотивації навчання;
- формує пізнавальний інтерес вихованців;
- сприяє розширенню світогляду та можливості цілісно сприймати світ;
- надає можливість встановлювати взаємозв'язки між явищами та об'єктами;
- стимулює організацію педпроцесу на якісно новому рівні.

Методи і прийоми:

- порівняльний аналіз;
- пошукова діяльність;
- евристична діяльність;
- проблемні питання, які спонукають до «відкриттів»;
- мовленнєві дидактичні ігри та вправи;
- самостійна творча робота дітей;
- пізнання закономірностей.

Труднощі:

- складність у відборі практичного матеріалу;
- дотримання логічної послідовності в організації інтегрованого педпроцесу;
- відмова від попередніх систем цінностей, знань та умінь педагога, відхилення від шаблонів;
- особистісна здатність педагога до інноваційної діяльності.

Педагог-майстер: Пропоную узагальнити уявлення про інтегровану технологію та проаналізувати її актуальність. Усі висловлювання педагог-майстер записує на фліпчарті.

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ІНТЕГРОВАНИХ ДНІВ

Додаток Б.1.

ІНТЕГРОВАНИЙ ДЕНЬ

«НЕТВОРКІНГ»

Тема дня: «Авторський археологічний тур – локація «Ольвія»

Сфери життєдіяльності:

«Людина і природа», «Людина і культура»,

«Людина і суспільство»

Наскрізний модуль: «Країна чудес – моя Батьківщина»

(екскурсія до історичної локації Миколаївщини)

Тема дня: «Авторський археологічний тур – локація «Ольвія»

Якименко Світлана Іванівна – доктор філософії у галузі освіти, професор кафедри початкової освіти, завідувач кафедри початкової освіти.

Тимченко Алла Анатоліївна – доктор філософії в галузі освіти, доцент кафедри початкової освіти.

Іванець Наталія Володимирівна – викладач кафедри початкової освіти.

Філімонова Тетяна Володимирівна – викладач кафедри початкової освіти.

Дрозд Олена Володимирівна – доктор філософії в галузі освіти, доцент кафедри педагогіки та інклюзивної освіти.

Форма проведення: освітній нетворкінг (**NETWORKING**) Учасники розсаджені на заздалегідь розставлених стільцях з кольоровими фішками, які відповідають кольору капелюхів.

Виходять 4 гідів нетворкінгу.

Вступна частина

Вітальне слово:

Доброго дня, шановні присутні! Раді вітати вас у стінах нашої альма-матер, закладу, який точно пам'ятає більшість із вас! Бо саме тут ви набували теоретичного досвіду і перших фахових компетентностей. А сьогодні ви тут як до-свідчені, а хто і тільки починаючі, вчителі, але місія наша незмінна у всі часи і для всіх поколінь – нести світло знань сіяти зерна мудрості і життєвого досвіду. І нехай нас з вами не лякають кардинально нові потреби суспільства і не дивують два незвичних покоління, які чекають на нас у класах – це «зет» і «альфа». Ми з вами неодмінно знайдемо для себе найоптимальніші програми та інноваційні мето-дики, які допоможуть нам у роботі з такими несхожими на інші покоління «здобувачами освіти».

Сьогодні наша зустріч буде проходити у формі нетвор-кінгу. Кембриджський словник англійської мови дає таке тлумачення терміна «НЕТВОРКІНГ» (**NETWORKING**) – процес зустрічі і розмови з багатьма людьми, щоб отримати інформацію, яка може допомогти вам. Основне завдання нетворкінгу – це оволодіти вмінням вибудовувати мережі контактів та

використовувати їх з розумом. Недостатньо лише обмінятися з співбесідником візитівкою при знайомстві, необхідно зрозуміти суть його діяльності ключові компетенції, знайти йому місце у своєму «каталозі корисних контактів». З іншого боку, вашим завданням є також розкрити свої можливості та навички, щоб ваш новий знайомий міг внести вас у свою нетворк мережу. Одним із гасел цієї нової течії, на мою думку, можна виокремити таке – Не бійтеся знайомитися з новими людьми – бійтеся не познайомитися! Нетворкінг – це, в першу чергу, можливість допомагати іншим та збільшувати ресурси для спільного вирішення соціальних проблем. А кому, як не нам, знати про соціальні проблеми і зустрічатися з ними щодня в процесі роботи.

МЕТА НЕТВОРКІНГУ:

- сформувати в учасників нетворкінгу компетентності, які допоможуть оволодіти системою цілісного інтегрованого підходу;
- розкрити значення інтеграції в інтелектуальному розвитку особистості здобувача початкової освіти, враховуючи суспільні запити нового покоління «Z», «α»;
- вдосконалити професійні компетентності педагогічних працівників засобами інноваційних методів, інтегруючи їх.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ:

- сформувати професійно-педагогічну компетентність – обізнаність з інноваційними технологіями, розвинену педагогічну рефлексію;
- сформувати мовно-комунікативну компетентність – розвиненість культури професійного спілкування;
- сформувати психологічно-фасилітативну компетентність–здатність сприяти творчому становленню особистості здобувача початкової освіти та задовольнити його індивідуальні запити як представника покоління «ЗЕТ», «АЛЬФА»;
- сформувати соціально-громадянську компетентність– здатність до ефективної командної роботи;
- сформувати загальнокультурну компетентність – усвідомлення власної національної ідентичності та поваги до культурної спадщини.

Сьогодні координувати вашу роботу будемо ми – гіді з нетворкінгу: Алла, Наталія, Тетяна, Олена.

Провідною ідеєю концепції Нової української школи

інтеграція. У Великому тлумачному словнику української мови інтеграція – це «доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи», а інтегроване навчання – це таке, що ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни.

2. Представлення програми.

Сьогодні доводиться констатувати, що взаємозв'язок між дошкільною і шкільною ланками освіти залишається декларативним, хоча саме цей віковий період найважливіший для загального розвитку, формування особистісних якостей, необхідних протягом усього наступного життя і є фундаментом для надбання спеціальних знань, умінь і навичок. З огляду на це необхідний зв'язок програм, методів і форм навчання в дошкільному навчальному закладі та початковій школі. Такий зв'язок забезпечує інноваційна технологія – інтегрована особистісно орієнтована технологія С. І. Якименко. Інтегрована технологія викликала жвавий інтерес у педагогів-практиків і, в 1994 році було розпочато її апробацію та впровадження.

Освітня програма початкової освіти «Світ, в якому я живу» побудована на інтегрованому підході, який базується на об'єднанні п'яти сфер життєдіяльності людини: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і всесвіт» (автором ідеї є професор Якименко С.І.). Такий підхід орієнтує педагогів на уніфікацію досвіду учнів в основних сферах їхньої діяльності, реалізацію системного, цілісного, комплексного підходу до дитини, на забезпечення гармонійного фізичного, емоційного, вольового, морального, соціального та інтелектуального розвитку школярів. Зміст підходу спрямований на особисте зростання дітей, їх суб'єктність у різних сферах життєдіяльності.

Основна частина

Весняне рандеву.

Відомий нам усім Антуан де Сент-Екзюпері якось сказав: «Найбільша розкіш людського життя – спілкування».

Ми впевнені у тому, що кожен із вас прийшов сюди сьогодні, не шкодуючи часу і сил не лише тому, що його змусила адміністрація, а ще й заради власного пошуку нових ідей і браку професійного спілкування за межами свого кабінету, а хтось щоб просто поспілкуватися. А потім передати свої знання за допомогою слова і нових технологій учням.

Що краще для учня, ніж вчительське слово, Розумне, тактовне і невинуватке.

У нім мудрість і сила, строгість і ласка, Повчальне «спасибі» і ніжне «будь ласка». Воно надихає, лоскоче бентежно, І трішки соромить, і вчить обережно, Воно розкриває задатки й таланти,

І розум посіє в «маленьких гігантах». Підручник і зошит не дасть настанову, Таку, як учительське пам'ятне слово. (Н. Іванець)

1.Методикакритичногомислення«Клаптиковаковдра».

– Що позитивного для вчителя у реформі НУШ?(колір1).

– Які виникають проблеми під час організації освітнього процесу на основі інтегрованого підходу? (колір 2).

– Намітьте шляхи подолання труднощів у освоєнні вчителями інтегрованого підходу.

2. Об'єднання в групи (за кольорами).

Зараз ми пропонуємо вам об'єднатися в групи за кольором вашого буклету. Хоча кожна інновація – це чийсь спонтанний інсайт, який не підкоряється правилам і законам, а виникає спонтанно і не визнає настанов і рецептів, утім наша робота буде проходити за певними правилами, які вам мають сподобатися. Зверніть на них увагу.

(Правила вже естетично заготовлені на згорнутому плакаті).

Правила:

- говорити по черзі;
- бути доброзичливими;
- дотримуватись регламенту;
- бути активними і позитивними;
- працювати у групі від початку до кінця;
- давати собі та іншим право на помилку;
- поважати думку кожного.

Шановні учасники, почнемо нашу роботу зі заповнення ментальної карти. А для початку ще раз пригадаємо визначення, що ж таке «ментальна карта».

Ментальна карта – унікальна технологія роботи з інформацією, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем.

Ментальні карти в освіті – сучасний і компактний спосіб викладення навчального матеріалу, який зробить будь-який урок цікавим і пізнавальним, а також дозволить учням краще засвоїти матеріал, розвиває критичне мислення, пам'ять і увагу, а також робить процес навчання цікавішим і результативнішим.

Основна частина.

Вступне слово гідів.

Останнім часом багато туристів вибирає для своєї подорожі нетрадиційні маршрути. А ми сьогодні вам пропонуємо не просто маршрут Півднем України, а маршрут крізь часовий простір. Наша капсула часу перенесе нас до стародавнього міста-колонії Ольвія.

Найдревнішим брендом на території Миколаївщини є Ольвія. Ольвія – щаслива, антична грецька колонія, тобто переселенці. Давньогрецькі міста Північного Причорномор'я – це міста-держави, засновані греками в період VII–V століть до н. е. на узбережжі Чорного моря в межах сучасної території України. У грецькій колонізації Північного Причорномор'я величезну роль відіграло місто Мілет, яке було великим ремісничим і культурним центром усього грецького світу. Колонізація по суті була процесом еміграції частини грецького населення до нових, часто малонаселених, районів.

Було засновано грецькі поселення:

– Борисфен (на острові Березань);

- Пантікапей (м. Керч), Німфей, Мірмекій, Тірітака, Феодосія, Кепи, Керкінітіда (Євпаторія), Херсонес Таврійський (місто Севастополь) у Криму;
- Ніконій і Тіра (Белгород-Дністровський) у Нижньому Подністров'ї;
- Ольвію (с. Парутіно на Бузькому лимані), де виникає густа мережа сільськогосподарських поселень.

Цікаві факти про давню Грецію

– Всім звичне слово «ідіот» давньогрецького походження. Ідіотом стародавні греки називали громадянина поліса, який не брав участі в загальних зборах та голосуванні, тобто чоловіка, який не цікавиться політикою в нашому сучасному розумінні, який відсторонив себе від політичних перипетій.

– У стародавній Греції існував спеціальний інститут гетер, яких ні в якому разі не можна плутати з повіями. Гетери, подібно японським гейшам були красивими і в той же час освіченими жінками, здатними і підтримати інтелектуальну бесіду, і такими, що розбираються в поезії, музиці, мистецтві, з широким кругозором, вони служили для насолоди чоловіка не тільки у фізичному сенсі, а й у всіх інших можливих сенсах. Багато грецьких гетер збирали навколо себе філософів, поетів, вчених, яскравий тому приклад гетера Аспасія, яка була коханкою Перикла, в Аспасію свого часу навіть був закоханий юний Сократ.

– Всіх інших представників так сказати менш культурних народів стародавні греки називали «варварами» і саме вони ввели в обіг цей термін («варвар» з давньогрецької перекладається як «зайда, чужинець»). Пізніше римляни також заразилися цією грецькою ксенофобією.

2. Робота з основним матеріалом.

СКРАЙБІНГ

Знайомтесь – новітня техніка презентації Скрайбінг (від англійського «scribe» – накидати ескізи або малюнки) – мова людини, що виступає, ілюструється «на льоту» малюнками фломастером на білій дошці (або аркуші паперу).

ПРЕЗЕНТАЦІЯ https://www.youtube.com/watch?v=l_dk3xixZg6M ДЕ ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ?

Скрайбінг можна використовувати на будь-якому уроці

з будь-якої теми. Підійде він для пояснення нового матеріалу і перевірки засвоєного, може бути використаний як засіб узагальнення вивченого, як домашнє завдання, як «мозко-вийштурм» і рефлексія на уроці. На будь-якому уроці з будь-якої теми, на будь-якому етапі. Практично будь-яке творче завдання може бути представлено у вигляді скрайбінга: по-чинаючи вітальною листівкою і закінчуючи мультфільмом. Тривалість скрайб-презентації – від 5 до 9 хвилин.

НАВІЩО?

Головне в понятті скрайбінга – візуалізація інформації. Завдання скрайб-презентації – донести інформацію, зробити її привабливою для слухача і глядача, допомогти краще її запам'ятати і засвоїти.

Цією метою творчі скрайбінга використовують різні типи зображень: малюнки, піктограми, символи, окремі ключові слова (написи, гасла), схеми та діаграми. Скрайбінг може уміщатися як на одному аркуші паперу, так і на кількох. В ідеалі, дивлячись на скрайб-малюнки, слухач повинен відтворити в пам'яті почуту розповідь і відтворити її, хоча б у загальних рисах. Якщо малюнки підібрані в міру і правильно, це не складе особливих труднощів.

Тому важливо не **ЯК** малювати, а **ЩО** малювати. Для цього ознайомтесь із видами і техніками скрайбінга.

ВИДИ І ТЕХНІКИ СКРАЙБІНГА Скрайбінг «мальований»

Рука художника (скрайбера) малює в кадрі картинки, піктограми, схеми, діаграми, записує ключові слова паралельно з текстом, що звучить за кадром. Щоб озвучка і малювання ідеально співпали за часом, при створенні відео процес малювання прискорюють у 2–4 рази, додають титри, роблять монтаж.

Необхідні інструменти і матеріали:

Презентаційна дошка для малювання маркером (шкіль-на дошка) або аркуші паперу формату А4, А3 (ватман).

Маркери, фломастери, кольорові олівці, фарби.

Скрайбінг «аплікаційний»

На аркуш паперу або будь-який інший фон у кадрі викладаються (наклеюються) готові зображення, відповідні озвученому тексту.

Необхідні інструменти і матеріали: Листи паперу або будь-який інший фон. Набір картинок-аплікацій.

Скрайбінг «магнітний»

Схожий на аплікаційний. Єдина відмінність – готові зображення кріпляться магнітами на презентаційну магніт-ну дошку.

Необхідні інструменти і матеріали: Презентаційна магнітна дошка. Набір готових картинок, магніти.

Скрайбінг «фланелеграфний» Використовується старий добрий забутий фланелеграф. Це вже майже театр! Добре підходить для «екранізації» казок та інших історій для дітей.

Необхідні інструменти і матеріали:

Фланелеграф.

Набір готових картинок.

Скрайбінг «комп'ютерний» Використовуються спеціальні програми і онлайнсервіси. Найпростіший скрайбінг можна створити навіть за допомогою програми Power Point: у такій анімаційній презентації зображення на слайдах з'являються поступово, відповідно до розповіді; або спеціальної

програми Vid-eoScribe. В даному випадку дотримується основний принцип скрайбінга – «ефект паралельного слідування».

PowToon – англomовний генератор анімаційних презентацій – онлайн сервіс з набором готових шаблонів і можливістю створення презентації з «чистого аркуша». Безкоштовні можливості сервісу дещо обмежені: за готовим шаблоном можна створити відео до 45 секунд, а без шаблону – до 5 хвилин.

Зараз, пропонуємо Вашій увазі поринути до Стародавньої Ольвії за допомогою комп'ютерного скрайбінгу.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ У ФОРМАТІ VIDEOSKRIBE

Психологічний тайм-аут Графічна методика «Слон»

Існують різні методи діагностики, що дозволяють оцінити фізичний, моральний та емоційний стан людини. Один із таких методів – дослідження людини за допомогою графічної методики «Слон».

Ця тварина асоціюється з красою, силою, добротою і величчю. Хоча слони є найбільшими наземними тваринами, що живуть на нашій планеті (і найсильнішими), їхня енергія без сумніву сприймається як енергія доброти і мудрості.

Інструкція: «На аркуші паперу намалюй слона – таким, яким ти його собі уявляєш». Питання та додаткові пояснення не допускаються. Так само, як малюючи дерево, людина проектує його на своє життя, так і, малюючи слона, вона малює себе, свої проблеми і своє бачення життя.

Обробка даних.

Якщо у слона добре промальовані вуха, очі, рот, кінчик хобота, словом, все те, що пов'язане з органами відчуттів, значить, намалювала його людина досить чуйна до життя, що вмє бачити і чути.

Органи відчуттів хоч і виписані, але виконані досить недбало, абияк промальований хобот. І дуже важлива деталь – на ногах слона немає нігтів. Це вірна ознака, що людина не акуратист, не ретельна, не звертає особливої уваги на якість життя, не бачить у ньому деталей.

Якщо ще й ноги промальовані недбало, це свідчення того, що людина несерйозна.

Загальний абрис малюнка логічний, пропорційний, збігається із загальним виглядом реального слона. Значить, у автора малюнка є почуття міри, він вмє комплексно підходити до життя, знає, що таке гармонія.

Всі чотири ноги однакової довжини.

Це означає, що людина стоїть у житті досить стійко, звикла сподіватися в основному тільки на себе і відчуває себе впевнено і стабільно.

Слона округла голова, взагалі в самому малюнку багато округлостей. Округлість вказує на наявність енергій жіночого принципу – м'якість, доброта, ніжність. Великі, задерті вгору бивні, вказують на можливість і готовність постояти за себе. Якщо бивні, хоч і промальовані, але маленькі й

не задерті вгору – це говорить про відсутність агресивності того, хто малював.

Прямо за головою, де вона переходить у тулуб, бачимо западинку. Якщо вона досить помітно виписана, це може означати, що автор малюнка чутлива й вразлива людина, йому багато про що хотілося б забути в житті. Якщо хвіст хобот опущені вниз, то, в принципі, це вказує на задумливо-сумний, а не жвавий характер. Але якщо, поряд з цим, на малюнку є чимало округлостей, можна припустити, що автор схильний до частоті зміни настрою.

Вуха намальовані в спокійному стані, що важливо для висновку про рівний або бурхливий характер. Якщо у слона вуха підняті вгору – не виключено, що автор малюнка постійно стривожений, чекає віджиття каверз і негараздів.

Якщо слон намальований з піднятими вгору вухами, піднятими бивнями, витягнутим хвостом і задертим догори хоботом – людина наділена зайвою нервовістю, агресивністю. Її потрібно заспокоїти, прищепити думку, що світ – не завжди джунглі, й навряд чи варто бути дуже скутим.

Слони можуть бути абсолютно різними. Якщо ви захочете поміркувати на цю тему, пориньте у світ символів, що характеризують «слона». Досліджуючи малюнок з прикладною метою, враховуючи при цьому емоційні переживання автора малюнка, риси його характеру, – можна побачити, що слон може бути ніжним, може бути міцним сильним, може бути незадоволеним, нетовариським, грізним, сумним і веселим тощо.

Тепер про обрані кольори.

СТОРИТЕЛЛІНГ

Сторітеллінг у навчанні.

Ви коли-небудь замислювалися, чому ми так швидко надовго запам'ятовуємо сюжети фільмів, книг або телешоу, але при цьому вивчення лекції чи підручника часто перетворюється на справжні тортури? Сьогодні перед багатьма постає актуальне питання, як залучити слухача в процес навчання настільки, щоб він виніс максимум корисного для себе? Як зацікавити і утримати його увагу?

Сторітеллінг – технологія створення історії та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача.

Види сторітеллінгу

Культурний – розповідь про цінності, моральність та вірування;

Соціальний – розповідь людей один про одного (можна розповідати дітям історії з життя відомих людей, що може стати для них прикладом для побудови свого життя).

Міфи, легенди – відображають культуру й нагадують нам, чого в житті слід уникати аби бути щасливим.

Jump story – всі люблять слухати історії про містичних істот, коли неочікуваний кінець змушує підстрибнути на стільці від страху. Такі історії допомагають подолати власні страхи.

Сімейний – сімейні легенди зберігають історію наших пращурів. Ці історії передаються з покоління в покоління та мають повчальний характер.

Дружній – ці історії об'єднують друзів, оскільки вони згадують про певний досвід, який вони пережили разом.

Особистий – особисті історії розповідають про власний досвід та переживання. Це важливий вид сторітеллінга, оскільки подібні історії допомагають зрозуміти себе, і почати розвиватися.

Структура історії

Вступ – основна мета цього етапу – підготувати учнів до самої історії, створюється контекст історії.

Розв'язка – це переломний момент в історії. Наприклад, було погано, ми щось зробили і стало добре або навпаки, було добре, але ми за чимось не вслідкували, і стало погано. Історії без розв'язки не цікаві учням.

Висновки – їх треба озвучувати обов'язково. Досить часто з однієї історії можна зробити кілька висновків, тому треба спрямувати думки учнів у потрібне нам русло.

Головне на цьому етапі не перейти тонку межу між висновками та повчаннями. **ЯК НАПИСАТИ ЗАХОПЛЮЮЧУ ІСТОРІЮ?** 7 китів, на яких будується успішна історія головне – це контент (наповнення).

Контент повинен бути цікавий і корисний слухачеві; наявність декількох точок зору, протиріч і різних контекстів, пряма мова автора і презентабельне візуальне оформлення; ваша розповідь повинна «зачепити» слухача найперших слів, а тільки потім залучати його логічним розвитком сюжетної лінії. Нотки напруженості та інтриги повинні бути рівномірно розподілені по сюжету для того, щоб людина без відриву дослухала історію до кінця і зробила правильні висновки. 2. Наявність героя.

Яскравий герой, якими він буде володіти рисами характеру, не обов'язково повинен бути позитивним у всіх сенсах, але він повинен бути повністю сформований і слухачі повинні знати його історію, щоб зрозуміти його дії. Він може бути як живим, так і вигаданим.

3. Якісне візуальне оформлення.

Візуальний фон допомагає зробити атмосферу в історії більш динамічною, барвисто розкрити тему, надати додаткову жвавість і занурити слухача в контекст. Наприклад, фотографії, презентація, ілюстрація або інфографіка та інші.

4. Нотки драматургії.

Взаємодію з персонажем потрібно будувати навколо конфліктної ситуації, а історія повинна розвиватися за певною логікою, зашифрованою в аббревіатурі ЕЗРКР (експозиція, зав'язка, розвиток, кульмінація, розв'язка). Розповідаючи історію, дозвольте своїм слухачам включити уяву і

перейнятися атмосферою, представити головного персонажа і пережити конфлікт разом із ним. Описуйте все живо і реалістично, немов все відбувається у вас на очах.

5. Скажіть тверде «НІ» монотонності!

Заздалегідь чітко сплануйте послідовність викладу тексту і візуальних елементів. Саме від цього залежатиме, наскільки глибоко закладена в історії ідея проникне в мозок вашого слухача.

6. Деталі та емоції.

Справжня історія повинна бути насичена життям. Історія повинна викликати щирі емоції: розуміння, співчуття, радість, гнів, подив, роздратування, сміх, злість, сумнів, впевненість. Немає емоції – немає історії – немає результату. Почуття, які найсильніше змушують утримувати увагу слухача, – це страх, здивування і радість.

7. Висновок.

Або мораль усієї байки – з якою метою ви взагалі розповідали історію, яку думку хотіли донести?!

ЯК НАПИСАТИ ЗАХОПЛЮЮЧУ ІСТОРІЮ?

Потрібно виконати 7 кроків:

Визначте тему і мету уроку, в залежності від цього подумайте, яка історія можлива на ньому.

Придумайте ряд подій, які трапляться (сюжет), та як вони висвітлять навчальний матеріал.

Визначтесь з героєм історії. Придумайте йому ім'я, зовнішність, звички, риси характеру, як він буде діяти в тих обставинах, що ви створили для нього.

Напишіть перший варіант історії.

Експозиція. Жив був _____

Де? Коли? Скільки часу? З ким?

Зав'язка. Одного разу _____

Що раптом трапилося? Приїхав друг, налетіла буря, впав стілець, прийшла звістка тощо.

Розвиток подій. _____

Перерахуйте всі події, які будуть описані. Подумайте, які емоції мають у цей час відчувати слухачі. Напишіть, як змінювався герой впродовж історії.

Кульмінація. _____

Напишіть, яка подія стала «вирішальною» для героя. Розв'язка.

Напишіть, чим все завершилося. Як змінився герой, що він зрозумів.

Висновок. _____

Чому нас вчить ця історія? Мораль, теорія, визначення тощо.

Придумайте інтригу, пастку. Чим несподіванішим буде сюжетний поворот, тим краще.

Доберіть потрібні метафори (особливо для опису стану головного героя чи процесу, який описується). Запишіть оновлений варіант історії.

Прочитайте історію, внесіть остаточні правки. Якщо ви оцінюєте історію, як нецікаву, робіть ці кроки стільки разів, скільки потрібно для «кристалізації» історії.

Психологічний тайм-аут

В усі часи у кожної людини на землі є місце, де відчуваєш гармонію і спокій. Давайте проведемо медитацію на пошук безпечного місця, поєднану з тестом Зигмунда Фрейда.

Медитація «Пошук безпечного місця»

Інструкція:

Влаштуйтеся зручніше, так зручно, як хочеться вам. Так, щоб ця зручність стала для вас легкою і приємною, із своєрідним почуттям свободи. Щоб було зручно вашій спині, рукам, ногам, шиї, щоб було зручно голові. Заплющіть очі. Зробіть глибокий вдих, видих. Уявіть, як тіло стає розслабленим, плечі розслаблені, руки і ноги стають важкими...

А тепер уявіть собі чисте блакитне небо без жодної хмарини. Одна тільки думка про це має поліпшити ваш настрій.

Тепер огляньте навколишній ландшафт. Яка з перерахованих мною картин для вас найбільш заспокійлива і розслаблююча?

Біла засніжена рівнина.

Блакитний морський простір.

Вкриті зеленню гори.

Поле, що поросло жовтими квітами.

Біла засніжена рівнина.

Ви наділені особливою чутливістю, яка дозволяє вам з одного погляду розуміти ситуації і розплутувати складні проблеми без будь-яких доказів або пояснень. Ви володієте всім необхідним для того, щоб бути проникливою і рішучою людиною, і навіть трохи провидцем. Довіряйте своїй інтуїції, вона завжди буде вести вас у правильному напрямку.

2. Блакитний морський простір.

У вас є природний талант до міжособистісних взаємин. Люди поважають вашу здатність спілкуватися з іншими те, як ви допомагаєте людям різних груп об'єднуватися разом. Своєю присутністю ви допомагаєте іншим працювати спокійніше і ефективно, що робить вас безцінним членом будь-якого проекту або будь якої команди.

3. Вкриті зеленню гори.

Ви володієте даром експресивного спілкування. Схоже, ви завжди можете дібрати потрібні слова, щоб висловити те, що ви відчуваєте, і люди дуже швидко починають усвідомлювати, що вони відчували саме те, що ви подумали або озвучили. Кажуть, розділена радість примножується, розділений смуток зменшується. Схоже, ви завжди в змозі допомогти іншим знайти правильну сторону цього рівняння.

4. Поле, вкрите жовтими квітами.

Ви джерело знань і творчості, особистість, переповнена ідеями, яка володіє нескінченним потенціалом. Залишайтеся в гармонії з іншими людьми і ніколи не припиняйте працювати над втіленням своєї мрії, і тоді не буде нічого, чого б ви не змогли досягти.

ІНФОГРАФІКА

Інфографіка – це наочний спосіб подачі даних у графічній формі. Застосовувати її можна, де завгодно: для навчання, для ілюстрації журналістського матеріалу, в статистичному звіті і т. д.

Інфографіка допомагає структурувати великі обсяги інформації, а також більш наочно показує співвідношення предметів за різними параметрами і демонструє тенденції. І якщо раніше ми просто малювали схеми і креслили таблиці, то останнім часом інфографіка розцвіла і перетворилася на ціле мистецтво.

Освітня інфографіка – тип інфографіки, покликаний допомогти в засвоєнні та систематизації великого обсягу інформації за певними предметами і галузями знань.

Навіщо це потрібно, адже є підручники, в яких все добре і зрозуміло викладено? Одне грамотне зображення коштує 1000 слів. Воно здатне спростити

зміст і в той же час передати всю необхідну інформацію. Зображення роблять інформацію більш привабливою і переконливою.

Види та форми інфографіки

Переваги інфографіки: 5 причин, чому її варто використовувати!

Легкість сприйняття людиною. Люди схильні сприймати інформацію візуальним способом. Вони люблять цифри, факти і статистику. А добре продумана комбінація тексту, зображень та інших візуальних елементів дозволяє зосередити увагу читачів на найважливіших моментах.

Ефективність подачі інформації. Напевне, кожен із вас погодиться з твердженням, що сучасні інтернет-користувачі рідко читають зміст сторінки в повному обсязі. Відвідувачі сторінки намагаються витягнути максимальну кількість інформації за якомога коротший період часу. Структурування даних у форматі інфографіки – хороший спосіб «упакувати» максимально багато даних у компактному вигляді, забезпечивши можливість їхнього швидкого огляду своєю аудиторією.

«Вірусний» потенціал. Під цим терміном розуміють схильність аудиторії ділитися на своїх сторінках у соцмережах певними типами

Види та форми інфографіки	
Проста	Складна
Графіки	Комікси
Таблиці	Карикатури
Схеми	Емблеми
Діаграми	Відеографіка
Карти	Презентації
	Ілюстрації
	Синтез: Зображення Текст Таблиця

контенту. Інфографіка саме і належить до такого типу матеріалів. Нею легко ділитися в Facebook, Twitter, Instagram та інших соціальних мережах.

Упізнаваність бренду. Створення інфографіки, яка містить елементи фірмового стилю компанії – логотип, адреса сайту і назва бренду, – потужний засіб для підвищення впізнаваності бренду. Якщо ви новачок на ринку, створення і поширення якісної інфографіки може заощадити чималу частку маркетингового бюджету.

Демонстрація експертності. Легким створення інфографіки здається лише доти, поки ви не спробуєте зробити це на практиці. Мало того, що потрібно попередньо зібрати велику кількість інформації, її ще необхідно обробити, відсіяти зайве, добре все це структурувати, а потім оформити в красивому вигляді. Це одна з причин, чому

роблять далеко не всі. І створення інфографіки демонструє вашу експертність у своїй галузі.

10 порад зі створення якісної інфографіки:

1. Визначтеся з цілями.
 2. Зосередьтеся на своїй ніші.
 3. Обробіть інформацію.
 4. Напишіть історію.
- Шукайте проблеми і суперечливі теми.
Сконцентруйтеся на просуванні.
Розставляйте акценти.
Виберіть правильну графіку.
Працуйте над поширенням.
Рівняйтеся на кращих.

Пропонуємо відтворити життя ольвійців у панорамі, створеній вами власноруч, за допомогою методу скрайбінг, сторітеллінг та інфографіка.

1-а група «Архітектура, житло та побут стародавнього міста-колонії Ольвія».

2-а група «Одяг, взуття, прикраси, зачіски ольвійців».

3-я група «Давньогрецький посуд та харчування ольвіополітів».

4-а група «Освіта».

5-а група «Економіка».

6-а група «Дозвілля».

Психологічний тайм-аут. Трансформаційна гра. Фрагменти життя можна прожити, а можна попередньо програти їх варіанти за допомогою трансформаційних ігор. При всьому різноманітті трансформаційних ігор, вони покликані служити для пізнання людиною себе, розгляду своїх прихованих граней і можливостей, дати відповіді щодо досягнення цілей. А вони можуть бути різноплановими. Говорячи про важливість трансформаційних ігор, слід сказати, що вони приховують у собі унікальну можливість усвідомлення себе, свого життя і своїх цілей. Причому досягається це власними зусиллями. З отриманням цих відповідей людина

набуває впевненості і цілеспрямованість для реалізації трансформаційних програм.

Потужний виховний потенціал щодо самопізнання, ата-кож – формування національної самосвідомості має трансформаційна гра на основі метафоричних асоціативних карт, які представляють собою архетипи української нації. Вам треба обрати 3 шт. і скласти з ними міні-казку (всього 3 речення). На картинках представлені атрибути посуду, дерева, квіти, національний одяг, їжа, домашні і дикі тварини, елементи побутової культури, обряди, герої. А також образи мачухи, змія, відьми, чаклуна, кісток тощо. Інструкція: казка має містити в собі зачин: Жив був, жила була, жило було... (1 картка). Далі по тексту... Одного разу він (вона, воно) зустріч або перевтілення із зображенням на 2-й картці.

Тих пір... (зображення 3-ї картки). Як правило, із досвіду, всі пишуть авторські казки, які дуже нагадують українські народні казки, і мають справжній катарсичний ефект.

Підсумок дня. Заповнення дев'ятиекранки.

Кріслотуриста. Методика «Шість капелюхів мислення».

IV. Рефлексія.

Методичний висновок про інтеграцію (повернення до ментальної карти на дошці).

Навчання починається з пізнання, пізнання – зі здивування. Іноді примітивне здивування породжує геніальне відкриття. Невипадково доречна мудра істина: «всегеніальне – просте». Ваша яскрава панорама Ольвії підкреслює цю істину. Для того, щоб осягнути зміст інтегрованої особистісно-орієнтованої технології «Світ, в якому я живу» професора Світлани Якименко, зрозуміти теоретико-методологічні основи навчальної роботи з дітьми покоління «зет», «альфа», необхідно розвивати свою внутрішню сутність, пророщувати ту індивідуальну «зернину», яку має кожен із нас.

Сьогодні ми разом переконалися в ефективності інтегрованої особистісно-орієнтованої технології; довели, що всі ми – компетентні особистості з неабияким потенціалом. Разом з тим, нам вдалося створити атмосферу нетворкінгу, засновану на творчому спілкуванні. І ми впевнені, що після сьогоднішнього нетворкінгу ваш список контактів Вайбера чи іншого месенджера поповниться хоча б одним номером.

Він буде свідчити про те, що інтеграція об'єднала сьогодні в одне ціле багатогранних особистостей!

АКВАРІУМ БАЖАНЬ.

Людина мріє повернутися туди, де їй цікаво, де вона може дізнатися про щось нове, де вона продовжить мріяти. Завжди дивіться вперед з надією, назад – з вдячністю, вгору – з вірою, по сторонах – з любов'ю.

СЦЕНАРІЙ ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ
Сфера життєдіяльності: «Людина і суспільство»
Наскрізний модуль: «У світі добрих справ»
Тема дня: «Я зичу вам добра»

Очікуваний результат:

Мовно-літературна галузь

- вміє диференціювати дзвінки та глухі приголосні;
- поглиблює знання про дзвінки та глухі приголосні;
- розвиває фонематичний слух;
- виховує доброту;
- тлумачить поняття «казка»;
- розрізняє народні і літературні казки;
- виділяє в тексті дійових осіб, дає їм характеристику;
- уміє театралізувати й створювати інсценізацію;
- уміє заповнювати лепбук.

Інформатична галузь

- називає складові комп'ютера та їх призначення;
- розрізняє пристрої, що використовуються для обчислення, опрацювання текстів, зображень, передавання повідомлень;
- дотримується правил поведінки і БЖ під час роботи за комп'ютером;
- уміє увімкнути та вимкнути комп'ютер та інші пристрої;
- знаходить необхідну інформацію в тексті та у виділеній частині тексту;
- використовує мишку та інші маніпулятори для вибору та переміщення об'єктів.

Природнича галузь

- пояснює взаємозв'язки між об'єктами та явищами живої і неживої природи, причини сезонних змін у природі;
- характеризує властивості повітря;
- проводить (самостійно або в групі) прості спостереження (досліди);
- характеризує осінні явища в неживій та живій природі;
- критично оцінює та узагальнює інформацію природничого змісту, усвідомлює її значення у своєму житті;
- усвідомлює причини виникнення вітру.

Математична галузь

- володіє навичками додавання і віднімання з переходом через розряд у межах 20;
- знає про існування задач, на запитаннях яких не можна відповісти, виконавши одну арифметичну дію;
- уміє складати (за допомогою вчителя) короткий запис, розв'язування та відповідь до задачі;

– обґрунтовує вибір арифметичних дій при розв’язуванні складених задач та оформлює записи.

Матеріали та обладнання: капсула часу, циліндр і мантия Г.К. Андерсена, парасолька Оле Лукойє, картки із завданнями, відеозапис мультфільма «Дюймовочка», аудіозапис «Казкова музика», лепбук, ляльковий театр, іграшкова мишка, комп’ютерна мишка, фен, аркуш паперу, сухе листя, камінець, набір мішечків із зерном, імпровізована комора мишки.

ЗМІСТ ЗАНЯТЬ ПРОТЯГОМ ДНЯ

Створення емоційного фону заняття. Ранкове рандеву (15–20 хв.).

1. Привітання. Галерея творчих портретів.

Вчитель (у ролі Добродії): Доброго ранку, мої любителі казок! Я господарка галереї творчих портретів – Добродія.

«Казка – це золоте намисто, яке впало на морське дно», – говорить народна мудрість. Гортаючи сторінки улюблених казок, ми розуміємо, що вони наші великі вчителі, які, розважаючи, виховують.

Література – невичерпне джерело досвіду, духовних багатств, неповторних і незабутніх вражень. І навіть з плином неблаганного часу не міліє літературна криниця, не перестає дивувати й навчати. Багато літературних творів мають вдячного читача серед людей різного віку продовжують бути цікавими в усі віки. Саме до таких творів належать і мої казки. Я складав їх для дітей і для дорослих.

Групове заняття

Вчитель (у ролі Добродії):

Капсула часу

Добродія говорить дітям, що сьогодні вони відкриють капсулу часу.

Показує гостям капсулу часу, говорить про те, що на дні приховано ім’я письменника з іншої епохи (на дні написано ім’я Г.К.Андерсен) і пропонує гостям наповнити капсулу його творами.

3. Щоденні новини. Біографія письменника

До галереї входить Г.К. Андерсен і розповідає свою біографію.

Життя моє – справжня казка, багата на події, прекрасна! Якби тої пори, коли я бідною, безпорадною дитиною пустився білим світом, мене зустріла на шляху могутня фея й сказала: «Обери собі мету й напрям, а я буду тебе направляти й захищати», – і тоді б моє життя не склалося б краще, щасливіше, розумніше.

Народився 2 квітня 1805 року в місці Оденсе в родині бідного шевця й прачки. Мій батько знався на грамоті, любив читати й привчав до читання мене. З дитинства я обожнював народні казки, а коли переказував їх, намагався додати щось своє оригінальне. Я був мрійливим, добродушним, спостережливим і розважливим хлопчиком. Гарно співав і захоплювався театром. Вечорами, граючись свій власний ляльковий театр, мріяв стати професійним актором. Тому з 14 років я полишив домівку й подався до Копенгагена.

Це був період напівголодного існування, особистих невдач і перших життєвих розчарувань. Проте завдяки хорошим людям, які побачили в мені непересічні здібності, я вступив до гімназії, де мені, 16-річному юнакові, довелося навчатися із значно молодшими дітьми. Я був старанним учнем і вже тоді робив свої перші поетичні спроби, за що переслідував мене директор. Потім завдяки допомозі друзів я став студентом університету в Копенгагені, де почав серйозно займатися літературою, писав нариси, оповідання, романи, вірші, п'єси, багато подорожував.

Вправа 4: Обмін інформацією. Калейдоскоп казок Андерсена.

Та справжнє визнання принесли мені перші казки: «Кресало», «Принцеса на горошині», «Русалонька», «Гидке качення». А з 1835 року я почав щороку видавати по збірці казок до Нового року та Різдва як подарунок дітям на ялинку. Усі мої казки близькі до реальності, адже немає казок, кращих від тих, які створює саме життя. Найкращим подарунком для мене стало визнання на батьківщині – в рідній Данії.

(Під час цього заняття діти називають казки, які вони знали з дитинства. І говорять про добрі вчинки їх головних героїв).

ІНТЕГРОВАНІЙ БЛОК ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ

Мовно-літературна галузь (Чути шарудіння й чийсь кроки. З'являється Оле-Лу-койє.)

Оле-Лукойє. Вітаю вас, друзі! Моє шанування, дорогий казкарю. Ви пізнаєте мене?

Андерсен. Звісно ж! Ти Оле-Лукойє, мій друг і помічник. Як я радий бачити тебе!

Оле-Лукойє. Навзаєм! Я прийшов сюди не сам, а, як завжди, з казкою – вашою казкою, Андерсене. Як ви писали в історії про мене: «Ніхто в світі не знає стільки казок, скільки знає їх Оле-Лукойє». Це справедливі слова, й тому зараз я запрошую всіх у чарівну подорож казковим світом Ганса Крістіана Андерсена. Готові? Ось моя чарівна парасолька... І сьогодні ви познайомитеся з однією з таких казок – це Дюймовочка.



((Оле-Лукойє крутить свою парасольку під «Казкову музику».)

На екрані з'являється уривок з мультика «Дюймо-вочка»).

Проблемне питання: У чому проявилось добро жінки, яка посадила зернятко?

1.1. Хвилинка чистопису.

К Ка З Казка

Завдання: скласти речення за малюнками, використовуючи слово «казка».

1.2. Словниковий калейдоскоп. Слова спокійно жили в книжці, яку вдалось пробратись мишці. Вона початки відкусила, У себе в нірці схоронила.

_орішок, _інка, _аба, _ак, _ук, _ишка, крі_, _астівка, _рузі.

Учитель пояснює дітям, що їм потрібно вставити за-мість пропусків букви, які позначають двінкі та глухі приголосні звуки. Ці слова діти зустрічатимуть під час роботи над текстом казки Г. К. Андерсена.

(Горішок, жінка, жаба, рак, жук, мишка, кріт, ластівка, друзі)

1.3. Метод «Передбачення на основі запропонованих слів». Діти об'єднуються в групи і складають свою казку на основі запропонованих вище слів, які вони відтворили у «Словниковому калейдоскопі».

Добродія (вчитель): сьогодні протягом дня ми будемо поступово дізнаватися, чи справдилися ваші передбачення.

(Оле-Лукойє крутить свою парасольку під «Казкову музику».)

1.4. Мозковий штурм

– Що таке жанр?

– Які жанри усної народної творчості ви знаєте?

– Що таке казка? Які бувають казки? Прогнозовані відповіді дітей:

Бабусі розповідають казки.

Казка буває авторською та народною. Казка має початок і кінець.

У казці завжди добро перемагає зло. Тварини часто бувають казковими героями.

1.5. Асоціативний куш

бабуся ↔ добро

початок ↔ зло

кінець ↔ казка ↔ народ

тварини герої

(Оле-Лукойє крутить свою парасольку під «Казкову музику».)

2. Природнича галузь

Читання уривку з казки «Дюймовочка».

Вона сплела собі ліжечко з травинок і повісила його під листям лопуха, щоб дощик не замочив її. Вона їла солодкий квітковий пилок і пила росу, яку щоранку знаходила на листі. Так минули літо. Наступила осінь. Всі пташки, що так добре співали для неї, відлетіли, з дерев осипалось листя, квіти пов'яли; великий лист лопуха, під яким вона жила, скрутився, і від нього нічого не лишило-ся, крім пожовклої, сухої стеблинки.

– Закінчилось літо, наступила холодна осінь.



1. Гра «Я – спостерігач»

Формування вміння спостерігати, порівнювати, робити узагальнення.



Кожній групі роздають малюнок (ілюстрації до казки «Дюймовочка» на осінню тематику), розглядаючи які діти повинні відшукати якнайбільше ознак осені.

– Наближалась зима, дув холодний, пронизливий вітер, температура повітря знижувалась, дощ переходив у сніг (на екрані фрагмент з мультфільму «Дюймовочка»).

(Оле-Лукойє крутить свою парасольку під «Казкову музику».)

Добродія (вчитель):

– Що таке вітер? Як він утворюється? на ці питання ми спробуємо відповісти провівши гру «Веселі чоловічки».

2. Гра із використанням методу ТРВЗ «Веселі чоловічки».

(обігравання ситуації утворення вітру) Запрошуються учасники гри. Обирається ведучий.

Вчитель пояснює дітям, що під час нагрівання повітря розширюється, а під час охолодження стискається.

Коли ведучий показує картинку з сонечком, то діти вільно гуляють по аудиторії, займаючи весь простір, коли ведучий показує картку зі сніжинкою – діти гуртуються взявшись за руки щільно один біля одного.

– Що ви відчували, коли пересувалися по аудиторії? (Вітер).

Висновок: Холодне повітря стискається, тепле – розширюється, унаслідок чого утворюється рух повітря – вітер.

А як ще ми можемо з вами утворити вітер? (за допомогою роту, підняти руку вгору і різко її опустити, швидко пройти по класу, відчинити двері і вікно одночасно).

3. Дослід з феном.

– А ще принцип дії вітру покладено в роботу механізмів побутових приладів, що використовуються вдома. В яких побутових приладах використовується механізм, що нагадує вітер? (фена, пілососа, вентилятора, кондиціонера).

За допомогою фена проводиться дослід з метою виявлення залежності ваги предмета і сили вітру. Які речі вітер здує в першу чергу: сухий листок, папірець, іграшку чи цеглину?

Демонстрування напрямку вітру (вітер може дути в різних напрямках і з різною силою).

4. Інформаційна хвилинка. Робота в парах.

Восени змінюється і життя тварин. Одні тварин заготовляють собі запаси їжі на зиму, інші впадають у сплячку: борсук, їжак, кажан, жаба, гадюка, деякі риби. Восени завмирає життя комах. З настанням перших холодів гине більшість комах. Деякі ж залазять у щілини дерев, огорож, будинків і там зимують. По-різному пристосувалися до несприятливих умов і птахи. Більшість із них відлітають у вирій, інші залишаються. Перелітні птахи – птахи, які відлітають на зиму у вирій: ластівки, зозулі, дрозди, шпаки, зяблики, лелеки, журавлі, перепели, жайворонки польові, гуси, лебеді, качки та ін.

Завдання: відшукати у фрагменті казки «Дюймовочка» зміни в житті тварин (уринок з текстом надруковано на картках на кожній парті).

5. Гра «Ноїв ковчег» (Джозеф Корнелл).

Для гри діти отримують парні картки з зображенням різних тварин (дві картки з кротом, дві – з мишею, дві – жабою, дві – з жуком і т. д.). Кожна дитина отримує по картці і нікому не говорить про те, хто на ній зображений. Під час гри кожна з них буде не тільки зображувати того, хто у неї на картинці, але і шукати собі пару. По сигналу кожна дитина починає здійснювати характерні для своєї тварини рухи, видавати відповідні звуки і вишукувати в утвореному галасі ту тварину, яка рухається і «розмовляє» так само, як вона. Після того як всі знайдуть свої пари, учні влаштовують парад тварин: нехай кожна пара по черзі зобразить свою тварину. Вчитель обов'язково коментує виступи всіх пар, відзначаючи особливості забарвлення, красу і неповторність кожної з зображуваних тварин.

Звучить уривок з казки «Дюймовочка». Дюймовочка дуже мерзла, бо її платтячко зовсім порвалось. Вона сама була така ніжна і маленька, бідна Дюй-мовочка, вона могла замерзнути на смерть! Почав падати сніг, і кожна сніжинка для Дюймовочки була наче ціла лопата снігу для нас; адже ми великі, а вона була лише в один дюйм заввишки. Дівчина загорнулася у сухий листочок, але ж він не грів, і вона тремтіла від холоду.

(Оле-Лукойє крутить свою парасольку під «Казкову музику».)

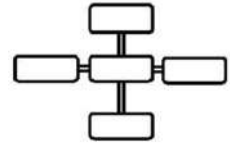
Інформатична галузь.

Робота над загадкою.

– Діти, а де живуть мишки? (У полі, у будинках) (Демонстрація іграшкових мишок.)

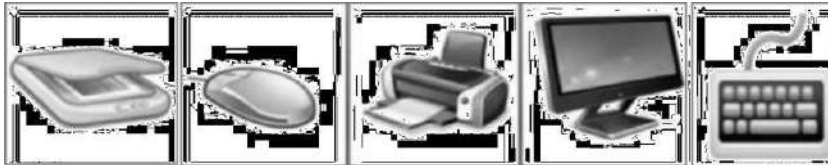
Скромний сірий колобок Довгий, тонкий проводок Зверху на коробці Дві великі кнопки. В тебе є хороша книжка, А в комп'ютера є ... (мишка).

Отже, у комп'ютера також є мишка, тільки інша, ось така (показати комп'ютерну мишку) – це мишка-подруга, мишка-помічниця.



Назвіть, будь ласка, які ще пристороїдрузі є у комп'ютера (роздати картки).

Картка 1.



Картка 2.

Розташуйте ці зображення пристроїв введення в першу колонку, а пристроїв виведення – в другу колонку.

2. Робота з казкою.

Як Мишка посварилася з Монітором

Друзі часто сваряться, дружби без сварок не буває.

Зате як приємно потім помиритися.

Одного разу, Мишка образилася на Монітор. Учому річ? Її, бачте, зазидки взяли, що всі, хто сідає до комп'ютера, усю увагу звертають на Монітор.

– Я що служниця – обурилася Мишка. Тільки й того, що «клікають» по мені, навіть не глянувши, змушують «ловити» та «ганятися» за текстом. От, значить, як?

При першій же нагоді подалася Мишка в мандри дру-зів інших шукати. Одне вона пам'ятала чітко: майбутній друг обов'язково мусить мати зв'язок з електрикою. До кого тільки Мишка не набивалася в друзі: і до електрочайника і до мікрохвильовки. Нарешті добралася до телевізора та телефона, а ті просто байдуже відмахнулися від Мишки, вона їм була зовсім ні до чого.

Монітор дуже сумував без подруги, бо ніхто не підходив і не вмикав комп'ютер, без Мишки не було сенсу це робити. Побачивши це Мишка зрозуміла, що тільки вдвох вони можуть бути корисними. І якщо люди дивляться тільки на Монітор, то це заслуга Мишки, а отже, її добра справа.

– Отже, усі пристрої комп'ютера дуже важливі.

– Що мала на увазі мишка, коли говорила про те, що її змушують «ловити» та «ганятися» за текстом? («ловити» (виділяти) та «ганятися» (переключати та копіювати).

– Скільки клавіш у мишки? Як вони називаються? Підпишіть.

– Колесом, що посередині ми гортаємо, лівою «лапкою» мишки виділяємо, «правою» – копіюємо.

– Якою клавішею мишки ми користуємося частіше?

– Розфарбуйте «головну» – ліву клавiшу мишки червоним кольором. Саме цією клавiшею мишки ми, зазвичай, будемо користуватись:

Завдання.

(робота з роздатковим матеріалом «Комп'ютерна миша»)



(Оле-Лукойє крутить свою парасольку під «Казкову музику».)

4. Математична галузь.

Прийом. Усний рахунок з коментуванням та роботою на комп'ютері.

Діти усно обчислюють приклади та повинні мишкою перетягнути зернятко (файл) до відповідного мішка-папки.

Гра «Дешифрувальник»									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
А	Г	Є	І	Л	О	С	Ф	Ц	Ь
Б	Д	Ж	Й	М	П	Т	Х	Ш	Ю
В	Е	З	К	Н	Р	У	Ц	Щ	Я

– Спробуємо допомогти добрій Мишці порахувати запаси Крота. Тільки, от біда, деякі зернятка випали з мішечків. Допоможіть, будь ласка, дізнатися, з яких саме мішечків вони випали (на екрані приклади малюнків):

– Мішки з цифрами 7, 8, 9.

Та розсипані зернятка, на яких

прикладі: 18-9; 15-7; 3+5; 12-3; 14-7; 16-8; 12-5; 16-7.

Інтерактивний метод «Дешифрування».

Вчитель: Дякує нам Мишка та Кріт за нашу доброту, але він просить нас розібратися ще з одним завданням. Яким? Ми самі зараз спробуємо з Вами відгадати.

312194 (Слово-ключ «задачі»)

Робота над простими задачами. Прийом «Жива задача». Практична та творча робота з мішечками. Дітям потрібно порахувати кількість зернинок та горошинок у різних мішечках та скласти умову задачі. Також можна використати прийом поділу на групи (умова, розв'язання, відповідь).

1 група: Кріт зібрав – 7 зернинок та 8 горошинок. Скільки всього запасів зібрав кріт?

2 група: Задача повинна розв'язуватися дією віднімання.

– Яке запитання буде у новій задачі? Прогнозовані відповіді учнів:

– На скільки більше горошинок зібрав кріт, ніж зернинок? Чи:

– На скільки менше зернинок, ніж горошинок).

Прийом «Жива задача» ЗАДАЧА

Умова

Запитання

Розв'язання

Відповідь

(Учні з картками в руках, на яких записані складові задачі, шикуються по порядку)

Вчитель:

– Які задачі ми зараз розв'язували з Вами? (прості).

– З яких компонентів вони складалися? (на лепбучі відтворюються компоненти задачі)

4. Вправа-гра «Морський бій».

Вчитель: Зараз ми познайомимося із іншим видом задач.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	І	А	Б	В	Г	Д	В	Ж	З	Й
Б	Ї	Й	К	Л	М	Н	О	П	С	И
В	С	Т	У	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Щ	Ь
Г	Ю	Я	Й	Ц	У	К	Е	Н	Г	Ш
Д	Щ	З	Х	Ї	Р	Ф	І	В	А	А
Е	П	Р	О	Л	Д	Ж	Є	Я	Ч	С
Є	М	А	И	Т	Ь	Б	Ю	Й	Ц	У
Ж	К	Е	Н	Г	Ш	Щ	З	Х	И	Ї
З	Ф	І	В	А	Н	П	Р	О	Л	Д
И	Є	Я	Ч	С	М	И	Т	Ь	Б	Ю

В-1 Б-3 Б-4 А-1 А-6 Ж-2 З-5 (складені)

Вчитель: отже, сьогодні ми ознайомлюємося та вчимося розв'язувати складені задачі.

– Давайте пригадаємо, кому збирався допомогти зимувати Кріт у нашій казці? (Дюймовочці).

– Чи добра риса???

– Складемо задачу за таким коротким записом:

Було – 7 кг, 8 кг

Віддав – 9 кг

Залишилося – ?

Робота над задачею: аналітико-синтетичний розбір за запитаннями.

Проблемне запитання щодо розв'язання задачі: Як із простих задач утворити складену?

(Оле-Лукойє крутить свою парасольку під «Казкову музику».)

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЗА АВТОРСЬКОЮ ІНТЕГРОВАНОЮ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЮ ТЕХНОЛОГІЄЮ

професора Якименко С.І.

2 клас

Сфера життє-діяльності	Суб-сфера	Мета (с.ж.)	Додатковий комплекс програм			
			Міфологія	Право/проф-орієнтац.	Логіка/філософія	Батьківщино-знавство (історія)
Людина і Всесвіт	Поняття про Всесвіт	Розширити знання дітей про Всесвіт, Сонячну систему, з'ясувати місце Землі в Сонячній системі, Сонце; визначити залежність всього у Сонячній системі. Формувати уявлення про методи наукових досліджень Всесвіту.	Легенда про Дедала і Ікара	Астроном – хто це?		Історія дослідження космосу (Посібник) М.Коперник, Г.Галілей
	Сонячна система				Поміркуй чи є життя на планетах Сонячної системи	Народні прикмети, які стосуються зірок, місяця.
	Земля в Сонячній системі			Космонавт – дослідник космосу		
	Сонце-зірка		Легенда про Геліоса та Фаетона (грец. Міфолог.) Сварог – бог сонця (слов'янська міфологія) (с.20 Посібник)		Логічна тематична павутинка Тема: Сонце	Народні прикмети, які стосуються Сонця
	Чому відбувається зміна пір року		Деметра і її дочка Персефона (грец.міфол.)		Зміна пір року Причина- наслідок	
Мета блоку		І Гуманітарний блок предметів				
		Література	Укр.мова	Мовн. творч.	Рос.мова	Англ.мов

Вчити дітей міркувати над заданими питаннями, доводити свою думку. Розвивати уміння сприймати і творчо відтворювати прочитане (тексти різних жанрів), уміння виділяти головну думку твору, уміння пояснювати значення слів, висловлювань. Удосконалювати навички читання.	Жив собі зіздар (казка) Р.Кошурникова (с.22-23 Твоя планета Земля. (книга про природу).К., 1998)	Вимова і правопис префікса З – (с-) (с.156 Впр.370 Рідна мова. Білецька М.А. Ващуленко М.С. К., 1997)		Словарные слова: космонавт, ракета (с.21 Посібник) Легенда о Дедале и Икаре (с.286-288 Рус.яз.)	
	Родина великих планет. В.Уткін (с.26-29) (Твоя планета Земля.К., 1998) Чи можна гуляти по Сонцю? за Р.Кошурниковою (с.17-21. Твоя планета Земля. К., 1998)	Вимова і правопис префікса (з -) (с -). Префікс зі -	Фантастичні пригоди (усна розпов., творча роб.)		Словник: Сонце, зірка, небо Буква о у відкр. і закр. складі
	Земле, скажи нам свою планету! за Р. Кошурниковою (с.31-32. Твоя планета Земля)	Апостроф після префікса			
	Зірка, що світить удень Т.Кінько (с.17-20. Твоя планета Земля. Київ., 1998)	Перенос слів з апострофом	Творча робота. Щоб було б, якби сонце зникло?		Буквосполучення ou [ou] [au] Вирази виду: “Сьогодні і сонячна погода. А вчора?”
	Лісовою стежкою О.Донченко (с.39-42) Жовкне листя О.Копиленко (с.47-48) Читанка. Скрипченко Н.Ф. Савченко О.Я. К., 1997.	Суфікс (його роль в слові)		Синяя иголочка. В.Бочарников (с.18-19 Посібн.) Словарн.роб.: Восток, місяць, горизонт (с.19 Посібн.)	

Мета блоку	II Природничо-математичний блок предметів		
	Математика	Хімія/фізика	Природозн.
Розвивати у дітей здатність до самоаналізу і самоконтролю. Привчати до навчальної ініціативи: вчити ставити пізнавальні питання, пізнавальну мету; вчити користуватися схемами, довідниками та наочними посібниками.	Задачі на зменшення і збільшення на кілька одиниць (с.21 Посібник) домалюй, повтори малюнок.	Міф про Дедала і та його сина Ікара, або до чого призводить неслухняність і низька t плавлення свічки. С. 219-220 Таємниці довкілля. А.Шапіро.К., 1996.	
	Таблиця ділення на 2 Гра: відгадай цифру (с.21 Посібн.) – Розвиток уваги	Розташування планет Сонячної системи. Дослід 2. с.21 (Посібн.) Від чого залежить швидкість обертання круг Сонця.	
	Порівняння величин і чисел. Розміри планет (с.22 Посібн.)	Інерція (оберти Землі)	
	Календар с.29 Прод.роб. на задачею Задачі №15, 16, 17 Геометр.матеріал.	Дослід 1(с.21 Посібн.) Як віддаленість від Сонця впливає на t повітря.	Сонце в житті всього живого на планеті
	Доба, годи, хвилина, секунда. (№ 322, 321)		

Мета блоку	III Еколого-економічний блок		
	Економіка	Екологія	Валеологія
Вивчити правила	Космонавтика і економіка		

засмагання, розкрити вплив сонячного світла і тепла на організм людини.	Сонце в економіці (сонячні батареї)	Сонце Добре погано (сонячна радіація...) О.Светов	Сонце і здоров'я людини. Правила засмагання «Сонце друг чи ворог».

Мета блоку	IV Художній блок			
	Образотв. мист.	Праця	Театр. діяльність	Музика і рух
Розвивати навички роботи з фарбами, знайомити з народними орнаментами. Удосконалювати вміння інсценувати; передавати настрої героїв.	Створення колективної композиції «Космічні етюди» (поняття «етюд»)			
	Малюнок на невідомій планеті.			Вийди, вийди, Сонечко. (укр.н.п.)
	Народні орнаменти і образ сонця в них (колір, значки)		Інсценування «Сонце, сонечко та соняшник» О.Іваненко	

Друга половина дня				
Робота з батьками	Вікно радості	Додатк.чит.	Спостережен.	Рухливі ігри
Спостереження з батьками за зоряним небом		Казки зоряного неба. В.Уткін С.12-14 (Твоя планета Земля (книга для читання про природу). К., 1998)		Чуваська нар.гра «Місяць чи сонце» с.90 (Детские подвижные игры. М., 1988).

	Сонячний настрій – екологія стосунків.	Казка Оскар Уайльд «Хлопчик-зірка» Гордість Гордіня Жестокосердя Милосердя	Спостереження за стосунками між дітьми в класі. Роб. над поняттями.	
Загадки про сонце. (підбери або склади)		Краса душі і краса обличчя, що краще (прод. роб. з казкою О.Уайльда)		«Сонце» с.99 (Детские подвижные игры. М.1988.)
	Любов і повага до рідних – Сонячний настрій.	«Хлопчик-зірка» «Що таке любов?» Мы нуждаемся в любви и кто-то нуждается в нашей любви.	Підсумок спостережень за погодою тижня	

3 клас

Сфера життє-діяль-ності	Субсфера	Мета	Додатковий комплекс програм			
			Міфологія	Право/проф. орієнт.	Логіка /філософія	Батьківщино-знавство
Людина і культура (сфера життєдіяльності)	Моя країна –Україна	Почати знайомство учнів з моментами історії своєї країни. Виховувати повагу і почуття гордості за минуле країни		Хто такий археолог, історик		
	Писемні пам'ятки історії України		Велес – давній Бог слов'ян		Життєлюбна філософія слов'ян в Велесовій книзі	
	З історії міст та сіл України – рідного краю		Напередодні уроку проводиться екскурсія до міста-музею Ольвія			

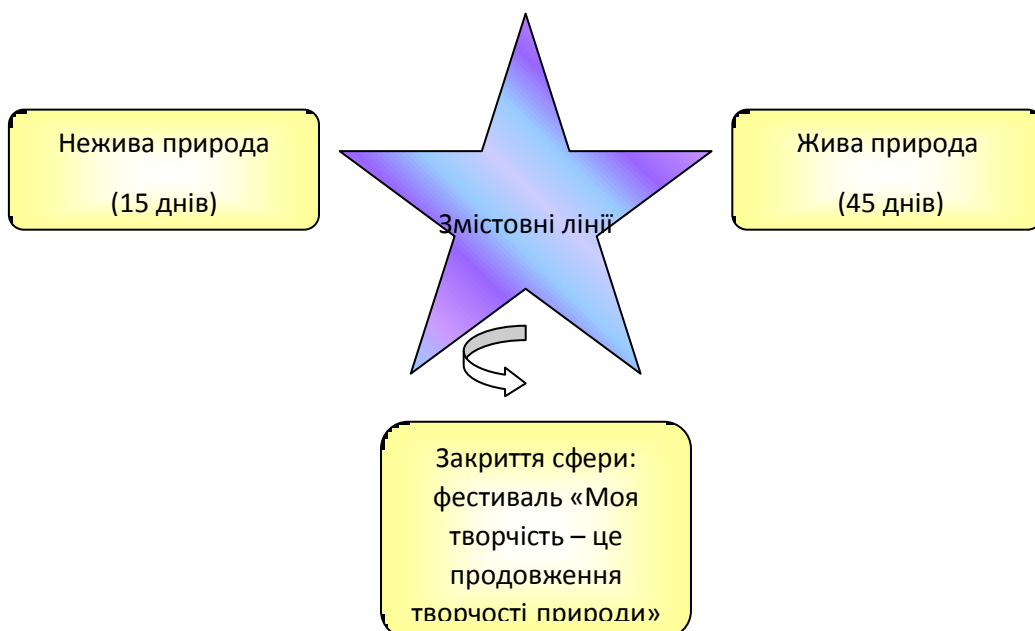
			Міфи і легенди древньої Ольвії	Права і обов’язки жителів Ольвії	Логіко-тематична павутинка з центральним словом Ольвія	Історія виникнення міста	
	Мати міст руських		Оборона Києва. Легенда в переказі О.Данилевської			Історія заснування	
	Місто- музей		Легенди міста Львова (про його заснування)			Історичні пам’ятники міста Львова	
Мета Блоку		III Еколого-економічний блок предметів					
		Економіка	Екологія		Валеологія		
Розвивати вміння орієнтуватися в економічних проблемах, приблизити їх до розуміння дитини мол. шк. віку.			Екологічні основи вірування слов’ян		Валеологічні основи вірувань слов’ян		
		Економіка давнього міста Ольвія Що необхідно для життя людини (с.32 , Зошит з економіки 1-3 кл. Н.А. Побірченко. К., 1998.)			Фізична культура в житті ольвіополітів.		
Мета Блоку	IV Художній блок				Друга половина дня		
	Образ.мист.	Праця	Театр.д.	Муз., рух.	Роб.з батьк.	Наша майстерня	Розвідка чудового і дивовижного

Продовжити роботу над розглядом і описом картин, удосконалити роботу з папером(ватинанка), з фарбою(малювання).								
	Малюнки божества навколишньої природи: Травець, Озерець, Грибець, Дощець...		Вірш Л.Дмитерка (Микол. поет) «Ольвія»		Писемні пам'ятки історії вашої родини	Продовжимо книжці життя «Книжкова лікарня».		
	Малювання на основі баченого в історико-археологічному пам'ятнику м.Ольвія			Слухання музики. Танки і пісні давніх греків	(екскурсія до Ольвії проводиться за участю батьків) Обмін враженнями(круглий стіл)		Чудове і дивовижне, що відкрив для себе (екскурсія). Повторення маршруту екскурсії в Ольвію	Спортивні ігри. Придумай гру, в яку б могли грати в Ольвії.
	Розгляд картини «Сила богатирська» (с.265 Р.Я.)	Ватинанка: «Золоті купола Києва».			Розповідь батьків та дітей, які відвідували Київ		Екскурсія (заочна) по вулицям Києва.	
				Слухання музики (української)				

Планування за сферами життєдіяльності

Сфера життєдіяльності
людини
«Людина і природа»

1 клас
(60 днів)



Перспективне планування

Змістова лінія: Нежива природа (15 днів)

Підтема: Атмосфера-гідросфера (10 днів)

- Повітря
- Як повітря входить в дім?
- Що таке вітер?
- Буран. Ураган. Торнадо.
- Вітер-помічник. Вітер-спортсмен.
- Якою буває вода? (3 стани води)
- Що може вода? (властивості)
- Вода над нами.
- Вода під нами.
- Вода в нас. Вода поруч.

Підтема: Літосфера (5 днів)

- Що таке ґрунт?
- Вода і повітря у ґрунті.
- Хто живе у ґрунті?
- Як садити і сіяти?
- Чи можна вбити землю?

Змістова лінія: Жива природа (45 днів)

Підтема: Біосфера – флора (різноманітність) (5 днів)

- Розмаїття рослин: кущі, дерева, трави.
- Кімнатні рослини.
- Що де росте? (природні угруповання)
- Що необхідно рослинам для життя?
- Квітка – плід – насіння.

Підтема: Біосфера – флора (дикі культурні рослини) (5 днів)

- Рослини в житті людини.
- Ці рослини лікують нас.
- «Шипшина та її родичі».
- «Серденько калини»

- Барвінок та ромашка.

Підтема: Біосфера – флора (в казках і легендах) (5 днів)

- Вшанування рослин. Дівчина-калина.
- «Вербові» легенди.
- Легенда про Ружу, Мальву та Півонію.
- Легенда про вишню.
- Охорона рослин. Червона книга України.

Підтема: Біосфера – фауна (різноманітність) (5 днів)

- Різноманітність тваринного світу.
- Що необхідно тваринам для життя?
- Про тих, хто літає і плаває.
- Про тих, хто повзає і ходить.
- Комахи.

Підтема: Біосфера – фауна (свійські тварини) (5 днів)

- Що дають тварини людям?
- Свійські птахи.
- Свійські звірі.
- Шовкопряд і бджола.
- Іменна книжка тварин.

Підтема: Біосфера – фауна (в казках і легендах) (5 днів)

- Живий куток у школі і вдома.
- Тварини в українських казках.
- «Яйце-райце»
- Легенди про тварин (за Р. Кіплінгом)
- «Професії» тварин.

Підтема: Біосфера – фауна (сезонні зміни в житті тварин) (5 днів)

- Пташки весну на крилах несуть.
- Перелітні і зимуючі птахи.
- Лісові таємниці (життя тварин взимку і навесні)
- Що роблять лісник і рибінспектор.
- Заповідники. Заказники.

Підтема: Біосфера – фауна (охорона тварин) (5 днів)

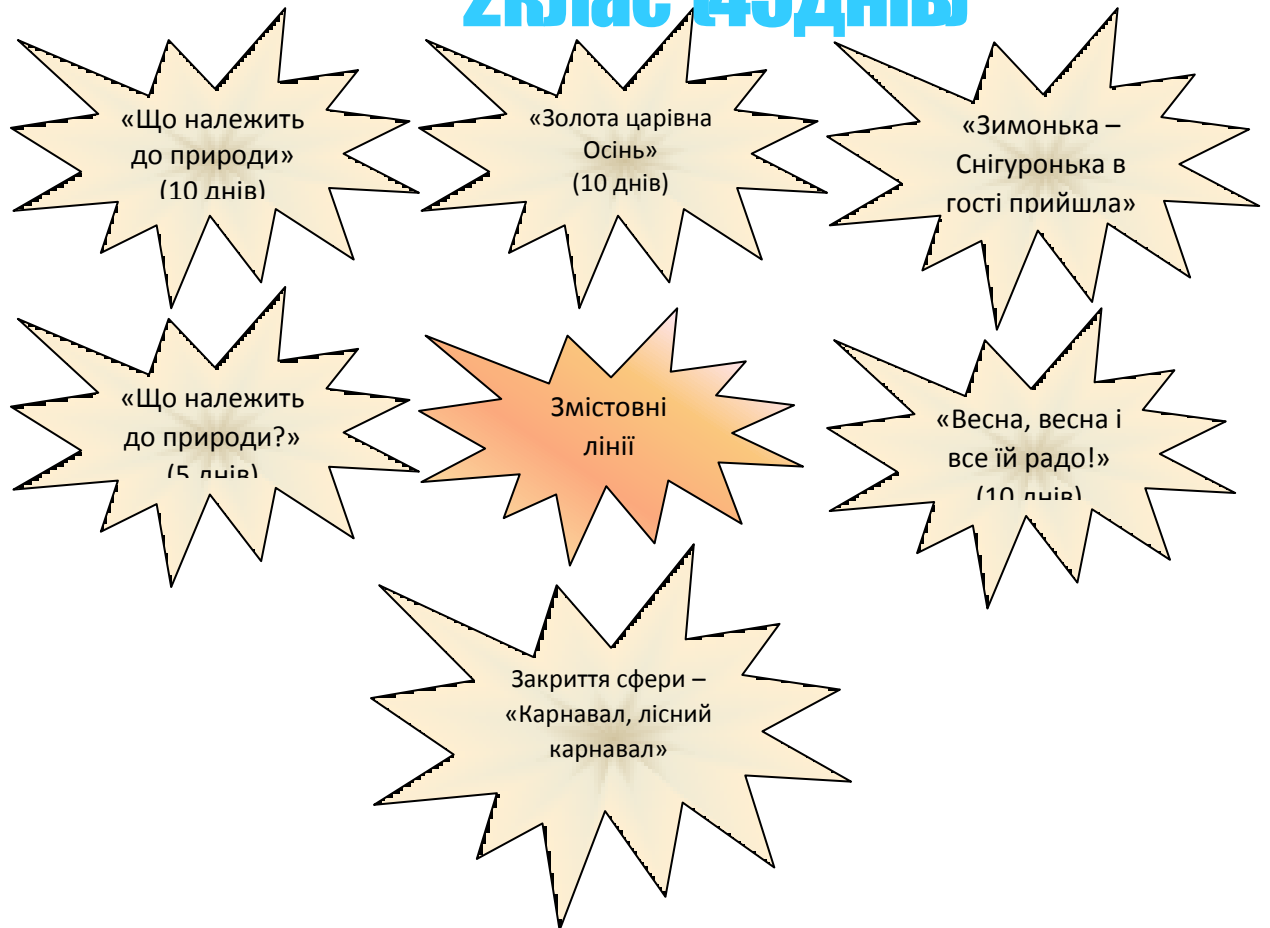
- Для чого потрібні зоопарки?
- Найбільший в Україні зоопарк.
- Як живеться тваринам у зоопарку.
- Вшанування тварин.
- Для чого охороняти тварин?

Підтема: Біосфера – фауна (естетичне значення) (5 днів)

- Червона книга України.
- Створення книги «Скарги тварин».
- Наші домашні улюбленці. Фотовернісаж.
- Рідкісні види тварин. «Їх згубила краса».

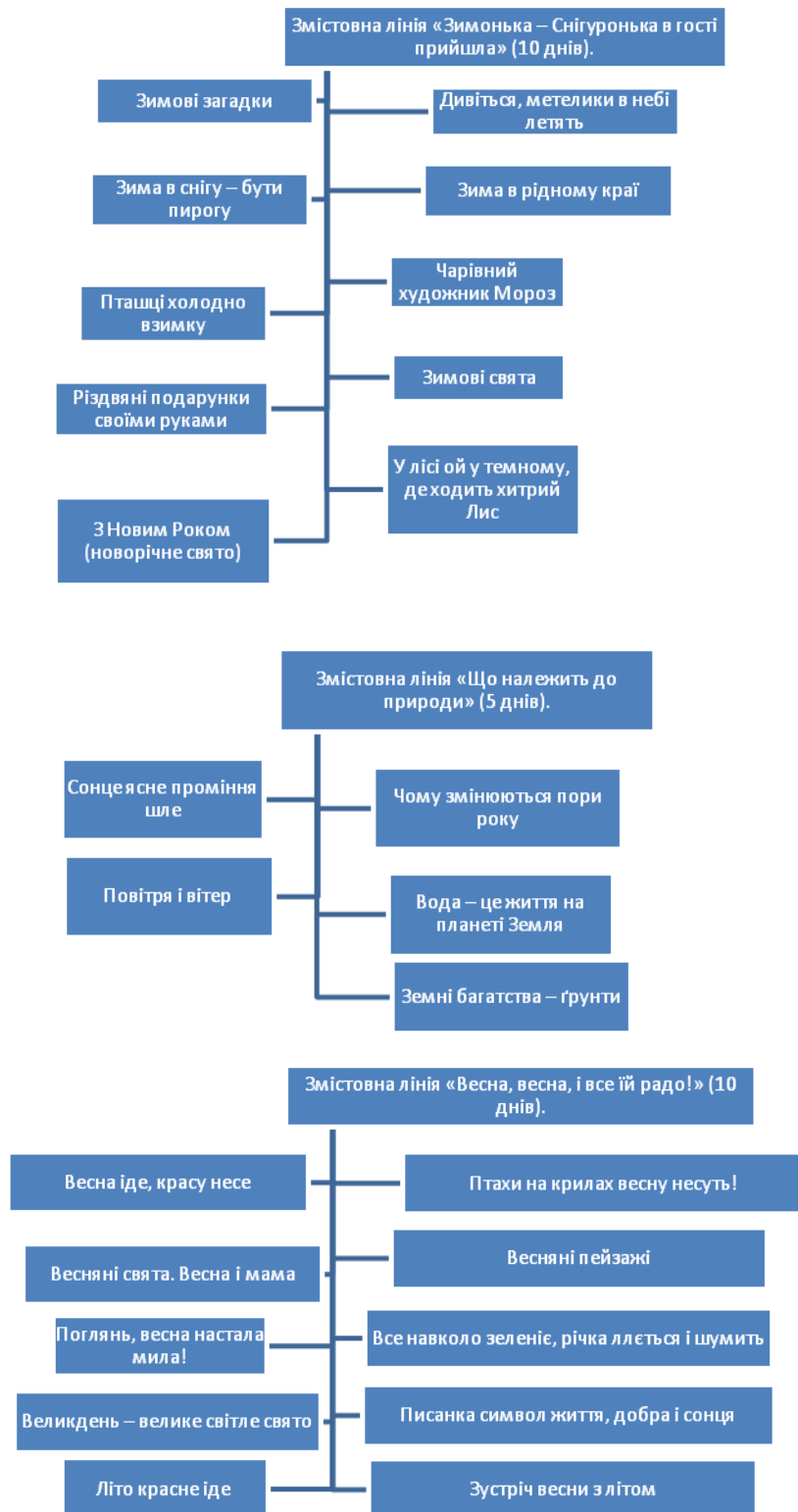
Закриття сфери: фестиваль «Моя творчість – це продовження творчості природи».

2клас (45днів)



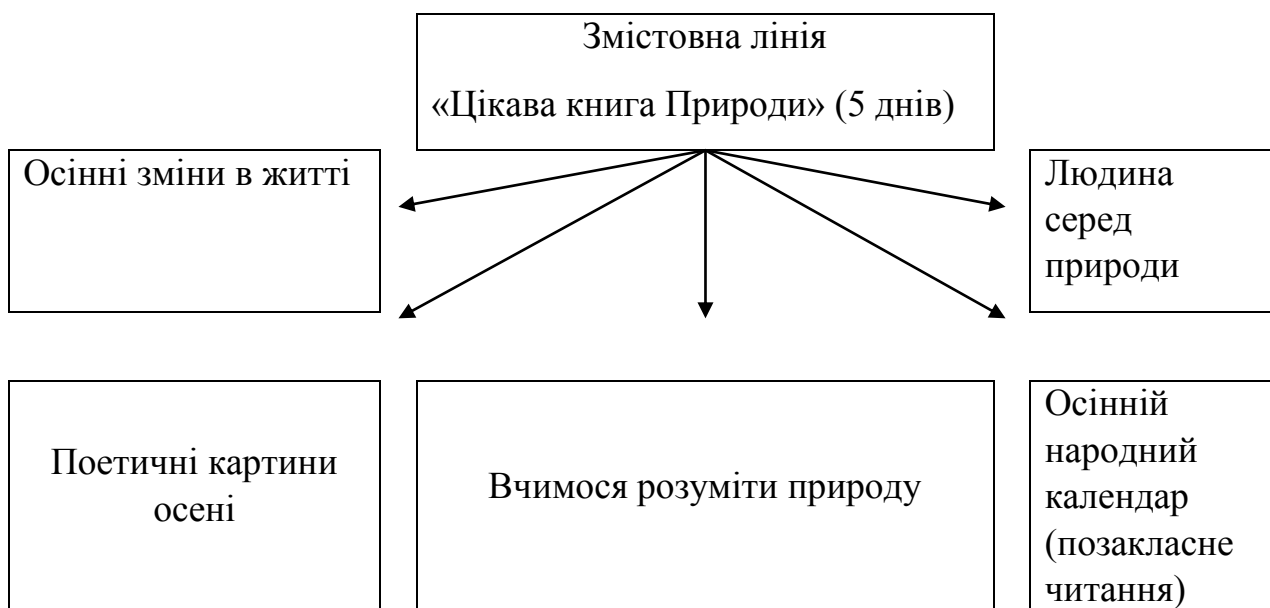
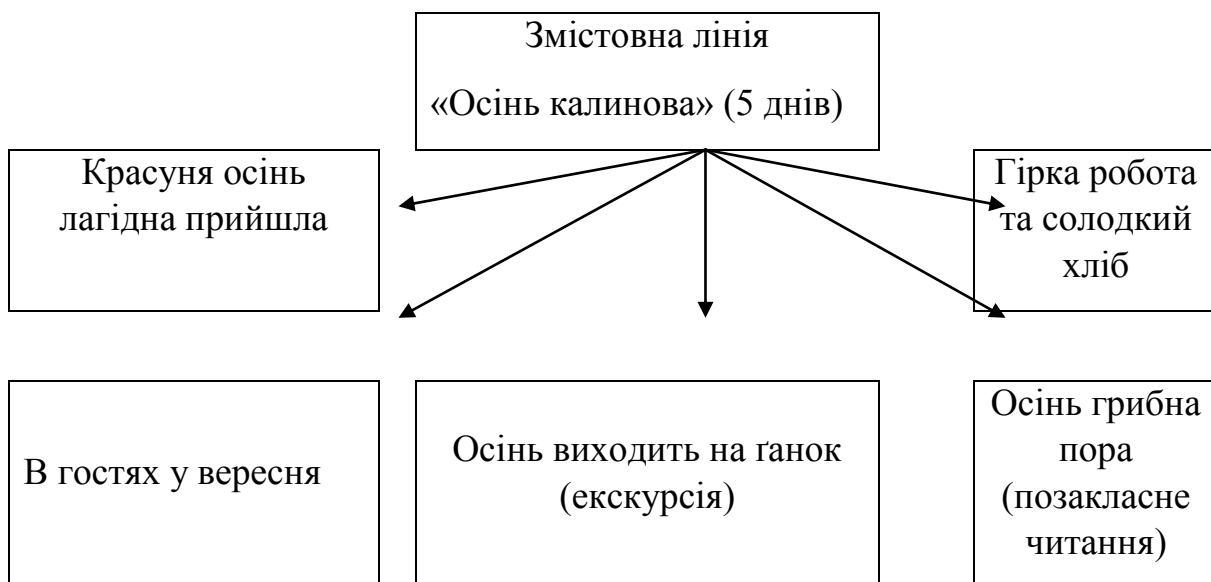
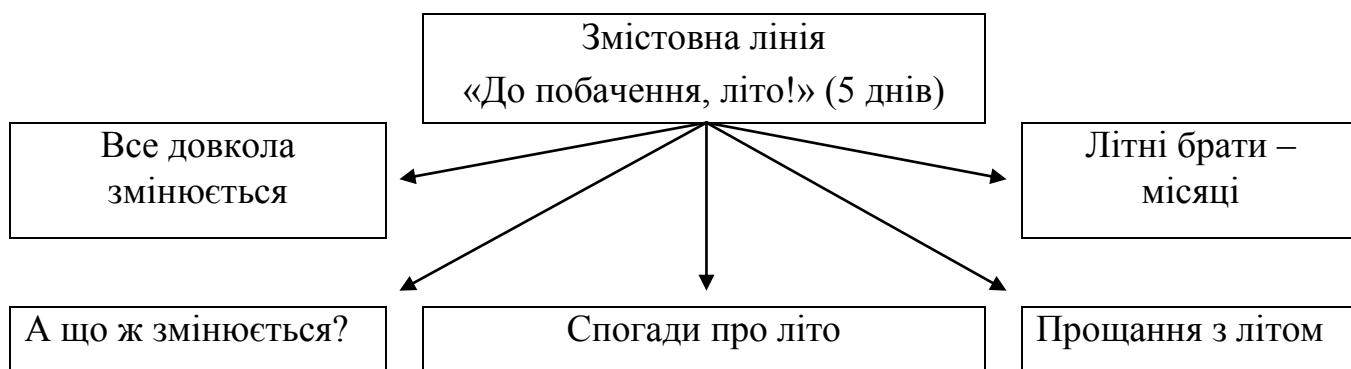
Перспективне планування

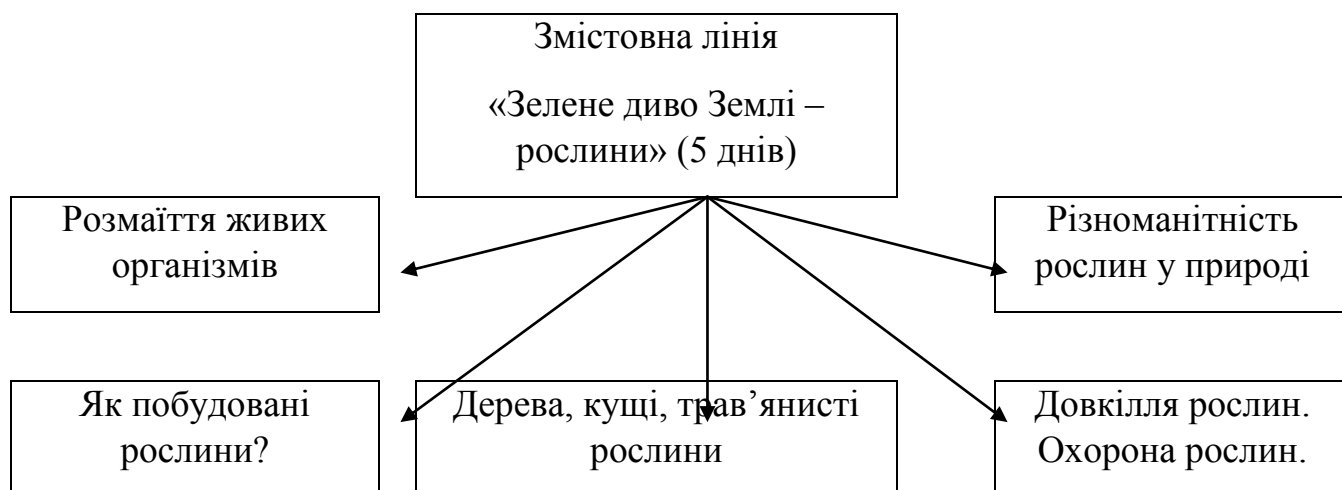
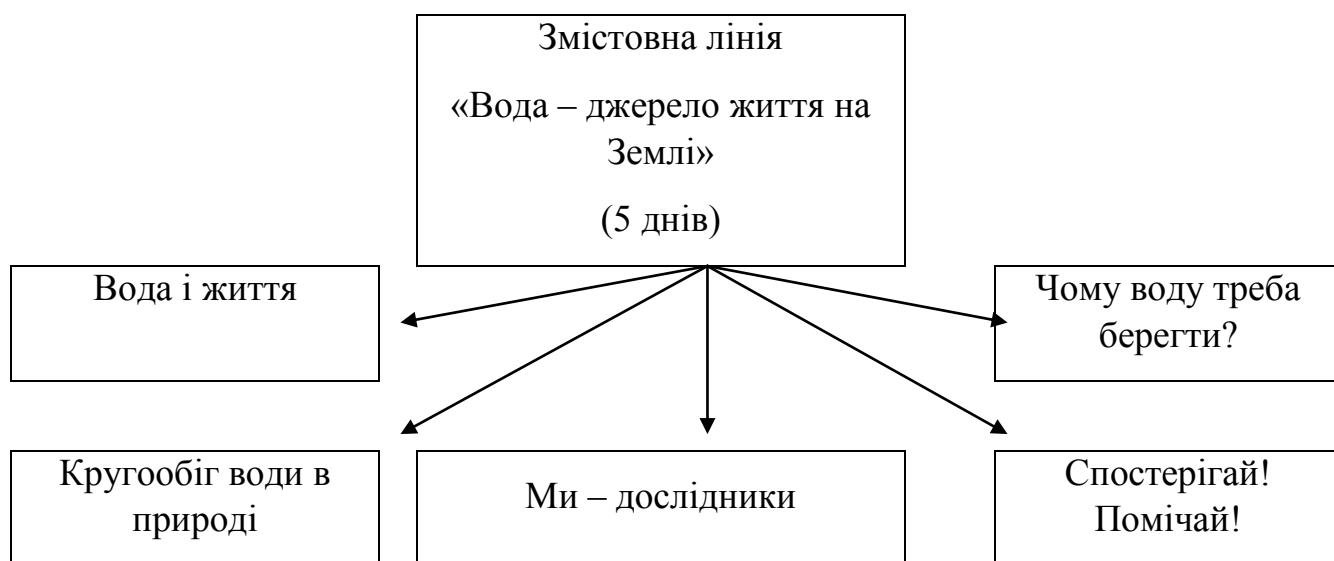
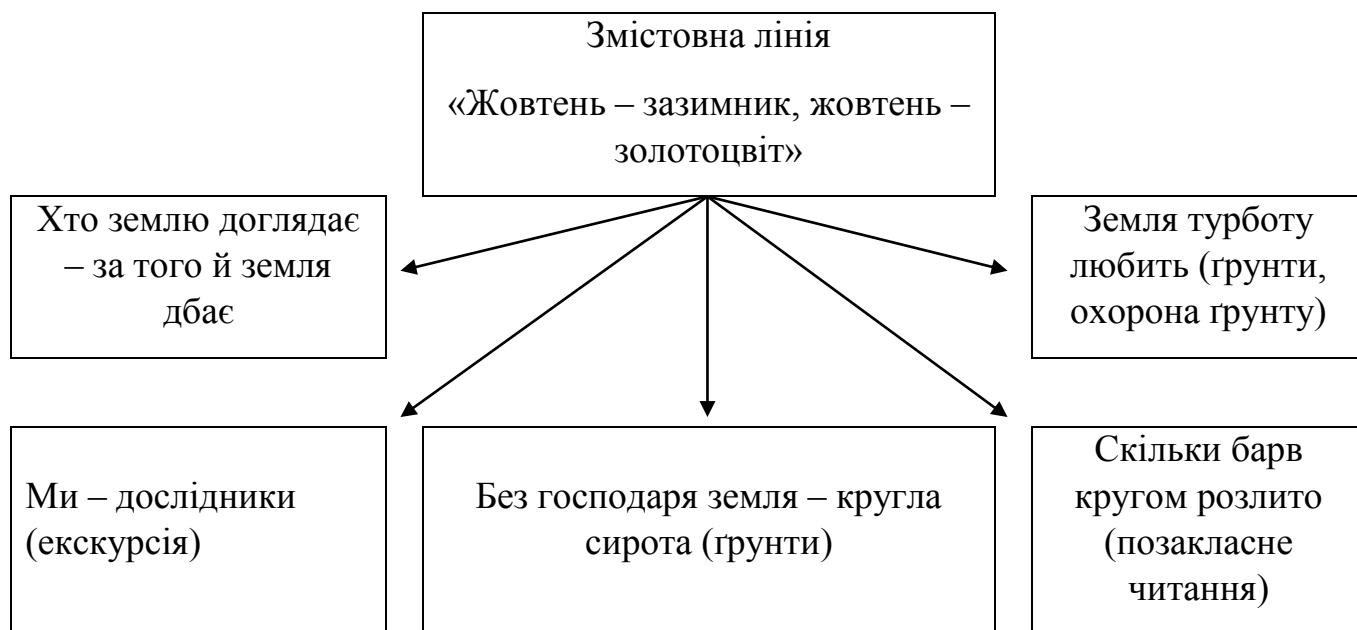


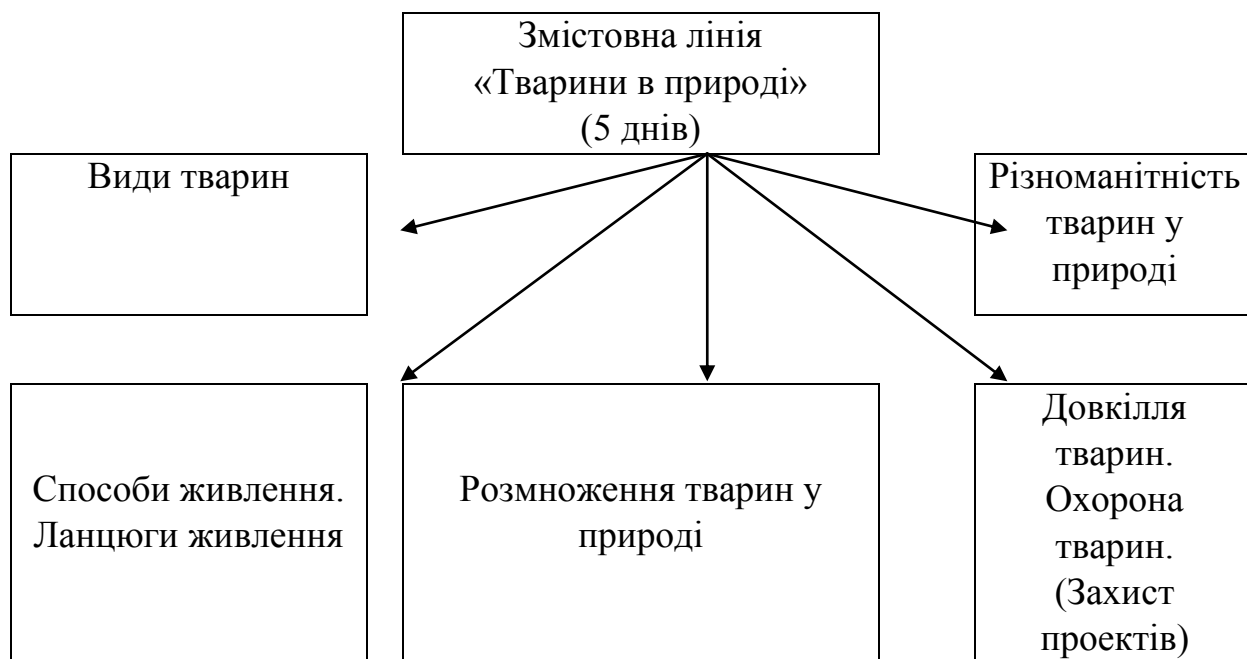


- Змістовна лінія «До побачення, літо!» (5 днів)
- Змістовна лінія «Осінь калинова» (5 днів)
- Змістовна лінія «Цікава книга природи» (5 днів)
- Змістовна лінія «Жовтень – зазимник, жовтень – золотоцвіт» (5 днів)
- Змістовна лінія «Вода – джерело життя на Землі» (5 днів)
- Змістовна лінія «Зелене диво Землі – рослини» (5 днів)
- Змістовна лінія «Тварини в природі» (5 днів)
- Змістовна лінія «Людина – частина живої природи» (9 днів)
- Змістовна лінія «Зачарувала все Зима» (9 днів)
- Змістовна лінія «Веснянки» (5 днів).

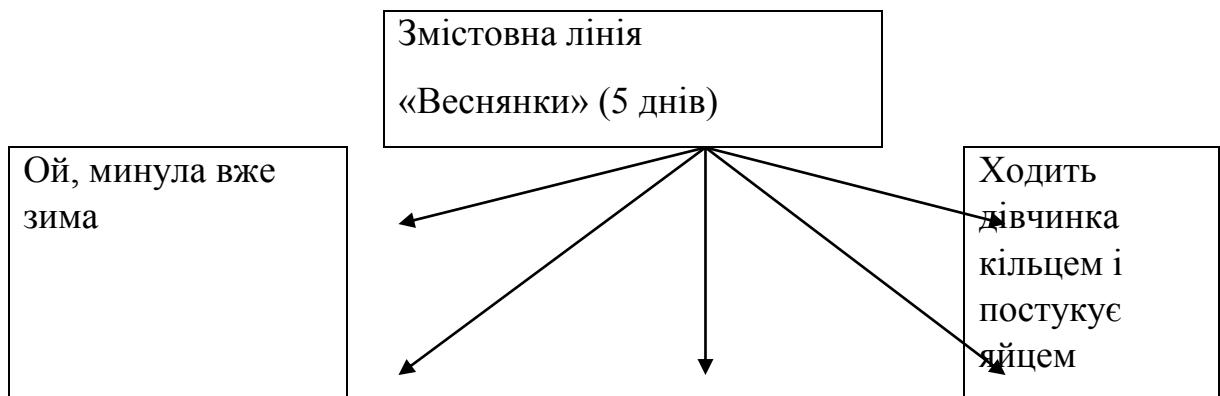
Перспективне планування





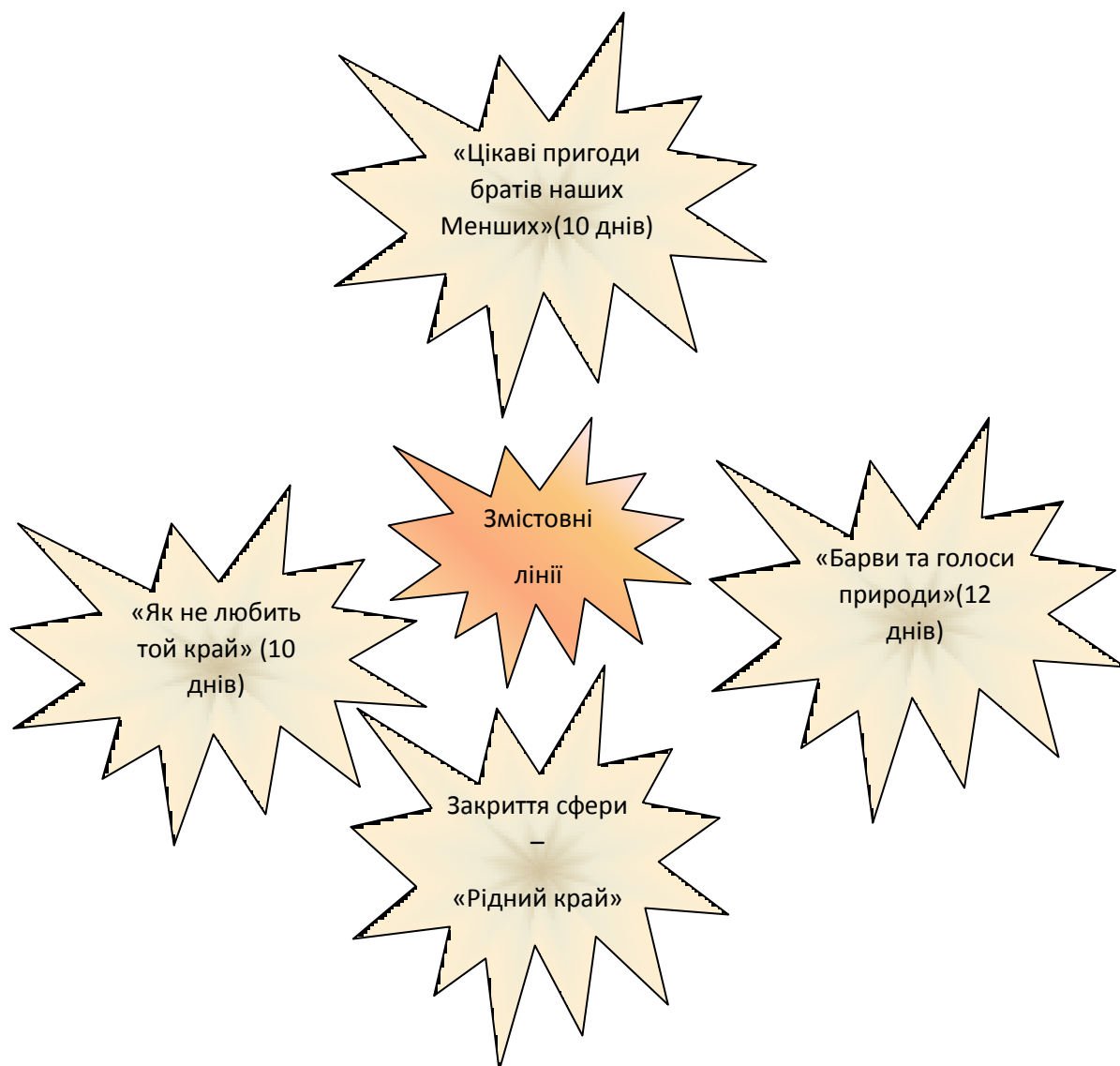


нас?



3 клас (58 днів)

4 клас (32 дні)



Перспективне планування

Змістовна лінія «Як не любить той край» (10 днів)

- Осінні картини природи
- Збираємо врожай
- Кожен місяць, кожен пору на землі нове вбрання
- Все змінюється навколо
- Дивосвіт природи
- Вихопивсь дощик поміж заgrav...
- Урок серед природи. Описуємо об'єкт дослідження
- Дивною казкою був мені світ
- Щасливе місце на землі
- Лісова книга Природи

Змістовна лінія «Цікаві пригоди братів наших менших» (10 днів)

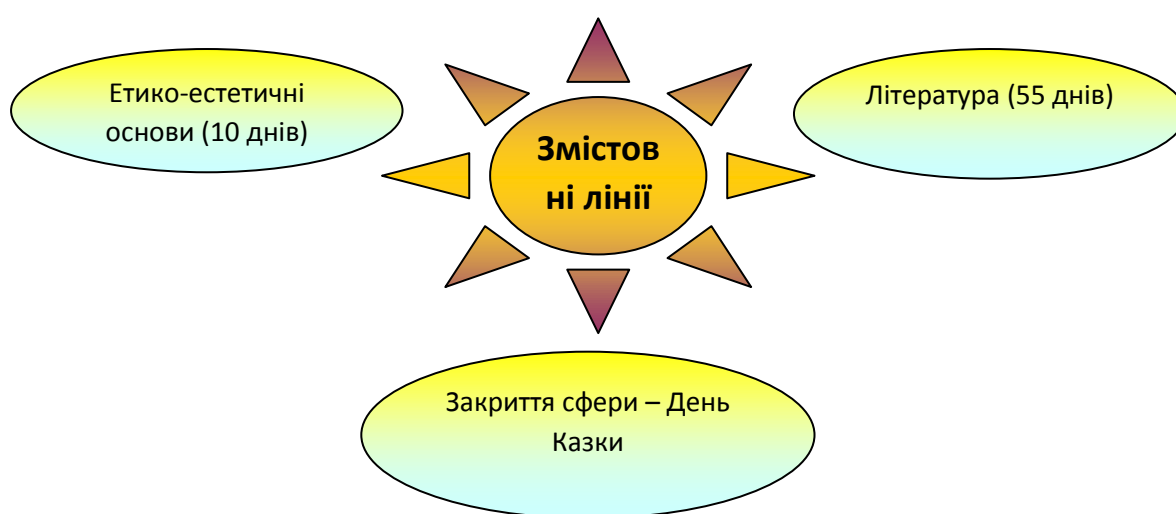
- Захоплюючий світ пригод у творах Миколи Трублаїні
- Спасибі вам, дельфіни!
- Цікаве у світі тварин
- Жахливі? Ні, чудові!
- Як тварини пристосовуються до життя
- Незвичайна дружба
- Винахідливість тварин
- Будь справжнім другом природи!
- А хто твій друг серед тварин?
- Друг пізнається в біді

Змістовна лінія «Барви та голоси природи» (11 днів)

1. У світлому храмі природи музика вічно живе
2. «Прийди, весно, з радістю!»
3. Весна дарує кожному і радість, і надію
4. Про що можуть розказати нам звуки природи?
5. Досліджуємо свою природну зону
6. Мелодії пташиного світу
7. Краса водяного простору синьоокої Десни
8. Чудовий Дніпро
9. Що ми саджаємо, саджаючи ліси?
10. Збережемо природне багатство – ліс
11. Закриття сфери «Людина і природа»: «Рідний край»

Сфера життєдіяльності людини «Людина і культура»

**1 клас
(65 днів)**



Перспективне планування

- Змістова лінія: Етико-естетичні основи (10 днів)
- Підтема: Норми поведінки (10 днів)
- Мудрим ніхто не вродився, а навчився.
- З добрим дружись, а лихого стережись.
- Перша вчителька в серці назавжди.
- Стародавні греки називали її «Схоле».
- Все добре переймай, а зла уникай.
- Хитрощі не люблять совісті.
- Немає сили сильнішої за розум.
- Переможе дружба.
- Для чого людині потрібно вчитися
- Ніхто і ніколи не зможе без школи

Змістова лінія: Література (55 днів)

Підтема: Фольклор (30 днів)

- Українську рідну мову в дар дали мені батьки
- Пісня колискова – то найперша материна мова.
- Для чого співає матуся?
- Чим би дитя не тішилось, аби не плакало.
- Співаємо – граємо.
- Майстри українського слова.
- Зазирни у слово.
- Що таке словник?
- Подорож до бібліотеки.
- Квітни, мово, наша рідна.
- Ой, яка чудова українська мова!
- Граємо – читаємо.
- Ребуси і кросворди.
- Переплутанки і рими.
- Відгадати важко, загадати – ще важче.
- Народ скаже, як зав’яже.
- В серці ніжну і погідну збережу я мову рідну.
- Менше говори – більше вчуєш.
- Учений шпак говорить всяк.
- І чужому навчайтесь, і свого не цурайтесь.
- Дивосвіт казки. Спільне надбання народу.
- Казка – вигадка, та в ній щось повчальне, зрозумій.
- Види народних казок. Побутові казки.
- Чарівні казки.
- Казки про тварин.
- Що посієш, те й пожнеш.
- Як посолиш так і їстимеш.
- Відомі казкарі світу.
- Ігри з казками.
- Казкові пояснення природних явищ.

Підтема: Сучасна література. (10 днів)

Літературні (авторські) казки.

- Наталя Забіла.
- Микола Трублаїні.
- Марійка Підгірянка.
- Валентина Каменчук.
- Ліна Костенко.
- Юрій Ярмаш.
- Олег Буцень.
- Василь Сухомлинський.
- Складаймо казку!

Підтема: Класична література (5 днів)

- Про кобзу і кобзарів.
- Великий Кобзар.
- Шевченко – дітям.
- Шевченко – художник.
- Збірка «Кобзар».

Підтема: Зарубіжна література. (10 днів)

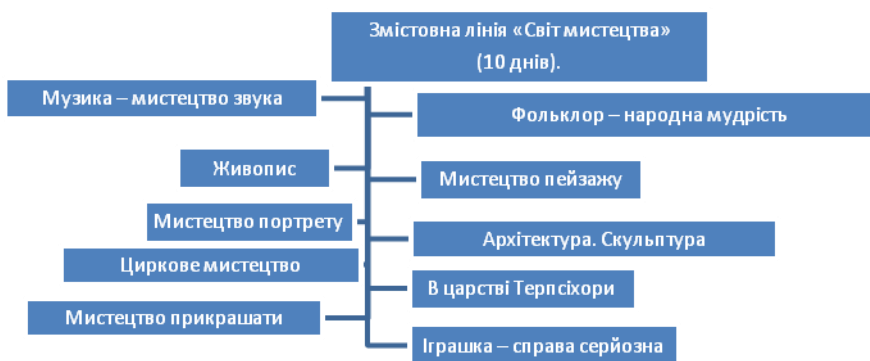
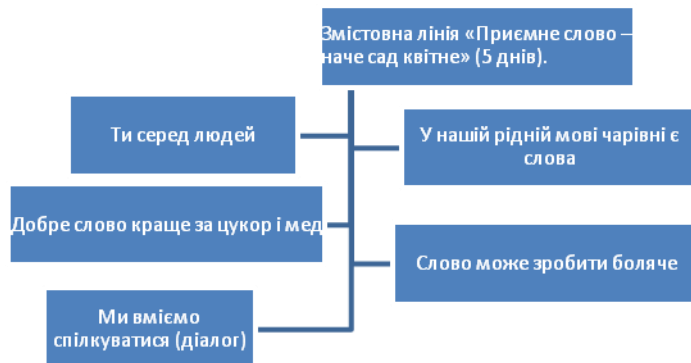
- Казки Росії.
- Казки Білорусії.
- Болгарські казки.
- Чеська казка.
- Англійська казка.
- Німецькі казки.
- Молдавські казки.
- Латиська казка.
- Казки Франції
- Закриття сфери: День Казки.

2 клас (25 днів)



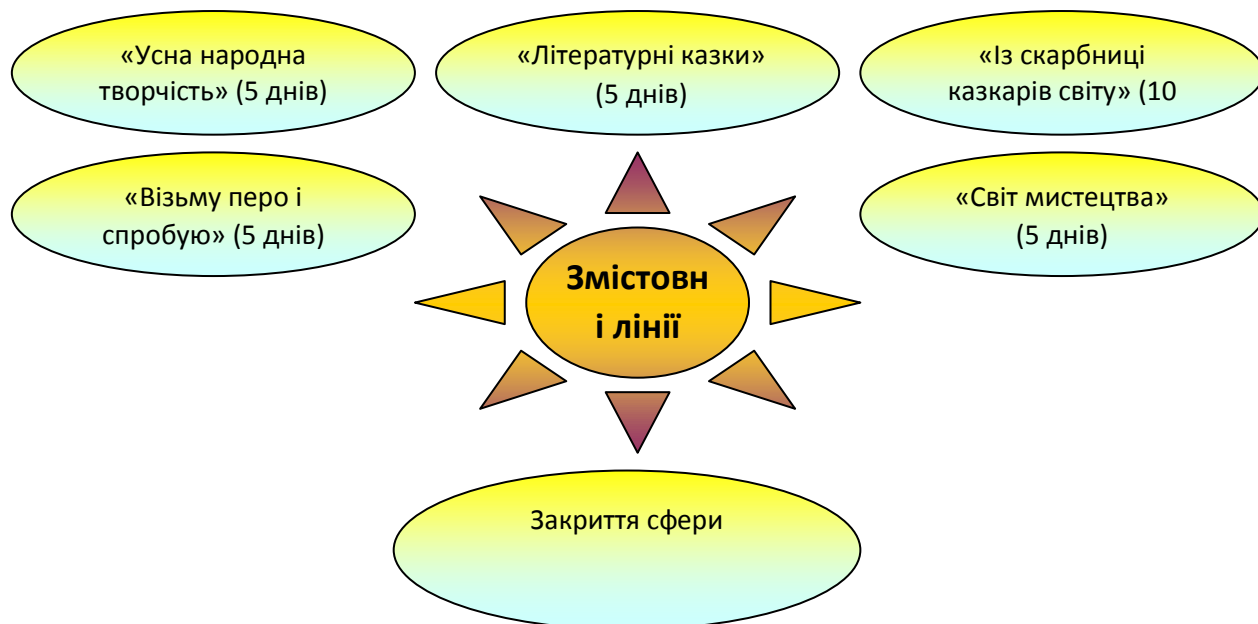
Перспективне планування



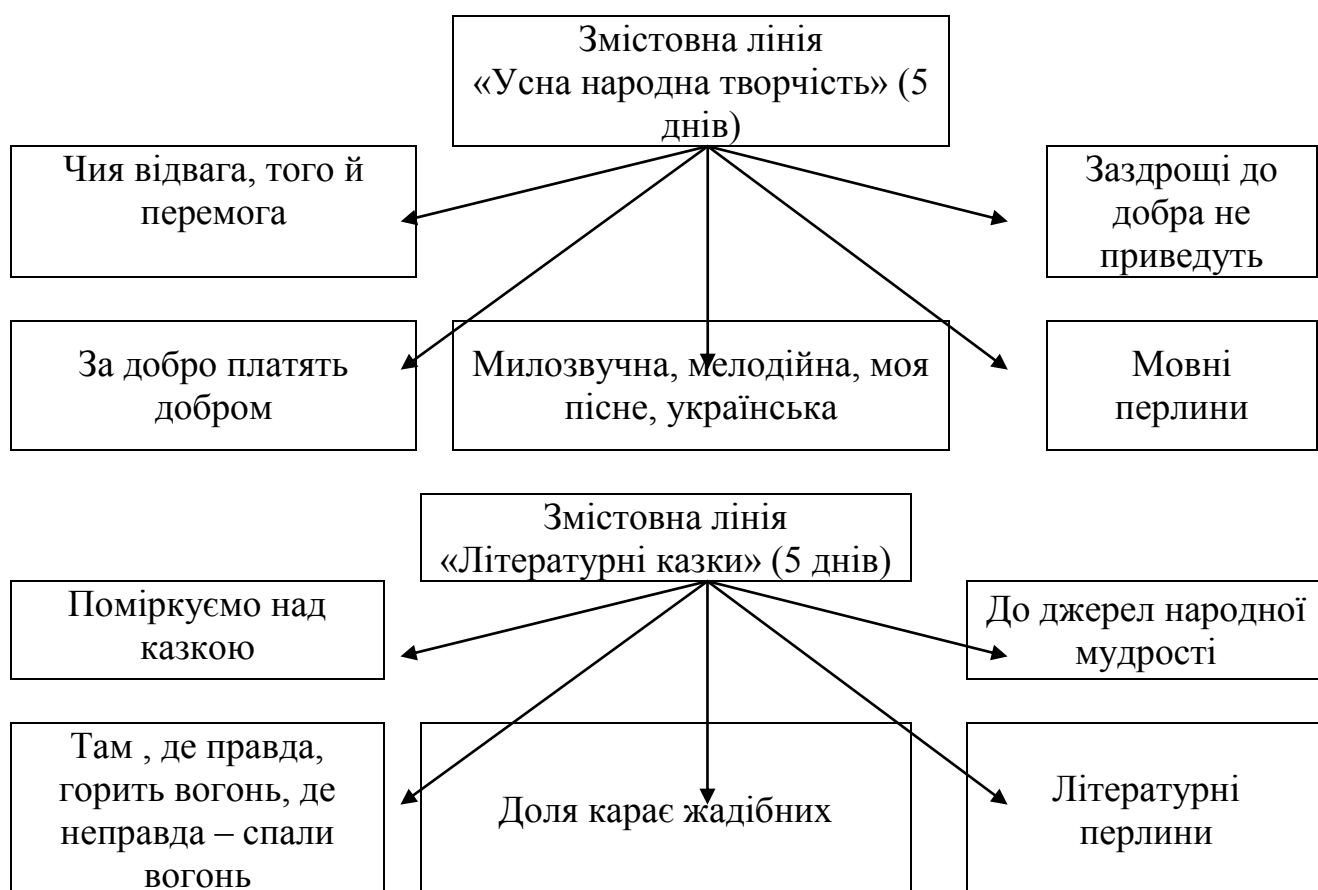


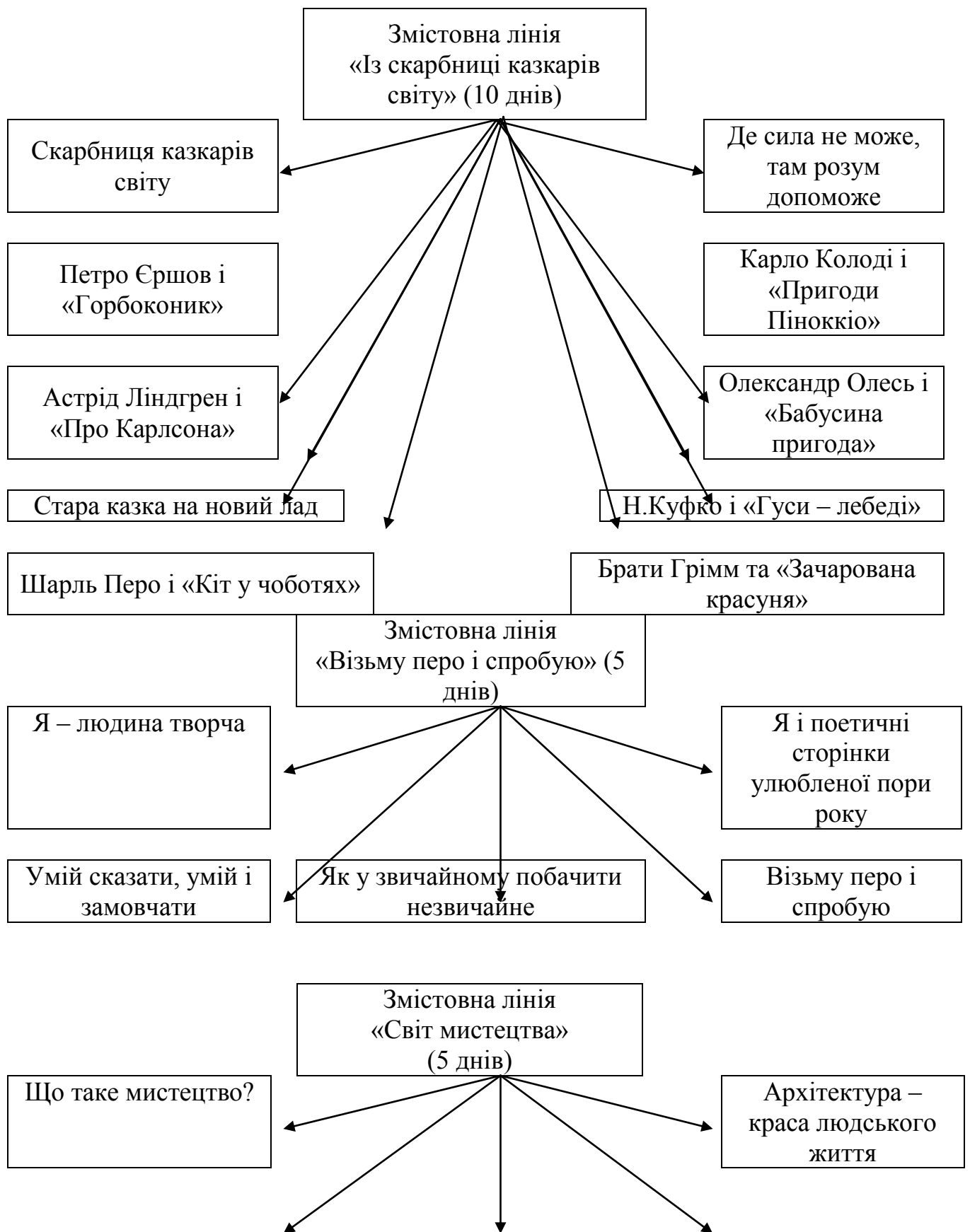
Закриття сфери —
екскурсія до музею Верещагіна

3 клас (30 днів)



Перспективне планування





4 клас (63 дні)

- Змістовна лінія «Рости книголюбом!» (8 днів)**
- Змістовна лінія «Фольклорна мозаїка» (10 днів)**
- Змістовна лінія «Чому вчать нас біблійні легенди?» (8 днів)**
- Змістовна лінія «Казка – стільки мудрої поради, стільки вигадки і правди»(10 днів)**
- Змістовна лінія «Міфи народів світу» (5 днів)**
- Змістовна лінія «Як майстри поетичного та музичного слова оспівують рідний край» (6 днів)**
- Змістовна лінія «Байки навчають і застерігають» (7 днів)**
- Змістовна лінія «Кращі твори зарубіжних письменників з скарбниці світової Культури» (9 днів)**

Перспективне планування

- Змістовна лінія «Рости книголюбом!» (8 днів)**
- Вітчизна, як мати, у світі - одна!
 - Книги – міст у світ знань
 - Як побудовані книжки
 - Наші розумні і вірні друзі
 - Підручник – довгожитель
 - Книжковий будинок і зустрічі в ньому
 - Весь світ в собі книжка вмістила дбайливо
 - Книга потрібніша за побудований дім...,
 - Краща за розкішний палац,
 - Краща за пам'ятник в храмі... (єгипет. текст)
- Змістовна лінія «Фольклорна мозаїка» (10 днів)**
- Мудрість – найкраще багатство
 - Як народжуються казки?
 - З чистого джерела народної мудрості
 - Притча вчить...

- Народні притчі
- Для чого склалися легенди?
- Як починався театр та який від сьогодні
- Українські народні пісні
- До джерела народної мудрості
- Чому діти так люблять загадки?

Змістовна лінія «Чому вчать нас біблійні легенди?» (8 днів)

- Мова – безцінний скарб кожного народу
- Біблія про народження Ісуса Христа
- Бог мене любить – добре я знаю,
- Вітром голубить, сонцем ласкає...
- Яким був перший гріх людини?
- Легенди про дитинство Ісуса Христа
- Чому людина не знає доки живе
- Хто такий Іван Хреститель і яке він мав значення в житті Ісуса
- Ісус хотів зробити всіх юдей на землі щасливими

Змістовна лінія «Казка – стільки мудрої поради, стільки вигадки і правди» № (10 днів)

- Іван Франко для дітей
- Про найцінніше
- Поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш
- Поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш
- Літературні казки
- Добре роби добре тобі буде
- Язиката Хвиська
- Сміливість – половина перемоги
- Який розум старший: вроджений чи навчений?
- Хто співає з чужого голосу той назавжди втратив свій власний

Змістовна лінія «Міфи народів світу» (5 днів)

- Міфи про проходження світу
- Скарбниця Дементи
- Міф про створення людей
- Давньослов'янський міф
- Уславлення винахідливості людського розуму

Змістовна лінія «Як майстри поетичного та музичного слова оспівують рідний край» (6 днів)

- Т.Г. Шевченко – сонце світової культури, співець краси рідного краю
- Людина рідкісного благородства
- Вчитаймося в Лесине слово іскристе
- Музика душа моя
- Письменники та музиканти рідного краю
- Музика природи у творах Павла Тичини, Максима Рильського та Петра Чайковського

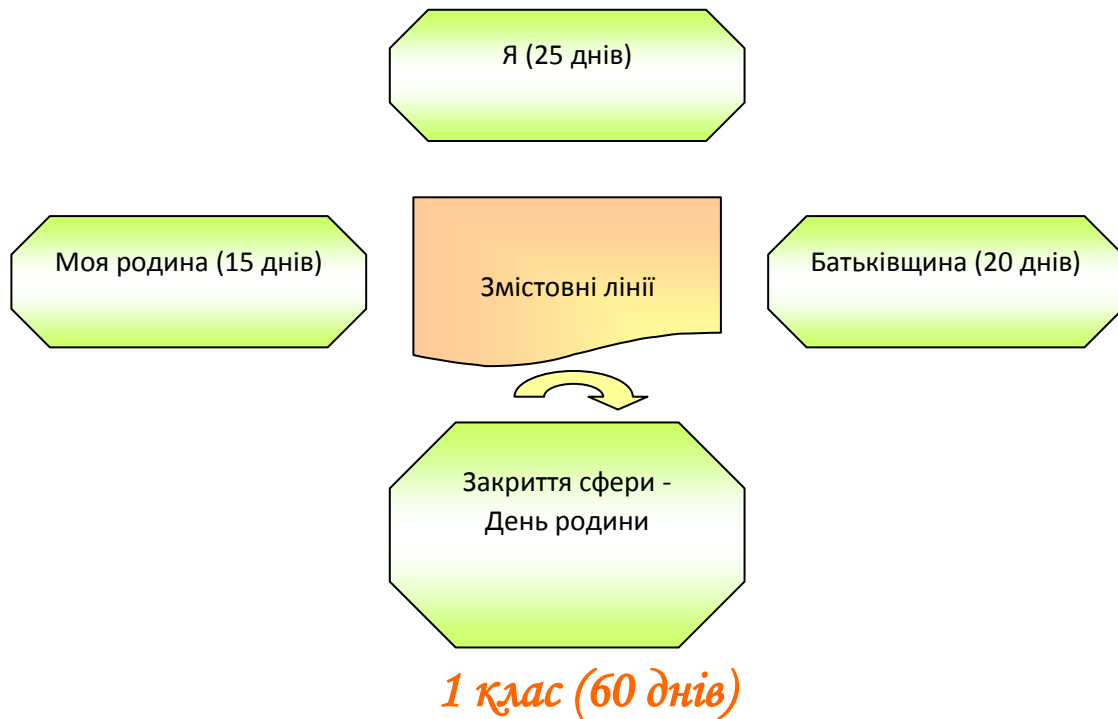
Змістовна лінія «Байки навчають і застерігають» (7 днів)

- Езопівські байки
- Славетні байкарі (Л. Глібов та І. Крилов)
- Сучасні байкарі
- Байки Олени Пчілки – як знання і досвід історії українського народу
- Чим п'єса відрізняється від творів інших літературних жанрів
- Чим п'єса відрізняється від творів інших літературних жанрів
- Як проїхати в дитячий музичний театр?

Змістовна лінія «Кращі твори зарубіжних письменників з скарбниці світової культури»(9 днів)

- Пушкін – сонце російської поезії
- Г.К. Андерсен – король казок
- Знайомимося з автором «Золотої та Срібної книги казок»
- Знайомимося з автором «Золотої та Срібної книги казок»
- Вулиця Олександра Дюма
- Гімн Марка Твена дитинству у прозі
- Веселі вірші російського поета Самуїла Маршака
- Улюбленцям детективної літератури
- Закриття сфери «Людина і культура» – «Культура живе і розвивається»

Сфера життєдіяльності людини «Людина і суспільство»



Перспективне планування

Змістова лінія. Я (25 днів)

Підтема: Я - людина

- Хто я?
- Який я?
- Моє ім'я
- Моє ім'я по-батькові
- Моє прізвище
- Мій зовнішній вигляд
- Мій портфель – чарівна скринька
- Чи вмію я дружити?
- Я в школі
- Як я йду до школи

- Підтема: Я – сам
- Чим я бачу?
- Очі – дзеркало душі
- Як я можу зберегти зір?
- Чим я чую?
- Як я можу зберегти слух?
- Чим я розпізнаю запахи?
- Мій запах
- Чистий подих
- Звідки мені відомо про гірке і солоне
- Навіщо мені руки
- Підтема: Я – інші
- Професії моїх батьків
- Бережи речі – в них праця людей
- Священна праця хлібороба
- Вшанування хліба
- На кого я хочу бути схожим?

Змістова лінія. Моя родина (15 днів)

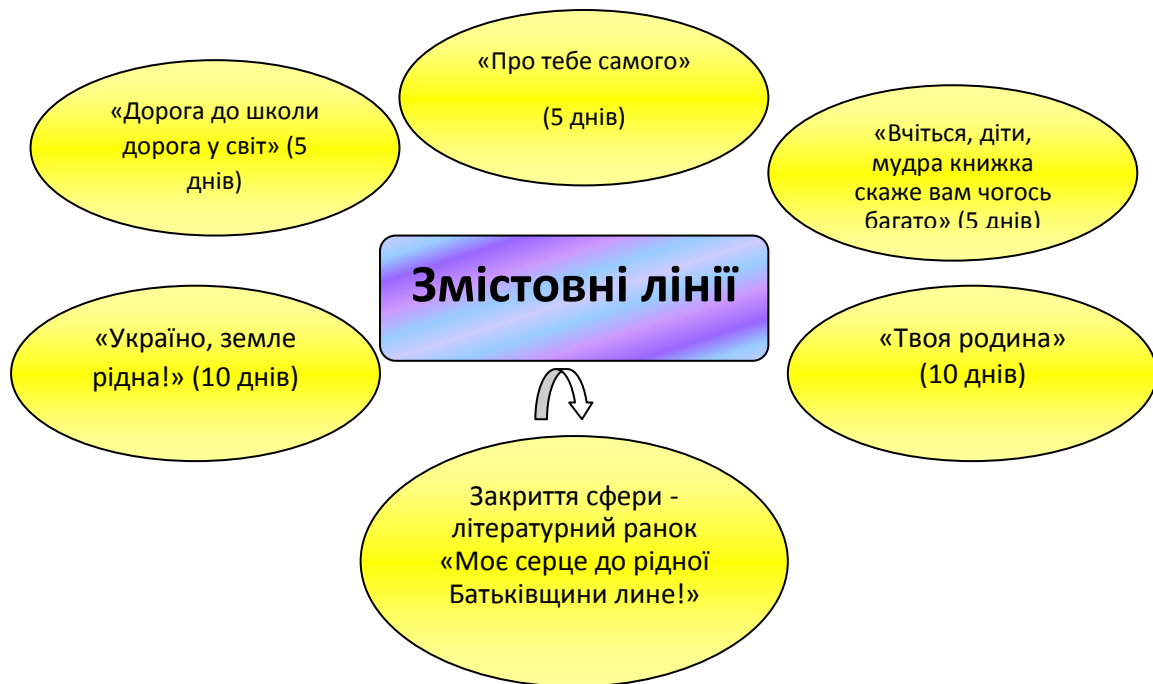
Підтема: Мама і тато. Бабця й дідусь. Рід.

- Мама і тато
- Дідусі й бабусі
- Рід
- Свята моєї родини
- Обереги моєї родини
- Підтема: Рідний дім
- Що вдома я роблю сам?
- Які речі мені допоможуть вдома?
- Обов'язки батьків
- Обов'язки дітей
- Держава – мати
- Дозвілля в рідному домі
- Моє улюблене заняття вдома
- Куточок моїх захоплень
- Чи буває шкідливим відпочинок?
- Безпечний відпочинок вдома

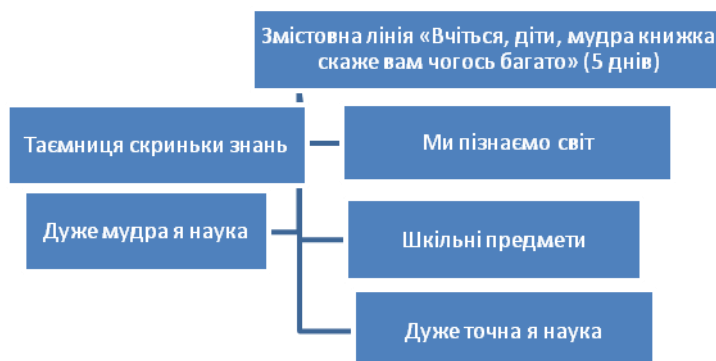
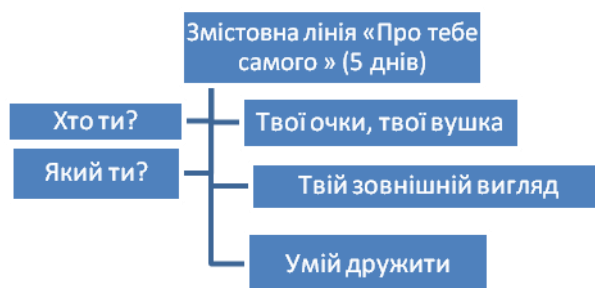
Змістова лінія. Батьківщина (20 днів)**Підтема: Україна (історія)**

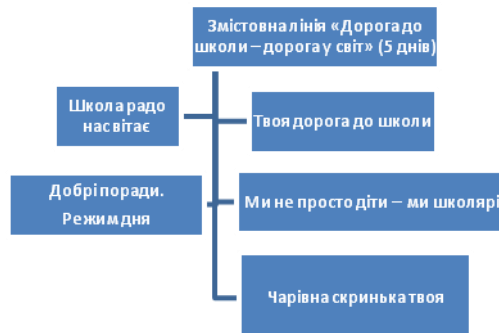
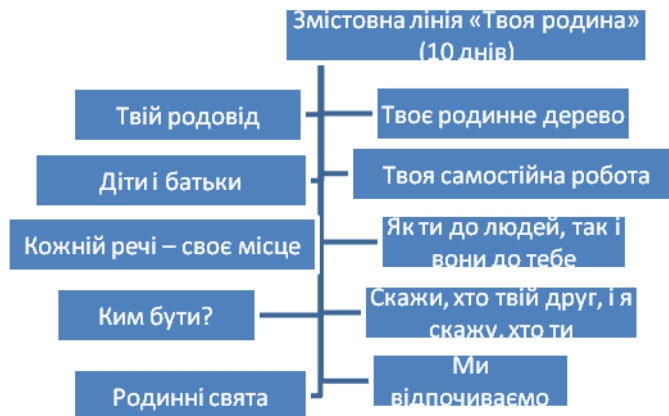
- Пам'ятки старовини рідного краю
- Визначні місця рідного краю
- Видатні українці
- У краєзнавчому музеї
- Хто такі «предки»?
- Підтема: Україна (пейзажі, ландшафти)
- Що таке «пейзаж», «ландшафт»?
- Гори України
- Ріки України. Дніпро-Славути
- Моря України
- Міста України. Столиця
- Підтема: Україна (символіка)
- Україна – незалежна держава
- Що таке «символи»?
- Державні символи України
- Українська державна мова
- Народні символи України
- Підтема: Народні звичаї і свята
- Що вкладають українці в поняття «свято»?
- Весняні народні свята. Вербна неділя
- Великдень.
- Свято Матері
- Закриття сфери. День родини.

2 клас (35 днів)



Перспективне планування



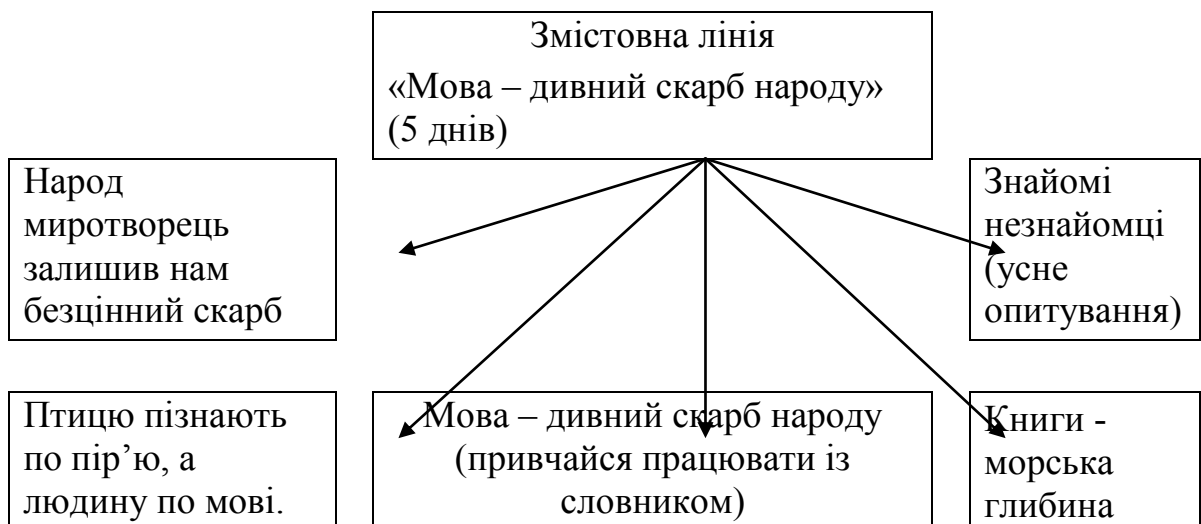


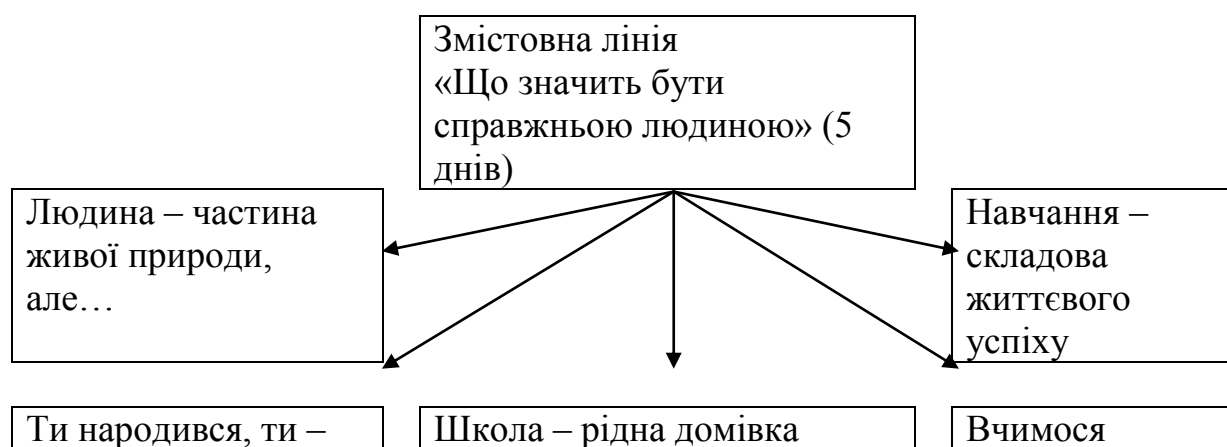
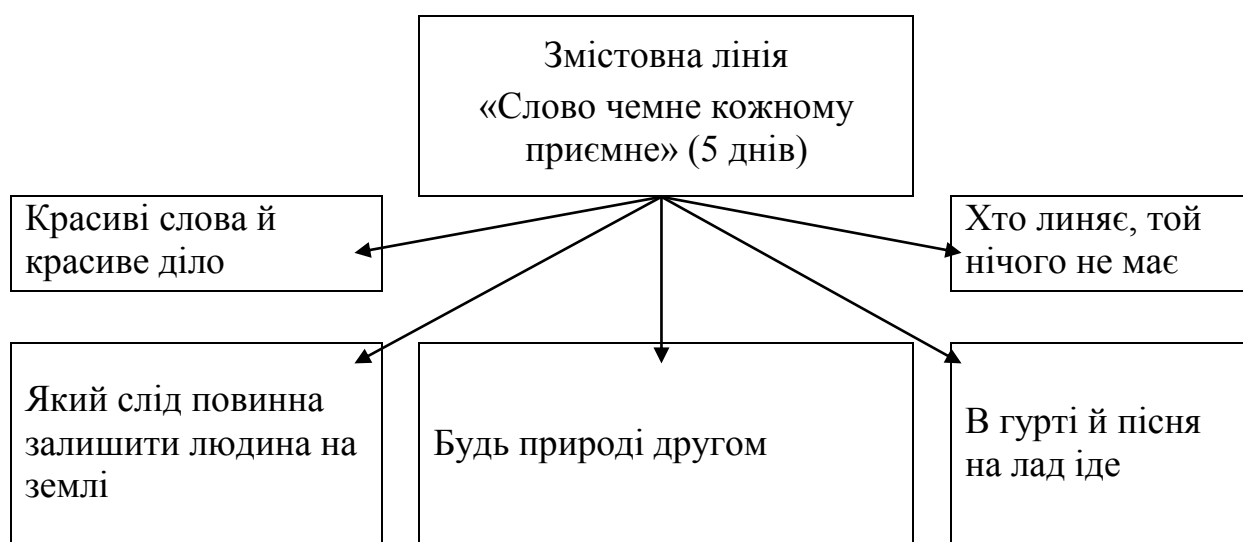
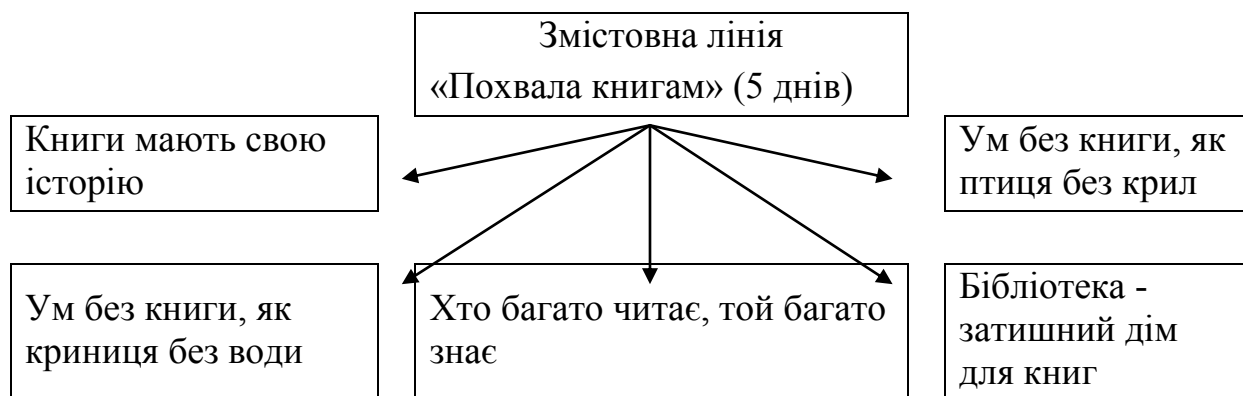
**Закриття сфери – літературний ранок
«Моє серце до рідної Батьківщини лине!»**

3 клас (62 дні)

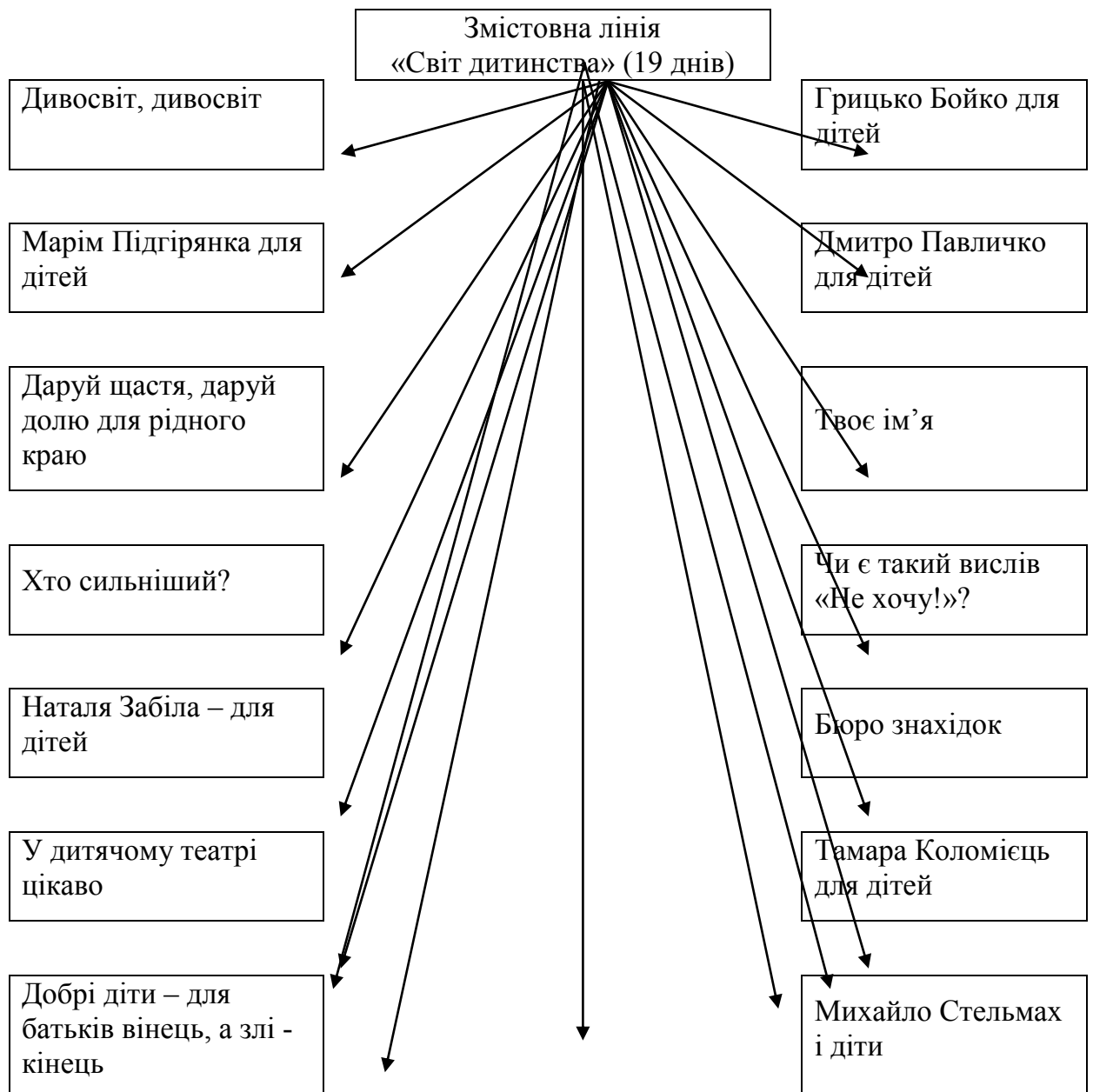
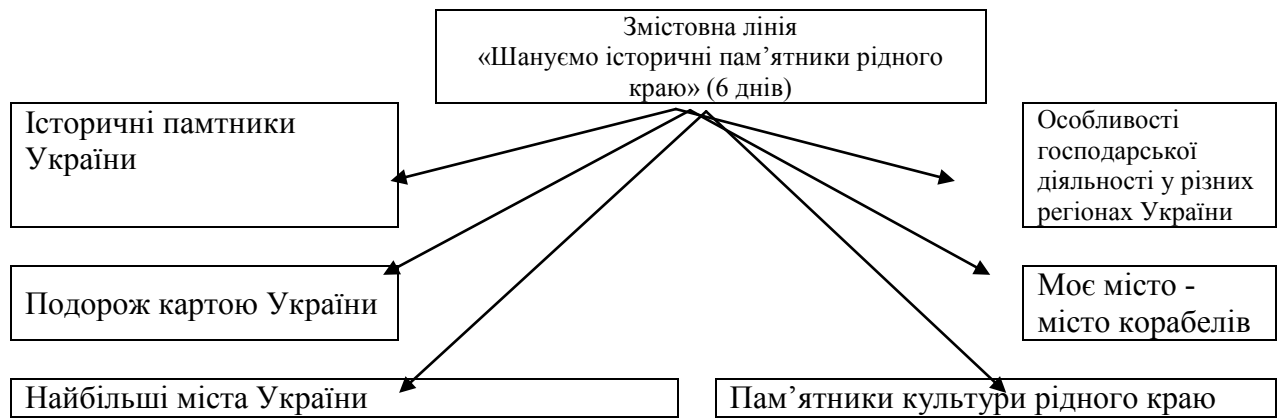


Перспективне планування







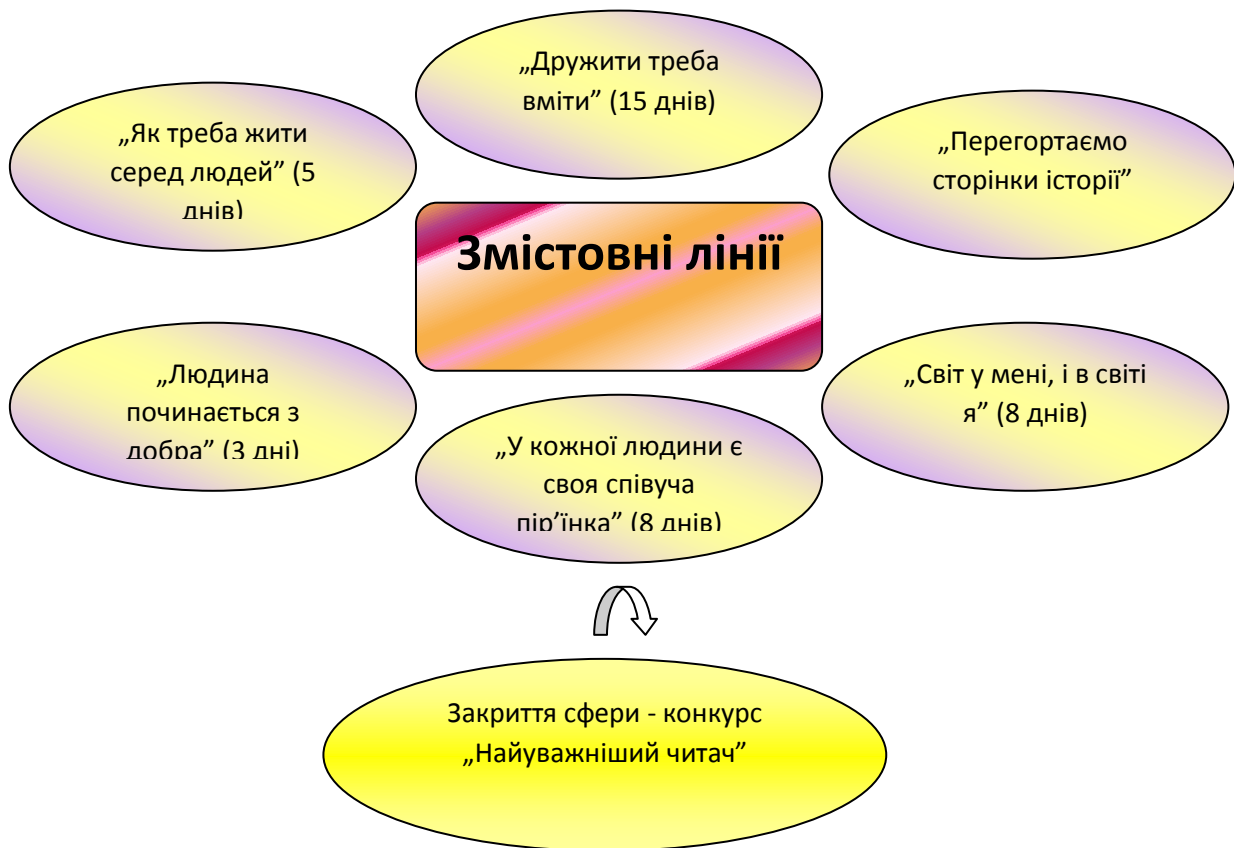


Хто такі невдахи й хвастунці

Закриття сфери «Я в суспільстві»

Світ дитинства – чудовий світ

4 клас
(47 днів)



Перспективне планування

Змістовна лінія «Як треба жити серед людей» (5 днів)

- Коли тобі стужно – прийде на поміч дружба
- Поспішай творити добро, не очікуючи відповідного благородства
- Ніколи не втрачай віри в свої сили
- Як проявляти міць серця або про якості хорошої людини
- Людина починається з добра

Змістовна лінія «Дружити треба вміти» (15 днів)

- Дружити треба вміти
- Дружити треба вміти
- Маленька праця краща за велике безділля
- Уклін Світу взаєморозуміння
- Чи магічне число «сім»?
- Як телевізор позбавив канікул
- Стверджуючий багат. Заперечуючий бідний
- З усмішкою про шкільне життя
- Розумна людина говорить своїми справами, а глупа бовтає язиком
- Як не любити зими сніжносиньої
- Веселе слово Остапа Вишні
- Благородний вчинок
- Звідки взяли канікули
- Несправедливість
- Гарна нічка – новорічка! Найчудовіша в зимі!

Змістовна лінія «Перегортаємо сторінки історії» (8 днів)

- Хто таки слов'яни
- Чому забули про друїдів
- Княжа Україна
- За мудре княжіння народ прозвав його Мудрим
- Київ – серце України і найстарше місто в світі
- Горда назва міста – Львів
- Місто корабелів
- В боротьбі за рідний край

Змістовна лінія «Людина починається з добра» (3 дні)

- Від усмішки йде до всіх тепло
- На сонці тепло, а біля матері добре
- З гумором про серйозне

Змістовна лінія «Світ у мені, і в світі я» (8 днів)

- Пригоди і захоплення твоїх ровесників в оповіданнях В. Нестайка

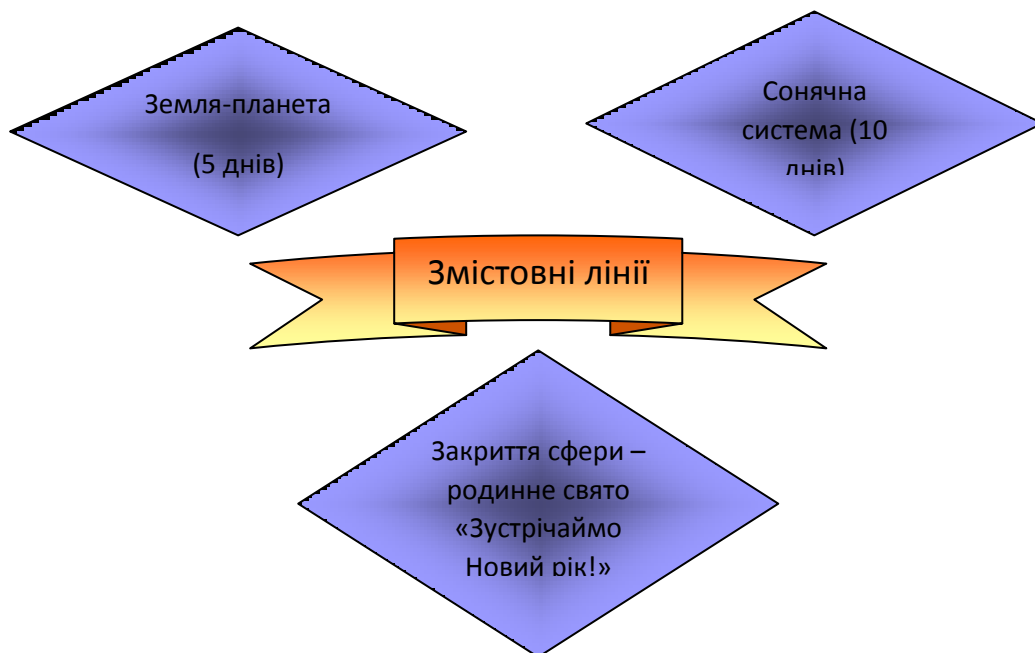
- Пригоди і захоплення твоїх ровесників в оповіданнях В. Нестайка
- Василь Сухомлинський про дітей
- Наші друзі – казкові герої з іншої планети
- Наші друзі – казкові герої з іншої планети
- Захоплення і мрії твоїх ровесників
- По слідах творів Успенського
- Наші улюблені герої оповідань Миколи Носова

Змістовна лінія «У кожної людини є своя співуча пір'їнка» (8 днів)

- Пізнай себе
- Юні художники малюють світ. Зустріч з Незнайком
- Пісня – душа народу.
- Творчість у житті людини
- Живе у небі казка
- Дивосвіт природи
- Як серцю висловити себе...
- Закриття сфери «Людина і суспільство» (конкурс «Найуважніший читач»)

Сфера життєдіяльності людини «Людина і Всесвіт»

1 клас (15 днів)



Перспективне планування

Змістова лінія: «Земля-планета» (5 днів)

Підтема: Оболонки Землі (5 днів)

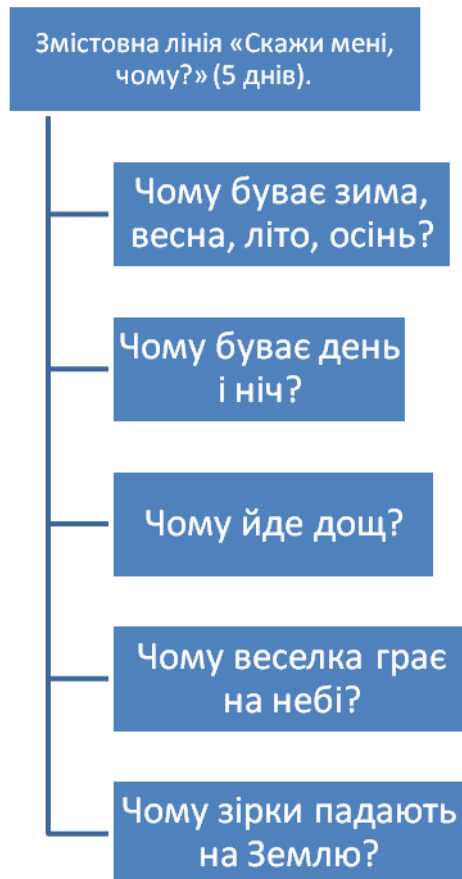
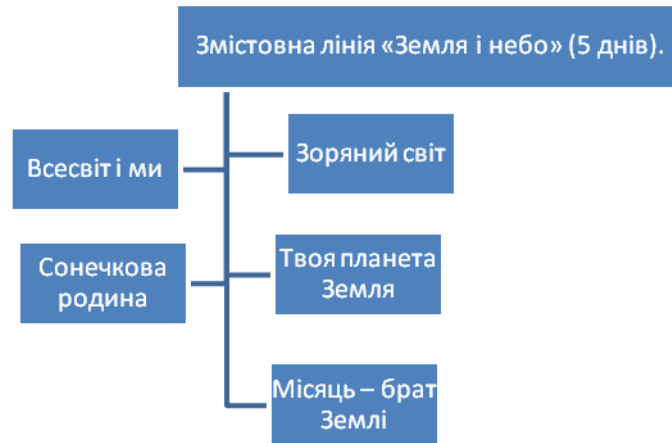
- «Земля» і «земля»
- Що звідки взялося?
- Природа жива і нежива
- Оболонки Землі або сфери
- Живе – в неживому, неживе – в живому.
- Змістова лінія: Сонячна система (10 днів)
- Підтема: Сонце-зірка (5 днів)
- Значення сонячного світла і тепла.
- «Зірка, яка світить удень»
- День і ніч

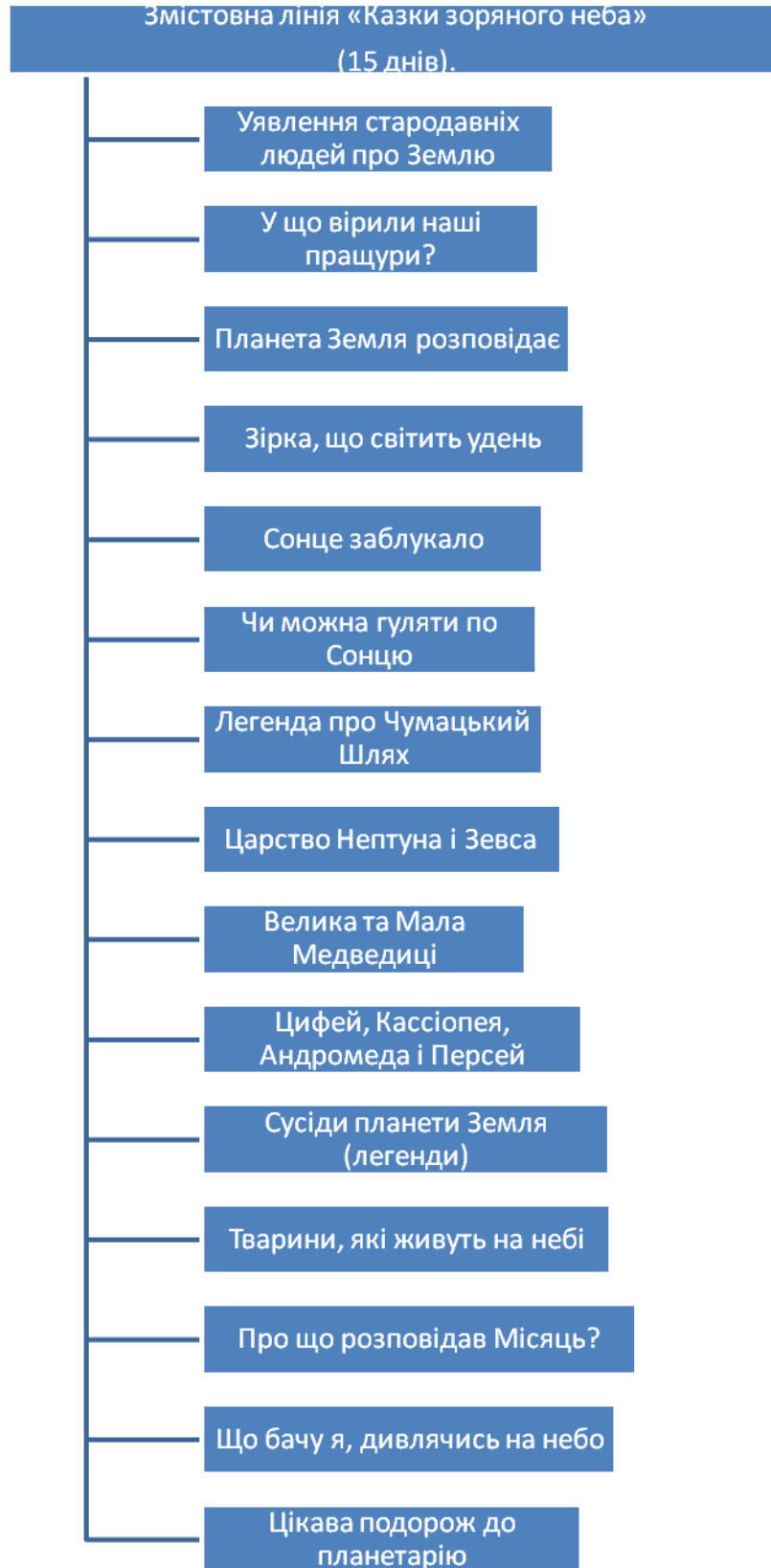
- «Сонечкова родина». Планети.
- Пори року. Чому буває зима?
- Підтема: День і ніч (5 днів)
- Мандрівка на Місяць.
- Що таке тиждень? Чому місяць називають місяцем?
- Народження року. Різдво.
- «Круглий рік». Коли рік починається? Коли кінчається?

Закриття сфери: родинне свято «Зустрічаймо Новий рік!».



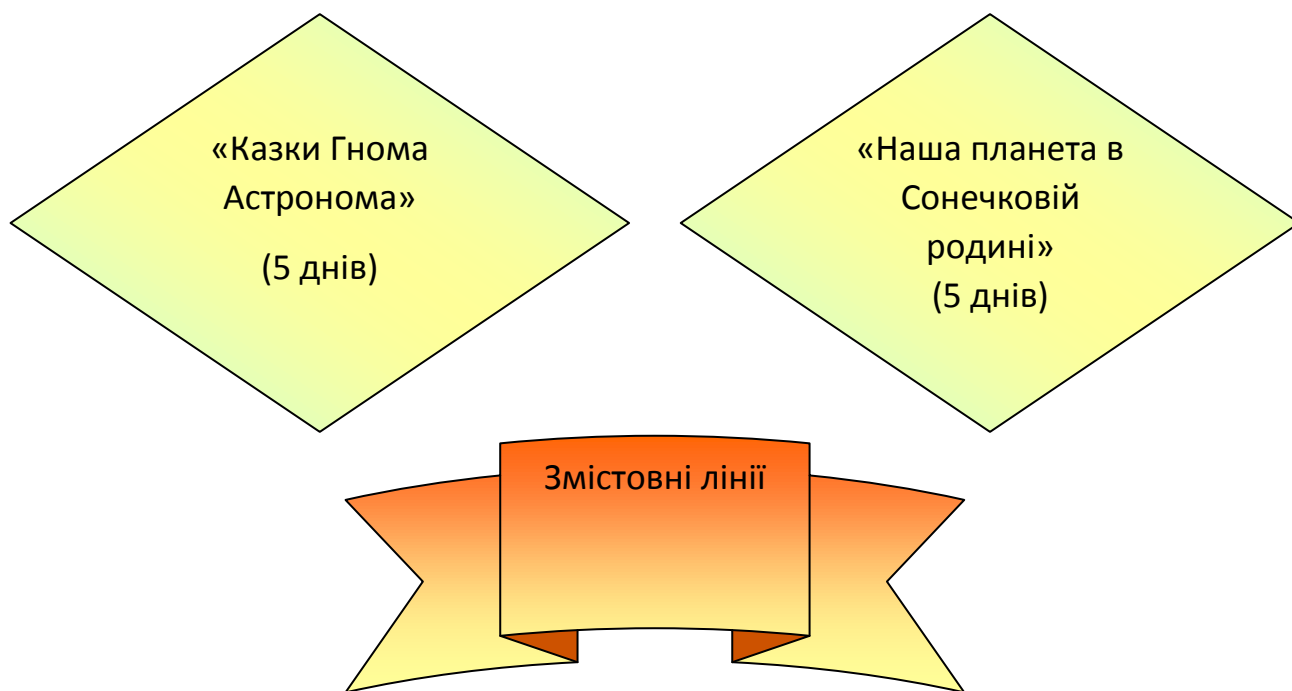
Перспективне планування





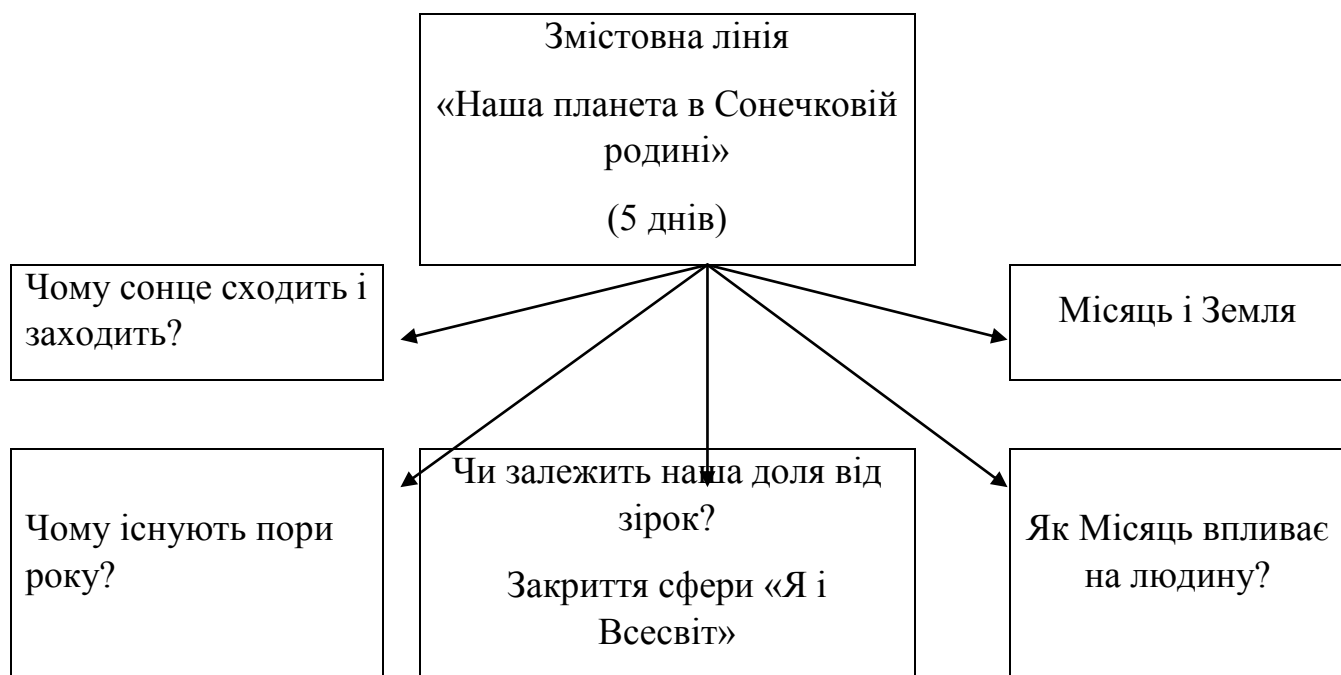
**Закриття сфери –
заочна подорож-гра «Ми – космонавти»**

3 клас (10 днів)

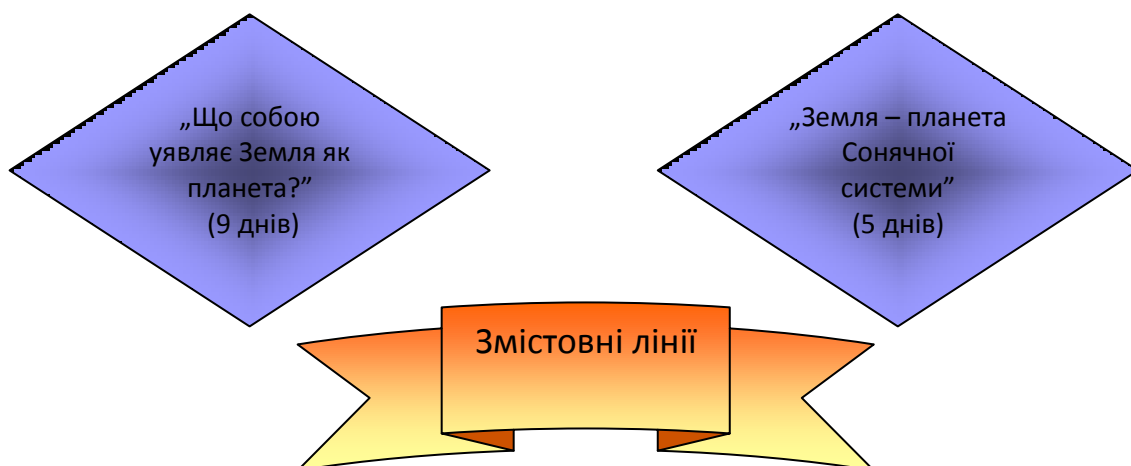


Перспективне планування





4 клас (14 днів)



Перспективне планування

Змістовна лінія «Що собою уявляє Земля як планета» (8 днів)

- Від кори до ядра (будова Землі)
- Яка висота атмосфери?
- Як Земля допомагає тваринам орієнтуватися
- Магнетизм – внутрішня сила планети. Чому все падає на Землю?
- Чи рухаються континенти?
- Як відбувається утворення гір
- Чим викликаються землетруси та цунамі?
- Що таке вулкани?

Змістовна лінія «Земля – планета Сонячної системи» (6 днів)

- Що таке «чорна діра»?
- Краса нічного неба. Скільки зірок на небі?
- Сузір'я та характер людини
- Як Місяць впливає на людину?
- Як Місяць впливає на рослини?
- Планети Сонячної системи.

Закриття сфери «Людина і Всесвіт»

1 клас (15 днів)

Сфера життєдіяльності людини «Людина, наука і техніка»



Перспективне планування

Змістова лінія: Транспорт (5 днів)

Підтема: Водний транспорт (5 днів)

- Що таке транспорт?
- Види транспорту.
- Миколаїв – місто корабелів.
- Види водного транспорту.

- Спорт чи транспорт?

Змістова лінія: Наукові досягнення (5 днів)

Підтема: Біоніка (5 днів)

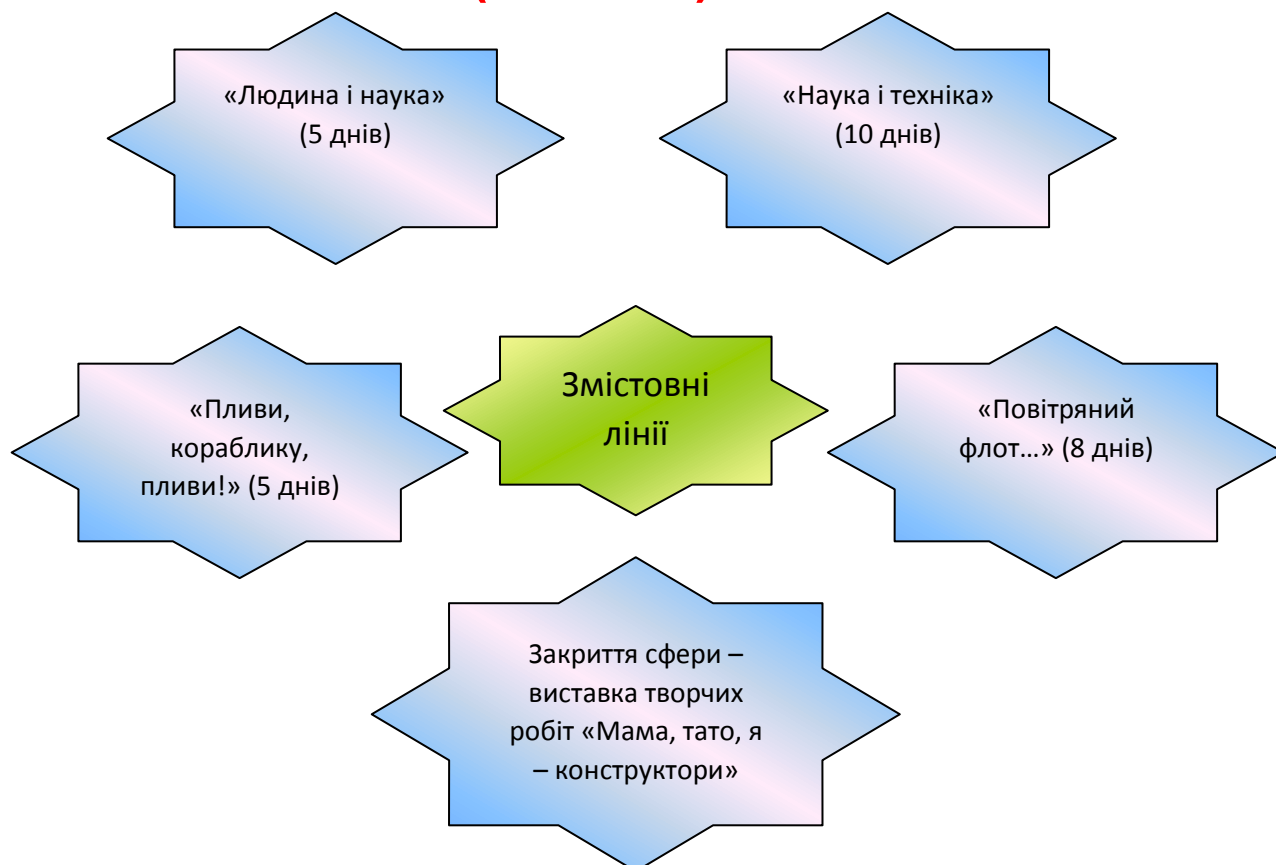
- Що із чого?
- Як одяг до нас прийшов? Від павутиння і лялечки до тканини.
- Із чого роблять посуд? Як ластівки ліплять гнізда?
- Історія меблів.
- Казка про книжку.

Змістова лінія: Машини-помічники (5 днів)

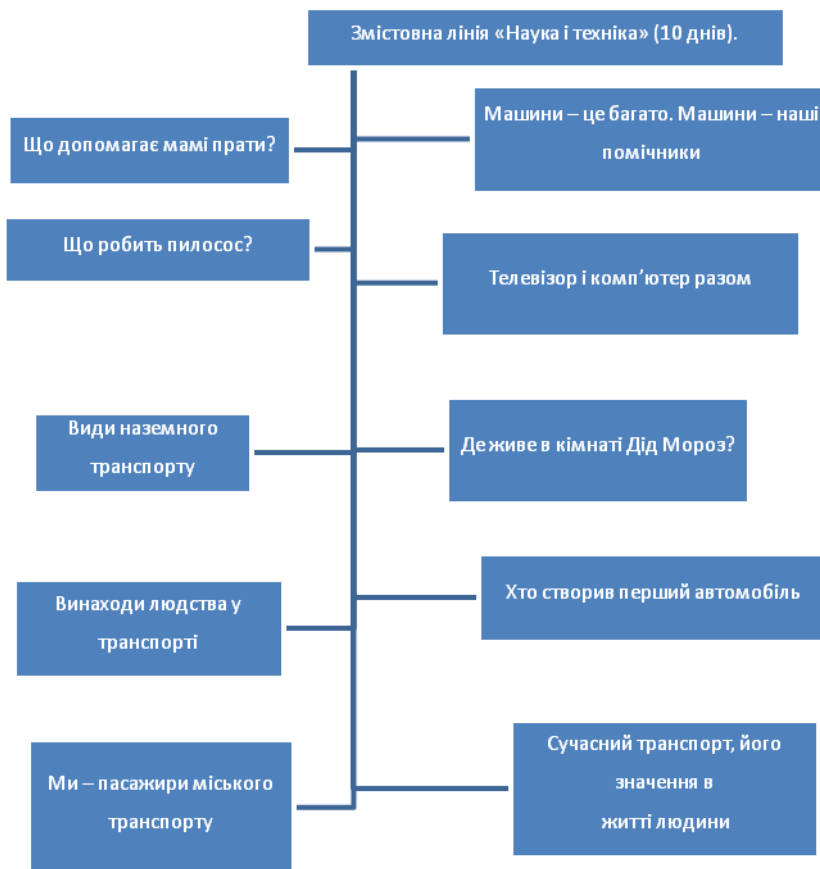
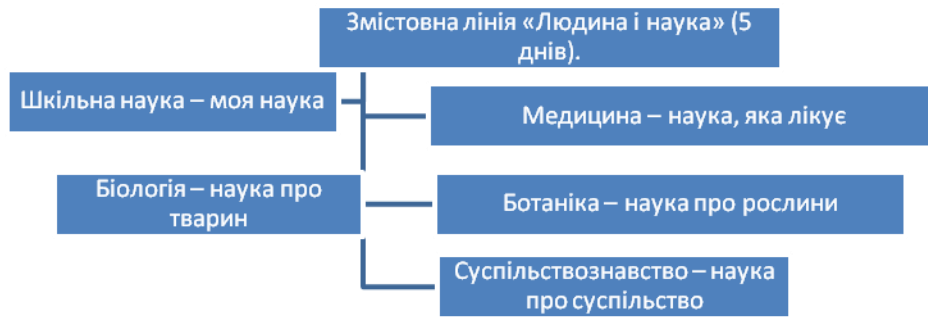
Підтема: Промисловість (5 днів)

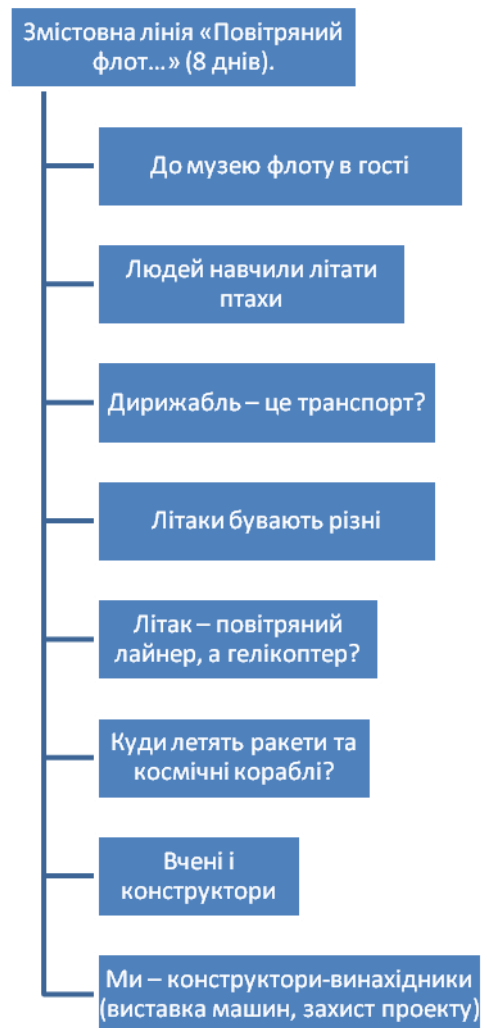
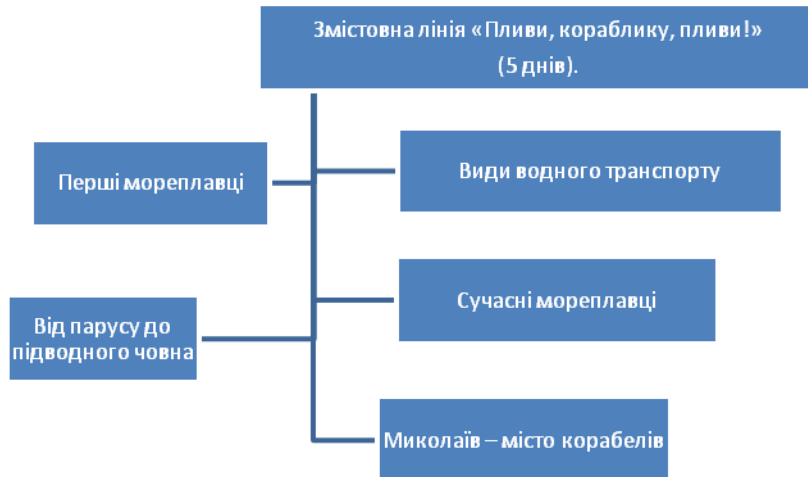
- Професії корабелів.
- «Солодка» фабрика.
- Птахоферма. Інкубатор.
- Екскурсія на підприємство «Хто такий Сандорик?».
- Закриття сфери: засідання тематичного КВК.

2 клас (28 днів)



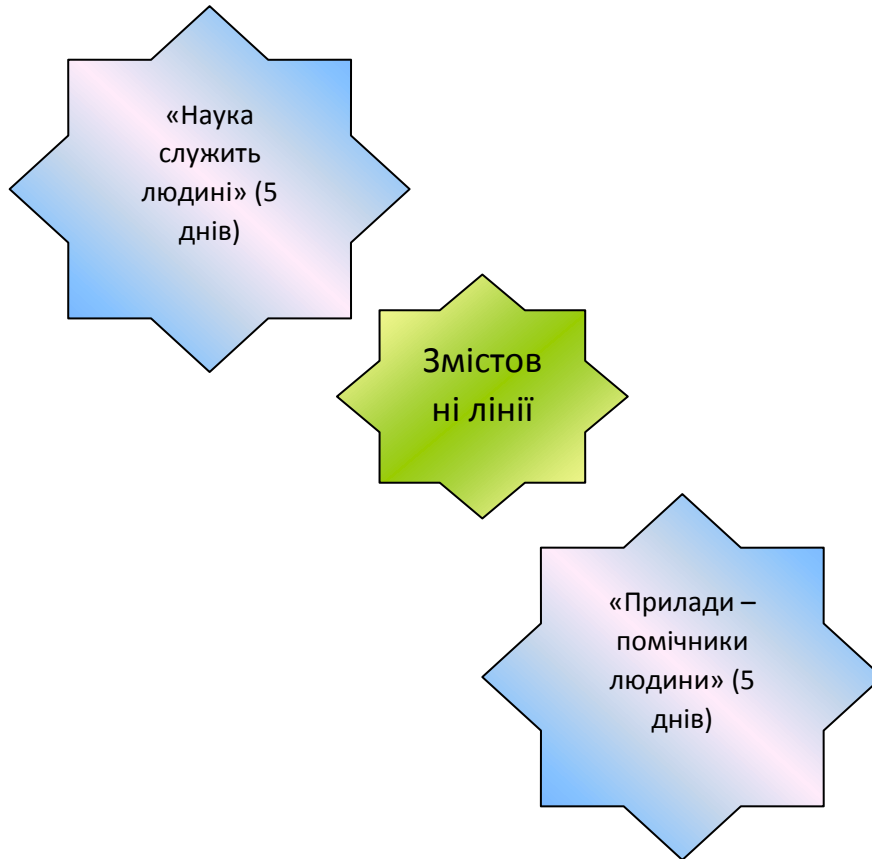
Перспективне планування



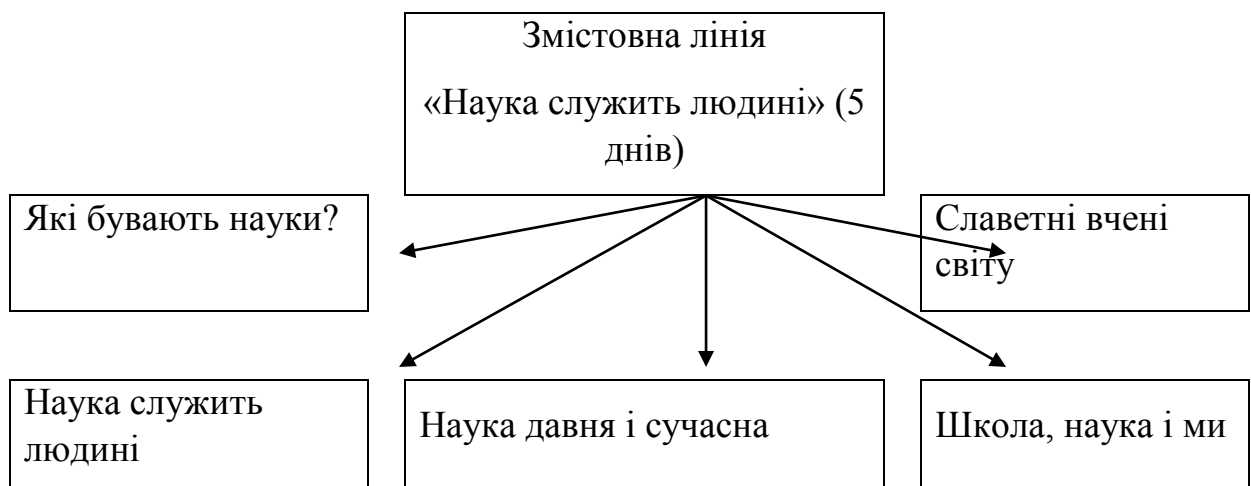


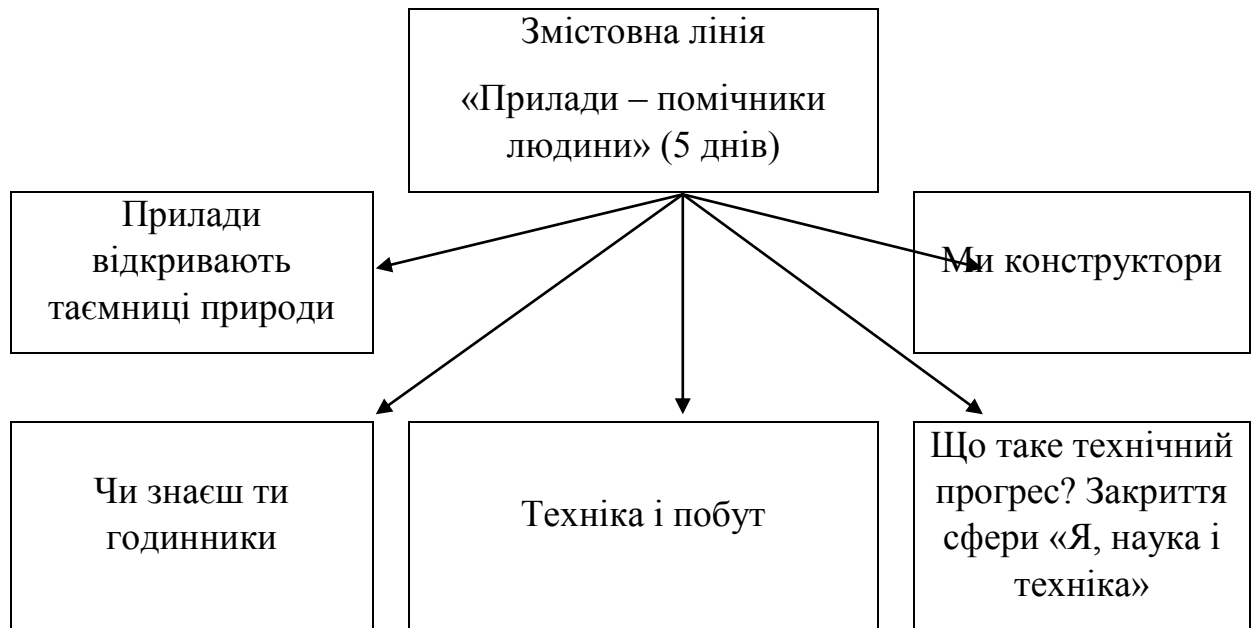
Закриття сфери –
виставка творчих робіт «Мама, тато, я – конструктори»

3 клас (10 днів)



Перспективне планування





4 клас (11 днів)



Перспективне планування

Змістовна лінія «Транспорт та машини на службі у людини» (6 днів)

- Транспорт у давнину
- Автомобілі. Якими бувають автомобілі. Чому автомобіль учить?
- Які бувають велосипеди
- Де в тракторі ховається кінська сила?
- Машини, прояви їх роботи у довкіллі
- Чи є така машина, яка вміє робити все?

Змістовна лінія «Наукові досягнення та дослідження людства» (5 днів)

- Що горить в лампочці? (електричні явища)
- Як утворити звук? Інфразвук та ультразвук.
- Світло. Яке воно? Що таке «сонячний зайчик»?
- Хто говорить в годинниках «тік-так»?
- Закриття сфери „Людина, наука і техніка”

Сфера життєдіяльності:

Змістова лінія:

Тема дня:

Методичний орієнтир: .

День і число			Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця
Тема дня			Хто я?	Який я?	Моє ім'я	Моє по-батькові	Моє прізвище
Освітні галузі	«Мова та література»	Укр. мова Навчання грамоти (читання)	Бесіда за малюнком «Я – маленький українець». Інтерактивна вправа «Будьмо знайомі». Здрастуй школо! Ознайомлення з «Букварем». Бесіда «Україна – рідний край». 1)	Добір слів для опису зовнішності і. Гра «Впізнай хто це?» (За описом) Практичне ознайомлення зі словом, реченням. Спосіб умовного позначення речень. Робота з дитячою книгою. Казка «Котик і Півник».		Закріплення знань про речення. Складання речень з іменами батьків. Вправа «Аналогії» (ім. 'я батька – моє по-батькові. Слухання і розповідь казки «Маша і медведі». Коротка і повна відповідь на запитання. Складання речень за схемою.	Ін теракт. Вправа «Асоціації» (з прізвищами) Розширення уявлень дітей про слово та речення. Ознайомлення зі словами на означення прізвищ, предметів та словами на означення дій.

		Укр. мова Навчання грамоти (письмо)	Колективне складання розповіді «Я тепер школяр». Обведення по контуру малюнків шкільного приладдя. Письмове приладдя. Правила сидіння за партою. Ознайомлення із зошитом для письма (прописи №1, 2). 2)	Акуратність і старанність – якості школяра. Правила користування зошитом, ручкою, олівцем. Правило сидіння за партою. Обведення по контуру. 4)		Зображення кривих ліній на сторінці зошита без лініювання. Вправа «Утвори по-батькові від імені» (групова робота). 6)	Розвиток з'язного мовлення. Форми привітання та прощання. «Чи вітаються по прізвищу?» Сітка зошита, рядок. Проведення прямих довгих та коротких ліній. 8)
	Математика	Математика			Скільки в класі нас Оленок? Лічба .Гра «Станьмо по порядку» (за іменами) Порівняння предметів за величиною. Підготовчі вправи до написання цифр. 2)	Порядкова лічба. Дид. Гра «Варіації» (за іменем по-батькові) для засвоєння понять «зліва-направо», «справа-наліво», «один», «всі», «решта», «кожний», «вищий-нижчий». Підготовка до написання цифр. 3)	Лічба предметів. Робота із зображеннями людей і використання їх прізвищ для закріплення понять «стільки само», «великий-малий», «найбільший-найменший». 4)
	«Людина і світ»	Я і Україна			Що означає ім'я. Варіанти імені. Як мене називають (ін теракт. впр. «Сімейні історії» Про тебе самого. Хто ти? 1)		
	«Мистецтво»	Образотворче мистецтво			1) Ознайомлення з матеріалами та інструментами на уроках образотворчого мистецтва. Основні похідні кольори. Змішування фарб. «Кольорові» імена (Роза, Світлана і т.д.) Зафарбовування силуетів людей дібраним до імені кольором . 1)		
	«Технології»	Трудове навчання			Ін теракт .гра «Ім. 'я –команда» для розвитку вміння організувати робоче місце. Значення праці в житті людини. 1)	Заготівля та зберігання природного матеріалу .Слухання тексту «Що зібрали Оля з татом в лісі» Бесіда по тексту. 2)	

	«Здоров'я і фізична культура»	Основи здоров'я	Здорові батьки-здорові діти. Складання малюнка-схеми «Моя сім'я». Гра «Ким ти приходишся ...» Що вивчає курс «Основи здоров'я?» 1)				
	Доповнючий комплекс програм	Логіка	Спостережливість: порівняння малюнків «Школярі», відмінності між малюнками. Знаходження відсутньої або помилкової деталі. 1)				
	Виховний блок	Діти	Загальношкільна лінійка. Знайомство з правилами поведінки в шкільному колективі.	Перевірка зовнішнього вигляду школярів.	Ігри – знайомства дітей між собою у класі.	Збирання анкетних даних батьків.	
		Батьки	Ознайомлення з розпорядком роботи школи.		Робота по оформленню особових справ учнів.		Батьківські збори «Школяр – нова соціальна роль дитини».
	Література	Довідник «Походження імен», «Таїна імені». Довідник з написання власних назв.					
	Основні поняття підтеми	Національність, стать, адреса, родинні стосунки, учень	Зовнішність, характер, обличчя, замріяний, засмучений.	Повне ім'я, значення імені, східні імена, різних народів.	Ім'я по-батькові та його значення, ім'я і по-батькові батьків.	Походження і значення прізвищ.	

ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ

(1 КЛАС)

Місяць	Тиждень	Сфера життєдіяльності	Змістова лінія	Підтема змістовної лінії
Вересень	1 2 3 4	Людина і суспільство	Я Я Я Я	Я- людина(роль в суспільстві) Я-людина (зовнішність) Я- сам (органи чуття) Я – сам (органи чуття)
Жовтень	5 6 7 8	Людина і суспільство	Я Моя родина Моя родина Моя родина	Я- інші (світ професій) Мама і тато. Бабуся і дідусь. Рід. Рідний дім (обов'язки дітей і батьків) Рідний дім (домашні заняття)
Листопад	9 10 11 12	Людина і культура	Етико-естетичні основи	Культура спілкування (ввічливість, етикет) Норми поведінки (за столом) Норми поведінки (в громадських місцях) Норми поведінки (в навчальних закладах)
Грудень	13 14 15 16	Людина і Всесвіт Людина і Всесвіт Людина і Всесвіт Людина і природа	Земля – планета Сонячна система Сонячна система Нежива природа	Оболонки Землі Сонце-зірка День і ніч. Рік. Гідросфера, атмосфера.
Січень	17 18 19	Людина і природа	Нежива природа Нежива природа Жива природа	Гідросфера, атмосфера. Літосфера Біосфера: флора (різноманітність флори)
Лютий	20 21 22 23	Людина і природа	Жива природа Жива природа Жива природа Жива природа	Біосфера: флора (дикі і культурні рослини) Біосфера: флора (в казках і легендах) Біосфера : фауна (різноманітність фауни) Біосфера: фауна (свійські тварини)
Березень	24 25 26	Людина і природа	Жива природа Жива природа Жива природа	Біосфера : фауна (в казках і легендах) Біосфера: фауна (сезонні зміни в житті) Біосфера: фауна (охорона тварин)
Квітень	27 28 29 30	Людина і природа Людина, наука і техніка	Жива природа Транспорт Наукові досягнення Машини-помічники	Біосфера: фауна (естетичне значення) Водний Біоніка В промисловості
Травень	31 32 33 34	Людина і суспільство	Батьківщина	Україна (історія) Україна (пейзажі й ландшафти) Україна (символіка) Народні звичаї і свята

ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ

(1 клас)

Сфера життєдіяльності «Людина і суспільство» (60 днів)

Змістова лінія. Я (25 днів)

Підтема: Я - людина

- Хто я?
- Який я?
- Моє ім'я
- Моє ім'я по-батькові
- Моє прізвище
- Мій зовнішній вигляд
- Мій портфель – чарівна скринька
- Чи вмію я дружити?
- Я в школі
- Як я йду до школи
- Підтема: Я – сам
- Чим я бачу?
- Очі – дзеркало душі
- Як я можу зберегти зір?
- Чим я чую?
- Як я можу зберегти слух?
- Чим я розпізнаю запахи?
- Мій запах
- Чистий подих
- Звідки мені відомо про гірке і солоне
- Навіщо мені руки
- Підтема: Я – інші
- Професії моїх батьків
- Бережи речі – в них праця людей
- Священна праця хлібороба
- Вшанування хліба
- На кого я хочу бути схожим?

Змістова лінія. Моя родина (15 днів)

Підтема: Мама і тато. Бабця й дідусь. Рід.

- Мама і тато
- Дідусі й бабусі
- Рід

- Свята моєї родини
- Обереги моєї родини
- Підтема: Рідний дім
- Що вдома я роблю сам?
- Які речі мені допоможуть вдома?
- Обов'язки батьків
- Обов'язки дітей
- Держава – мати
- Дозвілля в рідному домі
- Моє улюблене заняття вдома
- Куточок моїх захоплень
- Чи буває шкідливим відпочинок?
- Безпечний відпочинок вдома

Змістова лінія. Батьківщина (20 днів)

Підтема: Україна (історія)

- Пам'ятки старовини рідного краю
- Визначні місця рідного краю
- Видатні українці
- У краєзнавчому музеї
- Хто такі «предки»?
- Підтема: Україна (пейзажі, ландшафти)
- Що таке «пейзаж», «ландшафт»?
- Гори України
- Ріки України. Дніпро-Славути
- Моря України
- Міста України. Столиця
- Підтема: Україна (символіка)
- Україна – незалежна держава
- Що таке «символи»?
- Державні символи України
- Українська державна мова
- Народні символи України
- Підтема: Народні звичаї і свята
- Щокладають українці в поняття «свято»?
- Весняні народні свята. Вербна неділя

- Великдень.
- Свято Матері

Закриття сфери. День родини.

Сфера: Людина і Всесвіт (15 днів)

Змістова лінія: Земля-планета (5 днів)

Підтема: Оболонки Землі (5 днів)

- «Земля» і «земля»
- Що звідки взялося?
- Природа жива і нежива
- Оболонки Землі або сфери
- Живе – в неживому, неживе – в живому.

Змістова лінія: Сонячна система (10 днів)

Підтема: Сонце-зірка (5 днів)

- Значення сонячного світла і тепла.
- «Зірка, яка світить удень»
- День і ніч
- «Сонечкова родина». Планети.
- Пори року. Чому буває зима?

Підтема: День і ніч (5 днів)

- Мандрівка на Місяць.
- Що таке тиждень? Чому місяць називають місяцем?
- Народження року. Різдво.
- «Круглий рік». Коли рік починається? Коли кінчається?

Закриття сфери: родинне свято «Зустрічаймо Новий рік!».

Сфера: Людина і природа (60 днів)

Змістова лінія: Нежива природа (15 днів)

Підтема: Атмосфера-гідросфера (10 днів)

- Повітря
- Як повітря входить в дім?
- Що таке вітер?

- Буран. Ураган. Торнадо.
- Вітер-помічник. Вітер-спортсмен.
- Якою буває вода? (3 стани води)
- Що може вода? (властивості)
- Вода над нами.
- Вода під нами.
- Вода в нас. Вода поруч.
- Підтема: Літосфера (5 днів)
- Що таке ґрунт?
- Вода і повітря у ґрунті.
- Хто живе у ґрунті?
- Як садити і сіяти?
- Чи можна вбити землю?

Змістова лінія: Жива природа (45 днів)

Підтема: Біосфера – флора (різноманітність) (5 днів)

- Розмаїття рослин: кущі, дерева, трави.
- Кімнатні рослини.
- Що де росте? (природні угруповання)
- Що необхідно рослинам для життя?
- Квітка – плід – насіння.
- Підтема: Біосфера – флора (дикі культурні рослини) (5 днів)
- Рослини в житті людини.
- Ці рослини лікують нас.
- «Шипшина та її родичі».
- «Серденько калини»
- Барвінок та ромашка.
- Підтема: Біосфера – флора (в казках і легендах) (5 днів)
- Вшанування рослин. Дівчина-калина.
- «Вербові» легенди.
- Легенда про Ружу, Мальву та Півонію.
- Легенда про вишню.
- Охорона рослин. Червона книга України.

Підтема: Біосфера – фауна (різноманітність) (5 днів)

- Різноманітність тваринного світу.
- Що необхідно тваринам для життя?
- Про тих, хто літає і плаває.
- Про тих, хто повзає і ходить.
- Комахи.

Підтема: Біосфера – фауна (свійські тварини) (5 днів)

- Що дають тварини людям?
- Свійські птахи.
- Свійські звірі.
- Шовкопряд і бджола.
- Іменна книжка тварин.

Підтема: Біосфера – фауна (в казках і легендах) (5 днів)

- Живий куток у школі і вдома.
- Тварини в українських казках.
- «Яйце-райце»
- Легенди про тварин (за Р. Кіплінгом)
- «Професії» тварин.
- Підтема: Біосфера – фауна (сезонні зміни в житті тварин) (5 днів)
- Пташки весну на крилах несуть.
- Перелітні і зимуючі птахи.
- Лісові таємниці (життя тварин взимку і навесні)
- Що роблять лісник і рибінспектор.
- Заповідники. Заказники.

Підтема: Біосфера – фауна (охорона тварин) (5 днів)

- Для чого потрібні зоопарки?
- Найбільший в Україні зоопарк.
- Як живеться тваринам у зоопарку.
- Вшанування тварин.
- Для чого охороняти тварин?

Підтема: Біосфера – фауна (естетичне значення) (5 днів)

- Червона книга України.
- Створення книги «Скарги тварин».
- Наші домашні улюбленці. Фотовернісаж.
- Рідкісні види тварин. «Їх згубила краса».

Закриття сфери: фестиваль «Моя творчість – це продовження творчості природи».

Сфера: Людина, наука і техніка. (15 днів)

Змістова лінія: Транспорт (5 днів)

Підтема: Водний транспорт (5 днів)

- Що таке транспорт?
- Види транспорту.
- Миколаїв – місто корабелів.
- Види водного транспорту.
- Спорт чи транспорт?

Змістова лінія: Наукові досягнення (5 днів)

Підтема: Біоніка (5 днів)

- Що із чого?
- Як одяг до нас прийшов? Від павутиння і лялечки до тканини.
- Із чого роблять посуд? Як ластівки ліплять гнізда?
- Історія меблів.
- Казка про книжку.

Змістова лінія: Машини-помічники (5 днів)

Підтема: Промисловість (5 днів)

- Професії корабелів.
- «Солодка» фабрика.
- Птахоферма. Інкубатор.
- Екскурсія на підприємство «Хто такий Сандорик?».

Закриття сфери: засідання тематичного КВК.

Перспективне планування за інтегрованою програмою в старшій групі

Місяць	Сфера життєдіяльно- сті	Змістова лінія	Підтема
1	2	3	4
Вересень	Людина і суспільство	Батьківщина	Дитячий садок (праця дорослих). Рідне місто. Україна-держава.
Жовтень	Людина і природа	Жива та нежива природа	Фрукти Ліс (рослинний світ) Тварини і птахи Осінні явища
Листопад	Людина і культура	Мистецтво. Етико-естетичні основи. Література	Народно-прикладне мистецтво квітів, професії майстрів, живопис. Культура спілкування. Класична література. Фольклор.

ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ

Додаток Г 1

ПЕРСПЕКТИВНЕ РІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЗА СФЕРАМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ В СТАРШІЙ ГРУПІ СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ «ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО»

Наскрізнний змістовий модуль «Рідне місто»

- Назва рідного міста, його вулиці
- Пам'ятки історії та культури рідного міста
- Південний Буг – річка в моєму місті
- Мій мікрорайон, вулиця, на якій я живу
- Будинки в моєму місті
- Будівлі соціального призначення
- Клімат рідного міста
- Деревя рідного міста, акація – символ Миколаєва
- Квіти у рідному місті
- Професії людей у місті: будівельники, кораблебудівники
- Свято День міста
- Право на житло

Наскрізнний змістовий модуль «Україна»

- Державні символи України
- Київ – столиця України, міста нашої країни
- Природні ресурси України
- Природна краса рідного краю
- Народні символи та обереги
- Побут сучасного та минулого
- Народні ремесла, професії майстрів
- Захисники вітчизни. День Захисника України
- Право на батьківщину

Наскрізнний змістовий модуль «Праця дорослих –хлібороби»

- Хліб – багатство України
- Як вирощується хліб
- Минуле та сучасне хліборобства – млин та елеватор
- Професії хліборобів
- Сільськогосподарські машини, які допомагають хліборобам
- Право людини на працю

Наскрізнний змістовий модуль «Праця дорослих – овочники»

- Овочі Півдня України
- Професія овочівник
- Поле, город, баштан

- Грунт, в якому ростуть овочі
- Комахи – помічники та шкідники для врожаю
- Колективна праця овочівників
- Машини, які везуть урожай людям
- Овочі на городі дитсадка
- Овочеві страви
- Користь овочів для здоров'я людини
- Право людини на працю

Наскрізний змістовий модуль «Праця дорослих»

- Ательє
- Професії: швачка, модельєр, закрійник
- Наше вбрання
- Рослини, з яких виготовляють одяг
- Зимовий одяг та взуття
- Тканини
- Одяг для дерев

Наскрізний змістовий модуль «Праця дорослих»

- Взуття
- Професія – чоботар
- Фабрика одягу, взуття
- Професії: швачка, прасувальниця
- Одяг звірів та птахів
- Національний одяг
- Банк та гроші
- Право на необхідний рівень життя

Наскрізний змістовий модуль «Народні свята і традиції»

- Перший місяць зими – грудень
- Народні прикмети про погоду
- Природні явища: мороз, сніг
- Свято Андрія, Катерини
- Свято Миколая
- Професії працівників ательє
- Право на відпочинок

Наскрізний змістовий модуль «Народні свята і традиції, Новий рік»

- Листяні та хвойні дерева
- Різдвяне дерево – ялинка
- Святкування Нового року в Україні
- Новий рік в дитячому садку
- Свято Нового року в різних країнах світу
- Карнавальні костюми
- Праця дизайнера-модельєра
- Право на гру та відпочинок

Наскрізний змістовий модуль «Народні свята та традиції»

- Народні свята зимового циклу
- Різдво. Щедрий вечір
- Водохреща
- Старовинні обряди святкових дійств
- Українські народні святкові страви
- Національний святковий одяг
- Праця репортера та фотографа в святкові дні
- Право на дитячі розваги

Наскрізний змістовий модуль «Мама»

- Мама – рідна людина
- Бабуся – мамина (татова) мама
- Добрі вчинки для матусі
- Міжнародний жіночий день
- Квіти, які дарують жінкам
- Етикетні правила вручення подарунків мамі
- Професії мам
- Портрет мами. Професія художник
- Право дитини на сім'ю

Наскрізний змістовий модуль «Члени родини»

- Родина та її члени
- Обов'язки членів сім'ї
- Взаємодопомога в сім'ї
- Сімейні свята
- Мовленнєвий етикет привітання членів родини
- Професії членів родини
- Фотографія – пам'ять про кращі моменти життя.
- Професія фотограф
- Шанобливе ставлення до всіх членів родини
- Право на любов та піклування дорослих

Наскрізний змістовий модуль «Рід, родовід»

- Родовідне дерево
- Культура родинних стосунків, сімейний етикет
- Родинні свята
- Професії батьків
- Повага до батьків
- Турботливе ставлення до молодших членів родини
- Право на сім'ю
- Сімейні клопоти звірів та птахів
- Родина – частина українського народу
- Дружба народів на Землі
- Наскрізний змістовий модуль «Рідний дім»

- Види будинків: приватні та багатоповерхові
- Сучасне житло, кімнати
- Інтер'єр житла
- Сучасні та старовинні предмети побуту, меблі, посуд
- Квіти, якими прикрашають житло
- Традиції та звичаї, пов'язані із заселенням у дім
- Шпаківні – будинки для пташок
- Житло тварин
- Будівельні професії, техніка на будівництві будинку
- Право на житло

Наскрізний змістовий модуль «Праця дорослих (батьків)»

- Промисловість у рідному місті
- Старовинні способи виготовлення предметів вжитку
- Сучасне виробництво предметів побуту
- Професії людей, які працюють на фабриці, заводі
- Праця корабелів
- Машини-помічники в промисловості
- Електрика – помічник у роботі батьків
- Традиційне ставлення українського народу до праці
- Гроші та бюджет сім'ї
- Право на піклування дорослих

Наскрізний змістовий модуль «Я сам»

- Я – частина людського роду
- Людина – частина природи
- Моє ім'я
- Частини тіла людини, органи та їх функції
- Сонце, повітря і вода – найкращі друзі здоров'я
- Дівчатка та хлопчики. Взаємовідносини дітей різної статі
- Індивідуальність людей
- Лікар
- Право на життя та охорону здоров'я

Наскрізний змістовий модуль «Я та інші»

- Дружба та друзі
- Моральні якості людини: безкорисливість, доброта, чесність, справедливість
- Книга – джерело мудрості людини
- Я і моя поведінка
- Правила спілкування
- Почуття та настрій людини
- Права, правила, обов'язки
- Безпечна поведінка з незнайомцями
- Право на захист від насильства та експлуатації

Наскрісний змістовий модуль «Я і природа»

- Людина – частина природи
- Природні багатства рідної країни
- Ім'я та назва
- Рослини – друзі людини
- Тварини – менші брати людини
- Птахи та комахи: користь та шкода навесні
- Червона книга
- Небезпечні погодні умови
- Економне використання природних ресурсів
- Право на їжу та чисту воду

Наскрісний змістовий модуль «Я і природа»

- Вода, її вплив на життя рослин, тварин, людей
- Природні явища: гроза, веселка, роса
- Залежність людини від природи
- Заказник. Професія лісник
- Людина – охоронець природи. Правила поведінки в природі
- Право на безпечне існування

СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ «ЛЮДИНА І ПРИРОДА»**Наскрісний змістовий модуль «Фрукти, ягоди»**

- Осінні дарунки (фрукти, ягоди)
- Фруктовий сад восени
- Комахи – помічники та шкідники в саду
- Страви з фруктів та ягід
- Екзотичні фрукти
- Праця дорослих у саду. Професія садівник, продавець
- Фрукти – вітаміни для здоров'я людини
- Право на харчування

Наскрісний змістовий модуль «Рослини»

- Осінні зміни в житті рослин
- Дерев та кущі, будова та значення для людини
- Трав'янисті рослини та гриби – користь та небезпека
- Ліси України, їх види
- Заказники України
- Лісовий компас – прикмети осені
- Люди, які охороняють ліс. Професія лісник, пожежник
- Правила поведінки в лісі, парку

Наскрісний змістовий модуль «Тварини»

- Сезонні зміни в житті тварин восени
- Звірі нашої місцевості
- Зимуючі та перелітні птахи
- Земноводні та плазуни

- Дикі тварини теплих країн
- Праця ветеринара
- Охорона тварин восени

Наскрізний змістовий модуль «Осінні явища»

- Клімат Півдня України
- Три періоди осені
- Осіннє небо: сонце та хмари
- Ґрунт восени
- Осінній дощ
- Вітер та туман – ознаки осені
- Одяг людей восени
- Прогулянки на свіжому повітрі – користь для здоров'я
- Краса осінньої природи у творах живопису

Наскрізний змістовий модуль «Зимові явища»

- Дванадцять місяців року
- Мороз, хуртовина, завірюха – явища зимової природи
- Зимові явища: снігопад, лід
- Сніг у житті рослин та тварин
- Народні прикмети
- Праця людей взимку: двірник, водій снігоприбиральної машини
- Зимові розваги для здоров'я дітей
- Право на охорону здоров'я

Наскрізний змістовий модуль «Рослини»

- Зимові зміни в рослинному світі
- Кімнатні рослини. Квітка «Різдвяник»
- Верба та ялина – дерева-символи України
- Зимовий город на вікні
- Лікарські рослини (цибуля, часник)
- Догляд за рослинами взимку. Праця садівників
- Ботанічний сад

Наскрізний змістовий модуль «Тварини»

- Життя тварин узимку
- Наш друг собака
- Тварини Півночі та Південних країн
- Життя зимуючих птахів
- Охорона звірів. Праця лісника взимку
- Право на захист від жорстокого поводження
- Наскрізний змістовий модуль «Рослини»
- Зміни в житті рослинного світу навесні
- Весняний ліс
- Верба та калина – символи України
- Барвінок – оберіг України

- Однорічні та багаторічні квіти
- Квіти в куточку природи
- Квіти в житті людини
- Лікарські рослини
- Праця садівника навесні

Наскрізнний змістовий модуль «Рослини»

- Рослини дитячого садка
- Береза, каштан, тополя – корисні дерева нашої місцевості
- Квітучі фруктові дерева
- Рослини з теплиці
- Лікарські властивості дерев
- Рослини у Великодніх обрядах
- Всесвітній день планети Земля

Наскрізнний змістовий модуль «Тварини (дикі і свійські)»

- Весняні зміни в житті диких тварин
- Комахи
- Життя свійських тварин навесні
- Свійські птахи
- Праця людей на селі: фермер, пасічник
- Червона книга природи
- Страви тваринного походження у народних святах

СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ «ЛЮДИНА І КУЛЬТУРА»

Наскрізнний змістовий модуль «Декоративно-прикладне мистецтво»

- Косівський, петриківський, опішнянський розпис
- Орнамент та кольори вишивки
- Професії майстрів: вишивальниця, гончар, художник-маляр
- Приладдя для вишивання: нитки, голка, ножиці.
- Безпечне користування інструментами
- Витинанка – вид народної творчості
- Майстри плетіння, вироби з соломи та вербової лози
- Цибуля, буряк – природні фарби для ниток
- Квіти, ягоди, листячко – елементи розпису
- Право людини на володіння культурною спадщиною свого народу

Наскрізнний змістовий модуль «Культура спілкування»

- Українська мова – мова нашого народу
- Ввічливі слова
- Мовленнєвий етикет
- Спілкування хлопчиків та дівчаток
- Спілкування дітей та дорослих
- Способи спілкування: міміка, жести.
- Спілкування об'єктів природи

- Настрій, який нам несе добре та погане слово
- Професія – бібліотекар
- Право людини на спілкування рідною мовою

Наскрізнний змістовий модуль «Класична, сучасна література, фольклор»

- Книга – джерело рідної мови
- Твори українських та зарубіжних авторів
- Прислів'я, приказки, скороговки – багатство української мови
- Осінь у творах літератури
- Українська поезія, поетичні образи природи
- Складові книги: обкладинка, сторінка, назва, текст, ілюстрації
- Процес виготовлення книги
- Професії людей, які створюють книгу: письменник, друкар, художник, редактор
- Бібліотека – місце для зберігання книжок
- Книгарня
- Правила поводження з книгою

Наскрізнний змістовий модуль «Фольклор – українська народна казка»

- Казка як літературний жанр
- Особливості казки: приказка, казкові повтори, кінцівка
- Герої українських казок, їх характер та вчинки
- Казкові будинки
- Об'єкти природи в українських народних казках
- Театр – місце, де можна побачити казку
- Праця бібліотекаря

СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ «ЛЮДИНА – НАУКА І ТЕХНІКА»

Наскрізнний змістовий модуль «Види іграшок»

- Сучасна іграшка, її різновиди
- Народна іграшка, майстри, які її виготовляють
- Праця людей на фабриках іграшок
- Реклама іграшок та гроші
- Правила поведінки в спільних іграх
- Право дитини на відпочинок

Наскрізнний змістовий модуль «Види транспорту»

- Історія виникнення транспорту
- Наземний, підземний, повітряний, водний транспорт
- Казковий транспорт
- Машини спеціального призначення
- Робота транспорту в різних погодних умовах
- Професії дорослих, які працюють на транспорті
- Правила поведінки у транспорті

Наскрізнний змістовий модуль «Правила дорожнього руху»

- Правила дорожнього руху для пішоходів

- Світлофор, пішохідний перехід, дорожні знаки – помічники водія та пішохода
- Професія – регулювальник
- Поведінка у пасажирському транспорті, повага до дорослих
 - Право на життя та здоров'я

Наскрізний змістовий модуль «Пошта»

- Пошта як установа зв'язку
- Голуб, гонець – стародавні способи зв'язку
- Сучасні можливості людини для зв'язку
- Види поштових відправлень: лист, листівка, преса, бандероль, посылка
- Професії людей сфери зв'язку: листоноша, оператор зв'язку
- Машини для обробки та перевезення поштових відправлень
- Право на інформацію

СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ «ЛЮДИНА І ВСЕСВІТ»

Наскрізний змістовий модуль «Планета Земля»

- Планета Земля – частина Сонячної системи
- Астрономія – наука про космос
- Професія – космонавт, космонавти України
- Космічна техніка
- Сонце в житті планети Земля
- Глобус та карта – моделі планети Земля
- Екологічно доцільне ставлення до планети Земля

Навчально-тематичне планування в старшій групі ДНЗ

Жовтень – I тиждень

Сфера життєдіяльності	Змістова лінія	Підтема	Людин ознавст во	Батьківщин о-знавство Міфологія	Логіка	Риторика	Профорієнтація	Правознавство
1	2	3	4	5	6	7	8	9
людина і природа	жива природа	фрукти	Тиждень 167	Багатство України овочами та фруктами	Порівняти фрукти (схожість та відмінність). Причини і наслідки явищ природи (фруктові дерева).	Робота над дикцією.	Садівник, продавець.	

Число, день	Методичний орієнтир	Методичне забезпечення								
		Словесність		Природа	Суспільство-знавство	Фізична культура		Гра		
		Розвиток мови	Грамота	Рідна природа	Ознайомлення з навколишнім	Фіз-ра	Валеологія	Сюжетно-рольова	Дидактична	Рухлива
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Пон.	Конкретизувати й узагальнити уявлення дітей про фрукти та	Розгляд картин «Збір урожаю в саду».		1.Бесіда про фрукти «Що нам осінь принесла». 2. Чим відрізняються фрукти від ягід, назви ягід.		Ф.к. Розвивати техніку стрибків у довжину. Підлазити боком, утримувати рівновагу. Ходьба з високим підніманням колін.			«Відгадай за описом», «Так чи ні».	«Хто швидше до дерева», «Хто перший збере яблука?»

Віт.	ягоди (їх вживають у їжу, спеціально вирощують, фрукти ростуть в саду). Систематизувати і розширити знання дітей про сад, які фрукти ростуть в саду. Підвести до розуміння, що до одержання урожаю потребує праці багатьох людей. Закріпити знання про помічників і шкідників саду. Вчити знаходити	Заучування вірша Д.Мегеліка «Сливи».		1.Бесіда про фруктові дерева, які ростуть на дачі. Який ваш улюблений плід? 2.Страви із фруктів і ягід. Де виготовляють (консервні заводи, харчові комбінати).		1. Удосконалювати навички лазіння по колоді зігнувшись з упором на руки, вміння стрибати в глибину, підлазити під шнуром боком.	Значення фруктів для життєдіяльності людини (вітаміні).		«Що росте в саду, а що на городі», «Угадай, що в руці».	«У садку на горбочку», «Хто далі стрибне».
		Словник. Ягоди: ожина, агрус, смородина, калина, шипшина.		Спостереження за деревом яблуня, груша, слива. Порівняльна характеристика, які зміни відбуваються з деревами взагалі.	Екскурсія до овочового магазину.	Ф.к. Стрибки у довжину з розбігу. Ходьба по обмеженій площині, підлізання боком під драбинку.			«Впізнай за смаком», «Хто більше назве фруктів».	«Іменинний пиріг», «Хто більше збере фруктів»
			Звуковий аналіз слів. Сад. Складання речень зі словами фрукти, сад і т.д.	Спостереження за деревами. Чи є дерева, які треба «вилікувати» (спилити сухі гілки і т.д.). Догляд за фруктовими деревами.	Бесіда про працю дорослих у саду.	2. Стрибки у довжину з місця, перелазити через колоду, підкидати та ловити м'яч обома руками: передавати м'яч обома руками від грудей.			«Що де росте?», «Який, яка, яке» (фрукти), «Зріле, незріле».	«У садочку на горбочку»

П'ятн.	логічний зв'язок між причинами і наслідками явищ природи (квітне, дозріває, смачні плоди).	Складання творчих розповідей за картиною «Збір урожаю в фрукт. саду»			1. Розглядання ілюстрацій про фруктові сади. Україна багата фруктовими садами. 2. Розгляд фруктів, які у нас не ростуть. Чому? (банан, ананас, ківі)			Піший перехід до приватного сектора. Спостереження за збиранням урожаю.			Сюжетно-дидактична «Лісова аптека»	«Збери врожай» Артемова ст.68	«Галя по садочку ходила№.	
Число, день	Методичне забезпечення													
	Математика	Художня культура				Художньо-естетична діяльність. Технологія								
		Зображувальна діяльність		Музика		Театр	С.Х.Д.	Читання	Фольклор	Конструювання	Художня праця	Праця	Методика	Пед-технологія
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
10.11.				«Фруктовий сад»	Слухання «Ходить місяць над лугами» С.Прокоф'єва	Обігрування укр.нар. пісні «Ходить гарбуз».						Залучати до праці в куточку природи.	А.М. Богуш	
	Лічба в межах 6. Орієнтування в просторі.				Співи «Осінь», «Дзвоники» муз. О.Тилічєвої			Олександр Олесь «Золоті квітки»				Праця на майданчику . Приготуємо салат із овочів і фруктів.		

				«Фрукти і ягоди у вазі»	Ігри «Впізнай дзвоник», «Котилася торба». Вправи «Галоп» (прямий і боковий)			Платон Воронько «Причина»		Кошик для фруктів (плетіння із паперу)	Іграшки із овочів і фруктів.	Нагодуємо мешканців куточку природи.		
					Перемінні кроки. Хороводи . «Ой зібралась звірина» (укр.нар.гра)							Підготовка до занять з аплікації.	Е.С.Вільч-ковськй	В. Левін
			Фрукти у вазі (обривання м)				Придумай незвичайний фрукт і намалюй його					Колективна господарча праця в групі.		
Число, день	Р.Т.З.					Спілкування								
	Словотворчість		Віршування	Складання казок	Індивідуальна робота з дітьми			Робота з батьками		Підсумок	Методична	Художня		
	2		3	4	5			6		7	8	9		
				Казка «Про рожеве яблучко та обжору черв'ячка»	З природи. «Я знаю такі фрукти...» З розвитку мови. Складання розповіді за картиною «Збір урожаю в саду».						А.М.Богуш «Заняття з розвитку мови»	Олександр Олесь «Золоті квітки» стор.15. «Золота осінь».		
	Красиві слова до слова «яблучко».				З малювання. Вчити дітей малювати фруктовий сад. З математики. Закріпити вміння орієнтуватися в просторі.			Заучування загадок та віршів про фрукти з дітьми.				Д.Мегелик «Сливи» «Джміль» №3, 1998.		

	Складання довгих і веселих слів.			З художньої літератури. Повторити вірш, читати виразно, чітко. З малювання. Вчити малювати фрукти у вазі (натюрморт).			Е.С.Вільчковський «Рухливі ігри в дитячому садку».	Платон Воронько «Причина». Збірник «Золота осінь» стор.27
		«Веселі рими»		З конструювання. Вчити робити кошик для фруктів з паперу. З фізкультури.	Робота по звуковому аналізу слів.		В.Левін. «Когда маленький школьник становится большим читателем»	
				З грамоти. Звуковий аналіз слів. Складання речень зі словом сад, фрукти. З апікації. Обривання фруктів з кольорового паперу.		«Фруктовий аукціон».	А.Богущ. Підготовка руки дитини до письма.	

Підготовка руки до письма				
	I тиждень	II тиждень	III тиждень	IV тиждень
Пон.				
Вівт.	Пальчикова гімнастика «Засолимо капусту» Д/г «Попелюшка»	Пальчикова гімнастика «Дерево» Викласти із дрібних камінців стежку до лісу (лабіринт).	Ниткопис (тварини).	Пальчикова гімнастика «Сонячні промінці».
Сер.	Штриховка фруктів (уривчасті, короткі лінії)	Штриховка шишки (напівовальні лінії). Малювання ялинки в зошиті в клітинку.	Пальчикова гімнастика «Білка». Штриховка жолудів, грибів (напівовальні і уривчасті лінії).	Штриховка «Дош» (довгі, короткі, уривчасті лінії)
Четв.				
П'ятн.				

Жовтень – II тиждень

1	2	3	4	5	6	7	8	9

Людина і природа		жива природа	тварини	Виховувати повагу до всього живого, висловлювати своє відношення до комах, птахів, тварин. Охорона тварин восени.			Встановлення причин сезонних змін у поведінці тварин, птахів.	З'ясувати знання узагальнюючих слів дикі тварини, птахи, ліс, рослини.	Ознайомлення з працею ветеринара (лікаря тварин та птахів).	Право дитини висловлювати свою думку. Дитина не зобов'язана бути як «всі».	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Пон.	Продовжувати формування у дітей уявлення про тварин та птахів. Ознайомити дітей з змінами, що сталися в житті тварин восени. Збираються у зграї і відлітають у теплі краї птахи, які не знаходять узимку їжі. Це – перелітні птахи. Високо в небі курличуть журавлі, над ними перегукуються дикі гусі. Голод і холод женуть птахів від нас. Птахи, що не відлітають, називаються зимуючими. Восени у звірів відростає густа, пухнаста шерсть. Деякі тварини на зиму заготовляють їжу. Виховувати повагу до живих істот, висловлювати своє відношення до птахів, комах, тварин.	Бесіда. Дикі тварини. Розгляд ілюстрацій.		Бесіда про лісових жителів. Класифікація тварин. Спостереження за погодою. Як осінь впливає на життя тварин?		Ф.К. Закріплювати навички ведення і закидання м'яча в корзину обома руками від грудей. Стрибки на обох ногах через довгу скакалку. Біг.	Яку користь приносять здоров'ю людини птахи та тварини?		«Загадки про тварин», «Допомога тваринам знайти свій дім».	«Лисиця в курнику», «Мисливці і зайці».	
	Віт.	Розповідь укр. нар. казки «Кривенька качечка».		Розглядання ілюстрацій з зображенням птахів. Спостереження за птахами. Чому птахи відлітають у вирій? (зимуючі, перелітні).		1. Удосконалювати вміння стрибати у висоту з розбігу та метати торбинку з піском на дальність. Розвивати спритність і вміння орієнтуватися у просторі. «Лисиця в курнику».			«Зоопарк», «Мисливець» стор.96, «Хто де живе?», «Назви зайве».	«Третій зайвий», «Переліт птахів».	

П'ятн.	Сер.			Бесіда про підготовку тварин до зими. (Хто запасає їжу) Спостереження за тваринами. Які зміни в житті тварин. Яка різниця між свійськими та дикими тваринами.		Ф.К. Вправляти у стрибках через довгу скакалку. Удосконалювати навички бігу з перешкодами у грі «Хто швидше до прапорця».			«Хто більше назве», «Впізнай тварину».	«Хитра лисиця», «Вовк у рву», «У ведмедя во бору».
	Четв.		Приголосні звуки. Звуковий аналіз слів: ліс. Складання речень.	Бесіда про птахів. (Як готуються до зими зимуючі птахи?). Спостереження за тим, як птахи відлітають у вирій? (Хто відлітає зграєю, хто ключем?)		2. Удосконалювати навички підлізання під шнур та ходьбі по мотузку, покладеному на підлогу. Розвивати спритність та швидкість під час гри «Ведмідь і бджоли».			«Що до чого належить», «Впізнай пташку».	«Переліт птахів», «Ліс», «Мисливці і зайці».
		Переклад з оповідання В.Росіна «Для когось голки в їжака».		Розгляд ілюстрацій з зображенням їжака. Які тварини впадають у сплячку взимку? Бесіда про диких тварин. Захисні природні функції		Піший перехід до парку.		Сюж. дид. «Лісова лікарня» (на приємні у ветеринара).	«Хто де живе», «Літає, повзає, плаває, стрибає, бігає»	«Совонька», «Кривенька качечка», «Горобці та кіт».

Пон.				«Кого я зустрів у лісі» (малювання диких тварин)	«Вальс» П.Чайк ось-кого. Слухання.	Обігрування епізодів казки «Під грибом» (з розшата-ним сюжетом)		В. Лучук «Хитрий лис фарбує ліс».			В куточку природи. Помити квіти, нагодувати мешканців.		А. М.Богущ, Е.С.Вільчовський	
Вів.	Орієнтування в просторі. Лічба в межах 6.				Співи «Осінь золота прийшла». Ігри. Муз. годинник.			Петро Ребро «Суперечка». В. Чухліб «Чи далеко до осені»	Прикмети про птахів.		В іграшковому куточку. Вимити іграшки.	Тварини або птахи (з природного матеріалу)		О.П. Янківська
Сер.				Малювання по казці «Кри-венька качечка»	Гра з листочками. Вправи «Зайчики і білочки» (стрибки і поскоки).			М.Познанська «Журавлі летять».		«Пташка» оригамі (з паперу)	Чергування по їдальні. Правильно сервірувати стіл.		Н.Ф.Яришева	

Четв.					Хорово дні танці. Танець осінніх листочк ів.			Анатолій Пастернак «Осінь»	«Жовтен ь ходить по краю, та й виганяє птиць із гаю».		На майдан- чику. Обкопу- вати куші.			
П'ятн.		Іжачко ва сім'я.						Платон Воронько «Іжачок хитрячок»			Підготу- вати матеріал до заняття.			
1	2	3	4	5	6	7	8	9						
Пон.		«Весел і рими»		З природи. Закріпити знання дітей про диких тварин. Складання розповіді про лісового мешканця.	Принести природний матеріал.		А.М.Богуш Заняття з розвитку мови. Е.С.Вільчковськ ий Заняття з фізкультури в дитячому садку.	Анатолій Пастернак «Осінь» стор.65 «Суперечка» Павло Ребро. Сходинки, стор.72						
Вів.	Нові слова від слова ліс- лісок, вовк- вовчок і т.д.			З малювання. Вправляти в малюванні тварин. З математики. Вправляти в умінні орієнтуватися в просторі.	Складання загадок про мешканців лісу та про птахів.		О.П.Янківська «Дидактичні ігри в дитсадку»	Володимир Лучук «Хитрий лис, фарбує ліс». Збірник «Золота осінь»стор.65.						
Сер.		В лісі ми знайш ли грибок ...		З художньої літератури. Вчити переказувати казку близько до тексту. З фізкультури. Стрибки у висоту з розбігу.			Н.ф.Яришева «Ознайомлення дітей з природою»	М.Познанська «Журавлі летять» Пролісок, стор.292- 293.						
Четв.				З грамоти. Голосні та приголосні звуки. З фізкультури. Удосконалювати навички підлізання під шнур.				В.Чухліб Чи далеко до осені. Збірка «Золота осінь» стор.45.						

П 'ятн.				3 природи. Вчити називати тварин та птахів. 3 малювання. Іжачок хитрячок.		Вечір загадок і відгадок (рослини, тварини)		Платон Воронько «Іжачок хитрячок», Пролісок, стор.185.

Жовтень – III тиждень

1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Людина і природа	жива природа	рослинний світ	Повага до людини і праці. Правила поведження в лісі, парку. Охорона природи «Червона книга».	Багатство України лісами (Карпати). Легенди про дерева.	Родові та видові поняття (види лісів). Прикмети, за допомогою яких можна орієнтуватися в лісі.	Переносне значення слів (як золото).	Лісник, пожежник.	Право дітей на достатнє харчування і чисті продукти.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Пон	Продовжувати формувати уявлення дітей про рослини (частини рослин, різноманітність рослин, середовище їх зростання). Дати уявлення про дикоростучі, культурні, лікарські рослини. Навчити розпізнавати рослини за формою листя, характерними ознаками плодів (клен, липа, дуб, каштан). Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин восени. Настав період золотої осені. Систематизувати знання дітей про ліс, види лісу. Дати знання про працю лісника. Виховувати бережне ставлення до природи.	Розгляд картини І.Левітана «Золота осінь».		1. Бесіда про осінь, визначити її погоду, її вплив на життя рослин. 2. Бесіда, де ростуть різні рослини (ліс, сад, город, лук, степ, баштан), які зміни відбуваються з ними восени.		Ф.К. Вправляти у відбиванні м'яча об землю лівою і правою рукою з просуванням вперед. Забивати м'яч у ворота.			«Добре чи погано», «Так чи ні», «Якого листка не стало».	«У лісочку на горбочку», «Чия ланка швидше збереться».
Вів		Заучування вірші Н.Приходько «Жовтень».		1. Бесіда про дерева. Що з ними відбувається восени? 2. Спостереження за деревами. Що спільного, а чим відрізняються? Будова дерева. Призначення кожної рослини.		1. Розучити комплекс заг.розв. вправ, удосконалювати вміння метати торбинку з піском із-за спини через плече на дальність, ходити по колоді. Розвивати швидкість, спритність під час р.р. «У ведмедя, во бору».	Розповідь вихователя про користь дерев та рослин для здоров'я людини.		«Хто я» (опис дерев), «Покажи дерево, а ми відгадаємо» (прийом емпатії).	«Підбіжи до дерева, яке я назову».

Вісн	Геометричні фігури (форма листя дерев).				Співи «Ой є в лісі», «Тропиночка». Д/г «Навпаки».	Драматизація «Під грибом».		Б.Чалий «Осінь» В.Кленц «Натомились сиріжки»	Скоромова-ка.		На майданчику зібрати осіннє опале листя.		Е.С.Вільчківський	
Сон				«Золота осінь» творче малювання на задану тему.	Вправи. «Вправа з листочками» (вальс). Гра на дит.муз. інстр.			М.Стельмах «Ми садили ліс у полі»	«Золоті жолуді зовсім пожовтіли»	«Хижка лісника» (з буд.матер.)	Допомогти приготувати не обхідний матеріал до малювання.		Н.Ф.Яришева	
Увч					«Ой дзвони дзвонять» «укр.нар.пісенька»			І.Кульська «Осінь»			Зібрати природний матеріал для ручної праці.	«Осінь в лісі» (аплікація з листя).		Джані Родарі
П'ятн		«Гриби в лісі» (з натури)					«Осінній килим» (друкування листям)	Л.Костенко «Ліс на світанку»			Нагодувати мешканців куточку природи.			
1	2	3	4	5	6	7	8	9						
Пон		Літаючі рими.		З природи. Закріпити назву осінніх місяців (вересень, жовтень). З розвитку мови. Складання розповіді по картині.			А.М.Богуш. Заняття з розвитку мови в дитячому садку.	В.Сутєєв «Під грибом». В.Кленц Натомились сиріжки. Веснівочка. Ст.58						

Різн	Словник лісника.			З фізкультури. Метання торбинки з піском. З малювання. Вправляти в малюванні дерев різними техніками.	Зібрати листя для гербарію.		Е.С.Вільчковський «Рухливі ігри в дитячому садку»	Н.Приходько. «Жовтень» Пролісок Стор.293. П.Чалий «Осінь» Пролісок, стор.172.
Сав		«Стояв у лісі старий дуб...»		З худ.літератури. повторити вірш «Жовтень». З розвитку мови. Скласти речення із заданим словом.			Н.Ф.Яришева «Ознайомлення дітей з природою».	М.Стельмах «Ми садили ліс у полі» Золотий колосок, стор.116. І.Кульська
Центр			«Лісова казка» (салат із казок)	З природи. «Які дерева ти знаєш? Які кущі ти знаєш?» З грамоти. Називати голосні звуки. Звуковий аналіз слів ліс і т.д.				«Осінь» Пролісок, стор.173.
П'ятик	Підбір епітетів до слова «ліс»			З фізкультури. Закріпити вміння стрибати у висоту з розбігу. З розвитку мови. Скласти розповідь.	У вихідні дні повести дітей на екскурсію в ліс.	«Ліс ва вікторина»		Л.Костенко «Ліс на світанку» Золотий колосок, стор.116.

Жовтень – IV тиждень

1		2		3		4		5		6		7		8		9	
людина і природа		нежива природа		осінні явища (сонце, повітря, грунт, вода)						Встановлення причин сезонних змін в природі.		Лексичні засоби виразності: епігети, порівняння, метафори і т.д.					
1	2			3	4	5		6		7		8		9	10	11	

Сен	Пон Вівт	Продовжувати вчити дітей спостерігати за осінніми змінами в певній послідовності – положення сонця щодо землі (високо чи низько над землею), стан повітря (холодне, тепле, прохолодне), ґрунту та води, а також стан рослин, поведінку тварин; розуміти що всі зміни взаємозв'язані. Формувати вміння помічати цікаві явища в природі; вміти розповідати про період золотої осені.	Екскурсія в парк.		Спостереження за погодою вранці. Чим вона відрізняється від погоди на початку осені? Спостереження за осіннім небом. Види хмар (купчасті, сірі, перисті, волохаті). Як утворюються хмари?		Стрибки через довгу скакалку, вести і закидати м'яч у баскетбольну корзину. Бігати наперейми з подоланням перешкод.			«Не помились, «Живе-неживе», «Коли це буває».	«Чия ланка швидше збереться», «Не залишайся на підлозі».
			Складання описових розповідей за картинками (осіння тематика).		Бесіда про живу та неживу природу. Чому осінь називають вередливою плаксою? Спостереження за сонцем. Чим вище сходить сонце над землею, тим більше від нього тепла і світла і, навпаки, восени косі промені від сонця, тому холодно.		1. Закріпити навички лазіння однойменним способом по гімн. стінці, кидання та ловіння м'яча обома руками. Р/г «Чия ланка швидше збереться».	Одяг дорослих і дітей залежить від погодних умов.		«Склади картинку», «Спіймай звук».	«Відгадай чий голос», «Хто перший», «Каруселі».
			Словник: хмари – які? Купчасті, похмурі, перисті, легкі, шаруваті, важкі, волохаті, білі, дощові, пухнасті, сірі.		Бесіда про значення землі для живих істот (рослин і т.д.). Спостереження за землею, яка вона (тепла-холодна, суха-волога). Чому восени земля холодна і відпочиває?		Стрибки через довгу скакалку, вибігаючи з-під неї. Відбивання м'яча об стіну зі сплеском і ловінням обома руками.	Користь прогулянок на свіжому повітрі.		«Відгадай за описом», «Пори року».	«Заборонений рух», «Ми веселі діти».

Четв.														
П'ятн.														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Пон	Число 7. Орієнтування у просторі.			«Святко-ве плаття Осені» (декор. малювання)	Співи «Заспівайм о пісню веселеньку» (укр. нар. пісня). Ігри. Повтори за	Інсценування оповідання «Для кого голки в іжака»					В куточку природи. Догляд за мешканцями та рослинами.			Л. Артемова

Вівт.					мною (метроритм вальсу).		Дизайн плаття осені.				В іграшко- вому куточку. Вимити посуд. Приби-рати в шафі буд. матеріал.	Зіб- рат и і зас уш ити осі ннє лис тя.	А. М.Б огу ш	О.Декролі
Сен.				За задумом .	Слухання Вальс П.Чайковсь кого. Хороводні танці.			Олег Орач «Осінній ліс»		Гір- лянда з осін- нього листя.	На майд. Зібрати листя та обкопати кущі та дерева		О.П.Ян ків- ська	
Четв.		“Візерунки осені” (з осінньо- го листя)			Танець осінніх листочків.				Д.Павлич - ко «Вітер»	При- слів’я. Осінь іде і за собою дощ веде.	Чергуван ня по столовій. Сервіров ка стола	Флоро мо- заїка «Осін ній килим ».	Е.С.Віл ьч- ковськ ий	Д.Родарі
П’ятн.														
1	2	3	4	5	6	7	8	9						
Пон.				З природи. Що відноситься до неживої та живої природи. З малювання. Вчити дітей прикрашати елементами декорат.			Л.Артемова «Вчимося граючись».							
Вівт.	Підбір спільнокорене вих слів до слова осінь.			З розвитку мови. Вчити розповідати про осінні явища природи. З математики. Закріпити число 7 та орієнтуватися у просторі.	Заучування віршів про осінь.	«Що приніс нам місяць жовтень?»	А.М.Богуш Заняття з розвитку мови в дитячому садку.							

Сер		«Веселі рими»		З фізкультури. Закріпити навички кидання та ловіння обома руками м'яча. З розвитку мови. Складання описової розповіді за картинами.			О.п.Янківська «Дидактичні ігри в дитячому садку»	Олег Орач «Осінній ліс» Буквар-читанка «Сходінки», стор.74.
Четв			«Чистий аркуш» по Дж.Родарі	З малювання. Вправляти в малюванні дерев в осінньому вбранні. З грамоти. Вчити розрізнявати голосні та приголосні звуки.	Екскурсія з батьками та дітьми до осіннього лісу чи парку чи водойми тощо.	Виховний блок на тему: Зустріч із лісовою феєю»	Е.С.Вільчковський Рухливі ігри в дитячому садку.	Д.Павличко Вітер. Золота осінь, ст.67.
П'ятн				З фізкультури. Удосконалювати навички метання торбинки з піском. З апікації. Вчити добирати осінні листя для композиції.		Інтегрований навчальний блок на тему: «Осінь золота прийшла»	Д.Родарі ГраMATика фантазії.	

**ПЕРСПЕКТИВНЕ РІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЗА СФЕРАМИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ В СТАРШІЙ ГРУПІ
СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
«ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО»**

Наскрізнний змістовий модуль «Рідне місто»

- Назва рідного міста, його вулиці
- Пам'ятки історії та культури рідного міста
- Південний Буг – річка в моєму місті
- Мій мікрорайон, вулиця, на якій я живу
- Будинки в моєму місті
- Будівлі соціального призначення
- Клімат рідного міста
- Деревя рідного міста, акація – символ Миколаєва
- Квіти у рідному місті
- Професії людей у місті: будівельники, кораблебудівники
- Свято День міста
- Право на житло

Наскрізнний змістовий модуль «Україна»

- Державні символи України
- Київ – столиця України, міста нашої країни
- Природні ресурси України
- Природна краса рідного краю
- Народні символи та обереги
- Побут сучасного та минулого
- Народні ремесла, професії майстрів
- Захисники вітчизни. День Захисника України
- Право на батьківщину

Наскрізнний змістовий модуль «Праця дорослих –хлібороби»

- Хліб – багатство України
- Як вирощується хліб
- Минуле та сучасне хліборобства – млин та елеватор
- Професії хліборобів
- Сільськогосподарські машини, які допомагають хліборобам
- Право людини на працю

Наскрізнний змістовий модуль «Праця дорослих – овочники»

- Овочі Півдня України
- Професія овочівник
- Поле, город, баштан
- Ґрунт, в якому ростуть овочі
- Комахи – помічники та шкідники для врожаю

- Колективна праця овочівників
- Машини, які везуть урожай людям
- Овочі на городі дитсадка
- Овочеві страви
- Користь овочів для здоров'я людини
- Право людини на працю

Наскрізнний змістовий модуль «Праця дорослих»

- Ательє
- Професії: швачка, модельєр, закрійник
- Наше вбрання
- Рослини, з яких виготовляють одяг
- Зимовий одяг та взуття
- Тканини
- Одяг для дерев

Наскрізнний змістовий модуль «Праця дорослих»

- Взуття
- Професія – чоботар
- Фабрика одягу, взуття
- Професії: швачка, прасувальниця
- Одяг звірів та птахів
- Національний одяг
- Банк та гроші
- Право на необхідний рівень життя

Наскрізнний змістовий модуль «Народні свята і традиції»

- Перший місяць зими – грудень
- Народні прикмети про погоду
- Природні явища: мороз, сніг
- Свято Андрія, Катерини
- Свято Миколая
- Професії працівників ательє
- Право на відпочинок

Наскрізнний змістовий модуль «Народні свята і традиції, Новий рік»

- Листяні та хвойні дерева
- Різдвяне дерево – ялинка
- Святкування Нового року в Україні
- Новий рік в дитячому садку
- Свято Нового року в різних країнах світу
- Карнавальні костюми
- Праця дизайнера-модельєра
- Право на гру та відпочинок

Наскрізнний змістовий модуль «Народні свята та традиції»

- Народні свята зимового циклу

- Різдво. Щедрий вечір
- Водохреща
- Старовинні обряди святкових дійств
- Українські народні святкові страви
- Національний святковий одяг
- Праця репортера та фотографа в святкові дні
- Право на дитячі розваги

Наскрізнний змістовий модуль «Мама»

- Мама – рідна людина
- Бабуся – мамина (татова) мама
- Добрі вчинки для матусі
- Міжнародний жіночий день
- Квіти, які дарують жінкам
- Етикетні правила вручення подарунків мамі
- Професії мам
- Портрет мами. Професія художник
- Право дитини на сім'ю

Наскрізнний змістовий модуль «Члени родини»

- Родина та її члени
- Обов'язки членів сім'ї
- Взаємодопомога в сім'ї
- Сімейні свята
- Мовленнєвий етикет привітання членів родини
- Професії членів родини
- Фотографія – пам'ять про кращі моменти життя.
- Професія фотограф
- Шанобливе ставлення до всіх членів родини
- Право на любов та піклування дорослих

Наскрізнний змістовий модуль «Рід, родовід»

- Родовідне дерево
- Культура родинних стосунків, сімейний етикет
- Родинні свята
- Професії батьків
- Повага до батьків
- Турботливе ставлення до молодших членів родини
- Право на сім'ю
- Сімейні клопоти звірів та птахів
- Родина – частина українського народу
- Дружба народів на Землі
- Наскрізнний змістовий модуль «Рідний дім»
- Види будинків: приватні та багатоповерхові
- Сучасне житло, кімнати

- Інтер'єр житла
- Сучасні та старовинні предмети побуту, меблі, посуд
- Квіти, якими прикрашають житло
- Традиції та звичаї, пов'язані із заселенням у дім
- Шпаківні – будинки для пташок
- Житло тварин
- Будівельні професії, техніка на будівництві будинку
- Право на житло

Наскрізнний змістовий модуль «Праця дорослих (батьків)»

- Промисловість у рідному місті
- Старовинні способи виготовлення предметів вжитку
- Сучасне виробництво предметів побуту
- Професії людей, які працюють на фабриці, заводі
- Праця корабелів
- Машини-помічники в промисловості
- Електрика – помічник у роботі батьків
- Традиційне ставлення українського народу до праці
- Гроші та бюджет сім'ї
- Право на піклування дорослих

Наскрізнний змістовий модуль «Я сам»

- Я – частина людського роду
- Людина – частина природи
- Моє ім'я
- Частини тіла людини, органи та їх функції
- Сонце, повітря і вода – найкращі друзі здоров'я
- Дівчатка та хлопчики. Взаємовідносини дітей різної статі
- Індивідуальність людей
- Лікар
- Право на життя та охорону здоров'я

Наскрізнний змістовий модуль «Я та інші»

- Дружба та друзі
- Моральні якості людини: безкорисливість, доброта, чесність, справедливість
- Книга – джерело мудрості людини
- Я і моя поведінка
- Правила спілкування
- Почуття та настрій людини
- Права, правила, обов'язки
- Безпечна поведінка з незнайомцями
- Право на захист від насильства та експлуатації

Наскрізнний змістовий модуль «Я і природа»

- Людина – частина природи

- Природні багатства рідної країни
- Ім'я та назва
- Рослини – друзі людини
- Тварини – менші брати людини
- Птахи та комахи: користь та шкода навесні
- Червона книга
- Небезпечні погодні умови
- Економне використання природних ресурсів
- Право на їжу та чисту воду

Наскрізнний змістовий модуль «Я і природа»

- Вода, її вплив на життя рослин, тварин, людей
- Природні явища: гроза, веселка, роса
- Залежність людини від природи
- Заказник. Професія лісник
- Людина – охоронець природи. Правила поведінки в природі
- Право на безпечне існування

СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ «ЛЮДИНА І ПРИРОДА»

Наскрізнний змістовий модуль «Фрукти, ягоди»

- Осінні дарунки (фрукти, ягоди)
- Фруктовий сад восени
- Комахи – помічники та шкідники в саду
- Страви з фруктів та ягід
- Екзотичні фрукти
- Праця дорослих у саду. Професія садівник, продавець
- Фрукти – вітаміни для здоров'я людини
- Право на харчування

Наскрізнний змістовий модуль «Рослини»

- Осінні зміни в житті рослин
- Дерева та кущі, будова та значення для людини
- Трав'янисті рослини та гриби – користь та небезпека
- Ліси України, їх види
- Заказники України
- Лісовий компас – прикмети осені
- Люди, які охороняють ліс. Професія лісник, пожежник
- Правила поведінки в лісі, парку

Наскрізнний змістовий модуль «Тварини»

- Сезонні зміни в житті тварин восени
- Звірі нашої місцевості
- Зимуючі та перелітні птахи
- Земноводні та плазуни
- Дикі тварини теплих країн
- Праця ветеринара

- Охорона тварин восени

Наскрізнний змістовий модуль «Осінні явища»

- Клімат Півдня України
- Три періоди осені
- Осіннє небо: сонце та хмари
- Ґрунт восени
- Осінній дощ
- Вітер та туман – ознаки осені
- Одяг людей восени
- Прогулянки на свіжому повітрі – користь для здоров'я
- Краса осінньої природи у творах живопису

Наскрізнний змістовий модуль «Зимові явища»

- Дванадцять місяців року
- Мороз, хуртовина, завірюха – явища зимової природи
- Зимові явища: снігопад, лід
- Сніг у житті рослин та тварин
- Народні прикмети
- Праця людей взимку: двірник, водій снігоприбираль-ної машини
- Зимові розваги для здоров'я дітей
- Право на охорону здоров'я

Наскрізнний змістовий модуль «Рослини»

- Зимові зміни в рослинному світі
- Кімнатні рослини. Квітка «Різдвяник»
- Верб та ялина – дерева-символи України
- Зимовий город на вікні
- Лікарські рослини (цибуля, часник)
- Догляд за рослинами взимку. Праця садівників
- Ботанічний сад

Наскрізнний змістовий модуль «Тварини»

- Життя тварин узимку
- Наш друг собака
- Тварини Півночі та Південних країн
- Життя зимуючих птахів
- Охорона звірів. Праця лісника взимку
- Право на захист від жорстокого поводження
- Наскрізнний змістовий модуль «Рослини»
- Зміни в житті рослинного світу навесні
- Весняний ліс
- Верб та калина – символи України
- Барвінок – оберіг України
- Однорічні та багаторічні квіти
- Квіти в куточку природи

- Квіти в житті людини
- Лікарські рослини
- Праця садівника навесні

Наскрізний змістовий модуль «Рослини»

- Рослини дитячого садка
- Береза, каштан, тополя – корисні дерева нашої місцевості
- Квітучі фруктові дерева
- Рослини з теплиці
- Лікарські властивості дерев
- Рослини у Великодніх обрядах
- Всесвітній день планети Земля

Наскрізний змістовий модуль «Тварини (дикі і свійські)»

- Весняні зміни в житті диких тварин
- Комахи
- Життя свійських тварин навесні
- Свійські птахи
- Праця людей на селі: фермер, пасічник
- Червона книга природи
- Страви тваринного походження у народних святах

СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

«ЛЮДИНА І КУЛЬТУРА»

Наскрізний змістовий модуль «Декоративно-прикладне мистецтво»

- Косівський, петриківський, опішнянський розпис
- Орнамент та кольори вишивки
- Професії майстрів: вишивальниця, гончар, художник-маляр
- Приладдя для вишивання: нитки, голка, ножиці.
- Безпечне користування інструментами
- Витинанка – вид народної творчості
- Майстри плетіння, вироби з соломи та вербової лози
- Цибуля, буряк – природні фарби для ниток
- Квіти, ягоди, листячко – елементи розпису
- Право людини на володіння культурною спадщиною свого народу

Наскрізний змістовий модуль «Культура спілкування»

- Українська мова – мова нашого народу
- Ввічливі слова
- Мовленнєвий етикет
- Спілкування хлопчиків та дівчаток
- Спілкування дітей та дорослих
- Способи спілкування: міміка, жести.
- Спілкування об'єктів природи
- Настрій, який нам несе добре та погане слово
- Професія – бібліотекар

- Право людини на спілкування рідною мовою
Наскрізнний змістовий модуль «Класична, сучасна література, фольклор»
- Книга – джерело рідної мови
- Твори українських та зарубіжних авторів
- Прислів'я, приказки, скороговки – багатство української мови
- Осінь у творах літератури
- Українська поезія, поетичні образи природи
- Складові книги: обкладинка, сторінка, назва, текст, ілюстрації
- Процес виготовлення книги
- Професії людей, які створюють книгу: письменник, друкар, художник, редактор
- Бібліотека – місце для зберігання книжок
- Книгарня
- Правила поводження з книгою
Наскрізнний змістовий модуль «Фольклор – українська народна казка»
- Казка як літературний жанр
- Особливості казки: приказка, казкові повтори, кінцівка
- Герої українських казок, їх характер та вчинки
- Казкові будинки
- Об'єкти природи в українських народних казках
- Театр – місце, де можна побачити казку
- Праця бібліотекаря

СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ «ЛЮДИНА – НАУКА І ТЕХНІКА»

Наскрізнний змістовий модуль «Види іграшок»

- Сучасна іграшка, її різновиди
- Народна іграшка, майстри, які її виготовляють
- Праця людей на фабриках іграшок
- Реклама іграшок та гроші
- Правила поведінки в спільних іграх
- Право дитини на відпочинок

Наскрізнний змістовий модуль «Види транспорту»

- Історія виникнення транспорту
- Наземний, підземний, повітряний, водний транспорт
- Казковий транспорт
- Машини спеціального призначення
- Робота транспорту в різних погодних умовах
- Професії дорослих, які працюють на транспорті
- Правила поведінки у транспорті

Наскрізнний змістовий модуль «Правила дорожнього руху»

- Правила дорожнього руху для пішоходів
- Світлофор, пішохідний перехід, дорожні знаки – помічники водія та пішохода

- Професія – регулювальник
- Поведінка у пасажирському транспорті, повага до дорослих
 - Право на життя та здоров'я

Наскрізний змістовий модуль «Пошта»

- Пошта як установа зв'язку
- Голуб, гонець – стародавні способи зв'язку
- Сучасні можливості людини для зв'язку
- Види поштових відправлень: лист, листівка, преса, бандероль, посилка
- Професії людей сфери зв'язку: листоноша, оператор зв'язку
- Машини для обробки та перевезення поштових відправлень
- Право на інформацію

СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ «ЛЮДИНА І ВСЕСВІТ»

Наскрізний змістовий модуль «Планета Земля»

- Планета Земля – частина Сонячної системи
- Астрономія – наука про космос
- Професія – космонавт, космонавти України
- Космічна техніка
- Сонце в житті планети Земля
- Глобус та карта – моделі планети Земля
- Екологічно доцільне ставлення до планети Земля

ПЕРСПЕКТИВИ ДО ПЛАНУВАННЯ

II КЛАС

(Вчитель: Жуланова Т.І.)

Місяці	Тижні	Сфера життєдіяльності людини	Змістова лінія	Підтема
Вересень	1.	Людина і культура	Етико-естетичні основи	Норми поведінки
	2.	Людина і культура	Етико-естетичні основи	Норми поведінки
	3.	Людина і культура	Література	Фольклор
	4.	Людина і культура	Література	Фольклор
Жовтень	5.	Людина і культура	Література	Фольклор
	6.	Людина і культура	Література	Фольклор
	7.	Людина і культура	Література	Фольклор
	8.	Людина і культура	Література	Фольклор
Листопад	9.	Людина і суспільство	Батьківщина	Історія
	10.	Людина і суспільство	Батьківщина	Символіка
	11.	Людина і суспільство	Батьківщина	Звичаї і свята
	12.	Людина і суспільство	Батьківщина	Звичаї і свята

Грудень	13.	Людина і суспільство	Моя родина	Мама й тато
	14.	Людина і суспільство	Моя родина	Мама й тато
	15.	Людина і природа	Зв'язок оболонок Землі	Екологія і охорона
	16.	Людина і природа	Зв'язок оболонок Землі	Екологія і охорона
Січень	17.	Людина і природа	Зв'язок оболонок Землі	Атм.-гідр.-літосфера
	18.	Людина і природа	Зв'язок оболонок Землі	Атм.-гідр.-літосфера
	19.	Людина і Всесвіт	Сонячна система	Планети
Лютий	20.	Людина і Всесвіт	Сонячна система	Планети
	21.	Людина, наука і техніка	Транспорт	Історія розвитку
	22.	Людина, наука і техніка	Наукові досягнення	Різновиди
	23.	Людина і культура	Література	Сучасна
Березень	24.	Людина і культура	Література	Сучасна
	25.	Людина і культура	Література	Класична
	26.	Людина і культура	Література	Зарубіжна
	27.	Людина і культура	Література	Зарубіжна

Квітень	28.	Людина і природа	Зв'язок оболонок Землі	Жива-нежива природа
	29.	Людина і природа	Зв'язок оболонок Землі	Жива-нежива природа
	30.	Людина і природа	Зв'язок оболонок Землі	Жива-нежива природа
Травень	31.	Людина і природа	Зв'язок оболонок Землі	Жива-нежива природа
	32.	Людина і суспільство	Я – інші	На відпочинку
	33.	Людина і суспільство	Я – інші	На відпочинку
	34.	-		

**ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ КЛАСІВ.**

**Сфера життєдіяльності
людини**

«Людина і суспільство»

***Змістова лінія «Шануємо
історичні пам'ятки рідного
краю»***

**Тема дня «Подорож картою
України»**

**Напрямок
«Шануємо історичні пам'ятки рідного
краю»**

Тривалість проекту:

з 15
листопада по
15 грудня.

**Дата
підведення
підсумків:**
16

грудня.

Науковий

керівник

проекту:

вчитель-методист

Л.В.Бахшиєва.

Науковий консультант: заступник директора
з навчально-вної роботи Н.І.Рябчикова.

ид проекту:

- інформаційний
- дослідницький
- творчий

Мета:

— Організувати пошуково-дослідницьку роботу учнів з вивчення історичних пам'яток рідного краю, із збору інформації про архітектурні пам'ятки, давноминуле України, її державні, національні символи, археологічні пам'ятки, культуру українського народу.

— Розвивати вміння працювати з історичним матеріалом, визначати головне в



роботі з літературними витоками, розвивати навички спостереження, узагальнення, вміння роботи висновки, дослідницькі та пошукові вміння, творчі здібності учнів.

– Виховувати почуття патріотизму, активну життєву позицію, почуття поваги до минулої та культурної спадщини українського народу.

– Створити умови для самореалізації учнів через колективну діяльність.

Планування змісту та ходу проекту здійснено за етапами:

Сформовано дослідницькі творчі групи у складі:

Група «Історики»

Лідер групи Шкредова Крістіна

- Росінець Іван
- Співак Костя
- Брашовецька Марія
- Зуєва Анастасія
- Мельниченко Олександр

Група «Географи»

- *Лідер групи* Настя Пракончук
- Валерій Подборський
- Валерія Адаменко

- Дмитро Сорочан
 - Діана Запорожченко
 - Артем Панір
- Група**

«Археологи»

Лідер групи

Павло

Михайлов

- Ганна Волошина
- Олександра Сорокотяга

- Анатолій Попов
- Костянтин Ревенко
- Юлія Співак

Група «Мистецтвознавці»

- *Лідер групи* Діана Торопенко
- Дмитро Ігуменцев
- Наталка Башкірова
- Ольга Трегуб
- Маша Кубська
- Юлія Яворська

Група «Архітектори»

- *Лідер групи* Катерина Озарінська
- Наталка Атанова



- Сергій Ходос
- Антон Хамзін
- Олег Тім онов
- Ліза Баженова

– Сформульовано мета проекту.

– Сплановано проектну діяльність:

а) Подорож картою України «Моя велика Батьківщина – Україна».

б) «Моя маленька Батьківщина – рідне місто Миколаїв»

– Визначено форму презентації результатів проектної діяльності:

Група «Історики» – «Давноминуле рідної землі».

Група «Археологи» – усна доповідь «Ольвія. Херсонес. Миколаївщина».

Група «Мистецтвознавці» – виставка картин з народознавства.

Група «Архітектори» – телерепортаж для учнів школи «Архітектурні пам'ятки міста Миколаєва».

Група «Географи» «Програма збереження історичних та культурних пам'яток України». Озвучення заочної подорожі картою України.

– Оформлено проект.

– Проведено дослідження.

– Підведено підсумки роботи.

– Проаналізовано успіхи й невдачі.

Сфера життєдіяльності людини

«Людина і суспільство»

*Змістовна лінія «Шануємо історичні
пам'ятки рідного краю»*



Тема дня
«Подорож
картою
України»

**Методично-
дидактичне
забезпечення
уроку:**
ілюстративні
репродукції,

тексти для читання, відеозапис «Київська панорама», карта України, карта «Культурні пам'ятки на карті України», музичний супровід.

Мета дня:

- сприяти формуванню гармонійно розвинутої особистості; нагромадженню досвіду емоційно-морального ставлення до життя;
- виховувати в учнів бажання берегти, примножувати традиції українського народу,

ставлення до історії й культури народів, що живуть в Україні.

Мета уроку:



- вчити учнів здійснювати проекту діяльність на основі аналізу літературного твору.

Інтегрований блок предметів:

Українське читання

Рідна мова

Математика

Малювання Доповнюючий блок предметів

Методично-дидактичне забезпечення уроку:

ілюстративні репродукції, тексти для читання, відеозапис «Київська панорама», карта України, карта «Культурні пам'ятки на карті України», музичний супровід.

Інтегрований урок українського читання

Тема: Н.Забіла. Древній Київ

Мета уроку: Ознайомити учнів з історією виникнення м. Києва, вчити співпраці в творчій групі за проектним методом навчання; розвивати усне мовлення, вміння критично мислити; виховувати патріотичні почуття.

Хід уроку:

I. Організаційний момент уроку.

II. Повідомлення сфери життєдіяльності людини,



змістовної лінії, теми дня.

1. В якій сфері життєдіяльності людини ми працюємо зараз? (Сфера «Людина і суспільство»)

2. Яку назву має змістовна лінія?
(Змістовна лінія «Шануємо історичні пам'ятки рідного краю»)

3. А тема дня? (Подорож картою України)

4. Для чого ми вивчаємо історичні
пам'ятки рідного краю?

III. Перевірка домашнього завдання.

Представлення творчих груп і лідерів та батьків, які працювали за проектом «Шануємо історичні пам'ятки рідного краю».

Перша група істориків.

Друга група археологів.

Третя група географів.

Четверта група архітекторів.

П'ята група мистецтвознавців.

Групи доповідають про свої маршрути і розповідають про свої дослідження.

Археологи.



Ми
здійснили
заочну
подорож
до
давнього
Херсону
й Ольвії.

Прочитали цікаву книжку «Ольвія».
Спробували малювати археологічні розкопки.

Географи.

Ми вивчали карту України. Працювали з контурною картою, на яку нанесли гори, ріки, міста України. Придумали гру «Угадай назву міста».

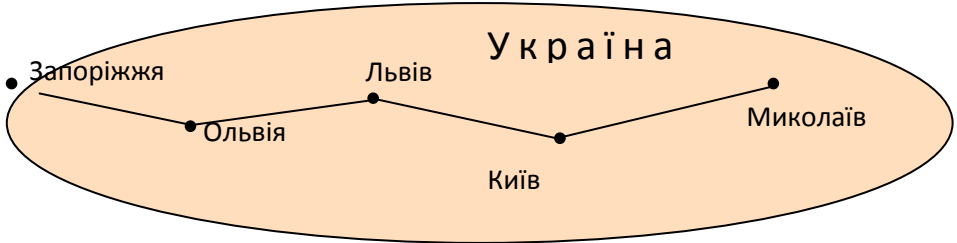
Історики.

Ми прочитали багато оповідань про Київську Русь, Запорізьку Січ, познали багато цікавого про минувшину Батьківщини.

Скульптори.

Ми дізналися, як створюють архітектори пам'ятники. Створили проект своїх

пам'ятників. Розказали й показали їх друзям,
батькам.



Для чого ви здійснили свої маршрути й
дослідження?

IV. Підготовка до сприймання нового
матеріалу.

Де стоїть тепер наш Київ,

Там була сама гора,

Жив там першим Кий з Хоривом,

Щек і Либідь – їх сестра.

Над самим Дніпром на горах,

Огороджений з боків

Ровом, мурами, валами,

Київ виріс і розцвів

На сторожі коло його,

Наче батько сину, ніс він

З півдня й півночі добро.

І, здавалось, Україна

Буде квітнути віки,

І, здавалось, всі народи

Їй сплітатимуть вінки.

(О.Олесь)

V. Повідомлення теми уроку.

– Ви здогадалися, яка тема нашого уроку?

– Сьогодні ми з вами здійснимо мандрівку до столиці нашої держави – до Києва. Ви дізнаєтесь про історію виникнення міста, про його архітектурні споруди, культурно-історичні пам'ятки.

VI. Вивчення нового матеріалу.

1.Київ – столиця України.

а).Бесіда.

-Хто з вас був в Києві? Які почуття викликав у вас Київ?

-Що вам більше запам'яталося?

б).Словникова робота.

Словник.

Столиця – це давнє слов'янське слово.

Походить від слова «стіл» - так у Київській

Русі називався трон, престол. Столиця – це місце, де перебував князь, тобто місце зі «столом».

в).Підготовка до читання. Вправа з техніки мовлення.

Читання речення з різною інтонацією (радісно, здивовано, запитально, стверджувально) на двох мовних видах з дошки.

Краю милішого, ріднішого, як Україна, - в світі нема...

г).Робота над текстом «Древній Київ» Н.Забіли.

Давній народ, який оселився над Дніпром, називався полянами. Жили вони родинами і мали своїх князів. Були серед них три брати: одного звали Кий, другого – Щек, а третього – Хорив. І була в них сестра Либідь... Поселився Кий на одній горі, Щек – на другій, що тепер називається Щекавицею. А Хорив – на третій горі. Від нього її назвали Хоревицею. Збудували брати місто і на честь старшого брата назвали його Києвом. Навколо міста росли ліси, дрімучі бори. Водилися там різні звірі. А в місті жили працюючі люди.

У багатьох походах побував Кий. А повернувся в своє місто на горах, тут і помер.

І брати його Щек і Хорив, і сестра їхня Либідь тут похоронені. Від Либіді стала й річка, яка впадає у Дніпро, називатися Либіддю.

Після смерті братів рід їхній довго князував у полян у древньому місті Києві.

Головна частина міста стояла на горі. Навколо міста з трьох боків підступав ліс, із четвертого боку був високий берег Дніпра. Ліс опускався на схилах глибокого й довгого яру, який перехрещувався з другим яром і тому називався «Хрещатим». Ану здогадайтеся, де саме був яр? Та, звичайно, там, де зараз Хрещатик. Він же тому так і називається, що тут був колись Хрещатий яр.

Тепер, як вийдеш на Хрещатик у святковий день, коли тут стільки гуляє народу, стільки машин, тролейбусів і автобусів, важко навіть уявити, що колись на цьому місці був яр, і в ньому на волі бродили звірі.

Виконай завдання.

— Під час мого читання ви маєте дещо зробити. Читаючи, ви будете робити позначки на полях оповідання залежно від вашого власного знання й розуміння.

Ставте галочку на полях, якщо прочитане підтверджує те, що ви знаєте, чи думаєте.

Ставте плюс на полях, якщо прочитане несе нову для вас інформацію.

Ставте знак питання, якщо ви хочете більше дізнатися про цю інформацію.

– Чи схожі за змістом текст «Древній Київ» Н.Забіли й вірш «Київ» О.Олеся?

Рефлексія

– Що з того, що ви знали, підтвердилось?

– Може, хтось наполягає на своїй точці зору?

– Про що хочете дізнатися більше?

– Молодці, успішно впоралися із завданням!

Фізкультхвилинка

(танцювальна пауза «Чобітки»)

2.Культурно-історичні пам'ятки України.

а).Розповідь учителя з демонстрацією репродукцій «Золоті ворота», «Собор святої Софії в Києві», «Пам'ятник Богдану Хмельницькому» (демонстрація матеріалу на

комп'ютері з коментування ведучого мистецтвознавця).

б). Кадри відеозапису панорами сучасного м. Києва.

- Чи сподобалось вам м. Київ?

- Чи хочеться вам побувати на екскурсії в столиці нашої Батьківщини?

VII. Закріплення та усвідомлення знань.

Тестування за темою уроку.

1. Визначте, хто був першим гетьманом України:

а). Петро Сагайдачний;

б). Богдан Хмельницький;

в). Дмитро Вишневецький.

2. Визначте правильне твердження:
Національними символами України є:

а). Герб, прапор, гімн;

б). Національний одяг, рушник, калина;

в). Конституція, історія.

3. Визначте, в якій області знаходиться старовинне місто Ольвія:

а). На Миколаївщині;

б). На Херсонщині;

в). На Київщині.

4. Від кого боронили запорожці свій рідний край?

а). Від татарв, турок, поляків;

б). Від поляків, росіян, румун;

в). Від литовців, естонців.

5. Визначте, яку назву мав Дніпро в давнину:

а). Дністер;

б). Борисфен;

в). Дунай.

VIII. Домашнє завдання. Створення проблемної ситуації.

1. Читання оповідання «Моє рідне місто Миколаїв».

– *Прокидайся, Миколко! – покликав дідусь. – Подивись, який чудовий ранок! Яке чисте і вимите наше місто! Сьогодні у нього день народження.*

– *Дідусь, а хіба у міст бувають дні народження? А хто у них мамо й тата?*

Микола Миколайович – дідусь Миколки – ласкаво посміхнувся:

– *День народження нашого міста 27 серпня 1789 року. В цей день на річці Інгул почали будувати верф, яку вирішили назвати Миколаєвом. А роком пізніше з цієї верфі був спущений перший корабель, який отримав назву «Святий Миколай», названий так на честь покровителя всіх моряків. Ось і виходить, що мами і тата нашого міста – це ті люди, які будували кораблі й наше місто.*

– Дідусь, а що цікавого є в нашому місті?

– в нашому місті було і є багато



цікавого. А от що саме – про це дізнаються хлоп'ятка й дівчатка, учні 3-А класу школи 50.

Робота над проектом продовжується...

2.Завдання отримують творчі групи в конвертах.

Завдання 1. Дослідити, в якій природній зоні знаходиться м. Миколаїв, який рослинний світ нашого міста, які парки й сквери в ньому розташовані.

Творча
група
географів

Завдання

*Творча група
істориків*

2. Дослідити історію міста Миколаєва, які визначні люди жили в ньому?

Завдання

*Творча група
археологів*

3. Археологи допоможуть архітекторам – пізнають історію виникнення в м. Миколаєві театрів.

Завдання

*Творча група
мистецтвознавців*

4. Відвідати музеї м. Миколаєва, скласти усні виступи про їхні експозиції.

Завдання

*Творча група
архітекторів*

5. Дослідити архітектурні пам'ятки рідного міста.

IX. Підсумок уроку.

1. Мандрівник після подорожі переживає два почуття: як ви вважаєте, які? – Втому, але водночас і насолоду від побаченого й почутого. Наші знання про Україну - немов краплини в морі. З часом ви будете все більше і більше дізнаватися про Батьківщину і переконаєтесь, що кращої землі, ніж рідна, немає ніде у світі.

2. Кожне місто, кожне селище – то історія нашого народу, треба вивчати її, щоб знати свій рід. Де б ви не народилися, в столиці, чи в

маленькому селі – це найдорожче місце, любов до якого зігріватиме ваше серце все життя.

Інтегрований урок читання

Тема: Моя маленька Батьківщина – рідне місто Миколаїв

(підведення підсумків роботи в проекті «Шануємо історичні та культурні пам'ятки України»)

Мета: формувати в учнів уявлення про велику Батьківщину – Україну, її державні та національні символи, малу батьківщину – Миколаїв, де народилися і ростуть майбутні громадяни України; розвивати вміння критично мислити; виховувати патріотичні почуття.

Обладнання: карта України, карта Миколаївської області, музичний супровід – пісня про Миколаїв, відеозапис «Архітектура міста Миколаєва», фрагменти відеофільму «Київ – столиця України», телевікторина «Культурні та історичні пам'ятки рідного міста».

Хід уроку

I. Повідомлення сфери життєдіяльності людини, змістовної лінії, теми дня.

Сфера «Людина і суспільство»

Змістовна лінія «Шануємо історичні та культурні пам'ятки України»

Тема дня «Моя маленька батьківщина – рідне місто Миколаїв»

II. Актуалізація опорних знань.

- Що за день сьогодні такий чудовий, чарівний? (19 грудня – день святого Миколая зимового)
- Як почався він для вас? (діти розповідають про подарунки, які знайшли вранці від св. Миколая під подушкою або в черевиках).
- А чи знаєте ви, хто такий святий Миколай?

Узагальнююча бесіда вчителя:

Сьогодні дійсно ми вшановуємо святого Миколая. Це веселе народне свято, яке припадає на 19 грудня. Цього святого вважають опікуном дітей та всіх, хто вирішує в дорогу. Про нього існує багато легенд, а у нас з'явився звичай, що він приносить у свій день чемним, вихованим дітям подарунки.

Читання легенди «Святий Миколай»

- Чому засумував святий Миколай?

(комп'ютерне зображення ікони святого Миколая, звуковий лист-звертання до дітей)

- Добридень, любі діти! Я весь рік



наглядав за вами. Адже треба, щоб ви всі
росли чесними і щедрими, добрими і вірними,
тішилися ваші батьки й мати.

Ось нині цілий рік минув,
Як на землі я тут вже був,
Як дітям я дари давав
І всіх до праці закликав.
Наказував я добре вчитись
Від зла втікати, людей любити.

- Хто послухав моїх слів? Ви, мої любі
діти, як бачу, всі послухалися мене. Тож

прийміть від мене дарунки та пам'ятайте завжди мій наказ.

(з'являється в руках вчителя чарівний чобіток з дарунками)

- Який наказ дає вам святий Миколай?

Робота над вивченням нового матеріалу.

- Як працювали в проекті «Шануємо історичні та культурні пам'ятки України, з якими цікавими справами дійшли до завершення роботи, ми зараз і дізнаємося.

(Представлення лідерів творчих груп, батьків, які працювали з ними).

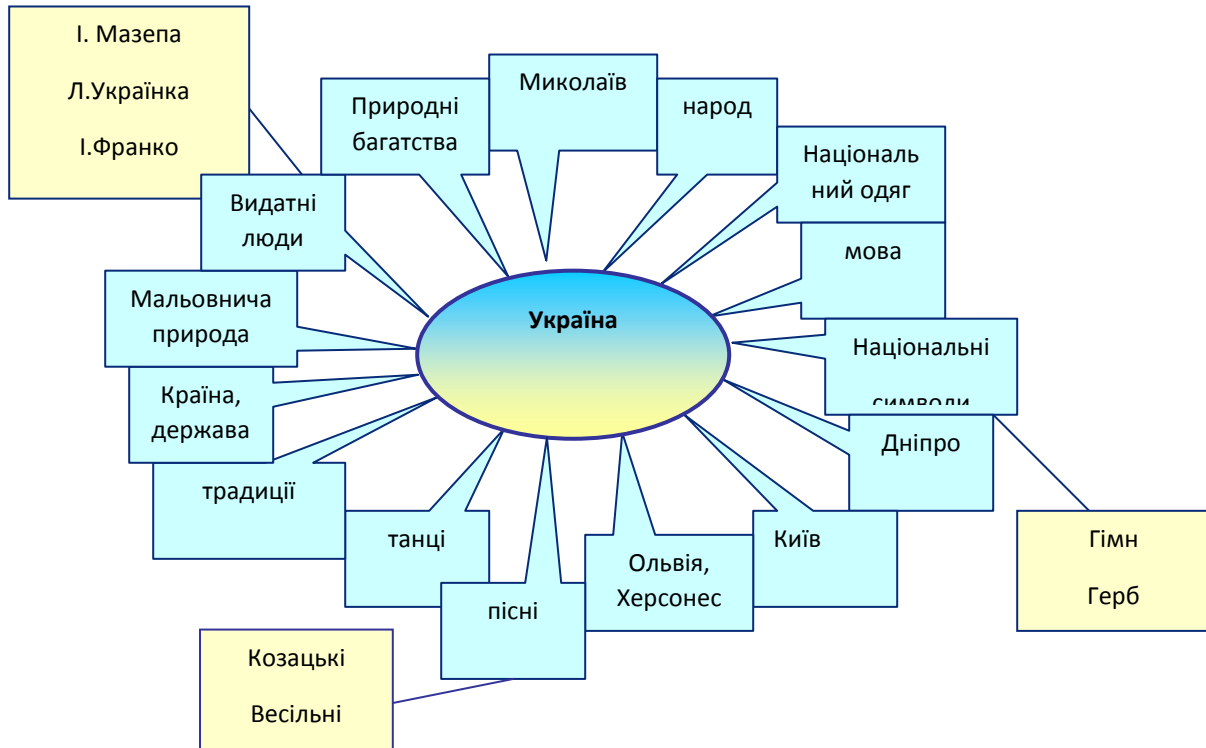
Смисловий структурно-художній аналіз оповідання А.Гінкул «Моє місто Миколаїв»

III. Проектна діяльність

Учитель надає слово кожній творчій групі, яка звітує про свою роботу на завершальному етапі проекту «Моя маленька Батьківщина – рідне місто Миколаїв», роблять висновки.

Критерії оцінювання проектної діяльності:

- активність учасників проекту;
- глибина розкриття напряму роботи творчої групи;
- практична цінність результату;
- мовленнєвий рівень учнів під час презентації проектів.



IV. Підведення підсумків уроку.

Телевікторина-гра «Культурні та історичні пам'ятки рідного міста»

Вчитель: Ось і закінчилася ваша робота в проекті «Шануємо історичні пам'ятки рідного краю».

- Чого навчилися?
- Чого досягли?
- Що зрозуміли?
- Що сподобалось?

ДОДАТОК ДО УРОКУ

Моє місто – Миколаїв



- Прокидайся, Миколко – покликав дідусь. – Подивися, який чудовий ранок! Яке чисте і вміте наше місто! Сьогодні у нього день народження.

- Дідусю, а хіба у міст бувають дні народження? А хто ж у них мами й тата?

Микола Миколайович – дідусь Миколи – ласкаво посміхнувся:

- День народження нашого міста 27 серпня 1789 року. В цей день на річці Інгул почали будувати верф, яку вирішили назвати Миколаєвом. А роком пізніше з цієї верфі був спущений корабель, який отримав назву «Святий Миколай», названий так на честь покровителя всіх моряків.

Ось і виходить, що мами і тата нашого міста – це ті люди, які будували кораблі й наше місто.

- Дідусю, а що цікавого є в нашому місті?

- В нашому місті було і є багато цікавого. А от що саме – про це дізнаються хлоп'ятка та дівчатка, учні 3-А класу школи 50.

- В нашому місті було і є багато цікавого. А от що саме – про це дізнаються хлоп'ятка та дівчатка, учні 3-А класу школи 50. коли нашому місту було 14 років, його бібліотека з книгами по судобудівництву була

найкраща в світі. А коли йому виповнилося 32 роки, на самому високому місці побудували астрономічну обсерваторію для дослідження зоряного неба. В телескоп добре видно хвостаті комети, великі й маленькі, холодні й гарячі, далекі й близькі зорі і планети.

А які чудові люди мають відношення до нашого міста! Пам'ятаєш, Миколко, як ми з тобою шукали пояснення незрозумілого слова у великому толковому словнику? Цей величезний словник написав Володимир Іванович Даль, який жив в нашому місті.

Ти знаєш, хто відкрив Антарктиду? Михайло Петрович Лазарєв. Він теж був учасником трьох кругосвітніх експедицій. Багато корисного зробив він для нашого міста. Суднобудівний університет має ім'я Степана Осиповича Макарова, видатного вченого, флотоводця, океанографа, винахідника. Він наш з тобою земляк. Збирайся, Миколко, підемо погуляємо по своєму місту. Як кажуть, краще раз побачити, ніж сто разів почути.

Н.Забіла Древній Київ

Давній народ, який оселився над Дніпром, називався полянами. Жили вони родинами і мали своїх князів. Були серед них

три брати: одного звали Кий, другого – Щек, а третього – Хорив. І була в них сестра Либідь... Поселився Кий на одній горі, Щек – на другій, що тепер називається Щекавицею. А Хорив – на третій горі. Від нього її назвали Хоревицею. Збудували брати місто і на честь старшого брата назвали його Києвом. Навколо міста росли ліси, дрімучі бори. Водилися там різні звірі. А в місті жили працьовиті люди.

У багатьох походах побував Кий. А повернувся в своє місто на горах, тут і помер. І брати його Щек і Хорив, і сестра їхня Либідь тут похоронені. Від Либіді стала й річка, яка впадає у Дніпро, називатися Либіддю.

Після смерті братів рід їхній довго князував у полян у древньому місті Києві.

Головна частина міста стояла на горі. Навколо міста з трьох боків підступав ліс, із четвертого боку був високий берег Дніпра. Ліс опускався на схилах глибокого й довгого яру, який перехрещувався з другим яром і тому називався «Хрещатим». Ану здогадайтеся, де саме був Яр? Та, звичайно, там, де зараз Хрещатик. Він же тому так і називається, що тут був колись Хрещатий яр.

Тепер, як вийдеш на Хрещатик у святковий день, коли тут стільки гуляє народу, стільки машин, тролейбусів і автобусів, важко

навіть уявити, що колись на цьому місці був яр, і в ньому на волі бродили звірі.

Мандрівка у минуле Батьківщини

Погляньте, юні дослідники, на карту України. На ній зазначені границі землі, де здавна жив і живе український народ. Українці завжди жили на своїй землі, по обидва боки нашої найбільшої річки – Дніпра. Наші предки нікого не виганяли з його рідної землі.

Але якби заглянути в карту давніх часів – 1200 чи 1500 років тому, ми не б побачили на ній напису Україна. Наші прашури були слов'янами. Окремі племена мали свою землю, кожне звалося своїм іменем. Там, де зараз стоїть київ, жили поляни. На захід від них, у лісах, жили древляни. На лівому березі Дніпра жили сіверяни, на півдні - тиверці та уличі.

Кожне плем'я мало свого князя. Жили люди невеликими селами і городами, мали худобу, вміли сіяти хліб та добувати собі їжу і одяг.

Люди слов'янських племен шанували все те добре, що бачили в природі: сонячне світло і тепло, ясний день, весну, літо, воду в криниці, русалок, теплого Духа вогнища, що живе в кожній хаті. Молилися багатьом богам: Дажбогу – доброму сонячному богу; Перуну – богу громів, Стрибону – богу вітрів, Велесу –

богу худоби, Ладі – богині краси і порядку. Слов'яни приносили своїм богам жертви зі страв, хліба, худоби, щоб задобрити їх.

З часом, в середині 9 сторіччя, окремі слов'янські племена об'єдналися навколо Києва, утворили Київську Русь, з якої почалася українська держава.

Місто Київ – найстаріше і найкрасивіше українське місто. З давніх часів дійшли легенди про те, як виник Київ, і про перших князів нашої землі. Одна з легенд оповідає, що Київ заснували три брати: Кий, Щек і Хорив. Була у них сестричка Либідь. Від Кия пішла назва Київ, від його братів – назви гір Щекавиця і Хоривиця, від імені сестри – річка Либідь. На високій горі недалеко від Дніпра три брати поставили город для оборони від ворогів.

Святий Миколай

Народна легенда

Іде святий Миколай полями, лугами, а за ним поспішають янголи, які несуть дарунки для добрих чемних людей.

Ходить святий Миколай по всіх усядах, минає хати, палаци, села, міста, роздає дарунки, благословляє і втішає бідних та нужденних.

Так він зайшов до села, в якому під самим лісом стояла хата. Двері відчинені, на порозі сидить хлопчина, босий, розхристаний, у подертій одежині і вдивляється в небо, у ту молочну дорогу, що з небесних палат веде на землю.

Це малий Тарасик. Він матері не пам'ятав, торік помер тато, лишився хлопець круглим сиротою. Тепер служить у людей, пасе влітку вівці та гуси. Він не показував великого розуму – робив, що йому наказували робити, але ця робота йшла у нього мляво. Одне лиш захоплювало. Побачить, бувало, що якась мати пестить і цілує свою дитину, малий Тарасик біжить мерщій туди, відкриває очі й уста і так вдивляється в матір, наче щось просить.

Приходить святий Миколай під хату, а Тарасик навіть шапки не знімає, лише розплющив очі та й дивиться.

- Що ж ти, Тарасику, мене не пізнаєш? – питає Миколай.

- Чому ні, тільки я Вас визирав із неба, а Ви тим часом прийшли із села.

Усміхнувся святий Миколай і знов питає.

- Скажи мені, Тарасе, чим тебе маю обдарувати, може шапкою, одягом, чобітьми?

- Ні...

- Може, тобі дати їжі такої, щоб ти не був ніколи голодний?

- Ні...

- А може, ти хочеш грошей багато?

- Також ні.

- Скажи-но, Тарасику, щиро, що ти хотів би мати, адже знай, що я й для тебе приніс дарунків, бо ти нічим не прогнівив Всевишнього.

Та на ті слова Тарас упав на коліна й прошепотів несміло:

- Я хотів, святий Отче Миколаю, щоб мене хтось хоч раз в житті попестив і приголубив, як мати свою дитину.

Засумував святий Миколай і не сказав ні слова. Любов матері – є якраз єдина річ, якою він не міг нікого обдарувати.

ДОДАТОК ДО ПРОЕКТУ

Історики

Козаччина

Татари нападали на Україну. Вони поселилися в Криму та в степах біля Дніпра і щороку йшли походами на наші села, руйнували їх та брали народ у неволю. Недобре жилося народів під пануванням чужих володарів, бо скрізь на Україні було заведено панщину. Пан міг убити або продати

свого холопа, і ніде було простим людям шукати правди. (Холоп – невільна людина за часів Стародавньої Русі).

Волелюбні люди не могли стерпіти неволі. Вони тікали в степи, за Дніпровські пороги. Билися з татарами, відбивали у них табуни і здобич. Ці люди називалися козаками – вільними людьми. Козаки жили за порогами Дніпра, їх називали також запорожцями.

Спочатку жили козаки невеликими гуртами по степах. Теплої пори року вони полювали, воювали, а на зиму верталися з села.

Потім вони згуртовувалися у великі військові загони, вибирали собі отаманів і жили разом на островах серед ріки Дніпра. Це місце називалося Січ. Можливо, назва походить від того, що навколо місця робилися засіки, завали із зрубаних дерев, щоб ворог не міг до нього добратися.

В Січі козаки перебували під проводом свого ватажка, якого називали отаманом або кошовим. Записи про козаків з'являються вже в XV ст.

В 1775 році Запорозька Січ припинила своє існування, а запорожці розійшлися по світу.

Археологи

Археологія – це наука, яка вивчає життя стародавніх людей. Якими вони були – наші далекі предки? Коли вони жили? Чим займалися? Відповіді на ці запитання дає археологія.

Після 40 тисяч років тому на Землі з'явилися люди сучасного вигляду. Саме тоді почалося останнє оледеніння. В цей суворий та важкий час на території нашого краю з'явилися перші люди, це було поселення мисливців. Вони жили не тільки в природних печерах, але й самі будували житло; вміли підтримувати вогонь, а також здобувати його тертям паличок.

На території нашого краю у давні часи переважав степовий ландшафт, а основним видом тварин були представники степів – зубри, які водилися великими стадами і були головними об'єктами для полювання для первісного населення. Полювали також на сайгаків, північних оленів, мамонтів (кістки цих тварин були знайдені на Миколаївщині). Полювання на таких великих тварин, як мамонт, при дуже примітивних знаряддях (основним був дерев'яний спис з обпаленим кінцем), було під силу лише колективу людей. Пізніше люди об'єднувались для спільного життя вже не у первісні стада, а в родові

общини. Спорідненість у роді визначалася за материнською лінією, жінка виступала у ролі охоронця сімейного вогнища, вона ж відала і харчовими запасами. Її поважали як матір, хранительку вогню та традицій. Тому така община мала назву матріархальної.

Античне місто Ольвію вже 150 років розкопують дослідники. Від його будівель лишилися самі тільки рештки. Але дослідникам ці рештки розповідають дуже багато. Місто було оточене могутніми мурами. Як і в усіх античних містах, головним центром його була торгова площа та розташована поруч священна ділянка із залишками храмів та святилищ. Поруч стояли громадські будинки – резиденція міської ради, спортивна школа тощо. В Ольвії був і театр. Численні житлові будинки дають уявлення про життя людей тих часів. Вулиці Ольвії вимощені плитами або щебенем, у місті було добре налагоджене водопостачання; вода з джерел по кам'яних каналах збігала до будинків багатіїв та в громадські споруди.

Мистецтвознавці

Ми, мистецтвознавці досліджували культуру українського народу. Ми розкажемо про національні символи нашої Батьківщини. Державні символи вам відомі. Так? Назвіть їх.

До національних символів України належать архітектурні споруди Софіївський собор, Золоті Ворота, Києво-Печерська лавра, Дніпро-Славутич, відомі українські гетьмани, Г.Сковорода, Т.Г.Шевченко та інші.

Кажуть без верби й калини нема України. Отож і рослини є національними символами. А ще їх називають оберегами.

Українські народні інструменти

Українська народна пісня лине над просторами рідної України. Яка вона милозвучна, та й співає український народ дуже гарно.

Чому ми співучі?

(Легенда)

Одного разу Бог роздавав дітям подарунки. Коли закінчив, прибігла маленька дівчинка, стала під дверима та й заплакала. Почув Бог, відчинив двері та й питає:

- Чого ти плачеш, дитинко?
- Бо мені жодного подарунка не залишилось, - відповіла дівчинка.
- Не плач, не плач, - заспокоїв Бог. — Дам я тобі подарунок, який залишив для самого себе.

І дав їй пісню. А тією дівчинкою була Україна.

А українські кобзарі відомі всьому світу. Адже кобза є тільки на Україні. Музичні інструменти України виявляють багатство душі українського народу, його творчу вдачу, свідчить про високу духовну культуру. Музика допомагає розуміти природу, людину світ.

Богдан Гірський

Ой, бандуро-бандурочко,
На світі єдина,
України рідна дочко,
Подруго для сина.
Як без волі нема долі,
Так без тебе – сили.
Ти боролась в чистім полі,
Де сиві могили.
Біль і горе оспівала
І дзвеніла світом,
Українцям душу дала,
Стала заповітом

Народне мистецтво та промисли

Витинанки – один із видів українського народного декоративного мистецтва. Це ажурні паперові візерунки, які з'явилися тоді, коли винайшли папір. Такі вироби ще здавна використовувались для оздоблення помешкань, зокрема стін, вікон, мисників, шаф, святкових столів тощо. З покоління в

покоління передавались як надбання, так і сама техніка виготовлення витинанок. Цей вид мистецтва завжди чарував людське око і тепер починає відроджуватись.

Народний розпис

Настінний розпис належить до найпізніших за часом виникнення видів народної творчості.

З часом як вид мистецтва почав втрачати своє значення і змінюватись на малювання на папері.

Центром так званих «кальовок» стало село Петриківка на Дніпропетровщині.

Петриківському розпису притаманний рослинно-квітковий орнамент. Змальовуючи центральну квітку, плід чи ягоду, розміщують їх так, щоб зобразити найпривабливіше, показати багато дрібних деталей. Квітка повернута голівкою до глядача, листочки розгорнені. Розпис виконується густими фарбами. Жоден елемент не накладається на інший.

Традиції народного розпису розвиваються і в наш час. Усьому світу відомі майстрині розпису Катерина Білокур та Марія Приймаченко.

Кераміка

Гончарство – найдавніше в світі ремесло. Перша посудина, яку зробили собі люди, була з глини.

В Україні з давніх-давен живуть чудові гончарі на Київщині, Полтавщині, Чернігівщині, Поділлі, Західній Україні, Харківщині, Волині та інших місцевостях.

Славнозвісний опішнянський посуд вирізняється тонкостінністю, дво-триколовим розписом у вигляді кривул, росочок, крапок. Опішня славиться також дитячою іграшкою.

Вишивка

Вишивка – одна з давніх і найбільш розповсюджених видів народного мистецтва.

Щоб оздобити своє житло, найбільше уваги приділялося вишиванню рушників, скатертин, наволочок, серветок.

Вишивання вбрання – теж давня традиція. Вишивка в національному одязі оберігала від зла.

Рушник

Рушник на стіні. Давній наш звичай. Немає жодної оселі в Україні, котрої не прикрашали б рушником.

Хата без рушників, казали в народі, що родина без дітей. Рушник був обличчям оселі.

Хліб і рушник – одвічні людські символи. Хліб і сіль на вишитому рушнику – ознака гостинності українського народу.

Географи

Найбільше місто нашої області – її адміністративний центр – Миколаїв. Місто порівняно молоде. Свою назву дістало на честь перемоги над турецькою фортецею Очаковом. Ця подія відбулася 6 грудня 1788 року в день Св. Миколи Зимового. Вперше герб міста був затверджений у 1803 році. На ньому були зображені атрибути Св. Миколи – палиці, митра, кадильниця. Через 80 років місто отримало новий герб, який дуже схожий на той, що був затверджений Миколаївською міською радою у 1997 році. На ньому зображений срібний човен з веслами – символ руху вперед. А в цьому році у міста з'явився свій прапор.

Проживають в нашому місті 512 тис. чоловік. А займає воно територію 120 кв.км. Миколаїв – це не тільки адміністративний, а й промисловий та культурний центр області. Промисловий в першу чергу тому, що на протязі більш як двох століть в Миколаєві будували кораблі. Не випадково його називають ще містом корабелів, тобто людей, що будують кораблі. Пізніше тут вирости інші

промислові підприємства, які випускали і машини, і турбіни, і одяг, і продукти харчування.

Миколаїв – культурний і освітній центр. В місті багато учбових закладів, є бібліотеки, музеї, театри.

Архітектори

Миколаївський державний російський драматичний театр – один з найстарших колективів України, перший театр, що виник у республіці в післяжовтневий період. Рік підстави – 1934. Будинок театру, побудований у 1881 році, є пам'ятником архітектури. Колектив визнаний гідним вищої нагороди України – Почесної Грамоти Президії Верховної Ради.

У 1914 р. як пам'ятник російському художнику-баталісту Верещагіну був заснований **художній музей**.

У Миколаєві народився видатний віце-адмірал **С.О.Макаров**. Миколаївці пам'ятають і пишаються своїм відважним земляком. У місті багато чого пов'язано з його ім'ям: вулиця, на якій він народився, Морський державний технічний університет має його ім'я, а на Флотському бульварі йому встановлений пам'ятник.

Легендарний подвиг у боях за звільнення м. Миколаєва зробив морський десант під командуванням К.Ольшанського. На місці, відкїля десантники відправлялися в тил ворога, установлений плавучий знак. А в центрі міста – меморїал з пам'ятником героям-ольшанцям.

В роки Другої світової війни Миколаїв майже три роки був окупований гітлерівськими загарбниками. Та жоден корабель не зійшов за цей час з миколаївських стапелів. Легендами овїяне ім'я безстрашного керівника Миколаївського підпілля Героя Радянського Союзу В.О.Лягіна. А при звільненні Миколаєва в березні 1944 року немеркнучий подвиг здійснили 68 учасників однієї бойової операції були удостоєні звання Героїв, більшість – посмертно. Їхні імена, їхня самопожертва живуть в граніті меморїалів, у вдячній пам'яті миколаївців, в полум'ї Вічного вогню, до якого люди несуть квіти і перед яким схиляють голову.

Додаток Г 6.

**Зразок інтегрованого
календарно-тематичного
планування освітнього процесу
за сферами життєдіяльності
людини в 1 класі (проф.
Якименко С. І.)**

**«СВІТ, В ЯКОМУ Я ЖИВУ» –
ІНТЕГРОВАНЕ
КАЛЕНДАРНО- ТЕМАТИЧНЕ
ПЛАНУВАННЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗА
СФЕРАМИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
ЛЮДИНИ В 1 КЛАСІ**

		<i>20 тиждень</i>		
Сфера життєдіяльності людини		Людина і суспільство		
Наскрізний змістовий модуль тижня		Що посієш, те й пожнеш		
День тижня		Понеділок		
Тема дня		За добро добром віддячують		
Інтегроване освітнє середовище (за сферами життєдіяльності)		Краса – сестри Добра		
Ранкове рандеву		Вправа-модельовання «Добро, зло та Я»		
Навчальна діяльність		Державно-стандартні вимоги		
ОСВІТНІ ГАЛУЗІ		<i>Очікувані результати</i>		
		Компоненти		<i>Зміст освітньо-модульної програми</i>
		знання- вий	діяльніс- ний	ціннісний
	Мовно-літературна	Українська мова (Читання/Риторика)		
				Буква «знак м'якшення» (ь), позначення нею на письмі м'якості приголосних. Звуковий аналіз слів. Побудова речень за малюнками
		Ігри		
		Вправи		
		Гра-драматизація «Добрі справи»		
		Вправа-асоціація «Слово»		

Навчально-виховна діяльність	Виховний блок	Робота з учнівським колективом	
		Індивідуальна робота	
		Робота з батьками	
Результат дослідницько-творчої діяльності		Крісло автора (Я - дослідник (Я дивлюся...), Я - казкар, Я - конструктор, Я - поет, Я - аніматор, Я - художник, Я - дизайнер, Я - спортсмен, Я - скульптор, Я - фотограф... Я мрію..., Я вилю..., Я расту...)	Психологічний етап «Піраміда любові»

	Математична	Українська мова (Письмо)				Письмо букви м'який знак окремо та у поєднанні з іншими літерами. Написання буквосполучень, слів і речень.
		Ігри		Гра-полілог «Добро і зло»		
		Вправи		Вправа «Асоціативний куш»		
		Математика (Логіка)				Десятки. Повторення таблиць додавання і віднімання чисел в межах 10. Розв'язування задач.
	Громадянська та історична	Ігри		Дітра «Зменшилось чи додалися»		
		Вправи		Діаграма «Назви числа-сусіди»		
		Світ навколо мене (Батьківщиназнавство/ Людинознавство/ Народнознавство/Історія/ Провознавство)				
		Ігри/Вправи				
	Природознавча	Проекти				
		Я досліджую світ (Ботаніка/Біологія/ Географія/Фізика/Хімія/ Астрономія/Механіка)				

	Соціальна і здоров'язбережна	Ігри/Вправи				
		Проекти				
		Основи здоров'я. Фізична культура (Вчимося жити разом)				
		Ігри/Вправи Проекти				
	Мистецька	Світ мистецтва (Образотворче мистецтво/Музичне мистецтво)				
		Ігри/Вправи Виставки/Проекти				
		Технологічна	Трудове навчання			
	Ігри/Вправи Виставки/Проекти					
	Варіативний складник		Філософія/Економіка			
	Динамічна перерва		Руханка «Ми йдемо»			
Справа дня (підсумок дня)		Рефлексія «Що більше я віддаю, то більше...»				

Додаток Д 1.

**МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ
ІНТЕГРОВАНИХ ДНІВ
ПРОФЕСОРА С.ЯКИМЕНКО**

*(Світлана Якименко – професор,
завідувач кафедри
початкової освіти МНУ ім. В.О.
Сухомлинського)*

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ (1 клас)**

Сфери життєдіяльності: Людина і Всесвіт. Людина і

культура. Людина і природа.

Наскрізнний змістовий модуль:
Космічна мандрівка.

**Тема наскрізного змістового модуля
(тема дня):** Зоряна книга легенд та міфів.

Ключові компетентності:

- вільне володіння державною мовою;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- навчання впродовж життя;

- соціальна компетентність;
- культурна компетентність.

Очікувані результати:

Мовно-літературна галузь:

- сприймаю і усвідомлюю усні висловлювання;
- розповідаю про те, що найбільше вразило і схвилювало в усному повідомленні;
- уважно списую з друкованого тексту;
- створюю невеликі висловлення на тему;
- виділяю звуки у словах;
- визначаю позицію букви в слові;
- поділяю слова на склади;

Математична галузь:

- порівнюю і впорядковуюю об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками;
- знаю назви чисел у межах 20; рахую десятками до 100;
- розв'язую математичні задачі, зокрема такі, що моделюють реальні життєві ситуації;
- розпізнаю знайомі геометричні площинні та об'ємні фігури серед об'єктів навколишнього світу, на малюнках.

Природнича галузь:

- пояснюю взаємозв'язки між об'єктами та явищами живої і неживої природи;
- розумію тексти природничо-міфологічного змісту;
- проводжу в групі прості спостереження (досліди);
- пояснюю за допомогою відеоматеріалів зміну дня і ночі;
- виявляю явища природи в легендах та міфах.

Технологічна галузь:

- усвідомлюю необхідність дотримання правил техніки безпеки при роботі з інструментами та матеріалами;
- відтворюю алгоритм послідовної роботи з виготовлення виробу;
- вмію створювати вибір з конструктора та паперу.

Мистецька галузь:

- сприймаю і відтворюю за допомогою рухів музичні твори.

Історична галузь:

- осмислюю зв'язки між минулим та сучасним життям. Навчальні ресурси: відеоматеріали, великий та малий

конструктори, кейс для виготовлення виробів з паперу, картки із завданнями, обручі для розвиваючої гри, телескоп, зоряна карта, роздаткові планшети для учнів, аудіо-запис.

ЕТАП. РАНКОВЕ РАНДЕВУ

1. Вітання вчителя з дітьми.

Доброго ранку, дітки! Я пропонувала вам поспілкуватися з батьками і дізнатися, під яким знаком зодіаку ви народилися. Сьогодні і справді незвичайне ранкове вітання.

Я хочу, щоб ви назвали своє ім'я і свій знак зодіаку, висловивши побажання сусідові праворуч (передається зірка поколу).

– Світлана. Народилася під знаком Овна. Бажаю своїй сусідці Оленці гарного настрою.

2. Вправа «Очікування».

У далеку давнину, коли ще не було книг, дітям розповідали міфи та казки, дивлячись на нічне небо. Багато з них дійшли й до нас. (Вчитель знайомить дітей з гномом; роль гнома виконує учень старших класів із театралізованого гуртка).

– Ви погоджуєтеся, діти, щоб гном став нашим приятелем?

– Чого ви очікуєте від сьогоднішнього знайомства? Наш приятель гном отримав доручення від головного астронома – познайомити нас з вами із легендами та міфа-ми нічного неба. *(Гном звертається до дітей з питанням чи зацікавила їх пропозиція, чи готові вони мандрувати з ним і знайомитися з міфами та легендами нічного неба. Гном запрошує дітей вирушити в фантастичну казкову мандрівку в країну тисячі Сонць).*

Вчитель:

—

Хочу поцікавитися, а чи знаєте ви, хто такий астроном?

Словникова скринька гнома-астронома.

Астроном – людина, яка досліджує космічний простір.

– Пропоную називати нашого гнома гномом-астрономом.

– Чи готові ми з вами до такої мандрівки?

– Які правила ми маємо пригадати перед мандрівкою?

– Отже, сподіваюся, що ми разом проведемо з вами цікаву мандрівку.

ПЕТАП.ІНТЕГРОВАНІЙ БЛОК ОСВІТНІХ ПЛОЩИН

1. Технологічна площа. Гном-астроном звертається до дітей:

–Хто з вас знає, що таке космос?(висловлювання дітей).

– Сьогодні ми з вами вперше вирушаємо в космічну мандрівку. Як ви вважаєте, а що нам для цього потрібно?

– А для цього нам з вами треба побудувати космічний літальний апарат. *(Індивідуальна творча робота дітей з конструктором). (Вчитель орієнтує дітей на етапи ви-конання конструкторського задуму (картка-алгоритм етапів виконання), на техніку безпеки).*

Гном-астроном з великого конструктора будує на килимі великий космічний апарат (де зможуть розмістити-ся на стільчиках діти класу). Гном-астроном заздалегідь приготував для дітей шапочки-скафандри (щоб діти мали змогу відчувати себе справжніми астронавтами).

Організація сюжетно-рольової гри «Політ у космос»

Ролі	Дії
Керівник космічної бази (вчитель)	Керує підготовкою до польоту, організацією самого польоту, постійно підтримує зв'язок із капітаном літального апарата.
Капітан літального апарату (гном-астронавт)	Керує польотом, налагоджує контакти з інопланетянами, розподіляє завдання в дослідницької роботи.
Менеджер із космічного туризму (учень)	Працює з клієнтами, вибирає напрямки космічних маршрутів і обирає місця на туристичному літальному апараті.
Космонавти = працівники космічної бази (дучі)	Установлюють космічну станцію для дослідження
Космонавти = туристи (учні)	Маневрують, досліджують середовище, літають, живуть і стають дослідниками космосу.

Гном звертається до дітей з проханням уявити себе астронавтами і на своїх сконструйованих літальних апа-ратах підлетіти до космічного майданчика і пересісти в літальний апарат.

Словникова скринька гнома-астронома

Астронавт (космонавт) – спеціально підготована людина, що здійснює політ у космічному просторі.

Руханка «Я – астронавт» (вільні рухи дітей – імітація перебування астронавта в космічній невагомості).

Мовно-літературна площина.
Аналітико-синтетичні вправи
зі словом.

– Нам потрібно відгадати назву нашого літального апарата і тоді ми зможемо з вами мандрувати в космічному просторі і дізнатися для себе багато нового.

Вчитель звертається до дітей з проханням відгадати словосполучення, яке є назвою космічного літального апарата, за першими літерами – відповідей на загадки та чистомовками (робота в парах).

Вчитель пояснює дітям, що відгадавши загадку та букву з чистомовки, вони підбирають картку-малюнок, на зворотній стороні якої написано букву та її місце в назві літального апарата.

Ка-ка-ка – нова іграшка, Ку-ку-ку – підніму руку, Ко-ко-ко – ми їмо яблуко, Кики-ки – у нас іграшки.

Ок-ок-ок – це колючий їжачок, Ок-ок-ок – він знайшов собі грибок,

Ок-ок-ок – закотився під пеньок,

Ок-ок-ок – у зелененький лісок.

Я лечу навколо Землі,
Відбиваю долілиць сигнал, Щоб
глядачі могли Приймати телеканал.
(*Супутник*)

Не електрика, не газ –
Світить всюди в нічний час. (*Місяць*)
Іп-іп-іп – зеленіє кріп. Ів-ів-ів –
льон зацвів. Ір-ір-ір – великий
двір.

Че-че-че – Бабуся калачі пече.
Ча-ча-ча – Дай, бабусю, калача. Чі-чі-чі – Їж,
будь ласка, калачі.

Сонця й зір це хатка-дім, Місяць
теж живе на нім.
людей завжди потреба
дотягнутися до... (*Неба*).

Ав-ав-ав – не лови гав.

Ар-ар-ар – кипить наш самовар,
Ай-ай-ай – будемо пити чай.

За горами, за лісами золотий кружок
встає. (*Сонце*)

Через яку трубу можна
побачити цілий всесвіт – зірки
та планети? (*Телескоп*)

Диво-птиця, хвіст горить, До зірок вона
летить. (*Ракета*)

Іс-іс-іс – ми ходили в ліс. Ім-ім-ім – збудуємо дім. Іть-іть-іть – планету бережіть.

В синім небі путь моя, швидше всіх літаю я. Маю крила, хоч не птах. Люди звуть мене... (*Літак*)

Ак-ак-ак – на ворону схожий грак. Ан-ан-ан – у лісі є фазан.

Ак-ак-ак – шпаківню любить шпак. Зібравши словосполучення – назву «Космічна стріла», діти прочитали його, а гном-астроном, пройшовши між дітей вручив кожному з них планшет із зірочкою, як нагороду за гарну працю. (У планшеті також знаходяться картки з цифрами).

Вчитель:

– Яка гарна назва корабля – «Космічна стріла». З яких двох слів вона утворилася? («Космічна» і «стріла»).

– Що об'єднує ці два слова?

Постановка навчальної задачі.

Отже, для того, щоб ми склали текст про літальний апарат «Космічна стріла», у якому всі речення виражають закінчену думку, нам потрібно колективно усно попрацювати над матеріалом. Думаємо всі разом, а відпові-даємо по-одному.

Структура тексту:

1. З яких частин складається текст?
(зачин, основна частина, кінцівка).

Що об'єднує всі названі частини?
(заголовок).

Чим складові частини тексту
виділяються одна від одної? (абзацом).
(*Творча розповідь дітей про подорож
на «Космічній стрілі»*).

Фонетична вправа.

Назвати слово «стріла» і поділити
слова на склади хлопками рук.

Визначити наголошений і
ненаголошений склади.

Назвати голосні звуки в слові,
приголосні (викорис-тання звукових
карток).

Який звук чуємо на початку слова? А
який у кінці?

**Розширення уявлень учнів про
космічний простір. Розповідь вчителя з
елементами бесіди та відеосупроводом.**

Нічне зоряне небо. Дивимося ми на
нього, давилися на нього і наші пращури,
давні люди. Небо слугувало для них
компасом, годинником, календарем. За
зірками знаходили напрямок мандрівники. У
зірок запитували, чи скоро ранок. За зірками
визначали, чи скоро прийде весна, чи скоро

засіювати поле... Небо було потрібним людині завжди і в усьому. І люди довго дивилися в нього, диву-валися, милувалися і думали: «А що то воно таке зірки?».

Гном-астроном звертається до дітей:

– А чи знаєте ви, де живуть зірки?

– Чи далеко від нас?

Після відповіді дітей гном-астроном розповідає дітям, що зірки різнокольорові: і блакитні, і білі, і жовтуваті, і помаранчеві, і червоні. У кожної зірки на нічному небі є своє місце. Учені не змогли придумати ім'я кожній зірці, тому об'єднали їх у групи. Група зірок – це сузір'я. Зірки ніколи «не блукають» по небу. Зоряні розсипи завжди незмінні.

Словникова скринька гнома-астронома.

Сузір'я – група зірок.

Компас – пристрій, що полегшує орієнтування на місцевості шляхом вказівки на сторони світу.

Демонстраційний показ. Розгляд фотознімка Сонця.

Вчитель:

Як довели вчені, Сонце – це величезна гаряча зірка. Вона така гаряча (звертає увагу на фотознімок), що її енергії і світла вистачає, щоб обігріти всю нашу Землю. Сонце схоже на гаряче молоко, яке налили стигнути в блюдце (експеримент з молоком).

Гном ставить питання дітям:

– На що схоже Сонце? (електрична лампа, яскрава куля, вогняна куля).

Вчитель:

Без Сонця на нашій Землі не було б ні рослин, ні тварин, ані людей. Сонце дає живій природі тепло і світло.

Пошуково-дослідницька діяльність (продовження експерименту).

(Було посаджено дві однакові цибулини: одна росла в темному місці, інша – на світлі. Підвести дітей до висновку: за умов нестачі сонячного світла пагони цибулі стали блідими, втратили аромат).

– Чи погоджуєтеся ви з тим, що завдяки сонячному теплу та світлу на нашій планеті є життя?

– А чи готові ви вирушити в мандрівку? Якщо так, то пристебніть ремні і приготуйтеся до старту.

– Тепер ви космонавти – члени екіпажу. Пам’ятайте: під час польоту обов’язковим для всіх є дисципліна. Починаємо відлік.

3. Математична площа.

Вчитель пропонує рахунок у зворотному порядку: 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1 – старт!

– Ракета повільно неначе жива піднеслася над землею прискорюючи хід помчала у височінь космічного просто-ру. Діти, ось ми і в космосі. Подивіться, скільки зірок! У давнину люди теж любили спостерігати за зірками.

Проблемно-навчальна ситуація.

Задача руханка «Політ «Космічної стріли».

(Діти виконують роль пасажирів літального апарата.

Учитель розміщує 5 платформ для приземлення космічного корабля на однаковій відстані одна від одної, що імітують відстань, яку пролітає космічний апарат за 1 год.)

Вчитель:

– Діти, ми летимо в «Космічній стрілі» із зупинками на літальних космічних платформах. Я запрошую мені до-помогти 2 учнів до великих платформ, а решті

пропоную дістати свої космічні планшети і працювати самостійно.

Словникова скринька гнома-астронома.

Космічна платформа – місце для посадки космічного апарата.

– Увага! Порахуйте, скільки у нас платформ?

– Відстань від однієї платформи до іншої наш літальний апарат проходить за 1 годину. Скільки годин тривати-ме наш політ з першої до останньої платформи? Покажіть карткою відповідь. *(2 учня, які працюють з вчителем: перший учень імітує літальний апарат, а другий працює*

циферблатом, повертаючи його на годину після кожного злету «учня-корабля»).

– Молодці! Ми дізналися, що наш політ тривав 4 години. А яку ж відстань ми з вами пролетіли, якщо відстань між кожною попередньою і наступною платформами – 10 км? Щоб виконати це завдання, ви повинні бути уважними, зібраними, згадати все, що вивчали з математики і я ба-жаю вам успіху *(2 учня, які працюють з вчителем, виконують завдання на великій лінійці).*

– Покажіть карткою відповідь.

(Вчитель на екрані робить висновок до задачі).

Фізкультхвилинка **«Вправо-вліво, вверх-вниз».** Гном-астроном пропонує повернути голову вліво – по-дивитися в ілюмінатор (*показ слайду «Вид із ілюмінатора на планету Земля»*).

Словникова скринька гнома-астронома.

Ілюмінатор – вікно в космічному літальному апараті.

– Зверніть увагу на темно-зелені, блакитні, золотаві плями. Що то?

– Поверніть голову вправо – подивіться в ілюмінатор. Що ви бачите? (На чорному небі алмазні пригоршні зірок).

– Піднявши голову вверх, ми можемо спостерігати со-нячне світло, яке освітило наш салон корабля.

– Опустили голівку вниз, вверх, вдих, видих. І ось ми відпочили.

Вчитель:

Наша Земля обертається навколо своєї осі. Обертання безшумне, рівномірне, без поштовхів і трясіння і нам, землянам, здається, що планета стоїть на місці.

Наша Земля обертається навколо своєї осі за одну добу. Дайте відповідь – скільки це годин? Підніміть картки.

(Підвести дітей до висновку: день та ніч настають тому, що Земля обертається і повертається до Сонця то одним, то іншим боком. Тому коли у нас настає день, на іншому боці Землі – ніч).

Розповідь вчителя з відео супроводом.

Багато запитань-загадок було у давніх людей. Але велика спостережливість, бажання пізнати, цікавість допомагали декотрим із них здогадуватися, припускати. Вони прагнули пояснити все те іншим. Люди не припиняли мріяти, мріяти про небо, зорі, сонце, місяць... Вони склали свої легенди та міфи.

ВИРІЙ

Десь далеко-далеко, далі Землі та Сонця, там, куди падають зорі, лежить Буян-острів. Зростають на ньому буйні трави, тягнуться вгору чудернацькі квіти. А пахощі які! Наче всіма медами світу запахло в повітрі. Недарма щороку тисячі пташиних зграй линуть на цей острів, шукаючи притулку від холодної зими. Адже острів

цей – казковий Вирій, найкраще місце і на землі, і на небі.

Посеред острова височіє старезне дерево – прадуб. Його корені ніби проростають зорями в Чумацький Шлях, його крона, густа й розкішна, наче небесне склепіння, всіяна золотими ліхтариками – молодильними яблуками: хто по-куштує їх, той ніколи не знатиме старості й смерті.

Під деревом хлюпоче ясними водами озеро з живою водою: хто скупається в ньому, той ніколи не знатиме хвороб, а як і була яка рана, то відразу загоїться; якщо ж мертвого покропити тією водою, то знову оживе.

Охороняє всі ті дива мудрий сонячний птах Сокіл, що сидить на самісінькому вершечку дуба-стародуба та пильно оглядає золотавими очима далекі обрії.

Одного разу сидів Сокіл у глибокій задумі, зронив дві сльози – білу й чорну. Впала біла сльоза в живе озеро – з'явився на світ Білий Лебідь; впала чорна сльоза в чудодійну воду – з'явився Чорний Лебідь. Розкинули вони свої широкі крила й зринули у високе небо.

Від Білого Лебедя струменіло таке дивовижне сяйво, ніби міріади нових зірок

спалахнули. Добро та спокій роз-лилися навколо. Розправив крила Чорний Лебідь – і темрява затулила світло. Кинувся він на білого птаха – посипалося на-всебіч біле пір'я.

Тоді сказав їм з верхівки прадуба Сокіл:

– Летіть від мене далеко. Не буде між вами примирення: бути тобі, Білий Лебедю, днем, а тобі, Чорний Лебедю – ніччю. Змагатиметесь ви вічно, і ніхто з вас не переможе, допоки світитимуть зорі.

Відтоді повелося на світі: де Чорний Лебідь, там мо-рок, біда, смуток; а де Білий – там світло, добро, радість.

Вчитель:

– Поясніть, що таке Вирій.

– Які мрії тогочасної людини втілено в міфі про Вирій?

– Які явища природи відображено в міфі? Як пояснюється зміна дня й ночі?

– Які рослини й тварини наші предки вважали священними?

Творча скринька

(Дітям пропонується скласти невеличке казкове оповідання про нові

пригоди, що сталися з Білим та Чорним Лебедями).

Вчитель:

– Навколо Сонця Земля робить один оберт за 1 рік.

– Скільки вам років. Покажіть карткою.

– Молодці. А тепер подумайте і скажіть: скільки обертів разом з вами Земля зробила навколо Сонця.

Руханка в парах «Земля і Сонце».

Гном-астроном запропонував дітям руханку.

На слово «Земля» – оберти навколо себе; на слово «Сонце» – оберти навколо себе і навколо Сонця.

Розвивальна гра з обручами.

(Гном-астроном запропонував дітям поділитися на дві команди: команда 1 – Земля, команда 2 – Сонце).

– Якої форми планета Земля?

– Згадайте, яка вона з космосу.

– Що робить сонечко?

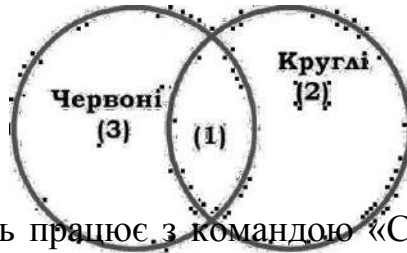
– Сонце від нас далеко чи близько?

– Коли можна побачити на небі Сонце?

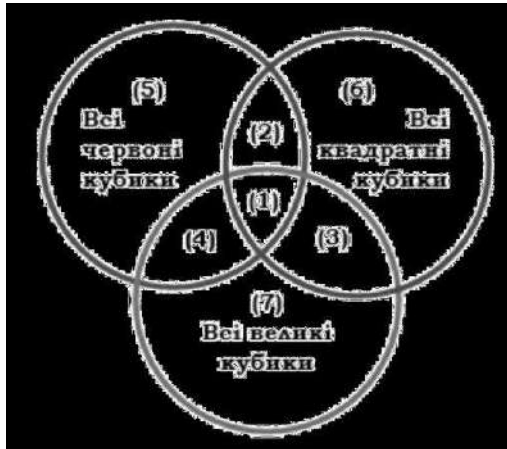
– Якої форми гаряча зірка Сонце?

Гном-астроном працює з командою «Земля». На підлозі лежать два

різнокольорові обручі (синій та червоний). Обручі перетинаються, тому мають спільну частину. Гном-астроном пропонує дітям розкласти блоки за двома властивостями – формою і кольором (червоні та круглі). У спільній частині (1) розміщуються червоні круглі блоки.



Вчитель працює з командою «Сонце». Він пропонує дітям розмістити блоки в трьох обручах, що перетинаються, за допомогою трьох властивостей (бути червоним, бути квадратним, бути великим).



У спільних частинах будуть:

- квадратні червоні великі блоки (7);
- усі квадратні червоні блоки (2);
- квадратні великі блоки (3);
- великі червоні блоки (4).

4. Природнича та історична площина.

*Сприймання відеоматеріалів та
розповіді вчителя.*

- Чи знайоме вам слово «фантаст»?
- Чи можна додати до цього слова
слово «мрія»?
- Людей, які мріють, як ще можна
назвати?

*Словникова скринька гнома-
астронома.*

Фантаст – людина з дуже розвиненою фантазією, яка втілює свої фантастичні ідеї в літературний та рукотворний витвір.

Першою людиною, яка мріяла сконструювати телескоп побачити зблизька Місяць та інші планети, був Галілей. То було дуже давно, багато хто йому не вірив, не хотіли вірити.

- Що таке телескоп?

**Знайомство з телескопом як
приладом.** (Демонстрування можливостей
телескопа на екрані). Жила на Землі

людина, яка повірила фантастам і багато працювала над вивченням неба, планет, космосу – це вчений К.Е. Ціолковський. Він працював і мріяв, щоб людина полетіла в космос і багато задля нього зробив. Він першим довів, що «порохові» ракети, про які до того знали, що ними можна користуватися лише для фейервер-ку, можна використовувати для дослідження космосу. Він багато працював. Все, що він знав, все передав своїм учням. І, звичайно, свою мрію. (Розповідь вчителя супроводжується відеороликом).

– Чи можна назвати К. Ціолковського мрійником?

– Яка мрія була у К. Ціолковського? (Космос! Дослідити космос!).

Словникова скринька гнома-астронома. Космос – древнє слово і означає воно світ, Всесвіт.

В усних народних творах слов'янських народів зберіг-ся погляд дуже давніх людей на те, як було створено світ.

Ще до початку світу, коли не було ні неба, ні землі, а саме лише синє море, то посеред того моря стояло велике дерево, що його різні слов'янські народи називали по-

різному: дубом, явором, сосною, березою, яблунею і т.д.

На тому дереві була золота кора, перлова роса, і сиділи на ньому дивовижні птахи. Дехто каже, що то були два голуби, а дехто – що сивий сокіл. Серед гілля того дерева роїлися бджоли, в його корінні жили всілякі тварини, на гілках знайшли притулок птахи. З дерева капала роса, а з тієї роси утворювались озера, річки та криниці.

Таке дерево, що існувало до початку світу, в міфології називається світовим. А найголовніші істоти на ньому – два голуби і сивий сокіл. То не просто птахи. Це втілені у пташину подобу боги, які створили світ – заснували небо сонцем, місяцем і зорями з синього та золотого каміння, землю – із дрібного піску. А ще древнішим є уявлення праслов'ян про світове яйце, з якого постає Всесвіт.

– А звідки взялися на землі люди?

Найдавніші міфи твердять, що людей розмножила по світу птиця. Ота первісна птиця – Першоптах – голуб чи сокіл, як кажуть народні легенди.

Як же це відбулося?

Постала земля серед води, та покрилася вона дерева-ми і травою. Але

сумним був світ без людського гомону. І тоді Першоптах, що мав у собі божественний вогонь, здатний запалити живу душу, злетів над лісом і вдарив блискавкою в сухий пеньок, що стримів на галявині. З того пенька постало тіло першого чоловіка, а з вогню Птаха-Бо-га – безсмертна людська душа.

Обговорення **питання,**
обґрунтування власної думки.

Вчитель:

– Що таке Всесвіт?

– Як ви розумієте це? Який висновок можна зробити?

– Хто вивчав всесвіт?

– Представником цієї науки і є наш приятель гном, який вивчає зірки, планети, сузір'я.

– Які слова близько пов'язані зі словом «космос»? **Дидактична гра «Докажи слівце»** (вчитель спонукає дітей добирати спільнокореневі слова, продовжувати розпочате слово).

Кос... (космос, космонавт, космічний);

Зем... (земля, земний, земляни);

Сон... (сонце, сонячний, сонечко);

Міс... (місяць, місячний, місяченько);

Зір... (зірка, зіронька, зірковий).

**Мовно-літературна та мистецька
площина. Сприймання графічного образу
слова.**

– Відкрийте свої планшети, уважно розгляньте картку та спробуйте знайти слово «космос», обведіть його. Від-шукайте на картці слова, які пов'язані з нашою космічною мандрівкою. Назвіть їх, обведіть.

Каліграфія. Спишіть слова в зошит.

К	О	М	П	А	С	Т	Р
О	З	І	Р	К	А	Ь	О
С	М	О	С	М	Р	Ц	Н
Н	Е	Б	О	І	С	Я	О
М	А	І	Н	Ц	Е	О	М

Вчитель:

Змахнув
гном-астроном
своєю чарівною
зіркою і легенько
коливаючись
пливе на хвилях
космічний корабель серед сяючих алмазних
зірок.

Гном-астроном звернув увагу дітей на екран і під відеосупровід розпочав свою розповідь.

Розповідь з елементами бесіди
(Музика Є. Гріга «Ранок»).

Після народження світу вогневладний Сварог пішов на заслужений відпочинок і на його місце на небі заступив срібнолукий Перун – володар блискавки і грому. Високо

аж на Сьомому небі стоїть храм срібночубого із золотими вусами Перуна. Його широкий двір обмурований білими стінами з блискучими мідними воротами. Там ніколи не буває ані ночі, ані дощу, ані снігу. Лише вічне яснооке Лі-то-Літечко.

Від творення світу Перун став наймогутнішим повелителем природних сил Батька Неба і Матері Землі – природних сил Громовиці і Блискавиці.

Коли вперше по зимі Перун виїжджає на небо, то своїм першим громом будить Матір-Землю, вкриває її квітами та всяким зелом, живить святі річки.

– А чи знаєте ви, що наші пращури вважали перший грім на весні цілющим для здоров'я. Старші люди, коли вперше гриміло притулялися до дерева, аби бути здорови-ми і щасливими цілий рік.

– А скажіть, будь ласка, рік – це скільки місяців? Для срібнолукового Перуна найбільша радість прогнати темні сили, а з ними і зло, після дощу у піднебесній височині з'являється у всій своїй красі невмируще Сонце. – Давайте на карті-планшеті знайдемо сузір'я Перуна.

(На карті-планшеті нічного неба діти знаходять сузір'я Перуна; відмічають

позначкою. Підбирають потрібні слова про сузір'я. Самостійно складають речення. Висловлюють свою думку.)

– А наша мандрівка продовжується ...

(Вчитель звертає увагу дітей на екран і супроводжує свою розповідь відеопоказом).

Зафіксовано багато міфів та легенд про Молочний Шлях, які виникли на основі стародавніх вірувань та уявлень. Загальноновживана українська назва «Чумацький Шлях».

За давніми уявленнями, Молочний Шлях був орієнтиром для птахів – «Гусячою» або «Пташиною Дорогою у Вирій», тобто в теплі краї на зимівлю. За цим дороговказом птахи восени летять на південь, а напровесні повертаються до рідних країв.

Молочний Шлях найкраще видно восени. Тож для чумаків, які їздили по сіль і поверталися наприкінці літа, Молочний Шлях у пониззі Дніпра служив дороговказом. Ідучи з північного сходу на південний захід, вони, щоб не збитися з дороги, орієнтувалися вночі по цій ясній смузі.

Одна з легенд намагається пояснити і виникнення Чумацького Шляху, і його назву. Він начебто утворився від того, що чумаки, перевозячи мажарами сіль, розсипали її, і вона, обернувшись світлою небесною смугою, освітлювала дорогу тим невтомним мандрівникам.

– На карті-планшеті зіркового неба викладіть за зразком із мілких зірочок Чумацький Шлях.

Руханка

Вчитель пропонує дітям підібрати собі обруч із зірочкою, одягнути його на голову і групою «зібратися» в сузір'я нічного неба.

6. Технологічна та мовно-літературна площини. Метод кубування – розгляд зірки.

1. Розгляд предмета, названого вчителем.

2. Визначення кольору, форми, розміру.

Асоціація (схожість у порівнянні з іншими предметами).

Поява предмета (реальна та фантастична).

Де застосовується і для чого використовується (реальна та фантастична відповідь).

Обмін думками в парах, групах і в колективі класу.

Розповідь вчителя з відеосупроводом.

Колись дуже давно, а де саме – невідомо, та трапилась велика посуха; така посуха, що не тільки в річках та озерах, а навіть і в колодязях повисихала геть-чисто вся вода. Жила одна вдова, а в тієї вдови була всього-на-всього одна дочка. Захворіла мати і дочка, щоб вона не вмерла, пішла шукати воду. Знайшла дівчина воду і, набравши повний глечик, понесла додому. По дорозі натрапила на одного чоловіка, що хотів пити; дала йому напиться і тим допомогла йому. Далі натрапила вона на другого, такого ж саме; потім на третього, четвертого і, вкінцець, на сьомого. Всім давала пити і всіх врятувала від спраги. Води зосталось у неї тільки на самому дні.

– Що ви дізналися з розповіді?

– Поміркуйте і дайте оцінку вчинку дівчинки. Як вчи-нили б ви?

– Як ви гадаєте, що сталося далі?

Йшла вона, йшла та по дорозі сіла відпочивати, а глечик поставила коло себе

на землю. Коли в той час де не взявся собака. Хотів, мабуть, теж напиться та й перекинув глечик. Коли перекинувся той глечик, то з нього ви-летіло сім зірок великих і восьма маленька та й поставали вони на небі.

Ото ті зірки і є Віз або душі тих людей, що дівчина їм давала пити, а восьма маленька, так то душа собаки, що перекинула глечик. Так ото світять вони з небес, щоб усі люди бачили, яка щира була та дівчина. І в знак нагороди на землю пішов дощ.

– У сузір'я Воза є й інша назва – Велика Ведведиця. Запам'ятайте це.

– Чи сподобалася вам розповідь?

– Ми з вами знаємо, що біля Великої Ведмедиці є Мала Ведмедиця.

Створення продукту інтелектуально-творчої ді-яльності.

Колективна творча робота в групах. Виготовлення кар-ти нічного неба за зразком карток-алгоритмів сузір'їв (техніка – об'ємна аплікація).

1 група – сузір'я Великої Ведведиці.

2 група – сузір'я Малої Ведмедиці.

3 група – сузір'я Перуна.

Складання власних висловлювань на задану тему. Робота в групах: складання казки про створене сузір'я.

ІІІ ЕТАП. ПІДСУМОК ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ. РЕФЛЕКСІЯ
(загально діяльнісна).

1. Крісло автора.

Запропонувати дітям розповісти складену казку.

2. Прийом «Незакінчене речення».

Висловити враження від космічної мандрівки у колі: *Я сьогодні вперше ...Я сьогодні хочу ...*

Я сьогодні відмічаю ...

Я сьогодні дякую ...

3. Коло єдності.

Діти, стоячи в колі, беруть один одного за руки і дякують всім за роботу.

Додаток Д 2.**ІНТЕГРОВАНЕ ЗАНЯТТЯ В
СТАРШІЙ ГРУПІ
ПАЗЛИ МАТІНКИ - ПРИРОДИ»**

(Льовкіна Л.П.вихователь)

Програмовий зміст: закріпити знання дітей про природу та її значення для людини. Формувати уявлення дітей про об'єкти природи (водойми, рослини, тварини) та взаємозв'язок між ними. Пояснити поняття «бракон'єр» та негативний вплив його дій на природу. Формувати первинне екологічне світорозуміння, екологічну вихованість, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природного довкілля. Розвивати логічне мислення, слухову пам'ять та слухову увагу. Виховувати бажання оберігати рідну природу та примножувати її багатства.

Матеріали та обладнання: демонстраційні пазли із зображенням природи; листочки дерев, дидактична гра «Склади ланцюжок»; магнітофон,

аудіозапис співу птахів, зображення птахів; дидактична гра «Хто де живе»; плакат «Червона книга», шаблони тварин, клей, пензлі, серветки; сюжетні картинки «Правила поведінки у природі».

ХІД:

Вихователь звертає увагу дітей на коробку з пазлам (пазли демонстраційні, в кількості п'яти штук, на кожному з яких зображені певні об'єкти природи).

Вихователь: Діти, я придбала для нашої групи нову гру. Як ви думаєте, що це за гра? (Діти роздивляються коробку) Так, це пазли. Ця гра називається «Пазли матінки Природи».

- Чому природу називають матінкою? Так, природа дає нам життя та нас годує, піклується про наше здоров'я.

- Отже, сьогодні я пропоную скласти пазли матінки Природи. Вони допоможуть нам пригадати об'єкти природи та правила поведінки в ній. Давайте роздивимось перший пазл.

Вихователь викладає пазл, на якому зображені рослини.

Вихователь: Що зображене на пазлі? (дерева, квіти, трава). Цей пазл розкаже нам про рослини. Рослини - наші зелені друзі. Чому їх так називають? (Вони несуть красу, милують наше око, вони очищують повітря, годують тварин, людей) Серед всіх рослин найбільш цінним дарунком природи для людини є дерево. Як ви думаєте, чому? А крім того, з деревини можна зробити багато предметів, які необхідні людям. Давайте подивимося, які корисні предмети виготовляють із різних дерев.

Дидактична гра «Склади ланцюжок»

Вихователь: Візьміть листочок, пригадайте, з якого він дерева. Знайдіть конверт, на якому зображене ваше дерево. Подумайте, як виготовляють з дерева предмет, та викладіть послідовність його виготовлення з картинок.

Діти розподіляються на чотири команди відповідно до листочків. Викладають «ланцюжок» із серії картинок:

сосна - ліжко, дуб – стіл, береза- скринька, клен – сходи.

Вихователь: З чого розпочинається виготовлення предмету? Що відбувається потім? Як називається дерево, з якого виготовляють столи? (дуб) Що можна виготовити з сосни? (ліжко). Для чого рубали сосну в давнину? (будували будинки та кораблі). Що, крім сходів, люди виготовляють з кленових дощок? (підлогу). Які ще предмети виготовляють з деревини?

Дерева приносять людині багато користі. Тому необхідно оберігати дерева, не зрубувати їх марно та висаджувати нові саджанці у парках та лісах. А хто взагалі в природі не може існувати без дерев? (птахи). Давайте спробуємо приєднати наступний пазл із зображенням птахів.

Вихователь викладає пазл із зображенням пташки.

Вихователь: Чому птахи не можуть існувати без дерев? (живляться насінням, будують гнізда, вирощують пташенят, рятуються від хижаків)

Світ природи дуже багатий пташками. І всі вони відрізняються не тільки зовнішнім виглядом, а й звуками, які видають. Давайте

послухаємо пташині звуки та відгадаємо, що це за пташка.

Дидактична гра «Впізнай пташку»

Вихователь: Одягніть на руку зображення пташки. Як називається твоя пташка? (діти називають птахів). Коли ви почуєте звук своєї пташки, підійміть її вгору.

Діти обирають зображення пташки та відгадують її за звуками (аудіозапис пташок: сова, соловейко, дятел, зозуля, ворона, сорока, горобець)

Вихователь: Назвіть перелітних птахів, які у вас є. Чому інших птахів називають зимуючими? Давайте покажемо, як птахи повертаються додому після довгої зими.

Фізхвилинка.

Додаток Д 3.**МУЗИЧНЕ ЗАНЯТТЯ У СТАРШІЙ
ГРУПІ****З ВИКОРИСТАННЯМ LEGO –
ТЕХНОЛОГІЇ****«Як Зима сховала сніг»**

(Медведєва О. А. музичний керівник)

Мета:

- закріпити знання дітей про сніг та зимові забави за допомогою музичних творів;
- Формувати вміння виконувати музично – ритмічні рухи відповідно до встановлених кольорів цеглинок LEGO; співати природним голосом, не викрикуючи закінчення, передавати у рухах танцю образи музики.
- Продовжувати удосконалювати навички слухати, сприймати й емоційно відгукуватися на музику.
- Вчити визначати характер музики за допомогою конструктора.

- Закріплювати знання про напрям мелодії, ритмічний малюнок, розширювати словниковий запас музичних понять та термінів.

- Розвивати музичну пам'ять, творчу уяву, творчі здібності дітей.

- Виховувати стійкий інтерес та любов до музики.

Обладнання:

- ширма лялькового театру із захованими сніжинками;

- конструктор LEGO;

- іграшковий Зайчик;

- сходинка, зроблена з LEGO - цеглинок;

- сніжки;

- торбинка з цеглинками;

- комп'ютер, музичний центр.

Музичний репертуар:

- П.Чайковський «Танок снігових пластівців» (з балету «Лускунчик»);

- Д. Шостакович «Вальс – жарт»;

- Г. Свірідов «Віхола»

Діти входять до зали, зупиняються у центрі.

Музкерівник: Добрий день, малята. Давайте привітаємось.

Привітання Дінь-ділень, дінь-ділень
Добрий день, зимовий
день!

Всі дівчата і хлоп'ята,
Добрий день, зимовий
день!

Музичний керівник: Сьогодні я хочу пограти з вами у сніжки. З чого роблять сніжки? Малята, звідки беруться сніжинки? Але погода сьогодні зовсім не зимова — ні снігу, ні морозу... Та нічого, в мене є кошик зі сніжками.

Музкерівник бере кошик, в якому немає сніжок.

Музичний керівник: Куди могли зникнути? (помічає конверт) Ой, а це що?

Подивимося, від кого цей лист. Та це ж лист від Зими.

*«Я Зима- сніжинок мати,
Але вам не дам пограти,*

Заховала сніг у ліс

Тож не буде його скрізь.»

Музичний керівник: Наші сніжинки заховала сердита Зима. Діти, сьогодні ми відправимось у зимовий ліс, подолаємо перешкоди і повернемо сніжинки до лісу. Тоді рушаймо!

Рухова вправа «Перешкоди»

Зелені цеглинки — крокуємо - вище колінка,

«Пеньки» білі знаходимо — на носочках біжимо!

«Калюжі» сині зустрічаємо, підскоком стрибаємо!

Звучить музика. Діти йдуть залю, імітуючи подолання лісових перешкод: крокують — біля зелених цеглинок, біжать на носочках — біля білих, підскоком — біля синіх.

Музичний керівник: Чую, що Зима десь близько,

Бо вже стало трохи слизько.

Тож на стільчиках «ховайтесь»

Та до звуків прислухайтесь.

Слухання музики - Частина з балету «Лускунчик» - «Вальс сніжинок» П. Чайковського.

Музичний керівник: Послухайте музику та пригадайте, що це за твір? Що ви уявили, коли слухали музику? (музика Зими).

Мабуть, композитор Петро Чайковський колись теж блукав лісом. Побачив, як танцюють сніжинки, як співає заметіль, і написав чудову музику. Я пропоную побудувати музичну башточку, яка буде складатися з цеглинок слів. Скажіть, яка це музика і приєднайте свою цеглинку до башти.

Дидактична вправа «Музична башточка»

Діти по черзі описують музику, яку щойно чули, одним словом та приєднують свою цеглинку до башточки.

Музичний керівник: Ми визначили з вами характер «Вальсу сніжинок», але музика буває різною. Давайте ми з вами пограємо та визначимо характер різних

мелодій. Послухайте музику. Якщо вона весела, підніміть жовту цеглинку, якщо сумна – синю.

Музично-дидактична гра «Весела – сумна»

Діти за допомогою синіх та жовтих цеглинок показують відповідно сумну та веселу музику. (4 уривки)

Музичний керівник звертає увагу дітей на шурхіт в одному з кутків зали. У цей час вихователь, надягнувши на руку ляльку-рукавичку «Зайчик», ховається за ширмою.

Музичний керівник: Хто до нас пробрався,

Та за ширмою
сховався?

Діти помічають Зайця.

Музичний керівник: Діти, давайте підійдемо до Зайчика. Любий Зайчику, привіт. (Діти вітаються із Зайчиком) Ми знаємо про тебе пісеньку. Хочеш, заспіваємо її тобі?

Розспівка «Зайчик»

Музичний керівник: Дітки, ви чуєте, що мелодія рухається то вгору, то вниз. Пропоную вам показати цей рух мелодії на сходах.

Музично - дидактична вправа «Рух мелодії»

Діти проспівують розспівку, одна дитина «проходить» зайчиком по сходах (2 – 3 дитини індивідуально).

Зайчик:

Хоч я маю довгі вуха,

Та, мабуть, не маю слуху. Я зовсім не вмію співати.

Музичний керівник: Зайчику, ми зараз тебе навчимо співати пісеньку.

Спів. Пісня «Ось летить пухнастий сніг», муз. А.Філіпенко.

Зайчик: Дякую вам, малята,

Так співали ви завзято!

А за це скажу, що знаю,

Де Зима сніжок ховає.

Щоб сніжинки відшукати,

Треба вам в оркестрі грати.

Музичний керівник: В оркестрі? Діти, а на чому грають в оркестрі? (Діти називають музичні інструменти). Ой, а у нас немає музичних інструментів. Що ж робити? Може нам допоможуть цеглинки LEGO? Візьміть по 2 цеглинки та заграємо разом веселу музику.

Шумовий Оркестр (муз. «Вальс – жарт» Шостаковича)

Діти грають, вибиваючи ритм цеглинками, різними прийомами.

Поки діти грають в оркестрі, вихователь вивіщує сніжинки на стрічках через ширму, а також виставляє кошик зі сніжками.

Музичний керівник: Діти, подивіться, сніжинки повернулись! Зима почула нас, нарешті буде весело! Тож давайте затанцюємо танок сніжинок та ялинок.

Щоб у таночку не сваритись,

А дружно й чесно розділитись —

З мішечка ви
візьміть цеглинки!

«Сніжинки» є там і
«ялинки»!

Дістаньте із «чарівного» мішечка
дістати цеглинку. У кого з цеглинки білого
кольору — ті в таночку будуть
«сніжинками», у кого зеленого —
«ялинками».

**«Танок сніжинок та ялинок» під
аудіо запис Г. Свірідова «Віхола»**

Музичний керівник: Які гарні в нас
вийшли ялинки та сніжинки. А як можна
грати зі снігом? І в нас тепер є сніжки. Ось
нарешті можна і погратися!

Тож всі будемо радіти –

Гра «Сніговичок та діти»!

**Музично-рухлива гра «Сніговичок
та діти»**

*У центрі великого обруча танцює
Сніговик – дитина , поруч сніжки на
підлозі. Діти біжать (чи крокують, чи
підскоком в залежності від музики)
навколо обруча. За сигналом, діти беруть*

*сніжок. Кому не дісталося, той стає
сніговиком. (На 10 дітей 8 сніжків)*

Музичний керівник: Як весело грати
взимку!

Непомітно сплинув час,
Вже чекає група нас,
Та ще будуть всі малята
У зимові ігри грати!

Звучить весела музика, діти
прощаються з музичним керівником та
виходять із зали.

МЕТОДИЧНИЙ ОРІЄНТИР ДО ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ

(вчитель-експериментатор Мкртичян І.В.)

Сфера життєдіяльності: Людина і культура

Змістова лінія: **Зростай книголюбом!**

Тема дня:

Методичний орієнтир: Ознайомити дітей з елементарними навичками культури в галузі писемності та літератури. Розвивати пізнавальний та інтелектуальний потенціал учнів. Виховувати поваж. ставлення до книги

День і число	Понеділок, 04.09.06	Вівторок, 05.09.06	Серед а, 06.09. 06	Четвер, 07.09.06	П'ятниця, 08.09.06
Тема дня	Хто я?	Який я?	Моє ім'я	Моє по- батькові	Моє прізвище

Освітні галузі	«Мова та література»	Укр. мова Навчання грамоти (читання)	Вітчизна, як мати, у світі – одна! (перший урок). Книги – лист у світ знань. М.Сингаївський «До школи». «Які книги ти читаєш?»	Як побудовані книжки. З чого складається книга? Хто створює книгу?	Наші розумні і вірні друзі. Як читають книги? Як читати «Читанку»? Розумні і вірні друзі (За К.Паустовським)	Підручник-довгожитель	Книжковий будинок і зустрічі в ньому. В.Сухомлинський. Суперечка двох книг: «Завітай до бібліотеки», «Цікаво знати!»
		Укр. мова Навчання грамоти (письмо)	Книги – лист у світ знань. Мова і мовлення. Текст.	Як побудовані книжки. Збагачення мови новими словами.	Наші розумні і вірні друзі. Українська мова. Висловлювання про мову.		Книжковий будинок і зустрічі в ньому. Усне і писемне мовлення

	«Математика»	Математика	Нумерація трицифрових чисел. Табл.множення. 3-чі на зведення одиниці.	Нумерація трицифрових чисел. Запис чисел під диктовку. Розкладання чисел на розрядні доданки.	Письмове додавання та віднімання триц.чисел. Буквені вирази. Відрізки. Ускладн. Розширена задача на знах-я 3-го доданку.	Письмове множення на одноцифрове число. Дії з величинами. Круглі числа.	
	«Людина і світ»	Я і Україна					
	«Мистецтво»	Образотворче мистецтво	Малювання композиції «Спогади про літо»				

	«Технології»	Трудове навчання					Світ професії «Людина і людина». Аплікація на тему: «Створюємо обкладинку своєї улюбленої книжки»
	«Здоров'я і фізична культура»	Основи здоров'я			Бесіда „Ростемо і розвиваємося”		
	Доповнюючий комплекс програм	Логіка					

Виховний блок	Діти	Місячник «Я і Україна». Свято Першого Дзвоника. Перший урок «Вітчизна, як мати у світі одна»		Година спілкування «Організація учнівського колективу». Бесіда «Дорога до школи, дорога додому»	Перевірка зовнішнього вигляду школярів.	
	Батьки	Ознайомлення батьків з режимом роботи школи.	Збір анкетних даних про батьків.			
	Література					
	Основні поняття підтеми					

Сфера життєдіяльності: Людина і суспільство

Змістова лінія: Без знання минулого не буде майбутнього

Тема дня: Війна – страшне слово. Україна вільна, незалежна. Я твій син, Україно! За що шанують українців. Державні та національні символи.

Методичний орієнтир: Під час вивчення змістовної лінії «Без знання минулого не буде майбутнього» звертається увага на те, що людину завжди цікавить минуле. Як жили наші предки раніше? Чим вони займалися, чого прагнули? Чиї імена залишилися в пам'яті людства? Зміст лінії спрямований на збагачення мовлення новими словами, а пам'ять – найважливішими відомостями з історії нашого народу.

День і число		Понеділок, 10.09.07		Вівторок, 11.09.07		Середа, 12.09.07		Четвер, 13.09.07		П'ятниця, 14.09.07	
Тема дня		Хто я?		Який я?		Моє ім'я		Моє по- батькові		Моє прізвище	
Освітні галузі	«Мова та література»	Укр. мова Навчання грамоти (читання)		Ю. Збанацький. Гвардії Савочка				В.Сосюра. Як це любить той край. Д.Чередни ченко. І.Франко		Як давно на Україні з'явився жовто- блакитний прапор. УПЧ «Моя Україна» (поети про Україну)	

		Укр. мова Навчання грамоти (письмо)	Культура мовлення і спілкування.	Повторення відомостей про текст. Тема, мета, заголовок		Роль слів у побудові тексту	УРЗМ. Слово повідомляє, впливає, допомагає.
«Математика»		Математика	Ділення з остачею. Задачі на застосування письмового ділення на одноцифрові числа (№35- 44).	Вправи на знаходження частини числа. Письмове ділення на однозначне число (№45- 53).	Задачі на знаходжен ня числа за його частиною (№54-63).	Задачі, які включа ють знахлдж ення частини числа або числа за його частино ю.	
«Людина і світ»		Я і Україна					

	«Мистецтво»	Образотворче мистецтво	Композиція «Мій рідний край»				
	«Технології»	Трудове навчання			Елементи проектної графіки		
	«Здоров'я і фізична культура»	Основи здоров'я		Бесіда «Ростемо й розвиваємося»			Бесіда «Складові здоров'я»
	Доповнючий комплекс програм	Логіка					Складне судження. Їх істинність та хибність
Виховний блок		Діти	Перевірка зовнішнього вигляду школярів.		Екскурсія «Моє містечко – Миколаїв, маленька моя Батьківщина»	Панорама малюнків в «Люблю тебе, моє місто!»	

		Батьки	Засідання батьківськог о комітету				Батьківські збори
	Літератур а	Івась М.Р., Коструба С.С., Коструба Т.М. Перлина: Навч.підручник з народознавства для 4 кл. чотиричної та 3 кл. трирічної поч.школи. – К.: Навч.книга, 2001. – 167 с.; Івась М.Р. Перлина: Навч.підручник з народознавства для 3кл. чотиричної та 2 кл. трирічної поч.школи. – К.: Навч.книга, 2001. – 167 с.; Івась М.Р. та ін. Живиця: Навч.підручник з народознавства для 2 кл. чотиричної поч. школи. - К.: Навч.книга, 2001. – 136 с.					
	Основні поняття підтеми	Державна символіка, державний гімн, державний прапор, державний герб, гімн України, національність, українці, Батьківщина, уряд України.					

Додаток Д 5.

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ**
«НЕМА БЕЗ КОРЕНЯ РОСЛИНИ, А НАС,
ЛЮДЕЙ - БЕЗ БАТЬКІВЩИНИ»
(вчитель-експериментатор Мальченко О.М.)
СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
«Людина і суспільство»

Змістова лінія. Нема без кореня рослини,
а нас, людей - без Батьківщини.

Інтегрований блок предметів:

українське читання, українська мова.

Інтегруючий компонент:

Логіка, психологія, історія України.

Мета дня:

Дати дітям образне уявлення про життя в
нашій країні, про її природу, про працю
людей

Українське читання

Тема уроку.

А. Костецький «Батьківщина», М.
Чернявський «Рідний край», В.

Сухомлинський «Дідова колиска».

Мета уроку.

Знайомити дітей з минулим нашої Батьківщини; розвивати навички читання і мовлення; працювати над образними словами; виховувати любов до Батьківщини, почуття гордості за неї.

Тип уроку. Комбінований.

Обладнання.

Малюнки – ілюстрації про Україну, картинки зі словами, малюнок колиски, виставка книг про історію України, карта України.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

1. Артикуляційні вправи

1) Гра «Так чи не так».

Кожен з вас звичайно, знає,

Хто під хмарами літає,

Тож швиденько говоріть:

Хто летить, хто не летить.

Летить, летить літак? Так!

Летить, летить їжак? Не так!

Летить, летить шпак? ...

Летить, летить мак? ...

Летить, летить гусак? ...

Летить, летить слимак? ...

Летить, летить лисиця? ...

Летить, летить синиця? ...

Летить, летить спідниця? ...

Летить, летить сова? ...

2) Скоромовка

Пішли рясні дощі, ловилися лящі

А хлопці – мов хлющі: забули про плащі.

Та й що їм ті дощі, коли такі лящі.

Додаткова інформація (на території

України нараховується близько 73 тис. річок, переважно невеликі, лише 125 з них мають довжину понад 100 км.)

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Слово вчителя з елементами бесіди.

1 Як називається наша Батьківщина?

Україна - наша земля. Ми називаємо Україну нашою Батьківщиною, тому що там народжувалися, жили й умирали батьки, діди й прадіди наших батьків. Це велика, багата й прекрасна країна. Вона має гарні високі Карпати та мальовничі степи. Її найбільша річка Дніпро тече через всю Україну і впадає в Чорне море. В Українських річках і озерах багато риби. А в землі є кам'яне вугілля, залізо, нафта, сіль.

Найбільші міста: Київ, Харків, Львів, Одеса. Але славна Батьківщина не тільки своїми містами, річками, горами, степами й лісами. Славна вона своїми працьовитими, сильними, гарними і хоробрими людьми, - українцями.

2. *Колективна робота.*

Розгляд карти України, пейзажів, краєвидів України.

2 Розгляньте карту України.

3 Які країни – наші сусіди?

4 Які, по - вашому наймальовничіші куточки України?

5 В яких із них ви були?

6 Що було найцікавішим із побаченого?

III.Опрацювання нового матеріалу

1.*Бесіда*

- І все це: високі Карпати, могутній Дніпро, безкрає Чорне море, великий Київ, поля золотої пшениці і голубизна рік і озер – наша Україна, рідна земля. І тому багато письменників у своїх творах оспівували Вітчизну. А ми на уроках познайомимось з деякими із таких оповідань і віршів.

- Прочитайте назву розділу. Як ви її розумієте?

- Чорним шрифтом написані теми, на які поділено розділ. Прочитайте їх. Про що ж

будемо читати у кожній темі?

2. Робота з текстом.

Опрацювання вірша А. Костецького
«Батьківщина»

1) Виразне читання вірша вчителем. Учні з'ясовують особливість побудови вірша. (1 речення - питання, а решта – відповідь)

2) Словникова робота.

Домі...вка че...сне

Весня...нім бджола...

Най щирі...ші дотри...мане

Дібрати синоніми до слова «домівка»,
«чесне».

3) Читання вірша учнями вголос.

Читання першої сторінки мовчки. Бесіда.

7 До кого із запитанням звертається автор?

8 З чим тут порівнюється Батьківщина?

9 Прочитайте другу строфу в голос.

10 . Доведіть словами вірша, що Вітчизна – це ваша родина, мовою якою говорите.

11 . Як ви розумієте вислів: «Труд і свято»?

12 . Які найрідніші слова ви б додали до слова «Батьківщина»?

3. Вправи з читання

1) Виразне читання вірша.

2) Удосконалення техніки читання.

Гра «Хвиля». Діти читають пошепки, потім за сигналом учителя тихо, голосніше, голосно і навпаки аж до читання мовчки.

4. Робота з текстом

Опрацювання вірша М. Чернявського «Рідний край»

3) Словникова робота. Бесіда.

13 . Перед читанням вірша зверніть увагу на пояснення слова, можливо незрозумілого для вас, що йде після тексту.

14 . Що означає слово «святиня»?

4) Гра «Блискавка».

Слова на картках: одна, глянь, спитай, земний, нема, пустиня.

5) Читання мовчки вірша учнями.

15 . Подумайте, в яких рядках вірша висловлено головну думку.

16 . Коли ви сьогодні чули цей вислів?

6) Ознайомлення з акровіршем.

17 . Прочитайте перші букви кожного рядка згори вниз. Яке слово вийшло? Чи у всіх віршах так виходить?

18 . Вірші, у яких із перших букв кожного рядка можна утворити слова, називаються акровіршами. («Акро» – з грецької – крайній). Як правило це те, чому автор присвячує вірш.

19 . Тож чому М. Чернявський присвятив

вірш?

7) Виразне читання вірша.

Учитель. Прочитайте вірш, передаючи голосом усю любов до нашої святині – України.

5. *Колективна робота.*

Опрацювання оповідання В. Сухомлинського «Дідова колиска».

8) Бесіда.

20 . З чого починається Батьківщина для кожного з вас?

21 . На це запитання вас допоможе дати відповідь оповідання В. Сухомлинського «Дідова колиска».

9) Робота над заголовком. Бесіда.

22 . Що таке колиска?

23 . Послухайте історичну довідку нашого «інформаційного бюро». Діти, яким було дано завдання дізнатись історичне минуле даного предмета, розповідають свої дослідження.

24 . Подивіться на малюнок із колискою. Колись її плели з лози, виробляли з дерева. Прикріплювали її до стелі мотузками, щоб матері зручно було гойдати.

25 . Які пісні співала мама, гойдаючи дитину? В таких колисках виколихували не одне покоління сім'ї. І тому її берегли, як

святиню.

26 . Про що може розповідатись у творі «Дідова колиска»?

10) Читання оповідання учнями самостійно.

6. *Завдання у групах.*

I група

- 1) Поділити оповідання на частини.
- 2) Придумати заголовки до тих частин.

II група

1) Дати відповідь на питання: Чому Батьківщина – це наші предки?

2) Що повинен знати кожен патріот?

III група

1) Дати відповідь на питання словами твору: з чого починається Батьківщина?

2) Як до хлопчика пам'ять про дідуся?

7. *Завдання учням.*

Порівняти оповідання «Дідова колиска» із віршем «Батьківщина».

IV. Підбиття підсумків уроку

Бесіда.

27 Що таке Батьківщина?

28 Яка наша Батьківщина?

V. Домашнє завдання

1. Вивчити вірш напам'ять.

2. Читати виразно вірші й

оповідання.

3. Розпитайте батьків і підготуйте розповідь про святині у вашій родині.

Українська мова

Тема. Усний твір за ілюстрацією та запитаннями за її змістом. Робота над інтонацією розповідних і питальних речень.

Мета. Учити дітей складати твір за ілюстрацією та запитаннями; працювати над інтонацією розповідних і питальних речень; розвивати зв'язне мовлення; виховувати любов до природи.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку

II. Перевірка домашнього

завдання

Прочитайте речення. Поясніть, які знаки ви поставили в них. Чому?

Прочитайте розповідні речення.

III. Каліграфічна хвилинка

Ві Во тчи Вітчизна

Людина без Вітчизни, як соловей без пісні.

Складіть звукову модель слова Вітчизна.

IV. Повідомлення теми і мети уроку

Сьогодні ми будемо складати текст за малюнком.

V. Основна частина уроку

1. Актуалізація опорних знань.

32 Відгадайте загадку.

Голі поля.

Мокне земля.

Вітер гуляє –

Лист облітає.

Коли це буває?

А чи бували ви з сім'єю на прогулянці в осінньому лісі чи парку?

Що вам найбільше запам'яталося?

Послухайте, як описує осінь Катерина Перелісна.

Золота осінь

В парках і садочках

На доріжки й трави

Падають листочки

Буро – золотаві.

Де не глянь, навколо

Килим кольористий,
Віти напівголі,
Небо синє чисте.
Метушні немає,
Тиша й прохолода.
Осінь золотая
Тихо – ніжно ходить.

Якою називає поетеса осінь?

**2. Робота з підручником. Виконання
вправи 140, с. 68.**

Чи така осінь зображена на малюнку?

Кого ще вибачите на малюнку?

Що вони роблять?

Який підпис ви дібрали б до малюнка?

Прочитайте питання і дайте на них

відповідь.

Складіть з відповідей текст.

Запишіть його в зошити (за допомогою
учителя).

3. Фізкультхвилинка.

Раз, два – дерева,
Три, чотири –
Вийшли звірі,
П'ять, шість –

Пада лист.
Сім, вісім –
Птахи в лісі.
Дев'ять, десять –
Це сунички
Підвели червоні личка.
(Н. Забіла)

4. Виконання вправи 141, с. 69.

Прочитайте вірш в особах.

Знайдіть у вірші розповідні речення.
Поясніть розділові знаки.

Назвіть питальні речення. Читайте їх з правильною інтонацією.

Самостійно спишіть речення, що відповідають поданим схемам. (Перевірка виконання).

5. Творча робота.

Складіть розповідне або питальне речення з словосполученнями:

Місто Київ, річка Дніпро, Вулиця Хрещатик, Чорне море.

Хто був у Києві?

Що знаєте про це місто?

Додатковий матеріал. Розповідь учителя.

Дніпро – найбільша річка в Україні і третя річка в Європі. Він бере початок у Росії (с. Клевцово Смоленської області), протікає землями Росії(485 км), Білорусії(595 км), а потім України(1005 км).

Загально довжина Дніпра – 2285 км. Впадає Дніпро у Чорне море. Живлять його близько 1200 річок. За останні роки довжина Дніпра стала коротшою на 85 км. через будівництво водосховищ.

6. Виконання вправи 142, с.69.

Прочитайте прислів'я, подані у вправі.

Про яку людину так кажуть?

Запишіть слово *холодну*, поділяючи його для переносу.

VI. Підсумок уроку

Про які речення ми сьогодні говорили?

З якою метою їх вживають у мовленні?

VII. Домашнє завдання

Вправа 143, с.69.

Прочитайте прислів'я. Про що вони?

За зразком складіть питальні речення і запишіть їх.

Додаток Д 6.

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ
«КАМІНЬ, ЯКИЙ КЛАДУТЬ У СТІНУ, НЕ
ПОВИНЕН МАТИ ВИКРИВЛЕНЬ»**

*(Мкртичан І.В., учитель початкових
класів)*

**Сфера життєдіяльності
«Людина і суспільство»
(3 клас)**

Змістовна лінія. *«Познайомтесь, це - Я!»*

Тема дня. *«Камінь, який кладуть у стіну,
не повинен мати викривлень»*

(Давньогрецьке прислів'я)

Інтегрований блок

1. Основи психологічних знань
2. Русский язык { развитие речи)
3. Скарби світової культури

Мета:

Дидактичні:

- закріплювати розуміння дітьми понять «риса характеру», «негативні риси», «позитивні риси»;
- ознайомити з наступними поняттями: «оптимізм», «песимізм», «безсмертя».

Розвиваючі:

- розвивати усну та писемну мову дітей;
- збагачувати словниковий запас учнів новими словами;
- формувати навички роботи за інструкцією, з текстом;
- розвивати вміння вільно висловлювати свої думки, судження, будуючи правильно свої речення;
- розвивати інтуїтивне чуття орфографічного письма;
- формувати життєву компетентність.

Виховні:

- продовжувати пізнавати себе і свої риси характеру;
- виховувати бажання дитини до самовдосконалення на прикладі міфічних героїв, героїв сучасних оповідань;
- виховувати почуття особистої гідності;

- виховувати культуру спілкування, мовну культуру.

Вступ

- Добрий день, дорогі діти! Привітайте один одного посмішкою ... Поверніться і привітайтеся з гостями.

Сідайте.

- Ми продовжуємо працювати з вами за сферою «Людина і суспільство». Тема нашої змістовної лінії «Познайомтесь - це Я!» дозволяє нам продовжувати пізнавати себе і своє місце в суспільстві. Темою нашого дня є слова давньогрецького прислів'я...,

- Прочитайте ще раз це прислів'я і спробуйте пояснити, як ви розумієте його значення... в кінці нашого дня ми ще раз повернемося до цього прислів'я, щоб ще раз пояснити його значення.

- Отже, давайте прочитаємо головні задачі нашого дня:

1. Пізнати себе, риси свого характеру.
2. Яким я повинен бути, щоб покращити наше суспільство?

(Звучить пісня Руслани «Є у кожного з нас мрія своя».)

Основи психологічних знань

Тема: «Пізнаємо свій характер!»

Мета: дати поняття про характер людини, про позитивні і негативні риси характеру;

виховувати прагнення
вдосконалювати позитивні риси характеру,
позбавлятися негативних рис;

розвивати почуття власної гідності;
бажання працювати над
саморозвитком та самовдосконаленням,
формувати почуття симпатії.

Плани уроку:

1. Ритуал вітання: передай посмішку по колу.
2. Гра «Закінчи речення».
3. Гра «Пори року: зима, весна, літо, осінь».
(Робота у групах по визначенню рис характеру).
4. Гра - змагання: «Назви позитивні і негативні риси характеру».
5. Гра - загадка «Додай слівце!»
6. Гра: «Треба бути - не можна бути»
(дібрати слова антоніми).
7. Гра: «Мої справи».
8. Самоаналіз: «Хто Я? Який Я?»

9. Ритуал прощання (позитивні побажання).

1. - Вітаю Вас! Ви стоїте у колі для того, щоб пограти у гру «Передай посмішку по колу».

Правила: слід повернутися обличчям до товариша, посміхнутися, назвати його лагідно, сказати комплімент.

2. - Ми всі різні. Серед 6 млрд. мешканців планети Земля нема двох однакових людей. Кожен – це окрема особистість, окреме «Я», неповторна людина. Ви живете у суспільстві вільних людей ви є громадянами прекрасної країни, громадянами України.

А зараз пограємо у гру з м'ячем, яка називається «Закінчи речення».

Правило: Я починаю говорити речення, а закінчує його той, кому я кину м'яч.

- Я почуваюся щасливим, коли...
- Найбільше мені у собі подобається...
- Я сумую коли...
- Я радію коли...
- Моя улюблена гра...
- Я хотів би у суспільстві бути людиною...

Висновок:

Ви добре грали, розповіли які Ви різні.
Двох однакових нема.

3. А зараз нам треба розбитися на 4 команди:

Перша – «Зима», друга – «Весна»,
третя – «Літо», четверта – «Осінь».

- Живучи у суспільстві, люди відрізняються один від одного ставленням до себе, до навчання, до праці, до інших людей. Ці відмінності виявляються у характері людей.
- Зараз кожна команда порадиться і спробує дати визначення, що таке характер. По закінченні роботи ми прослухаємо представника кожної команди.

Із сказаного Вами можна зробити висновок, що характер – це ставлення людини до себе, до інших людей, до навчання та праці, які виявляються у суспільній діяльності людини. (Вивішую на дошку визначення характеру).

4. – У кожної людини свої риси характеру:
є хороші – позитивні, а трапляються погані – негативні.

Навчимося визначати риси характеру:

для цього проведемо між групами гру – змагання: "Назви позитивні і негативні риси характеру".

Правила: кожна група 1 хвилину обговорює, а потім повідомляє вголос позитивні риси характеру.

Потім, за моєю командою, називає відомі Вам негативні риси.

Бажано не повторювати ті риси, які вже були названі:

Позитивні риси	Негативні риси
добрий, щедрий	злий, жадібний
скромний, дбайливий	егоїст, ледачий
ввічливий, працьовитий	грубий, задавакуватий
простодушний, дисциплінований	хитрий, упертий
вольовий, відвертий	легковажний, неслухняний
старанний, наполегливий	інертний, байдужий
товариський, доброзичливий	боягуз, безпорадний

Отже:

Ви визначили, що люди мають як позитивні так і негативні риси характеру.

5. А чи замислювались Ви над рисами свого характеру? З рисами характеру людина не народжується; ці риси у неї розвиваються, формуються під час навчання, гри, праці.

Гра «**Додай слівце**», у яку ми зараз пограємо, підкаже, як розвивати у собі позитивні риси характеру:

«Я дарую Вам ласкаво

Цілу низку добрих правил,

Всі ці правила прості

Допоможуть Вам в житті»

- Ви повинні сказати, які риси характеру формуються у людини при дотриманні таких правил.

- Ліні ти не потурай
Лиш прокинешся... (вставай).
- Квітоньку роса умила,
А тебе вода і ... (мило).
- Час до школи, греба йти,
Вчись хвилини... (берегти).
- Старших завжди поважай
І малят не... (ображай).
- «Ні» даремно не кажи,
Коли хочеш - (поможи).
- Щоб тебе любили люди,
Добрим, чесним будь... (усюди).

Висновок:

Якщо Ви будете дотримуватися таких правил, то будете дисциплінованими, охайними, бережливими, дбайливими, працьовитими, добрими та чесними.

6. Треба нам іще пограти

До слів антоніми дібрати.

Якщо гарно постарася, та

Яким бути і яким не бути дізнаєшся.

- Ці дві команди («Зима і Весна») – команди «Треба бути», а ці дві команди («Літо і Осінь») – «Не можна бути».

Правило: команда «Треба бути» називає позитивну рису характеру, а команда «Не можна бути» – антонім. Наприклад: треба бути добрим; не можна бути злим, і таке інше.

Висновок:

А які риси характеру Вам хотілося б сформувати у собі?

Таким чином ми дізнались про те, що характер треба виховувати. І добре живеться у тому класному колективі, де багато учнів з хорошим характером.

7. Спробуємо через гру «Мої справи», виховувати у собі позитивні риси характеру.

Правило: порадься з сусідом і закінчи речення (скажи, щоб ти зробив, коли...):

- Мама прийшла з роботи втомлена...
- Маленький братик чи сестричка сумує...
- Квітка у вазоні опустила листочки...
- Друг захворів...
- У друга не виходить задача..
- Сіреньке кошенятко загубилося...
- Дівчинка плаче...

- пропоную Вам самим оцінити свої риси характеру. Ми бачимо, що у нашому класі навчаються дбайливі, вольові, працьовиті, добрі учні.

8. Гра — самоаналіз «Сонечко» — «Хто Я? Який Я?»

Треба на кожному промінчику написати риси свого характеру (Який ти є).

Почали.

(Учні зачитують те, що написали на промінчиках сонечка (5-6 учнів).

Висновок:

То як Вам живеться у Вашому класі?

9. Час прощатися. Станьте в коло, назвіть лагідно свого сусіда, побажайте йому щось хороше.

- Ви навчилися сьогодні розрізняти хороші і погані риси характеру, дізнались як

можна виховувати в собі такі риси і зрозуміли, що Вам затишно і радісно в житті, в суспільстві, коли Вас оточують люди з хорошими характерами.

І як добру пораду хочу на закінчення сказати наказ видатного педагога В.О.Сухомлинського: **«Ніколи не забувай, що поруч із тобою дії, думки, почуття і характери інших людей».**

До побачення!

Русский язык (развитие речи)

**Тема. Кем лучше быть — оптимистом
или пессимистом ?**

Ключевое слово на уроке:

ОПТИМИЗМ

Цели урока:

I. Обучающие:

- ознакомить детей с понятиями «ОПТИМИЗМ», «пессимизм», «оптимист», «пессимист»;
- учить правильному произношению, выразительному чтению; - закреплять навыки орфографического письма;

II. Развивающие:

- развивать устную и письменную речь учащихся;
- развивать умение правильно высказывать свои мысли, суждения;

- формировать навыки слушания текста умение выделять главное в содержании;
- формировать умение правильного построения предложений с постепенным наращиванием;
- развивать интуитивное чутье орфографического письма;
- формировать жизненную компетентность.

III. Воспитательное

- воспитывать стремление ребенка к самосовершенствованию через желание приобретать положительные черты характера, избавляясь от негативного;
- развивать чувство собственного достоинства;
- воспитывать культуру общения, языковую культуру.

Оборудование: тексты для индивидуального чтения, словарь слов, рисунки лиц, герои рассказа — Ослик и медвежонок; коробочки с красными и синими сердечками, плакат, фонограмма под физкультминутку; клей;

Ход урока:

1. Организационный момент. Настрой на урок.

- Давайте дружно встанем и своим выразительным чтением стихотворений создадим в классе яркое, солнечное, почти весеннее настроение.

Вместе с солнышком встаем,
Вместе с птицами поем:
С добрым утром, с ясным днем!
Вот как славно мы поем!

* * *

О чем поют воробушки
В последний день зимы?
Мы выжили! Мы дожили!
Мы живы? Живы мы!

- И мы тоже, как частичка природы можем уверенно сказать, что и мы пережили студёные, морозные зимние дни, а теперь с веселым весенним настроением можем начинать урок.

2. Знакомство с темой урока и его основными целями.

- Мы продолжаем познавать себя, свой характер, поэтому обратите внимание на

проблемную тему нашего урока
 Ключевое слово урока пока не озвучена, но по ходу урока, надеюсь, вы его точно определите.

- Наряду с этим вы будете знакомиться с новыми понятиями, работать с текстом, обогащать свою речь, чувства и поступки.

- Какие черты характера мы должны проявить на уроке для достижения нашей цели? (наблюдательность, терпение, сообразительность, старательность, любознательность, трудолюбие, отзывчивость,...)

3. Работа с предложением. Игра «Снежный ком».

- Сейчас мы поиграем в игру «Снежный ком». Подобно тому, как с вершины горы катится маленький ком снега, постепенно увеличиваясь по ходу падения, и падает на землю огромной снежной глыбой, также из двух слов, которые я предложу вам, вы всем классом можете образовать очень длинное предложение.

- Мои слова «Два путника»

- Подумайте и скажите, примерно каким количеством слов вы сможете дополнить предложение?

... .. два... .. путника ...

(предложение дописывается на доске, затем зачитывается всем классом).

- Мы прекрасно поработали. А как вы оцените свою работу ? (знаками + -)

4. Работа с текстом.

- А теперь мы готовы к тому, чтобы с этого момента пытаться озвучить ключевое слово урока.

- Настройтесь слушать, расположитесь удобно, чтобы ничего не мешало. Я прочитаю небольшой рассказ, но с большим смыслом. Постарайтесь придумать к нему точное название.

(чтение рассказа Геннадия Цыферова «Спор» без заголовка)

-- -- --

Ослик и медвежонок всегда спорили, это потому, что один творил: «Все приходит». А другой: «Все уходит».

Просыпался утром медведь и радовался:

- Смотри, пришло утро!

- Ну да, - плакал ослик, - ведь ушла ночь.

И днем было также. Опять медведь кричал:

- День явился!

И снова плакал ослик: - Ну да ведь ушло утро.

А однажды было вот что. К ним пришел слон.

- Смотри, смотри! - заорал мишка. - К нам пришел слон.

- Ну да, - заплакал ослик, - ведь он ушел из дома.

(дети предлагают свои варианты заголовков, а затем сравнивается с авторским)

5. Работа над выразительностью чтения

Ролевое чтение

- Кто участники рассказа? (Автор, ослик, медвежонок)

- С каким настроением вы должны читать слова Ослика и Медвежонка? Прочитайте в парах еще раз этот рассказ, с помощью

карандаша распределите слова автора, Ослика и Медвежонка.

- Как вы думаете, автор с большей симпатией относится к какому персонажу рассказа? Почему? Прочитайте по ролям так, чтобы своей интонацией передать отношение автора к каждому герою.

(ролевое чтение 3-х детей)

- Оцените знаками «+» или «-» выразительность чтения ... (детей).

Физкультминутка (музыкальная пауза)

6. Обогащение речи, чувств и поступков.

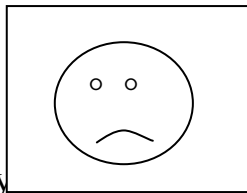
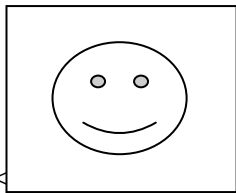
- Перед нами два участника рассказа: Ослик и Медвежонок.

Медвежонок

Ослик

- Какие они по характеру?

(Веселый, хмурый)



ем на доску,

ОПТИМИСТ

ПЕССИМИСТ

- Давайте попробуем объяснить значение каждого слова с помощью наших героев рассказа, какими вы себе их представили и какими чертами характера они могут обладать. Для этого вспомним, с какими чертами характера вы знакомились на уроке с основ психологии.

- Но для начала откройте рабочие тетради, пропустите 2 строчки, на третьей запишите два слова, условно деля страницу на 2 столбика. (Работа с новыми понятиями):

Оптимист

Радостный

Веселый

Приветливый

Сердечный

Чуткий

Довольный

Добрый

Улыбчивый

Общительный

Пессимист

холодный

плаксивый

невезучий

грустный

недовольный

мрачный

хмурый

злой

необщительный

- А вот какими еще чертами характера обладают люди - оптимисты и пессимисты — вы над этим подумаете еще дома и самостоятельно допишете признаки оптимистов и пессимистов.

- Так давайте прочтем, какой оптимист..., а какой пессимист... (чтение слов из столбиков, записанных на доске).

Итог: - Подумайте и ответьте, так кем лучше быть в жизни — оптимистом или пессимистом ?

- Почему вы так думаете? (Выслушиваются гипотезы детей).

- Прекрасно рассуждаете. Действительно, оптимист — всегда с надеждой смотрит на жизнь, на будущее; чего не скажешь о пессимисте, тот ничего хорошего не ждет от окружения и окружающих.

- Таким образом, можно сделать вывод, что легче жить в обществе кому?... (оптимистам)

- Как вы думаете, а для общества будет лучше, когда в нем кто будет жить?...

- Теперь, я думаю, настал момент для определения ключевого (главного) слова урока. Назовите его! (+оптимист, - пессимист, +оптимизм) (открывается гл. слово)

- Верно, но позвольте немного уточнить слово — ОПТИМИЗМ, если

обратиться к толковому словарю, то там это слово характеризуется так:

оптимизм — бодрое и жизнерадостное мироощущение, при котором человек во всем видит светлые стороны, верит в будущее, в успех, в то что в мире господствует положительное начало и добро. (*За Далем*)

7. Определение детьми своей жизненной позиции. Кем я буду — оптимистом или пессимистом.- Я думаю, что к этому моменту каждый из вас определил для себя чью позицию вы принимаете - оптимиста или пессимиста. Какие положительные черты характера вы будете в себе развивать. От этого зависит в каком обществе вы будете жить. Поэтому, откройте тетради и запишите с новой строки свой выбор, начиная с таких слов:

Я хочу быть ..., чтобы

(дети записывают в тетрадь)

- Кто хочет озвучить свои мысли?

Прекрасно рассуждаете.

- Однако, уже сейчас каждый из вас может сделать лучшим и прекрасным такую частичку общества как наш класс.

- Хотите увидеть какой наш коллектив? Кого в нем больше - оптимистов или пессимистов. Выберите из коробочки то сердечко, которое отображает вашу позицию: если вы оптимист — возьмите красное ♥, если пессимист - возьмите синее ♥, подпишите своим именем и наклейте на доске в середину нашего классного коллектива. (Дети наклеивают сердечки)

- Так какой наш коллектив? (оптимистов или пессимистов).

- Значит, мы какие? (... Дружные, веселые, никогда не унываем, добрые, улыбчивые ...)

8. Итог урока

- И так, мы сделали еще один шаг к тому, чтобы познать себя.

- Определили, что наш коллектив - это коллектив ... оптимистов.

- Так ответьте на наш проблемный вопрос: «Кем лучше быть оптимистом или пессимистом?» (хором).

- Благодарю вас за живое и творческое общение. На этом урок наш заканчивается.

Скарби світової культури

Міфи давніх греків.

Тема уроку : «Життєвий шлях Геракла»

Мета:

- узагальнити знання дітей про всі подвиги Геракла;
- визначити риси характеру цього героя;
- формувати навички правильно висловлювати свої думки;
- формувати бажання дітей змінювати свій характер;
- виховувати наполегливість у досягненні своєї мети.

Обладнання: Відеокасета «Подвиги Геракла», малюнки зображення подвигів героя, розрізні слова-опори, - хрестоматія, з зображенням карти зоряного неба.

I.

1) Сьогодні на уроці ми підведемо підсумок по темі «Життєвий шлях Геракла». Ми маємо можливість прослідкувати весь життєвий шлях, побачити які риси характеру були притаманні цій людині, як

змінюється його характер, і що здобув Геракл завдяки своїм здійсненням -----

2) І як завжди на початку уроку невеличка розминка, для того, щоб пригадати ключові слова давньогрецької міфології.

(Для 4 груп розкладені букви, які треба скласти в слова: міфи, хаос, Афіни, потоп).

- Розтлумачте ці слова (останнє слово «потоп»).

- Який вік настав після Всесвітнього потопу? (Вік Героїв)

- Які це були люди? Охарактеризуйте їх.

- З подвигами якого героя ви познайомились?

- Який головний подвиг він здійснив? (Персей, знищив Гаргону Медузу)

- Ви назвали риси характеру, які були притаманні героями. А так це чині ми з'ясуємо сьогодні на уроці.

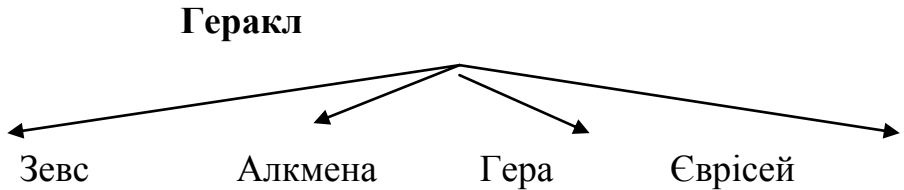
- Перед вами план уроку:

1. Нагородження Геракла

2. 12 подвигів

3. Смерть давньогрецького героя.

Отже народження Геракла було пов'язано з іменами:



Кожна група повинна скласти речення з ім'ям, яке лежить у вас на парті, так щоб було зрозуміло як Геракл був пов'язаний з ним.

- (Зевс покохав жінку і від шлюбу з нею у нього народився син на ім'я Геракл).
- Алкмена була матір'ю Геракла.
- Гера дуже прогнівалася із перших днів життя зненавиділа Геракла. Геракл повинен був виконати 12 наказів Єврісея.

-

Ми переходимо до II пункту плану.

Таким чином, Геракл почав виконувати накази Еврісея. Що ж це були за накази, які потім називали подвигами.

- Давайте пригадаємо.

- Ви подивитесь уривок з мультфільму і пригадаєте деякі із них.

- Які подвиги ви впізнали?

- Молодці ви виконали завдання.

- А наступне буде вже складнішим. Вам треба скласти вашу улюблену мозаїку і сказати який подвиг зображений на малюнку. Але найголовніше на сьогоднішньому уроці ви пізнаєте свій власний характер, спробуйте визначити які риси характеру були у Геракла, коли він здійснював той чи інший подвиг.

(Завдання: на сходинках надписати подвиг і вказати рису характеру).

- Як ви вважаєте, чому здійснення подвигів я зобразила у вигляді

сходинок, по яких треба підніматися до самого останнього?

(Тому, що кожне наступне завдання було більш складним).

Давайте пригадаємо саме останнє і саме найскладніше завдання (Золоті яблука Гесперід).

Чому на вашу думку це завдання найскладніше? Що б сталося, якби Геракл не утримав небо?

(Небо впало б на Землю; а це загроза життю всьому людству. Тим самим Геракл пішов на пожертву заради всього людства)

- Давайте пригадаємо цей подвиг! (Перегляд уривку мультфільму).

- Отже, підводячи підсумок роботи над цією частиною виконайте завдання, яке лежить у ваших конвертах. Поспілкуйтеся у групах, та дайте відповіді на запитання, обґрунтуйте свої думки.

Відповіді починайте із слів:

- Наша група вважає....
- Висловлюючи думку всієї групи...
- Ми вирішили, що ...
- Порадившись, ми прийшли до висновку, що...

Перехід до III частини

4 група працювала над питанням: як ви вважаєте чому таку людину спіткала така страшна смерть? (Якщо діти не можуть знайти відповіді)

- Я хочу нагадати як це було. (Читаю уривок та задаю питання)

- Як ви вважаєте, хто винен в смерті Геракла?

- (Даю варіанти відповідей: Д_____, кентавр Несе, сам Геракл) - обґрунтуйте свої відповіді.

Всі ваші думки мають рацію. Але я дала б відповідь сам Геракл. Хто може пояснити мою відповідь.

Так, дійсно зрада - це найтяжчий гріх майже у всіх релігіях. Підберіть позитивні риси характеру людини, яка не піде на зраду. (Відданість, вірність, надійність). Саме цих рис характеру я бажаю вам, любі дітки. Але все ж таки це була надзвичайна людина.

Свою страшною смертю він спокутував зраду своїй дружині.

Здійснені подвиги дали можливість Гераклу піднятися до рівня богів і тим самим заслужити собі ..

Підсумок уроку

Підсумок дня

- Під час нашого інтегрованого дня ви пізнавали себе, риси свого характеру, вчилися розпізнавати позитивні та негативні риси. Також збагатили свою мову такими словами: (читання слів із словника уроку)

- Давайте ще раз повернемося до теми нашого дня. Нагадуємо її ... (читання учнями разом)

- Якими іншими словами після наших уроків можна замінити такі слова нашого прислів'я як - каміння з чим порівняти, стосовно людини? стіною

[]

Каміння - риси характеру або - люди стіна -
людина – суспільство

- Що тоді буде кривим каменем?
(негативні риси характеру)

- Тоді як іншими словами можна
озвучити це прислів'я, щоб розкривало його
глибину думки?

Висновок (дітей): Погані риси
псують людину.

Дозвольте завершити наш день
гарними словами пісні Руслани вслухайтеся
в ці слова ... (фонограма пісні Руслани
« Є у кожного з нас мрія своя..

СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ **«ЛЮДИНА І ПРИРОДА»**

(3 клас)

**(Мкртичан І.В, вчитель початкових
класів**

Тема дня. Ліс – наче рідний дім

Попередньо учні класу брали участь у тижневому проєкті за темою «Ліс — наче рідний дім». Вони розглядали таке ключове питання: «Яким би було життя людей без лісу». Зібрана різними мікрогрупами інформація була використана упродовж інтегрованого дня. Наведемо розробки двох уроків, проведених у межах цього дня.

Українське читання

**Тема. Ось ти яка, осінь у лісі.
О.Донченко «Лісовою стежкою»**

Зінтегровано зміст навчальних предметів: читання, природознавство, образотворче мистецтво.

Дидактичні цілі: узагальнити та систематизувати інформацію, отриману в процесі роботи класу над тижневим проєктом «Ліс — наче рідний дім»; удосконалювати навички виразного читання; збагачувати активний словниковий запас учнів; формувати уміння аналізувати та робити висновки з прочитаного,

прослуханого; розвивати вміння оперувати знаннями, користуючись різними джерелами інформації.

Виховні цілі: виховувати вміння вислуховувати думки, бути терпимими до інших; виховувати бережне і розумне ставлення до природи; вчити учнів усвідомлювати своє призначення на землі.

Обладнання: П.І.Чайковський «Пори року» («Жовтень»), Левітан «Золота осінь», карта природних зон України, виставка «Дарунки осені», тексти для індивідуального читання, збірник творів «Твоя планета Земля», збірка «Заповедные места Николаевщины», малюнки, дітей, заготовки до тематичної павутинки, імітація наукової книги з назвами сторінок, газета екологів.

ХІД УРОКУ

I. Організація класу.

Створення психологічного настрою для сприйняття теми дня (музика П. Чайковського «Пори року»).

II. Повідомлення теми дня та мети навчального блоку.

III. Мотивація навчальної діяльності.

- Сьогодні ми узагальнимо свої знання, які отримали зі сторінок книги Природи, працюючи за проектом «Ліс - наче рідний дім». На уроці ми виступимо у ролі науковців і перегорнемо сторінки нашої наукової книги.

Спостереження за природою.

- Погляньте за віконечко. Як ви відчуваєте красу осені?

- Які фарби осінь розлила навкруги?

- Яка осінь на смак?

Учитель звертає увагу на виставку «Дарунки осені».

- Який запах у осені? (Пахне грибами, дощем, опалим листям...)

Повідомлення теми уроку.

- Отже, кому доводилося бути в осінньому лісі? Яке враження у вас

залишилося? Висловіть свої почуття, думки...

- Сьогодні ми помандруємо до лісу, спробуємо побачити та відчути серцем його красу, з'ясувати його значення для людини. А результатом нашої роботи буде створення вами тематичної павутинки значення лісу для людини. Тому стежте за роботою класу та складайте поступово на окремих листочках свою павутинку.

IV. Актуалізація опорних знань.

Літературна сторінка. Поетична хвилинка.

- Відкриємо першу сторінку нашої наукової книги, яка допоможе нам відчути красу осіннього лісу. Присвячена вона літературі. Прочитайте напівголосно вірші поетів, приготуйтеся до виразного читання поетичних рядків, які вам сподобались (див. додаток 1).

Зачитування віршів учнями.

Сторінка з образотворчого та музичного мистецтва.

- Не тільки словами можна передати красу природи, а й мелодією та барвами. Отже, відкриваємо наступну наукову сторінку, присвячену мистецтву. Послухайте, як український композитор-класик М.Лисенко передає осінню красу природи (*уривок з симфонії*).

- Якому настрою відповідає ця музика? (*Веселому.*)

- Ця сторінка прикрашена й художніми роботами учнів нашого класу. А який настрій ви відчуваєте на цих малюнках? Якими образними словами називають таку осінь? (*Золота, барвиста...*)

Сторінка з народознавства.

- Група науковців з народної культури запропонувала нам замислитися над народною мудрістю, висловленою в таких приказках. (*Учні читають.*)

- Остання приказка розсипалася від осіннього вітерцю. Щоб її прочитати, треба зібрати слова у речення.

Ліс - природне багатство.

Ліс і вода - брат і сестра.

Чарує, його, та, не, ліс, кожен, шанує,

- Поясніть значення останньої приказки.

- Науковці з народної культури приготували ще одне завдання для вас. Оберіть із запропонованих малюнків рослин ті, що ростуть у наших лісах і є одночасно національним символом нашої країни.

- Чому саме верба та калина?

Думки дітей та доповнення тих, хто досліджував це питання.

Біологічна сторінка. Робота з поняттям «ліс».

- То що ж таке «ліс»? (Думки дітей.)

- Що про це нам можуть повідомити наші біологи?

Повідомлення групи науковців-біологів.

- Тлумачний словник говорить так: «Ліс - це велика площа землі, поросла деревами та кущами». А така наука, як біологія, розкриває нам таємниці з життя

лісу, як він трудиться, які явища відбуваються в ньому. Отже, даремно кажуть, що ліс і вода - брат і сестра. Тому що ліс зберігає кришталеву воду річок і джерел.

Доповнення вчителя.

- А як це відбувається, ви зможете дізнатися з оповідання «Ліс-трудівник» зі збірки «Твоя планета Земля».

- Особливо ліс зачаровує нас своєю красою восени, коли різнобарвне листя опадає з дерев на землю. Чи замислювалися ви, чому це відбувається?.. Прочитайте з додатка текст і визначить його тип (науково-популярний чи художній)?

Індивідуальна робота з новим текстом.

- То що відділяє листок від гілки?
(Перегородка.)

V. Відкриття нових знань.

Повідомлення мікротеми уроку.

- Отже, сьогодні ми помандруємо в осінній ліс разом з письменником Олесем

Донченком. У вас є можливість побачити красу лісу очима головної героїні оповідання.

***Читання тексту учителем.
Перевірка первинного сприйняття
тексту.***

- Уважно прослухайте оповідання, з'ясуйте ім'я головної героїні та придумайте свій заголовок до цього тексту.

Після прослуховування тексту учні називають ім'я головної героїні та пропонують свої заголовки до тексту. Найбільш вдалі записуються на дошці, а потім порівнюються з авторським.

Робота над 1-ю частиною тексту.

Словникова робота.

Біла, синя, чорні, ніжне, світлі, кругле, засмагле (обличчя), картата (кофтинка), кирпатенький (ніс), новенька.

- Як ви розумієте слова засмагле (загоріле), кирпатенький (короткий, задертий угору), картата (з малюнком у клітинку).

- Мовчки прочитайте 1-шу частину тексту.

- Коли відбуваються події, описані в оповіданні? Доведіть словами з тексту.

Робота над 2-ю частиною тексту.

Читання тексту окремими учнями.

- Що зустріла Улянка, йдучи лісовою стежкою? (Струмок.)

- Яким був струмок? Доведіть це словами з тексту.

- Яке значення лісу, на вашу думку, для цього струмка?

Робота над 3-ю частиною тексту.

Читання напівголосно:

Словникова робота.

Повільно, прибрався (підібрати близьке за значенням слово), палахкотять, навпростець; продираючись, деревина.

- Що помітила Улянка? Доведіть словами з тексту.

- Доведіть, що дівчинку, яка щодня проходила лісом ї дуже його любила, вразили приємні зміни.

- У який чарівний одяг вбрався ліс?

- Які слава свідчать, що настала золота осінь?

- Як передав автор захоплення Улянки осіннім лісом? Чи можна ці звертання вважати власним міркуванням?

- Як дівчинка ставиться до природи?

VI. Закріплення та підсумок вивченого.

- Отже, підіб'ємо підсумки. Повернемося до змісту нашого уроку, де ми почули цікаві повідомлення та роздуми різних груп науковців щодо значення лісу для людини. Щойно уявили красу осіннього лісу через сприйняття Улянки, переконалися в тому, що дівчинка любить ліс, милується його красою та оберігає цю красу.

Не тільки краса лісу у будь-яку пору приваблює людину, а й бажання

використовувати дарунки лісу для задоволення особистих потреб.

- Як ліс може задовольнити потреби людини? (*Дає гриби, ягоди, деревину.*)

- А от до чого може призвести бездумне використання лісу, нам повідомить група фінансистів.

Повідомлення групи фінансистів:

- Така наука, як економіка, примушує нас розуміти обмеженість на землі цього природного ресурсу, а значить, доцільність економного та раціонального використання деревини, яку дає нам ліс. Чи замислювалися ви, звідки береться папір? Звичайно, з деревини! А як часто ми безтурботно ріжемо та викидаємо у смітник зошити, кольоровий папір, старі книжки, газети та журнали. А збираючи їх у макулатуру; ми бережемо наші ліси.

- Отже, ліс - це наш рідний дім, який дарує нам красу, зігріває нас промінцями своєї любові, пестить і ніжить нас своїми дарунками, оберігає від хвороб, захищає від злої сили.

Така давня наука, як астрологія, розповідає нам про друїдів, надавали велике значення лісу і пов'язували характер людини не тільки з квітками та сузір'ям, а й з деревами.

Домашнє завдання.

- Дізнатися, з якими деревами люди пов'язували свою долю, - ваше творче завдання. Довідайтесь про своє дерево.

Читати книжки про живу природу.

Опрацювати оповідання О.Донченка «Лісовою стежкою», давши відповіді на запитання за змістом тексту в робочому зошиті з читання.

Українська мова

Тема. Встановлення зв'язку між членами речення. Побудова речень

Зінтегровано зміст навчальних предметів: українська мова, природознавство.

Дидактичні цілі: закріплювати знання учнів про головні та другорядні

члени речення; удосконалювати навички встановлення зв'язку між членами речення; узагальнити знання учнів про осінні зміни в природі, про ліс.

Розвивальні цілі: розвивати вміння будувати речення, продовжувати думку речення; висловлювати свої думки; розвивати мовне чуття; збагачувати словниковий запас учнів; розвивати фантазію та уяву.

Виховні цілі: виховувати поважливе ставлення до думок своїх товаришів; виховувати чуйне та відповідальне ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організація класу.

- На попередньому уроці ми намагалися сприйняти красу осіннього лісу, природи через поетичні твори. А зараз самі спробуємо відчувати всю красу лісу та передати свої почуття і думки за допомогою різних мовних засобів. Отже, на цьому уроці ми виступимо в ролі письменників.

- Яких помічників нам потрібно взяти з собою? (*Пам'ять, увагу, спостережливість, натхнення, уяву, фантазію, образне мислення, почуття тощо.*)

II. Актуалізація опорних знань.

Фронтальна бесіда.

- Що таке граматична основа речення?
- Як ще називають підмет та присудок?
- Які ще члени речення існують?
- Як зв'язані слова в реченні?
- Що допомагає нам встановити зв'язок слів у реченні?

III. Оголошення теми та мети уроку.

- Сьогодні на уроці ми будемо закріплювати вміння та навички встановлення зв'язку слів у реченні. Це допоможе нам скласти свої речення, в яких виразимо свої думки та почуття.

Результатом роботи буде отриманий текст, який відображає тему дня. Також не забувайте складати тематичну павутинку нашого дня.

IV. Робота з мовним матеріалом.

Робота з реченням.

- Подув осінній вітерець і розсипав речення, які склала для нас група знавців географії. Допоможіть відновити речення, встановлюючи зв'язок між словами: *стенова, наша, місцевість, природна, в, зона, розташована.*

- Отже в якій природній зоні ми живемо? (*Використання карти природних зон України.*)

Тому, насаджені, ліси, Балабанівський, та, Матвіївський, це, ліси, людьми.

- Які ще є в нас заповідні лісові місця, ви можете довідатися з книги «Заповедные места Николаевщины».

Робота з текстом.

На індивідуальних картках поданий текст.

Жовтоноса чарівниця-осінь прилетіла на золотому коні у літо. Торкнулася вона чарівною паличкою верхівок дерев. І зашелестіли на них багряні шати. На землі рясніє барвистий килим. На високому холодному небі повільно плывуть хмари. Чудово навкруги!

- Прочитайте текст, звернувши увагу на те, як виглядає ліс восени.

- Визначить тип тексту.

- Які зміни відбуваються з приходом осені?

- Підкресліть слова, які допомогли визначити, що це художній опис? (*Образні слова, через які автор передає свої враження, почуття, захоплення...*)

- Прочитайте образні слова.

- Встановіть усно зв'язок між словами за допомогою запитань у реченні:

На землі рясніє барвистий килим.

Робота з образними словами.

- Прочитайте слова з дошки. Що можна описати цими словами?

Щедра, золота, золотокоса, чарівна, барвиста, кольорова, яскрава, святкова.

Учні читають слова, намагаються запам'ятати якомога більше з них. Записують слова з пам'яті, починаючи так:

Осінь у лісі...

Фізкультхвилинка.

Робота з деформованим реченням.

- Ліс розгубився і розсипав слова. Зберіть їх у речення і запишіть у зошит.

Сам, сторожить, ліс, себе, і, чистить.

Поля, береже, він, засухи, від, та, вітрів, злих.

- Визначить головні та другорядні члени речення.

Коментоване письмо.

- Запишіть речення під диктовку, коментуючи його.

Ліс очищає від бруду наше повітря.

- Встановіть усно зв'язок слів у реченні за допомогою запитань.

Творча робота з реченням.

- Доповніть речення.

Ліс лікує (кого?) (від чого?)...

- Чому ліс називають «зеленою аптекою»?

- Виберіть на дошці лікарські рослини, які ви знаєте.

Наукова сторінка нашої книги валеологія вчить, як бути здоровим.

Складання речення за картиною Левітана «Золота осінь».

- Які почуття викликає у вас репродукція картини видатного російського художника Левітана «Золота осінь»? Що тішить ваше око? Чим причаровує вас осінь на цій репродукції? Доберіть образні слова і висловіть свою думку, починаючи так:

Тішать око... (золотисте коси беріз, багряні чуби дубів...).

Запишіть своє враження одним реченням.

Складання спонукального речення.

- Чи правильне твердження, що «Людина - розумний господар природи»? *(Роздуми дітей.)*

- Чи впливає діяльність людей на наші ліси? Яким чином? - Група екологів, яка працювала над нашим проектом, підтримує ваші думки і висловила свої побажання у цій газеті таким девізом:

«Примножуйте та бережіть земну красу!»

- Складіть тепер самотійно і запишіть речення, в якому є прохання оберігати наші ліси.

- А що ви можете зараз зробити для охорони лісів?

V. Читання записаних за урок речень.

- Прочитайте речення, які ми записали протягом уроку.

- Чи можна вважати це текстом? Як треба відредагувати цей текст? *(Слово «ліс» замінити іншими словами, близькими за значенням, змінити порядок речень.)*

Домашнє завдання.

За власним бажанням написати твір-роздум «Як треба оберігати ліси».

Попрацювати з індивідуальними текстами, отриманими на уроці: визначити в реченнях головні члени.

VI. Підсумок уроку.

- Отже, наша мандрівка лісом закінчилася. Свої тематичні павутинки ви можете прикріпити на дошку наших досягнень. *(Діти вивішують свої схеми на дошку, кращі зачитують та пояснюють.)*

- Чи вдалося нам, як письменникам, поділитися своїми почуттями, висловити

свої думки про красу рідного краю,
осіннього лісу?

- Що, на вашу думку, нам вдалося на уроці?

- Що вам більше сподобалося? Які види робіт вас зацікавили?

- Над чим ще треба попрацювати?

- Що заважало нам?

**Логіко-структурна схема висновку
за інтегрованим днем.**

- Отже, сьогодні ми закриваємо з вами останню сторінку Книги при живу природу. Чому вона була присвячена? (Лісу.)

- За допомогою багатьох наук ми змогли поглибити свої знання про ліс як частину живої природи. Назвімо ще раз ті науки, які були нам сьогодні помічниками, та визначмо те головне, про що вони нам повідомили.

Роботу з логіко-структурною схемою, яка поступово з'являється на дошці, див. у додатку 2.

ДОДАТКИ

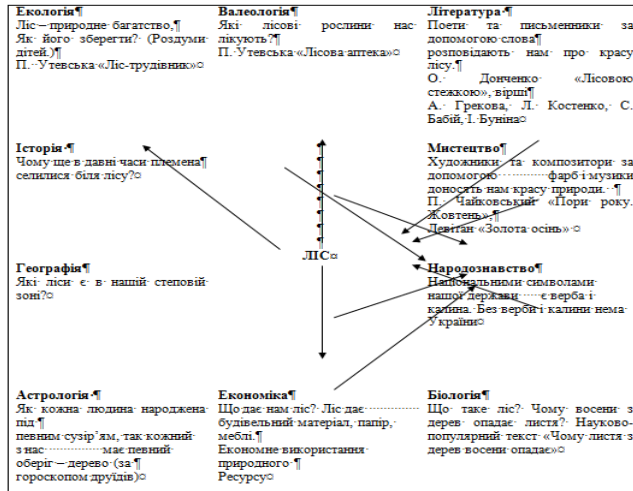
Додаток 1

Поетична хвилинка

Прикмети осені скрізь погляд може
стріть.

Там зблисне на осонні павутина,

Там видно скирту в полі, а на пліт
Червоні грона виснуть горобини. (А.
Греков)
Цей ліс живий. У нього добрі очі.
Шумлять вітри у нього в голові.
Старезні пні, кошлаті поторочі,
Літопис тиші пишуть у траві. (Л.Костенко)
А подивись, будь ласка,
У лісі всюди казка.
Вона блукає лісом.
Прислухайся, будь ласка,
У лісі всюди казка. (С.Бабій)
Ліс, наче терем-дивосвіт,
Ліловий, золотий, багряний
Стіною весело стоїть... (І.Бунін)



Додаток Д 7.

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ
В ПЕРШОМУ КЛАСІ**

(Наталя Рясна – учитель-методист, учитель початкової школи)

Тема: Зима.

Ключові компетентності:

- вільно висловлює власну думку;
- говорить у помірному темпі, чітко, вільно, виразно, відповідною силою голосу;
- співпрацює у парі, групі;
- робить висновок-узагальнення за результатами на-вчального завдання;
- оцінює свою діяльність за орієнтирами, поданими вчителем.

Очікувані результати: Початковий рівень Здобувач освіти:

- записує слова, вимова і написання;
- виділяє звуки, які збігаються у словах;
- упізнає відомі букви у словах;
- списує з друкованого тексту;
- визначає позицію букви у слові;

- читає доступні тексти словами;
- називає цифри в межах 10;
- бере участь у рухливих іграх;
- знає ознаки зими;
- володіє обчислювальною.

Середній рівень

- виділяє звуки, які збігаються у словах;
- володіє обчислювальною навичкою додавання і віднімання;
- вимовляє і записує звуки, які збігаються;
- лічить за правилами лічби предмети навколишнього світу

Високий рівень:

- читає доступні тексти цілими словами;
- складає прості речення;
- висловлює власні припущення щодо почутого і побаченого;
- висловлює оцінні судження щодо своєї роботи і роботи однокласників;
- складає вирази на додавання і віднімання в межах 10;
- складає задачі за малюнком.

Матеріали та обладнання:
мультимедійний комплект, презентація до

уроку, картки з малюнками, картки для роботи в парах і групах, скринька з сюрпризом, годівнич-ка, геометричні фігури, відеозапис «Витинанка», вата, білі нитки, кольоровий папір, ножиці, схеми для звуко-вого аналізу слів.

І ЕТАП. РАНКОВЕ РАНДЕВУ

Створення емоційного фону заняття. З'ясування суб'єктного досвіду учнів з теми, яку вивчають.

1. Ранкова зустріч. Вітання в колі.

– Доброго дня, любі діти! Давайте привітаємо один од-ного. Один з учнів починає: «Це моя подруга Мар'янка і піднімає її руку». Так по черзі вітаються всі діти, доки всі руки не будуть підняті. Після цього всі говорять «Доброго ранку, друзі!».

2. «Я обираю настрій».

Зараз я вам пропоную прислухатись до власних по-чуттів і обрати той малюнок, який відповідає вашому на-строю, і прикріпити на дошку.

3. Робота з календарем.

– Діти, який день тижня сьогодні?

– Який день був вчора? Який буде завтра?

– Яке число сьогодні?

– Яке число буде завтра?

- А який місяць?
- Чому цей місяць так назвали?
- Яка пора року почалася?
- Назвіть зимові місяці.

Хоч на дворі і не зимова погода, але з чим асоціюється

вас слово «Зима»? Які картини собі уявляєте?

– Якою буває зима? Давайте доберемо слова-ознаки (сніжна, морозна, біла, холодна, весела, люта).

4. Руханка «Зимові розваги».

Вчитель викликає одного з учнів, який за формою ру-хів показує, про що йдеться, а діти імітують.

- Назарко любить кататися на ...
- Оксанка любить кататися на ...
- Степанко катається на ...
- Діти пішли ліпити ...
- Потім вони весело гралися в ...

тепер ми будемо виготовляти сніжки.

5. Практична робота. Виготовлення сніжків.

- I група – з вати.
- II група – з білих ниток. Давайте пограємось у сніжки.

6. Крісло автора.

Цікава розповідь про зимову пригоду.
Гра з римою (Джміль № 12, 2017). Назвіть,
що ви бачите на малюнках:

Сніговик, синичка, ялинка, чарівник,
рукавичка,

кулька, сніжинка, бурулька, малинка.

Доберіть до них рими.

Сніговик-чарівник, синичка-
рукавичка, сніжинка-пружинка, кулька-
бурулька, ялинка-малинка.

7. Скринька – сюрприз зі сніжком.

Зараз ми з вами здійснимо дивовижну
подорож у світ пригод на екскурсію в парк і
з'ясуємо – які зміни відбули-ся в живій і
неживій природі.

II. Екскурсія в шкільний парк.

У світ природи вирушаєм і красу
зимову ми пізнаєм!

Але спочатку пригадаємо правила
поведінки під час екскурсії.

Шукуємося парами по двоє.

Ідемо колоною, не вибігаючи вперед.

Під час екскурсії тримаємося разом.

Ну й звичайно пригадаємо правила
поведінки на при-роді за допомогою
малюнків:

– Не буду ламати гілки дерев.

– Не буду смітити.

– Не буду голосно кричати.

– Причеплю годівничку і нагодую птахів.

1. Актуалізація знань.

– Яка зима буває?

Зима! Зима усякий знає

Вона ... буває

От випав сніг. Яка обнова.

Зима така ... (чудова).

Зима і радісна, й ... (весела).

Зима буває і серйозна,

Суха і вітряна й ... (морозна).

Проведення спостереження.

– Скажіть, зараз тепло чи холодно?

– Опишіть стан неба?

– Яке воно? Чи є хмари?

– Який сьогодні день, сонячний чи похмурий?

Аукціон «Хто назве найбільше ознак зими?» Тепер погляньте на дерева і кущі (береза, дуб). Чи є на них листочки? Хто знає, як називаються ці дерева? (лис-тяні). Яке це дерево? Сосна? Чим відрізняється сосна від берези, дуба і горобина? У неї є хвоя і вона зелена? Як називаються дерева, що мають хвою, а не листя?

Як ви думаєте чи скидає ялинка і сосна свої хвоїнки, а не листя? (скидає, але поступово протягом року).

– Як ви думаєте, чи ростуть дерева взимку? (Ні, вони перебувають у стані спокою).

– Який стовбур і його забарвлення в листяних дерев і хвойних? Як розташовані гілки?

3. Зараз пограємо в гру «Впізнай дерево».

Я буду читати загадки про дерева чи кущі, а ви повинні відгадати назву і підбігти до нього.

Загадки про дерева і кущі. Восени намістом рясним Вона вітки прикрашає Як весна красна настане. Намистин уже не стане. (горобина)

Біла кора, тоненькі вітки

Що то за дерево, відгадайте, дітки?

– Порахуйте скільки хвойних дерев, росте у шкільно-му саду? А скільки берізок?

– Чого більше і на скільки?

– А скільки разом хвойних і берізок?

– А тепер порахуйте всі кущі? Їх 6.

– На скільки менше хвойних дерев, ніж кущів?

– Дереву взимку безлисті? Чи стали вони однакові-ми? Звичайно.

4. Спостереження за комахами і птахами. Підійдіть до пенька. Гляньте, хто тут поселився?

Отже, як зимують комахи? Складіть речень про комах.

– Назвіть птахів, які у нас зимують? А чим живляться птахи взимку? (залишками плодів, шишками, насінням).

Ми з вами взяли з собою годівничку! Давайте насипи-мо туди корм і повісимо її на дерево.

– Погляньте, хто прилетів до нашої годівнички? Скільки горобців прилетіло? А ще хто прилетів? Синич-ки. Скільки їх? Складіть речення про горобців.

5. Гра «Хвойні і листяні дерева». Хвойні – стоять, листяні – присідають.

Отже, все в природі живе в мирі і злагоді. Дбаймо, щоб не пошкодити цьому спокою. Шануймо природу усюди й завжди. Птахи перед потеплінням сідають на гілки дерев.

ЕТАП ІНТЕГРОВАНІЙ БЛОК ОСВІТНІХ ПЛОЩИН

1. Мовно-літературна площа.

1. Загадка.

Крізь стоять дерева голі. Все пухнастий сніг покрив замовк пташиний спів. Горобці одні «цвірінь». А синичкам мабуть лінь. Лиш стрекочуть десь сороки. То яка це пора року? (зима)

– Про яку пору року йдеться? Який звук чуємо на по-чатку слова?

– Як він вимовляється?

– Так, він приголосний дзвінкий, може бути твердим, може бути м'яким.

– Який це звук? Звук «з», а буква «зе».

Проспівайте склади на мелодію пісні «Алфавіт». Аз, аз, аз, аз. Зе, зе, зе.

Аз, аз, аз, аз. Зе, зе, зе.

Гра «Конструктор» (скласти слово зі складів). Ков ка.

Зли зок. Зір ва. Ві ка. Каз зани.

Дібрати слово до схеми:

Звук, завтра, ковзани, знак, зараз, ковзанка.

Обведіть слова, що відносяться до теми «Зима» (Робота в парах).

Заметіль зима лід морозиво. Злива озеро казка візерунки. Звірі мороз зебра пензлик.

Замет зразок зоопарк ковзанка.

6. Читання тексту «Весела зима».

– Як звали хлопчика і дівчинку?

Читання дітьми. Запитання для обговорення.

- Що зробив мороз за вікнами?
- Де тато залив ковзанку?
- Чому Зіні повезло?
- Чи весела зимова пора для дітей?

Вибіркове читання.

Прочитайте речення зі словами: килим, замурував.

– Які розваги подобаються вам взимку? Складіть речення.

9. Фізкультхвилинка.

З тексту ви дізналися, що мороз прикрашав вікна візерунками. Так ось мороз приготував для вас завдання. Знайдіть і розфарбуйте візерунок з літерою «зе».

10. Робота в зошиті. Запишіть: маленьку літеру з; склади: зл, за, зв, зд, зи; слова: зима, зірка, ковзани.

11. Читання скоромовок спочатку як черепаха, по-тім як сорока.

Морозе, морозе, зміни сани на воза. Підем зиму замикає – весну закликає.

12. Списування з друкованого тексту скоромовки про мороз.

Морозе, морозе, зміни сани на воза.

2. Математична площа.

1. Вправляння в усній лічбі.
«Заблукало число».

– Діти, вам подобається грати в сніжки? Ми зараз по-граємо в гру з сніжками. На сніжках записані числа: 2, 4, 6, 7, 8, 10.

– Порахуйте, скільки всього сніжків?
Назвіть сусідів третього сніжка.

– Який сніжок зайвий і чому?

Розставте сніжки в порядку спадання.

2. Гра «Знайди пару». (Робота в парах).

Взимку холодно. Для того, щоб погратися в сніжки потрібно одягнути рукавички. У вас на партах є картки з малюнками рукавичок і шапочок. Зараз ви будете обчислювати вирази, які записані на рукавичках, шукати пару рукавичці і з'єднувати рукавички з шапочкою, на якій записана відповідна цифра.

1-ша пара: $9-8$ і $0+1$ (1); 2-га пара: $1+2$ і $2+1$ (3);

3-тя пара: $2+3$ і $3+2$ (5); 3-тя пара: $3+4$ і $4+3$ (7);

5-та пара: $7+2$ і $2+7$ (9).

– Скажіть, числа на шапочках записані в порядку зростання чи спадання? На

скільки більше кожне число від попереднього? (На 2).

3. Складання таблиць додавання і віднімання числа 2. Сьогодні на екскурсії ми з вами підгодовували пташок, а зараз порахуємо скільки птахів прилетіло до годівничок. (На екрані малюнок годівнички).

– Пригадайте, які птахи залишаються зимувати?

– Яка пташка клює крихти хліба з годівнички? (Синичка).

– Скільки пташок ще летять до годівнички? (2). Які це птахи? (Горобці).

– Який вираз складемо? $1+2=3$. Скільки всього пташок?

– Горобчики вже наїлись і полетіли. Скільки горобчиків полетіло?

– Складіть вираз. $3-2=1$. Скільки залишилось? (Так складаємо всю таблицю додавання і віднімання числа 2).

4. Хвилинка релаксації під музику.

– Опустіть голівки на парти і уявіть собі, що випало багато снігу і ви вийшли на прогулянку.

– Як ви будете розважатись? Коли музика стихає, діти розповідають про свої розваги.

5. Виконання завдань геометричного змісту. (Робота в групах).

Ви в своїй уяві ліпили сніговика. Що ви для цього робили? Якого розміру були снігові кулі? Скільки їх було? У вас на столах лежать геометричні фігури. Пофантазуйте і складіть з них сніговиків. Для сніговиків можна використати різні геометричні фігури.

Кожна група називає геометричні фігури, які використали, і скільки їх.

6. Розв'язування задачі.

А тепер розв'яжемо задачу про сніговиків.

На екрані малюнки сніговиків і сніжків. Складіть задачу. Веселун зліпив 6 сніжків, а Лепетун 2 сніжки. Скільки всього сніжків вони зліпили? Складіть вираз. Хто з них зліпив більше і на скільки? Складіть вираз.

Руханка «Веселинка». (Відео на каналі YouTube).

Гра «Лабіринт». (Робота в парах).

Лепетун і Веселун так грались, що заблукали і не можуть повернутися додому. У вас на партах є картки-лабіринти. Допоможіть сніговичкам повернутись додому.

Технологічна площа.

Емоційне налаштування на роботу.

– Діти, вам подобається малювати? А чим користуються художники, створюючи картини?

Але сьогодні ми з вами познайомимося з майстринею Витинанкою.

2. Перегляд відео «Витинанка». (Автор Нова шко-ла, YouTube).

3. Обмін враженнями від побаченого.

– Чудово! Вам сподобалася ця техніка? Чи хотіли б ви створити таке диво?

4. Практична робота. Виготовлення сніжинок тех-нікою витинанки.

Ми з вами сьогодні виготовимо такі чудові сніжинки. Для роботи нам потрібний білий папір і ножиці. Але да-вайте повторимо правила користування ножицями.

Візьміть квадратний аркуш білого паперу, згорніть його навпіл, потім ще раз навпіл і так 4 рази. Вийшов три-кутний пакет. Візьміть ножиці і відріжте зайвий папір. Тепер по краях складеного паперу вирізаємо візерунок. Розгорніть і розгляньте сніжинку. Поміркуйте, яким чи-ном одержали візерунок?

Тепер наступну сніжинку виріжте самостійно. (Діти виконують роботу під музику).

Виставка робіт. Обмін враженнями від роботи. Діти демонструють свої роботи, створюють виставку.

Однакові у всіх вийшли сніжинки чи різні? Як ви вважаєте, чому так? Для чого можна використати ваші сніжинки?

ІІІ ЕТАП. ПІДСУМОК ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ. РЕФЛЕКСІЯ (У колі на килимку)

— Чи можна ваші враження від сьогоднішнього дня висловити словом «чудово»? Так. Поясніть чому ви так вважаєте?

— Чудово! Тому що сьогодні ми дізналися багато цікавого про ...

Урок природознавства на міжпредметній основі (2 клас). Тема: Кругообіг води в природі.

Мета: поглибити знання учнів про воду, познайомити

кругообігом води в природі, розвивати логічне мислення, спостережливість, вчити міркувати на запропоновану тему, самостійно робити висновки, вдосконалювати навички роботи в парах та

групах, з додатковою літера-турою, виховувати любов до природи, бережне ставлен-ня до неї.

Обладнання: відеопрезентація, схема кругообігу води в природі, предметні малюнки, ілюстрації, мінізошити, роздатковий матеріал для дослідів.

Хід уроку:

I. Організаційний момент. Учитель: – Продзвенів уже дзвінок,

Починається урок, Будем гарно працювати, Щоб усе на світі знати.

Учитель: – А щоб гарно працювати, треба мати хороший настрій.

Учитель: – Поглянь, дитино, все довкола Так щиро посміхається тобі: І сонце, й небо, ліс і поле –

Ти теж у відповідь їм посміхнись.

Ти привітайся з днем чудовим, пташками, травами, струмочком голубим, І знай: усе це є природа, Її люби, примножуй, бережи!

Створення емоційного фону заняття. З'ясування суб'єктного досвіду учнів з теми, яку вивчають. Учитель: – Посміхніться один одному, діти, і почнемо працювати.

Учитель: – Сьогодні я прийшла до Вас з веселим радіс-ним настроєм. А з яким ви

настроєм прийшли сьогодні до школи?
Чому? (Відповіді дітей).

Учитель: – Мабуть такому вашому настрою сприяла сьогоднішня погода.

Учитель: – Заслухаємо прогноз погоди від централь-ної метеослужби.

Учень: – Сьогодні в Україні очікується така погода:

– на півночі
температура повітря 00
– +30С, без опадів;

– на заході
температура повітря 00
– +20С, короточас-ні
опади;

– на сході
температура повітря 00 – +20С, хмарно, але
без опадів;

– в столиці України вночі -10 – 00С,
вдень 00 – +10С, без опадів;

– на півдні і в Миколаєві – вночі 00 –
+30С, вдень 10 – +30С, туман, корот-
очасні опади.

Учитель: – Дякую тобі, Лізо, за по-
відомлення.

Учитель: – Попереду нас чекає ціка-ва
і важлива робота, тому почнемо наш урок з



аутотренінгу. Читаємо разом зі мною девіз творчих та винахідливих:

Видумую, пробую, творю!
 Розум, фантазію проявлю.
 Активним і уважним буду
 І про кмітливість не забуду.



Учитель:
 Тему наших
 попередніх
 уроків ви
 пригадає-те,
 відгадавши
 загадку:

Відома
 звіку рідина,
 усяк її вживає,
 Буває хмаркою
 вона,

пушинкою буває, Бува, як скло, крихка,
 тверда – Звичайно, підкажіть ... (вода).

Учитель: Подумайте, яку мету ви поставите перед собою на цьому уроці природознавства?

Учитель: – Що ви очікує-те від роботи на уроці природознавства. (Скористуйтесь словами-опорами: я буду...)

Учитель: – Сподіваюсь, що ваші очікування здійсняться.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель: – Хмаринка і краплинка завітали до нас у гості, бо дізналися, що ми сьогодні на уроці будемо го-ворити про них.

III. Оголошення теми і мети уроку.

Учитель: – Сьогодні на уроці ми продовжимо вивча-ти найдивовижнішу і найпоширенішу речовину на Землі. Вправа «Мозкова атака» (що Ви знаєте про слово «вода»).

Учитель: Рубрика «Наші науковці повідомляють». Тлумачення «Вод» ми дізнаємось зі словника. Звернемося до тлумачного словника.

Учень: 1. У тлумачному словнику:

Вода – прозора, безбарвна ріди-на, яка знаходиться в ріках, озерах, морях, океанах, і в чистому вигляді не має запаху та смаку.

Учень: 2. З дитячої енциклопедії: Вода – найважливіша на нашій планеті рідина. Вода – це океани, моря, річки, озера, ставки, струмки, болота, снігові шапки гір, під-земні води, хмари. Уся вода, що знаходиться у рідкому,



твердому і газоподібному стані, утворює водну оболонку Землі. Без неї не можливе життя ні рослин, ні тварин, ні людини.

Учитель: – Дякую вам, мої науковці.

* Зв'язок з життям

Учитель: – Скажіть, будь ласка, як люди використо-вують воду в побуті? (Готуємо їжу, миємо руки, чистимо зуби, вмиваємось і т.д.).

Учитель: – Де в природі ми зустрічаємось з водою? (Складемо



малюнковий

пейзаж: струмок,
джерело, річка,
море, океан,
підземні води,
хмари...).

(Без

стрілочок)

Учитель: – Вода займає $\frac{2}{3}$ поверхні земної кулі. Не-даремно нашу планету називають блакитною. (Вчитель показує глобус).

Хвилює нас щоденно,
Як радість і біда,
Це диво незбагненне –
Ота проста вода.

Учитель: – А зараз про різні стани води пропоную відгадати загадки:

Хтось відкрив на небі душ, Повно на землі калюж.

І на нас водиця ллється.

Як це явище зветься? (дощ).

На небі з'явилася. Дощем вона пролилася, Від землі піднялась пара,

Знов на небі стане (хмара)

Що це? Що це? – всі кричать

– Білі мухи он летять» (сніг).

Сидитьдідзаподушкамиістріляєгалушк
ами(град).

Сиві воли усе поле злягли (туман).

Я прозорий і твердий, Ходять, їздять по мені. Не тону я у воді, Не горю я у вогні (лід).

Ребус (парасолька – пара''''').

Учитель: – Де ще в природі можна побачити воду у твердому стані (іній, айсберг, бурулька), а у рідкому (роса, у водоймах).

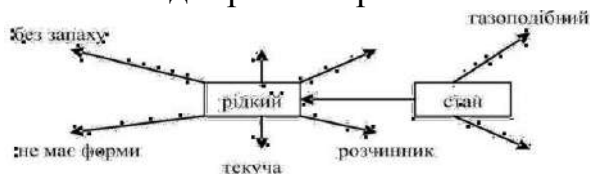
Учитель: – Вода – речовина, що може бути у природних умовах одночасно у трьох станах: твердому, рідкому газоподібному. Звичайна вода – рідина. Лід, град, сніг – це також вода, тільки у твердому стані. У

повітрі вода міститься у вигляді газу – пари, туману, хмар.

Учитель: – Зробити висновок про 3 стани води. Запрошую знову науковців.

Учні: Отже, вода три стани має газоподібному – літає: Ось уяви – із самовара Гаряча з свистом рветься пара. Та тільки пару остуди Враз стане краплею води: рідкому – вже перетікає, З висоти гір мерщій тікає,

Збігає з пагорбів в долини до морів широких лине. Коли вода в твердому стані Це сніг і лід при замерзанні. На полюсах



Вода

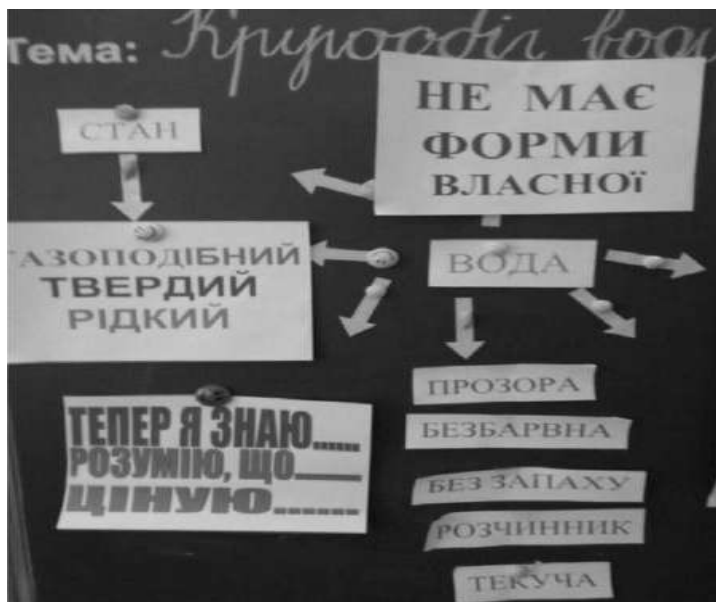
Гіросфера

 H_2O

Землі холодних Лежать запаси снігу й льоду.

Учитель: – Я пропоную вам по групах зараз провести досліди за алгоритмом, поданим на партах, і самостійно визначити властивості води-рідини.

(Виконання дослідів учнями).



Керівникам груп про-поную звітувати про ви-конання завдання.

Поповнюється тема-тична павутинка – Впра-ва «Гронування».

Учитель: – А зараз

надаю слово групі на-уковців. Ваше завдання (мета) – зробити загаль-ний висновок.

Учні: – Чиста вода – прозора, не має ні кольо-ру, ні смаку, ні запаху. Вода добре розчиняє цу-кор, кухонну сіль, соду, багато інших речовин. Можна стверджувати, що вода – є розчинником де-яких речовин. Вода

безбарвна, без запаху, не має власної форми. Вода не розчиняє пісок, крейду.

Учитель: – На минулому уроці ми з вами розпочали дослід: у дві однакові склянки налили однакову кількість води. Одну склянку накрили, а другу – ні. Перевіримо кількість води у склянках зараз. Що ви бачите?

Учитель: – Куди поділась вода з відкритої склянки? (Випарувалась).

Учитель: – Як це відбулось? (Вода перетворилась на невидиму пару). Куди поділась потім?

Проблемне запитання.

Учитель: – А уявіть собі, що з усіх хмар зійдуть дощі, хмари розтануть, їх не буде, звідки ж тоді все живе отримуватиме воду? Чи може таке статись? (Висновки дітей щодо можливості зникнення хмар). – Вправа «Мікрофон».

IV. Постановка проблеми.

Учитель: – Отже, сьогодні на уроці ми повинні і з'ясувати, чому іде дощ, куди дівається вода, яка випала хмари, і чи можливо, що хмари «закінчаться» і перестане іти дощ (Відео).

Учитель: – (викладає стрілочки).
Давай, мій юний друже, Розправим крила
дужі:

На мить пташками станем, З-під хмар
на землю глянем – Ми вод земних простори
Побачим неозорі.

Міріади водяних пилинок
Піднімаються над океаном, Щоб у путь
далеку враз полинуть По широтах і
меридіанах, густе зібралось хмаровиння,
тучі і щоб важкістю води Десь упасти на
піски й каміння, На поля і на сади.

Роси, з морів, річок і плес Вода, як
перейде у пару, Одразу ж лине до небес,
Щоб утворити в небі хмари.

Впасти з хмар на ниви Як сніг, як град,
як злива. Знов перейти у пару повернутись в
хмару.

Учитель: – Яку геометричну фігуру
нагадує нам рух води в природі? (круг –
тому і назва – кругообіг).

Учитель: – Який закон природи є
доказом кругообігу води? (Вибрати).

Усе пов'язано з усім.

Природа знає краще.

Усе мусить кудись діватись.

Ніщо в природі не минає безслідно –
за все треба платити.

Учитель: – Відкриємо підручник с. 28.
(Робота дітей з статтею підручника):

+ – відома інформація ! – нова
інформація

? – здивувала, зацікавила

– заперечує тому, що знаю.

(Обговорення).

Учитель: – Прочитайте визначення,
що таке випаро-вування.

Учитель: – Навколо нас постійно
відбувається випаро-вування води
(прикладі з вологою дошкою, випраною бі-
лизною, калюжами – відповіді дітей).
Наведіть приклади випаровування води.

Учитель: – Чому з хмари іде дощ?
(Конденсація). За-читати, що таке
конденсація?

Учитель: – Поповнимо наш
словничок-мовничок нови-ми термінами
(кругообіг, випаровування, конденсація).

Учитель: – Що ж, мабуть прийшла
пора, трохи відпо-чити. Хочу я на
фізхвилинку всіх вас запросити.

Фізкультхвилинка. (Слайд). 1, 2 – усі
пірнають.

3, 4 – виринають.

5, 6 – на воді кріпнуть крильця молоді.

7, 8 – що є сили, всі до берега поплили.

9, 10 –розігнулись, обсушились,
підтягнулись і за парти повернулись.

V. Осмислення й усвідомлення нового
матеріалу. Вранці сонце хмарки прало, Та й
викручувати стало.

Зашумів дощик веселий
По лугах і оселях
Так шалено лопотів,
Що веселку розбудив.

Веселка над полями Збудувала дивну
браму. Кажуть, що за нею власне, І живе
Чаклунка – казка.

Учитель: – Давайте поринемо з Вами у
світ казок і фан-тазій.

Розвиток навички читання, вміння
давати усну та
письмову зв'язну
відповідь на
поставлене запитання.

Учитель: – У
Вас було за-вдання:
скласти казку «Подо-
рож маленької
краплинки роси»
(читання казок).
Прошу розпові-сти
свою казку...

Учитель: –



Перевіримо наші знання тестуванням:

Самостійно попрацюйте, Помилка не буде, факт! Ви уважно помудруйте, Щобвийшоввірнийрезультат.

Дош, сніг, град, хмара – це: а) кисень;
б) вода; в) пара.

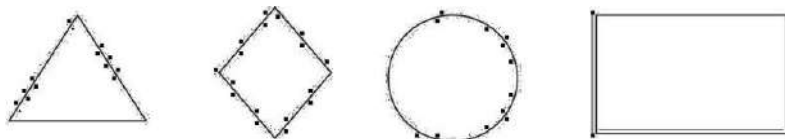
Вода буває у:

а) твердому і рідкому станах;

б) рідкому стані;

в) рідкому, твердому і газоподібному станах.

Обведи геометричну фігуру, яка нагадує рух води в природі.



Самоперевірка

– Підійміть руку, хто не допустився жодної помилки.

– А у кого були помилки?

– Я радію вашим знанням і успіхам, діти. Оцініть свою роботу оплесками. Ви добре впорались з цим завданням.

Рубрика «Наші синоптики повідомляють».

Сьогодні добре знають люди,

– яка погода завтра буде,

- бо теле-радіопрогноз
- підкаже – спека чи мороз.
- старі часи і це знаменно Діди й бабусі наперед

Прогнозували достеменно Погоду з безлічі прикмет.

- учень: – Добрий день!
- учень: – Добрий день!
- учень: – Сьогодні народний прогностик синоптиків 2-А класу стосовно води в природі.
- II учень: – Великі роси віщують добрий врожай.
- учень: – Якщо сніг тане раптово і вода збігає швидко – буде мокре літо.
- учень: – Якщо вранці роса і туман – то опівдні ви-гляне сонечко.
- I учень: – Якщо гуси летять високо, то води буде бага-то, а якщо низько – то опадів буде мало.
- учень: – Дощ у травні віщує врожай справний.
- учень: – Дощове літо – на сніжну й морозну зиму.
- учень: – Цього року літо буде з дощами, то будемо сподіватися, що взимку випаде багато снігу.

І учень: – Нехай проблеми та негоди не роблять вам в житті погоди.

учень: – Хай вам щастить!

учень: – До побачення! ІІ учень: – До побачення!

Висновок: Вода є провісником погоди.

Учитель: – Заслухаємо повідомлення від наших народознавців.

учень: – Недаремно український народ вважав у давнину воду священною. Багато українських народних свят пов'язано з водою. А найшанованіше свято українців

– Водохреща, що відбувається 19 січня.

Набрана з річки опівночі перед Водохрещем вода – ці-люща. Вона зберігалася у селян у хаті за образами, іконами на випадок поранення або тяжкої хвороби. У цей день при-йнято вмиватися свяченою водою, «щоб лице краще було», перед їжею обов'язково випити 3 ковтки цієї води.

– Поповнимо наше дерево мудрості прислів'ями про воду (робота в парах – «Розсипанка»).

Прислів'я про значення води:

- Хліб – батько, а водиця – мати.

- Закривай міцніше кран, щоб не витік океан.

- Без води й каші не звариш.

- Куди тече водиця, там травиця росте.

- Дякую вам, народознавці.

- Чи задавалися хоч колись таким запитанням ко-жен собі: Скільки людина може прожити без води? (від-повіді дітей).

- Слово нашим медикам: Без їжі 40 діб, а без води протримається 8 діб. Втрата великої кількості води в тілі людини приводить до зневоднення, до загибелі.

- А чи можна лікуватися водою?

Учень-лікар: – Я дам вам пораду, як можна лікувати-ся водою.

Учень: – Необхідно пити мінеральну воду, тому що в ній розчинені солі, корисні для організму. Можна загар-товуватись, обливаючись прохолодною водою. Це захистить людину від хвороб, від холоду.

Хвилинка реклами.



Учень: – У глибоких шарах підземних вод міститься багато розчинних солей, мінералів і газів. Така вода на-зивається мінеральною. Завдяки бром,у, йоду, радону, які містяться в мінеральній воді, вона має цілющі влас-тивості. Недаремно при хворобі лікарі пропонують пити тільки мінеральну воду. В залежності від міст-курортів лікування вода має певну назву (м. Трускавець – «Трус-кавецька», м. Моршин – «Моршинська», біля Одеси – «Куяльник», у нас у Миколаївській області с. Снігурів-ка – «Снігурівська»).

Мінеральні води України – це великий скарб природи.

Учитель: – Сьогодні до нашого класу завітала гостя. Хто ти, дівчинко?

Краплинка: – Я – краплинка води.

Учитель: – А чому ти плачеш?

Краплинка: – На Землі стає все менше і менше чистої води. У водойми часто потрапляють отруйні речовини з фабрик і



заводів, а також вода, забруднена на фермах і побуті. Через аварії танкерів, теплоходів у воду морів і океанів витікають тисячі тонн нафти. Іноді на берегах річок, озер, ставків люди миють автомобілі і забруднюють воду бензином та мастилами.

Краплинка: – Діти, допоможіть мені.

Учитель: – Подивіться на стан води. Який закон при-роди це доказує? (Ніщо в природі не минає безслідно – за все треба платити).

Учитель: – Поповнимо банк класу новими екологічни-ми правилами (пропозиції дітей).

Учитель: – Що ми можемо зробити, щоб змінити стан води у довкіллі?

Розвиток математичних умінь.

В межах родини	В межах держави
– не забруднювати воду сміттям; – висаджувати біля рік рослини; – економити воду; – постійно слідкувати за якісним станом води; – фільтрувати воду вдома.	– створити єдиний банк знань про стан природи; – не виливати відходи у річки; – очищувати річки від ряски, пороху; – будувати очисні споруди; – впроваджувати нові очисні технології в промисловості.

Учитель: – Слово надаємо нашим економістам:

Аскільки води пропаде дарма, якщо не закриє кран? Якщо погано закрити кран і вода тектиме товщиною в сірник, то за добу збиток складе 500 літрів.

На планеті більше 500 млн. людей страждає від нестачі води і її низької якості. А є такі країни, де воду привозять і ціниться вона дуже дорого. В Японії, наприклад, коли чистять зуби, закривають кран. На душ надівають розприскувач з меншими отворами. А на півдні США збирають «сіру воду» після ванн, душу і миють машини.

Вода – джерело життя. Ми повинні пам'ятати про це.

Давайте економити і берегти воду – ми на планеті не одні.

Вправа «Сенкан»:

Вода.

Жива, цілюща.

Тече, зцілює, лікує.

Джерело життя на Землі.

Життя.

Продовжіть речення:

Вода – це добре, тому що ... (джерело життя, допомагає перевозити вантажі, краса природи, мешкання для тварин

водного світу, загартовування, лікування та ін.).

Вода—це погано, тому що...(руйнує будинки, отруює та ін.).

(Роздуми дітей).

Складання ланцюжку подій.

* Причинно-наслідкові зв'язки.

Зникла вода ► зникли всі рослини ►
 ► зникли всі тварини
 зникли люди ► зникло життя всього
 живого на планеті зміна кольору планети

Підсумок уроку.

Вправа «П'ятихвилинне ессе»
 (написати в творчому зошиті, що дізналися з теми).

Учитель: – Все на Землі нам треба берегти:

І птаха, й звіра, і оту тваринку.

Не задавайся тим, що цар природи ти,
 Бо, врешті, ти – лише її частинка.

Учитель: – Я сподіваюсь, що
 провідними у Вашому житті стануть саме
 ці слова.

– Чи сподобався Вам урок?

– Чи здійснились Ваші очікування?

– Висловіть свої враження за
 допомогою опорних слів на дошці:

Учень: – Тепер я знаю... Розумію....
Ціню...

Учитель: – Намалюйте на краплинці
води свої почут-тя і прикріпіть їх на дошку.

Учитель: – А ось моя краплинка.

Учитель: – Дякую Вам діти, за
співпрацю. Всі Ви – мо-лодці. Ви мене дуже
порадували своїми знаннями.



Додаток Д 8.

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ
В ПЕРШОМУ КЛАСІ «ЯКОЮ БУВАЄ
ВОДА?»**

**(Каплун С.М. вчитель початкових
класів)**

**СФЕРА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
«Людина і природа»**



Змістова лінія.

Нежива природа.

**Тема дня. Якою буває
вода?**

Мета: - уточнити і
розширити уявлення про
воду в природі та її
значення; ознайомити з
властивостями води; кругообігом в природі;
розвивати дослідницькі навички, вміння
робити висновки, виховувати бережне
ставлення до природи.

Я і Україна

Тема. Дивовижні властивості води. (Вода – розчинник. Вода тверда, рідка, газоподібна. Вода – мандрівниця. Вода потрібна всьому живому. Турбота про чистоту річок, ставків, озер. Народна мудрість про воду.)

Мета. Уточнити і розширити уявлення про воду в природі та її значення; ознайомити з властивостями води, кругообігом води в природі; розвивати дослідницькі навички, вміння робити висновки; виховувати бережне ставлення до природи.

Обладнання. Краплинки до плану уроку, «чарівний» куб, ілюстрації до живої і неживої природи, енциклопедія «Що? Чому? Навіщо?», властивості води для «павутинки», для дослідів: чотири склянки, вода, сіль, цукор, пісок, камінці, молоко, бензин, одеколон.

Тип уроку. Комбінований.

Хід уроку

I. Організаційний момент. Розминка.

Сонце, діти, вже високо –
 Всі вдихаємо глибоко.
 Руки разом опускаємо
 І глибоко видихаємо.
 А щоб швидше нам проснутись,
 Треба вгору потягнутись.
 Всім навколо усміхнутись.
 Й до природи нам звернутись
 II. Актуалізація опорних знань.

1. Бесіда. Колективна робота.

- Що ж таке природа? (Те, що оточує людину і не зроблено її руками.)

- Закінчіть речення. Умовно природу поділяють на... (Живу і неживу.)

2. Гра «Оберіть предмету місце».

Складаю схему – опору.

- Оберіть предмету місце з поясненням.

На дошці схема – опора. Я вважаю...

Тому що...

Учні з поясненням розкладають відповідні малюнки.

(Малюнки: людина, тварина, рослина, літак, меблі, іграшки, сонце, камінь, вода, місяць, зорі.)



- Чого не вистачає? (Повітря.)

- Як ви думаєте? Чому?

Фенологічні спостереження.

- Протягом зимових канікул ви спостерігали за природою. Підсумки спостережень підведемо за допомогою «чарівного» куба.

- Закінчіть речення...

Запитання на гранях куба:

1. Зараз пора року... Назвіть її місяці...

2. Цей місяць зветься..., тому що...

3. Головними подіями цього місяця є...

4. У живій природі відбулися такі зміни:

- люди...
- рослини...
- тварини...

5. В неживій природі:

- сонце...
- вода...
- земля...

6. Чого тут не вистачає...

IV. Обґрунтування навчання.

Постановка проблеми.

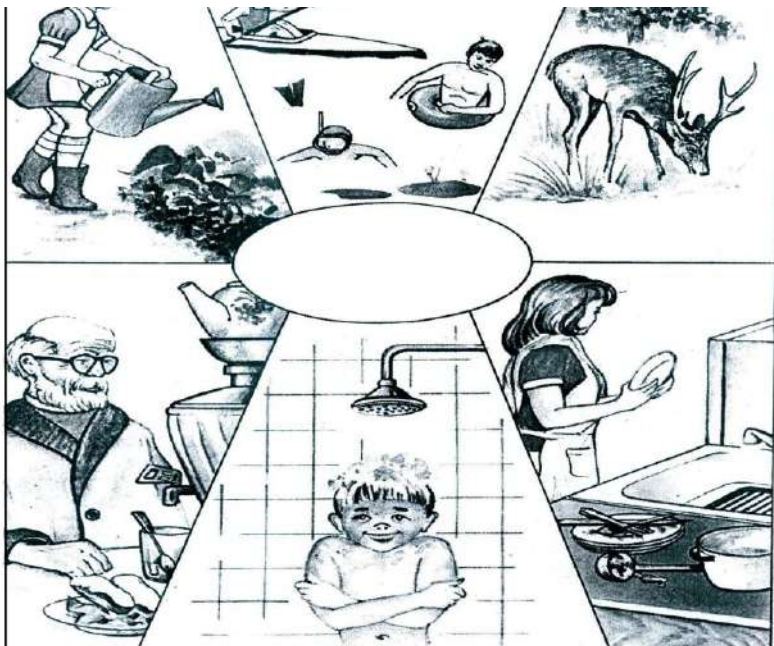
- Погляньте на серію малюнків і скажіть чого тут не вистачає. (Води.)

- Скажіть, щоб домалювати воду, який би колір ви обрали? (..)

- Який же колір вода має насправді?

Гра «Оберіть позицію»

“Обери позицію”



- І з'ясуємо ми це разом.

V. Оголошення теми та мети уроку.

Очікування.

- Сьогодні дослідниками будете ви самі, а допомагати нам будуть краплинки (вивішується план уроку)

- Що ви очікуєте від уроку?

План уроку.

1. Дослідницька робота.
2. Підводимо підсумок.
3. Хвилинка – цікавинка.
4. Практична робота.
5. Прогнозування.
6. Робота в парах.
7. Працюємо з підручником.
8. Прислів'я про воду.
9. Фіз-хвилинка.
10. Слухаємо розповідь.
11. Працюємо в зошиті.
12. Самоперевірка.
13. Віконечко в майбутнє.

VI. Усвідомлення змісту. Засвоєння нових знань.

1. Дослідницька робота. Властивості води.

Дослід №1.

На столі склянка з водою і камінь.

- Чим вода відрізняється від каменя?

(Камінець твердий, його можна взяти в руку,

покласти на стіл, кинути. Від цього він не змінить своєї форми.)

- Чи має вода яку – небудь форму? Чи можна її покласти на стіл, як камінь? (Ні, вода потече, розіллється, вона рідка.)

- Які ще рідини крім води ви знаєте? (...)

Висновок: вода, як інші рідини, легко змінює свою форму, набираючи форми посудини. В якій знаходиться.

Відкриваю властивості води.

Дослід №2.

(На столі вода, молоко, бензин, одеколон.)

- Порівняйте воду з молоком. (Вода прозора, безколірна. Молоко біле.)

- Спробуйте відчутти запах рідин.

Висновок: чиста вода запаху не має, прозора, безколірна.

Відкриваю нові властивості.





- Чому ж вода в річках, морях, озерах має синій, голубий чи зелений колір, якщо дивитися на відстані?

- На це питання дасть відповідь енциклопедія «Хочеш знати чому?»

Хвилинка – цікавинка.

Це сонячне світло, відбиваючись від дна, надає воді різні відтінки синього. Колір води може змінюватися в залежності від неба, яке відбивається в ній: в похмурий день – вода сіра, під час сходу і заходу сонця вона набуває червоного відтінку, а освітлена місячним сяйвом, стає сріблястим, колір водойм ще можуть змінити багато чисельні водорості.

Дослід №3.

(Чотири склянки з водою, сіль, цукор пісок, камінці.)

- В одну з склянок я кину грудочку цукру, а в іншу – солі. Що відбулося з цукром і сіллю. (Вони розчинилися)

- Як у цьому переконатися? (...)

- В третю склянку насиплю пісок, а в четверту – камінці. Чи розчинилися пісок і камінчики? (Вони осіли на дно.)

Висновок: Вода – розчинник. Ми переконалися, що одні речовини розчиняються в воді, а інші не розчиняються.

Відкриваю властивість: вода – розчинник.

3. Бесіда «Вода потрібна всьому живому». Практична робота.

- Домалюйте воду. За допомогою малюнків дайте відповідь на запитання:

- Де зустрічається в нашому житті вода? (...)

- Чи змогли б ми прожити без води?

4. Прогнозування.

- Спробуйте на мить уявити собі життя без води. Що сталося б? (...)

Показ таблиці «Кому потрібна вода».

- Кому ж потрібна вода? (...)

Висновок: Вода потрібна всьому живому.

5. Робота в парах.

А як людина використовує воду, і як вода працює на людину, ви визначите самі. (Кожна пара отримує свій малюнок і озвучує.)

Колективно складаємо «павутинку». Один учень робить висновок.

- Ми дізнались як вода працює на людину, допомагає людям жити. Про що ж люди в свою чергу повинні пам'ятати?

Висновок: Люди повинні оберегати воду.

6. Робота з підручником. (ст. 56 «Я і Україна. Віконечко» Н. М. Бібік, Н. С. Коваль)

1) Читання статті «Як берегти воду?»

- Читаємо статтю «Як берегти воду?»

2) Пояснення прислів'їв про воду.

- Поясніть, як розумієте прислів'я про воду.

* Закрий міцніше кран, щоб не витік океан.

* Чиста вода – для хвороби біда.

* Вода – це здоров'я, вода – це краса, вода – це цілюща ранкова роса.

7. Фіз-хвилинка.

Хмарка сонечко закрила,

Слізки срібнії зронила.

Ми ті слізки пошукаєм,

У травичці позбираєм.

Пострибаєм, як зайчата,

Політаєм, як пташата.

Потанцюємо ще трішки,

Щоб спочили руки, ніжки.

Всі веселі? От чудово!

А тепер до праці знову.

8. Бесіда з елементами розповіді.

- А чи може бути вода твердою? (...)

- Послухайте загадки.

1) Рoste вона вниз головою. Не літом рoste, а зимою.

А сонце її припече, заплаче вона, потече. (Бурулька)

2) Прозорий, як скло, та не вставиш у вікно. (Лід)

3) Білий, а не цукор, не має ніг, а йде. (Сніг)

- На що ж перетворюються сніг і лід, коли їх нагріти?

Відкриваю властивість: може бути у твердому стані.

- Подумайте, куди зникають калюжі влітку, коли після дощу вигляне сонечко? (Вода випаровується.)

- Це доводить такий дослід.

- Я змочу ганчірку водою і протру дошку. Що відбувається? (Дошка висихає.)

- Що сталося? Чому?

- У яких ще випадках вода зустрічається в газоподібному стані? (З носика чайника.)

Відкриваю властивість: може бути в газоподібному стані.

- Подумайте і скажіть звідки береться вода? (...)

- А зараз послухайте казку і скажіть чому воду називають мандрівницею?

9. Розповідь про кругообіг води в природі. (За таблицею « Подорож краплинки»)

- Високо в небі пропливала біла хмаринка. Сиділи на ній краплинки - сестрички і з цікавістю поглядали на землю. А найцікавіша і найсміливіша зіскочила з хмаринки. Пішов дощик. Чиста і дзвінка

краплинка впала на землю і потрапила до підземного струмочка. Та ось підземний струмок вирвався з – під землі і побіг далі до річки. Злився потічок з річковою водою. Стрімко помандрувала краплинка разом з рікою до моря. Дорогою до моря вона ставала дедалі важчою. Нарешті море. Краплинку підхопили теплі морські хвилі. Сонечко простягнуло краплинці свій чарівний промінець і запитало: «Хочеш, я оберну тебе парою і ти знову повернешся до своїх сестричок на небо.» Краплинка зраділа. Вона залишила усі скарби, що зібрала в собі, і легко здійнялася вгору. Там вона знову зустрілась з своїми сестричками – краплинками. Тисячі маленьких краплинок здійнялися у велику білу хмару.

- Чому воду називають мандрівницею?

10. Робота в зошиті. (ст. 34)

- Намалюйте чарівні перетворення маленької краплинки.

- Що ви отримали? Хто хоче показати?

VII. Підсумок уроку. Рефлексія.

1. Гра «Так чи ні».

- На аркушах, що перед вами, поставте «плюс», якщо «Так», і «мінус», якщо «Ні».

1) Природа – це все те, що нас оточує і не зроблене руками людини.

2) До неживої природи відносяться рослини, тварини, людини.

3) Вода – це рідина синього кольору.

4) Вода може бути в твердому, рідкому, газоподібному стані.

5) Вода – прозора, безколірна, Без запаху.

6) Вода зовсім не розчиняє речовини.

7) У природі весь час відбувається перетворення води з одного стану в інший.

8) Вода – це життя.

2. Самоперевірка.

+ – –+ + – + +

3. «Закінчіть речення»

Цей урок мене навчив...

4. «Віконечко в майбутнє».

- Зазирнемо у віконечко майбутнього.

На наступному уроці ми познайомимось з повітрям.

Математика

Тема. Вправи і задачі на засвоєння таблиць додавання і віднімання. Складання взаємообернених задач. Кругові приклади.

Мета. Узагальнити знання дітей про задачу, її складові частини; удосконалювати вміння складати взаємообернені задачі,

закріпити вміння розв'язувати кругові приклади; розвивати увагу, мислення, вміння робити висновки; виховувати інтерес до предмету.

Обладнання. Ілюстрації природних явищ, кругові приклади, назви частин задач для складання «павутинки», схема читання нерівності, скринька із запитаннями.

Тип уроку. Систематизації і узагальнення навчальних досягнень.

Хід уроку

I. Організаційний момент. Постановка проблеми.

- Послухайте загадку і скажіть, що допомагатиме нам сьогодні навчатися на уроці.

Загадка

Відома здавна рідина,

Усяк її вживає.

Буває хмаркою вона,

Сніжинкою буває,

Бува, як скло,

Крихка, тверда,

Звичайна...Підкажіть...(Вода)

- У яких трьох станах може бути вода?
(У рідкому, твердому, газоподібному.)

II. Обґрунтування навчання.
Оголошення теми і мети уроку.

- Спробуйте пригадати, у яких природних явищах зустрічається вода...

- у рідкому стані (...)

- у твердому (...)

- у газоподібному (...).

- Зараз на уроці математики ми більш детально дізнаємося про те, у яких природних явищах зустрічається вода. Кожне розв'язане завдання дасть зображення природного явища, яке ви розташуєте в таблиці («павутинці»).



III. Розминка.

1) «Снігові скульптури». Колективне виконання завдання на розвиток уваги.

- Що змінилося? (...)



Вода в природних явищах



Дош



Хмари



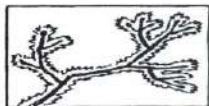
Сніг, град



Роса



Туман



Іній



Веселка



Малюнок на склі



Снігові скульптури

СТАН ВОДИ



Твердий (лід)

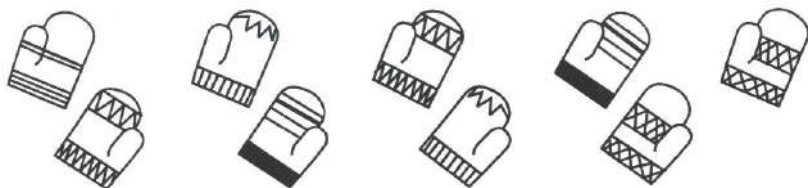


Рідкий



Газоподібний (пара)

2) «Іній». Індивідуальна робота.



- Доберіть до кожної рукавички пару.

3) «Сніг. Град.» Робота в групах (по рядах).
Кругові приклади.

- Який ряд швидше пройде лижню.

$$10-9= \quad 6-3= \quad 5+4=$$

$$\_+8= \_+6= \_-3=$$

$$\_-5= \_-4= \_-2=$$

$$\_+4= \_+3= \_-4=$$

$$\_-6= \_-4= \_+7=$$

$$\_+5= \_+3= \_-3=$$

$$\_-4= \_+3= \_+6=$$

$$\_+3= \_-5= \_-1=$$

$$\_-1= \_+2= \_-5=$$

$$\_+5 = \_-1 = \_+1 =$$

(розраховано на 10 учнів)

- Як ми можемо самі себе перевірити?

(Відповідь останнього приклада є початком першого.)

Підсумок. Снігові скульптури, іній, сніг, град віднесемо до твердого стану води.

IV. Усвідомлення змісту.

Узагальнення і систематизація знань про задачу. Складання взаємообернених задач.

1) «Туман». Розв'язування задач з відсутнім запитанням. (завдання №1, ст. 9)

- Чи можна це назвати задачею? (Ні.)

Чому? (Немає запитання.)

- Як назвати те, що у вас перед очима?

(Умова)

- З яких частин складається задача?



При розв'язуванні - схема

- вираз

- розв'язання

- відповідь.

- Яке запитання поставити нам допомагає схема? (Скільки прапорців зробили Сашко, Катя і Наташа разом?)

- Повторити - умову (...)
- запитання (...)
- задачу (...)
- Скільки прапорців зробив Сашко? (2)
- Скільки Катя? (3)
- Скільки Наташа? (4)
- То як дізнатися, скільки разом прапорців зробили діти? (додати три числа, $2+3+4$)
- Який вираз отримали? ($2+3+4$)
- Яке буде розв'язання? ($2+3+4=9$ (пр.))
- Яка буде відповідь? (Дев'ять прапорців зробили діти разом)

Висновок. Закінчіть речення.

Задача складається з ...

Туман відноситься до...

2) «Роса». Самостійне розв'язання другої задачі. Взаємоперевірка.

- Яке запитання склав? (...)
- Піднесіть руку, у кого інше? (...)
- Якщо руки немає, то всі запитання склали вірно.
- Поміняйтесь зошитами.
- Що вам допомогло? (...)
- Який вираз склали? (...)

- Як записали розв'язування? (...)

- Як записали відповідь? (...)

Висновок:

До якого стану води віднести таке природне явище, як «роса»? (...)

3) Фізкультхвилинка.

Наберу з криниці

Свіжої водиці.

Буду умиватись,

Буду примовляти;

Водичко, водичко,

Умий мені личко,

Рожеве та біле,

Як яблучко спіле!

В людей веселіють,

Яснішають лица.

Їм силу бадьору

| Вертає водиця.

Течи, течи вода з мене,

А я буду рости з тебе.

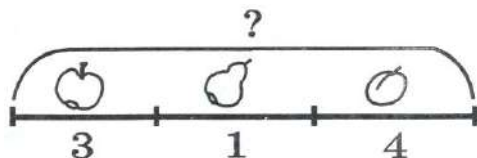
А ти будеш витікати,

А я буду виростати.

- Тож не бійтеся холодної води. Вода освіжає, заспокоює, охолоджує, живить людей.

4) «Веселка». Складання взаємообернених задач. Завдання 3.

- Складіть задачу за схемою. (На столі лежали 3 яблука, 1 груша і 4 сливи. Скільки всього фруктів лежало на столі?)



Запитання на розуміння задачі.

Скільки яблук лежало на столі? (...)

Скільки груш? (...)

Які ще фрукти були на столі? (...)

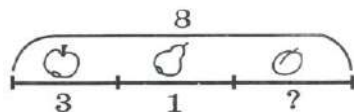
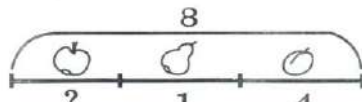
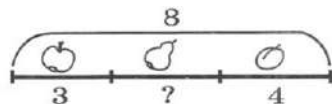
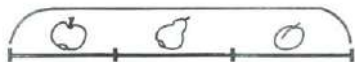
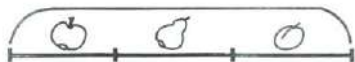
Скільки слив? (...)

Яке запитання задачі? (...)

- Хто пояснить, які задачі називають взаємооберненими? (...)

Робота в парах.

- Яка пара швидше складе всі можливі взаємообернені задачі?



Самоперевірка. Запитую у пар складені задачі.

5) «Малюнок на склі». Завдання 5.

Самостійна робота.

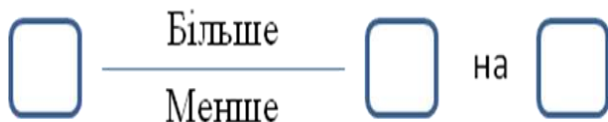
Порівняння чисел складанням пар.

- На скільки більше?

- На скільки менше?

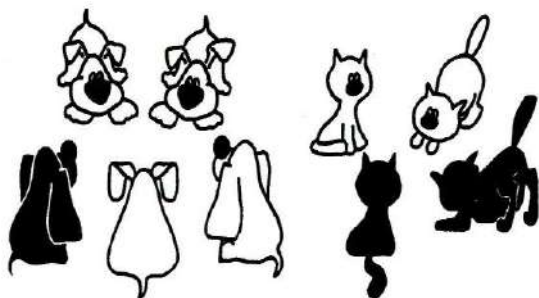
Перевірка.

- Прочитати нерівності за такою схемою



Висновок. «Малюнок на склі» - ... (спочатку був у газоподібному стані, став у твердому.)

б) «Хмари». Складання задач за малюнком і виразом. (За допомогою знань поділу предметів на групи.)



а) $5 + 4$

б) $3 + 6$

в) $9 - 5$

г) $9 - 3$

д) $4 + 1 + 2 + 2$

IV. Підсумок уроку. Рефлексія.
«Дощ». Гра- іспит.

Закінчіть речення.

1. Задача складається з...
2. При розв'язуванні задачі складаємо...
3. Взаємообернена задача – це...
4. Кругові приклади – це...
5. Працювали на уроці над...
6. На що ще потрібно звернути увагу...
7. Хто з учнів був найактивніший...

Висновок.

« Дощ» віднесемо до рідкого стану води.

- Озвучте схему, яка отрималася. (Один учень розповідає, які явища віднесемо до рідкого, твердого, газоподібного стану води)

ІНТЕГРОВАНІЙ НАВЧАЛЬНО- ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІГРОВИЙ БЛОК

**(ознайомлення з природою,
зображувальна діяльність)**

Тема: **Вода – джерело життя**

Програмні орієнтири:

Навчальні:

систематизувати та розширювати
знання дітей про об'єкт неживої природи –
воду;

формувати уявлення про значення
води для життєдіяльності рослин, тварин і
людини; про лікувальні влас- тивості
мінеральної води та місце добування її в
Україні;

визначати властивості, якості та стани
води за до- помогою різних аналізаторів
Розвивальні:

розвивати сенсорні еталони; логічне
мислення; вмін- ня робити умовисновки та
знаходити причинно-наслідкові зв'язки між
об'єктами неживої природи.

Виховні:

виховувати екологічну свідомість та
дбайливе став- лення до води.

Перш ніж розпочати роботу, педагог-майстер озна- йомлює учасників з програмними орієнтирами прожи- вання інтегрованого навчально-пізнавального ігрового блоку в ролі дітей. Пізнавальний процес розпочинається з сюрпризного моменту: на екрані з'являється зображен- ня Капітошки.

Актуалізація опорних знань.

Педагог-майстер: Діти, хто завітав до нас у гості? (Ка- пітошка). Хто такий Капітошка? (краплинка води). Капі- тошка почув, що сьогодні зранку ви розмовляли про кра- плинки-росинки і вирішив допомогти вам познайомитися з усіма своїми сестричками і братиками. Як ви гадаєте, хто братики і сестрички Капітошки? (росинки, сніжинки, паринки і бешкетники-градинки.) Як звуть їхню маму? (Вода). Так, це чарівниця і трудівниця Вода. Ось і ми сьогодні й будемо говорити про Воду та її діточок.

Як ще можна назвати Воду, щоб слова звучали ніжно, ласкаво?

(водичка, водиченька, водиця).

Мотивація до навчально-ігрової діяльності.

Педагог-майстер: Діти, а зараз Капітошка запрошує нас привітатися з його мамою Водою.

Учасники підходять до ємкостей, наповнених водою. Педагог-майстер проговорює слова і показує дії, а учасники повторюють за ним.

Педагог-майстер: Добрий день, сестрице голуба – Во-дице! (Водять долонями по поверхні воді.) Ходять наші ніжки по водичці (Пальчиками «ходять» по воді.) А тепер крокуємо швидше (З силою кулачками стискають воду.)

Упіймаємо водичку (Потирають долоньки.) Ось ми і привіталися з водичкою! А тепер наберіть води в долоньки. Що трапилось з водичкою? (Вона вилилась.) Чому вода ллється? (Бо це рідина.) Де в природі є вода? (В річці, морі, океані...)

А зараз пограймо в гру «Упіймай краплинку». (Учасники бризкають один на одного.) Ой, які бешкетники ці крапельки! Що трапилось з вашим одягом? (Він намок.)

Навчально-ігрова діяльність.

Педагог-майстер: Ми з вами гралися і розлили водичку. Нумо її «зберемо» губками. (Губками вимочують воду.) Чому

намок поролон? (Він увібрав у себе воду.) Що ще в природі вбирає воду? (Відповіді учасників.) Підійдіть до таці. Що ви там бачите? (Предмети на дні.) Чому крізь товщу води ви змогли їх роздивитися? (Тому що вода про- зора, чиста.) А чому ці предмети потонули? (Вони важчі за воду.)

Педагог-майстер кидає шматочки льоду в склянку з водою.

Педагог-майстер: Що таке лід? (Це вода в твердому стані.) Чому шматочки льоду не тонуть у воді? (Бо лід лег- ший за воду.) Завдяки цій особливості льоду крига у во- доймах з'являється лише на поверхні. А що могло б тра- питися з мешканцями водойми, якби крига була важча, і водойма промерзла до дна? (Усі мешканці водойми за- гинули б.)

Педагог-майстер показує учасникам склянку з гаря- чою водою, закриту скельцем.

Педагог-майстер: Діти, що ви бачите, на скельці? (Краплинки.) Звідки вони з'явилися? (Випарувались із склянки.) Де ви сьогодні вже бачили такі краплинки? (На листочках рослин та травичці у вигляді роси.) Отже, мо- жемо зробити висновок, що вода може перебувати в трьох станах:

рідкому – це рідина, твердому – лід, в газоподіб- ному – пара.

Педагог-майстер проводить фізкультхвилинку «Ве- селі чоловічки», а відтак пропонує учасникам скушту- вати водички, налітої в одноразові стаканчики. Педагог- майстер: Який смак у води? (Вода не має смаку.) Додайте у склянку сіль або цукор та покуштуйте. Який смак тепер має вода? (Відповіді учасників.) Який висновок можна зробити? (Вода набуває смаку тієї речовини, яку в неї додають.) Понюхайте, чим пахне вода. (Вода не має запаху.) А тепер додайте краплі соку лимону, одеколону. Чим тепер пахне вода? (Вода набуває запаху тих речовин, які в неї додали.)

Педагог-майстер проводить дидактичну гру «Смислові пари»: роздає учасникам предметні картинки, пов'язані з темою «вода». Учасники об'єднують їх у «смислові» пари. Відтак педагог-майстер починає лити воду в тацю у різні способи: поштовхами з пляшки, яку тримає вер- тикально, з пляшки вниз звичайним способом, широким струменем з широкої таці.

Педагог-майстер: Діти, що це вам нагадує? (Фонтан, зливу, водоспад.)

Тепер хочу вас ознайомити ще з одним явищем при-роди.

На екрані з'являється зображення гейзера.

Педагог-майстер: Це явище називається «гейзер». У природі є такі місця, де вода з газами б'є з-під самої землі. Нумо погляньмо, що ж відбувається в такій воді.

Педагог-майстер наливає у склянку газовану воду, а відтак кидає туди кілька родзинок. Спочатку родзинки тонуть, а через кілька секунд починають «підстрибувати» вгору на бульбашках газу.

Педагог-майстер: Як ви гадаєте, чому родзинки рухаються? Так, тому що повітря їх виштовхує на поверхню. Ось так і гейзер виштовхує з-під землі каміння, ґрунт. Гейзери бувають і з мінеральною водою. Діти, а як ще можна назвати мінеральну воду? (Лікувальна вода.) Справді, мінеральна вода має лікувальні властивості. У нас в Україні її добувають у Миргороді, Трускавці, Моршині, а ще у нас в Миколаївській області в селищі Снігурівка. Бачте, яка багата наша рідна земля, наша Україна на цілющі води.

Ми сьогодні багато дізналися про воду. Охарактеризуйте, яка вона? (Чиста, прозора, тепла, холодна...) А ще я хочу вам довести, що вода буває чарівницею.

Малювання картинок – невидимок.

Педагог-майстер: Зараз ми з вами перетворимось на чарівників і намалюємо картинки-невидимки. Візьміть аркуші паперу та зобразіть на них різні предмети за допомогою лимонного соку. Коли малюнок висохне, покрийте його водою, в яку додали краплинку йоду. Відтак погляньте, як проявляються ваші зображення.

Вправа «Професійна рефлексія»

Мета: спонукати педагогів до аналізування своїх професійних потреб і можливостей.

Педагог-майстер пропонує учасникам проаналізувати, у чому полягає ефективність принципів інтеграції у прожитому ними навчально-пізнавальному ігровому блоці?

Коментар педагога-майстра: Один із важливих принципів проектування інтегрованого навчально-пізнавального ігрового блоку – визначення співвідношення вже відомого дітям нового матеріалу й

нового, який базується на добре засвоєних знаннях.

Щоб правильно дібрати зміст знань для подальшої інтеграції, слід врахувати, що знання повинні:

- розширювати та збагачувати уявлення дітей;
- бути доступними та базуватися на особистому досвіді;
- бути пов'язаним з повсякденним життям;
- спонукати дітей до розв'язання проблемно-пошукових завдань, активізувати їх пізнавальний інтерес;
- стимулювати розумову діяльність, зокрема процеси аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та класифікації;
- підвищувати рівень самоконтролю, самоорганізації та самооцінки.

ПРОГУЛЯНКА

Спостереження за росою.

Учасники – позиція «діти». Педагог-майстер – позиція «вихователь».

Педагог-майстер наголошує на тому, що під час прогулянки слід створити такі умови, за яких діти матимуть змогу закріпити отримані знання і використати їх

у нових умовах, щоб самостійно уточнювати і розширювати уявлення про тему дня.

Педагог-майстер: Діти, відшукайте росу на листочках і травичці. Куди зникла роса? Чому? Хто п'є росу? (Відповіді учасників.) Педагог пропонує пригадати народну прикмету: «Роса випадає – буде хороша погода.» Нумо проведемо невеличкий дослід. Наллємо в прозору склянку води і відмітимо її межу. А тепер виставимо на сонце. (У кінці прогулянки спільно з'ясовують, чому зменшилась кількість води в склянці?)

Практичне завдання «Сплануй прогулянку»

Учасники – позиція «вихователь».
Педагог-майстер – позиція «вихователь-методист».

Мета: продовжувати вправляти в плануванні інтегрованого освітнього процесу.

Педагог-майстер пропонує учасникам методом мозкового штурму визначити види та форми роботи, які вихователь може спланувати на прогулянці під час тематичного інтегрованого дня. Усі пропозиції записує на фліпчарті.

Приклад запропонованих форм і видів роботи:

дидактична гра «Добре – погано» (формувати уявлення про корисні та шкідливі властивості роси);

рухливі ігри «Веселка», «Капітошка», «Вичерпуємо воду», «Відважні шофери» (удосконалювати уміння орієнтуватися в просторі, діяти за сигналом, розвивати спритність, координацію рухів, уміння узгоджувати свої дії з товаришами);

дослідницько-пошукова діяльність (формувати уявлення про принцип дії фонтана);

художньо-естетична діяльність – роздати учасникам пляшки, наповнені водою із дірочкою в пробці; учасники

«малюють» цією водою та досліджують, де швидше поглинається вода: на асфальті чи на поверхні ґрунту (формувати уявлення про властивості води та її взаємозв'язок з різними речовинами, розвивати творчі здібності);

праця в природі – розпушування ґрядок і поливання квітів (уточнювати уявлення про значення води для рослин і ґрунту).

Педагог-майстер: Перед вами приклад плану проведення прогулянки. Проаналізуйте, як інтегрується вільна та організована діяльність дітей на прогулянці? Запропонуйте свої варіанти інтеграції.

Учасники висловлюють свої міркування.

Коментар педагога-майстра: Модель інтегрованого планування дає змогу добирати такі форми діяльності, які найбільш оптимально відповідають завданням розвитку і змісту діяльності. Використання різних видів діяльності протягом дня підтримує увагу дітей на високому рівні, знімає втому, перевантаження, розвиває їх творчу активність.

II ПОЛОВИНА ДНЯ

Підгрупова робота «Добери завдання»

Учасники – позиція «вихователь».

Педагог-майстер – позиція «вихователь-методист».

Мета: вправляти у доборі методів і прийомів, що спонукатимуть дітей до застосування отриманих знань у продуктивних видах діяльності.

Педагог-майстер пропонує учасникам об'єднатись у три групи, кожна з яких

продумує можливі варіанти відтворення дітьми отриманих протягом інтегрованого дня знань в образотворчій, літературно-художній та художньо-продуктивній діяльності. Відтак кожна група презентує іншим результати своєї роботи.

Хвилинка презентацій

Учасники – позиція «вихователь».
Педагог-майстер – позиція «вихователь-методист».

Мета: вправляти в презентації іншим своїх напрацювань. Приклад презентованих видів роботи:

- самостійна художня діяльність – малювання по мокрому: діти зображують свої враження від сьогодення дня і коментують їх (розширювати уявлення про техніку малювання по мокрому, розширювати знання про властивості води);
- літературно-художня діяльність – складання казки за опорними словами: крапелька, Капітошка, цариця Вода та її обігрування (розвивати мовленнєві здібності, уміння складати речення та поєднувати їх у тексті);
- ручна праця – виготовлення колажу «Кому потрібна вода» в техніці оригамі

(узагальнювати уявлення про значення води для всього живого, розвивати творчі здібності).

Вправа «Один, два, три»

Мета: мотивувати педагогів до професійної рефлексії. Педагог-майстер: Пропонує узагальнити уявлення про методи і прийоми проведення інтегрованого дня. Проаналізуйте зміст і організацію роботи педагога при застосуванні інтегрованої особистісно-орієнтованої технології впродовж дня. Назвіть один, який ви вже використовуєте чи будете використовувати в практиці своєї роботи вже сьогодні; два, які на вашу думку є найефективнішими, і обов'язково ними скористаєтесь; і три, які найближчим часом зможуть оптимізувати вашу роботу.

Додаток Д 10.

**Методична розробка проведення
інтегрованого дня «РЯСНІЄ
ТАЛАНТАМИ КОЖНА ЛЮДИНА,
БАГАТА НА ГЕНІЇВ КОЖНА КРАЇНА!»**

Форма проведення: воркшоп
(Workshop)

*Учасники розсаджено на заздалегідь
розставлених стільцях з кольоровими
фішками, які відповідають кольору книги.*

Виходять 4 експерти.

Вітальне слово:

Експерт Наталія:

Доброго дня, шановні присутні! Раді
вітати вас у нашій літній школі! Сьогодні
наша зустріч буде проходити у формі
воркшопу.

В перекладі з англійської, термін
воркшоп (Workshop) означає «майстерня».
Воркшоп – це груповий метод роз-витку,
тобто навчання з мінімальною кількістю

теорії і акцентом на практиці. Ключовою ідеєю воркшопу є освоєння певної навички, отримання знань шляхом взаємодії зацікавлених у цьому людей. Кожен учасник робить авторський внесок у процес роботи і «співтворчості». Кожен має власні думки, оригінальні ідеї і цікаві знахідки. В ході роботи в учасників воркшопу виникають креативні, несподівані відкриття, з'являється нове бачення проблеми, нестандартне розуміння початкових ідей. По закінченню воркшопу, знання і навички учасників актуалізуються, поглиблюються, а самі вони стають більш компетентними певної проблеми.

Есперт Тетяна:

Сьогодні координувати вашу роботу будемо ми – експерти з воркшопу. Тетяна, Наталя, Олена, Ольга.

Ключовою реформою Міністерства освіти і науки є створення Нової української школи. Головна мета реформи – створити школу, в якій буде приємно навчатись, і яка даватиме учням не тільки знання, як це

відбувалося дотепер, а й уміння застосовувати їх у житті.

Провідною ідеєю концепції Нової української школи інтеграція. У Великому тлумачному словнику української мови **інтеграція** – це «доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи», а **інтегроване** навчання – це таке, що ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни.

Експерт Наталія:

Освітня програма початкової освіти «Світ, в якому я живу» побудована на інтегрованому підході, який базується на об'єднанні п'яти сфер життєдіяльності людини: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і всесвіт» (автором ідеї є професор Якименко С.І.). Такий підхід орієнтує педагогів на

уніфікацію досвіду учнів в основних сферах їхньої діяльності, реалізацію системного, цілісно-го, комплексного підходу до дитини, на забезпечення гармонійного фізичного, емоційного, вольового, морального, соціального та інтелектуального розвитку школярів. Зміст підходу спрямований на особисте зростання дітей, їх суб'єктність у різних сферах життєдіяльності.

Вступна частина

1. Літнє рандеву.

Есперт Олена:

Якось геніальна Леся Українка, в творчому стані натхнення, вигукнула такі слова: «Хтось має, хтось має іскру в серці, огонь в душі, це, може, не дає щастя, але дає щось більше і вище від того людського щастя, щось таке, чому назви нема в людській мові...». Це незвідане, таємниче,

чому назви нема в людській мові – це творчість, натхнення, талант. Талант – це унікальний дар, даний людині Богом або успадкований від батьків. **Талант** – це уміння робити щось із особливою майстерністю, філігранно, по-своєму.

Кожен із нас народжується з особливим, притаманним тільки йому, обдаруванням, і якщо така людина зуміє реалізувати свої здібності, то вона відчуватиме задоволення від життя і праці. Психологи стверджують, що немає неталановитих людей, потрібно тільки вчасно виявити і розвинути обдарування.

Есперт Ольга:

Методика «Дерево».

Тест на визначення особистості

(автор Лідія Терлецька)

Погляньте на екран. Перед вами дев'ять картинок із зображенням дерев. Оберіть те, яке вам найбільше до вподоби. Зачитує інтерпретацію (характеристика кожного де-рева демонструється на екрані).



Не замислюючись, виберіть дерево, яке здається вам найбільш привабливим?

1. Щедрість і гуманність.

Ви постійно прагнете стати кращою. У вас значні амбіції і плани. Людям інколи здається, що з вами важко, але найважче вам з самою собою. Ви старанно працюєте, проте без фанатизму. Ви працюєте, тому що хочете зробити світ кращим. Ви вмiєте любити і дружити по-справжньому. І ніколи не втрачаєте віру в людей.

2. Чесність і турботливість.

Ви відповідальна людина, яка любить піклуватися про інших. Ви вірите в щирість і доброту, легкі на підйом, нерідко берете на себе чимало обов'язків. У вас м'який характер, ви довірлива, непосидюча, дотепна, тому завжди можете щось цікаве розповісти друзям.

3. Інтелект і аналіз.

Ви – неперевершений мислитель. Ваші погляди на-прочуд оригінальні. Ви любите обдумувати свої теорії і гіпотези на самоті.

Ви інтроверт. З повагою ставитеся до тих, хто вміє самотійно мислити й вчитися впродовж життя. Ви любите докопатися до суті, шукаєте у всьому прихований сенс, тому виділяєтеся від інших блискучими аналітичними здібностями. Ви принципова, безкомпромісна, вірна своїм словам і думкам.

4. Філософія серця.

Ви маєте унікальну, єдину в своєму роді душу. Поруч з вами немає нікого, хто був би хоч краплю схожий на вас. Ви маєте проникливу інтуїцію, підвищену чутливість. Нерідко вас неправильно розуміють, і це вас може образити. Вам, більше ніж іншим, необхідний особистий простір, щоб подумати, зібратися з думками, перепочити. Вам рекомендовано займатися арт-терапією, це найкращий спосіб висловити свої філософські ідеї через творчість.

Авторитет і домінування.

Ви дуже незалежна особистість. Ваш принцип: «Хочеш зробити бездоганно – зроби це сама!» Тому в житті покладаетесь

тільки на себе. Ви знаєте, як залишатися сильною для себе і людей, яких ви любите. Ви чітко знаєте, чого хочете, і не боїтеся йти назустріч цьому. Єдине, що вам потрібно від людей, щоб вони були щирі з вами, оскільки най-більше в житті не сприймаєте неправду, підлість і хитрість.

6. Доброта і чутливість.

Ви легко будujete відносини з людьми. У вас є багато друзів, і ви любите робити їхнє життя кращим. У вас тепла і світла аура. Люди відчують себе спокійно й затишно у вашій присутності. Ви прагнете стати цікавішою, мудрішою, кращою, ніж учора. Для творчого зростання вам необхідна любов, визнання і підтримка, більш ніж будь-кому в світі. Ви, як ніхто, умієте слухати і чути, а також пробачати.

7. Толерантність і емпатія.

Ви терпима і розуміюча людина, слухаєте ближнього уважно і без осуду. Вважаєте, що кожна людина має власний шлях у житті. Ви легко приймаєте події і людей. Володієте стресостійкістю та

оптимізмом. Переконані, що кожна людина не краща і не гірша, а просто інша. Ви – справжній дипломат.

8. Гумор і доброзичливість.

Ви весела, активна, жвава і бадьора людина. Ви перебуваєте в гармонії з усім світом. Ви спонтанна, завжди повна ентузіазму. Ви завжди «За!». Особливо, якщо мова йде про якісь пригоди, вигадки, подорожі. Іноді ви відверто дивуєте і шокуєте людей. Але що поробиш ... ви просто завжди залишаєтеся собою. Вам усе цікаво, ви легко захоплюєтеся. Але якщо щось вас цікавить по-справжньому, ви не заспокоїтеся, доки не вивчите це досконало.

9. Позитив і віра в успіх.

Ви вірите в те, що життя – це подарунок, тому намагаєтеся зробити його яскравим, незабутнім і скористатися шансом, який дарує життя. У вас чимало досягнень і перемог. З тими, кого любите, готові розділити всі радощі й прикрощі. У вас позитивний погляд на життя. Ви бачите, що стакан наполовину повний. Ви

використовуєте будь-яку можливість, щоб прощати, вчитися і рости.

Проблемне питання: висвітлено на екрані.

Есперт Тетяна:

Усі ми, без сумніву, талановиті, усі маємо обдаруван-ня в якійсь сфері. Поміркуйте, в якій саме сфері виявляється ваш талант?

Відбувається знайомство. Мене звуть Тетяна. Мій та-лант виявляється у вишивці та малюванні.

(Кожен із учасників має привітатися з присутніми і за аналогією розповісти про себе).

Підводить підсумок етапу:

Есперт Олена:

Талановитість – це немов струмок
Живильної, прозорої водиці.
Це в будній день яскравий острівко,
Де творчість дозволяє опинитись.
Це тиша, від якої в серці є
Гармонії цілющої основа,
Коли ти маєш щось таке своє,

Чого не висловити, не назвати словом... Талановитість – це немов вогонь, Який спалахує, коли душа в задусі. Це доброта турботливих долонь, яких живильної водиці я нап'юся. Це сила, що зуміє провести Людину через кривду і безчестя. Тримай її міцніше, не впусти На долі ключовому перехресті!

Есперт Наталія:

поділ на групи (на столах для учасників стоїть кольоровий орієнтир, який відповідає фішкам на стільцях, на фішках учасники пишуть своє ім'я, і за вказівкою експерта вставляють аркуш у бейдж).

– Хоча творчість не визнає правил, настанов і рецептів, утім наша робота буде проходити за певними прави-лами, які вам мають сподобатися. Зверніть на них увагу.

Правила (вже естетично заготовлені на згорнутому плакаті).

Правила:

говорити по черзі;
бути доброзичливими;
дотримуватись регламенту;

бути активними і позитивними;
працювати у групі від початку
до кінця;
давати собі та іншим право на
помилку;
поважати творчість кожного.

МЕТА:

- сформувати в учасників воркшопу цілісну систему знань про творчість, талант, геніальність як феноменів особистості;
- розкрити значення інтеграції у формуванні особистості, з її соціальним оточенням, атмосферою в колективі;
- вдосконалити професійні компетентності педагогічних працівників засобами інноваційних методів.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ:

- розуміти і вміти пояснити зміст понять воркшоп, арт-бук, творчість, талант, геніальність;
- розробити методичний арт-бук, – продукт колективної творчої взаємодії учасників воркшопу;

- посилити мотивацію до інтенсивної взаємодії з учнями, що ґрунтується на творчому підході, прагнення до інтеграції в усіх сферах педагогічної діяльності;

- створити освітнє середовище, яке сприяє активній творчій співпраці педагогів, підвищенню їхньої професійної компетентності;

- розвивати впевненість у собі як особистості з великим творчим потенціалом;

- формувати в освітян почуття власної гідності і ціннісного ставлення до інших людей, природи, суспільства.

2. Представлення героїв (вільні асоціації, відео, інсценування).

Експерт Олена:

Роздає кожному учаснику таблицю і проводить Метод вільних асоціацій.

А) Метод «Вільних асоціацій»
(заготовлені таблиці з асоціативними поняттями).

Б) фільм-аналіз (перегляд коротких відео, передбачення на основі асоціацій).

Пропонуємо переглянути відеоролики про 8 легендарних персоналій і віднайти ту, яка прихована у вашій таблиці.

– Які із запропонованих у таблиці асоціацій допомогли вам відгадати особистість, приховану в таблиці?

Оберіть 4 з них, і складіть влучну цитату про вашого персонажа.

Учасники по черзі зачитують свої цитати.

Експерт Наталія:

Метод «Живий портрет» (назва методу висвітлена на екрані, а учасники воркшопу мають перед собою фото-портрети героїв).

1. Уважно придивіться до фото. Кого ви бачите на ньому? 2. Якою уявляєте собі цю людину: серйозною чи веселою, доброю чи злою, відкритою до людей чи закритою? 3. Чи може така людина поділитися радістю і щастям іншими людьми?

Придивіться до її очей. Що вони випромінюють?

Чи може така людина розгледіти щось цікаве й не-звичайне у навколишньому світі?

Пояснення принципу поділу на групи.

Обдаровані особистості кожної групи: Одрі Хепберн, Коко Шанель, Блез Паскаль, Стів Джобс, Альберт Енштейн, Маргарет Тетчер, Леонардо да Вінчі, Нікола Тесла.

Есперт Тетяна:

Шановні учасники, почнемо нашу роботу зі створення методичного арт-буку. А для початку визначимо, що ж таке «арт-бук».

Арт-бук – це колекція зображень та ілюстрацій, зібрана у вигляді альбому під однією обкладинкою.

– Результатом нашої сьогоднішньої плідної роботи буде своєрідний продукт – створений кожною групою арт-

бук. Оскільки арт-бук – це книга, а кожна книга має титульну сторінку, то першим етапом буде її оформлення.

– Обкладинкою ваших арт-буків стануть портрети, які ви щойно розглядали.

Групи починають створювати свої арт-буки з титульної сторінки з портретом персоналії.

– На ваших столах знаходяться паперові стрічки із певними фразами. Порадьтеся і розмістіть їх у певній логічній послідовності. Це й стане змістом вашого методичного арт-буку. Вклейте їх, будь ласка, на другу сторінку арт-буку.

Есперт Ольга:

На екрані з'являється метод «Плейбек-театр» (учасники представляють свою талановиту особистість, читаючи вірш, і демонструють елемент зовнішності і винаходу).

Плейбек-театр – це метод колективної взаємодії, який будується на емоційних переживаннях, і полягає в тому, що біографія письменника подається через інсценізування персоналії творчою групою: кілька виразних атрибутів, елементів костюмів тощо. Актор має переконливо

показати образ героя, його характер. Це робить його ближчим, зрозумілішим, оскільки діти пропускають через себе біографічні факти. Вчитель може супроводжувати виступ фактичним матеріалом або літературними коментарями.

Девізом є фраза: Іноді кожному треба збоку поглянути на себе.

II. Основна частина

Вступне слово експертів (про здібності). Представлення, демонстрація банера.

Експерт Олена:

Частота народження потенційних геніїв в усі віки у всіх народів однакова, але тих, хто реалізував себе, значно менше. Тому проблема обдарованої особистості, яка повністю реалізувала себе, саме в наш час стає дедалі більш актуальною. У наше стрімке, швидкоплинне сьогодення, коли світ змінюється щохвилини, існує соціальний запит на обдарованих людей.

Банер (пояснення зв'язку між поняттями і середовищем. Обґрунтування компетентностей).

Під **середовищем** розуміють реальну дійсність, в умовах якої відбувається розвиток людини. У широкому значенні цього слова, середовищем називається сукупність специфічних умов і обставин, що забезпечують оптимальний або неоптимальний рівень функціонування об'єктів середовища. Дитина – активний суб'єкт освітнього середовища, тому від умов життєдіяльності в цьому середовищі залежить її соціалізація та виховання.

Словник: *задатки, нахили, здібності, творчі здібності, талант, геніальність.*

ЗАДАТКИ – природжені анатомо-фізіологічні особливості організму, головним чином його нервової системи й органів чуття. Виступають як природні, органічні передумови розвитку здібностей людини, однак самі їх не визначають.

НАХИЛИ – потяг до чого-небудь; бажання чогось; при-родні здібності, хист до чого-небудь; схильність, задаток до розвитку чого-небудь; інтерес, любов до чого-небудь.

ЗДІБНОСТІ – стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони виявляються в тому, як людський індивід учиться, набуває певні знання, уміння та навички, освоює певні галузі діяльності, включається у творче життя суспільства.

ТАЛАНТ (грец. – терези) – якісно вищий рівень здібностей особистості. Передумовою розвитку таланту є за-датки людини, які можуть перетворюватися на реальність при наявності сприятливих соціальних факторів. Талант – це поєднання різного ступеня генетично зумовленої обдарованості з працею. Талановитість щодо окремих видів творчості (музики, малювання, співів, конструювання) може

виявлятися в ранньому віці. Талант є обов'язковою підструктурою геніальності.

ГЕНІАЛЬНІСТЬ (від лат. *genius* – геній, дух) – 1) У давньоримській міфології добрий дух, який формує характер людини та оберігає її протягом життя. 2) Людина, якій притаманна найвища творча обдарованість – геніальність. Для геніальності характерні надзвичайна працездатність і творча продуктивність, критичне оволодіння спадщиною минулого та разом з тим могутнє подолання застарілих норм і традицій, створення нових видатних цінностей у галузі науки, техніки, мистецтва.

Робота з основним матеріалом.

Робота за змістом арт-буку. *Експерти роздають книги.*

Есперт Наталія:

Шановні учасники воркшопу. Перед вами чудові книги, в яких у доступній і напрочуд цікавій формі описується життя, талант, досягнення і визнання деяких легендарних персоналій. Давайте разом

здійснимо віртуальний екскурс у дитинство героя.

1. Дитинство.

Завдання науково-аналітичного змісту. Метод «Віртуальний екскурс у дитинство героя» (учасники знайомляться з книгою. Відновлюють інформацію про дитинство героя на певних сторінках (за вказівкою експертів.....)

Завдання: виписати цитату з тексту, скласти порадник для роботи з дитиною, у якої проявляється така здібність.

(Виступ психолога з порадами для вчителів під час роботи з обдарованими дітьми).

Есперт Ольга:

Ми дібрали для вас універсальні поради, які допоможуть у роботі з обдарованими дітьми:

- бути доброзичливим і чуйним;
- знати особливості дитячої психології, розуміти їхні потреби;
- володіти високим рівнем інтелектуального розвитку;

- мати широке коло інтересів і вмінь;
- бути активним і виявляти живий інтерес до творчих здібностей дітей;
- володіти почуттям гумору, але без схильності до сарказму;
- виявляти гнучкість, бути готовим до перегляду своїх поглядів і постійного самовдосконалення;
- демонструвати творчий, нетрадиційний особистий світогляд;
- відстоювати інтереси дітей.

Шановні учасники! Будь ласка, запропонуйте власний порадник, який стане в нагоді педагогу, якому пощастить формувати особистість зі здібностями, аналогічними з вашим героєм.



(Учасники заповнюють сторінку арт-буку).

**Психологічний тайм-аут. Методика
«Виразна глазур».
«Виразна глазур».**

Уявіть, що перед вами стоїть не розфарбована біла чашка власного дизайну. Ваша задача – нанести візерунок на скло. Пропонується 4 варіанти: в смужку, в горошок, у клітинку, або хвилястий.

Який візерунок ви нанесете виразною глазур'ю на свою чашку?

КОМЕНТАР ДО ТЕСТУ «Виразна глазур»

Обраний візерунок розповість про склад вашого розуму, його сильні сторони, на які ви спираєтесь, як у процесі творчості, так і при вирішенні різного роду проблем.

1. Візерунок у смужку.

Ваш підхід до справи відрізняє чіткість і прямолінійність, що характеризує вас як людину, яка вміє вирішувати проблеми, швидко приймає рішення і миттєво переходить від слів до справи. Чи варто дивуватися, що оточуючі бачать у вас не тільки лідера, але і надійне плече в складних життєвих ситуаціях!?

2. Візерунок у горошок.

Ви наділені гнучким, артистичним складом розуму, і хоча часом ви справляєте враження людини не зовсім зви-чайної та навіть ексцентричної, проте саме ви з вашими талантами і унікальним баченням світу вносите в нього по-справжньому цінний внесок.

3. Візерунок у клітинку.

Ви прекрасно справляєтеся з усіма вимогами і турботами повсякденного життя. Однак, із цього зовсім не ви-пливає, що ви звичайна й абсолютно пересічна людина. Мало хто вміє так чітко і грамотно організувати своє життя. Ось чому у вас, схоже, завжди є час, кошти і співчуття для тих, хто їх потребує.

4. Хвилястий візерунок.

Ваш талант полягає в умінні створювати навколо себе таку атмосферу, в якій любов проявляється і відчувається легко і без перешкод. При цьому ви зовсім не напрошуєте-ся на чийсь прихильність і увагу. Просто людям подобається піклуватися про вас і надавати вам

підтримку. Доброзичлива аура, яка панує навколо вас, передається тим, хто вас оточує, і непомітно, але по-доброму впливає на їхнє життя. Запитайте тих, хто вас знає і любить, і вони скажуть: «Завдяки вам світ стає кращим і добрішим!»

(На екрані подається текст інтерпретації методики).

Перші прояви здібностей.

Есперт Тетяна:

А) Досліди.

Діти це маленькі дослідники, а для того, щоб розкрити здібності дитини, маленького Ніколи Тесли, який може бути у кожному дитячому колективі, а також зацікавити інших учасників колективу фізичними та хімічними процесами, які відбуваються навколо них, ми пропонуємо нескладні досліди, які можна провести в умовах конкретного освітнього середовища.

Дослід №1.

Для першого дослідів нам необхідно:

Повітряна кулька надута.

Річ з вовни.

Пластівці або уривки фольги чи паперу. Натираємо повітряну кульку річчю з вовни і підносимо до шматочків фольги. Дивимось, що відбувається.

Дослід №2.

Повітряна кулька надута.

Ємність з водою.

Річ з вовни.

Паперовий човник з аркушу А4.

Опускаємо в ємність з водою паперовий човник, натираємо кульку вовняною річчю і підносимо до човника. Що відбувається? Човник рухається за кулькою.

Чому так відбувається? Це відбувається завдяки статичній електриці.

Вона утворюється при натиранні кульки об волосся або вовняну тканину. Таким чином кулька віддає матеріалу більшу частину своїх позитивних електронів і стає негативно зарядженою. Негативно заряджена повітряна кулька буде притягувати до себе позитивно заряджені пластівці, паперовий човник.

Статична електрика – це виникнення на поверхні тіл або матеріалів електричного заряду в силу певних умов. Як правило, статична електрика виникає в силу будь-яких природних явищ (наявності електричного заряду в атмосфері або в обмеженому об'язі ємі)), а також при впливі одного предмета або матеріалу на інший (наприклад, при їх терті).

Таким чином ви зможете наочно пояснити дитині феномен статичної електрики. Це стане доречним першим кроком до пояснення складних законів цього надзвичай-ного явища.

Психологічний тайм-аут.

Есперт Ольга:

Вмикається весела музика.

Руханка «Молекули» (Уявіть себе атомами, які хаотично рухаються у просторі. За командою «Вільний рух», ви вільно рухаєтеся, по команді «Об'єднайтеся у молекули по 2, 3, 5», утворюєте групуку із такою кількістю атомів.

Есперт Олена:

Перед вами картина Миколаївського художника В. Макушина, виконана в нетрадиційній техніці малювання принт: «Набризк».

Ця картина багатогранна, з кожної сторони відкривається різний ракурс, який дозволяє споглядати щось своє, близьке серцю і дуже особисте.

Давайте дамо назву цій роботі, кожен свою. Хто бажає поділитися власними асоціаціями?

Експерт Наталія:

Б) Нетрадиційна методика малювання «Цікаві плями». Мильні бульбашки надзвичайно гарні, ми всі любимо їх з раннього віку. Мабуть, кожен у дитинстві бажав зберегти мильні бульбашки надовго. Наприклад, що буде, якщо бульбашки заморозити, або нагріти? А чи знаєте ви, що мильними бульбашками можна малювати? Давайте спробуємо техніку нетрадиційного малювання.

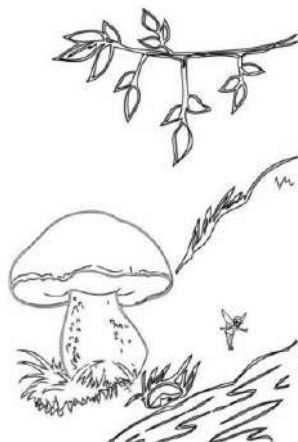
(Учасники заповнюють сторінку артку).

Визнання таланту. Есперт

Тетяна:

Робота з текстом і оформлення сторінки арт-буку (дати набір малюнків різних предметів і вклеїти один з них, який найкраще характеризує вашого героя).

(Учасники заповнюють сторінку арт-буку).



Есперт Ольга:

Психологічний тайм-аут (музика).

«Будиночок для Ельфа».

Інтерпретація.

Для аналізу малюнка мають значення всі складові елементи і стимульного матеріалу, і, безпосередньо, вашого малюнка: його розташування на аркуші, кількість

якість ліній, натиск штрихів, їх впорядкованість, чи є розриви в контурі і т.д. Для отримання додаткових даних

дослідники використовують додаткові або уточнюючі питання на які досліджуваний може відповісти після закінчення процедури малювання. Відповіді респондента дають додаткову інформацію, доповнюючи картину дослідження.

Отже, у першу чергу розглядаємо місце, де автор зобразив будиночок для Ельфа. Загальне правило таке, що чим вище розташований малюнок, тим вище рівень довіри і відкритості до оточуючих. І, навпаки, чим ближче малюнок до нижнього краю аркуша, тим більше обережна, закрита і замкнена людина.

Якщо на малюнку будиночок для Ельфа зображений на гілці, як шпаківня або на зразок пташиного гнізда, то це говорить про оптимізм, великий рівень довіри до оточуючих, відкритості до світу в цілому. Респондент вважає, що в світі більше хороших і добрих людей, аніж злих.

Якщо будиночок зображений під гілкою, підвішений, немов гамак або торбинка, то це говорить про те, що у

респондента наявний реалізм, обережність. При цьому людина готова йти на контакт, вона схильна більше довіряти і вірити людям, аніж відкидати і не довіряти.

Якщо будиночок Ельфа зображений у грибі, то це характеризує респондента, як стриману й обережну людину. Йому не до вподоби авантюрні заняття. Будь-яка справа, за яку автор малюнка візьметься, буде прорахована і продумана до дрібниць. Ставлення до людей у респондента, який зобразив будиночок у грибові, злегка насторожене. Він неначе довіряє, але все ж перевіряє людей на щирість. У такої людини, звичайно, є близькі друзі, втім їх небагато. Коло знайомств невеличке. Ступінь відкритості і готовності до встановлення нових контактів визначається наявністю віконець у будиночку і їх розміром. Чим більший розмір вікон та їхня кількість – тим більше виражене бажання знайомиться з новими людьми.

Якщо будиночок зображений біля річки – це вка-зує на романтичність натури. Ви – ідеаліст, естет, творча особистість. Такий респондент схильний бачити в людях тільки хороше і зачаровуватися ними. Однак, якщо кредит довіри не виправдовується, то настає розчарування і відгородження. Таким людям складно дати навколишнім право на помилку, бо вони ніколи не вибачать зраду.

Якщо будиночок Ельфа зображений у траві – то це розповідь про автора те, що він має великий життєвий або професійний досвід, який активно використовує. Така людина здатна прорахувати ризики, передбачати складності і обходити їх.

Якщо будиночок Ельфа зображений на пагорбі у вигляді нірки або землянки, то це означає, що респондент уникає зайвих розчарувань, пов'язаних із втратою довіри. Можливо, в душі автора малюнка залишилася дитяча психологічна травма або образа. Слід звернути пильну

увагу на розміри і форми дверей (входу) в будиночок. Чим менші їхні розміри, тим більша ступінь розчарування. Для такого респондента характерні підозрілість, відособленість, мовчазність або прагнення до усамітнення.

Секрети успіху. Есперт Олена:

Метод «Інтелектуальна карта»
(заповнити зменшене зображення банера).

***Проблемне питання: У чому ви
вбачаєте талант, геніальність вашої
персони?(на екрані)***

(Учасники заповнюють сторінку арт-буку).

Підсумок дня. Крісло героя.

Есперт Наталія:

1. Що найбільше вас вразило в легендарній особистості, здібності якої ви сьогодні інтегрували?

Які власні професійні компетенції вам вдалося вдосконалити?

Проаналізуйте, для чого кожному з вас випало знайомство саме з цим героєм?

Есперт Тетяна: Презентація арт-буку.

(Учасники заповнюють останню сторінку арт-буку презентують його).

Укладачі:

Керівник проекту –

Літературний редактор

Дизайн обкладинки

Ілюстрації

Верстка

**Талант – геніальність –
компетентний вчитель IV. Рефлексія.**

Методичний висновок про інтеграцію
(компетентності).

Есперт Наталія:

Навчання починається з пізнання, пізнання – зі здивування. Іноді примітивне здивування породжує геніальне відкриття. Не випадково доречно мудра істина: «все геніальне – просте». Ваші яскраві арт-буки підтверджують цю істину.

Есперт Тетяна:

Для того, щоб осягнути зміст інтегрованої особистісно-орієнтованої технології «Світ, в якому я живу» професора

Світлани Якименко, зрозуміти теоретико-методологічні основи навчальної роботи з обдарованими дітьми, необхідно зрозуміти й пізнати внутрішню сутність дитини, ту індивідуальну «зернину», яку має кожна особистість.

Есперт Олена:

Сьогодні ми разом переконалися в ефективності інтегрованої особистісно-орієнтованої технології; довели, що всі ми – обдаровані особистості з неабияким творчим потенціалом. Разом з тим, нам вдалося створити сприятливе освітнє середовище, засноване на творчій співпраці компетентних педагогів, і на прикладі видатних особистостей світового значення ми продемонстрували, що творчість – це нескінченний, фантастичний, унікальний процес, який об'єднує розум, мрію і серце!

Есперт Ольга:

Вносимо дерево «Врожай талантів».

Шановні учасники воркшопу. Сьогодні ми разом про-йшли шлях від маленьких паростків до великого дерева.

Пропонуємо зібрати щедрий врожай талантів. Будь ласка, напишіть на різнокольорових яблучках ваші побажання, пропозиції та поділіться враженнями від проведеного заходу.

Фінальну пісню «Україна моя молода» виконує студентка Катерина Богачук.

Розробники:

Якименко Світлана Іванівна – доктор філософії в галузі освіти, професор кафедри початкової освіти, завідувач кафедри початкової освіти.

Іванець Наталія Володимирівна – викладач кафедри початкової освіти.

Філімонова Тетяна Володимирівна – викладач кафедри початкової освіти.

Дрозд Олена Володимирівна – доктор філософії в галузі освіти, доцент кафедри педагогіки та інклюзивної освіти.

Додаток Д 11**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО
БЛОКУ В СТАРШІЙ ГРУПІ
«МАНДРІВКА В СВІТ ТРАНСПОРТУ»**

**Загально-векторний модуль: Людина -
наука і техніка**

Змістовий модуль: Транспорт

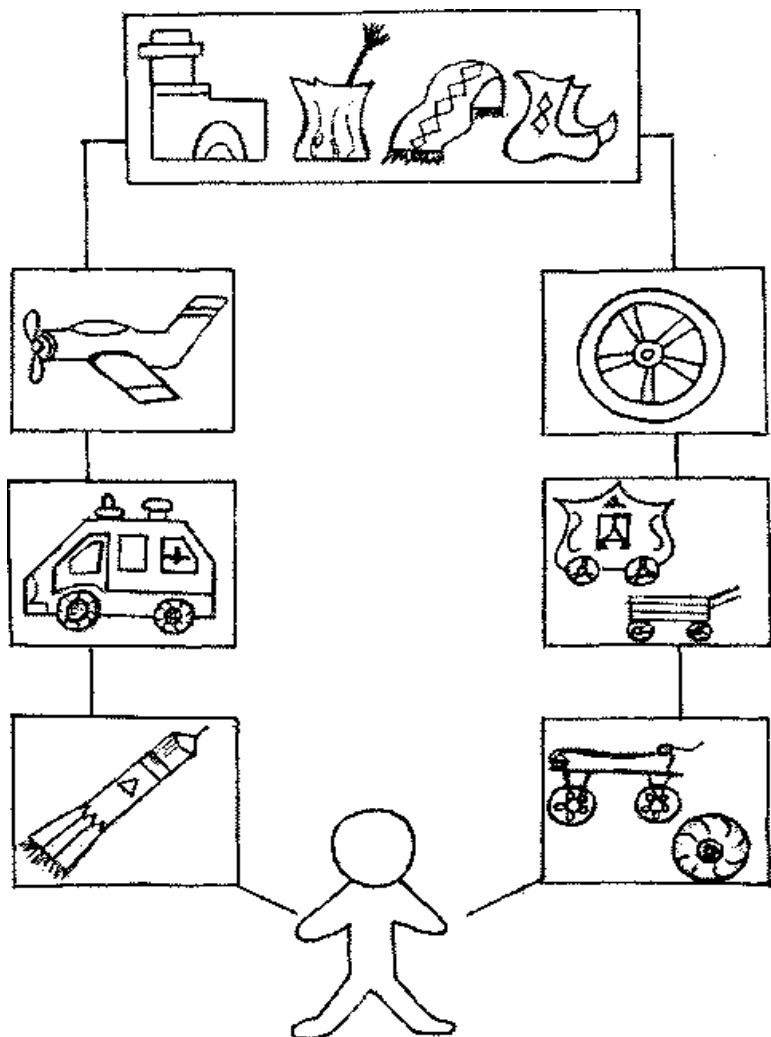
Модульно-освітня лінія: Види транспорту

Інтегрований навчальний блок в старшій групі

«МАНДРІВКА В СВІТ ТРАНСПОРТУ»

Програмовий зміст: систематизувати та розширити знання дітей про транспорт, його призначення та значення для людини; дати знання про історію виникнення різних видів транспорту; вчити класифікувати транспорт за призначенням, узагальнити знання дітей про значення спеціального транспорту для життєдіяльності людини; про правила дорожнього руху, їх значення для здоров'я людини; розвивати

продуктивне мислення шляхом розв'язання
завдань і порушених
проблем, творчу уяву, практичний



досвід дітей; виховувати пізнавальну активність.

Обладнання: логічна блок-схема (ЛБС), тематична «павутинка», картинки із зображенням різних видів транспорту, розрізні картинки із зображенням

старовинних видів транспорту, циліндри, бруски, фломастери, папір, дорожні знаки.

ХІД:

Вихователь. Ми продовжуємо, діти, цікаву подорож у світ транспорту. Придивіться уважно діти на цю схему (ЛБС)

- Епізоди яких казок ви бачите на цій картинці?

- Як ви гадаєте, що об'єднує ці казкові предмети?

- Так, це казковий транспорт.

Вихователь. Народ мріяв про такі види транспорту, які б допомагали

йому швидко пересуватися і перевозити вантажі. Спочатку ці мрії знаходили

місце в казках, а потім люди вирішили втілити їх у життя.

Вихователь звертає увагу на схему.

- За допомогою цієї схеми ми поговоримо про минуле і сучасне транспорту.

Вихователь звертає увагу на картинку із зображенням колеса.

- Що це? Яку має форму?

- А чому не квадрат, не трикутник?

Вихователь пропонує провести дослід. На бруски і циліндри (із будівельного матеріалу) ставить по одному навантаженому ящику і пропонує дитині (можна кільком дітям по черзі) протягнути ящик.

- Який ящик легше пересувається?

- Чому?

- Так, бо в основі брусків лежить квадрат. А в основі циліндрів — круг. Тому ящик легше пересувається на циліндрах.

Вихователь. Отже, винахід колеса мав велике значення тому, що це дало змогу

людині винайти багато розумних машин, одними з яких був транспорт.

Вихователь звертає увагу на наступну картинку із зображенням карети, воза.

- Що зображено на цій картинці?

- Як їх можна назвати?

- А зараз оберіть собі пару, візьміть конверти і складіть із частин різні види старовинного транспорту (діти в парах викладають картинки).

Питання до дітей під час роботи:

- Що це?

- Як його використовували?

- Яка користь від цього виду транспорту?

- Чи можна його використовувати зараз?

Вихователь. Скажіть, будь ласка, діти, чи легко вам було складати картинки із зображенням транспорту?

- Так, це нелегка робота. От і людям важке було це роботи. Але вони не зупинялися і весь час удосконалювали ці машини.

Вихователь звертає увагу на картинку, на якій зображено велосипед з дерев'яними колесами.

- Що тут зображено?

- У минулому люди називали велосипед кісткотрясом? Чому?

- А що придумали люди?

- Як можна назвати шину?

Гра «Добре-погано» (за технологією ТВРЗ розбирається слово «шина»).

Вихователь. Бачте, діти, як люди крок за кроком удосконалювали свої винаходи, які стали прадідами сучасного транспорту.

- От тепер ми поговоримо про сучасний транспорт (звертає увагу на другу половину ЛБС).

- Але спочатку відпочинимо.

Фізкультхвилинка

Діти показують мімікою, жестами, на якому виді транспорту вони подорожують.

Вихователь звертає увагу на зображення літака як представника сучасного транспорту.

- Які види сучасного транспорту ви знаєте?

- Люди яких професій працюють на транспорті?

- А зараз візьміть картинки із зображенням транспорту і зафарбуйте згідно з кольоровою гамою (пасажирський — жовтого кольору, вантажний — зеленого, спеціальний транспорт — червоного).

- А тепер розташуйте ці картинки на схемі - «павутинці». Там, де намальована земля - наземний транспорт, де річка - водний, а де небо - повітряний.

Діти розташовують картинки за класифікатором.

- От, діти, скільки машин придумали люди. І всі вони - їх помічники. Допмагають у праці, спорті, подорожі.

- Але коли багато машин, — трапляються і неприємні несподіванки. Які?

- А щоб цього не було, придумали правила. Що це за правила?

- А для чого треба знати правила дорожнього руху?

- А чи знаєте ви правила, дізнаємось коли пограємо в гру.

Дидактична гра «Дорожні знаки».

Діти отримують половинки карток із зображенням дорожніх знаків, знаходять пару, складають ціле із половинок і називають, що означає цей дорожній знак.

Вихователь. Молодці, добре знаєте правила, їх треба знати кожній людині, бо вони допомагають зберегти життя.

- А тепер дайте відповідь на моє запитання: яким машинам дозволяється рухатись по білій смужці і на червоне світло?

- Так, це дозволяється тільки спеціальному транспорту (пожежній, машині швидкої допомоги і міліцейській машині).

Вихователь звертає увагу на картинку із зображенням спеціального транспорту (намальована машина швидкої допомоги).

- Які ви знаєте машини спеціального призначення?

- Чому їх так називають?

- А зараз ми пограємо у гру «А у нас...». Ви добре знаєте, як грати в цю гру, але сьогодні це буде спеціальний транспорт.

Діти діляться на дві підгрупи. У кожній підгрупі загадують одну машину спеціального призначення. Потім кожна підгрупа по черзі характеризує свій транспорт, починаючи зі слів «А у нас ...».

Наприклад: А у нас машина червоного кольору. А у вас?

- А тепер розглянемо таку ситуацію. Яку б машину ви пропустили першою: молоковоз, пожежну, бензовоз, машину швидкої допомоги, технічної допомоги, машину, що возить хліб, пошту, міліцейську машину.

Вихователь. Отже, всі машини спеціального призначення важливі, але серед них є найважливіші, які часто рятують життя людей.

- Назвіть номери телефонів, за якими викликають ці машини.

Далі вихователь звертає увагу на останню картинку із зображенням космічної ракети.

- Чому ми говорили про транспорт, а тут раптом космічна ракета?

- Так, бо це космічна техніка. Назвіть її.

- Чому вона так називається? Для чого люди освоюють Космос?

Вихователь. Здавна люди мріяли про політ у небо. Хто першим спробував це зробити? Яку легенду ви знаєте?

Діти розповідають легенду про Ікара.

- Які перші машини для польоту створили люди?

- А тепер люди підіймаються не лише в небо, а за допомогою космічних кораблів, супутників вивчають Всесвіт і весь час придумують нові машини. Я вам пропоную придумати космічний корабель майбутнього.

Діти отримують картки з різними фігурними елементами і домальовують космічний корабель, який уявили.

- А тепер зверніть увагу на силует. Це — людина. Чому нашу розповідь про транспорт закінчуємо словом «людина»?

Вихователь. Саме людина створила різні види техніки, а серед них і транспорт.

У сучасних умовах без транспорту людина не може існувати. Але з транспортом треба поводитися обережно, щоб у людини не виникли неприємні несподіванки. Можливо, в майбутньому, коли ви виростите, то теж придумаєте свою машину, свій «летючий корабель».

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ
Додаток Е 1.
ЕКОЛОГІЧНИЙ КВЕСТ ДЛЯ СТАРШОЇ
ГРУПИ

«ЕКОКРОКИ САДОЧКОМ»

(Іценко М.В. вихователь)

Програмовий зміст: Ознайомити дітей з різноманіттям природи в цікавій ігровій формі.

Закріпити знання про дерева, лікарські рослини, квіти. Розвивати зв'язне мовлення, спонукати до повних відповідей на запитання, активізувати словник дітей, розвивати комунікативні здібності. Розвивати спостережливість та вміння аналізувати. Спонукати до рухової активності дітей у природничому середовищі. Формувати у дошкільників екологічну культуру.

Виховувати дбайливе ставлення до природи, бажання піклуватися про неї.

Обладнання: конверти, лопата, граблі, відро, лійка, сапка, загадки про дерева, Д/Г «Приготуємо лікарський чай», поліетиленові рукавички, лабіринт (мотузки,

скалки, обручі), викидний матеріал, пакет для сміття, кольорові м'ячики.

ХІД:

Вихователь: Сьогодні ми з вами будемо саджати перець. Що нам потрібно для роботи? Рослини чекають нас на городі, а інструменти лежать у цьому пакеті. Давайте подивимось, що у нас там лежить (у пакеті лише конверт із завдання):

Ой, а там нічого немає, як же ми тепер будемо саджати город без знаряддя для праці?

Подивіться, у пакетику лежить лист, давайте його прочитаємо. Може там буде якась підказка.

Лист: «Добрий день любі друзі! Щоб знайти знаряддя для праці вам потрібно пройти довгий шлях, виконати різноманітні завдання та показати свої знання про природу. І перше знаряддя ви знайдете біля зеленої красуні».

Вихователь: То ж часу не гаємо - екокроки садочком починаємо.

Діти, а хто це зелена красуня? Давайте її знайдемо.

Діти підходять до ялинки.

1 ЗУПИНКА «ВІЧНОЗЕЛЕНА КРАСУНЯ»

Вихователь: Подивіться, на ялинці лежить конверт, може там підказка, де знаходиться предмет, який нам потрібен.

Щоб отримати лопатку, розкажіть про зелену красуню:

- На яку геометричну фігуру схожа ялинка?
- Як називається її листячко?
- Якого вони кольору?
- На яке свято прикрашають її?
- Як називається плід ялинки?

Вихователь: Чи знаєте ви, що ялинка живе до 600 років, у хвої ялинки вітаміну С міститься більше, ніж у лимоні, з деревини ялинки виготовляють музичні інструменти.

Дидактична вправа «Покажи інструмент»

Вихователь називає музичний інструмент, діти показують рухами: скрипка, гітара, фортепіано, арфа).

Вихователь: Ось ми з вами виконали перше завдання, давайте пошукаємо наш предмет під ялинкою. (Діти знаходять лопатку)

Подивіться, на лопатці наступне завдання.

Друге знаряддя ви знайдете біля білих дерев.

Вихователь: Що це за білі дерева?

Діти йдуть в березовий гай.

2 ЗУПИНКА «САД, САДОК, САДОЧОК»

Подивіться як багато тут дерев. Назвіть дерева, які ви тут бачите?

Подивіться на берізці конверт, давайте подивимось, що у ньому.

Щоб граблі для роботи взяти, треба загадки відгадати.

Я буду загадувати загадки, а ви підходити до того дерева, яке я загадала.

Дидактична гра «Підійди до дерева»

Стоїть чудо – дерева

На дереві – м'ячики

Влітку – зелені

Восени – рум'яні (Яблуня)

І красива і струнка

Серед подруг стоїть вона

Вся в кучериках і сережках

Це біла – (берізка)

Як лісовий плід зветься,

Що на реві росте

Та й білочка гризе (Горіх)

Солоденька, червоненька
 Оця ягідка маленька
 Має кісточку тверду
 З'їм її коли знайду (Вишня)

Вихователь: Подивіться на вишню, на ній висять граблі, а на граблях - наступна підказка.

- Сапку ви зможете знайти біля дерева, фото якого я вам покажу.
- Що це за дерево? (розглядання фото), так це ж липа. То ж підемо до липи.

З ЗУПИНКА «ЮНІ АПТЕКАРІ»

- Чим корисна липа?
- Які ще лікарські рослини ви знаєте?
- Чому їх називають лікарськими?
- Ось і конверт, подивимось, що там. (картки)

За допомогою карток розкажіть, як потрібно готувати цілющий чай.

Дидактична гра «Приготуємо лікарський чай»

Діти діляться на дві групи за кольором карток та вибудовують ланцюжки «Цілющий чай»

- Чим корисний липовий чай?
- Коли п'ють ромашковий чай?

Вихователь: Ось і впоралися з ще одним завданням, давайте пошукаємо сапку.

На сапі підказка: *«Шлях скоріше подолайте та рослини називайте»*

На асфальті намальовані стрілка, куди йти далі. Діти ідуть по стрілкам, називаючи рослини, які зустрічають на шляху.

Діти ідуть та відповідають на запитання.

- Як називається вічнозелений кущ?

- Як називається дерево, яке цвіте пухом?

- З якого дерева дівчата ламають гілки та гадають?

- Назвіть квіти які квітнуть на клумбі?

Вихователь: Ось нас чекає наступна зупинка. Які дерева тут ростуть? І тому це місце називається дубовий гай.

4 ЗУПИНКА «ДУБОВИЙ ГАЙ»

Вихователь: Подивіться, який заплутаний лабіринт на нас чекає. А ось і наступна підказка: *щоб відерце дітям взяти, треба у гаю прибрати.*

• Що ж, зараз ми пройдемо дубовий лабіринт та приберемо сміття, щоб наш гай був чистим. Але спочатку треба вдягнути печатки, взяти сміттєві пакети.

Трудова діяльність.

Діти прибирають сміття, долаючи перешкоди лабіринту, та знаходять відерце.

Ось ми отримали ще одне знаряддя для нашої праці. Подивіться, на відерці намальована квітка, що це може означати?

Так, наступне знаряддя ми знайдемо у квітнику, а в якому - невідомо. Тож на нашому шляху нам потрібно бути дуже уважними і шукати підказку.

Діти ідуть і розглядають квітники (знаходять велику лійку).

5 ЗУПИНКА «БАРВИСТИЙ ХОРОВОД»

Вихователь: Ось ми і знайшли підказку, а тут поряд з лійкою стоїть кошик з м'ячиками, давайте з ними пограємось в гру.

Дидактична гра «Назви квітку за кольором».

Діти беруть м'ячики різного кольору, передають один одному по колу, промовляючи слова; 1,2,3,4,5, - буду квітку називати. Діти називають квітку, яка може бути такого ж кольору, як м'ячик у руках дитини.

Що любить троянда? (сонечко, водичку, землю, добрива...)

Що боїться... (що на неї наступлять, зірвуть, вітру...)

Яку користь приносить?... (піднімає настрій, годує комах, очищує повітря...)

Вихователь: Ось ми отримали лійку, подивіться, наступної підказки вже немає. Чому? Ми з вами зібрали все знаряддя для праці, тож можемо іти на город та саджати нашу розсаду. (діти ідуть на город)

- Ось і наша грядка, але перед тим, як саджати розсаду, треба пригадати послідовність посадки.

- Прибрати сміття на грядці.
- Зробити лунку.
- Залити водою лунку.
- Покласти розсаду у лунку.
- Засипати землею розсаду.

Розподіл роботи між дітьми.

Виконання трудових дій.

Вихователь: Ось нарешті ми посадили наш город, а щоб наша розсада гарно росла, ми будемо за нею доглядати.

Сьогодні ви проявили свою кмітливість, показали свої знання, старанність.

Я впевнена, що ви і надалі будете оберігати та шанувати природу. Тому сьогодні я приймаю вас до екологічної академії, та нагороджую вас медалями.

Додаток Е 2.

УСНИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ БАТЬКІВ «ШКОЛА ПАНА ЕКОНОМА»

(за участю дітей старшої групи)

Програмовий зміст: формувати відповідальне і дбайливе ставлення до природи, що базується на екологічній свідомості, усвідомлення негативних впливів на природу у всіх видах суспільно-трудової діяльності. Прищеплювати моральні принципи природокористування в особистій поведінці та навички екологічної культури. Пропагувати активну діяльність з охорони природи.

Обладнання та матеріали: мультимедійна установка, екран, аркуш паперу, паперові човники, ведмедик у візку, зайчик в іграшковій вантажівці, м'які іграшки, мікрофон, заготовки поробок з пластикових пляшок, фломастери, кольорові наліпки, пам'ятки. Виставка предметів

«Старій речі – нове життя».

Головні ролі: Ведуча, пан Економ, пані Крапля, Господиня Паперового світу, Фея Іграшкового світу, пані Чи-стота.

ХІД:

Діти заходять до залу під пісню «Планета дитинства», виконують музично-ритмічні вправи.

Ведуча: Дорогі діти, шановні батьки! Раді вітати вас у нашому садочку.

З давних-давен кажуть: «Бережливість – краще прибутку». Тож сьогодні ми хочемо привернути вашу увагу до бережливості по відношенню до нашої планети. Саме цьому присвячується наш усний журнал на тему «Школа Пана Економа».

Цю тему ми обрали не випадково, бо в наш час планета Земля б'є тривогу: дерева вирубуються, річки забруднюються, з'являються гори сміття. Якщо і далі так хазяйнувати – на Землі життя стане неможливим, і нам буде потрібна інша планета. Щоб дізнатись, як це змінити, ми запросили у гості директора Школи збереження планети – пана Економа.

(з'являється пан Економ)

Пан Економ: Доброго дня, шановні учні! Я – пан Економ, професор економічних наук, спеціаліст із бережливого ставлення до найціннішого – до природних ресурсів.

Для вас я школу відкриваю, В ній бережливості навчаю, І всі – дорослі і малята – Повинні дуже добре знати,

Не рви, не знищуй, не руйнуй! Красу планети не зіпсуй, Планета нам, як рідний дім.

Вона усім, як мати.

Щоб лад завжди був в домі тім, про це потрібно дбати.

Тож оголошую 1 урок Водозбереження. І його з вами проведе пані Крапля.

Дзвенить дзвоник. Кожна сторінка усного журналу відповідає «уроку» та проілюстрована на екрані.

Пані Крапля: Добрий день, шановні учні! Ви знаєте, що для життя дуже важливою є вода. На Землі води дуже

багато: моря, океани, річки, озера. Але не вся вода може споживатися людьми. Запаси питної води зменшуються. Тож водні ресурси треба економно споживати й ощадливо використовувати для своїх потреб. Давайте пригадаємо, як це робити. Я буду вам говорити правила використання води, а ви, якщо згодні, – плескайте в долоні, а якщо ні, – тупайте ногами. Запрошую до гри усіх: і дітей, і дорослих.

Гра «Так чи ні»

Зубки ретельно чистимо ми – наллємо в стаканчик чистої води.

Коли личко умиваємо, кран з водою сильно відкриваємо.

В мисці овочі помила, а водичкою овочі полила.

Кран зламався і диви: натекло стільки води! Хай водичка витікає, я із човником пограю.

Біля річки відпочивали, все сміття за собою прибрали.

Пані Крапля: Тож ви впевнились, малята – Кран вчасно треба закривати,

Щоб водичка дарма не лилася, На
планеті для всіх збереглася.

Зараз дзвінок на перерву кличе в цей
час – То пан Економ хоче здивувати нас.

Пан Економ: Шановні учні, ви
отримали урок, Що водою можна не лише
овочі мити,

А ще й квіти полити і смачненький
борщ зварити. Нумо, дітки, поспішайте,

Борщ варити починайте.

Танець «Бори́чик»

Пан Економ: Годі, годі танцювати.
Другий урок вже час розпочинати.

Господиня Паперового світу, твій
прийшов час. Урок Бережливості проведи
для нас.

Господиня Паперового світу: Добрий
вечір, дорогі учні. Я – господиня
Паперового світу. Мій світ чудовий і різно-
кольоровий. Чи знаєте ви, що рецепт
виготовлення паперу придумали у Китаї?
Китайці довгий час тримали у секреті спосіб
виготовлення паперу, поки він з'явився у
Європі.

І зараз у нас є цікаві книжки для дорослих і малечі, море газет, журналів, з паперу можна виготовляти подарунки. А ось і мій учень щось майструє.

За столом сидить дитина, яка вирізує з паперу сонце.

Дитина: Ось беру я папірець, ножиці і олівець. Папірець я викидаю, сонце подарую мамі. (відриває частину паперу, кидає у сміттєве відро)

Господиня Паперового світу:
Хлопчику, ти так нееконотно
використовуєш папір! А чи знаєш ти, з чого
виготовляють цей папір? Так, з деревини.
Тож послухай розмову двох дерев: Дуба і
Ялинки.

Дует «Розмова Дуба з Ялинкою»

(на мелодію укр. нар. пісні «Ти ж мене підманула»)

Дуб: Подивись скоріше, друже:
хлопчик ріже

швидко дуже, Папірець весь обірвав і
в смітник повикидав.

Приспів. Що ти наробив? Що ти наробив? Всього папір ти зіпсував і дерева засмутив.

Ялинка: Я повітря очищаю і пташок оберігаю, Я потрібна на Землі, бережіть мене, малі! Приспів. Друзі ми з тобою, друзі ми з тобою, Економить будуть діти, будемо ми довго жити. Хлопчик: Пробачте мені, дерева.

Буду я папір берегти,
Щоб жили ви довго на землі.

Господиня: Друже, а я тобі допоможу, що робити – під- кажу:

З цих обрізків паперу можна зробити гарні човники. Тож на перерву поспішайте,

У таночку з човниками закружляйте.
Танець з паперовими човниками.

Пан Економ: Перерва скінчилась – дзвінок кличе нас, Наступний урок розпочати вже час.

І я запрошую у гості Фею Іграшкового світу. (заходить під музику «Маленькая страна»). Фея: Здрастуйте, друзі.

Мій Світ Іграшок дуже чарівний і привабливий. Такий, що діти інколи не можуть втриматися. Тож паличкою змахну, одну подію покажу.

Дитина. У діток іграшок багато, Їх купують мами й тата.

І дідусі, і бабусі

Для Андрійка і Ганнусі.

Сценка «Мамо, купи іграшку»

Виходить мама з дітьми. Дівчинка у візку везе ведмедика, хлопчик везе зайчика у вантажівці.

Дівчинка: Мамо, диви, зайчик, як у Богдана, купи мені такого ж.

Мама: В тебе твоє ведмежатко ще гарніше.

Дівчинка: Та де гарніше? Воно вже старе.

Мама: А ми його викупаємо, пришиємо йому лапку і твоє ведмежа знову стане новим.

Хлопчик: Мамо, купи мені ведмедика!

Мама: Ведмедика? В тебе дома цілий зоопарк!

Хлопчик: Я цим зайцем награвся, мені набридло його катати. Я хочу ведмедика!

Діти (разом вередують, тупотять ногами) Купи! Купи!

Купи!

Фея (звертається до дітей): Діти, ви можете поміня- тись своїми іграшками, і у вас будуть нові іграшки.

Діти обмінюються іграшками. Герої йдуть.

Фея: Шановні батьки! Чи були ви свідками таких сцен? Якщо купувати все, що захоче дитина, і викидати іграшки, які набридли дітям, – світ іграшок може перетво-

ритися у світ сміття.

Діти повинні знати, що іграшки можна відремонтува- ти, подарувати чи помінятись з друзями. Не завжди по- трібно купувати все те, що побажала дитина.

Шановні батьки, може, і у вас були такі випадки? Що робити, якщо дитина постійно просить нові іграшки? Які поради з власного досвіду ви можете дати? В мене є

чарів- на іграшка, і вона нам допоможе знайти відповідь на це питання. Той, кому він потрапить у руки, поділиться з нами своїм досвідом.

Відповіді батьків.

Фея: Дякую вам за ваші цікаві та щирі відповіді. Спо- діваюсь, що мій урок був для вас корисним.

Пан Економ: Знов діти на перерву поспішають, Весело танцюють та іграшками грають.

Діти: 1. Здрастуй, Соня! Давай разом гратися!

2. Давай танцювати та іграшками мінятися.

Танок із іграшками.

Пан Економ: А наш дзвоник кличе всіх на останній урок. І його проведе пані Чистота.

Пані Чистота: Здрастуйте, дорогі друзі! Хочу вам на- гадати, що чисто не там, де прибирають, а де не кидають сміття. В кожному домі є речі, які вже не потрібні, але викинути їх ніхто не наважується. Щоб такі

речі не перетворились на ще одну гору сміття, їм можна надати друге життя. І зараз наші діти покажуть, як це можна зробити.

Майстер-клас.

Діти на заготовках поробок з пластикових пляшок малюють очі, ніс, ротик так, щоб вийшла мордочка зай-чика. Прикрашають пляшку наліпками. Паралельно з діями дітей пані Чистота надає інформацію про використання пластикових пляшок.

Пані Чистота: Ми всі любляємо пити водичку, і в нас залишаються порожні пляшки з пластмаси. Як їх можна використати? Подивіться на ці цікаві ідеї.

(варіанти поробок з пляшок).

А я пропоную зробити з вашими дітками зручні підставки для олівців та фломастерів. Адже багато з вас знають, що коробки для олівців швидко рвуться. І дитина не може знайти для них місце. І тут у нагоді стане саме пластикова пляшка.

Берете пляшку потрібного розміру, обрізаєте верхню частину, за шаблоном вирізаєте мордочку тварини.

А ваша дитина може домалювати або аплікативно зробити очі, ніс, ротик, за бажанням може прикрасити на свій смак. І всі речі в чистоті і порядку! Подивіться, які підставки для фломастерів вийшли в наших дітей. (Діти показують вироби). Дякуємо вам, майстри! (майстри уходять).

Інші незвичайні речі, які отримали друге життя, мож- на побачити на нашій виставці, в оформленні якої взяли участь і діти, і їх батьки, і вихователі.

Пан Економ: Я дуже вдячний всім моїм помічникам за такі чудові уроки та надані поради. Маю надію, що вони були корисними для вас. Адже ресурси – це важливий скарб, що в нас є. Бережіть і цінують цей скарб.

І нехай наш світ буде чистим і прекрасним.

Пісня «Хай буде світ чудовим»

Ведуча: Ось ми й перегорнули останню сторінку на-шого усного журналу. Шановні батьки, діти, не забу-вайте, що від вашої поведінки залежить майбутнє нашої планети.

А більш детальнішу інформацію ви знайдете в пам'ят-ках, які ми для вас приготували (додаток № 1). А усний журнал для вас підготували вихователі та діти дошкіль-ного закладу «Золотий півник». Дякуємо за увагу.

Пям'ятка!

ету – наш дім



Правила економії води

Під час полоскання рота – зкривати кран, поки чистиш зуби, і користуватися склянкою.

Замінити прийом ванни душем.

Приймаючи душ, намагатися, щоб вода не витрачалася марно.

Мити посуд не під поточним струменем, а в раковині, закривши зливний отвір пробкою.

Прати білизну при повному завантаженні машини.

Полагодити всі крани, що підтікають.

На дачі поставити бочку для водостічної води.

Іграшки

Пояснить малюку, що не варто викидати зламану іграшку, можливо її ще можна відремонтувати. Якщо іграшки вашій дитині вже не потрібні, не перетворюйте їх на купу сміття, подаруйте їх тим дітям, які цього потребують. Робіть з дітьми іграшки з залишкового матеріалу – не засмічуйте планету!

Економія паперу – екозвичка, що рятує планету



Започаткуйте у своїй сім'ї правило – викидати папір окремо. Це просто і потребує лише встановлення

додаткового пакета. Папір можна просто віддавати в пункти

прийому макулатури або брати за це дрібні гроші. Створіть дітям «екоскарбничку», куди вони зможуть кидати свої заощадження за здану макулатуру, і дозвольте їм купити на ці кошти те, що вони захочуть. Проявіть ініціативу, якщо ви – батьки школяра: організуйте таку акцію збору паперу у своєму класі чи школі.

НА ЗАМІТКУ: Здавати використану сировину не лише потрібно, а й вигідно: кілограм макулатури коштує від 0,3 до 1,5 грн/кг.

Додаток Е 3**УСНИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ БАТЬКІВ
«ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ В
РОДИНІ І В САДКУ»**

Ведуча: Шановні батьки, гості, ми раді вітати вас у нашій гостинній залі. Сьогодні ми будемо говорити по здоров'я. З давних – давен кажуть: «Твоє здоров'я – в твоїх руках». А ми хочемо зацентувати вашу увагу на одному аспекті: «Здоров'я починається із здорової родини». Саме цьому присвячується наш Усний Журнал «Здоровий спосіб життя в родині і в садочку». І сьогодні у нас присутні спеціальний кореспондент програми «Твоє здоров'я».

Виходить дитина – журналістка (з мікрофоном):

Добрий день усім гостям!

Бажаю всім здоров'я вам.

Тож гарненько всі сідайте

Дітей наших зустрічайте!

До зали входять діти, виконують музично-ритмічну вправу під пісню

«Дитинства світ» муз. О. Янушкевич, після чого сідають на місця.

Ведуча: Тож відкриваємо наш Усний Журнал.

(На екрані мультимедійної установки з'являється тема І сторінки «Режим дня»)

Перша сторінка присвячена режиму дня і поведе цю сторінку професор оздоровчих наук.

Професор (вихователь):

Режим – це ті сходинки здоров'я, якими ми крокуємо впродовж дня. Жодної з них не можна пропустити, адже кожна сходинка має важливе значення для здоров'я дитини. З чого ж починається наш день?

Дитина: Кожен день по розпорядку
Всі ми робимо зарядку!
Ну–мо діти, всі вставайте,
Дружно вправи починайте!

Пісня «Про зарядку» муз.
О. Янушкевич

Професор: А зараз ми пропонуємо вам веселу Аеробіку для малят, яку можна провести вдома.

Аеробіка для Бобіка

Діти виконують вправи під керівництвом інструктора з фізичної культури.

Професор: Вдало розпочатий ранок – запорука успішного дня та гарного настрою. Давайте пригадаємо, з чого складається наш день? Пропоную вам пограти.

ГРА- домовлянка «Наш день»

Ми зробили вправи наші на екрані
висвічується

Нас чекає смачна (каша) СНІДАНОК
Зараз треба постаратись, ЗАНЯТТЯ
На занятті всім (займатись)

Ну а потім всі гуртом ПРОГУЛЯНКА
На прогулянку (бігом)

Нагулялися як слід. ОБІД
Буде добрий в нас (обід)

Час прийшов до відпочинку. ТИХА
ГОДИНА
Буде тиха в нас (годинка)

Час додому, дітлахи!
До малят ідуть (батьки)

Професор: Таким чином, дотримання режиму дня допоможе чітко організувати діяльність дитини, а також налаштувати її на здоровий спосіб життя. І дуже важливо, щоб цей режим дня дотримувався і вдома.

Ведуча: Цікаво, що нам пропонує 2 сторінка нашого Журналу?

2 сторінка - раціональне харчування і про це нам розповість кухар.

Кухар (вихователь): Харчування – неодмінна умова нашого життя. Від того, яку їжу ми вживаємо, залежить наше здоров'я.

Дитина: Щоб мати здоров'я, слід правильно їсти,

Вживати поживне і тільки корисне.

Не їсти надміру, не шкодити тілу,

І пам'ятати про вітаміни!

Кухар: Багато вітамінів знаходяться в різних продуктах. Кожен з них має своє ім'я. Давайте їх пригадаємо. На екрані з'являються слайди з вітамінами.

Вітамін А- стимулює ріст, розвиток шкіри, утворює в організмі бар'єр стійкості до інфекцій.

Вітамін В – діє на функції нервової системи, сприяє утворенню гемоглобіну, поліпшує кровотворення.

Вітамін С – підвищує стійкість до шкідливих впливів, зміцнює імунітет.

Вітамін Д – Робить кістки міцними.

Кухар: А тепер часу не гайте,

Ви загадки відгадайте.

Овочі веселі зустрічайте.

(Кухар загадує загадки, коли батьки відгадують, вибігає дитина у відповідному костюмі овоча)

В темній я живу коморі,

А коса моя на дворі.

Гарбузова я сестриця,

Мене звати.... (Морквиця)

Сидить Баба на грядках,

Вся закутана в хустках... (Капуста)

Ми зеленої всі масті.

Всі довгасті, всі смугасті.

Прив'язали нас в рядках

На зелених ланцюжках.
Гарбуза ми сини й дочки.
Звати як нас? (Огірочки)
Червоненькі кругляшки
Почіплялись на гілки.
Позбираю всі підряд,
Буде добрий з них салат... (Помідор)
Помідор: Гей, родина вітамінна,
Дружно всі вставайте,
Таночок починайте!
Танок «Веселі кухарчуки»

Ведуча: Всі ми знаємо, що рух – це життя, і цьому присвячена наступна третя сторінка нашого журналу.

3 сторінка - Руховий режим

Інструктор з фізичної культури:

Сьогодні, в час технологічного прогресу, який увійшов в кожную сім'ю, з'явилася загроза гіподинамії. Часте сидіння за комп'ютером, перед телевізором, безконтрольна гра з електронними іграшками, недостатнє перебування на свіжому повітрі – приводить до ослаблення

м'язової системи, кисневого голоду, порушення психічного та фізичного стану дитини. Щоб цього не траплялось ми пропонуємо вам декілька цікавих рухливих ігор, які можна використовувати вдома під час фізпауз.

Рухливі ігри

1. Більбоке

2. «Втримай м'яч» (перекочування м'яча по тканині)

Інструктор разом з дітьми демонструє ігри.

Ведуча: Як зробити, щоб наші діти не хворіли? Про це розкаже четверта сторінка нашого журналу.

4 сторінка-Профілактика простудних захворювань.

Медсестра:

Легше передбачити захворювання, ніж його лікувати. Ми всі це знаємо.

Зараз під час респіраторно-вірусних інфекцій, а також різких змін погодних умов, ми повинні пам'ятати, що профілактика захворювань – це самий

корисний і простий спосіб зберегти здоров'я.

Які профілактичні дії можна використовувати?

Загартування, яке треба робити протягом усього року.

Існує багато методів загартування: вмивання обличчя прохолодною водою, миття рук до ліктів, ходьба по доріжці здоров'я, протягове провітрювання приміщення та інше.

Більш детально про загартування ви знайдете в пам'ятках, які ми для вас приготували.

Друга складова профілактики захворювань є – масаж.

В дошкільному закладі ми використовуємо різні види масажу, які ви можете практикувати вдома: горіхами, качалками, жорсткою рукавицею, крапковий та інші.

А зараз пропонуємо вашій увазі щіточковий масаж.

Показ масажу

Вихователь з дітьми демонструють щіточковий масаж. Вихователь коментує показ кожної вправи.

3. Ще один вид профілактики захворювань – це використання фіточаїв, лікарських трав. Кожна лікарська рослинка має свою цілющу силу та дію.

А зараз наші діти вам доведуть, що лікарські рослини вилікують всі хвороби.

Інсценівка «Пігулки та рослини»

У ваших пам'ятках є перелік рецептів зборів трав та їхня дія. А ми вам пропонуємо скуштувати деякі з них.

Дегустація фіточаїв

Ведуча: Перед нами наступна сторінка.

5 сторінка- «Гігієна тіла».

Вихователь знайомить батьків з програмовими вимогами в кожній віковій групі по догляду за своїм тілом.

Вихователь: Змалку діти повинні привчатися доглядати за собою. Діти молодшого віку вчаться правильно мити руки та обличчя, не розхлюпуючи воду,

користуватися рушничком, носовичком за потребою, вчаться самотійно підкочувати рукава перед вмиванням. Ось так, коловими рухами ми вчимо дітей мити руки, а ось так витирати руки рушничком (показ). В середній групі діти починають чистити зуби, розчісуватись, слідкувати за чистотою своїх рук і свого зовнішнього вигляду. А в старшому віці всі ці навички доведені вже до автоматизму. Діти самотійно повинні слідкувати за чистотою свого тіла. А досягнути такого результату ми зможемо тільки тоді, коли вимоги дитячого садка і батьків будуть єдині.

Наші діти вже багато навчилися і зараз вони про це вам самі розкажуть.

Охайні Частівки

Ведуча: Ось і остання сторінка нашого Усного Журналу.

6 сторінка - « Наші поради»

Ведуча: Наші головні консультанти – це ви, батьки. Ваші поради зможуть принести користь для всіх батьків нашого садочку. Тож запрошуємо нашого

спеціального кореспондента, який візьме інтерв'ю.

Дівчинка – журналістка підходить з мікрофоном до батьків та задає питання:

Що ви робите для того, щоб ваша дитина менше хворіла?

Як ви проводите час з дитиною у вихідні дні?

Що ви робите, щоб ваша дитина з'їла молочну кашу?

Якщо дитина кожен день просить купити їй чіпси, що ви будете робити?

Батьки діляться сімейним досвідом.

Журналістка: Ваші поради дуже цікаві, цінні. Коли я виросту, і в мене будуть власні діти, я ними скористаюся.

Ведуча: Наш Усний Журнал підходить до кінця. Шановні батьки, не забувайте все те, що ми сьогодні пригадали. Адже здоров'я дітей – це найважливіший скарб, який в нас є. Бережіть і цінуйте цей скарб.

**Пісня «Здоровими як бути»
(муз. В. Шаїнського «Антошка»)**

Ведуча: Ми бажаємо всім бути здоровими і щасливими.

Дякуємо за увагу!

По закінченню усного журналу батьки отримують пам'ятки з цінними порадами щодо зміцнення здоров'я дітей.

Пам'ятка

«Здоровий спосіб

життя в родині і в садку»

Загартування:

1. Одягати дітей відповідно до погоди .

2. Обтирати тіло сухою чистою рукавичкою чи рушничком – починаючи з рук, потім тріть груди, живіт і спину.

3. Те саме можна робити вологою рукавичкою (1 – 2 хвилини – спочатку з рук і шиї , верхню половину тулуба , потім ноги.)

4. Обтирати ноги вологим рушничком $t = +32^{\circ}\text{C}$ до $+20^{\circ}\text{C}$.

5. Перейдіть поступово до щоденного обливання ступній ніг (ходьба по мокрому килимку , змоченому в сольовому розчині)

6. Занурення ніг у воду . Контрастна температура від $+36$ до $+25$. Знижуйте

температуру води через 1 – 2 дні на 10 – 20С, доводячи від +300 до160

Масаж:

Точковий масаж заА.О.Уманською.

Горіховий масаж.

Пляшковий масаж.

Щіточковий масаж.

Масаж качалками.

Вправи для профілактика
плоскостопості :

«Гусінь» - дитина просувається вперед
за допомогою пальців ніг.

«Хто більше» - збирання предметів
пальцями ніг.

«Хто швидше» - згортання тканини за
допомогою пальців ніг.

Фіточай «Марина»

для стимулювання імунітету

Плоди шипшини	2 частини
Квітки ромашки	1 частина
Листя мати-й-мачуха	1 частина

Спосіб приготування

1 столову ложку збору залити 1
склянкою окропу . Настоявати впродовж 30
хв. у щільно закритому посуді , процідити ,
уживати одразу після приготування .

Разова доза : 3 роки – 1 чайна ложка ;
4 – 7 років – 1 десертна + кип'ячена вода (50 мл)

Примітка

Не вживати перед сном, тому що чай має збуджувальну дію , що характерна для адаптогенів.

Фіточай «Віта»

загальнозміцнювальний

Плоди шипшини	2 частини
Плоди аронії	2 частина
Плоди горобини	2 частини
Листя кропиви	1 частина
Листя малини	1 частина

Спосіб приготування є аналогічним, що й для фіточаю «Марина».

Таке виважене, обґрунтоване поєднання різних видів діяльності в інтегрованому педпроцесі за участю дітей, педагогів та батьків спроможне забезпечити втілення компетентнісного підходу в дошкільній освіті й формування соціального портрета дошкільника, який очікується як результат системи освітніх впливів на межі старшого дошкільного і молодшого шкільного віку. Спільне буття дорослого і дитини у дошкільному навчальному закладі

має бути раціональне відповідати віковому рівню розвиненості, вихованості і навченості дітей, інтелектуальним, естетичним, соціальним, комунікативним домаганням дітей, поєднувати у собі організовану, ініційовану дорослим та самостійну, вільну діяльність дошкільника.

Інтегрована особистісно орієнтована технологія направлена забезпечити, впродовж усього дошкільного дитинства, організоване дітьми буття у створеному для нього розвивальному освітньому середовищі, який забезпечує формування життєвої компетентності в усіх сферах життєдіяльності дитини.

Люди кажуть, що тепло на землі від сонця, а все добро – від людини. Серця і душі людей, які працюють в дошкільному закладі № 139 «Золотий півник» щедро випромінюють тепло і добро, яке сприймають діти, які тут виховуються і навчаються. Саме тут, в оселі науки і доброти, сіють зерна істини і добра в чутливі дитячі душі, саме тут дбають про те, щоб убезпечити кожную дитину від негативних впливів, закласти паростки духовності і етики, моралі, любові та знань.

Додаток Е 4.

ПЕДАГОГІЧНЕ АТЕЛЬЄ

«БЕЗПЕКА ДОШКІЛЬНИКІВ - ТУРБОТА ДОРΟΣЛИХ»

(методичні аспекти організації роботи з безпеки життєдіяльності)

Мета: удосконалити рівень теоретичних знань та практичної підготовки педагогів з питань навчання дітей основам безпеки життєдіяльності, привернути увагу до створення безпечних умов перебування дитини у доквіллі.

Ключові слова: безпека життєдіяльності дошкільників; принципи та етапи формування знань з безпеки життєдіяльності; інтегрована робота, співпраця з батьками.

Хід:

Вихователь – методист: Сьогодні я запрошую вас попрацювати в педагогічному ательє, де ми розглянемо методичні аспекти організації роботи з безпеки життєдіяльності, а результатом нашої роботи стане «костюм рятувальника», який ми «зшиємо», користуючись отриманими та

поповненими теоретичними знаннями з даного питання.

Вихователь – методист: Перше ніж розпочати шиття, ми пройдемо навчання на базі «Педагогічного ательє». Допоможуть мені експерти з питань виховання безпечної поведінки – «бригадири» (вихователі вищої категорії, психолог, інструктор з фізичної культури). Ваша задача на цьому етапі роботи – прослухати та записати тезами основні поняття та методичні аспекти з даного питання. Після прослуховування кожного блоку, ви можете задати питання до експертів, які виникнуть у вас в процесі слухання.

Методичний колоквиум «Основи організації роботи з ОБЖД»

1.Понятійний апарат.

Вихователь – методист: Англійський письменник Джозеф Редьярд Кіплінг стверджував: «Розумна людина вчиться на досвіді інших». Це правильно передусім тому, що вчитися на власному досвіді — небезпечно. Тож завданням дорослих є не обмежуватися у спілкуванні з дітьми нагадуваннями на кшталт «подивіться наліво», «подивіться направо», а за допомогою численних педагогічних засобів навчати

дітей уже в дошкільному віці уважно спостерігати за тим, що відбувається навколо, і робити висновки щодо правильної поведінки в різних життєвих ситуаціях.

Давайте визначимо поняття «Безпека життєдіяльності»

Безпека життєдіяльності (БЖД) — це галузь знання та науково-практична діяльність, спрямована на формування безпеки і попередження небезпеки шляхом вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їхніх властивостей, наслідків їхнього впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек.

Небезпека — це явища, процеси, об'єкти, що можуть за певних умов завдати шкоди здоров'ю людини як одразу, так і в майбутньому, тобто викликати небажані наслідки. Небезпечний — такий, що завдає шкоди організму людини.

Вихователь — методист: Дитячий травматизм залежить від неухвильності батьків та низького рівня виховання дітей. Систематичне роз'яснення небезпеки вуличних і побутових травм, а також створення дитячих садків, майданчиків і

продовженого дня знижують дитячий травматизм. Які ж саме виділяють види травматизму?

Види травматизму: дорожньо – транспортний травматизм, спортивний, побутовий, вуличний.

Крім описаних видів ушкоджень, буває ще травматизм вогнепальний, сільськогосподарський і виробничий /серед дітей зустрічається дуже рідко/.

Вуличний травматизм за своїм характером дуже подібний до побутового. Це ушкодження, яких діти зазнають на вулиці. Головними причинами вуличного травматизму є недоробки, халатність працівників ЖЕК, будинкоуправлінь, будівельних організацій. Це несправні балкони, неогорожені канави, відчинені люки тощо. Узимку особливо небезпечні великі бурульки, що звисають з дахів будинків, під час ожеледі – не посипані піском або сіллю тротуари. Тому працівникам ЖЕК, органів міліції, санепідемстанції треба бути особливо вимогливими і дотримуватися правил безпеки. Краще вжити запобіжних заходів, застерегтись від можливих

трагедій. **Спортивний травматизм** – це отримання травм спортивного характеру.

Питання: відповідно до яких законодавчих документів ведеться робота з даного напрямку?

Відповідь експерта: Робота з даної проблеми направлена на виконання Законів України «Про дошкільну освіту», «Про охорону праці», «Про пожежну безпеку», «Про правові засади цивільного захисту» і інші.

Питання: в мене питання стосовно спортивного травматизму. Чи обмежується це поняття тільки травмуванням під час фізкультурних занять? Хто несе відповідальність за травми спортивного характеру?

Відповідь експерта: Спортивний травматизм не обмежується тільки травмами, отриманими під час фізкультури. Фізкультура і спорт є могутнім засобом зміцнення організму і фізичного розвитку дітей, але це тільки при вмілому і правильно організованому занятті спортом. Але, на превеликий жаль, дитячих спортивних закладів поки що недостатня кількість і до того ж не всі батьки розуміють їх користь, вважаючи що дитина може займатися

спортом і без інструктора. Тому багато дітей грають у різні рухливі ігри, їздять на велосипедах без нагляду дорослих. Або обирають місця, не зовсім придатні для ігор, а часто і небезпечні: річки, захаращені двори, пустища тощо. Тому батьки повинні якомога раніше залучати дитину до занять у спортивних товариствах, на стадіонах. Цим вони не тільки загартують дитину, а й вбережуть від страшної небезпеки.

Серед смертності від спортивного травматизму утоплення займає одне з перших місць. Це може статися як влітку, так і взимку. Головною причиною утоплення є невміння плавати, незнання особливостей водойм. Взимку діти тонуть, провалюючись під лід при катанні на ковзанах, або переходячи через водоймища. У таких місцях діти повинні бути під пильним контролем.

Санки, лижі, ковзани – найулюбленіші речі в користуванні дітей взимку. На жаль, сааме вони стають причиною багатьох травм. Ні, це зовсім не означає, що не потрібно кататися на санках, ковзанах.

Потрібно пам'ятати, щомісцедля катання обов'язково повинно бути далеко від дороги. Діти повинні пам'ятати, що під

час забав та ігор не потрібно виконувати різні трюки. Небезпечно прив'язувати санки одні до одних. Особливо небезпечно прив'язуватись (чіплятися) на ходу до транспортних засобів.

Основне, що повинні запам'ятати діти, це те, що спорт має давати позитив, а не нести небезпеку (шкоду) вашому здоров'ю.

3. Підготовка педагога.

Вихователь – методист: Ставлячи за мету навчити дітей безпечної поведінки, педагог насамперед повинен усвідомлювати завдання, які перед ним стоять.

Завдання, які стоять перед педагогами та батьками:

- створити безпечні умови для життєдіяльності дитини;
- сформулювати у дитини вміння передбачати наслідки своїх вчинків;
- виробити в дитини навички практичних дій під час виникнення надзвичайних ситуацій.

Для створення безпечних умов для життєдіяльності дошкільника необхідно правильно організувати розвивальне середовище.

Розвивальне середовище – сукупність умов (природних, культурних, соціальних), що є

найприроднішими для дітей, у яких вони почуваються вільно, впевнено, і, головне, безпечно.

- Педагог забезпечує дітям
- Просторово - розвивальне ігрове середовище
- Предметно - ігрове середовище
- Позитивно - емоційне середовище.

Також педагог повинен визначити **етапи роботи** з вихованцями.

Вихователь – методист: Важливою умовою свідомого засвоєння дітьми правил безпеки життєдіяльності у дошкільному віці є організація поетапної роботи педагогічного колективу. Науковці виокремлюють такі етапи роботи з цього питання, як:

- *проведення діагностики* з метою уточнити уявлення дітей про правила безпеки, з'ясувати, який особистий досвід вони мають з цього питання. Діагностика необхідна в кожній віковій групі, вона дає змогу вихователям визначити рівень знань дітей та їхні можливості;

- *розширення елементарних уявлень дітей*, збагачення їх новими знаннями про

правила безпеки у процесі занять, проведення бесід, ігор, заучування віршів тощо;

- **закріплення отриманих знань** та формування в дітей свідомого ставлення до дотримання правил безпеки за допомогою читання та обговорення творів художньої літератури, ігор-драматизацій, спостережень, екскурсій;

- **виховання у дітей почуття відповідальності** — діти приймають та засвоюють вимоги, які ставлять дорослі перед ними. А ось готовність відповідати за свої вчинки приходить пізніше, тож завдання педагога — формувати у дошкільників цю готовність, тобто фундамент для неї;

- **формування здатності до контролю та самоконтролю** — ці якості допомагають людині мобільно та правильно орієнтуватися у складних ситуаціях.

Питання: що означає поняття «безпечна поведінка дошкільника»?

Відповідь експерта: саме поняття «безпека особистості» з'явилося зовсім недавно, на початку 1990-х років. До того на першому місці стояло питання «національної безпеки». Людство почало

усвідомлювати вагомість своєї найвищої цінності – життя, його безпеки лише тоді, коли відчуло цілу низку системних небезпек. Формування особистості безпечного типу поведінки передбачає розуміння таких понять, як «поведінка», «безпека», «люди небезпечного типу поведінки».

Отже, **безпечною поведінкою** дошкільника є сукупність вчинків, які характеризують загальне ставлення дитини до власної безпеки, життя і здоров'я, до безпеки, життя і здоров'я оточуючих, екологічно безпечного природного середовища.

Питання: як створити позитивно – емоційне розвивальне середовище в дошкільному закладі та вдома?

Відповідь експерта: організовуючи розвивальне середовище, необхідно насамперед враховувати відповідність його психологічним закономірностям розвитку дитини на певних вікових етапах. Раціональна організація, комплектування та гнучкого поділу на осередки надають дітям почуття психологічного комфорту та розвивають дитячу активність та самостійність. Нести позитивне емоційне

навантаження, а саме мати художньо-естетичне оформлення, забезпечувати взаємозв'язок з традиціями родин, встановлювати доброзичливі взаємини в колективі дітей.

Також на формування навичок безпечної поведінки впливає соціальне оточення дошкільника. Небезпеку для дітей становлять такі чинники, як неблагополучні сім'ї, в яких можливі такі негативні явища, як насильство над дітьми, діти вулиці, безхатки-дошкільники за живих батьків: негативний вплив підлітків девіантної поведінки. Небезпеку для дошкільнят можуть становити ситуації, коли діти залишаються без догляду дорослих.

3.Навчання дітей основ безпеки життєдіяльності

Вихователь – методист: Створення здорових і безпечних умов навчально - виховного процесу, запобігання травматизму його учасників є одним з основних завдань при організації навчально-виховного процесу. Важливий етап у розв'язанні цього завдання— організація профілактичної, роз'яснювальної роботи серед вихованців щодо запобігання травматизму.

Навчати дітей безпечній поведінці необхідно спираючись на такі **принципи**:

Принцип повноти. Зміст програми має реалізуватися з усіх розділів. Якщо будь-який розділ випадає, то діти виявляються незахищеними від поданих у ньому певних джерел небезпеки.

Принцип системності. Робота має проводитися систематично весь навчальний рік при гнучкому розподілі змісту програми протягом дня. Можна визначити певний день тижня або працювати тематичними циклами. Бажано враховувати такий фактор, як склад групи влітку або під час карантину, коли дітей у групі менше, основний зміст програми давати не потрібно, а закріплювати вивчений матеріал.

Принцип сезонності. Потрібно за можливості використовувати місцеві умови, оскільки значна частина змісту програми пов'язана з ознайомленням дітей з природою (наприклад, із розділами, які передбачають ознайомлення дітей із їстівними й неїстівними грибами та ягодами). Якщо взимку можна обмежитись методичними посібниками, то влітку необхідно організовувати екскурсії в парк, до лісу тощо для максимального наближення до звичайних природних умов і закріплення відповідного матеріалу.

Принцип урахування умов міської й сільської місцевості. Міські й сільські дошкільники мають різний досвід взаємодії з довкіллям. У міських дітей особливі проблеми виникають в умовах сільської місцевості (як поводитися з піччю, як орієнтуватись у лісі, як поводитися з домашніми тваринами тощо). І, навпаки, сільські діти, потрапляючи в місто, часто виявляються не підготовленими до правильної поведінки на вулиці, у транспорті, з незнайомими дорослими. Компенсувати їх неінформованість у правилах поведінки в незвичних для них умовах можна лише під час цілеспрямованої педагогічної роботи дошкільного закладу.

Принцип інтеграції. Враховуючи роботу дошкільного закладу за інтегрованою особистісно – орієнтованою технологією, програма з безпеки життєдіяльності повинна виступати як складова частина комплексної програми, її зміст органічно переплітається зі змістом основної комплексної програми. Насамперед це стосується занять з образотворчої, театралізованої діяльності, з ознайомлення з навколишнім, екологічного й фізичного виховання, а також

нерегламентованих видів діяльності й окремих режимних моментів. Вибір найраціональніших форм роботи залежить від організації педагогічного процесу педагогом. Водночас для більшої ефективності потрібно використовувати різні форми роботи (як спеціально організовані заняття, ігри й розваги, так і режимні моменти, наприклад, гігієнічні та оздоровчі процедури). Тематичні плани вихователів і спеціалістів мають бути скоординовані таким чином, щоб не було повторень, із послідовно викладеними певними темами. Тобто навчання дітей безпеці не має бути штучною надбудовою, його слід органічно інтегрувати в цілісний педагогічний процес.

Принцип послідовності взаємодії з дитиною в умовах дошкільного закладу й сім'ї.

Основні розділи мають стати надбанням батьків, які можуть не лише продовжувати бесіди з дитиною на конкретні запропоновані педагогами теми, а й виступати активними учасниками педагогічного процесу.

Давайте зазначимо основні напрямки формування безпечної поведінки дітей:

- Надання дітям свідомого розуміння цінності власного життя та здоров'я.
- Формування знань про небезпечні для життя людини об'єкти довкілля.
- Забезпечення інтеграції життєдіяльності дитини з довкіллям (предметним, природним, соціальним) .
- Своєчасне усунення негативних впливів на життєдіяльність дитини та їх наслідків; надання своєчасної допомоги.
- Забезпечення взаємозв'язку дошкільного закладу, сім'ї та громадськості у формуванні безпечної поведінки дітей.

Методичні рекомендації до проведення Тижня або місячника з безпеки життєдіяльності в дошкільних закладах освіти проводиться за такими темами: дитина і природа, дитина і вулиця, дитина і побут, дитина серед людей, здоров'я дитини. В цей період освітній процес планується тематично, тобто всі форми роботи направлені на формування в дітей навичок безпечної поведінки.

Інтеграція різних видів освітньої роботи

Планування роботи з питання безпеки життєдіяльності дошкільника необхідно складати з урахуванням інтеграції різних видів освітньої роботи, як от: ОБЖД + ...

- зображувальна діяльність (малювання небезпечних предметів або ситуацій);
- сюжетно – рольова гра (моделювання небезпечних ситуацій);
- використання художньої літератури (вірші, оповідання із повчальним змістом);
- рухова діяльність (рухливі ігри відповідного змісту, фізкультхвилинки);
- ознайомлення з навколишнім світом (розглядання небезпечних ситуацій у контексті природних процесів і явищ)

Протягом всього часу перебування дитини в закладі питання безпеки можуть входити в інші форми роботи опосередковано, проте вони теж несуть виховну цінність.

Питання: як правильно спланувати тиждень або місячник безпеки життєдіяльності, щоб рекомендована тема дня(тижня) відповідала модульно – освітній лінії інтегрованої особистісно - орієнтованої технології?

Відповідь експерта: Матеріал щодо навчання дітей дошкільного віку основ безпеки життєдіяльності може бути використано за такими загально – векторними модулями:

1. Людина і природа – дитина і природа - стихійні природні явища; отруйні рослини; небезпечні тварини.

2. Людина і суспільство – здоров'я дитини - хвороби та їх лікування, правила надання елементарної першої допомоги; особиста гігієна; загартування,

3. Людина - наука і техніка – дитина і побут-електричні та газові прилади; вогонь та людина; побутові речовини, небезпека вулиць та доріг; пасажери та пішоходи; небезпечні іграшки та ігри.

4. Людина і культура – дитина серед людей - культура спілкування, спілкування з незнайомцями, правила роботи з матеріалом (фарба, пластилін, ножиці)

5. Людина і Всесвіт: небезпечне сонце, правила надання допомоги при опіках.

Питання: в якій програмі можна знайти зміст роботи з дошкільниками та показники успішної роботи з питань безпеки життєдіяльності?

Відповідь експерта: Зміст організованої цілеспрямованої профілактичної роботи серед дошкільників з формування у підростаючого покоління світоглядних та етичних основ здорового способу життя та показники успішності даної роботи зазначені в програмі Л.В. Яковенко «Формування основ безпеки та норм поведінки в надзвичайних ситуаціях у дітей дошкільного віку» (2003 р.)

Робота з батьками

Вихователь – методист: Діти дошкільного віку ще маленькі й беззахисні, тож їх потрібно оберігати від небезпечних предметів і ситуацій та обов'язково навчати обережності. Для розв'язання цього завдання педагоги та батьки мають об'єднати свої зусилля.

Ефективними показали себе такі форми роботи як:

- Практичні семінари-тренінги «Школа спілкування з незнайомцями», «Здоров'я у спадок».

- Консультації: «За якими критеріями обирати іграшки», «Як створити безпечний простір вдома», «Щоб робити, якщо дитина ображає інших».

- Батьківські клуби за інтересами: «Здорові малята – радість для мами і тата», «Безпечне довкілля для наших дітей».

- Спільні заходи: проекти «Зміцнюємо здоров'я дітей», «Посади дерево – врятуй планету»; виставки «Безпека в повсякденні», «Неповторні миттєвості життя»; конкурси «Найвеселіший дорожній знак», «Найкорисніша та найсмачніша страва»

- Анкетування.

Питання: з якою метою проводяться анкетування батьків? Адже анкета не несе для батьків інформаційної цінності, нічому не вчить та не впливає на підвищення знань батьків з певного питання.

Відповідь експерта: Анкетування є інструментом для визначення рівня готовності дорослих до системного ознайомлення дошкільників із правилами безпеки життєдіяльності. Анкетування батьків дає нам змогу виявити:

- Чи розуміють батьки необхідність спеціального ознайомлення своїх дітей із правилами безпечної поведінки?

- Чи мають батьки уявлення про джерела небезпеки в побуті й порядок дій у небезпечних ситуаціях?

- У які способи батьки ознайомлюють дітей із небезпечними предметами та ситуаціями?

- Чи необхідна батькам методична допомога (і яка саме) з боку дошкільного закладу під час проведення такої роботи?

- Отримані результати дають змогу педагогу планувати свою роботу з батьками та вихованцями відповідно до їх потреб.

Практичний модуль «Шисмо костюм рятувальника»

Вихователь – методист: Дякую нашим «бригадирам» за компетентні та ґрунтовні відповіді. А зараз для ефективної роботи я пропоную створити бригади.

Педагоги об'єднуються в групи за допомогою картинок (машини: швидка допомога, пожежна служба, поліція, аварійно-рятувальна служба)

Вихователь – методист: Запрошую всіх членів бригад до практичної роботи.

Вихователь – методист: Бригадир отримає шаблон частини костюму. Заповнить цей шаблон, розкриваючи питання, які на ньому зазначені.

Кожна група отримує шаблон: куртка (без рукавів), рукав (2 шт.), штани. Методичні аспекти, зазначені на шаблонах:

Куртка – навички безпечної поведінки, які формуються у дошкільників.

Рукав - орієнтовні форми роботи з дошкільниками за загально – векторним модулем «Людина і суспільство», змістовий модуль «Я» .

Рукав - орієнтовні форми роботи з дошкільниками за загально – векторним модулем «Людина - наука і техніка», змістовий модуль «Транспорт» .

Штани - орієнтовна тематика форм роботи з батьками за загально –векторним модулем «Людина і суспільство», змістовий модуль «Я».

Групи презентують свої напрацювання. Вихователь – методист складає з шаблонів завершений костюм рятувальника.

Підсумок.

Вихователь – методист: Отже, перехід дошкільної освіти до особистісно - орієнтованої моделі вимагає переосмислення змісту, критеріїв оцінювання ефективності освітньої діяльності з безпеки життєдіяльності, орієнтації педагога на визначення пріоритету виховання у формуванні

особистості дитини дошкільного віку.
Дякую всім за співпрацю!

Додаток Е 5

МАЙСТЕР-КЛАС**АВТОРСЬКА ІНТЕГРОВАНА
ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНА
ТЕХНОЛОГІЯ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА,
ПРАКТИКА**

Проблема інтеграції дошкільної освіти важлива і сучасна як для теорії, так і для практики . Її актуальність продиктована новими соціальними запитами, які ставляться перед дошкільним закладом. Зміст і структура системи інтегрованої освіти в дошкільному віці має забезпечити засвоєння дітьми цілісної картини світу, розвитку комунікативних здібностей , дати можливість реалізувати індивідуальні творчі здібності.



Якименко Світлана
Іванівна –автор інтегрованої
авторської

особистісно-орієнтованої технології
Кандидат педагогічних наук, професор
Педагог - майстер



Голян Людмила Павлівна –
Завідувач дошкільного
навчального акладу № 139 м.
Миколаєва
Педагог - майстер

Мета:

Сформувати уявлення про сутність
інтегрованої особистісно – орієнтованої
технології ;

Познайомити з технікою організації
інтегрованого дня;

Вчити визначати основні методи і
прийоми інтегрованої технології та їх вплив
на формування у дитини цілісної картини
світу.

Вправа «Поняття «Інтеграція»»

Мета: сформулювати узагальнене
визначення поняття «інтеграція».

Хід: Педагог – майстер пропонує
учасникам по черзі називати слова , які

асоціюються у них зі словом «інтеграція»,
на кожну букву цього слова:

I Н Т Е Г Р А Ц І Я

Педагог – майстер зачитує усі слова і
підбиває підсумок.

Вправа «Активне слухання »

Мета: обґрунтувати прогресивність
інтегрованої особистісно – орієнтованої
технології.

Міні – лекція

Педагог – майстер: Інтегрована
технологія, яку ми сьогодні пропонуємо
вашій увазі – це спроба замінити традиційні
підходи в організації освітнього процесу на
підхід компетентнісний і діяльнісний, про
який останнім часом говорять вчені і
педагоги –практики.

Адже завдання дитячого садка полягає
не в тому , щоб скоріше навчити читати чи
писати, а в тому, щоб показати йому
багатогранність цього світу , навчити бачити
в ньому закономірності , залежності ,
підкріпляти їх висновками та фактами із

різних галузей знань, доступних дитині , розбудити в ньому пізнавальний інтерес.

Прогресивність інтеграції полягає в тому , що вона дає змогу узгодити різноманітні форми та системи навчання, досягти наступності, цілісності, більш ефективного, комплексного розв'язання методів забезпечення освітнього процесу.

Навчально-методичний комплект інтегрованої технології сьогодні він представляє собою декілька видів планування.

Інтегроване планування.

Перспективне планування загально – векторних модулів на рік.

Перспективне планування на місяць.

Календарне планування.

Модель інтегрованого планування сприяє варіативній побудові змісту і зберігає базисну його направленість , враховуючи специфіку дошкільного закладу. Оволодіння педагогами механізмом інтегрованого планування підвищує його професійну компетентність , сприяє розвитку умінь

будувати стратегію і тактику своєї роботи в контексті інтегрованого педпроцесу .

Основна мета інтегрованого планування є залучення дитини до активного засвоєння навколишнього світу в різних його проявах, які збагачуються і поглиблюються , що забезпечує формування перших уявлень про цілісність навколишнього світу , а також розвитку у дітей загальних можливостей до пізнання і творчості.

Каскадна модель інтегрованого планування

(додаток №1)

В каскадній моделі інтегрованого планування враховані всі форми роботи з дітьми відповідно до вікових вимог програми дошкільного закладу. Інтегроване планування базується на єдиному смисловому контексті. Воно передбачає організацію різних видів діяльності в їх взаємозв'язку .

Завдання вихователя — наповнити діяльність групи цікавими темами ,

справами , проблемами , ідеями , включаючи кожну дитину в змістовну діяльність, сприяти реалізації її інтересів і життєвої активності.

Інтегрований день – це нерозривний логічний ланцюжок, де кожен крок вихователя і дітей , у розвиваючому інтегрованому просторі , базується на попередніх знаннях , розширює ці знання і готує дітей до сприймання нового, більш ускладненого матеріалу .

Мета інтегрованого дня :

Систематизувати, поглибити , узагальнити особистий досвід дитини;

Забезпечити засвоєння нових способів дій для осмислення зв'язків і залежностей , які в повсякденних справах від неї скриті;

Створити умови для використання набутих знань, умінь і навиків у різноманітних ситуаціях (життєвих , ігрових , спеціально створених)

Педагог – майстер пропонує учасникам майстер – класу прожити один

інтегрований день на прикладі світоглядного поняття «Вода»

Наш інтегрований день ми розглянемо під кутом зору від дитячої діяльності до лінії розвитку дитини . Тому наша практична робота буде перериватися, щоб проаналізувати , який вид діяльності домінував у визначеній частині дня і на якій лінії розвитку вивели представлені форми роботи з дітьми.

Педагог – майстер пропонує учасникам періодично знаходитись в позиції «діти», «вихователь – методист ». Педагог – майстер в позиції «вихователь».

Вправа «Інтегрований день. Світоглядне поняття «Вода»».

Мета: оволодіти інструментарієм організації інтегрованого дня .

Хід: Педагог – майстер націлює учасників майстер – класу на активну участь в обігруванні інтегрованого дня.

Загально – векторний модуль: Людина і природа

Змістовий модуль: нежива природа

Модульно – освітня лінія: Вода

Світоглядне поняття: Вода в різних станах (рідина, лід, пар)

Змістовно – модульні програмні орієнтири:

Вчити: продовжувати знайомити дітей з властивостями води. Розширити уявлення про воду як матеріальне середовище для існування живих істот. Дати поняття, що вода буває в різному стані. Формувати навички дослідно – пошукової діяльності.

Розвивати: логічне та абстрактне мислення, пізнавальний інтерес до об'єктів природи. Стимулювати бажання пізнати світ дослідницьким шляхом.

Виховувати: бережне відношення до води.

Практичне заняття з учасниками майстер – класу

Учасники – позиція «діти»

Педагог – майстер – позиція «вихователь».

Ранок: Спостереження за росю

Мета: Розширити уявлення про характерні особливості роси та її корисність.
 Питання: Вихователь вранці звертає увагу дітей на росу. Що з'явилося на траві і кущах? Що таке роса? Звідки вона з'явилась? (Роса – це результат випаровування води). Звідки випаровується вода ? На що схожа роса? (на намистинку, краплинку, діамант, кульку, гудзичок, монетку)

Її користь для рослин .

Вірш про росу.

Педагог пропонує малятам струсити собі в долоньки росинки і вмити личко. Розповідь вихователя про цілющі властивості роси і про народний звичай «купання в росі» на Юріїв день та збір роси.

Дидактична гра «Де знаходиться вода?»

Мета: Вчити дітей визначати в яких предметах знаходиться вода.

Малорухлива гра «Веселі крапельки»



Гра із серії Timbuilding (тімбілдінг – в перекладі з англ. «Побудова команди»).
 Мета: Розвивати вміння узгоджувати свої дії з діями інших гравців розвивати координацію рухів.

Трудові доручення – оприскування квітів в куточку природи.

КГН – температура і бережне відношення до води.

Сніданок

Учасники - позиція «вихователь – методист »

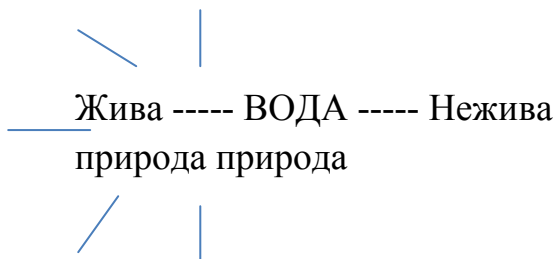
Питання для обговорення

Аналіз видів діяльності і ліній розвитку

Докажіть, що дані форми роботи знаходяться у взаємодії і збагачують один одного .

Коментар: (щодо інтеграції змісту)

Складання інтелектуальної тематичної павутинки «Вода».



Нові поняття на тематичній павутинці з'являються після кожної частини інтегрованого дня

Інтегрований змістовний блок

**(Ознайомлення з природою,
зображувальна діяльність).**

Тема: Вода – джерело життя

Мета:

Вчити :систематизувати та розширити знання дітей про об'єкт неживої природи – воду. Формувати поняття про значення води для життєдіяльності рослин, тварин і людини, про лікування властивості мінеральної води та місце добування її в Україні. Визначати за допомогою різних аналізаторів властивості, якості та стани води.

Розвивати сенсорні еталони, логічне мислення, вміння робити умовисновки та знаходити причино – наслідкові зв'язки між об'єктами неживої природи.

Виховувати екологічну свідомість та бережливе відношення до води.

Обладнання: склянки з водою, цукор, сіль, поролон, шматочки льоду, таця, мінеральна вода, родзинки, овочі, фрукти, дерев'яні та пластмасові предмети, комп'ютерна презентація .

Інтегрований навчально – пізнавальний, ігровий блок

Учасники – позиція «дитина»

Педагог – майстер – позиція
«вихователь»

Актуалізація опорних знань.

На екрані з'являється Капітошка . Діти хто завітав до нас у гості? (Капітошка). Хто це Капітошка? (краплинка води). Капітошка почув, що сьогодні зранку ви вели бесіду про краплинки – росинки і вирішив вам допомогти дізнатися про всіх його сестричок і братиків. Скажіть будь - ласка, хто у Капітошки братики і сестрички? (росинки, сніжинки, паринки і бешкетники - градинки.) Як звуть їхню маму? (Вода). Так це чарівниця і трудівниця Вода. Ось і ми сьогодні будимо говорити про воду та її діточок.

Як по іншому можна називати воду, підберіть подібні слова .

Д/в – вода, водичка, водиченька, водиця.

Мотивація навчально – ігрової діяльності.

Діти , а зараз Капітошка запрошує нас привітатися з його мамою Водою.

Діти підходять до ємностей наповнених водою.

Добрий день, сестриця голу́ба –
Водиця!(Діти водять долоньками по
поверхні воді.)

Ходять наші ніжки по водичці
(пальчиками ходять по воді),

А тепер пішли великі кроки (діти з
силою кулачками стискають воду).

Впіймаємо водичку (потирають
долоньки).

Ось ми і привіталися з водичкою!

А тепер наберіть води в долоньки. Що
трапилось з водичкою? (вона вилилась)
Чому вода ллється? Це рідина

Де в природі є вода? (В річці, морі,
океані...)

Зараз пограємось в гру «Впіймай
краплинку». Діти бризкають один на одного.
Ой, які бешкетники ці крапельки ! Що
трапилось з вашим одягом ? (Він намок)



Сприйняття та засвоєння навчально –
пізнавального ігрового матеріалу.

Ми з вами гралися і розлили водичку.
Давайте її зберемо. Діти губками вимочують
воду.

Чому намок поролон? (він всмоктав воду)

Що ще в природі всмоктує воду?

Зараз підійдіть до таці. Що ви там бачите?
(предмети на дні)

Чому ви їх роздивились? (Тому що
вода прозора, чиста) А чому ці предмети
потонули?(вони важчі за воду)

Дослід з морквиною і зубочистками.
Як на вашу думку, тепер чому морква не потонула?

Дослід з льодом. Вихователь кидає шматочки льоду в склянку з водою.

Що таке лід? (це вода в твердому стані)
Чому лід не тоне у воді? (бо він легший за воду)
Завдяки цій особливості льоду крига у водоймах з'являється тільки на поверхні. А як би він був важчий і водойма промерзла б до дна, щоб могло б трапитись? (усі мешканці водойми загинули б)

Вихователь показує дітям стакан гарячої води закритої скельцем. Діти, що ви бачите, на скельці (краплинки)? Звідки вони з'явилися? (випарувались із склянки)
Де ви вже сьогодні бачили такі краплинки? (роса)

Отже, можемо зробити висновок, що вода буває в рідкому стані – це рідина, в твердому стані – лід, в газоподібному стані – пар.

Фізхвилинка «Веселі чоловічки»

Дослід.

Вихователь. Зараз я пропоную вам покуштувати водички. Вихователь наливає воду в одноразові стаканчики. Діти п'ють. Якого смаку вода? Вода не має смаку.

Продовження досліду.

Додайте в склянку сіль або цукор. Покуштуйте. Який тепер має смак вода? Який висновок можна зробити? (Вода набуває смаку тієї речовини, яку в неї додають).

Продовження досліду.

Понюхайте, чим пахне вода. (Вода не має запаху). А тепер додайте краплі (діти добавляють з піпетки краплі лимону , одеколону...). Чим пахне твоя вода? Вода починає пахнути тими речовинами, які в неї додали.

Дидактична гра «Смислові пари».

Ви повинні об'єднати ці картинки в пари , які пов'язані з темою «вода».

А зараз подивіться уважно сюди. Вихователь починає лити воду в тацю: з пляшки вертикально, з пляшки вниз, з

широкої таці. Діти що це вам нагадує?
(фонтан, злива, водоспад)

Зараз я хочу вас познайомити ще з одним явищем природи.

На екрані картинка гейзера. Це явище називається гейзер. В природі є такі місця, де вода з газами б'є з під самої землі. Давайте подивимось, що ж відбувається в такій воді.

Дослід з родзинками. Чому родзинки рухаються? Вірно ,тому що повітря їх виштовхує на поверхню. Ось так і гейзер виштовхує з-під землі каміння, ґрунт. Але гейзери бувають і з мінеральною водою .

Діти, а як ще можна назвати мінеральну воду?(лікувальна вода). Так, мінеральна вода має лікувальні властивості. У нас на Україні її добувають у Миргороді, Трускавці, Моршині, а ще у нас в Миколаївській області в Снігурівці. Бачте, яка багата наша рідна земля, наша Україна цілющими водами.

Висновок

Ми сьогодні багато дізналися про воду. Охарактеризуйте воду. Яка вона? (чиста, прозора, тепла, холодна...)

А ще я хочу вам довести що вода буває чарівницею.

Малювання картинок – невидимок
(зображувальна діяльність)

Учасники майстер – класу малюють картинки – невидимки

Методичний інструментарій

Картинки-невидимки

На аркуші паперу малюються різні предмети лимонним соком. Після того, як малюнок висох його покривають водою в яку додали краплинку йоду. Після цього зображення проявляються

Коментар педагога – майстра:

Один із важливих принципів проектування інтегрованого навчального блоку – визначення співвідношення знайомого і нового матеріалу, який базується на добре засвоєних знаннях.

Пам'ятка педагога

Щоб правильно підібрати зміст знань для подальшої інтеграції, слід врахувати , що знання повинні :

Розширяти та збагачувати уявлення дітей ;

Бути доступними та спиратися на особистий досвід;

Пов'язані з повсякденним життям;

Залучати дітей до вирішення проблемно – пошукових завдань , активізувати їх пізнавальні інтереси;

Стимулювати розумову діяльність (процеси аналізу , синтеза , порівняння , узагальнення та класифікації);

Підвищувати рівень самоконтролю, самоорганізації та самооцінки

Учасники – позиція «вихователь - методист»

Питання для обговорення

Проаналізуйте ефективність принципів інтеграції в навчально – пізнавальному, ігровому блоці.

Продовження практичного заняття з учасниками майстер – класу

Учасники – позиція «дитина»

Педагог – майстер – позиція
«вихователь»

Прогулянка

Продовження спостереження за
росою. Вихователь пропонує дітям
відшукати росу.

Куди зникла роса? Чому? Хто п'є
росу? Педагог пропонує пригадати народну
прикмету: «Роса випадає – буде хороша
погода.»

Дослід: Вихователь наливає в прозору
склянку води і відмічає її поверхню міткою.
Виставляє на сонце. В кінці прогулянки
дітям пропонують зробити висновки. Чому
зменшилась кількість води в склянці?

Дидактична гра «Добре –
погано»(Роса)

Рухливі ігри

Рухлива гра «Веселка».

Мета : розвивати уміння орієнтуватися
в просторі, діяти за сигналом.

Рухлива гра «Капітошка»

Рухливі ігри «Вичерпуємо воду»,
«Відважні шофери».

Мета: розвивати спритність ,
координацію рухів, уміння узгоджувати свої
дії з товаришами.

Дослідницько – пошукова діяльність
(утворення фонтанчиків) Вихователь
пропонує дітям утворити штучні
фонтанчики.

Художньо – естетична діяльність.
Малювання водою. Діти отримують пляшки
з дірочкою в пробці ,і малюють водою на
асфальті.

Дослід. Де швидше всмоктується вода:
на асфальті чи на ґрунті?

Праця в природі.

Розпушування грядок і полив квітів.

Для чого квітам вода? Кому ще
необхідна вода в природі? Чи може
продовжуватися життя на планеті без води.

Учасники – позиція «вихователь –
методист.

Питання для обговорення

Як інтегрується вільна та організована діяльність дітей на прогулянці?

Коментар педагога – майстра :

Модель інтегрованого планування дозволяє підбирати такі форми діяльності, які найбільш оптимально відповідають завданням розвитку і змісту діяльності. Використання різних видів діяльності протягом дня підтримує увагу дітей на високому рівні, знімає втому, перевантаження, розвиває їх творчу активність

Продовження практичного заняття з учасниками майстер – класу

II половина дня

СХД – малювання по мокрому. А зараз я вам пропоную намалювати свої враження від проведеного дня і прокоментувати їх. А допоможе нам в цьому знову вода.

Літературно – художня діяльність – складання казки за опорними словами: крапелька, Капітошка, цариця Вода та її обігрування.

Ручна праця – виготовлення колажу «Кому потрібна вода» (з використанням техніки оригамі).

Хвилинка презентації

Учасники – позиція «вихователь – методист.

Питання для обговорення

Проаналізуйте зміст і організацію роботи педагога при застосуванні даної особистісно – орієнтованої технології впродовж дня.

Коментар педагога – майстра:

Методи і прийоми інтегрованого дня

Порівняльний аналіз , співставлення, пошук, євристична діяльність;

Проблемні питання ,які стимулюють прояв спільних з педагогом «відкриттів», допомагаючи дитині знайти відповідь;

Мовленнєві дидактичні ігри та вправи для активізації словника, культурно – мовленнєвих еталонів, виховання почуття впевненості в своїх силах.

Аналіз інтелектуальної тематичної павутинки «вода»

(додаток №2)

Вправа «Педагогічний полілог»

Мета: формування власної педагогічної позиції у формі дискусії.

Хід: Питання для дискусії

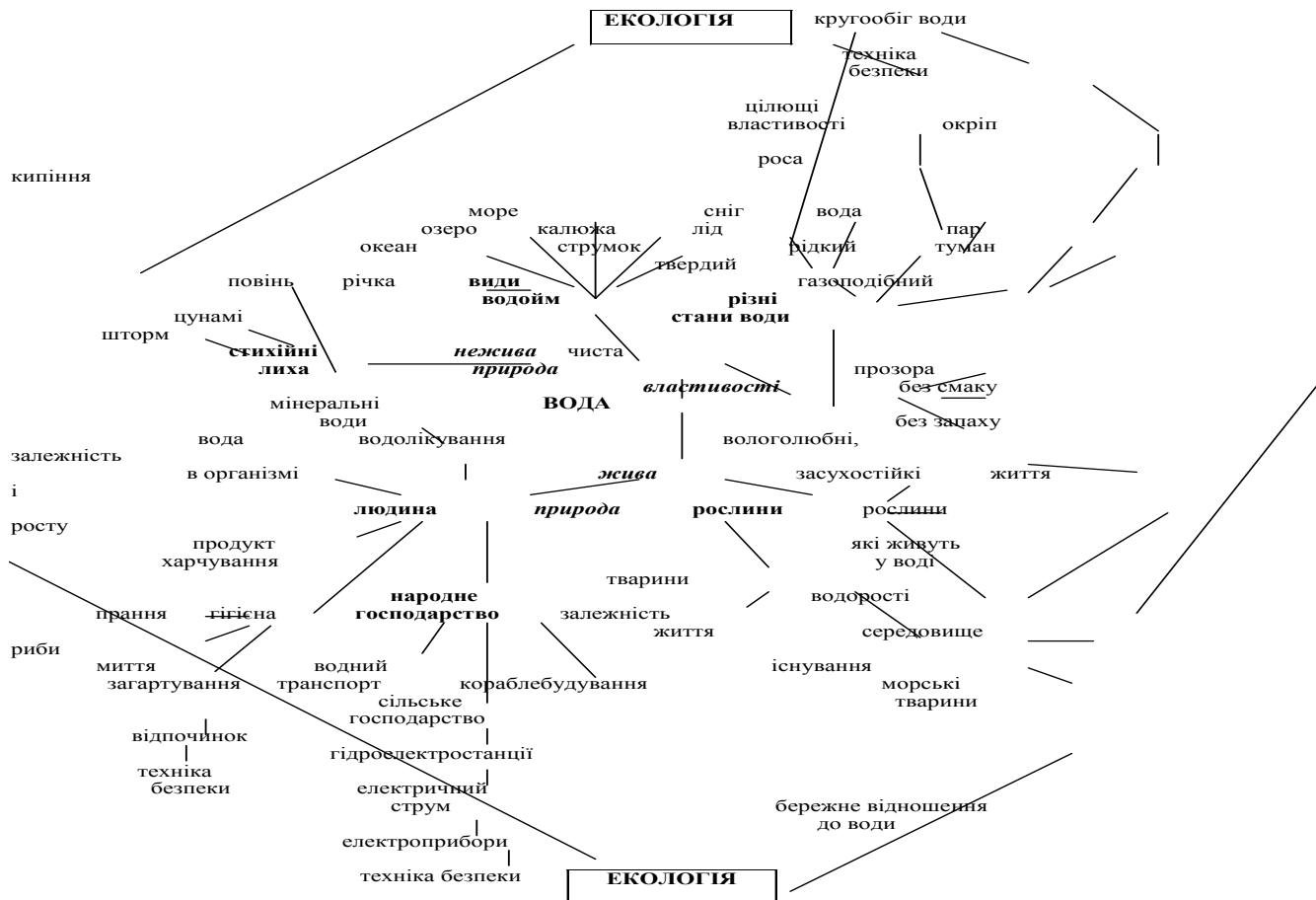
Аргументуйте , які можливі труднощі можуть виникнути у педагога на різних етапах інтегрованого дня. Які, на вашу думку, особливості інтегрованої технології? Проаналізуйте структурні компоненти інтегрованого дня.

Ваші рекомендації до ефективності використання інтегрованої технології.

Вправа «Свічка»

Мета : підняти емоційний настрій , підбити підсумки майстер – класу .

Хід: усі учасники стають у коло . Педагог – майстер запалює свічку і пропонує учасникам майстер – класу передати її з побажаннями ... , дякує всім за роботу.



Додаток Е 6

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕЙНСТРИМ
«Інтеграція LEGO -конструктора
в освітній процес ЗДО»

Вихователь – методист: Сучасна педагогіка з дидактичної поступово стає розвиваючою. Це означає, насамперед те, що не тільки психологи, але й педагогіки практики починають усвідомлювати та бачити результати своєї виховної та освітньої діяльності у всебічному розвитку особистості кожної дитини.

В останні роки набуло актуальності конструювання з LEGO -конструкторів.

LEGO – одна з найвідоміших і поширених нині педагогічних систем, яка широко використовує тривимірні моделі реального світу в предметно-ігровому середовищі в процесі навчання та розвитку дитини дошкільного віку. Конструктори LEGO – це цікавий матеріал, що стимулює дитячу фантазію, уяву і допомагає формувати моторні навички.

LEGO - це ігровий феномен від латинського слова LEGO - збирати,

конструювати. У середині минулого століття з'явився перший конструктор «LEGO ». Відмінною рисою LEGO від інших будівельних комплектів стало те, що Lego запропонував скріплення між собою деталей, які в ході споруди залишаються міцними і збалансованими. Для наборів LEGO характерні висока якість, естетичність, незвичайна міцність, безпека. Широкий вибір цеглинок і спеціальних деталей дає дітям можливість будувати все, що душі завгодно. LEGO випускає продукцію для дітей різного віку, та й дорослі із задоволенням займаються складанням не таких уже і примітивних кубиків. Найзнаменитіша серія LEGO так і називається «LEGO » або «LEGO система» вона представлена безліччю серій: «Місто», «Замок», «Космос», «Пірати», серії присвячені «Зоряним війнам» і «Гаррі Поттеру» і т. д. Випускається серія для маленьких дітей - «DUPLO» і для найменших - «Прімо».

В дошкільній педагогіці пріоритетно використовуються набори Lego Duplo та LEGO Education, формуючи тим самим розвинену у всіх напрямках особистість.

Кожна деталь конструктору має певну назву: цеглинка 2x2, 2x4, 2x8, цеглинка зі скосом, пластина 2x16, 8x8, LEGO – чоловічок, деталь даху або вікна, LEGO Дупло (Lego Duplo) це не тільки цеглинки різної форми і розмірів. Це ще й численні чоловічки різного віку та професій, тварини, різноманітні будівельні пластини, стіни, дахи, машинки. Цеглини LEGO DUPLO перевищують розмір звичайних цеглинок LEGO у вісім разів, тобто рівно в два рази по кожному напрямку. Освітні набори LEGO Education призначені для дітей більш старшого віку — від старшого дошкільника до школярів до студентів. Починаючи з простих освітніх рішень, дитина переходить до все більш складних робототехнічних комплексів. Перша навчальна робототехнічна платформа LEGO Education дозволяє їм краще розуміти багато предметів: математику, навколишній світ, конструювання, основи програмування. Проте, хоча конструктори цього виду досить поширені та широко використовуються в освітній діяльності дошкільних закладів, теоретичні аспекти роботи з LEGO донині опрацьовано недостатньо. У 2016 році була видана Програма розвитку дитини від 2 до 6

років та методичні рекомендації «Безмежний світ гри з LEGO» О.Ю.Рома. Також дидактичні посібники О.Рома «Шість цеглинок в освітньому просторі школи» та «Гра по-новому, навчання по – іншому» для НУШ можуть бути модифіковані для роботи із дошкільниками.

Використання конструктора LEGO дозволяє вчитися граючи і навчатися в грі, яка є найважливішим супутником дитинства. В ході заняття з конструктором LEGO, підвищується комунікативна активність кожної дитини, формується вміння працювати в парах, в групі, відбувається розвиток творчих здібностей, підвищується мотивація до навчання. Діти з допомогою занять LEGO - конструюванням також підвищують розумову і фізичну працездатність. Розширюють уявлення про предмети і явища, розвивають вміння спостерігати, аналізувати, порівнювати, виділяти характерні, суттєві ознаки предметів і явищ, узагальнюють їх за ознаками.

ІГРИ 3 ВИКОРИСТАННЯМ
КОНСТРУКТОРА LEGO

Конструктори LEGO на сьогоднішній день є незамінним матеріалом для занять у дошкільних установах. У дитячому садку LEGO можна використовувати практично на всіх видах занять. Для педагогічного процесу LEGO-технологія цікава тим, що, базуючись на інтегрованих принципах, об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Ігри з LEGO виступають засобом дослідження та орієнтації дитини в реальному світі.

Діти навчаються з моменту народження. Вони торкаються предметів, беруть їх в руки, пересувають і в такий спосіб досліджують світ навколо себе. Гра надає дітям величезні можливості для фізичного, естетичного і соціального розвитку.

Педагогам пропонується взяти участь в ігротренінгу «Ігри з LEGO – цеглинками». Вихователь – методист у ролі вихователя, педагоги беруть на себе роль дітей. У кожного вихователя – набір цеглинок LEGO.

Приклади застосування LEGO-технології.

1. Розвиток мовлення

Вихователь – методист: Дошкільні педагоги часто задають питання: чому не слід забороняти дітям розмовляти під час ліплення, малювання, конструювання, виконання будь-якої роботи? Тому що для дошкільнят дуже важко виконувати роботу мовчки. Психологи стверджують, що мовний супровід власних дій має велике значення для психічного розвитку дитини. Значить, не варто зупиняти мову малюків, супроводжуючу їх дії.

Матеріали: цеглинки LEGO DUPLO різних кольорів та форм у достатній кількості, кольорові зображення овочів, аркуші паперу формату А4 коричневого чи зеленого кольору.

Лексична тема «Овочі».

Цеглинки розкладають у довільному порядку та вільному доступі перед дітьми.

Запитання та завдання дітям:

Які овочі ви знаєте?

Знайдіть цеглинку, схожу на огірок (помідор, моркву...).

Які ще овочі можуть бути такого само кольору, як помаранчева цеглинка?

Цеглинки яких кольорів у вас залишилися? Чи існують овочі білого кольору? Які? А коричневого?

Чи існують овочі блакитного кольору? А що буває блакитним?

Гра «Парні овочі» Завдання для роботи в парах: оберіть цеглинки однакового кольору. На які овочі вони схожі кольором? Чому ви обрали саме такий колір?

Гра «Яка цеглинка зникла?»

Педагог запитує: «Що ми можемо приготувати з овочів? Я хотіла приготувати борщ та салат, але якихось овочів бракує!» Педагог виставляє цеглинки та промовляє: червоні томати, помаранчева морква, зелений огірочок, білий часничок та коричнева картопля. Діти заплющують очі, педагог ховає одну з цеглинок, діти відгадують, якої саме цеглинки-овоча бракує.

2. Навчання грамоти

Завдання

1. Визнач та покажи за допомогою цеглинок кількість слів у реченні «Взимку випав білий сніжок».

2. Визнач та покажи за допомогою цеглинок кількість складів у слові «сніжок».

3. Визнач та покажи за допомогою цеглинок кількість звуків у слові «сніжок»

4. Якщо почуєш звук [р], то підійми червону цеглинку, а звук [л] — зелену: робот, лінь, малина, Марина, рак, лось.

5. Виклади з цеглинок літеру (першу літеру свого імені).

3. Вправи для розвитку орієнтування у просторі

Вихователь – методист: Конструювання тісно пов'язано з чуттєвим і інтелектуальним розвитком дитини. Особливе значення воно має для вдосконалення гостроти зору, точності кольоросприйняття, тактильних якостей, розвитку дрібної моторики, сприйняття форми і розмірів об'єкта, простору. Діти пробують встановити, на що схожий предмет і чим він відрізняється від інших; опановують умінням порівнювати ширину,

довжину, висоту предметів; починають вирішувати конструктивні завдання «на око»; розвивають образне мислення; вчаться представляти предмети в різних просторових положеннях, подумки змінювати їх взаємне розташування. У процесі занять йде робота над розвитком інтелекту уяви, дрібної моторики, творчих задатків, розвиток діалогічного і монологічного мовлення, розширення словникового запасу.

Особлива увага приділяється розвитку логічного і просторового мислення. Діти вчаться працювати із запропонованими інструкціями, формуються вміння співпрацювати з партнером, працювати в колективі.

Вправи.

1. Постав цеглинку на праву (ліву) руку, підніми цеглинку догори.

2. Поклади цеглинку посередині аркуша; праворуч; ліворуч; угорі; внизу аркуша. (Цю вправу можна обіграти: розташування цеглинок пов'язати із садінням городу, розташуванням зірок у небі, слідами тварин, будь-чим, що зацікавить дитину.)

3. Створи із цеглинок картину на аркуші.

4. Побудуй будиночок для тваринок.

Ліворуч по краю пластини постав два прямокутники зеленого кольору, праворуч — два прямокутники синього кольору, позаду — два квадрати жовтого кольору. Зверху постав таку само пластину. На першому поверсі житиме мишка. На другому поверсі — лисичка.

4. Формування математичних понять.

Гра «Вежі». Найпростіше - це будувати вежі і співвідносити кількість кубиків у вежі з цифрами.

Гра «Вантажники»

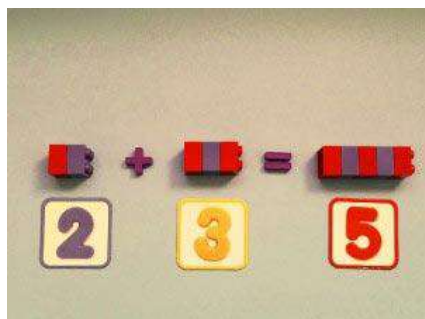
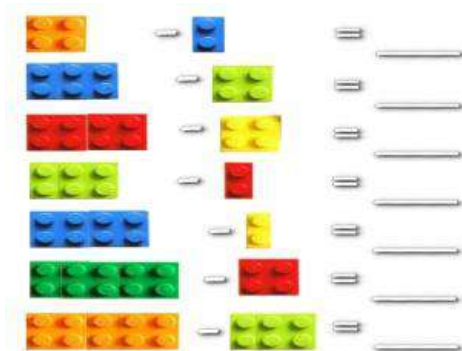
Матеріал: зображення вантажної машини з цифрами від 1 до 10, цеглинки конструктора LEGO.

Хід гри:

Учасникам необхідно завантажити машину відповідною кількістю цеглинок, в залежності від її цифри на машині.

Приклади. Використовуючи кубики конструктора як рахункові палички, можна навчитися вирішувати приклади.

5.



Формування фонематичного сприйняття

1. «Повтори ритм». Відстукування ритму цеглинками.

2. Вправа для дихання «Повітряні перегони». За допомогою дихання перемістити цеглинку з одного кінця столу до іншого (можна виконувати цю вправу на швидкість).

5. Фізичний розваиток з LEGO

Руханка

Діти беруть одну цеглинку.

1. Знайди дитину з цеглинкою такого саме кольору, як у тебе, і стань поруч із нею.

2. «Сині», поміняйтеся місцями із «жовтими», а «зелені» — із «червоними».

Рухлива гра «Незвичайний капелюх». Покласти на голову цеглинку та пройти по доріжці, не впустивши цеглинку.

Рухлива гра «Не зачепи». Учасникам необхідно пробігти між LEGO -вежами, розставленими змійкою, та не зачепити їх.

Пальчикова гімнастика «Веселі цеглинки»

Ми цеглинки в руки взяли	(Беруть у кожену руку по одній
І місцями поміняли.	цеглинці (2 × 4).)
Потім міцно їх з'єднали,	(Перекладають цеглинки з однієї
Вгору високо кидали.	руки в другу.)
Раз-два, не роняй,	(Скріплюють дві цеглинки разом.)
А швиденько заховай!	(Підкидають цю цеглинку вгору і
	ловлять.)
	(Ховають цеглинку у долонях або
	за спину.)

Пальчикова гімнастика «Музиканти»

Нам сопілочки заграли:	(Беуть одну цеглинку (2 × 4),
«Ду-ду-ду!»	підносять до губ, імітують рухи
Барабани застучали:	пальцями, чітко промовляючи звуки.)
«Ту-ту-ту!»	(Цеглинка у правій руці, ударяють
Ніжно скрипочки заграли:	нею по лівій долоні.)
«Ті-ті-ті!»	(Цеглинку тримають на плечі, як
Піаніно зазвучали:	скрипку, пальцем другої руки
«Ді-ді-ді!»	імітують рухи смичка.)
На гітарі ми заграли:	(Цеглинка лежить на столі, пальцями
«Да-да-да!»	імітують гру на піаніно.)
І в долоні заплескали:«Та-та-та!»	(Цеглинка у лівій руці, імітують на ній гру на гітарі.)
	(Цеглинка у лівій руці, ударяють нею по правій долоні.

Пальчикова гімнастика «Гусінь»

На маленьке деревце (Беруть одну цеглинку (2 × 2), проводять штирями по тильній стороні долоні спочатку однієї руки

Вгору гусінька повзла., потім другої.

Гілочки всі проповзала, (Проводять штирями по кожному пальчику спочатку однієї руки, потім другої.)

І листочки не минала...

Потім раптом покотилась, (Крутять цеглинку між долонями по колу.)

Завертілась, закрутилась,

Застрибала, заскакала (Підкидають цеглинку догори.)

Вниз упала і пропала! Міцно затискають цеглинку між долонями.)

Вихователь – методист: Дуже важливо не забувати і про дітей з особливостями розвитку. Конструктор є ідеальним інструментом для занять як з фахівцем, так і для домашніх ігор для таких дітей. Кожен психолог, дефектолог та інші фахівці завжди мають в арсеналі своїх інструментів для занять конструктор. Незаперечним є той факт, що замінити конструктор для роботи з дітьми з особливостями розвитку дуже складно. Тактильна стимуляція, візуальна стимуляція, розвиток моторики та навичок комунікації - це тільки короткий список переваг для занять в рамках корекційних і розвиваючих занять.

Результативність роботи з конструктором.

Вихователь – методист: Підводячи підсумок роботи з інтеграції конструктора LEGO в освітній процес ЗДО, можна стверджувати, що головна ідея навчання полягає у навчанні через дію, тобто здобутті знань у процесі конструювання та

дослідження моделей. Це не лише гра, а й важливий чинник розвитку дітей. Ціннісність занять з конструкторами LEGO полягає в тому, що граючись дитина діє активно, розкрито, гра захоплює її почуття, інтелект, уяву, концентрується увага при виконанні конструкторської роботи. Саме ця праця допомагає дитині стати самою собою.

Такі вміння і навички закладають фундамент учбової діяльності майбутніх школярів.

Додаток Е 7.

СЦЕНАРІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО МІНІ-ЛЕКТОРІЇ

Сфери життєдіяльності:

**«Людина і природа», «Людина,
наука і техніка» Наскрізний модуль:
«Живі прототипи – ключ до нової
техніки»**

***Тема: «Біоніка як джерело
конструкторської ідеї дитини в процесі
пізнання навколишньої дійсності»***

***Форма проведення: міні-лекторій
(NETWORKING)***

Якименко Світлана Іванівна – доктор філософії галузі освіти, професор кафедри початкової освіти, завідувач кафедри початкової освіти

Тимченко Алла Анатоліївна – доктор філософії в галузі освіти, доцент кафедри початкової освіти

Іванець Наталія Володимирівна – викладач кафедри початкової освіти

Філімонова Тетяна Володимирівна –
викладач кафедри початкової освіти

Дрозд Олена Володимирівна – доктор
філософії в галузі освіти, доцент кафедри
педагогіки та інклюзивної освіти

Вступна частина

Вітальне слово:

Доброго дня, колеги! Наші зустрічі
вже стають тради-ційними. Сьогодні ви тут
вже як досвідчені учасники не-творкінгу,
який ми проводили у квітні. А тим, хто
сьогодні вперше приєднався до нас, ми
нагадаємо, що ж це за форма організації
зустрічей і поповнення свого списку
контактів.

«НЕТВОРКІНГ» (NETWORKING) –
процес зустрічі і розмови з багатьма
людьми, щоб отримати інформацію, яка
може допомогти вам. Основне завдання
нетворкінгу – це оволодіти вмінням
вибудовувати мережі контактів та
використовувати їх з розумом. Одне із гасел
цієї нової те-чії – Не бійтеся знайомитися з
новими людьми – бійтеся не познайомитися!

Слово для виступу надається автору технології, професору С. І. Якименко. Виступ на тему «Світогляд».

МЕТА НЕТВОРКІНГУ:

- ознайомити учасників нетворкінгу з наукою біоні-кою, та особливостями використання отриманих знань у своїй практичній діяльності;

- сформувати в учасників нетворкінгу компетентнос-ті, які допоможуть оволодіти системою цілісного інтегро-ваного підходу з використанням елементів біоніки.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ:

- сформувати професійно-педагогічну компетентність

- обізнаність з інноваційними технологіями, розвинену педагогічну рефлексію;

- сформувати мовно-комунікативну компетентність – розвиненість культури професійного спілкування;

- сформувати психологічно-фасилітативну компетент-ність – здатність сприяти творчому становленню особис-тості

здобувача початкової освіти та задовольнити його індивідуальні запити як представника покоління «ЗЕТ», «АЛЬФА»;

—сформуватисоціально-громадянськукомпетентність— здатність до ефективної командної роботи.

Сьогодні знайомити вас із біонікою будемо ми – лекто-ри з нетворкінгу. Алла, Наталія, Тетяна, Олена.

Світ навколо нас сповнений дивовижних таємниць і хитромудрих загадок. Із давніх-давен людям притаманні були цікавість і прагнення не тільки проникнути в таєм-ниці природи, але й поставити її сили собі на службу, примусити її працювати на себе.

Виявляється, чимало з того, що винайшли люди, при-роді було віддавна відоме. Більше того, такого самого результату природа частенько досягає з меншими затрата-ми, але з більшою ефективністю.

От для свідомого пошуку таких відібраних упродовж мільйонів років

природних винаходів і виникла нова на-ука – біоніка. Сталося це 1960 року. Біоніка – рідня еко-логії. Багато мислителів і вчених давно дійшли висновку, що наше майбутнє – лише в союзі з природою.

Створюючи нове середовище свого перебування — но-осферу, сферу розуму, люди мають пам'ятати, що цей ща-бель еволюції – продовження сходів, які йдуть із глибини віків і якими піднімається все живе, в тому числі й ми. І навряд чи розумно при черговому кроці вперед позбува-тися того, що, як здається, заважає цьому сходженню, відсікаючи від себе і знищуючи природу. Навпаки, тільки разом із нею ми й спроможні здійснити цей крок. Інакше від кого ж нам надалі чекати підказок?

Леонардо да Вінчі, прабатько біоніки, якось сказав:

Птах – це діючий по математичному закону інстру-мент, зробити який з усіма його рухами може навіть лю-дина ...

Біологія + електроніка = Біоніка.

Біоніка (від грецького слова «bion» – Елемент життя, буквально – живе), наука, яка знаходиться на межі між біологією і технікою, вирішує інженерні завдання на основі моделювання структури та життєдіяльності організмів.

Девіз біоніки: «Живі прототипи – ключ до нової техніки».

2. Представлення науки.

3 найдавніших часів людина шукала відповідь на запитання: чи може вона досягти того ж, чого досягла жива природа? Чи зможе людина, наприклад, літати, як птах, або плавати під водою, як риба? Спочатку людина могла тільки мріяти про це, але незабаром винахідники почали застосовувати особливості організації живих організмів у своїх конструкціях, використовуючи підказки природи для вирішення інженерних задач. Їхні винаходи стали для нас цілком звичними й буденними, іноді ми навіть не звертаємо на них увагу: шовк, акустичні прилади, застібки-липучки і «блискавки», килимки з

присосками, кон-струкції висотних будинків та телевеж, шарніри, оригі-нальної форми підвісні мости та багато-багато іншого.

Як не дивно, але більшість науково-технічних винахо-дів останнього часу вже «запатентовані» природою. Тобто люди лише скористалися її мудрими підказками і повто-рили або відтворили те, що існує в світі рослин і тварин, застосувавши до своїх потреб.

Леонардо да Вінчі спробував збудувати літальний апа-рат з крилами, як у птахів – орнітоптер. В Україні з дав-ніх-давен відома конструкція криниці – журавель.

Наша з вами сьогоднішня зустріч дооможе нам з'ясувати, як людина використовує «природні» винаходи тварин і рослин при створенні штучних пристроїв на бла-го суспільства.

Леонардо да Вінчі «Сама лиш природа – наставниця найвищих умів».

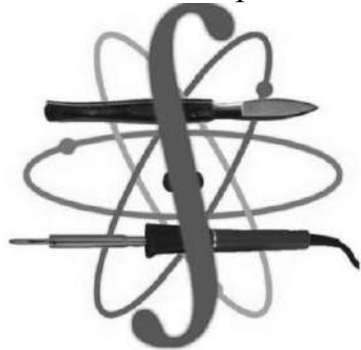
Основна частина

Наукове рандеву.

Датою народження біоніки прийнято вважати 13 вересня 1960 р. – в США у м. Дайтон відбувся перший Міжна-родний симпозіум біологів, інженерів, науковців, які ви-користовують у своїх винаходах підказки природи «Живі прототипи штучних систем – ключ до нової техніки».

Тоді ж була офіційно визнана нова наука – біоніка – наука про використання в технічних пристроях і системах принципів організації, властивостей, функцій і структур живої природи.

У біоніки є символ: схрещені скальпель, паяльник і знак інтеграла. Цей союз біолога, техніка і математика дозволяє сподіватися, що наука біоніка проникає туди, куди не проникав ще ніхто, і побачити те, що не бачив ще ніхто.



Давайте з вами пригадаємо: техніка презентації Скрайбінг (від англійського

«scribe» – накидати ескізи або малюнки) – мова людини, що виступає, ілюструється «на льоту» малюнками фломастером на білій дошці (або аркуші паперу).



Пропонуємо вам переглянути презентацію у формі відеоскрай-бінгу «Біоніка».

«Природа так про все потурбувалася, що скрізь ти знаходиш чому можна навчитися» –

ці слова належать Леонардо да Вінчі, якого вважають прабатьком біоніки.

Леонардо да Вінчі

Більшу частину свого життя італієць присвятив інженерним і архітектурним проектам, де застосовував знання про живу природу. Леонардо відомий, як розробник про-тотипів танка, літального апарата з махаючими крилами, як у птахів (орнітоптер), прожектора, катапульти,

велоси-педа, парашута, мобільного моста, кулемета, самохідного візка. Виявляється, дуже багато корисних речей і предме-тів побуту ми давно використовуємо в повсякденному жит-ті, але не замислюємося про це. Ще найбільший грецький філософ матеріаліст Демокріт (близько 460–370 рр. до н.е.) писав: «Від тварин шляхом наслідування ми навчилися найважливіших справ. Ми учні павука в ткацькому і кра-вецьких ремеслах, учні ластівки в побудові житла».

З огляду на це виокремлюють три напрями, за якими розвивається біоніка як наука:



Біоніка об'єднує знання з різних наук та галузей люд-ської діяльності – біології, математики, фізики, хімії, кібернетики, медицини тощо. Сьогодні основні напрями робіт з біоніки охоплюють такі проблеми:

- Архітектурна біоніка. (блакитний)
- Текстильна біоніка. (зелений)
- Нейробіоніка. (червоний)
- Технічна біоніка. (жовтий)
- Побутова біоніка. (рожевий)

Об'єднання в групи (за секторами інфографіки). Зараз ми пропонуємо вам об'єднатися в групи за кольором вашого сектору. Кожна інновація – це чийсь спонтанний інсайт, який не підкоряється правилам і законам, але закони природи якраз у біоніці дуже допомогли люди-ні створити безліч речей побуту, промисловості і техніки.

(Тут Таня нагадує про інфографіку, ділить їх на гру-пи за кольором секторів, ми роздаємо їм тексти кожного напрямків і

конверти з картинками, якими вони оформлюють свій сектор).

Інфографіка – це наочний спосіб подачі даних у графічній формі. Застосовувати її можна, де завгодно: для навчання, для ілюстрації журналістського матеріалу, в статистичному звіті і т.д.

Інфографіка допомагає структурувати великі обсяги інформації, а також більш наочно показує співвідношення предметів за різними параметрами і демонструє тенденції. І якщо раніше ми просто малювали схеми і креслили таблиці, то останнім часом інфографіка розцвіла і перетворилася на ціле мистецтво.

Психологічна рефлексія лекторію про мислення.

Трансформаційна гра-медитація на аналіз образного мислення Мислення – це вища абстрактна форма пізнання об'єктивної реальності. Мислення – це процес руху думки від невідомого до відомого. Мислення починається там, де перед людиною постає щось нове, невідоме і

коли вона починає щось аналізувати, порівнювати, узагальнювати. Такі питання виникають в умовах проблемної ситуації.

Науковці стверджують, що 50% розумових здібностей до переробки інформації формується у дітей до 4 років, і 80% – до 8 років. У період від 4 до 8 років діти характе-ризуються розумовою активністю, потребою у розумових враженнях і розумових зусиллях, – усі ці ознаки характе-ризують один з основних компонентів розумових здібностей – «потребу в пізнанні».

Дитяче мислення проходить певні етапи в своєму розвитку і першим засобом вирішення завдань для маленької дитини є її практична дія. Так, наприклад, отримавши в руки іграшку вертоліт, у якої несподівано перестають обертатися пропелер і крильця, або закриту коробочку, дитина трьох–п'яти років не обмірковує шляхи і засоби вирішення цієї задачі. Вона відразу починає діяти: щось тягне, крутить, смикає, трясє, стукає... Не отримуючи бажаного

результату, звертається за допомогою до дорос-лого або взагалі відмовляється від подальших спроб. По-дібне мислення отримало назву наочно-дієвого, оскільки вирішується руками, тобто практичною дією. «Мислення руками» не зникає у міру дорослішання, а залишається в резерві навіть у дорослих, коли якусь нову задачу вони не можуть вирішити в думці, тож починають діяти шляхом проб і помилок.

Учні початкових класів ще не зовсім втратили дитячу безпосередність, тому дуже часто вони розв'язують логічні задачі краще за дорослих.

Давайте перевіримо, яка з підструктур мислення переважає саме у вас. Для цього треба відповісти на дуже просте питання: Що зображено на малюнку? (Необхідно вибрати один з п'яти запропонованих варіантів відповідей. Номер відповіді відповідає домінуючому способу мислення).

Замкнуті фігури на аркуші паперу.

Тунель.

Маленький, середній і великий квадрати.

Три чотирикутника.

Комбінація квадратів, що лежать один на іншому.

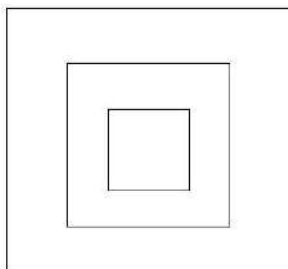


Рис. 1.

Топологічний тип мислення – в будь-якому пред-меті або явищі вас цікавлять, насамперед, властивості за-мкненості, безперервності. Для вас неважливо, яка саме фігура зображена (Зквадрат, куб, чотирикутник), для вас важливо, що ця фігура замкнута. Такі люди не люблять поспішати. Все роблять послідовно, намагаючись нічого не пропустити. У мовленні часто користуються словами: постійно; плавно; вільно; навколо; обмежено; всередині; поруч; близько; разом

та ін. Цей спосіб мислення і поведінки характерний для дівчаток.

Проективний тип мислення – улюблене заняття для цих людей знайти для предмета, який потрапив їм на очі, практичне застосування в житті. Цей спосіб мислення пере-важає у сильної половини людства. Вони зазвичай вжива-ють слова: якщо подивитися; по-моєму; з моєї точки зору.

Порядковий спосіб мислення – життя таких людей складається з норм і правил. Вони організовані, акуратні, виконавчі. Діють логічно, послідовно, будь-яке завдання виконують за алгоритмом. У мові наголос роблять на при-кметники, дієприкметники та прислівники. Розвинутий у дівчаток.

Метричний спосіб мислення – акцентують свою ува-гу на кількості. Дуже люблять рахувати. Ця підструктура хлопчиків і дівчаток розвинена однаково. Люди з метричною підструктурою дуже

люблять рахувати все, що їм тра-пляється на очі: дерева, машини, іграшки та ін.

Композиційний спосіб мислення – люблять комбі-нувати, здійснювати прямі та зворотні операції. Це ті, хто все роблять поспіхом, не хочуть детально простежувати всі кроки і рішення або обґрунтовувати дії, тому часто помиляються. У мовленні частіше вживають іменники, метафори, крилаті вирази, об'єднані слова. Переважає у хлопчиків.

Французький лікар Томатіс у своїй книжці «Чому саме Моцарт?» пише: «Сила



Моцарта недоступна іншим. Його музика звільняє душу. Лікувальні властивості її такі силь-ні, що це робить Моцарта найбільшим з усіх композиторів.

Музику Моцарта корисно слухати всім». Така музика заспокоює немовлят і майбутніх мам. Дітям вона допомагає поліпшити мову, заспокоїтися при нервовому збудженні покращити навчання. Вчені довели: якщо при вивченні матеріалу робити 10-хвилинні музичні паузи з Моцартом, то ефективність навчання підвищується. А дорослим му-зичні твори цього композитора допоможуть подолати ду-шевні проблеми, поліпшать слух і красномовність.

(Вмикається музика Моцарта).

(Наталя) Шановні учасники, підсумуємо нашу роботу ментальною картою. А для початку ще раз пригадаємо ви-значення, що ж таке «ментальна карта».

Ментальна карта – унікальна технологія роботи з ін-формацією, спосіб

зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем.

Ментальні карти в освіті – сучасний і компактний спосіб викладення навчального матеріалу, який зробить будь-який урок цікавим і пізнавальним, а також дозволить учням краще засвоїти матеріал, розвиває, критичне мислення, пам'ять і увагу, а також робить процес навчання цікавішим і результативнішим.

III. Підсумок лекторію.

Природа відкриває перед інженерами і вченими не-скінченні можливості по запозиченню технологій та ідей. Раніше люди були не здатні побачити те, що знаходиться них буквально перед носом, але сучасні технічні засоби і комп'ютерне моделювання допомагає хоч трохи розібратися в тому, як влаштований навколишній світ, і спробувати скопіювати з нього деякі деталі для власних потреб.

У минулому ставлення людини до природи було споживчим. Техніка експлуатувала і руйнувала природні

ресурси. Але поступово люди почали обережніше ставитися до природи, намагаючись придивитися до її методів з тим, щоб розумно використовувати їх у техніці. Ці методи мо-жуть служити зразком для розвитку промислових засбів, безпечних для навколишнього середовища. Природа, як еталон, – це і є біоніка.

IV. Рефлексія.

Природа – наш безцінний скарб! Так ми вчимо своїх учнів. Але дуже часто цей вислів звучить абстрактно для них. І діти не усвідомлюють всіх масштабів його змісту. Тому головним очікуваним результатом нашої сьогодніш-ньої вчительської роботи в умовах інтегрованого освіт-нього середовища є «формування в здобувачів освіти при-родничого світогляду і розвиток компетентностей, які допоможуть їм зберегти навколишнє середовище і співіснувати з ним у повній гармонії, використовуючи природу для своїх благ, як еталон для наслідування, і тим самим примножуючи її».

Я пропоную нам провести рефлексію за допомогою методики «Незакінчене речення», використавши наш акваріум. Давайте уявимо, що це світогляд дитини, який формується під час її освітньої діяльності. Назвемо його «акваріум думок» і заповнимо такою думкою: «Біоніка допоможе мені створити для моїх учнів...».

Людина мріє повернутися туди, де їй цікаво, де вона може дізнатися про щось нове, де вона продовжить мріяти. Завжди дивіться вперед з надією, назад – з вдячністю, вгору – з вірою, по сторонах – з любов'ю.

Інформаційна довідка біоніці порівняно недавно з'явився розділ, який називається «нейробіоніка».

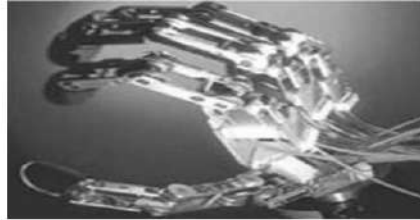
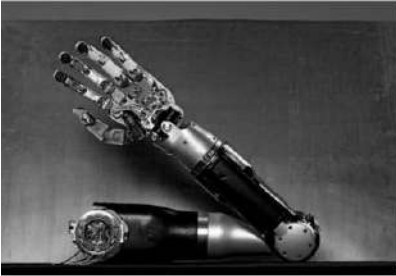
Нейробіоніка – вивчає роботу мозку, пам'яті, зору, слуху, мови, нервову систему живих істот. Ці знання дозволяють вдосконалювати електроніку та обчислювальну техніку, на основі чого створювати та вдосконалювати технічні об'єкти та засоби безпеки.

Дослідження в області нейробіоніки дозволили збільшити продуктивність комп'ютерів, розширити область їх функціонування. Все це вчені здійснили завдяки впровадженню в комп'ютери принципів функціонування нерво-вої системи. Моделювання єдності нервової системи дало можливість створення систем, здатних розпізнавати обра-зи і тексти. Це використовується при дослідженнях причин авіакатастроф («чорний ящик» літака). Дослідження систем, які відповідають за саморегуляцію в умовах навколишнього середовища, а часом, в умовах його зміни, дає можливість удосконалювати техніку, прилади авто-матики, телемеханіки. Принципи роботи опорно-рухової системи людини і тварин послужили для створення робототехніки, яка допоможе людині при польотах на інші планети, для освоєння в недоступних районах гірської місцевості, дна глибоких водойм.

Нейробіоніка здатна вирішити такі пекучі проблеми, як біоелектричне

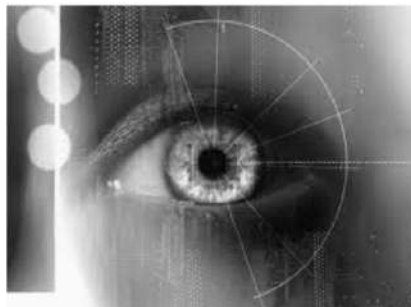
управління і біопротезування (кіборгізація) нервово-м'язових апаратів (протези равлики вуха, відновлення діяльності паралізованих м'язів і нервів і. т.д.). Вживлені протези і стимулятори носять вже тисячі людей.

Приклади – електронна пропускна система ідентифікує особу за сітківкою ока,



голосом, відбитком пальця; ро-зумний

будинок – керування побутовими приладами, опаленням та освітленням голосом чи звуком; автомобілі, що самостійно визначають дистанцію до попереднього автомо-біля, відстань між воротами гаража, автоматично парку-ються на невеликій парковці; в тих же автомобілях – голо-сове управління навігацією; на черзі



створення протезів для людей з обмеженими можливостями, керованими го-лосом чи думкою, біороботи чи роботизовані пристрої (в Японії – робот-компаньон).

Правомірність архітектурної біоніки визначається не тільки біологічним і технічним єднанням людства і на-вколишнього середовища, але й

особливостями людсько-го пізнання. Людський розум більшою мірою формується під впливом процесів, які відбуваються в природі.

Архітектура є частиною світу, вона підпорядковується, перш за все, законам суспільного розвитку.

В архітектурі є своя ієрархія (житлова комірka, жит-ловий дім, генеральні плани тощо), в живій природі – своя (клітина, тканина, орган, організм тощо). Перед архітетурною біонікою стоїть завдання – виявити подібні рівні цих двох ієрархічних систем з тим, щоби можна було зна-ходити правильні співвідношення при порівнянні форм і явищ в архітектурі та живій природі.

Приклади – будівля, що обертається за



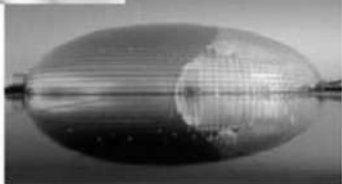
сонцем – со-нях; хмарочос – хлібний колос; сонячні батареї – фото-синтез; покриття стадіонів – квітка, утеплення та покрів-ля будинків – з пористих та природних матеріалів. Існує окремий напрямок архітектури – розробка та створення біобудинків, як замкнутих, екологічно безпечних систем з усіма сучасними зручностями та ін.

Інформаційна довідка



Архітектура і біоніка. У процесі соціального розвитку людина у своїй діяльності нерідко зверталася до живої природи. Великий зодчий епохи Відродження Ф. Бруннелескі в якості основи для конструювання куполу Флорентійського

собору використав шкаралупу пташино-го яйця, а Леонардо да Вінчі, створюючи літальні апарати, будівельні та воєнні машини, ткацькі верстати, «копіював» форми живої природи.



Великий національний оперний театр у Пекіні



Театр «Еспланада» в Сінгапурі



Оперний театр у Сідней

На основі вищесказаного з'явився новий напрямок теорії і практики архітектури – архітектурна біоніка.

Архітектурна біоніка – вивчає будову скелета, кісток, стебла, квітів, фотосинтезу

тощо. Ідеї втілюються у будівельних конструкціях та будівлях.

Інформаційна довідка

Техніка і біоніка. Крок вперед у біоніці був зроблений одночасно з прогресом автоматики, що дозволило зробити перехід від подразнюючих, чисто декоративних механізмів, до підказаних природою механізмів, які можуть ефективно працювати в промисловості. Вони переносили моделі з при-родного середовища в область техніки на основі аналогій.

Вивчення живої природи (рослин, тварин і особливо людини) розкриває непередбачену вдосконаленість естетичних форм, що виникли по ходу еволюції. На думку академіка І.П. Капіци, на прикладі структури полімерів, що використовується в неживій природі, видно, що при-рода є кращим інженером-конструктором ніж людина і нам є чому навчитися в неї. Живі організми, і в першу чергу людський мозок, як орган вищої нервової системи і діяльності

людини становить одну із найскладніших проблем біоніки. Конструкцію рахувальної машини можна співставити із людським мозком. Порівнюючи компактність біологічного монтажу з технічним, академік В.В.Парін приводить цікавий розрахунок: технічний аналог люд-ського мозку при використанні сучасних напівпровідників, деталей мав би об'єм башні з основою в плані 10×10 м, висотою 100 м. А головний мозок людини займає об'єм 1,5 дм³ і містить 10–15 млрд. нейронів. Це є вершина еволюції.

У сучасній техніці при всій її вдосконаленості, надійність роботи машин поки що не може конкурувати з надійністю роботи мозку, серця тощо.

Технічна біоніка – вивчає форму біологічних об'єктів, природне покриття, способи з'єднання частин скелета для вирішення технічних інженерних задач.

Моделювання живих організмів у техніці. У процесі моделювання живих організмів у техніці до біологічних

перетворювачів вищої інформації в першу чергу відносять органи відчуття людини: очі, вуха, ніс, шкіру, а також відчуття температури, руху, рівноваги.

Із перерахованих органів відчуття найбільший інтерес являють очі. Фотографічний апарат являє собою технічний аналог ока, в якому об'єктив заміняє кристалик, діафрагма – оболонку веселки, а світлочутлива плівка – сітчатку. В біоніці вже існує модель ока, на основі якої розроблені автомати для сортування листів на пошті, а також інші пристрої, які дозволяють з електронною швидкістю сортувати різні візуальні документи.

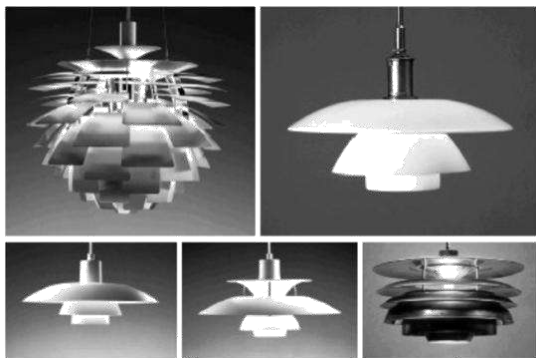
Очі жаби, голуба мають складну будову. Жаба добре реагує на літальні апарати, які вона швидко розпізнає. На цій основі було розроблено модель для обробки інформації, що поступає від слідкуючих систем розвідки засобів зв'язку. Сконструйований прилад можна використовувати для швидкого розпізнавання ракет у польоті, що дозволяє

скоротити час, необхідний для балістичних обчислень

Французький ентомолог Ж. Фабр описує, як оси за 100 км шляху); спеціальне покриття корпусу дозволяє готувляють корм для личинок. Перед ними стоїть доволі збільшити швидкість, приховати від радарів та ін.

Складна задача – зберегти корм у свіжому стані протягом розвитку личинки. Кормом для личинки оси служать різні комахи. Оса діє дуже мудро: першим уколом жала вона паралізує нервовий центр комахи, пов'язаний із органа ми чуття, після втрати орієнтації, оса паралізує ще ряд центрів, які керують основними рухами. При цьому, вона ніколи не зачіпає нервових центрів, відповідальних за обмін речовин. Тому паралізована комаха довший час зберігається у свіжому стані. Таке знання нервової системи у комах визначається інстинктом, що передається в спадок.

Органи рівноваги медузи – слухові пузирки – допомагають медузам визначати наближення шторму і відходити в глибокі води. На основі цієї живої моделі вчені розробили прилад, що дозволяє передбачати шторм за 12 год. до його початку. Це явище пов'язано зі здатністю медузи сприймати ультразвуки (шум вітру, моря) з частотою коливання нижче 20 Гц, недосяжними до людського вуха.



Муха. Органи нюху багатьох живих організмів значно досконаліші від органів нюху людини. Нюховий орган мухи може служити моделлю для визначення мінімальної кількості різних запахів, у тому числі ядовитих слабкої концентрації. На

основі цього зроблено прилад, який можна використовувати в підводних човнах, на рудниках, космічних кораблях тощо.

На сьогодні особливий інтерес викликає швидке пересування у воді китоподібних тварин (38–55 км/год.; 48 км – дельфін, 100 км – меч-риба). Велика швидкість цих тварин обумовлена формою тіла, будовою шкіри.

Інформаційна довідка вміням керувати своїми органами.

Приклади – обтічна форма рухомих механізмів .

Побутова біоніка – відтворює форму, запах, дизайн шин, літаків, підводних човнів, швидкісних потягів – доприродних об'єктів у виробках повсякденного вжитку.

Що дозволяє зменшити опір повітря (води) та витрату палива Традиційним для даного напрямку є використання (сучасні новітні автомобілі використовують 3 л палива на світлої колірної гама, глянцевої і навіть дзеркальні текстури, а також характерні для природи орнаменти. В пред-

метах обстановки може використовуватися перфорація метою зменшення ваги конструкції. Кольори біоніки: білий, молочний, слонова кістка, бежевий, дуже світлий сірий, забарвлення зелені, неба, води, кори, піску та інші. Можливі елементи яскравих кольорів: синій, червоний, лимонний. Все, як у природі!

Класичну лінію в інтер'єрній біоніці утворюють світильники з традиційних матеріалів: бронзи, кришталю, стразів, які детально відтворюють квіти і суцвіття, а також букети екзотичних рослин, кленові або дубові різь-блені листочки. Використовуються будь-які рослинні мотиви: листя, трави, квіти, плоди – тут фантазія худож-ників невичерпна, як невичерпний світ флори.

Однак, до стилю біоніка відносяться не тільки зобра-ження квітів і плодів. Авангардну лінію складають наві-яні природою асоціації, втілені дизайнером у статичному інтер'єрі, об'єктах меблів, конструкцій, оформленнях про-різів і т.д.

Наприклад, застигли в кутку медузи або камені – це насправді світильники, що дають м'яке світло і розсіюють його; в кутку стоїть стілець, що нагадує бджолу або пелюстки квітки, а в центрі кімнати виріс диван, схожий на хмару. В інтер'єрах біоніки часто зустрічається таке «цитування» природних елементів і їх форм.

Приклади: килимове покриття – трав'яний газон; пла-фони освітлювальних приладів – квіти; форма окремих частин меблів чи декору; рослинний орнамент шпалер та текстилю; фасони одягу, освіжувач повітря чи миючі засоби рослинним запахом тощо.

Інформаційна довідка

Текстильна біоніка – використання природних мотивів у дизайні одягу.

Текстильний промисловості – за зразком крила птахів створені парашути і парашутисти з використанням найлегших тканин, що володіють аеродинамічними властивостями. Дизайнери звертають свою увагу, як на форми, так і на особливі

властивості живих організмів, роз-робляючи «розумний» з ІТ функціями текстиль і одяг. Голландський дизайнер Daan Roosegaarde, використовуючи принцип хамелеона (зміна кольору шкіри тварини, залежності від місцезнаходження), створив сукню з особливого матеріалу, здатного змінювати колір, залежно від настрою людини. Як тільки серце починає битися прискорено, вбрання стрімко стає прозорим.

Фірмою Adidas розроблений костюм «акуляча шкіра», відповідно до гідродинамічних вимог, що пред'являються до спортивної екіпіровки плавців, по аналогії з так званою, плакоїдною лускою акулячої шкіри. А британська компанія Speedo, на основі «акулячої шкіри», створила водовідштовхувальний костюм за рахунок гладкої поверхні, яка зменшує опір води.

У 1990 році німецьким ботаніком, професором Вільгельмом Бартлоттом був відкритий «Ефект лотоса». Пелюстки квітки покриті не тільки воском, а й

«Наночастинками», завдяки яким, рослина абсолютно невразлива для води. На основі цього відкриття в Японії була створена найтонша міцна, зносостійка і одночасно прозора гідрофобна плівка, яка містить мікрочастинки органокрем-нієвих з'єднань (Поліорганосілани), які можуть містити фторалкілсілан. Вчені з університету Цюріха також розробили текстильний матеріал з нанoeлементів, який не намокає, навіть якщо занурений у воду протягом двох місяців, залишаючись сухим на дотик. Так само на основі «ефекта лотосу» ведуться розробки текстильних матеріалів та верхнього одягу з властивостями самоочищення.

Ще один винахід, створенням якого ми зобов'язані природі, – це звичайна «липучка». Швейцарський інженер Джордж Де Местраль втомився постійно чистити свою собаку від незрозумілих плодів рослин, які прилипають до шерсті після прогулянки. Дослідивши рослину, він визначив, що плоди чіпляються завдяки

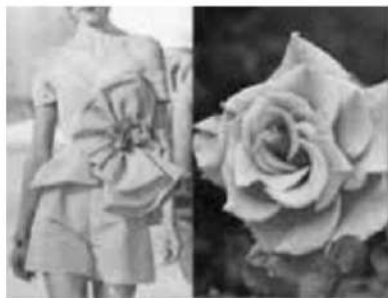
маленьким гачкам. В результаті через вісім років була запатентована «липучка» або стрічка «Velcro», яка сьогодні широко



використовується при виготовленні цивільного і військового одягу.

Приклади: спідниця-тюльпан, брюки-банан, покрій рукава – летюча миша, штучне хутро, штучна шкіра чи оздоблення

тканини під шкіру, широко застосовується оздоблення у вигляді штучних квітів тощо.



Додаток Е 8.

**МЕТОДИЧНА ПАНОРАМА
«ІНТЕГРОВАНА СИСТЕМА
РОБОТИ З ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ
В ДНЗ»**

Мета: активізувати знання педагогів про інтегровану систему роботи з трудового виховання, вдосконалювати вміння інтегрувати різні форми роботи, спонукати педагогів до самоаналізу власного педагогічного досвіду, стимулювати до самоконтролю за своєю педагогічної діяльністю та її результатами, до вивчення передового досвіду колег. Надати допомогу в самоосвітній роботі.

Хід:

Вихователь – методист: Одним з основних завдань, що їх розв'язують

дошкільний заклад разом з родиною, є виховання у дітей самостійності, працелюбності, правильного ставлення до праці.

Безперечно , саме праця – один із провідних чинників усебічного розвитку дітей. Праця корисна для здоров'я дитини , якщо вона посильна і правильно організована. Як правильно організувати працю дошкільників в системі інтегрованої технології, ми розглянемо в сьогоднішній методичній панорамі на тему «Інтегрована система роботи з трудового виховання в ДНЗ».

Вправа «Види праці»

Вихователь – методист: Трудова діяльність дітей дошкільного віку включає 3 види праці, які є посильними та значущими

для дошкільника: Давайте їх пригадаємо за допомогою підказок.

Педагогам пропонується пригадати види праці за допомогою завдань, які виконувала Попелюшка: поливала троянди (праця в природі), прибирала в будинку (господарсько-побутова), виготовляла прикраси для сестер (художня праця).

Вправа «Знайди місце»

Вихователь – методист: Рухи дитини, яка володіє трудовими навичками, більш точні та впевнені, вона ліпше орієнтується у просторі, їй зрозуміліший план часу. Праця сприяє розумовому розвитку. Діти багато дізнаються про властивості матеріалів, з якими працюють, інструментів, якими вони користуються. Під час трудових дій відбувається розвиток усіх пізнавальних

процесів – активного сприймання, уваги , уваги, пам'яті. Зміст дитячої трудової діяльності визначено переліком трудових дій, які пропонує Програма.

Педагоги отримують зазначені на аркушах трудову дію. Їм пропонується визначити, до якого виду праці відноситься трудова дія (художня, господарсько – побутова, праця в природі).

Орієнтовний перелік трудових дій:
самостійно вдягатися та роздягатися, акуратно складати речі в шафу, доглядати за взуттям, доглядати за волоссям та тілом, підказувати іншим про негаразди у вбранні, самостійно прибирати на місці іграшки, сервірувати стіл, готувати матеріали до занять, мити та протирати іграшки, формувати почуття задоволення від

чистоти в приміщенні, годувати та напувати тварин, визначати потребу рослин в поливі, пересаджувати рослини з ґрунту в вазон, виконувати сезонні роботи, виховувати відповідальність за рослини та тварин, виготовляти іграшки-саморобки, готувати та раціонально витратити матеріали, виховувати інтерес до творчої праці, створювати нескладні атрибути для ігор, виготовляти книги із зігнутих аркушів.

Педагоги об'єднуються в 3 групи в залежності від того, до якого виду праці відноситься обране ними освітнє завдання.

Вихователь – методист: Система роботи з трудового виховання в ДНЗ ведеться в трьох напрямках: створення предметного розвивального середовища, формування у дітей трудових умінь та

навичок та взаємодія з батьками. Сьогодні ми розглянемо методичні аспекти цих напрямів більш детально. **Вправа «Гаманець»**

Вихователь – методист: Передумовою успішної педагогічної роботи з трудового виховання є створення предметно - розвивального середовища.

Кожна група отримує по три умовні грошові купюри із зазначеними на них видами дитячої праці. Педагогам пропонується на купюрах написати необхідне обладнання, на яке б вони потратили отримані кошти, для організації всіх видів праці відповідно до загально-векторного модуль «Людина і суспільство» змістовий модуль «Батьківщинознавство»

1) модульно – освітня лінія «Праця дорослих - овочівники»

2) модульно – освітня лінія «Праця дорослих»

3) модульно – освітня лінія «Народні свята і традиції».

Вправа «Мозковий штурм»

Вихователь – методист:

Організовуючи будь – який вид праці, вихователь добирає такі методи та прийоми роботи з дітьми, які мають виховне значення для дитини як для особистості, дають можливість дитині усвідомити власне «я можу» в самотійній діяльності, а вихователю – опосередковано керувати процесом праці.

Кожна група отримує аркуш з питанням, на яке має відповісти:

1) Як залучення дітей до праці в природі може впливати на гендерне виховання дитини?

2) Яка роль відводиться вихователю під час організації господарсько - побутової праці? Визначте рівень самостійності дітей.

4) Запропонуйте найбільш доцільні форми організації художньої праці дітей в різних вікових групах.

Вправа «Складаємо конспект»

Вихователь – методист: В процесі оволодіння трудовими навичками, у дошкільників виникають пізнавальні потреби, уточнюються поняття про дії та інвентар, виховуються ставлення до праці та вміння визнавати її цінність. Тому залучення до будь-якого виду праці вимагає використати принцип інтеграції трудової та

пізнавальної діяльності для формування основ світогляду дітей.

Педагогам пропонується скласти конспект інтегрованого навчального блоку за загально - векторним модулем «Людина і суспільство» змістовим модулем «Батьківщинознавство», модульно – освітня лінія «Народні свята і традиції».

1 група – мовленнєве спілкування + художня праця;

2 група – мовленнєве спілкування + господарсько – побутова праця;

3 група - мовленнєве спілкування + праця в природі.

Вправа «Аркуш по колу»

Вихователь – методист: Рівень оволодіння дітьми трудовими уміннями та навичками визначені Програмою виховання і навчання дітей «Дитина» в розділі

«Привчась працювати». Давайте визначимо, які показники успішної роботи вихователя вказують на трудову компетентність дітей дошкільного віку відповідно до загально – векторних модулів інтегрованої особистісно – орієнтованої технології.

Групи отримують аркуші, на яких пропонується за одну хвилину написати показники оволодіння дітьми трудових умінь та навичок, після чого аркуш передається по колу. Група продовжує писати на наступному аркуші.

1) Загально – векторний модуль
«Людина і суспільство»

2) Загально – векторний модуль
«Людина і природа»

3) Загально – векторний модуль
«Людина і культура»

Коли педагоги отримують свій перший аркуш, підводиться підсумок.

Вихователь – методист: Загальні показники сформованості трудової компетентності дітей відповідно до Програми виховання і навчання дітей «Дитина»:

- Має елементарні уявлення про працю дорослих, її значущість, матеріали та знаряддя праці, їх застосування;

- Проявляє бажання долучатися до посильної трудової діяльності;

- Володіє раціональними прийомами праці, дотримується певної послідовності дій у процесі роботи;

- Відповідально ставиться до дорученої справи, прагне доводити її до кінця;

- Намагається домовлятися про спільну роботу з однолітками, розподіляє обов'язки, надає допомогу;

- Проявляє ініціативу та самостійність під час виконання трудових завдань, прагне бути корисною для інших;

- Вміє застосовувати трудові вміння та навички у життєвих ситуаціях.

Вправа «Педагогічна реклама»

Вихователь – методист: Прагнення дитини взяти участь у трудовій діяльності підтримують небагато батьків. Слова «Іди, не заважай!» стали дуже популярними. Звичайно, дитина витратить значно більше миючого засобу, ніж дорослий. А ще існує загроза алергійного чи застудного захворювання. Та й батьки не бажають переробляти після малюка хатню роботу. Таким чином, праця дитини у родині

зведена до мінімуму. Як переконати батьків в необхідності залучання дітей до трудової діяльності, пояснити про важливість праці для всебічного розвитку дитини та виховання повноцінної особистості?

Педагогам пропонується пояснити зміст та переконати батьків у важливості певного виду праці для виховання дитини за допомогою «Рекламного проспекту».

Вихователь – методист: Щоб в малюка не сформувалось негативне ставлення до праці на все життя, допоможіть батькам організувати правильне керівництво його трудовою діяльністю деякими порадами.

ПОРАДИ БАТЬКАМ

Спостерігайте разом з дитиною за працею дорослих, розповідайте про її соціальну значущість для людей та природи.

- Підтримуйте інтерес дошкільників до знарядь праці, роз'яснюйте правила безпечного їх використання.

- Залучайте дитину до посильної трудової діяльності, заохочуйте її помічати потребу в допомозі та надавати її.

- Окресліть коло домашніх обов'язків дитини, тримайте під контролем їх виконання, обговорюйте з малюком результати, позитивно оцінюйте його успіхи, бажання працювати на спільну користь.

- Надавайте дитині можливість проявляти самостійність при виконанні доручень, при цьому гарантуйте їй право вибору при визначенні змісту праці, часу виконання завдання тощо.

- На власному прикладі прищеплюйте дитині бажання дотримуватись культури праці.

- Не сваріть дитину у разі невдачі або недоведеної до кінця справи, запропонуйте свою допомогу або порадьте, як якісніше і швидше виконати доручення.

Підсумок.

Вихователь — **методист:**

Поступовість, послідовність оволодіння дітьми навичками елементарних трудових дій, наявність дитячого обладнання, приклад дорослих – ось ті складові, які дають змогу задовольнити пізнавальні потреби дітей у процесі праці та викликати позитивне ставлення дошкільників до трудової діяльності. Інтегрована система роботи з трудового виховання в ДНЗ забезпечує формування трудової компетентності

дошкільників та цілісність світогляду дітей.

Дякую всім за роботу!

В умовах інтегрованого педпроцесу педагог являється суб'єктом інноваційної діяльності, несе відповідальність за результати своєї роботи, зацікавлений в підвищенні якості освітнього процесу і орієнтується на рішення конкретних завдань в даному аспекті.

Педагог, як ключова фігура в організації інтегрованого процесу повинен володіти всіма необхідними якостями: увага, креативність, винахідництво. Основна роль методичного супроводу інтегрованої технології полягає в тому, щоб надати педагогу безпосередньо допомогу в розвитку його потенційних можливостей і вміле використання їх в рішенні основних завдань інноваційної діяльності.

В процесі реалізації інтегрованої технології, педагог вчиться самостійному конструюванню інтегрованого педпроцесу, самовизначається відносно цінностей і цілей, стратегії становлення даної інноваційної діяльності, набуває досвіду та професійної майстерності.

В інтегрований особистісно - орієнтований технології весь навчально – виховний процес базується на

5 загально-векторних модулів:

- «Людина і природа»
- «Людина і Всесвіт»
- «Людина і культура»
- «Людина і суспільство»
- «Людина наука і техніка»

Здебільшого кожному загально-векторному модулю відводиться місяць. Це копітка творча робота. Щоб спланувати всі

форми активності дітей в інтегрованому педпроцесі слід опрацювати не один методичний посібник, дібрати практичний матеріал, продумати ефективні методи і прийоми, які розкривають тему, обрану вихователем на день, тиждень, місяць.

Інтегрований підхід до організації освітнього процесу дає можливість педагогу грамотно організувати простір пізнання дитиною навколишнього світу, допомагає зрозуміти життя у всій його красі, формує основи світобачення та цілісної картини світу. Система роботи педагога в умовах впровадження інтегрованої особистісно орієнтованої технології об'єднує в єдине ціле весь процес навчання, виховання та розвитку дітей і спрямована на досягнення гарантованих передбачуваних педагогічних

результатів високої якості за порівняно короткий час.

Саме ці вимоги спонукали творчу групу педагогів нашого дошкільного закладу розробити тематичні павутинки, які складені по методу логічного ланцюжка і допомагають вихователям на практиці реалізувати основні інтегративні процеси: цілісність знань, їх узагальнення, систематизацію та логічну послідовність.

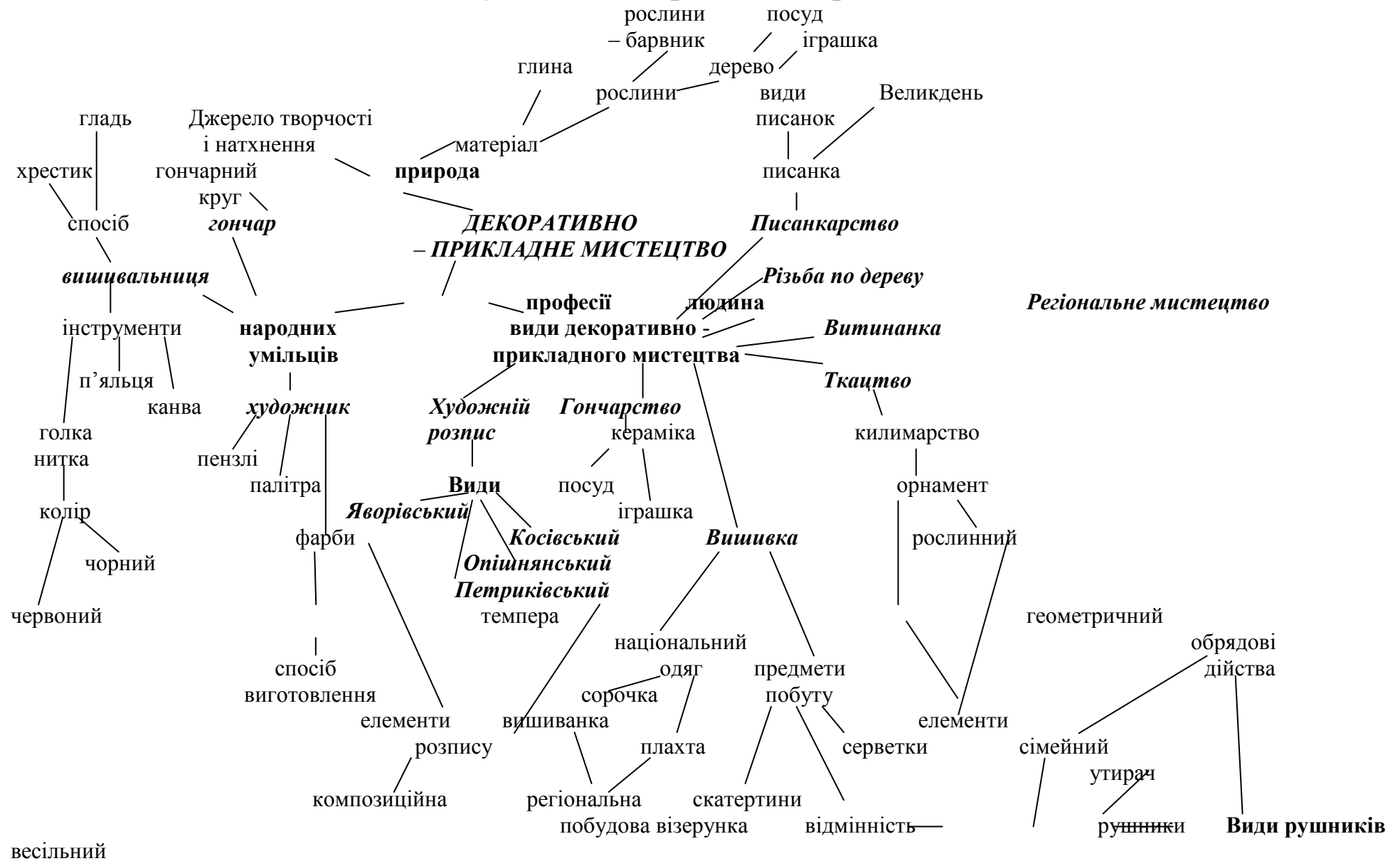
Тематична павутинка «Дерева»



Тематична павутинка «Вода»



Тематична павутинка «Декоративно – прикладне мистецтво»



В інтегрованому педпроцесі задіяні не тільки вихователі, а й музичні керівники, вчителі - логопеди, інструктор з фізкультури і хореограф. Використовуючи свої методи і прийоми роботи, вони реалізують методичні цілі, які прописані в методичному орієнтирі згідно загально-векторному модулю.

Наприклад: Загально – векторний модуль: Людина і природа

Змістовий модуль: жива природа

Модульно – освітня лінія: Комахи

- **Вихователь** - Характерні особливості комах (зовнішній вигляд, спосіб живлення, користь) через пізнавальну діяльність.

- **Інструктор з фізкультури** - Різні способи пересування комах через рухову діяльність.

- **Логопед** - Звуки, які видають комах, через звуконаслідування.
- **Музичний керівник** - Створення музично – ігрового образу комах засобами музикування.

Показник компетентності дитини:
сформованість цілісного поняття про комах як об'єкту природного довкілля.

В результаті такого підходу до роботи діти отримують цілісні уявлення про різноманітні явища, вчаться характеризувати предмети, події з різних боків.

Синтезуючи матеріал та інтегруючи різні змістові модулі та їх модульно-освітні лінії педагоги, головним чином, дбають про органічне поєднання елементів знань з різних галузей та підпорядковують їх головній меті, а також взаємопроникненню

розрізнених елементів певної сукупності, що і є основною сутністю інтеграції. Інтегрований педпроцес включає в себе різні види дитячої діяльності, адекватні віку вихованців, в першу чергу, ті, в межах яких відбуваються важливі вікові новоутворення, і сприятливі для подальшого розвитку кожної маленької особистості в усіх сферах життєдіяльності. Від педагогів вимагається вільне володіння широким арсеналом організаційних форм, засобів, методів і прийомів освітнього впливу на вихованців. Педагогу необхідно забезпечити кожній дитині активну позицію, стимулювати розвиток її творчих здібностей, формувати стійкий інтерес до пізнання навколишнього світу і себе в ньому, сприяти оволодінню різними видами діяльності.

В інтегрованому навчально – виховному процесі відсутня така форма роботи з дітьми «як заняття». Є зайнятість дитини протягом реального нерегламентованого часу з наданням пріоритету спілкуванню, обговоренню, спостереженню, дослідницько – пошуковій діяльності.

Тематичний образ (на день або на тиждень) стає стрижнем, навколо якого розгортається пізнавальна діяльність дітей. Але інтегровані заняття мають своє місце під час підведення підсумків роботи з дітьми по закінченню роботи над загально-векторним модулем. Ми їх називаємо інтегрованими навчальними блоками. Наведемо приклади деяких із них.

Загально-векторний модуль:
Людина і суспільство

Змістовий модуль: Батьківщина

Модульно-освітня лінія:
національний одяг

Додаток Е 9.

ПЕДАГОГІЧНА КАВ'ЯРНЯ
«ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК МЕТОД
ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ
УСІХ ВІКОВИХ ГРУП»

**Педагоги сідають за столи за
власними уподобаннями.**

Ведучий: Шановні педагоги. Сьогодні я рада вітати вас у педагогічному кафе «Дошкільник». Зазвичай кафе – це особливе місце, в якому ми проводимо час, спілкуючись із приємними нам людьми, пригортаємося смаколиками, ділимося секретами. Сьогодні ви познайомитеся із секретами «педагогічної кухні» колег, які дозволять вам більш ефективно вирішувати завдання з профорієнтації дітей своєї групи.

Перш ніж запропонувати вам «педагогічне меню», пропоную вашій увазі «Теоретичний коктейль «Від шефа»

Теоретичний коктейль «Від шефа»

Ведучий: Одним із завдань Базового компонента дошкільної освіти є озброєння дітей системою життєво необхідних знань, умінь і навичок про професії дорослих (розвиток фонду «можу») і формування потребо-мотиваційної сфери (розвиток фонду «хочу»). Цьому сприяє така форма роботи з дітьми, як ігрова діяльність. Так, у роботі з дітьми дошкільного віку переважають ігрові методи, зокрема дидактичні ігри економічного спрямування. Гра є тією універсальною формою діяльності, в якій відбуваються основні прогресивні зміни в особистості дитини-дошкільника, гра визначає його відношення

до людей праці, готує до пізнання, до нових видів трудової діяльності. Гра забезпечує розвиток у дошкільників рухових, розумових та мовленнєвих навичок. Діти, відображаючи в грі різні сторони життя та особливості професійної діяльності дорослих, поповнюють і уточнюють свої знання про професії та людей праці, вчать співпереживати і відрізняти вимисел від реальності.

Дидактична гра – це навчальна гра, яка використовується в освітньому процесі дошкільного закладу для закріплення і уточнення знань дітей про довкілля. Перша група дидактичних ігор - це велика група ігор з предметами, природним матеріалом, іграшками, речами, картинками, музичними інструментами, настільно-друковані ігри. І

друга група – ігри без наочного супроводу – словесні та рухливі ігри.

Тож пропоную ознайомитися із меню дидактичних ігор.

Педагогічне меню дидактичних ігор.

✓ Педагогічна локшина (Сюжетно – дидактична гра)

✓ Желе «Розумна руханка»
(Дидактично – рухлива гра)

✓ Кава по – освітянські
(Дидактично – мовленнєва гра)

✓ Торт «Музичний шедевр»
(Музично – дидактична гра)

✓ Дидактичний салат (Дидактична настільно-друкована гра).

Ведучий: Сьогодні всі ви водночас і гості кафе, і його працівники, які представлять гідну страву за власним рецептом. Перед тим, як професіонал

представити замовлену вами страву, я як шеф-кухар кафе, трішки розповім про його зміст.

Кожному столику педагогів пропонується зробити замовлення «педагогічної страви». Педагоги представляють дидактичні ігри відповідно до замовлення.

Сюжетно – дидактична гра. Ігрові дії полягають у зображенні різних життєвих ситуацій, у виконанні ролей людини – працівника (покупця, продавця, кухаря тощо). Дидактична мета, прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини, і засвоєння пізнавального змісту відбувається ненавмисно, у процесі цікавих для дитини ігрових дій (ховання і пошуку, від гадування, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо). Як

правило, діти оперують предметами та іграшками.

**Сюжетно - дидактична гра,
«Кресляр та Художник»**

***Дидактичне завдання:** закріплювати знання дошкільнят про професію кресляр; вчити визначати результат праці саме кресляра. **Обладнання:** окуляри, берет, фарби, олівці, аркуші, гумка, репродукції картин, креслення, крейда, фломастери, стакан для води, пензлі, палітра*

***Ігрове завдання:** підготуватися до роботи та навести лад на столі кресляра. Із запропонованих карток та предметів вибрати саме ті, на яких зображено працю кресляра.*

***Ігрові дії :** Викласти картки із предметами та результатами праці кресляра на один стіл, а працю художника*

на інший стіл. Гра має своє продовження та розвиток сюжету у наступних дидактичних завданнях (намалювати та накреслити будинок)

Дидактично – рухлива гра.

Вихователь водночас навчає дітей трудовим діям та відноси́нам людей і грає разом з ними, а діти, граючись, навчаються. Пізнавальний зміст навчання виражається у певних дидактичних завданнях, що мають на меті й руховий розвиток дітей.

Дидактично – мовленнєва (словесна) гра Вони є найскладнішими, оскільки змушують дітей оперувати уявленнями, мислити про речі, з якими на той час вони не діють, використовувати набуті знання у нових ситуаціях і зв'язках. У молодшому дошкільному віці ці ігри спрямовані на уточнення і закріплення словникового запасу щодо професій. У

старшому дошкільному віці словесні ігри розвивають самостійність мислення, активізують розумову діяльність дітей. Як правило, дошкільникам доводиться описувати предмети праці, групувати їх за властивостями, відгадувати професії за описом, за ознаками схожості та відмінності, знаходити алогізми в розповіді, вигадувати власні розповіді про працю людини.

Музично – дидактична гра.

Музично-дидактичні ігри — це навчальні ігри які дають змогу допомагати дітям в ігровій формі за допомогою музичних творів сприймати інформацію про професії дорослих, викликати у дітей зорову, слухову і рухову активність і тим самим розширювати їхнє сприймання музики у цілому. Музично-дидактичні ігри можна умовно розділити на три групи: настільні; спрямовані на ігрові дії з елементами змагання; наближені до рухливих ігор та подібні до хороводних.

Дидактична настільно-друкована гра. Вони передбачають дії не з предметами, а з їх зображеннями. Найчастіше вони зорієнтовані на розв'язання таких ігрових завдань: добирання картинок за схожістю (деякі види лото, парні картинки), карток-картинок під час чергового ходу (доміно); складання цілого з частин (розрізні картинки, кубики) тощо. Завдяки таким діям діти уточнюють свої уявлення про професії; систематизують знання про предмети праці; розвивають розумові процеси.

Підсумок. Добігає до кінця наша зустріч у кав'ярні. Ми дізналися нових педагогічних страв з меню дидактичних ігор. Можемо зробити висновок, що ігрова діяльність – це невід'ємна частина життя у дітей дошкільного віку. Гра – це «чарівна паличка», за допомогою якої можна навчити малюка мислити, винаходити, доводити.

Рухлива гра «Моряки».

Мета: Удосконалювати різні види ходьби. Виховувати активність, витривалість, уважність, старанність, дію по сигналу. Викликати позитивне ставлення до виконання рухів.

Хід гри: Діти виконують рухи під музичний супровід відповідно до тексту.

Моряки на кораблі гарно маршували

Моряки на кораблі гарно танцювали

Тут почався шторм, корабель гойдає

То вправо, то вліво його нахиляє...

В небі сонечко сіяє.

Моряки втомились, на палубу полягали

На ноги встали...Знову маршували

Додаток Е 10.

**КОНСПЕКТ ПРОВЕДЕННЯ
ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ В 1 КЛАСІ
«Маленькі таємниці великої економіки»
за програмою «Світ в якому я живу»
професора С.Якименко**

Сфера життєдіяльності: Людина і суспільство

Змістовий модуль: Маленькі таємниці великої економіки.

Підтема змістового модуля:

Цікава економіка навколо нас.

Ключові компетентності:

вільне володіння державною мовою;

- спілкування іноземною мовою;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі

природничих наук, техніки

- технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- соціальні і громадянські

компетентності;

- культурна компетентність.

Очікувані освітні результати здобувача початкової освіти:

Мовно-літературна галузь:

- сприймає і усвідомлює усні висловлювання;

- розповідає про те, що найбільше вразило і схвилювало в усному повідомленні;

- пояснює на основі власного досвіду;

- обговорює з іншими отриману інформацію, яка зацікавила;

- підтримує діалог;

Іншомовна галузь:

- розуміє прості короткі запитання «How are you?», «What is this?», «Who is this?» та реагує на них вербально;

- розпізнає знайомі слова і фрази з теми «Birthday» під час сприйняття усного мовлення;

- повідомляє інформацію, вживаючи короткі сталі вирази «Happy Birthday», «Have a nice day», «It is a present», «It is a cake».

Математична галузь:

- порівнює і впорядковує величини навколишнього світу за однією або декількома ознаками;
- утворює числа в межах 10 різними способами;
- встановлює відношення рівності й нерівності між величинами (гривня, копійка);
- оперує грошима в уявному процесі купівлі-продажу;
- розв'язує прості, зокрема такі, що моделюють ре-альні життєві ситуації.

Природнича галузь:

- пояснює взаємозв'язки між об'єктами та явищами живої і неживої природи;
- виявляє та описує очевидні зв'язки у природі;
- досліджує обрані об'єкти, використовуючи надані прилади;
- пояснює, навіщо потрібно берегти природні ресурси, намагається це робити.

Технологічна галузь:

- усвідомлює необхідність дотримання правил техніки безпеки при роботі з інструментами та матеріалами;
- створює виріб квітки за зразком.

Інформатична освітня галузь:

- проявляє початкові вміння розрізняти інформацію різних видів (зокрема, медіатекст).

Історична галузь:

- осмислює зв'язки в історії створення грошей. Фізкультурна освітня галузь:

- розуміє терміни з предмета фізична культура;

- виконує організовуючі вправи: команди на шикування в шеренгу, колону по одному, в коло; розмикання на інтервал;

- загально розвивальні вправи: без предмета та з предметами;

- виконує ходьбу: на носках, п'ятах, з різними положеннями рук;

- виконує вправи з малим м'ячем;

– бере участь у рухливих іграх та естафетах, виконуючи різні ролі в процесі рухливих ігор;

– дотримується правил безпечної поведінки для себе та однокласників у процесі рухової та змагальної діяльності.

Матеріали та обладнання: мікрофон, медіатекст (відео «Уроки Тітоньки Сови», маски «Гривника» та «Ко-пійки», карта Європи, назва банкнот країн Європи, картки для гри «Банани», валіза «сімейний бюджет», картки для гри «Склади слово із букв», текст, грошове дерево, ви-готовлене з пенопласту, монетки, чорний ящик (пляшка водою, енергоощадна лампа, шкарпетки, папір), пазли, сувенірні гроші, пелюстки для квітів, пакети з борошном, пшеницею, шматочком хліба, піском, відеофільм «Мамин хліб» караваї, картки для гри «На базарі», тканина для галявини, ромашки зі смайликами, відео «Пробудження весни», руханка «Сонечко», фізхвилинка (відео), м'ячі для гри «Спіймав м'яч – сідай», кольорові фішки для по-ділу на команди,

тунель для проведення естафети, ката-логи для замовлення подарунків, капелюшки, музичний супровід фізкультхвилинки англійською мовою «Head, shoulders, knees and toys».

І ЕТАП.

РАНКОВА ЗУСТРІЧ 1. Вітання вчителя з дітьми. У нас сьогодні – ніби свято Гостей зібралося багато, Один на одного дивіться І веселенько усміхніться. Повернімося обличчям до гостей

І лагідно промовимо «Добрий день!».

Коло вітань. Вчитель:

Ми сімейка невеличка

Усі друзі – я і ти
Привітаємось, щоб личка Всі
усмішками цвіли. (привітання з компліментом по колу).

Вчитель: Діти, до нас завітали гості. А чи любляєте ви, коли до вас приходять гості? Чому?

– Чи згодні ви зі мною,



що гос-ті дарують нам щасливі хвилини спілкування?

II. Обмін інформацією. Вчитель:

– Діти! А як ви вважаєте, що потрібно нам для щастя?

Гра «Мікрофон» – продовжи-ти висловлювання «Для щастя мені потрібно...»

– Чи завжди ми можемо мати те, що хочемо? Чому? (не завжди вистачає грошей)

– А що таке гроші? (гроші – це засіб для обміну на різні товари та послуги, загальний платіжний засіб, міра вартості товару чи послуги).

Вчитель: – Щоб мати повне уявлення про гроші я про-поную вам переглянути медіатекст (Відео 1: Уроки ті-тоньки Сови).

–

Такщожтакегроші?Чизавждиіснувалигроші?
Дати відповідь на ці питання ви зможете після перегляду медіа тексту. (Відео 2: Уроки тітоньки Сови).

– Чим користувалися люди до появи грошей? (товар)

– А чи знаєте ви, звідки беруться гроші? (гроші друку-ються державою на спеціальному обладнанні).

– У кожної країни є своя грошова одиниця (валюта). А які гроші ви знаєте?

(вчитель називає країну, а діти говорять, які там гро-ші та прикріплює назву банкнот на карту країни)

- Україна – гривня.
- Росія – рубль.
- Польща – злотий.
- США – долар.
- Велика Британія – фунт.
- Болгарія – лев.
- Швеція, Чехія – крона.
- Молдова – лей.
- Швейцарія – франк.

Прихід до учнів вчителя англійської мови з пошто-вим врученням.

– Hello my dear children! How are you?
I have a letter for you! Look!

What is this? It is invitation to Vicky's Birthday Party.

– Так, ви все правильно зрозуміли, нас запрошено на День народження до Вікі, дівчинки, з якою ми познайо-мились, вивчаючи англійську мову.

– А чи знаєте ви, в якій країні вона живе? (відповіді учнів)

– А де вона знаходиться? Давайте подивимось на кар-ту (глобус).

– Я бачу ви, навіть, знаєте, які гроші нам потрібні, щоб поїхати до цієї країни.

– А як ми можемо дістатися до цієї країни? (відповіді учнів)

– Та, на жаль, поки що ми не маємо змоги полетіти до Вікі на день народження, але ми можемо на нашому за-нятті з англійської мови приготувати подарунки та приві-тання. Ми запросимо відеорепортера, який запише наше привітання, і відправимо його до Англії. Діти, а чи зна-єте ви, що потрібно підготувати до святкування дня народження? (відповіді учнів)

– Отож, протягом дня ми підготуємося до привітання Вікі з днем народження! See you soon!

Вчитель: – Ось до нас завітали сьогодні в крісло автора герої Копійка та Гривник. Вони пропонують вам прослухати вірш.



Крісло автора:

Про які потреби (товар) шпаченят ідеться у вірші?

Дев'ять сірих

шпаченят

однім гнізді сидять. А шпачиха все літає, Бо про діток добре дбає. Кому кашки, кому юшки, Кому чорні капелюшки, Кому чисту сорочину, Кому посмішку шпачину. (Потреби в їжі, одязі...). Вчитель: – В їжі. А що є товаром у вигляді їжі? (хліб, м'ясо).

Потреба в одязі (капелюшки, сорочки).

– А посмішка потрібна? (потрібна, бо кожна людина потребує хорошого настрою та гарних почуттів).

III. Групове заняття.

– З хорошим настроєм пограємо у гру.

Робота в групі. Гра «Банани»: на картонних дошках записаний ряд букв:

ШЕШШШКШОШНШО
ШШШКШША

Завдання: у поданому ряді букв викреслити всі букви «Ш», а з букв, що залишились, прочитати слово – «економіка».

– Діти, а хтось з вас знає, що таке «економіка»?

– Це уміння ведення домашнього господарства. Але чи всі володіють цим умінням? Недарма кажуть, що не господар той, хто не господарює. Актуальною проблемою сьогодення є питання отримання та розподілу прибутків у сім'ї на її потреби. Щоб краще зрозуміти це



питання, дізнаємося деякі ситуації протягом інтегрованого дня.

– Налаштування (постановка мети): протягом дня бу-демо говорити про мистецтво ведення домашнього господарства, будемо вчитися економити, раціонально розподі-ляти свої потреби.

IV. Щоденні новини

– Діти, а який сьогодні день тижня? Яка погода?

ЕТАП. ІНТЕГРОВАНІЙ БЛОК ОСВІТНІХ ПЛОЩИН

1. Мовно-літературна площа.

Діти, чи подобається вам роботи покупки?

– Чи завжди вам купують те, що ви хочете? (якщо ні, чому?)

Так, за свою працю батьки отримують гроші. Всі гро-ші, зароблені за місяць, вони складають разом – у сімей-ний бюджет. Слово бюджет означає в перекладі з англій-

ської «валіза», а «сімейний бюджет» – це велика сімейна «валіза».

Отже, сімейний бюджет – це доходи і витрати сім'ї за певний період (тиждень, місяць, рік).

(У цій валізі картинки із житлом, їжею, одягом, від-починком).

– Чи правильно буде, якщо ці гроші сім'я витратить за один день?

– Як потрібно витратити гроші? (економно, бережливо).

– Так, кожна сім'я гроші повинна витратити бережливо, економно. Від цього буде залежати добробут вашої сім'ї, тобто родина буде жити краще, буде мати все необхідне, задовольняти потреби усіх членів родини.

– На які потреби витрачає ваша сім'я (батьки) гроші? Гра «склади слово із букв» (із буквами одного кольору

учні виходять на середину класу і складають слова).

Їжа, навчання, послуги, взуття.

– Ми з вами теж сім'я. І ми теж маємо з вами свій сі-мейний бюджет, який будемо наповнювати протягом ін-тегрованого дня.

2. Робота з чистомовками.

Вчитель: – Пропоную прочитати чистомовку, щоб ротик був слухняним.

- Ша, ша, ша – він немає ні гроша,
- Ші, ші, ші – заробляє гроші,
- Жу, жу, жу – гроші всі я збережу.

3. Читання та обговорення тексту.

3.1. Робота з текстом (текст читає вчитель). Вчитель: – А зараз, діти, я пропоную вам ознайомитися з текстом. Перед читанням пропоную ознайомитися зі словами з тексту.

СЛОВНИКОВА РОБОТА (на дошці слова): сплативши, комунальні послуги, енергоощадні лампи, смакувала.

ТЕКСТ

Кінці місяця Марійчина мама, сплативши всі комунальні послуги, сказала: «Наша сім'я не вміє економити! Будемо вчитися». Вона працювала вчителем у школі. А її учні створили відеоролик про

економію. Увечері вся сім'я його подивилася й обговорила. Марійка намалювала ве-ликий плакат – пам'ятку та повісила його в кухні.

З того часу всі стали жити економно. Тато перестав ку-рити і почав ходити у спортзал. Іноді він поспішав й забу-вав вимикати світло в туалеті. Мама купила енергоощадні лампи, але годинами могла дивитися свої улюблені серіали. Старший брат раніше дуже довго приймав душ. Тепер він вмивався за кілька хвилин. Але в нього лишилася звичка чистити зуби під проточною водою. За це його часто сва-рила мама. Бабуся зв'язала всім теплі шкарпетки. Усім стало тепліше, і температуру котла зменшили. А кожної неділі сім'я смакувала бабусиними пиріжками. Усі були задоволені та щасливі.

Вчитель: – Про кого говориться в оповіданні? Що ро-била Марійчина сім'я?

Повторне читання оповідання «Буксиром». Вибіркове читання: – Що сказала мама, сплативши комунальні

послуги? Ким працювала мама? Що намалю-вала Марійка?

3.2. Сприйняття тексту.

Робота в групі.

Вчитель:

— Подумайте, хто з членів родини жив економно, а хто – ні. Поставте «+», якщо економили, та «-», якщо ні. (відповіді діти записують на аркушах монет та вивішують на гілки «грошового» дерева (з пенопласту).

— Тато перестав курити.

— Тато забував вимикати світло.

— Мама купила енергоощадні лампи.

— Мама годинами дивилась телевізор.

— Старший брат швидко миється.

— Брат чистить зуби під проточною водою.

— Бабуся зв'язала всім теплі шкарпетки.

— Родина зменшила температуру котла опалення.

— Родина пекла пироги сама.

(Вчитель знайомить учнів з «грошовим деревом» – кімнатна рослина).

Грошове дерево – товстянка – красула, живе деревце, яке вважається символом достатку і благополуччя.

Вчитель: – Чого більше «+» чи «-»? Зекономила сім'я гроші?

– А як би ви зекономили гроші, то на що б ви їх ви-тратили? Намалуйте.

(Учні презентують свої нароби на дошці «Світ навко-ло мене»).

РУХАНКА «СОНЕЧКО». Гра «Чорний ящик». Хід гри:

Дізнатися, яка річ у ньому.

Перша група: Предмет, який допомагає заощадити енергію.

Друга група: Рідина, без якої неможливо жити, яку треба економити.

Третя група: Речі, які зігрівають ноги.

Четверта група: Цей предмет виготовляють із дерева, його треба економити.

3.3. Робота в групах: скласти пазл – малюнок.

Перша група. Світить сонце і горить світло в кімнаті.

Друга група. Тече вода з крану.

Третя група. Горить газ на плиті без потреби. Четверта група. У кімнаті ввімкнений телевізор і ніх-

то його не дивиться.

Вчитель:

— Які помилки ви помітили в малюнках? Відповіді учнів.

2. Математична, технологічна, природнича площини.

1. Усний рахунок.

Робота в групах: кожна група має пелюстки від квітки.

Завдання: зробити квітку з пелюстками «Склад числа».

Вчитель: — А що можна зробити з цими квітами? (об'єднати квіти в букет) Кому?

— Даваймо складемо букет з цих квітів й поставимо в вазу. Ви купували ці квіти? Витратили на них гроші?

– Отже, ви зекономивши гроші, зробили подарунок власними руками. А подарунок, зроблений своїми рука-ми, дуже цінний!

2. Математичний диктант (розв'язування задач з самоперевіркою на дошці).

Ми на ринку були – Взяли всім купили. Для Анюти-лапочки Ми купили тапочки. Для брата Вовочки Взяли ми кросовочки. Туфлі – для Антошки. Колі – босоножки. Мамі – туфельки зі шкіри. Добрий вибрали товар. Порахуйте, скільки пар? (5 пар)

Зайці моркву продавали, На базарі торгували. 6 морквин всього принесли, 2 морквини продали. Хто з вас може підказати, Скільки моркви треба ще продати? ($6-2=4$)

У Надійки три копійки,
Світлана має п'ять.
Допоможемо дівчаткам Гроші
всі порахувати. ($3+5=8$) v Валя
сім яблук купила, По дорозі



одне загубила. Скільки принесла до хати, Щобгостейпригощати? $(7-1=6)$ 3. Робота в групі.

Вправи на порівняння (відповіді вивішуються на дошці).

ФІЗХВИЛИНКА (ВІДЕО)

4. Задача (умова записана на дошці).

Одна господарка заплатила за пакет з борошном 10 гривень, а друга – на 2 гривні менше. Скільки гривень за-платила друга господарка? $10-2 = 8$ (грн)

Вчитель: – Діти, а хто з господарок заплатив менше? Вона зекономила свої гроші? А що можна приготувати з борошна?

– Діти, а давайте з вами спробуємо утворимо ланцюжок, як отримати хліб. Для цього ми проведемо дослід-дження.

Дослідження. Робота в групах.

Кожна група має на партах пакети – борошно, пшениця, шматочок хліба, пісок.

Завдання: 1. Вилучити зайвий предмет. Пояснити, чому?

Утворити ланцюжок «Як з'явився хліб?».

Вчитель:–

Аввашихсім'яхпечетьсяхлібчикупується?
(Презентація відеофільму «Мамин хліб»)

Вчитель: – Давайте з вами зробимо висновок, який хліб смачніший: куплений чи спечений власноруч?

Гра в групах «На базарі». Завдання:

– Обрати продукти, які потрібні для випічки хліба.

Підкресліть та порахуйте скільки грошей вам потрібно для покупки. Скористайтесь необхідною кількістю грошей у конвертах.

Борошно – 10
гривень.

Маргарин – 15
гривень.

Олія – 30 гривень.

Сіль – 5 гривень.

Дріжджі – 5 гривень.

Борошно – 12 гривень.

Цукор – 15 гривень.

Яйця – 30 гривень.



Маргарин – 10 гривень.

Олія – 20 гривень.

Цукор – 20 гривень.

Завдання.

Вчитель:

– Отже, давайте порахуємо, скільки ви витратили грошей?

– Скільки заощадили? Так змогли ми зекономити свій бюджет? (так)



– А щоб ми могли придбати на зекономлені гроші? (вчитель звертає увагу на мрію кожного учня на початок дня).

Висновок (для вчителя).

– Інколи бувають непередбачені обставини, які потребують витрати грошей (наприклад дні народження). Ви не

очікували, а вас запросили. І тоді в нагоді стають законом-лені гроші.

7. Підсумок роботи.

3. Іншомовна, фізкультурна площини.

Учні заходять до спортивної зали.

Вчитель англійської мови:

– Подивіться, діти! Що незвичного у нашій спортивній залі? Про що свідчать усі ці атрибути? (Відповіді учнів)

– А що ще нам потрібно для того, щоб привітати Вікі? Як виготуєтесь до привітання своєї родини? (Відповіді учнів).

Вчитель фізкультури:

– Доброго дня, любі діти! А чому ви так святково одягнені?

– Ми готуємося до привітання...

– А я вам залюбки у цьому допоможу. І пропоную для підняття святкового настрою пограти у рухливі ігри. А що ми завжди робимо перед тим як розпочинаємо гру?

– Розминку.

Вчитель англійської мови:

– А так як ми готуємося до привітання англійською мовою, тоді треба провести і фонетичну розминку, щоб на-лаштуватися на активне спілкування.

Розминка. (Учні проводять розминку перед рухливи-ми іграми і одночасно тренуються у вимовлянні звуків).

1. Різновиди ходьби:

на носках, руки на поясі, вимовляючи звук « »;

на п'ятах, руки вперед у замок, вимовляючи звук « »;

в присіді, руки на коліна, вимовляючи звук « »;

біг у повільному темпі.

2. Вправи на відновлення дихання:

Ходьба в колоні по колу, руки через сторони вгору – вдих, руки через сторони вниз – видих.

Вчитель англійської мови:

– Вимову англійських звуків ми потренували! Розім'я-лися! Настрій

підняли! А давайте зазирнемо у скарбницю англійських слів. А відкрити її нам допоможе Ганна Ана-толіївна (вчитель фізкультури).

Вчитель фізкультури:

– Щоб відкрити скарбницю, ми пограємо у гру «Name the words» («Спіймав м'яч – сідай»). Для цього нам по-трібно поділитися на три команди. А зробимо ми це шля-хом жеребкування.

Учні діляться на команди за кольоровими фішками. Потім виконують розминку перед рухливою грою.

1. Комплекс загально розвивальних вправ під музич-ний супровід на англійській мові: нахил голови вперед, назад, вправо, вліво; йнахил тулуба вперед; йповороти тулуба вправо, вліво; йстрибки на двох ногах.

3. Вправи на відновлення дихання.

Під час виконання гри «Name the words» – за принци-пом рухливої гри

«Спіймав м'яч – сідай» у сформованих командах учні активізують мовний інвентар з теми «Happy Birthday»: cake, candle, birthday, balloon, present, party.

Хід гри з м'ячем «Передав м'яч, сідай!»

У кожній колоні по 6 учнів, ведучий учень з м'ячем, повертається до колони обличчям і по команді: На старт!

Увага! Руш! дає передачу першому учню в колоні, нази-ваючи слово українською мовою, перший учень повертає м'яч ведучому і говорить це слово англійською мовою, після цього присідає, ведучий дає передачу другому учню колоні і говорить інше слово українською мовою, цей учень повертаючи м'яч, говорить це слово англійською мовою і присідає, гра продовжується до тих пір, поки всі учасники однієї команди не повернуть м'яч ведучому.

Вчитель англійської мови:

– Well done! Ми пригадали слова, які нам потрібні для привітання нашої подруги. Діти, як ви думаєте, чи готові ми тепер вітати Вікі з днем народження? Чи чогось ще не вистачає?

(відповіді учнів).

– Так подарунки! Сьогодні протягом дня ви вже заощаджували свій бюджет для придбання подарунків, а ми пропонуємо вам збільшити його!

Вчитель фізкультури:

– Щоб заробити гроші, вам необхідно виконати еста-фету «Earn money for presents» («Тунель»).

Естафета «Earn money for presents» («Тунель»)

Хід естафети

Учні розподіляються на дві команди. За командою вчителя учні по черзі підбігають до тунелю, проповзають крізь нього, підбігають до стіни, де прикріплені гроші, знімають ту купюру, яка їм потрібна, і повертаються в свою команду, торкнувшись наступного учасника команди. Естафета закінчується, коли останній учень прибіг до своєї команди.

Вчитель англійської мови:

– Гроші зароблено! А тепер давайте порахуємо, на скільки ж ви збільшили свій

бюджет. (Кожна команда ра-хує зароблені гроші).

– Діти, а де ж ми можемо придбати подарунки? (Від-повіді учнів).

– Правильно! Але так, як ми не маємо змоги зараз піти до магазину, тоді варіант замовлення через Інтернет для нас буде найзручнішим. Я запросила до нас представника торгівельної фірми «Box of treasure», який може запропо-нувати нам каталог, де можна обрати подарунки і замови-ти їх. Потім ці подарунки ми відправимо Новою поштою.

Заходить представник фірми і пропонує дітям ката-лог, в якому діти можуть обрати подарунок.

– Діти, подивіться які товари пропонують нам у ката-лозі. Уважно подивіться на ціни і подумайте, який подарунок ви можете замовити для Вікі, відповідно до вашого бюджету.

Робота в групах. Діти отримують обов'язки: керівник команди, скарбничий, тайм-менеджер, доповідач та оці-нювач. Отримавши каталоги, вони починають

обирати подарунки, але кожен виконує свою роль.

Вчитель англійської мови:

– Ваш час вийшов. Прошу доповідачів зробити замовлення подарунків за каталогом.

Представник фірми записує замовлення дітей і учитель дає аркуш паперу, на якому записана адреса Вікі.

Вчитель англійської мови:

– Діти, а давайте проаналізуємо чи все ми підготували для привітання. Чи можемо ми тепер привітати іменин-ницю? (Відповіді учнів).

– А як ви вітаєте один одного в колі своєї родини? (Відповіді учнів)

– Так, традиційне англійське привітання – пісня «Happy Birthday», яку ми заспіваємо разом для відеопривітання Вікі.

– А як же ми це відео надішлемо Вікі? (Відповіді учнів) Заходить відеореporter. Разом з учителем він пропонує учням стати в коло і одягти капелюшки для виконання пісні. Пісня «Happy Birthday». Учні виконують пісню у колі,

потім всі разом говорять на камеру:
«Happy Birthday, Vicky!!! Have a nice day!!!».

Вчитель англійської мови:

– Діти, як ви вважаєте, чи сподобається наше відео-привітання та подарунки Вікі? (Відповіді учнів).

– А чи сподобалося б вам таке привітання? (Відповіді учнів).

– Дякую всім за плідну роботу на уроці!

ІІІ ЕТАП. ПІДСУМОК ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ. РЕФЛЕКСІЯ

Презентація лепбуку з теми «Цікавий світ економіки».

Підсумок роботи.

– Що ми з вами встигли зробити?

– Чого ми навчи-лись?

– На які питання, які були поставлені на початку заняття, ми з вами змогли дати відповіді?

– Чи змогли ми правильно розподілити свій бюджет?

– З якою метою ми економили гроші?

– Чи можна зекономити бюджет сім'ї, виготовивши подарунок власними руками?

– Кому б ви хотіли подякувати?

Під супровід музичного твору «Пробудження весни» діти насаджують галявину квітами «настрою», на яких смайлики: «веселий» – хороший настрій, «сумний» – по-ганий настрій.

1 клас ЗЗСО №50 ім. Г. Дівіної м. Миколаєва Вовк В. В., учитель 1 класу, вчитель вищої категорії.

Мацур К. Л., учитель англійської мови, вчитель II категорії.

Семенова І. А., учитель фізичної культури, вчитель вищої категорії, вчитель-методист.



Додаток Ж 1**КОНСПЕКТ ПРОВЕДЕННЯ
ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ В 2 КЛАСІ**

**«Космічна мандрівка» (автор
розробки професор С.Якименко)
Сфера життєдіяльності: Людина і
Всесвіт.**

Людина і культура

Наскрізний змістовий модуль:
Космічна мандрівка. Підтема наскрізного
змістового модуля (тема дня): Зоряна книга
легенд та міфів

Очікувані результати

Мовно-літературна галузь:

Учень/учениця:

- сприймає і усвідомлює усні висловлювання;
- розповідає про те, що найбільше вразило і схвилювало в усному повідомленні;
- уважно списує з друкованого тексту;
- створює короткі висловлювання на задану тему;
- виділяє звуки у словах;
- визначає позицію букви в слові;
- поділяє слова на склади.

Математична галузь:

- знає назви чисел у межах 20;
- лічить десятками до 100;
- порівнює числа;
- розв'язує математичні задачі за змодельованою ситуацією;
- самостійно складає вирази та знаходить їх значення;
- розпізнає знайомі геометричні площинні та об'ємні фігури серед об'єктів навколишнього світу й на малюнках.

Природнича галузь:

- пояснює взаємозв'язки між об'єктами та явищами живої й неживої природи;
- розуміє тексти природничо-міфологічного змісту;
- пояснює зміну дня і ночі;
- упізнає явища природи в легендах та міфах.

Технологічна галузь:

- усвідомлює необхідність дотримання правил техніки безпеки при роботі з інструментами й матеріалами;
- дотримується алгоритму послідовної роботи під час створення виробу;
- створює аплікацію з паперу.

Мистецька галузь:

- сприймає музичні твори, відтворює їх у руках;

- інтерпретує художні образи, виявляє ціннісне став-лення до мистецтва;

- виявляє художньо-образне, асоціативне мислення. Історична галузь:

- працює з різними джерелами історичної інформації, аналізує та критично оцінює її зміст;

- осмислює зв'язки між минулим і сучасним життям.

Матеріали та обладнання: картонна зірка, шапочки скафандри (за кількістю учнів); великий та малий кон-структори (будівельні блоки різного кольору й форми); відеоматеріали, кейс для виготовлення виробів з паперу, картки із завданнями, обручі для розвивальної гри, зоря-на карта, роздаткові планшети (за кількістю учнів), аудіозапис, картки для складання звукових моделей слів, світлини зоряного неба, мультимедійний комплект, бута-форні паски безпеки, іграшковий циферблат з рухомими стрілками, обручі (2 синіх, 2 червоних, 1 зелений), зобра-ження космічної тематики, клей, щіточки для клею, па-перові зірочки різного розміру.

ЕТАП. РАНКОВЕ РАНДЕВУ 1.

Вітання вчителя з дітьми.

Доброго ранку, дітки! Я пропонувала вам поспілкуватися з батьками і дізнатися, під яким знаком зодіака ви на-родилися. Сьогодні і справді незвичайне ранкове вітання. Я хочу, щоб ви назвали своє ім'я і свій знак зодіака, висловив-ши побажання сусідові праворуч (передається зірка по колу).

Світлана. Народилася під знаком Овна. Бажаю сво-й сусідці Оленці гарного настрою.

2. Вправа «Очікування».

далеку давнину, коли ще не було книг, дітям роз-повідали міфи та казки, дивлячись на нічне небо. Бага-то з них дійшли й до нас. (Вчитель знайомить дітей з гномом; роль гнома виконує учень старших класів із театралізованого гуртка).

— Ви погоджуєтеся, діти, щоб гном став нашим при-ятеlem?

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього знайомства? Наш приятель гном отримав доручення від головного астронома — познайомити нас з вами із легендами та міфа-ми нічного неба. (Гном звертається до дітей з питанням, чи зацікавила їх

пропозиція, чи готові вони мандрувати з ним і знайомитися з міфами та легендами нічного неба. Гном запрошує дітей вирушити в фантастичну казкову мандрівку в країну тисячі Сонць).

Вчитель:

– Хочу поцікавитися, а чи знаєте ви, хто такий астроном?

Словникова скринька гнома-астронома.

Астроном – людина, яка досліджує космічний простір.

– Пропоную називати нашого гнома гномом-астрономом.

– Чи готові ми з вами до такої мандрівки?

– Які правила ми маємо пригадати перед мандрівкою?

– Отже, сподіваюся, що ми разом проведемо з вами цікаву мандрівку.

II ЕТАП. ІНТЕГРОВАНІЙ БЛОК ОСВІТНІХ ПЛОЩИН

1. Технологічна площа.

Гном-астроном звертається до дітей:

–

Хтозваснає,щотакекосмос?(висловлювання дітей).

– Сьогодні ми з вами вперше вирушаємо в космічну мандрівку. Як ви вважаєте, а що нам для цього потрібно?

– А для цього нам з вами треба побудувати космічний літальний апарат. (Індивідуальна творча робота дітей з конструктором).

(Вчитель орієнтує дітей на етапи виконання кон-структорського задуму (картка-алгоритм етапів вико-нання), на техніку безпеки).

Гном-астроном з великого конструктора буде на ки-лімі великий космічний апарат (де зможуть розмістити-ся на стільчиках діти класу). Гном-астроном заздалегідь приготував для дітей шапочки-скафандри (щоб діти мали змогу відчувати себе справжніми астронавтами).

Гном звертається до дітей з проханням уявити себе астронавтами і на своїх сконструйованих літальних апа-ратах підлетіти до космічного майданчика і пересісти в літальний апарат.

Словникова скринька гнома-астронома.

Астронавт (космонавт) – спеціально підготовлена лю-дина, що здійснює політ у космічному просторі.

Руханка «Я – астронавт» (вільні рухи дітей – імітація перебування астронавта в космічній невагомості).

Мовно-літературна площа. Аналітико-синтетичні вправи зі словом.

Вчитель звертається до дітей з проханням відгадати словосполучення, яке є назвою космічного літального апарату, за першими літерами – відповідей на загадки (робота в парах).

– Нам потрібно відгадати назву нашого літального апарату і тоді ми зможемо з вами мандрувати в космічно-му просторі і дізнатися для себе багато нового.

Вчитель пояснює дітям, що відгадавши загадку, вони підбирають картку-малюнок, на зворотній стороні якої написано букву та її місце в назві літального апарата.

Зібравши словосполучення – назву «Космічна стрі-ла», діти прочитали його, а гном-астроном, пройшовши між дітей вручив кожному з них планшет із зірочкою, як нагороду за гарну працю. (У планшеті також знаходяться картки з цифрами).

Вчитель:

– Яка гарна назва корабля – «Космічна стріла». З яких двох слів вона утворилася? («Космічна» і «стріла»).

– Що об'єднує ці два слова?

Постановка навчальної задачі.

Отже, для того, щоб ми склали текст про літальний апарат «Космічна стріла», у якому всі речення виражають закінчену думку, нам потрібно колективно усно попрацювати над матеріалом. Думаємо всі разом, а відповідаємо подному.

Структура тексту:

З яких частин складається текст? (зачин, основна частина, кінцівка).

Що об'єднує всі названі частини? (заголовок).

Чим складові частини тексту виділяються одна від одної? (абзацом)

(Творча розповідь дітей про подорож на «Космічній стрілі»).

Фонетична вправа.

Назвати слово «стріла» і поділити слово на склади хлопками рук.

Визначити наголошений і ненаголошений склади.

Назвати голосні звуки в слові, приголосні (викорис-тання звукових карток).

Який звук чуємо на початку слова? А який у кінці?

Розширення уявлень учнів про космічний простір. Розповідь вчителя з елементами бесіди та відеосупроводом.

Нічне зоряне небо. Дивимось ми на нього, давилися на нього і наші пращури, давні люди. Небо слугувало для них компасом, годинником, календарем. За зірками зна-ходили напрямок мандрівники. У зірок запитували, чи скоро ранок. За зірками визначали, чи скоро прийде вес-на, чи скоро засіювати поле... Небо було потрібним людині завжди і в усьому. І люди довго вдивлялися в нього, диву-валися, милувалися і думали: «А що то воно таке зірки?». Споконвіків дивиться Орій-хлібороб у своє зоряне небо, бо нього завжди виникало бажання виростити гарний уро-жай, бо коли врожай вдасться гарний, то й доля його буде щасливою. А щоб якомога точніше зазначити час сівби, а разом передбачати і своє майбутнє, мав він такий годин-ник, який ніколи його не підводив. Це – зоряне небо.

– Чому сонце з'являється з одного боку, а ховається з іншого?

Багато запитань-загадок було у давніх людей. Але велика спостережливість, бажання пізнати, цікавість допомагали декотрим із них здогадуватися, припускати. Вони прагнули пояснити все те іншим. За це таких перших учених у давні часи суворо карали. Їх заточували у в'язниці, страчували. Проте люди не припиняли мріяти, мріяти про небо. Вони складали свої легенди та міфи про небо...

— Чи зацікавив вас космічний простір?

— Чи хотіли б ви дізнатися більше про зірки?

— Чи хотіли б ви знати історію життя тих людей, які вперше досліджували космос?

— А чи готові ви вирушити в мандрівку? Якщо так, то замружте оченята і уявіть, що ви в космічному кораблі і готуєтеся до старту.

3. Математична площа.

Вчитель пропонує рахунок у зворотному порядку: 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1 – старт!

— Ракета повільно неначе жива піднеслася над землею і прискорюючи хід помчала у височінь космічного простору.

Проблемно-навчальна ситуація.

Задача руханка «Політ «Космічної стріли»»

(Діти виконують роль пасажирів літального апарату. Учитель розміщує 5 платформ для приземлення космічного корабля на однаковій відстані одна від одної, що імітують відстань, яку пролітає космічний апарат за 1 год.)

Вчитель:

– Діти, уявіть, що ми летимо в «Космічній стрілі» із зупинками на літальних космічних платформах. Я запрошую мені допомогти 2 учнів до великих платформ, а решті пропоную дістати свої космічні планшети і працювати самостійно.

– Увага! Порахуйте, скільки у нас платформ?

– Відстань від однієї платформи до іншої наш літальний апарат проходить за 1 годину. Скільки годин триватиме наш політ з першої до останньої платформи? Покажіть карткою відповідь. (2 учня, які працюють з вчителем: перший учень імітує літальний апарат, а другий працює циферблатом, повертаючи його на годину після кожного злету «учня-корабля»).

– Молодці! Ми дізналися, що наш політ тривав 4 години. А яку ж відстань ми

з вами пролетіли, якщо відстань між кожною попередньою і наступною платформами – 10 км? Щоб виконати це завдання, ви повинні бути уважними, зібраними, згадати все, що вивчали з математики, і я бажаю вам успіху (2 учня, які працюють з вчителем, виконують завдання на великій лінійці).

– Покажіть карткою відповідь.

(Вчитель на екрані робить висновок до задачі).

Фізкультхвилинка «Вправо-вліво, вверх-вниз». Гном-астроном пропонує повернути голову наліво –подивитися в ілюмінатор (показ слайду «Вид із ілюмінатора на планету Земля»).

– Зверніть увагу на темно-зелені, голубуваті, золотаві плями. Що то?

– Поверніть голову направо – подивіться в ілюмінатор. Що ви бачите? (На чорному небі алмазні пригоршні зірок).

– Зірка – що це?

– Які вони за кольором?

– Піднявши голову вгору, ми можемо спостерігати со-нячне світло, яке освітило наш салон корабля.

– Чи погоджуєтеся ви з тим, що завдяки сонячному те-плу та світлу на нашій планеті є життя?

– Опустили голівку вниз, вверху, вдих, видих. І ось ми відпочили.

Вчитель:

Наша Земля обертається навколо своєї осі за одну добу. Дайте відповідь картками – скільки це годин? Піді-йміть картки.

К оментар гнома-астронома:

– Пролітаючи понад Землею, ми спостерігали з вами, що з однієї сторони ніч, а з іншої – день. Чому?

Розповідь вчителя з відеосупроводом.

ВИРІЙ

Десь далеко-далеко, далі Землі та Сонця, там, куди падають зорі, лежить Буян-острів. Зростають на ньому буйні трави, тягнуться вгору чудернацькі квіти. А пахощі які! Наче всіма медами світу запахло в повітрі. Недарма щороку тисячі пташиних зграй линуть на цей острів, шукаючи притулку від холодної зими. Адже острів цей – казковий Вирій, найкраще місце і на землі, і на небі.

Посеред острова височіє старезне дерево – прадуб. Його корені ніби проростають зорями в Чумацький Шлях,

його крона, густа й розкішна, наче небесне склепіння, всіяна золотими ліхтариками – молодильними яблуками: хто покуштує їх, той ніколи не знатиме старості й смерті.

Під деревом хлюпоче ясними водами озеро з живою водою: хто скупається в ньому, той ніколи не знатиме хвороб, а як і була яка рана, то відразу загоїться; якщо ж мертвого покропити тією водою, то знову оживе.

Охороняє всі ті дива мудрий сонячний птах Сокіл, що сидить на самісінькому вершечку дуба-стародуба та пильно оглядає золотавими очима далекі обрії.

Одного разу сидів Сокіл у глибокій задумі, зронив дві сльози – білу й чорну. Впала біла сльоза в живе озеро – з'явився на світ Білий Лебідь; впала чорна сльоза в чудодійну воду – з'явився Чорний Лебідь. Розкинули вони свої широкі крила й зринули у високе небо.

Від Білого Лебедя струменіло таке дивовижне сяйво, ніби міріади нових зірок спалахнули. Добро та спокій роз-лилися навколо. Розправив крила Чорний Лебідь – і тем-рява затулила світло. Кинувся він на

білого птаха — поси-палося навсебіч біле пір'я.

Тоді сказав їм з верхівки прадуба Сокіл:

— Летіть від мене далеко. Не буде між вами примирен-

ня: бути тобі, Білий Лебедю, днем, а тобі, Чорний Лебедю,— ніччю. Змагатиметесь ви вічно, і ніхто з вас не пере-може, допоки світитимуть зорі.

Відтоді повелося на світі: де Чорний Лебідь, там мо-рок, біда, смуток; а де Білий — там світло, добро, радість.

Вчитель:

— Поясніть, що таке Вирій.

— Які мрії тогочасної людини втілено в міфі про Вирій?

— Які явища природи відображено в міфі? Як поясню-ється зміна дня й ночі?

— Які рослини й тварини наші предки вважали свя-щенними?

— Склади невеличке казкове оповідання про нові при-годи, що сталися з Білим та Чорним Лебедями. Спробуй пояснити в ньому якісь явища природи (скажімо, зміну пір року).

Вчитель:

– Навколо Сонця Земля робить один оберт за 1 рік.

– Скільки вам років. Покажіть карткою.

– Молодці. А тепер подумайте і скажіть: скільки обертів разом з вами Земля зробила навколо Сонця.

Руханка в парах «Земля і Сонце». Гном-астроном запропонував дітям руханку.

На слово «Земля» – оберти навколо себе; на слово «Сон-це» – оберти навколо себе і навколо Сонця.

Дидактична гра з хлопками «Пори року». Гном-астроном називає пори року, а діти хлопають у долоні стільки разів скільки місяців у названій порі року. 4. Природнича, громадянська та історична площина. Сприймання відеоматеріалів та розповіді вчителя.

– Чи знайоме вам слово «фантаст»?

– Чи можна додати до цього слова слово «мрія»?

– Людей, котрі мріють, як ще можна назвати?

Словникова скринька гнома-астронома.

Фантаст – людина з дуже розвиненою фантазією, яка втілює свої фантастичні ідеї в літературний та рукотворний витвір.

Першою людиною, котра мріяла сконструювати те-лескоп і побачити зблизька Місяць та інші планети, був Галілей. То було дуже давно, багато хто йому не вірив, не хотіли вірити.

– Що таке телескоп?

Знайомство з телескопом як приладом. (Демонстрування можливостей телескопа на екрані). Жила на Землі людина, котра повірила фантастам і багато працювала над вивченням неба, планет, космосу – це вчений К. Е. Ціолковський. Він працював і мріяв, щоб людина полетіла в космос і багато задля цього зробив. Він першим довів, що «порохові» ракети, про які до того зна-ли, що ними можна користуватися лише для фейервер-ку, можна використовувати для дослідження космосу. Він багато працював. Все, що він знав, все передав своїм учням. І, звичайно, свою мрію. (Розповідь вчителя супро-воджується відеороликом)

– Чи можна назвати К. Ціолковського мрійником?

– Яка мрія була у К. Ціолковського?
(Космос! Дослідити космос!)

Словникова скринька гнома-астронома. Космос – древнє слово і означає воно світ, Всесвіт.

В усних народних творах слов'янських народів зберіг-ся погляд дуже давніх людей на те, як було створено світ.

Ще до початку світу, коли не було ні неба, ні землі, а саме лише синє море, то посеред того моря стояло велике дерево, що його різні слов'янські народи називали по-різному: дубом, явором, сосною, березою, яблунею і т.д.

На тому дереві була золота кора, перлова роса, і сиділи на ньому дивовижні птахи. Дехто каже, що то були два голуби, а дехто — що сивий сокіл. Серед гілля того дерева роїлися бджоли, в його корінні жили всілякі тварини, на гілках знайшли притулок птахи. З дерева капала роса, а з тієї роси утворювались озера, річки та криниці.

Таке дерево, що існувало до початку світу, в міфології називається світовим. А найголовніші істоти на ньому два голуби і сивий сокіл. То не просто птиці. Це втілені у пташину подобу боги, які створили світ — заснували небо сонцем, місяцем і зорями з

синього та золотого каміння, а землю — із дрібного піску. А ще древнішим є уявлення праслов'ян про світове яйце, з якого постає Всесвіт.

— А звідки взялися на землі люди?

Найдавніші міфи твердять, що людей розмножила по світу птиця. Ота первісна птиця — Першоптах — голуб чи сокіл, як кажуть народні легенди.

Як же це відбулося?

Постала земля серед води, та покрилася вона деревами травою. Але сумним був світ без людського гомону. І тоді Першоптах, що мав у собі божественний вогонь, здатний запалити живу душу, злетів над лісом і вдарив блискавкою в сухий пеньок, що стримів на галявині. З того пень-ка постало тіло першого чоловіка, а з вогню Птаха-Бога — безсмертна людська душа.

Обговорення питання, обґрунтування власної думки. Вчитель:

— Що таке Всесвіт?

— Як ви розумієте це? Який висновок можна зробити?

— Що вивчав всесвіт?

— Представником цієї науки і є наш приятель гном, який вивчає зірки, планети, сузір'я.

– Які слова близько пов'язані зі словом «космос»?

Мовно-літературна та мистецька площа.
Вчитель:

Змахнув гном-астроном своєю чарівною зіркою і легенько коливаючись пливе на хвилях космічний корабель серед сяючих алмазних зірок.

Гном-астроном звернув увагу дітей на екран і під відео-супровід розпочав свою розповідь.

Розповідь з елементами бесіди (Музика Є. Гріга «Ранок»).

Після народження світу вогневладний Сварог пішов на заслужений відпочинок і на його місце на небі заступив срібнолукий Перун – володар блискавки і грому. Високо аж на Сьомому небі стоїть храм срібнотубого із золотими вусами Перуна. Його широкий двір обмурований білими стінами з блискучими мідними воротьми. Там ніколи не буває ані ночі, ані дощу, ані снігу. Лише вічне яснооке Лі-то-Літечко.

Від творення світу Перун став наймогутнішим пове-лителем природних сил Батька Неба і Матері Землі – при-родних сил Громовиці і Блискавиці.

Коли вперше по зимі Перун виїжджає на небо, то своїм першим громом будить Матір-

Землю, вкриває її квітами та всяким зелом, живить святі річки.

– А чи знаєте ви, що наші прашури вважали перший грім на весні цілющим для здоров'я. Старші люди, коли вперше гриміло притулялися до дерева, аби бути здорови-ми і щасливими цілий рік.

– А скажіть, будь ласка, рік – це скільки місяців? Для срібнолукового Перуна найбільша радість прогнати темні сили, а з ними і зло, після дощу у піднебесній височині з'являється у всій своїй красі невмируще Сонце.

– Давайте на карті-планшеті знайдемо сузір'я Перуна. (На карті-планшеті нічного неба діти знаходять сузір'я Перуна; відмічають позначкою. Підбирають по-трібні слова про сузір'я. Самостійно складають речення. Висловлюють свою думку).

– А наша мандрівка продовжується...

(Вчитель звертає увагу дітей на екран і супроводжує свою розповідь відеопоказом).

Зафіксовано багатоміфів талегенд про Молочний Шлях, які виникли на основі стародавніх вірувань та уявлень. За-гальновживана українська назва «Чумацький Шлях».

За давніми уявленнями, Молочний Шлях був орієн-тиром для птахів – «Гусячою» або «Пташиною Дорогою у Вирій», тобто в теплі

краї на зимівлю. За цим дороговка-зом птахи восени летять на південь, а напровесні повертаються до рідних країв.

Молочний Шлях найкраще видно восени. Тож для чумаків, які їздили по сіль і поверталися наприкінці літа, Молочний Шлях у пониззі Дніпра служив дороговказом. Ідучи з північного сходу на південний захід, вони, щоб не збитися з дороги, орієнтувалися вночі по цій ясній смузі.

Одна з легенд намагається пояснити і виникнення Чу-мацького Шляху, і його назву. Він начебто утворився від того, що чумаки, перевозячи мажарами сіль, розсипали її, і вона, обернувшись світлою небесною смугою, освітлювала дорогу тим невтомним мандрівникам.

— На карті-планшеті зіркового неба викладіть за зразком із дрібних зірочок Чумацький Шлях.

Руханка.

Вчитель пропонує дітям підібрати собі обруч із зірковою, одягнути його на голову і групою «зібратися» в сузір'я нічного неба.

6. Технологічна та мовно-літературна площини. Метод кубування – розгляд зірки.

1. Розгляд предмета, названого вчителем.

2. Визначення кольору, форми, розміру.

3. Асоціація (схожість у порівнянні з іншими предме-тами).

4. Поява предмета (реальна та фантастична).

5. Де застосовується і для чого використовується (реальна та фантастична відповідь).

Обмін думками в парах, групах і в колективі класу.

Розповідь вчителя з відеосупроводом.

Колись дуже давно, а де саме – невідомо, та трапилась велика посуха; така посуха, що не тільки в річках та озерах, а навіть і в криницях повисихала геть-чисто вся вода. Жила одна вдова, а в тієї вдови була всього-на-всього одна дочка. Захворіла мати і дочка, щоб вона не вмерла, пішла шукати воду. Знайшла дівчина воду і, набравши повний глечик, понесла додому. По дорозі натрапила на одного чоловіка, що хотів пити; дала йому напитись і тим допомогла йому. Далі натрапила вона на другого, такого ж саме; потім на третього, четвертого і, вкінць, на сьомого. Всім давала пити і всіх врятувала від спраги. Води залилось у неї тільки на самому дні.

– Що ви дізналися з розповіді?

– Поміркуйте і дайте оцінку вчинку дівчинки. Як вчи-нили б ви?

– Як ви гадаєте, що сталося далі?

Йшла вона, йшла та по дорозі сіла відпочивати, а глечик поставила коло себе на землю. Коли в той час де не взявся собака. Хотів, мабуть, теж напиться та й перекинув глечик. Коли перекинувсь той глечик, то з нього ви-летіло сім зірок великих і восьма маленька та й поставали вони на небі.

Ото ті зірки і є Віз або душі тих людей, що дівчина їм давала пити, а восьма маленька, так то душа собаки, що перекинув глечик. Так ото світять вони з небес, щоб усі люди бачили, яка щира була та дівчина. І в знак нагороди на землю пішов дощ.

– У сузір'я Воза є й інша назва – Велика Ведведиця. Запам'ятайте це.

– Чи сподобалася вам розповідь?

– Ми з вами знаємо, що біля Великої Ведмедиці є Мала Ведмедиця.

Створення продукту інтелектуально-творчої діяльності.

Колективна творча робота в групах. Виготовлення кар-ти нічного неба за зразком карток-алгоритмів сузір'їв (техніка – об'ємна аплікація).

1 група – сузір'я Великої Ведведиці.

2 група – сузір'я Малої Ведмедиці.

3 група – сузір'я Перуна.

Складання власних висловлювань на задану тему. Робота в групах: складання казки про створене сусір'я.

ЕТАП. ПІДСУМОК ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ. РЕФЛЕКСІЯ (загальнодіяльнісна)

1. Крісло автора.

Запропонувати дітям розповісти складену казку.

2. Прийом «Незакінчене речення».

Висловити враження від космічної мандрівки у колі: Я сьогодні вперше....

Я сьогодні хочу...

Я сьогодні відмічаю... Я сьогодні дякую...

3. Коло єдності.

Діти, стоячи в колі, беруть один одного за руки і при-кривши оченята дякують всім за роботу.

Додаток Ж 2**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ
«НАВЧАЄМОСЬ У ПРИРОДИ»****за програмою «Світ в якому я
живу» професора С.Якименко**

**Миколаївська загальноосвітня
школа І-ІІІ ст. №50 ім.Г.Л.Дівіної** – це
інтегрований освітній простір, в якому всі
учні можуть досягнути повного розкриття
своїх здібностей, особистого розвитку,
високого рівня готовності до праці та
громадянської відповідальності; простір, в
якому кожний вчитель має широкі
можливості для оновлення, удосконалення,
поглиблення своєї професійної підготовки в
прийнятний для нього спосіб
із застосуванням нових педагогічних
технологій.

**Вчителі-модератори інтегрованого
дня:**

- *Бондар А.М.* – вчитель початкових класів, вчитель ІІ категорії;
- *Йосипенко О.А.* – вчитель початкових класів, вчитель ІІ категорії;

➤ *Кошова М.Р.* – практичний психолог, спеціаліст II категорії.

Сфера життєдіяльності: «Людина, наука і техніка», «Людина і природа», «Людина і культура», «Людина і Всесвіт».

Змістовий модуль: «Навчаємось у природи».

Підтема змістового модуля:
«Дивосвіт».

Ключові компетентності:

- вільне володіння державною мовою;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- соціальні і громадянські компетентності;
- культурна компетентність.

Мета.

- **Когнітивна.** Навчити

спостерігати за об'єктами навколишнього світу, робити висновки та узагальнення за результатами власних спостережень. Ознайомити з можливими способами розвитку в собі вміння винахідника. Ділитися власними почуттями та емоціями від прослуханого висловлення.

- **Афективна.** Формувати навички дослідницької діяльності, класифікувати та узагальнювати здобуті знання та вчитися застосовувати їх у повсякденному житті. Добирати аргументи у процесі дискусії. Висловлювати судження про побачене та почуте. Оцінювати ризики та приймати рішення для розв'язання проблеми самостійно.

- **Психомоторна.** Формувати навички аналізу та синтезу, вміння критично мислити. Формувати вміння керувати емоціями; вміння працювати в команді; виявляти ініціативність і творчість; потребу

цінувати природу. **Очікувані освітні результати здобувача початкової освіти:**

Мовно-літературна освітня галузь:

- сприймає та оцінює усну інформацію, перетворює її в різні форми повідомлень;
- використовує вербальні та невербальні засоби під час представлення своїх думок;
- регулює власний емоційний стан;
- використовує знання з мови у мовленнєвій творчості.

Природнича освітня галузь:

- знає хто такий винахідник;
- досліджує об'єкти природи;
- спостерігає об'єкти навколишнього світу за вказаними ознаками, робить висновки та узагальнює за результатами власних спостережень;
- виявляє і формулює дослідницькі проблеми;
- аналізує та обґрунтовує результати досліджень, формулює висновки;
- проводить самоаналіз дослідницької діяльності;

- відповідально та ощадливо використовує природні ресурси;
- групує і класифікує об'єкти навколишнього світу;
- генерує нові ідеї для розв'язання проблеми.

Технологічна освітня галузь:

- планує власну діяльність з виготовлення виробу;
- моделює, конструює та виготовляє виріб;
- оцінює та представляє результати колективної діяльності.

Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь:

- відстоює власні інтереси;
- прогнозує наслідки.

Мистецька освітня галузь:

- імпровізує;
- аналізує, інтерпретує, оцінює мистецтво звука.

Фізкультурна освітня галузь:

- виконує фізичні вправи під час ігрової діяльності;

- дотримується безпечної поведінки під час спільної рухової діяльності.

Матеріали та обладнання:

мультимедійна презентація, відео (технічні пристрої), відео (природи), відео (архітектурних споруд), вирізані букви «дивосвіт», лепбук у формі комети, словникові слова (дивосвіт, винахідники, локатор, біоніка) музичні інструменти, літаюча тарілка, корзинка для ранкової зустрічі, аудіо та відеозаписи з медіатекстами, пазли, роздатковий матеріал для групової роботи, чорна скриня (шприц), клітка з кролем, чарівні мішечки для групової роботи, матеріал для проведення рефлексії (різнокольорова манка, паперові квіти), фліпчарт, конструктор лего, набір для творчості «Прикраси для дівчат», набір паличок для створення літаків, торбинка з кіндер сюрпризами, науково-популярний журнал «Пізнавайка».

**СЦЕНАРІЙ ІНТЕГРОВАНОГО
ДНЯ**

I ЕТАП. РАНКОВА ЗУСТРІЧ

1. Вітання вчителя з дітьми

Співаючи разом з учителем пісню
«Хай радіють усі», діти входять в клас і
утворюють коло спілкування.

Хай радіють усі: і дорослі і малі -

Буде мир на зеленій планеті.

Сонце ясно горить і струмочок
бринить,

І всміхаються лагідно діти.

(Всі стоять у спільному колі).

Всі разом.

Зараз візьмемось за руки –

Веселіше стане всім,

Бо у класі всі ми друзі,

Сяють усмішки у всіх.

Вчитель. Мені приємно бачити, що
всі ви посміхаєтеся один одному,
отжедаруєте хороший настрій.

2. Вітання зі світом навколо нас

Вчитель. Давайте скажемо «Доброго
ранку», світу, який навколо нас.

Всі разом.

Квітам барвистим

Доброго ранку,

Травам росистим
 Доброго ранку,
 Сонечку ясному,
 Доброго ранку
 Людям усім і всьому прекрасному.
 Доброго ранку, доброго дня –
 Вітаєте ви й вітаю вас я.

3. Зустріч із Володаркою-Природою

Метод інсценізації. (Входить Володарка-Природа вч.Йосипенко О.А)

Володарка-Природа. Чула, вітали ви
 трави й квіти,

Згадали ви також і сонечко діти,

Мріяла з вами зустрітись і я

Скажу вам малята доброго дня.

Вчитель. До нас завітала гостя.
 Зверніть увагу на її вбрання. Що в ньому
 незвичайного? (*Відповіді учнів*). Як ви
 гадаєте, хто це? (*Природа*).

(Володарка –Природа – матінка усього
 живого на Землі.)

4. Визначення настрою дітей

Володарка-Природа. Діти, мені дуже цікаво, який у вас сьогодні настрій? Візьміть з кошика прищіпку. якщо у вас настрій гарний, то прикріпіть на жовту стрічку, а якщо ні, то на фіолетовий. *(У Володарки-Природи кошик з прищіпками. Діти беруть прищіпку і прикріплюють на стрічку).*

В

чител

ь.

Бачим

о, що

сього

дні у

вас

хоро

ший

настрі



й, а значить ви готові відкривати для себе нові знання.

Готові? (Учні показують рукою готовність)

Вчитель. Будьте уважними не забувайте допомагати одне одному, просити про допомогу. (Гра «Кому ми скажемо «спасибі?»»).



У кожного картка із засобами самооцінки і етапами уроку.

(Додаток 1)

1. Я

виконав

своє завдання.

2. Я звертався за допомогою.
3. Я надав допомогу за проханням.
4. Завдання мені сподобалось.
5. Я почував себе комфортно.

II ЕТАП. ІНТЕГРОВАНІЙ БЛОК ОСВІТНІХ ПЛОЩИН

1. Мовно-літературна площа

1. Знайомство з Нео.

(Мотиваційний момент)

(Макет літаючої тарілки навколо екрана телевізора).



Інопланетянин Нео. Привіт! Я Нео, з планети «Юн». Я прилетів на вашу планету, бо давно про це мріяв.

Вчитель. Діти, давайте згадаємо, яку назву має наша планета? (*Земля*).

Інопланетянин Нео. А жителі моєї планети називають її по-іншому. Візьміть мій «Путівник досліджень» і прочитайте!

Вчитель відкриває путівник, з нього розсипаються букви.

2. Постановка проблеми. Вправа «Деформоване слово».

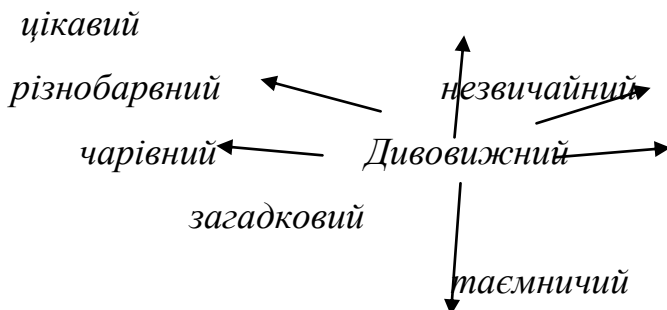
Вчитель. Переставте букви так, щоб з'ясувати, як називають нашу Землю жителі планети Юн.

Діти пропонують варіанти відповідей, а один з учнів утворює слово «Дивосвіт».

Вчитель. Що таке дивосвіт?

Учні. Дивовижний світ.

Вчитель. А як ви розумієте слово «дивовижний»? *(Створення павутилки лексичних значень, пропонуючи прикметники, серед яких вибирають ідентичні).*



Вчитель. Як ви гадаєте, чому ж мешканці планети Юн називають нашу планету «Дивосвітом»? *(проблемне питання)*
(Відповіді учнів).

Вчитель. Давайте разом
переконаємось, що планета Земля
дивовижна.

3. Перегляд відеопрезентації технічних винаходів.

Інопланетянин Нео. Згоден! Мене
цікавлять ці дива. *(На екрані відео
презентація техніки).*



Витель. Діти, хто ж все це створив?

(Відповіді дітей. Людина).

4. Подорож в царство природи.

Володарка-Природи. Ой і дива!

Знайшли чим здивувати. Для мене це все
знайоме. Я в своєму царстві давно все це
створила. Запрошую до подорожі в моє
царство. *(Відеофрагмент).*



Вчитель. Що спільного між дивами сучасного світу та дивами природи?

(Відповіді дітей. Дива сучасного світу схожі на окремі частинки природи).

Володарка-Природи. Людина вчилася у птахів, у звірів, у води, рослин, у всього, що її оточувало – у природи! Саме я була її першим учителем. Але я маю багато таємниць, які відкриваю не кожному.

II. Групове заняття. Природника, мистецька, технологічна площини.

1. Мотиваційний момент.

Вчитель. Якщо вам цікаво розкривати таємниці, рухаємось далі.

Інопланетянин Нео. Так. Так. Нас теж цікавить все дивовижне на вашій планеті.

Вчитель. Отже, діти, ви готові?

Діти. Так, готові! (Учні показують рухи руками).

Вчитель. Зараз ви будете працювати в команді, згадаємо правила роботи в групі.

(Один учень із групи називає правило, а вчитель прикрикріплює в куточок «Робота в команді»).

2. Вправа «Пазл».

Вчитель. У вас на столах конверти. Складіть з фрагментів пазл. За допомогою клею олівця закріпіть його на листочку. На це завдання у вас 3 хвилини. Оберіть лідера, який представить роботу групи.

Завдання групам.

1 група- скласти пазл літака;

2 група- скласти пазл вертоліта;

3 група- скласти пазл підводного човна;

4 група- скласти пазл риболовної сіті.

(Під час роботи груп Володарка-Природа розкладає на столах команд

картинки природи: 1 група- птах, 2 група- бабка, 3 група- акула, 4 група- павутиння).

Володарка-Природа. Порівняйте зібраний вами пазл і картинку? Обговоріть спільні ознаки даних предметів.

(Відповіді дають лідери груп).

1 група. Літак і птах схожі між собою тим, що мають 2 крила.

Наукова цікавинка для учнів.

Вчитель. Політ птаха та літака мають дивовижну здатність до маневру в польоті. Вони вміють кардинально змінювати напрямок руху або швидко повертатися назад.

2 група. Вертоліт і бабка схожі тим, що літають.

Наукова цікавинка для учнів.

Вчитель. Бабка стала прообразом вертольота. Як і комаха, машина злітає з місця без попереднього розбігу, «зависає» в повітрі, сідає без пробігу.

3 група. Підводний човен і акула плавають під водою.

Наукова цікавинка для учнів.

Вчитель. Плисти, як риба. Морські тварини надихнули людей на масу винаходів. Їх обтічна форма послужила прототипом для створення кораблів, підводних човнів, атомних бомб.

4 група. Риболовна сіть дуже схожа зовнішнім виглядом на павутиння.

Наукова цікавинка для учнів.

Вчитель. Пласти сітки, як павук.



Павукова нитка відрізняється незвичайною міцністю: вона в п'ять разів перевищує міцність сталі.

Згідно з розрахунками вчених вона змогла б зупинити навіть авіалайнер, якби мала товщину олівця. А жителі островів Тробріан

досі використовують павутиння величезних лісових павуків, як риболовну сіть.

Володарка-Природа. Отже,

порівнюючи предмети, ви зрозуміли самотійно, що людство запозичило у мене форму та рухи. (На «Путівник досліджень» прикріплюється форма та рухи).

Вчитель. Поставте в картці «Кому ми скажемо «спасибі» відмітку у колонці «Складаємо пазл».

3. Робота в групах. Вправа «Дослідники».

Володарка-Природа. Які ще властивості запозичила людина у природи? Пропоную вам стати дослідниками.

Вчитель. Для наступного дослідження пропоную об'єднатися у дві групи: хлопчики та дівчата.

*Вчитель запрошує групи до столів.
На першому столі дівчат - 3 мішечки з
м'ятою, бузком, яблуком. Дівчата
визначають на запах та поєднують наявне в
мішечках з відповідними предметами
зубною пастою, милом та шампунем.*

*На другому столі у хлопців - 3
тарілки з апельсином, лимоном, ківі. Хлопці*



*на смак обирають відповідність - цукерки,
лимонад, желе.*

Вчитель. Дівчата, встановіть відповідність (об'єднайте) між предметами, що у вас у мішечках та предметами, що на столах. Обгрунтуйте свій вибір. Хлопцям – встановіть відповідність між харчовими продуктами та продуктами природи. Обговоріть свій вибір.

Діти працюють над дослідженнями.

Лідер групи дівчат. Ми визначили, що яблуко має такий самий запах, як і мило, м'ята пахне, як зубна паста, а бузок дуже схожий на шампунь.

Лідер групи хлопців. Ми скуштували апельсин і він такий самий на смак, як і цукерки, лимон за смаком схожий на лимонад, а ківі на желе.

Висновок роблять учні самостійно. Людина запозичила у рослин запах та смак.

Володарка-Природа. Дійсно, крім форм і рухів люди запозичили в мене запах та смак для створення косметичних виробів та продуктів харчування.

Вчитель. Поставте в картці «Кому ми скажемо «спасибі» відмітку у колонці

«Дослідники».

Володарка-Природа. Діти, ви порівнювали, встановлювали відповідність, досліджували, щоб розкрити мої таємниці, а зараз, щоб дізнатись, який предмет, створений людиною, знаходиться в «Чорній скрині» вам допоможе загадка.

4. **Вправа «Чорна скриня».** (у вчителя в руках «Чорна скриня»).

Володарка-Природа. Невидимка – вереда

Все дзижчить та набрида.

Як з'являється цей гість,

Скрізь лунає лясь та трісь.

Вчитель. Хто цей гість? *(Комар).*

Вчитель. Які саме слова допомогли відгадати загадку? *(Дзижчить, набрида, скрізь лунає лясь та трісь).*

Вчитель. Як ви думаєте чому лунає лясь та трісь? Що спостерігали ви, коли кусає комар? *(Виступає кров, свербіж, почервоніння)*

Наукова цікавинка для учнів.

Вчитель. А чи знаєте ви, що сідаючи на шкіру своєї жертви, самки комарів прогризають гострими щелепами отвір у шкірі, занурюють туди свій хоботок, через який і смокчуть кров. Також у комарів є своєрідна антена, що складається з 15 частин, на яких розташовані нюхові органи і слухові рецептори, що працюють за принципом термодатчика. Саме за

допомогою такої ось антени комар і знаходить свою жертву.

Вчитель. Спостерігаючи за тим, як комар проколює шкіру, коли кусає, був винайдений інструмент. Який саме предмет, створений людиною, знаходиться в «Чорній скрині»? (*Шприц*).

Вчитель відкриває «Чорну скриню».

Наукова цікавинка для учнів.

Шприц – це медичний інструмент, який використовується при введенні ліків в щільні тканини, при заборі біологічного матеріалу (крові). За допомогою шприців вводять ліки, які швидше допомагають організму.

5. Фізкультхвилинка.

Вчитель. Як дзижчить комар, пам'ятаєте? Пропоную вам заспівати пісню комара та

виконати руханку. *(Діти співають та виконують рухи під керівництвом вчителя).*

1) Співаємо пісню комара

Вчитель. Чи зустрічали ви подібні звуки в житті? Наведіть приклади. *(Дзвоник у школі).*

Вчитель. Які ще звуки природи використовує людина ? *(Щебет пташок, звуки завірюхи, дощу, шум моря, водоспада...).*

2) Граємо на музичних інструментах

Вчитель. Спробуйте відтворити звуки природи, за допомогою музичних інструментів.

Володарка-Природа. Тож, що люди ще запозичили у моєму царстві? *(Звуки).*

(Природа прикріплює на путівник слово звук).

Вчитель. Поставте в картці «Кому ми скажемо спасибі» відмітку у колонці «Звуки».

Вчитель. Дійсно, все що ми маємо, знаходиться навколо нас, тому протягом всього свого існування люди черпали свої знання з природи. Спостерігаючи за нею, люди винаходили нові пристрої, за що їх і називали винахідниками.

6. Демонстрація винаходу . (Локатор).

- Один із винаходів людства - локатор.

(Вчитель демонструє локатор. Відео)

Вчитель. Локатор - штучний пристрій, призначений для визначення місцезнаходження.

Сюрпризний момент. *Дівчина природа показує живого кролика.*

Наукова цікавинка для учнів.

Володарка-Природа. На яку тварину в дикій природі схожий кролик? *(Заєць).*

Чи відомо вам про те, що заєць може сприймати звуки зі всіх боків? Його вуха можуть повертатись навколо себе. Вуха зайця часто повернуті назад. Чи не є це аналогом локатора? У зайців дуже добрий слух, чому



сприяють довгі вуха, які виконують роль локаторів, вони можуть повертатися незалежно одне від одного, в бік небезпеки.

Розміщення очей дозволяє бачити все довкола себе на 360 градусів, до нього не підкрастися зі спини. І коли він дивиться

вперед, то здається, що його очі косять, саме тому його і називають косим.

Вчитель. Які особливості даної тварини допомогли створити такий важливий пристрій? (Учні роблять висновок самостійно. *Спостерігаючи за зайцями та їх властивістю сприймати звуки зі всіх боків створили локатор*).

7. Фізкультхвилинка. Гра «Знайди пару».

Вчитель. Я бачу, що ви вже втомилися, тож давайте відпочинемо. Пропоную вам гру «Знайди пару». У вас на спинці стільця прикріплений малюнок. Спробуйте утворити пару, поєднати об'єкт природи та предмет, створений людиною. (Шприц-комар, павук-сітка, кашолот-підводний човен, літак-птах, бабка-вертоліт, заєць-локатор, жираф-кран, клешня рака-

плоскогубці, дзьоб птаха-пінцет, кульбаба-парашут, гриб-парасолька, яйце-архітектурна споруда, тигр-диван).

2 пари пояснюють, чому вони об'єдналися.

Діти. Ми об'єднались у пару, тому що, гриб і парасолька мають схожу форму (Спільні шапінка і ніжка).



Діти. Ми об'єднались у пару, тому що, клешня рака та плоскогубці виконують однакові рухи, схожі за формою.

Вчитель. Поставте в картці «Кому ми скажемо «спасибі» відмітку у колонці «Знайди пару».

Вчитель. Діти, хто допоміг іншому? А хто потребував допомоги?(Відповіді учнів).

Вчитель. Пам'ятайте, виконуючи завдання, завжди підтримуємо один одного.

8. Перегляд презентації «Людина і природа»

Вчитель. Молодці! Завдання виконали добре! Запрошую вас далі поринути в наш дивосвіт. Природа дає нам безліч прикладів для створення краси навколо нас. Подивіться, які парки, будівлі створила людина. *(Презентація парків, архітектурних споруд, які створила людина).*

**9. Робота в групах. Вправа
«Проектуємо». Створення власного
винаходу.**



Завдання: з поданих на столах матеріалів, діти створюють за власним задумом моделі та презентують їх.

Вчитель.

Сьогодні ми досліджували природу і знайомились з дивовижними винаходами і людьми-винахідниками. Я пропоную вам створити власний винахід. У якому ви застосуєте уяву, фантазію, креативність. І презентувати його, обґрунтувавши, що саме з природи надихнуло на



створення винаходу, чим він особливий.

1 група – Сконструювати літак,



використовуючи
дерев'яні
палички .
(вч.
Йосипенко
О.А.)

2

група –

збудувати архітектурну споруди за власним задумом, використовуючи леґо-конструктор.

3 група – виготовити прикраси, використовуючи намистинки.

4

група -

створити

машину

майбутнього

ого 3



лего-конструктора.

10. Презентація та захист робіт.



Відпов
іді учнів.

1

група. Я

створив
такий літак,
який за

допомогою звука, зможе орієнтуватися в
темряві, як кажан.

2

груп
а. Ми
побу
дувал
и
буди



нок, схожий на мурашник, щоб поселити всіх мешканців планети Земля. Кожен житель, як у мурашнику, буде займатися улюбленою справою та допомагати один одному.

3 група. Я виготовила браслет для своєї матусі переважно з намистинок синього кольору, тому що уявляла васильки, вони такі ж тендітні і ніжні, як мама.

4 група. Наша машина зможе літати, як птах, плавати як кашолот та рити як кріт. Її призначення очищати повітря, водойми, ґрунти.

Вчитель. Зробіть відмітку в картці «Кому ми скажемо «спасибі?» відмітку у колонці «Винахідники».

ІІІ ЕТАП. ПІДСУМОК ІНТЕГРОВАНОГО ДНЯ.

1. Поняття «біоніка»

Вчитель. Отже, дослідження запозичення форми, запаху, смаку, звуку організмів рослин та тварин для виготовлення пристроїв займається наука *біоніка*.

Біоніка – це наука, що вивчає особливості будови організмів в природі для створення нових приладів в техніці.

2. Екологічний висновок

Вчитель. Саме Володарка-Природа створює дивний світ, подивіться на наш путівник досліджень. Яскраве сонце, чистий прозорий струмок, блакитне небо , різноманітні тварини і рослини це те, що робить світ навколо нас неповторним, прекрасним. А щоб ми і надалі могли спостерігати за природою треба... ЛЮБИТИ, ОБЕРІГАТИ, СПОСТЕРІГАТИ, ДОСЛІДЖУВАТИ, ЦІНУВАТИ ЇЇ.

Діти, то хто ж створив наш дивовижний світ? (*Відповіді дітей*).

Звук з екрану телевізора. З'являється Нео:

- Дітки, мені вже пора відлітати на мою планету.

- Бачу ви створили мій путівник досліджень. Тепер я з упевненістю можу передати своїм друзям, що Ваша планета дійсно Дивосвіт.

- Дякую вам за допомогу.

3. Прощальний танок з Володаркою-Природою.

Інопланетянин Нео. Ніщо так не об'єднує друзів, як спільний танок. А особливо, український!



- Прощайте друзі.

Вчитель: -Тож давайте побажаємо
нашому другу щасливою дороги.

**IV ЕТАП. РЕФЛЕКСІЯ (проводить
практичний психолог школи Кошова
М.Р.)**

Методика арт-терапії.

Мета: сприяти гармонізації психо-
емоційного стану учнів.

Завдання:

- створення ситуації успіху для розкриття внутрішніх ресурсів учнів;
- накопичення позитивного емоційного досвіду;
- зняття психо-емоційного напруження.

Матеріали: плакат «Галявина», шаблони квітів, стікери у вигляді божої корівки та павучка, матеріали для малювання: кольоровий пісок, кольорова манна крупа, клей ПВА, пензлик.

Хід заняття:

1. *Створення галявини щастя і гарного настрою.*

Практичний психолог. Над нашою школою пролітала чарівна пташка, яка несла в дзьобі дивне зернятко. Здивувалась вона, побачивши нашу школу – відкрила від здивування дзьоб і загубила зернятко.

Минув час і з цього ча рівного зернятка з'явилася дивовижна зелена галявина. Пройшло багато років, але квіти на ній так і не вирости. Тільки наш гарний настрій допоможе галявині засяяти різними барвами. Давайте допоможемо їй. Згадайте, будь ласка, найщасливіший момент вашого життя. Що радує вас, що змушує посміхатися?».

Діти пригадують щасливі моменти свого життя.

Практичний психолог: «Подивіться, скільки щастя є навкруги! А зараз, давайте створимо нашу власну галявину щастя і гарного настрою!

Діти створюють свою квітку за допомогою кольорового піску, кольорової манної крупи та висаджують квіти на галявину.



С
амооці
нюван
ня:

А
ле на
нашій
галяви

ні не вистачає ще деяких жителів.

2. Самооцінка учнів.

- Зверніть увагу на картку «Кому ми скажемо спасибі?».

Якщо ви вважаєте, що активно працювали в групі, брали участь в усіх дослідженнях, висловлювали свою думку, і можете сказати «Я задоволений собою» помістіть біля своєї квітки божу корівку.

Якщо вам було не цікаво працювати в групі та ви вважаєте, що не впорались з

деякими завданнями, але зможете працювати краще, помістіть на свою квітку павучка.

3. Обговорення. Висновки.

- Чому саме так оцінив свою роботу?

(Відповіді дітей)

- Скажіть, а для чого ми з вами вчилися у природи: спостерігали, досліджували, винаходили



. Чи потрібні ці знання у житті? *(Відповіді дітей. Так. Спостерігаючи за природою ми можемо створювати нові дива. Дивосвіт.)*

Сюрпризний момент

Вчитель. Ой, а що це за космічна торбинка? Дивіться!!! (Вчитель відкриває торбинку) та знаходить в ній лист-звернення від Нео та зачитує його.

«Любі мої діти, я дуже радий знайомству з вами. Сьогодні я побачив талановитих, розумних, активних дітей, які живуть на планеті Дивосвіт. Ви подарували мені приємні враження, але для того, щоб ви і надалі змогли використовувати всі дива вашої планети – зберігайте її та світ природи, який оточує вас. Дякую Вам за цікаві відкриття! Прийміть від мене подарунки-загадки! Що в моїй торбинці! Визначить на дотик! Учні розгадують загадку, стверджуючи, що в торбинці яйце. Діставши з торбинки по черзі подарунок, діти з'ясували, що це яйце незвичайне, а вивтір людини – «кіндер сюрприз».

Засоби самооцінки	«Складаємо пазл»	«Дослідники»	«Звуки»	«Знайди пару»	«Винахідники»
Я виконав своє завдання.					
Я звертався за допомогою.					
Я надав допомогу за проханням.					
Завдання мені сподобалось					
Я почував себе комфортно.					



